

TMMOB
TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

BURSA 4. KENT SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI

HAZİRAN 2013
BURSA

TMMOB
Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Selanik Cad. No: 19/1 06650 Yenişehir / ANKARA
Tel: (0312) 418 12 75 Faks: (0312) 417 48 24

e-posta: tmmob@tmmob.org.tr
web: <http://www.tmmob.org.tr>

TMMOB adına düzenleyen
TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu

1. Baskı: Eylül 2013

Nisan Reklam

ISBN NO: 978-605-01-0510-0

Kitap içerisindeki bilgiler, kitap kaynak gösterilerek kullanılabilir

SUNUŞ

TMMOB kuruluşundan bu yana gerek meslek alanlarına ve gerekse tematik konulara ilişkin olarak düzenlediği etkinliklerde kamuoyuna açılımlar, çözüm önerileri ve modeller sunmuştur.

TMMOB kent sorunlarına ilişkin olarak özellikle son yirmi yıldır yerel yönetimler, kamu kaynaklarının dağılımı, tarım, sanayi, afetler, çevre, altyapı, ulaşım, konut turizm, kentsel koruma ve kentsel dönüşüm temalarında sorun tespitlerini ve çözüm önerilerini kamuoyuna sunmaktadır.

Bukapsamda Bursa’da TMMOB’a bağlı odalar tarafından 2007 ve 2009 yıllarında “Bursa Kentine Çözümler”, 2011 yılında “Dirençli Kent Bursa” ana temasıyla gerçekleştirdiğimiz kent sempozyumlarımızın dördüncüsünü ise bu yıl 7-8 Haziran tarihlerinde “Kimliğini Arayan Kent; Bursa” ana temasıyla gerçekleştirilmiştir.

Bir olgu ve kavram olarak son otuz yıldır gündemi epeyce meşgul eden “kimlik” konusu kentlerin geleceği hakkında verilen kararların ve bu yönde üretilen söylem ve politikaların da önemli bir parçası haline gelmiş durumdadır. Çok boyutlu ve karmaşık yapısı gereği kavramsallaştırılması bir hayli güç olan kimlik olgusu kişisel ya da kolektif olmasına bakılmaksızın bir yanıyla alışkanlıkların ve geleneklerin yani kolay değişmeyen kavrayış ve pratiklerin aktarımını içerir. Kimlik diğer yandan ise daimi bir oluşum ve değişim sürecini anlatır. Bu ikinci boyut kimliğin sadece belirli etmenlere bağlı olarak öngörülebilecek ve şekillendirilebilecek bir kişisel/ kolektif durum olmadığını ortaya koyar.

Belirli bir zaman ve etmenler çerçevesine sıkıştırılarak açıklanamayacak olan kimlik oluşum süreci kent kimliği özelinde düşünüldüğünde hem dünyada hem de Türkiye’de üstten dayatılan bir kimlik oluşturma sürecine indirgenmekte ve “kentler için kimlikler yaratılması” adeta zorunlu bir yerel politika olarak algılanmaktadır.

Bursa kenti de kentleşme sürecinde ve sonrasında yukarıda bahsedilen “dayatma kimliklerle” oldukça fazla karşı karşıya kalmıştır. Turizm, sanayi ve tarım sektörleri açısından oldukça önemli potansiyellere sahip olmasıyla birlikte, bütün bu sektörlerin bir arada dengeli bir gelişiminin hedeflenmesi yerine, bazı sektörlerin diğerlerini dışarda bırakmak istemesine sık sık “kimlik” adı altında gündeme getirildiğini ve bu içi boş kimikleştirilme sürecinin; aslında bir rant kapma yarışı haline geldiği görülmektedir.

Kimlik ve özelde kent kimliği olgusunun kavranmasındaki güçlükler, olgunun yerel politika alanındaki sığ ele alınışı ve bununla ilgili olarak kentsel rantları meşrulaştırma aracı olarak kullanılması TMMOB Bursa İKK 4. Kent Sempozyumu’nda bu konunun etraflıca tartışılması kararına gerekçe oluşturmuştur.

TMMOB; kentlerimizde var olan sorunların aşılması, sağlıklı kentsel çevrelerin oluşturulması ve kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi doğrultusunda, toplumun büyük bölümünü dışlayarak, halkın katılım ve denetimine kapalı bir yerel yönetim biçiminin aşılmasını, kent halkının ve meslek örgütlerinin demokratik katılımı ve denetimini sağlayacak bir anlayışın geliştirilmesini, öncelikli ve temel gerek olarak görmektedir.

DÜZENLEME KURULU

Fikri DÜŞÜNCELİ	TMMOB Bursa İKK Sekreteri
Remzi ÇINAR	TMMOB EMO Bursa Şube
H. Bora ÖZÇELİK	TMMOB EMO Bursa Şube
Serkan DURMUŞ	TMMOB Gıda MO Bursa Şube
Adem ZAMBAK	TMMOB Gıda MO Bursa Şube
Atilla YURTTAŞ	TMMOB HKMO Bursa Şube
B. Muhammet KAPLAN	TMMOB HKMO Bursa Şube
Ozan ÖZEN	TMMOB İç Mimarlar Odası Bursa İl Tem.
Ercüment ÇELİK	TMMOB İç Mimarlar Odası Bursa İl Tem.
Esra YAKAR	TMMOB İMO Bursa Şube
Oktay KAYSI	TMMOB İMO Bursa Şube
H. Murat ARABACI	TMMOB JFMO Bursa Şube
Tahsin TAR	TMMOB JFMO Bursa Şube
Engin ER	TMMOB JMO Bursa Şube
Mehmet YILDIZ	TMMOB JFMO Bursa Şube
Ali ULUŞAHİN	TMMOB KMO Bursa Şube
Canel SİNMEZ	TMMOB KMO Bursa Şube
Atılhan ÖGE	TMMOB Maden MO Bursa İl Tem.
Talat BAYKAL	TMMOB Maden MO Bursa İl Tem.
Feridun TETİK	TMMOB MMO Bursa Şube
Devim YONTAR	TMMOB MMO Bursa Şube
Serhat EKMEKÇİ	TMMOB Metalurji MO Bursa İl Tem.
Volkan ÖZKAN	TMMOB Metalurji MO Bursa İl Tem.
Fehmi ARSLAN	TMMOB Meteoroloji MO Bursa İl Tem.
Murat KÖSELER	TMMOB MO Bursa Şube
Tanju YÜZEN	TMMOB MO Bursa Şube
M. Akif AKAN	TMMOB OM Bursa Şube
Şerafettin BAYRAKTAR	TMMOB OM Bursa Şube
Necla YÖRÜKLÜ	TMMOB PMO Bursa İl Tem.
Gül SAYAN ATANUR	TMMOB PMO Bursa İl Tem.
Özlem MURATHAN	TMMOB TMO Bursa Şube
Hakan KARADEMİR	TMMOB ŞPO Bursa Şube
Gülçin TUNÇ	TMMOB ŞPO Bursa Şube
Ertuğrul AKSOY	TMMOB ZMO Bursa Şube
Orhan SARIBAL	TMMOB ZMO Bursa Şube

YÜRÜTME KURULU

TMMOB Bursa İl Kordinasyon Kurulu Sekreteri

Fikri DÜŞÜNCELİ

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

Remzi ÇINAR

TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

Tahsin TAR

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

Canel SİNMEZ

TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi

Murat KÖSELER

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Bursa Temsilciliği

Necla YÖRÜKLÜ

TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi

Hakan KARADEMİR

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

Taner GÜLER

DANIŞMANLAR KURULU

Prof. Dr. Adem DOĞANGÜN

Ali Faruk ÇOLAK

Doç. Dr. Aydın BÜYÜKSARAÇ

C. Serdar SÖNMEZ

Yrd. Doç. Ersan YILMAZ

Fikret ÇARAL

Firuzan TUNCA

Dr. Gül SAYAN ATANUR

Prof. Dr. Güneş YILMAZ

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

İsmail ÖZSUMAN

Prof. Dr. İsmail FİLYA

İsmail ZÜMBÜL

İsmail BAYRAKTAR

Prof. Dr. İsmet ARICI

Kubilay ÖKSÜZ

Kasım HANİK

Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU

Doç. Dr. Mihriban KORUKLUOĞLU

Murat GÜNAY

Dr. Necdet ORAL

Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU

Prof. Dr. Nilüfer AKINCITÜRK

Prof. Dr. Ömer Utku ÇOPUR

Prof. Dr. Ö. Rahmi PINAR

Sait SAKA

Doç. Dr. Şener CERYAN

Yrd. Doç. Dr. Sait Eser KARLIK

Ufuk AY

Dr. Ümit ÖZCAN

İnşaat Mühendisi

Harita ve Kadastro Mühendisi

Jeofizik Mühendisi

Makina Mühendisi

Elektronik Mühendisi

Makina Mühendisi

Elektrik Mühendisi

Peyzaj Mimarı

Elektrik-Elektronik Mühendisi

Mimar

Elektrik Mühendisi

Ziraat Mühendisi

Elektrik Mühendisi

Tekstil Mühendisi

Ziraat Mühendisi

Harita ve Kadastro Mühendisi

Peyzaj Mimarı

Ziraat Mühendisi

Gıda Mühendisi

Tekstil Mühendisi

Ziraat Mühendisi

Mimar

Mimar

Gıda Mühendisi

Jeofizik Mühendisi

Elektronik Mühendisi

Jeoloji Mühendisi

Elektronik Mühendisi

Harita ve Kadastro Mühendisi

Şehir Plancısı

SEMPOZYUM SEKRETERİ

Zafer TAŞKESEN

BURSA 4.KENT SEMPOZYUMU PROGRAMI

7 HAZİRAN 2013 CUMA

09.00 -10.00	Kayıt
10.00 -11.00	Açılış Konuşmaları
11.00 13.00	I. OTURUM Panel: Kent ve Kimlik BAOB Oditoryum
Oturum Başkanı : Fikri DÜŞÜNCELİ <i>TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri</i>	
Oktay EKİNCİ (TMMOB Mimarlar Odası Geçmiş Dönem Yönetim Kurulu Başkanı) Necati UYAR (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Başkanı) Prof. Dr. Nilüfer AKINCITÜRK (Uludağ Üniv. Müh.- Mim. Fak. Mimarlık Bölümü)	

13.00 - 14.00 - ÖĞLE YEMEĞİ

14.00 16.00	IIA. OTURUM Bursa'da Kent Planlama ve Mimarlık TMMOB İMO Bursa Şube Konferans Salonu
Oturum Başkanı: Nizamettin KAYA <i>TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı</i>	
► BURSA'DA ÇEVRE DÜZENİ PLANLARI <i>Fusun UYANIK (TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi Başkanı)</i>	
► KENTSEL KİMLİĞİN YANSITICISI OLARAK KAMUSAL DIŞ MEKANLAR <i>Arş. Gör. Dr. Sibel POLAT (Mimar, Şehir Plancısı - Uludağ Üniv. Müh.- Mim. Fak. Mimarlık Bölümü)</i> <i>Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU (T.C. İstanbul Kültür Üniv. Mim. Fak. Mim. Böl.)</i>	
► 1977'DEN 2013'E UZANAN 36 YILDA BURSA ŞEHİRİ ve ÇEVRESİNİN REKREASYON SİSTEMİ <i>Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)</i>	
► MEKANSAL PLANLAMA ve TASARIMDA PEYZAJIN YENİDEN YÜKSELEN ROLÜ: DÜNYA'DAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER <i>Prof. Dr. Şükran ŞAHİN (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)</i>	
► KENT PLANLARI ve KENT KONSEYLERİ <i>Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi)</i> <i>Neslişah H. ERBEY KUŞKU (Çevre Yüksek Mühendisi)</i>	

14.00 16.00	IIB. OTURUM Bursa'da Doğal Kaynaklar ve Çevre Sorunları Bursa SMMM Odası Konferans Salonu
Oturum Başkanı : Ertuğrul AKSOY <i>TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı</i>	
► BURSA'DAKİ MADENLERİMİZ, KUM-ÇAKIL VE TAŞ OCAKLARI <i>Mehmet TAŞ (Maden Yüksek Mühendisi / Bursa İl Özel İdaresi Sağlık ve Çevre Daire Başkanlığı)</i>	
► MADENCİLİK VE ÇEVRE <i>Mehmet TORUN (TMMOB Maden Mühendisleri Odası Başkanı)</i>	
► BURSA KÜLKÜRTLÜ VE ÇEKİRGE TERMAL SULARININ KÖKENİ, JEOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ VE JEOTERMAL POTANSİYELİ <i>Doç. Dr. H. Tolga YALÇIN (İTÜ Maden Fakültesi)</i>	
► NİLÜFER ÇAYI VE TAŞKIN ALANLARI ALARM VERİYOR <i>Franziska ARICI - Prof. Dr. İsmet ARICI (Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü)</i>	
► BURSA'NIN ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI <i>Arş. Gör. Efsun DİNDAR ^(1,2)</i> <i>Doç. Dr. N. Kamil SALİHOĞLU ⁽²⁾</i> <i>(1) TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Bursa İl Temsilciliği</i> <i>(2) Uludağ Univ. Müh.-Mim. Fak. Çevre Müh. Bölümü</i>	

BURSA 4.KENT SEMPOZYUMU PROGRAMI

7 HAZİRAN 2013 CUMA

16.00 - 16.30 DİNLENME ARASI

16.30 18.30	IIIA. OTURUM	Bursa'da Ulaşım TMMOB İMO Bursa Şube Konferans Salonu
Oturum Başkanı: Ali ULUŞAHİN <i>TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı</i>		
▶ ULAŞIM ANA PLANLARI ve BURSA Müjgan ELMAS (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Bursa Şb. Ulaşım Komisyonu Başkanı)		
▶ KENT İÇİ ULAŞIMDA TRAFİK SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ Selçuk YILDIRIM (TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şb. Ulaşım Komisyonu Başkanı)		
▶ KENT İÇİ RAYLI SİSTEM UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI ve HIZLITREN Remzi ÇINAR (TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Başkanı)		
16.30 18.30	IIIB. OTURUM	Bursa'da Tarım, Hayvancılık ve Gıda Bursa SMMM Odası Konferans Salonu
Oturum Başkanı: İlhan DEMİRÖZ <i>Milletvekili - TMMOB Bursa İl Kordinasyon Kurulu Eski Sekreteri</i>		
▶ BURSA OVASININ DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ Yrd. Doç. Dr.Gökhan ÖZSOY (Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Doç. Dr. Ertuğru AKSOY Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü) Arş. Gör. Ekin Ulaş KARAATA		
▶ BURSA'DA HAYVANCILIK VE HAYVANSAL ÜRETİM Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU (Uludağ Üni. Ziraat Fak. Zootekni Bölümü)		
▶ BURSA'DA GIDA GÜVENLİĞİ VE GIDA DENETİMLERİ Serkar DURMUŞ (TMMOB Gıda Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Başkanı)		
▶ BÜYÜKŞEHİR KANUNU İLE OLUŞAN YENİ YAPILANMADA KIRSAL ALANLARIN YERİ VE ÖNEMİ Prof. Dr. İsmet ARICI (Uludağ Üniversitesi Ziraat Fak. Dr. Müge KIRMIKİL Biyosistem Mühendisliği Bölümü)		
▶ BURSA İLİ'NDE TARIMIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ Doç. Dr. Şule TURHAN (Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Prof. Dr. Hasan VURAL Tarım Ekonomisi Bölümü)		
▶ BURSA KENTİNDE ARAZI KULLANIM KARARLARI VE TARIM ARAZİLERİNE ETKİLERİ Ertuğrul AKSOY (TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Başkanı)		
18.30 19.00	BELGESEL GÖSTERİMİ	TMMOB İMO Bursa Şube Konferans Salonu
GÖÇ		

19.00 - KOKTEYL

Fotoğraf yarışmasında dereceye girenlere ödülleri verilmesi

BURSA 4.KENT SEMPOZYUMU PROGRAMI

8 HAZİRAN 2013 CUMARTESİ

10.00
12.00

IVA. OTURUM

Bursa'nın Sanayi Kimliği ve Geleceği
TMMOB İMO Bursa Şube Konferans Salonu

Oturum Başkanı : Remzi ÇINAR

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı

► BURSA'DA SANAYİNİN GÖRÜNÜMÜ

Feridun TETİK

(TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Başkan Vekili)

► SANAYİ BÖLGELERİNDE KİMYASAL RİSKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ali ULUŞAHİN

(TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şubesi)

Bahar MESTAN

► BURSA'NIN ENERJİ GÖRÜNÜMÜ

Hulki ARTUT *(TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Yazmanı)*

► BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM ve TAŞITLARI

İbrahim MART *(TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Başkanı)*

► MOBİLYA SEKTÖRÜNÜN BURSA EKONOMİSİNDEKİ YERİ ve ÖNEMİ

Orm. End. Yük. Müh. Vedat ÇAVUŞ ⁽¹⁾

(1) Kahramanmaraş Sütçü

Prof. Dr. Ramazan KURT ⁽²⁾

İmam Üniversitesi, F.B.E.

Yrd. Doç. Dr. Eylem DİZMAN TOMAK ⁽²⁾

Orman End. Müh.

Prof. Dr. Arif KARADEMİR ⁽²⁾

Yrd. Doç. Dr. Murat ERTAŞ ⁽²⁾

(2) Bursa Teknik Üni.

10.00
12.00

IVB. OTURUM

Bursa'da Afet Riski ve Afet Planlaması
Bursa SMMM Odası Konferans Salonu

Oturum Başkanı : Murat ARABACI

TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı

► USE OF EARTHQUAKE DAMAGE SCENARIO MAPS IN URBAN PLANNING (DEPREM HASAR SENARYO HARİTALARININ KENT PLANLAMASINDA KULLANIMI)

Dr. G. P. Ganapathy

Associate Professor

(Centre for Disaster Mitigation and

Management VIT University,

Vellore 632014 Tamil Nadu, India")

► BURSA İLİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM ve PLANLAMA AMAÇLI ZEMİN SINIFLAMASI ve SİSMİK TEHLİKE ÇALIŞMALARI

Ekrem ZOR ⁽¹⁾ / Jülide BAKIR ⁽²⁾ / Emre HAŞAL ⁽²⁾ / Murat ARABACI ⁽²⁾

Fazilet ALTINIŞIK ⁽²⁾ / Murat UŞUN ⁽²⁾ / Bayram VARDAR ⁽²⁾ / Seyfettin AVŞAR ⁽²⁾

Serdar ÖZALAYBEY ⁽¹⁾

(1) TÜBİTAK MAM Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü

(2) Bursa Büyükşehir Belediyesi

► YÜZEY HAREKETLERİNİN İZLENMESİNDE MODERN YÖNTEMLER

Prof. Dr. Hakan Ş. KUTOĞLU

(Bülent Ecevit Üniversitesi, Afet Uygulama ve Araştırma Merkezi)

► BURSA'NIN DEPREMSELLİĞİ

Engin ER

(TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Güney Marmara Şubesi Başkanı)

► AFET YÖNETİM SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Özden IŞIK *(Doğa Hareketleri Araştırma Derneği (DOHAD) Yönetim kurulu*

Üyesi ve Eğitim Koordinatörü)

Yard. Doç. Dr. Oğuz GÜNDOĞDU *(İstanbul Üniv. Müh.Fak. Jeofizik. Müh. Böl.)*

12.00 - 13.00 - ÖĞLE YEMEĞİ

BURSA 4.KENT SEMPOZYUMU PROGRAMI

8 HAZİRAN 2013 CUMARTESİ

13.00 15.00	VA. OTURUM	Bursa'da Kentsel Dönüşüm TMMOB İMO Bursa Şube Konferans Salonu
Oturum Başkanı : Füsun UYANIK <i>TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı</i>		
▶ KENTSEL DÖNÜŞÜMDE 3N1K BAKIŞI: NEREDEN, NEYE NASIL, KİM İÇİN? <i>Dr. Gülçin TUNÇ (Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü)</i>		
▶ SON YASAL DÜZENLEMELER VE GETİRDİKLERİ <i>Dr. Ümit ÖZCAN (TMMOB Şehir Plancıları Odası 2. Başkanı)</i>		
▶ BURSA KENTİNE SOSYO-MEKANSAL BİR BAKIŞ <i>Gül GÜN (Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi ABD / Doktora Öğrencisi)</i>		
▶ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE UYGULAMA SÜRECİ <i>Prof. Dr. Nihat Enver ÜLGER (Okan Üniversitesi, Mühendislik - Mimarlık Fakültesi, Geomatik Mühendisliği Bölümü)</i>		
▶ KENTSEL TOPLUMSAL MUHALEFETİ YENİDEN TARTIŞMAK <i>Yiğit OZAR (İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi)</i>		
13.00 15.00	VB. OTURUM	Bursa'nın Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerler Bağlamında Turizm Kimliği Bursa SMMM Odası Konferans Salonu
Oturum Başkanı : Necia YÖRÜKLÜ <i>TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Bursa Temsilciliği Yönetim Kurulu Başkanı</i>		
▶ YEŞİL TÜRBE'Yİ SÜSLEYEN FELSEFE TAŞLARININ FELSEFESİ <i>Turgut TUNA (Seramik Tasarımcısı)</i>		
▶ BURSA'DA TURİZM VE SOSYAL AMAÇLI YERLEŞKE "ANADOLU EVLERİ MÜZESİ" <i>Öğ. Gör. Dr. Çiğdem YÜCEL (Uludağ Ün. Mim . Böl.)</i> <i>Ümit YÜCEL (3E Mimarlık & Dekorasyon Ltd. Şti.)</i>		
▶ MİLLİ PARK VE ULUDAĞ <i>Caner GÖKBAYRAK (DOĞADER Genel sekreteri)</i>		
▶ BURSA'DA TURİZM VE GELECEĞİ <i>Hasan EKER (SKALBURSA Turizm Profesyonelleri Derneği Başkanı)</i>		
▶ UNESCO DÜNYA MİRASI SÜRECİNDE BURSA <i>Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU (Kültür Üniversitesi Mim. Fak. Bölüm Başkanı)</i>		

15.00 - 15.30 DİNLENME ARASI

15.30 18.30	VI. OTURUM	Panel : Kent ve Demokrasi BAOB Oditoryum
Oturum Başkanı : İbrahim MART <i>TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şube Yönetim Kurulu Başkanı</i>		
Eyüp MUHCU <i>(TMMOB Mimarlar Odası Başkanı)</i> Ertuğrul YALÇINBAYIR <i>(Bursa Eski Milletvekili-Başbakan Yardımcısı)</i> Mustafa BOZBEY <i>(Nilüfer Belediye Başkanı)</i> Osman ÖZGÜVEN <i>(Dikili Belediyesi Eski Başkanı)</i> Yüksel BAYSAL <i>(Gazeteci-Yazar Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şube Başkanı)</i>		
19.00 20.30	BELGESEL GÖSTERİMİ BAOB Oditoryum	
EKÜMENOPOLİS "UCU OLMAYAN ŞEHİR"		

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	3
DÜZENLEME KURULU.....	4
YÜRÜTME KURULU.....	5
DANIŞMA KURULU.....	5
SEMPOZYUM PROGRAMI.....	6

BİLDİRİLER DİZİNİ

KENTSEL KİMLİĞİN YANSITICISI OLARAK KAMUSAL DIŞ MEKANLAR.....	13
<i>Arş. Gör. Dr. Sibel POLAT, Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU</i>	
1977'DEN GÜNÜMÜZE UZANAN 36 YILDA BURSA ŞEHİRİ VE ÇEVRESİNİN REKREASYON SİSTEMİ.....	27
<i>Prof. Dr. Yalçın MEMLUK</i>	
MEKÂNSAL PLANLAMA VE TASARIMDA PEYZAJIN YENİDEN YÜKSELEN ROLÜ: DÜNYA'DAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER.....	32
<i>Prof. Dr. Şükran ŞAHİN</i>	
KENT PLANLARI VE KENT KONSEYLERİ.....	41
<i>Enes Battal KESKİN, Neslişah H. ERBEY KUŞKU</i>	
BURSA'DAKİ MADENLERİMİZ, KUM-ÇAKIL VE TAŞ OCAKLARI.....	51
<i>Mehmet TAŞ</i>	
MADENCİLİK VE ÇEVRE.....	57
<i>Mehmet TORUN</i>	
BURSA KÜKÜRTLÜ VE ÇEKİRGE TERMAL SULARININ KÖKENİ, JEOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ VE JEOTERMAL POTANSİYELİ.....	64
<i>Doç. Dr. H. Tolga YALÇIN</i>	
BURSA'NIN ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI.....	71
<i>Araştırma Görv. Efsun DİNDAR, Doç. Dr. N. Kamil SALİHOĞLU</i>	
ULAŞIM ANA PLANLARI VE BURSA.....	81
<i>H. Müjgan ELMAS</i>	
KENT İÇİ ULAŞIMDA TRAFİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	87
<i>Selçuk YILDIRIM</i>	
KENT İÇİ RAYLI SİSTEM UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	95
<i>Remzi ÇINAR</i>	
BURSA OVASININ DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ.....	102
<i>Yrd. Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY, Doç. Dr. Ertuğrul AKSOY, Arş. Gör. Ekin Ulaş KARAATA</i>	

BİLDİRİLER DİZİNİ

BURSA'DA HAYVANCILIK VE HAYVANSAL ÜRETİM.....	113
<i>Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU</i>	
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU İLE OLUŞAN YENİ YÖNETİM YAPISINDA.....	125
KIRSAL ALANLARIN YERİ VE ÖNEMİ <i>Prof. Dr. İsmet ARICI, Dr. Müge KİRMİKİL</i>	
BURSA İLİ'NDE TARIMIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ.....	129
<i>Doç. Dr. Şule TURHAN, Prof. Dr. Hasan VURAL</i>	
BURSA KENTİNDE ARAZİ KULLANIM KARARLARI VE TARIM ARAZİLERİNE ETKİLERİ.....	137
<i>Doç. Dr. Ertuğrul AKSOY</i>	
TARIM KESİMİNDE ÖRGÜTLENME, TARIMSAL PAZARLAMA VE KOOPERATİFLERİN ÖNEMİ.....	148
<i>Prof. Dr. Hasan VURAL, Doç. Dr. Şule TURHAN, Araş. Gör. Burcu ERDA</i>	
BURSA'NIN SANAYİ GÖRÜNÜMÜ.....	155
<i>Feridun TETİK</i>	
SANAYİ BÖLGELERİNDE KİMYASAL RİSKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	161
<i>Ali ULUŞAHİN, Bahar MESTAN</i>	
BURSA İLİ ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİM SANTRALLERİNİN İNCELENMESİ.....	164
<i>Hulki ARTUT</i>	
BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM VE TAŞITLARI.....	177
<i>İbrahim MART</i>	
MOBİLYA SEKTÖRÜNÜN BURSA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	183
<i>Orman End. Yük. Müh. Vedat ÇAVUŞ, Prof. Dr. Ramazan KURT, Yrd. Doç. Dr. Eylem DİZMAN TOMAK, Prof. Dr. Arif KARADEMİR, Yard. Doç. Dr. Murat ERTAŞ</i>	
USE OF EARTHQUAKE DAMAGE SCENARIO MAPS IN URBAN PLANNING.....	189
(DEPREM HASAR SENARYO HARİTALARININ KENT PLANLAMASINDA KULLANIMI) <i>Dr. G.P. Ganapathy,</i>	
BURSA İLİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA AMAÇLI ZEMİN.....	199
SINIFLAMASI VE SİSMİK TEHLİKE ÇALIŞMALARI <i>Ekrem ZOR, Jülide BAKIR, Emre HAŞAL, Murat ARABACI, Fazilet ALTINIŞIK, Murat UŞUN, Bayram VARDAR, Seyfettin AVŞAR, Serdar ÖZALAYBEY</i>	
YÜZEY HAREKETLERİNİN İZLENMESİNDE MODERN YÖNTEMLER.....	214
<i>Prof. Dr. Hakan Ş. KUTOĞLU</i>	
AFET YÖNETİM SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR.....	220
<i>Özden IŞIK, Yard. Doç. Dr. Oğuz GÜNDOĞDU</i>	
KENTSEL DÖNÜŞÜM OLGUSUNA 3 N 1 K BAKIŞI: NEREDEN? NEYE? NASIL? KİM İÇİN?.....	245
<i>Dr. Gülçin TUNÇ</i>	
SON YASAL DÜZENLEMELER VE GETİRDİKLERİ.....	258
<i>Dr. Ümit ÖZCAN</i>	

BİLDİRİLER DİZİNİ

BURSA KENTİNE SOSYO-MEKANSAL BİR BAKIŞ.....	278
<i>Gül GÜN</i>	
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMA SÜRECİ.....	287
<i>Prof. Dr. Nihat Enver ÜLGER</i>	
YEŞİL TÜRBE'Yİ SÜSLEYEN FELSEFE TAŞLARININ FELSEFESİ.....	300
<i>Turgut TUNA</i>	
BURSA'DA TURİZM VE SOSYAL AMAÇLI YERLEŞKE "ANADOLU EVLERİ MÜZESİ".....	305
<i>Öğretim Gör. Çiğdem YÜCEL, Ümit YÜCEL</i>	
MİLLİ PARK VE ULUDAĞ.....	314
<i>Caner GÖKBAYRAK</i>	
YOK OLAN SU KAYNAKLARI, SU İLE GELEN RİSKLER VE SU KENTİ BURSA.....	320
<i>Ali ULUŞAHİN</i>	
BURSA DA TURİZM VE GELECEĞİ.....	322
<i>Hasan EKER</i>	
BURSA'NIN UNESCO DÜNYA MİRAS LİSTESİNE ADAYLIK.....	340
SÜRECİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	
<i>Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU,</i>	

BANT ÇÖZÜMLERİ

AÇILIŞ KONUŞMALARI.....	349
KENT VE KİMLİK PANELİ.....	360
KENT VE DEMOKRASİ PANELİ	375
SONUÇ BİLDİRGESİ.....	399

KENTSEL KİMLİĞİN YANSITICISI OLARAK KAMUSAL DIŞ MEKANLAR

Sibel Polat¹, Neslihan Dostoğlu²

1 Uludağ Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Görükle Yerleşkesi, 16059, Nilüfer, Bursa, TÜRKİYE

Tel: 224 2940915 E-Posta: sibelpolat@uludag.edu.tr

2 T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, E5 Karayolu, 34156, Bakırköy, İstanbul, TÜRKİYE

Tel: 212 4984141 E-Posta: neslihandost@yahoo.com

Özet-İnsanların olduğu gibi, mekanların da onu diğerlerinden farklı kılan, soyut ve somut özelliklerinin birleşiminden oluşan bir kimliği vardır. Mimari kimlik olarak tanımlanabilecek bu kavram, bir toplumun sahip olduğu değerlerin mimarideki ifadesi olarak özetlenebilir. Bir iç mekanın veya binanın mimari kimliği olduğu gibi, kentte serbest kullanımı olan ve herkes tarafından erişilebilir boş alanlar olarak tanımlanan kamusal dış mekanların da mimari kimliği vardır. Yüzlerce yıldır içinde bulundukları dönemin ve toplumun şartlarına bağlı olarak kentsel yaşamın oluşmasında ve sürdürülmesinde önemli roller üstlenen kamusal dış mekanlar son yıllarda özelleşme, yok olma ve terk edilme gibi tartışmalarla gündeme gelmektedir. Bununla birlikte dünyadaki pek çok kentin kimliği sahip olduğu kamusal dış mekanlarla ve bu mekanlarda gerçekleşen etkinliklerle biçimlenmektedir. Bu bağlamda kent kimliğinin, kentlilik kültürünün ve bilincinin yaratılması ve sürdürülmesi için insanların kamusal dış mekanların sağladığı özgürlük ve toplumsal uzlaşma alanlarına gereksinimleri bulunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, kentsel yaşamın sürdürülmesinde önemli bir rolü olan kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan boyutları, faktörleri ve bunlar arasındaki ilişkileri belirlemek ve kamusal dış mekanlarda yaşanan kimlik değişimini bilimsel olarak değerlendirmek için disiplinler arası bir analiz yöntemi oluşturmaktır. Yapılan çalışmanın kamusal dış mekanlarla ilgili geleceğe yönelik kararların oluşturulmasında, tasarım sürecinin ilk basamağı olan hedeflerin oluşturulması ve analiz aşaması için bir başlangıç noktası niteliği taşıyacağı ve ilgili kamu kurumlarına veya serbest çalışan uzmanlara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kamusal dış mekan, mimari kimlik, planlama-tasarım-uygulama, kullanım-yönetim, anlam.

1. Kamusal Dış Mekan ve Mimari Kimlik

Çalışmada ilk olarak kamusal dış mekan-mimari kimlik ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda farklı kuramcılarının kimlik başta olmak üzere, kentsel kimlik, mimari kimlik, kamusal alan, kamusal mekan, kentsel mekan, kamusal yaşam konularında yaptıkları çalışmalar incelenmiş ve bu yedi temel kavramı tanımlayan anahtar cümleler oluşturulmuş, daha sonra bunlar üst başlıklara indirgenerek, kamusal dış mekanlarda

mimari kimliği oluşturan faktörler olarak tanımlanmıştır. (Tablo 1)

1.1. Kimlik

Bir kimsenin öz varlığı olarak tanımlanan benlik (kişisel/bireysel kimlik) [1] kişiyi özelliklerine göre tanımlayan, diğer kişilerden ayırt eden ve kişiler arası farklılıkları vurgulayan bir kavramdır.[2] Codol, [3] benlik imgesinden söz edebilmek için bireyin üç koşulu gerçekleştirmiş olması gerektiğini belirtmektedir. Birincisi bireyin kendi

kendini bir obje olarak görmesi ve bu objenin onu diğerlerinden ayırt eden karakteristiklere sahip olarak algılamasıdır (farklılık ve biriciklik). İkincisi, bireyin zaman içinde kendi kendisine özdeş olduğu, aynı kaldığı ve bir olduğu duygusudur (tutarlılık ve süreklilik). Üçüncüsü, bireyin kendine olumlu bir değer atfetmesi, kendini sosyal ve maddi çevresi üzerinde bir güç sahibi olarak görmesidir. (öz-saygı) [4] Kimlik kavramı, kişiyi toplum içinde belli konum veya konumlara yerleştirir. Kişinin kimliği, farklı zaman ve ortamlarda veya farklı kişilerce değişik biçimlerde tanımlanabilir. Bu açıdan kimlik, bir yandan insanların özünü, kim olduğunu belirleyen benliğinin ayrılmaz parçası, öte yandan belli amaçlar doğrultusunda bilinçli olarak üretilen ve kullanılan bir araçtır [2]. Aslında Calhoun'un da belirttiği gibi "kendini bilmek- ki her zaman bir keşif gibi gelse de, aslında her zaman bir inşadır" [5] Bu kapsamda kamusal dış mekanların da zaman içinde farklılık ve biriciklik, tutarlılık ve süreklilik ve güç sahibi olma özelliklerini taşıyıp taşımadıkları sorgulanmalıdır.

1.2. Kentsel Kimlik

Kimlik tanımından yola çıkılırsa kentsel kimlik, bir kenti diğerlerinden ayıran, kente özgü niteliklerin tamamı olarak tanımlanabilir. Bu kapsamda yapılmış çalışmalarda temel olarak kentsel kimliğin doğal, beşeri ve yapısal çevreye bağlı olarak tanımlandığı, ayrıca zaman içinde bu çevrelerde yaşanan değişimin kentsel kimliği direkt olarak etkilediği görülmüştür.

[6], [7], [8]

Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarını, kentin fiziksel ve biyolojik yapısı ile korunacak alanları oluşturmaktadır. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, makro ölçekten mikro ölçeğe uzanan ekonomik ve politik verilerle, bireye ve topluma ait, psiko-sosyal, ve sosyo-kültürel verilerdir. [9] Bu kapsamda Lynch [10] kentlilere yönelik bilişsel odaklı çalışmalarıyla öne çıkmış, kentsel bellek ve kentsel imgeler

yoluyla bir kentin imajının okunabileceğini belirtmiş, Rossi [11] ise bir kentin kentte yaşayanların kolektif belleğiyle tanımlanabileceğini ve bu belleğin özel objelerde ve yerlerde saklı olduğunu ifade etmiştir. Yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ise, kentlerdeki insan gereksinimlerinden kaynaklanan eylem alanları (yerleşik konut alanları ve kurumsal donatılar) ile bunların karşılıklı ilişkileri ve bu bağlamda biçimlenen, insan eliyle yapılmış objelerden ve yapılardan (kent planlama ve mimarlık) oluşmaktadır. [9] Doğal olarak kamusal dış mekanlar da içinde bulundukları kentin ve yakın çevresinin sahip olduğu doğal ve yapısal çevre verilerinden etkilenir, ayrıca kamusal niteliği taşıdıklarından sosyal çevrenin etkisi altında gelişir ve çeşitli anlamlar yüklenir. Bunlara ek olarak, dünya ölçeğinde yaşanan makro ölçekli değişimler kentsel kimliği ve kentsel mekanı dönüştürmektedir. Bu bağlamda kamusal dış mekanların mimari kimliğinin tanımlanmasında kentsel kimliği oluşturan doğal, beşeri ve yapısal çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarının ve bunların zaman içinde nasıl değiştiğinin analiz edilmesi gereklidir

1.3. Mimari Kimlik

Mimari kimlik, en genel anlamda bir nesne olarak, bir mimari ürünün niteliklerini ifade eden, onu diğerlerinden ayıran soyut ve somut bütün özelliklerini anlatan, içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal ortam ile zamanın şartlarına göre şekillenen bir kavramdır. Bu konuda Gürsel [12] bir kimliğin oluşmasında belli koşulların sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Mimarlık açısından ilk olarak, kimliğin geçmişten gelen, kaynağı belli olan bir köken sorunu olduğunu belirtmekte ve bunu kültürel miras olarak nitelemektedir. Ona göre kimliği yaratan diğer unsurlar, toplumsal ihtiyaçların niteliği, karakteri ve özgünlüğü, coğrafi faktörler, insanların ürettiği veya kendine mal ettiği teknoloji ve süreklilik içinde değişen şartlara uyabilme yeteneğidir.

Kortan [13] mimari kimliğin toplumun kimliği, kültürel kimlik, egemen rejimin kimliği, kentin kimliği, mimarın kimliği, niteliksel, anıtsal, biçimsel, işlevsel, ifadesel gibi farklı kimliklerin birleşimiyle ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Vanlı [14] kimlik konusunda aidiyet kavramının – biçimsel (form), kültürel ve düşünsel (mimar ve tasarım süreci) önemine dikkat çekmiştir. Ona göre, yapının kimliği tasarım sırasında oluşur, kimlik, yapıdan önce mimarına aittir. Goldsteen ve Elliott [15] bir proje tasarımında kimliği oluşturan genel olarak dört konu olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar işlev, konum, kullanıcılar ve ambiyansdır. (ortam) Norberg-Schulz [16] konuya mimarlık fenomenolojisi açısından yaklaşmış, mimarlığın bir özü olduğunu, yerin ruhunun kimlik ve aidiyet hissinin kapsayan anlam, arazi- yerleşim terimleriyle tanımlanan ve mekan-karakter ayrımıyla analiz edilmesi gereken strüktür kavramlarıyla incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Abel [17] mimari kimliği hem bir varlık sorunu olarak tanımlamış, hem de mimarlıktaki sosyal gelenek ve pratiğin dinamikleri tarafından oluşturulan anlam-kullanım ilişkisinin, stiller ve biçimlerin, varoluş yollarının yansımaları olduğunu belirtmiştir. Bazılarına göre mimari bir iletişim biçimidir [18] çoğunlukla erki yansıtmaktadır. [19], [20] Jencks [17] mimarinin bir özü olduğunu reddederek, mimari kimliğin kültürel çoğulculuğun yansımaları -sonsuz çeşitlilikteki fikirlerin, yöntemlerin ve teknolojinin yorumlanması olduğunu vurgulamış, benzer şekilde iletilen paketlerle (yenilikler, değerler ve teknikler) ve taşıyıcılarla (iletişim ve bilgi ağları) inşa edilen mozaik olarak kimlik kavramı gündeme getirilmiştir. [21] Farklı kuramcılarının mimari kimlikle ilgili tanımlamalarında sosyo-ekonomik yapı (kültür, iktidar, teknoloji vb.), fiziksel yapı (konum, arazi, iklim, coğrafi özellikler, bağlam vb.), tasarım süreci (kullanıcı gereksinimleri, mimar profili, işlev, biçim, tasarım yaklaşımları vb.) kullanım süreci

(aidiyet, deneyim, sembolik anlam) ve zaman (süreklilik, değişim vb.) gibi farklı konular öne çıkmaktadır. Temel olarak kamusal dış mekanlar da mimari ürünler gibi bir “mekan” olma niteliği taşıdığından ve aynı zamanda mimari öğeleri de içerdikleri için mimari kimliği yansıtmaya niteliğine sahiptir. Dolayısıyla mimari kimliği oluşturan faktörler, kamusal dış mekanların da mimari kimliğini etkilemektedir.

1.4. Kamusal Alan

Günlük kullanımda kamusal alan ve kamusal mekan kavramlarının genellikle karıştırıldığı ve birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Antik Yunan düşüncesini temel alan Arendt’e göre [22] kamu terimi birbiriyle ilişkili iki anlama sahiptir. Birincisi, kamuda ortaya çıkan, herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olan her şey, ikincisi özel alandan ayrılan, herkes için ortak olan dünyadır. Bu bağlamda kamusal alan, ortak varlığı kolaylaştıran ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen ara alandır. Habermas [23] ise, kamusal alanı, temel olarak devletin dışında, burjuvaya ait kamuoyunun oluştuğu, bir tartışma, anlaşma ve eylem alanı olarak belirlemektedir. Ancak her iki kuramcı da konuyu toplumun çoğunluğunu ve sosyal ilişkilerdeki yeni organizasyon biçimlerini göz ardı eden elitist bir bakış açısıyla ele aldıkları için eleştirilmiştir. Günümüzde kamusal alan eşitlik, çokluk ve farklılık bağlamında herkesi kapsayan ortak meselelerin halledildiği yer olarak tanımlanabilir. [24] Wallenstein kamusal alanın sınırlarının çok geniş olduğunu ve en somut olan meydandan, en soyut olan internete kadar uzandığını belirtmektedir. [25] Kısaca, kamusal alan tanımında toplumun her kesimine açık olma, eşitlik, farklılık, karışıklık, ortak yarar sağlama, toplumsal mücadele, iletişim ve uzlaşma sağlama konuları öne çıkarken, bu tanımlamalar kamusal dış mekanlardaki kullanıcı haklarına ve kamusal kullanıma bağlı anlamlara işaret etmektedir.

1.5. Kamusal Mekan

Kamusal mekan, kamusal alan kavramının mekansal boyutunu ve sınırlarını sosyal ilişkiler, kurallar ve iletişim biçimleriyle birlikte vurgulayan bir kavramdır. [24] Ben and Gaus [26] kamusal mekanı tanımlayan üç temel kriter olduğunu belirtir. Bunlar serbest erişim, kamu mülkiyeti ve kamusal aktörlerin kontrolü, kamu yararına hizmettir. Carr ve arkadaşları ise [27] kamusal mekanı insanların günlük yaşam içerisinde veya periyodik festivaller sırasında toplumu birbirine bağlayan işlevsel eylemlerini ve rituellerini gerçekleştirdikleri ortak zemin olarak tanımlar. Bu konudaki çalışmalar incelendiğinde kamusal mekan tanımında, kamusal alanın fiziksel boyutuna yapılan vurgu, serbest erişim, kamu mülkiyeti, toplumun her kesimine açık olma, toplumsal yaşam içinde insanların işlevsel, kültürel ve sembolik gereksinimlerine cevap verme konuları öne çıkmaktadır. Bu bağlamda kamusal mekan, cins, ırk, etnik köken, yaş ve sosyo-ekonomik seviye gözlemlenmeden tüm vatandaşlara açık ve erişilebilir olan, ortak olarak paylaşılan toplumsal kuralların geçerli olduğu, kamusal alanın gerçekleştiği fiziksel mekan olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamalar kamusal dış mekanlardaki kullanıcı haklarına, psiko-sosyal gereksinimlere, kullanıma ve sosyal yapıya bağlı anlamlara işaret etmektedir.

1.6. Kentsel Mekan

Kentsel mekan veya dış mekan, binalar arasında, açık havada yer alan, hareket serbestliğine sahip kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özel bölgeler içeren mekanlardır. [28] Trancik [29] kentsel mekanı yumuşak ve sert mekan diye gruplar ve sert mekanın üç temel bileşenini üç boyutlu çerçeve, iki boyutlu doku ve mekan içinde objelerin konumu olarak tanımlar. Lozano [30] dış mekanı, iki temel geleneğin yansıması olan yapılandırılmamış boşluk-yapılandırılmış biçim dualitesi üzerinden tanımlamıştır. Birincisi, yapılandırılmış biçimin çevrelenmiş açık mekanı tanımladığı Batı, diğeri yapılandırılmış

biçimin içine sokulduğu mekanla ilgilenen Doğu düşüncesidir. Bunlar birbirini Gestalt prensiplerinden şekil-zemin ilişkisiyle tanımlar ve üç boyutlu bir arayüz oluşturur. Ona göre, farklı çevrelere, binalarla ilişkilere ve kullanışlara öncülük eden iki tür kentsel mekan ailesi vardır. Birinci grubu, binalar ve yakından ilişki içinde bulunduğu cepheler tarafından tanımlanmış tüm kentsel boşluklar olan sokaklar ve meydanlar oluşturur. İkinci grup ise parklardan oluşur. Bununla birlikte kentsel dış mekanlar gerek konum ve ölçek, gerekse işlev açısından farklı niteliklere de sahip olabilir. Woolley [31] kentsel mekanı yerel, mahalli ve kentsel ölçekte olmak üzere üçe ayırırken, kentsel mekanların insanın günlük kentsel yaşamı içinde sosyal, sağlıksal, çevresel ve ekonomik fayda ve fırsatları açısından önemine değinir. Bu perspektiften yola çıkarak kentsel mekanla ilgili erken çalışmalar, dış mekanın fiziksel, işlevsel ve biçimsel karakteristiklerine değinirken, diğerleri kentsel mekanın sosyal ve anlamsal boyutlarına vurgu yapmıştır. Bu noktada kamusal dış mekanlardaki mimari kimliği değerlendirebilmek için kentsel mekanın biçimsel yapısını analiz etmek ve kullanıcıların farklı tür gereksinimlerine ne şekilde cevap verdiğini sorgulamak gereklidir.

1.7. Kamusal Yaşam

Sennett'e göre [32] 19. yüzyıldan itibaren kapitalizmin etkisiyle hayatın her alanında yaşanan hızlı değişimler insanların kamusal mekanlardan çekilmesine, mahremiyetin ve cemaatlerin önem kazanması bağlamında kamusal yaşamın çöküşüne neden olmuş, 20. yüzyılda gelişen ulaşım teknolojisi kamusal mekanları otomobillerin hakimiyetine sokarken [33] artan iletişim sistemleriyle kamusal mekanlar da sanallaşmaya başlamıştır. [34] Bu konuda pek çok yazar kamusal mekanlardaki özelleşmeye dikkat çekmiş, bazı kesimlerin farklı tasarım yaklaşımlarıyla veya güvenlik kontrolleriyle kamusal dış mekanlardan dışlandığını, bu alanların ticari ve görsel

tüketim nesnelere dönüşüğünü ve bu durumun kamusal yaşamı engellediğini belirtmişlerdir. [35], [36], [37], [38] Bu tartışmalardan yola çıkarak kamusal dış mekanların oluşumunda kamusal yaşamın içeriğini dolduran sosyal yapının ve kamusal dış mekanlardaki kullanıcı haklarını oluşturan yasal- yönetsel düzenlemelerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kente ve kamusal dış mekana yönelik planlama-tasarım- uygulama yaklaşımlarının, süreçlerinin, bu süreçlerde rol alan aktörlerin ve çıkarlarının kamusal dış mekanları biçimlendirdiği ve kamusal dış mekanların kim tarafından yönetildiğinin mekanın kamusalıyla yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tüm bu faktörlerin kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan boyutlar bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde incelenen kavramlardan yola çıkarak, kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan üst başlıkların; zaman, sosyo-ekonomik yapı, doğal ve yapılı çevre, tasarım süreci, kullanıcı hakları ve gereksinimleri, planlama-tasarım yaklaşımları, yasal düzenlemeler ve anlam olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kamusal dış mekanlarda mimari kimliğin analiz edilebilmesi için bu başlıkların daha genel boyutlar altında toplanması, bu boyutları oluşturan faktörlerin tek tek belirlenmesi, sınıflandırılması ve tanımlanması gerekmektedir. Bir sonraki bölümde böyle bir sistemle kamusal dış mekanlarda mimari kimliği değerlendirmek için bir yöntem oluşturulmaya çalışılacaktır.

2. Kamusal Dış Mekanlarda Mimari Kimliği Oluşturan Boyutlar

Kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan üst başlıklar kendi içinde gruplanarak, kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan üç temel boyut oluşturulmuştur. Bunlar planlama-tasarım-uygulama boyutu, kullanım-yönetim boyutu ve anlam boyutu olarak adlandırılmıştır. Daha sonra bir tarafta kamusal dış

mekanlarda mimari kimlik konusuyla ilgili kavramları, diğer tarafta bu boyutları içeren bir matris oluşturulmuş (*Tablo 2*) böylece her boyut altında tanımlanabilecek faktörler tespit edilmiştir.

2.1. Planlama-Tasarım-Uygulama Boyutu

Kavramsal tanımlamalardan yola çıkarak planlama-tasarım-uygulama boyutu sosyo-ekonomik, doğal ve yapılı çevreye ait faktörler bağlamında değerlendirilmiştir. (*Tablo3*) Sosyo-ekonomik çevreyi değerlendirebilmek için kamusal dış mekanın içinde bulunduğu ülkedeki ve kentteki siyasal, ekonomik, demografik, toplumsal ve kültürel yapının analiz edilmesi gereklidir. Ayrıca kamusal dış mekanların tasarımını doğal ve yapılı çevre verileri de etkiler. Doğal çevre verileri; iklim, coğrafi konum, bitki örtüsü, topografik yapı, manzara ve yönlenme olarak sıralanabilir. Yapılı çevre verileri; kentsel mekan örgütlenmesi, teknik altyapı ve morfolojik yapıyla, bunları oluşturan ilgili yasal-yönetsel çerçeve, kullanıcı hakları ve gereksinimleri, kent planlama-kentsel tasarım-mimarlık yaklaşımları, tasarım ve uygulama süreçleri olarak ifade edilebilir.

2.2. Kullanım- Yönetim Boyutu

Kamusal dış mekanların mimari kimliğini değerlendirebilmek için, bu mekanların tasarlanıp, uygulandıktan sonra, kullanıcı haklarına ve gereksinimlerine ne ölçüde cevap verdiğinin ve nasıl yönetildiğinin analiz edilmesi gereklidir.

Kullanım-yönetim boyutunu oluşturan faktörler (*Tablo 4*) kamusal dış mekanın erişim, eylem özgürlüğü, talep etme, değişiklik yapma, mülkiyet ve düzen (kontrol) gibi kullanıcı haklarına cevap verme kapasitesi, kullanıcının iklimsel, işlevsel, duysal algıya dayalı ve psiko-sosyal gereksinimlerini sağlama olanağı ile, ilgili kurumların bu mekanda yaya ulaşımının iyileştirilmesi, düzenli bakım yapılması, kullanımın artırılması ve

desteklenmesi gibi görevleridir. Bunlar bir ülkenin veya kentin içinde bulunduğu sosyal yapıya ve fiziksel çevreye, yasa ve yönetmeliklere ve tasarımcının yorumuna göre değişim göstermektedir.

2.3. Anlam Boyutu

Kavramsal tanımlamalardan yola çıkarak kamusal dış mekanların mimari kimliğinin oluşmasında anlam boyutunun, çevresel estetiğe, kullanıcının mekansal davranışına, kullanıcının mekansal deneyimine ve sosyal yapıya bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. (Tablo5) Çevresel estetik biçimsel ve sembolik açıdan değerlendirilebilir. Biçimsel estetik, kentsel imaj ve okunaklılıkla ilgili çalışmaları içerir. Kamusal dış mekanların imajının tanımlanmasında da yollar, sınırlar, bölgeler, düğümler ve anıtsal öğeler olarak tanımlanan kentsel imgelerden faydalanılabilir. Sembolik estetik, kamusal dış mekanlarda anlam taşıyabilecek somut değişkenler, bina formu, mekan formu, malzeme, aydınlatma, renk, ses gibi duysal algıya bağlı niteliklerle, yer ismi, bir binayla ilişkilendirilen bir kişi veya olay veya mimari stil gibi yapıyı çevreye ait soyut nitelikler olarak tanımlanmıştır. [39] Mekansal davranış konusunda, kişiselleştirme, sahiplenme ve kullanım alışkanlığı konuları önem kazanır. Kamusal dış mekanlarda yaşanan deneyimler, zamanı aşan anlamlar oluşturur ve zaman içinde mekan ve kullanıcı arasında çeşitli bağlar kurulur Bunlar bireysel, grupsal, toplumsal, biyolojik- psikolojik veya daha farklı dünyalarla kurulan bağlar olabilir. [27] Ayrıca mekansal kendileme, sahiplenme ve bağ kurma kavramları o yere karşı bir aidiyet duygusu oluşturur. Ayrıca kamusal dış mekanlardaki sosyal yapıya bağlı anlamlar mekan-erk-ideoloji ilişkisinden ve mekanın kamusal olma içeriğinden (kamusal yaşamın içeriğinden ve kamusal kullanım biçimlerinden) kaynaklanabilir. [40] Bununla birlikte, kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan planlama-tasarım-uygulama, kullanım-yönetim ve anlam

boyutlarının zaman içinde değişime uğradığı ve zaman kavramının diğer boyutların hepsini direkt olarak etkilediği görülmektedir. Çünkü bu boyutları oluşturan faktörlerin bir kısmı zamanın akışı içinde, bir kısmı ise zamanın döngüsüne göre (örnek olarak doğal çevre veya kullanıcı gereksinimleri gibi) değişime uğramaktadır. Tablo6'da bölümde kamusal dış mekanlarda mimari kimliği tanımlayan boyutlar ve bunları oluşturan faktörler arasındaki ilişkiler ifade edilmiştir.

3. Kamusal Dış Mekanlarda Mimari Kimliği Değerlendirmek İçin Önerilen Analiz Yöntemi

Tez çalışmasında kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan boyutlar belirlendikten sonra, kamusal dış mekanların mimari kimliğinin değerlendirilmesi için disiplinler arası bir analiz yöntemi (Tablo 7) oluşturulmuştur. Bu yöntemde ilk olarak seçilen kamusal dış mekanın oluşumunun hangi dönemlere dayandığının belirlenmesi gerekmektedir. Daha sonra belirlenen tarihten günümüze kadar geçen zaman, her ülkenin, bölgenin veya kentin bu süreçte yaşadığı önemli kırılma noktaları temel alınarak belirli kesitlere ayrılır ve her zaman kesiti için kamusal dış mekanın mimari kimliğini oluşturan boyutlar ve bunları oluşturan faktörler yorumlayıcı-tarihsel, kantitatif ve kalitatif stratejilerle analiz edilir. Bu analizler sonucunda her dönemde hangi boyutların ve faktörlerin öne çıktığı belirlenir ve bunlar arasındaki ilişkiler kurulur. Böylece seçilen kamusal dış mekanın belirlenen zaman kesitleri içindeki mimari kimliği tanımlanırken, mekanın mimari kimliğinin geçmişten günümüze nasıl bir değişim gösterdiği de ortaya koyulabilir.

4. Sonuç

Bu çalışmada kamusal dış mekanlarda mimari kimliği değerlendirmek için disiplinler arası bir analiz yöntemi oluşturulmuştur. Bu yöntem kullanılarak bir kamusal dış mekanın mimari kimliği dönemseldir açıdan tanımlanabilir ve kamusal dış mekanlarda geçmişten günümüze mimari kimliğin nasıl değiştiği kavramsal şemalarla ortaya koyulabilir. Bu bağlamda günümüzde gerek kentler ve kentsel mekanlar, gerekse mimarlık ölçeğinde çok fazla kullanılan ve artık klişeleşmiş bir ifade haline gelen "kimlik kaybı" olgusu bilimsel bir yöntemle tespit edilebilir hale gelmektedir. Bu noktada bir kamusal dış mekana "kimlik kazandırmak" için sadece fiziksel müdahalelerin yeterli olmadığı, bu çalışmada tespit edilen her üç boyutun dengeli bir şekilde geliştirmek gerektiği görülmektedir.

Kuşkusuz, yöntemin uygulanmasında pratik anlamda bazı zorluklar gündeme gelecektir. Çalışma kamusal ve kimlik kavramlarını içerdiği için oldukça geniş kapsamlıdır, farklı boyutları ve bunları oluşturan onlarca faktörü içermektedir. Ancak, bu yöntemin disiplinler arası bir ekip tarafından yürütülmesi, iş bölümü, bilgiye hızlı ulaşma ve zamanlama açısından kolaylıklar sağlayacaktır. Diğer yandan alan çalışması için seçilen mekanın, geçmişine bağlı olarak tüm bu bileşenleri içermesi söz konusu olmayabilir. Bunlara ek olarak, her kentin yerel yönetimlerin görev süreleriyle sınırlı olmayan kentsel politikalara sahip olması gerektiği temel alınarak, böyle bir çalışmanın sürekliliğinin sağlanması yöntemin uygulanmasını kolaylaştırabilir. Son olarak çalışmanın etaplı bir şekilde yapılması, en çok sorunun tespit edildiği boyuta öncelik verilerek, en kolay ulaşılabilecek hedeflerin belirlenmesi ve buna yönelik eylem planlarının uygulamaya sokulması yöntemin pratik anlamda uygulanabilirliğini artırabilir. Bu bağlamda yapılan çalışmanın gerek kamu kurumları, gerek serbest çalışan uzmanlar için tasarım

sürecinin ilk basamağı olan hedeflerin oluşturulması ve analiz aşaması için yol göstereceği ve kent yönetimlerinin kamusal dış mekanlarla ilgili geleceğe yönelik kararları için bir çıkış noktası niteliği taşıyacağı düşünülmektedir. [40]

Referanslar

- [1] Türk Dil Kurumu, "Büyük Türkçe Sözlük". <http://www.tdk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 13.10.2011).
- [2] N. Hortaçsu, "Ben, Biz, Siz, Hepimiz". İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s. 333.
- [3] J. P. Codol, "La Quete de la Similitude et de la Differentiation Sociale, Identite, Individuelle et Personalisation", Privat, Toulouse, 1986, s. 153-163.
- [4] N. Bilgin, "Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu". Ege Yayıncılık, İzmir, 1994, s. 275.
- [5] M. Castells, "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür- Kimliğin Gücü". Cilt 2, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 659.
- [6] H. Suher, "Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları". Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu Kitabı. İstanbul, 1995, s. 3-12.
- [7] O. Hacıhasanoğlu, G. Örer, "Architectural and Urban Identities of Istanbul". Open House International, 1998, cilt 23, No 1, s. 52-60.
- [8] M. Ocakçı, Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri. 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu Kitabı, İstanbul, 1995. s. 239-245.
- [9] S. M. Erses, "Kent Kimliği ve Kuruluşundan Günümüze Metropolleşme Süreci İçinde İstanbul'un Kimlik Analizi". Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.1999.
- [10] K. Lynch, "The Image of the City". MIT Press, Cambridge, USA, 1975, s. 202.
- [11] A. Rossi, 2006. "Şehrin Mimarisi". Kanat Kitap, İstanbul, s. 244.
- [12] Y. Gürsel, "Değişme koşullarında kimlik, meşruiyet, etik". Kimlik, meşruiyet, etik. Türkiye Mimarlığı Sempozyumu Bildiri Kitabı., Ankara, 1996, s. 38-43.
- [13] E. Kortan, "Mimarlıkta Kimlik Sorunu". Kimlik, Meşruiyet, Etik". Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II Kitabı. Ankara, 1996, s. 96-98
- [14] Ş. Vanlı, "Mimariden Konuşmak: Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı". Cilt 1, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, s. 344
- [15] J. B. Goldstein, C. D. Elliott, "Designing America: Creating Urban Identity". Van Nostrand Reinhold. New York, 1994, s.319
- [16] C. Norberg - Schulz, "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture". Rizzoli, New York, 1984, s.216.
- [17] C. Abel, "Architecture and Identity". Architectural Press, Oxford. UK. 1997, s. 245.
- [18] U. Eco, "İşlev ve Gösterge: Göstergebilim Açısından Mimari". Göstergebilime Giriş. Editör: Erkman, F., Alan Yayıncılık, İstanbul, 1984, s. 87-106.
- [19] L. J. Vale, "Architecture, Power and National Identity". Yale University Press, USA, 1992, s. 386.
- [20] K. Karatani, "Metafor Olarak Mimari". Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 214

- [21] P. Herrle, "Architecture and Identity". Ed: Herrle, P., Wegerhoff, E. Lit Verlag, Münste, 2009, s. 501.
- [22] H. Arendt, "İnsanlık Durumu" İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 443.
- [23] J. Habermas, "Kamusallığın Yapısal Dönüşümü". İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.414
- [24] M. Özbek, "Kamusal Alanın Sınırları". Kamusal Alan. Editör: Özbek, M., Hil Yayın, İstanbul, 2004, s. 19-91
- [25] A. Aksoy, E. Ertürk, "Kamusal Alan ve Güncel Sanat". İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 96
- [26] S. I. Benn, G. F Gaus, "Public and Private in Social Life", Croom Helm, London, 1983, s. 412
- [27] S. Carr, M. Francis, L.G. Rivlin, A. M. Stone, "Public Space". Cambridge University Press, New York, 1992, s. 420
- [28] R. Krier, "Urban Space". Academy Editions, London, 1979, s. 172.
- [29] R. Trancik, "Finding Lost Space". Van Nostrand Reinhold. New York, 1986, s. 246
- [30] E. Lozano, "Community Design and the Culture of Cities". Cambridge University Press, New York, USA, 1990, s. 340.
- [31] H. Woolley, "Urban Open Spaces". Spon Press, London, 2003, s. 208.
- [32] R. Sennett, "Kamusal İnsanın Çöküşü". Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 450
- [33] M. Carmona, T. Heath, T. Oc, S. Tiesdell, "Public places- Urban Spaces". Elsevier, Oxford, UK, 2003, s. 312.
- [34] K. Iveson, "Publics and the City". Blackwell Publishing, USA, 2007, s. 256
- [35] S. Zukin, "The Cultures of Cities". Blackwell Publishers, Massachusetts, 199, s. 322.
- [36] S. Kostof, "The City Assembled: Elements of Urban Form Through History." Thames And Hudson, London, 1999, s. 352.
- [37] A. Madanipour, "Whose Public Spaces?" Taylor and Francis, London, 2010, s. 269.
- [38] L. N. Lofland, "The Public Realm –Exploring The City's Quintessential Social Theory". Aldine de Gruyter, New York, USA, 1998, s. 305.
- [39] J. Lang, "Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design". Van Nostrand Reinhold, New York, 1994, s. 352.
- [40] S. Polat. "Kamusal Dış Mekanlarda Mimari Kimliği Değerlendirmek İçin Bir Yöntem Önerisi: Bursa – Cumhuriyet Alanı Örneği." Doktora Tezi, UÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa, 2011.

TABLO 1. Kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan faktörler

Temel Kavramlar	Anahtar Cümleler
KİMLİK	Zaman - değişim Farklılık-süreklilik-güç sahibi olma
KENTSEL KİMLİK	Farklılık Zaman- süreç içinde oluşum, değişim, gelişim Fiziksel yapı (doğal ve yapılı çevre) Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal yapı-(iktidar, ideolojiler, yaşam biçimleri vb) Deneyim (bellek-yaşanmışlık) Sembolik anlam - isimlendirme İşlevler Tasarım süreci ve yaklaşımları Makro ölçekli değişimler ve gelişimler (teknoloji, üretim-tüketim ilişkileri, ulaşım-iletişim biçimleri, kentsel mekan örgütlenmesi, nüfus, yaşam biçimleri, kent yönetim sistemleri, kent planlama yaklaşımları)
MİMARİ KİMLİK	Zaman-süreç içinde inşa edilme, değişim ve uyum (süreklilik ve birlik) Doğal çevre, (iklim, konum, coğrafi faktörler) Sosyal, kültürel, ekonomik yapı Tasarım süreci ve yaklaşımları (biçim – işlev ilişkisi, bağlam, kullanıcı gereksinimleri, teknoloji, mimarın mesleki profili, meslek ideolojisi, stiller ve formlar) Mekanın fiziksel nitelikleri (biçimi, malzemesi, rengi, dokusu) Sembolik anlamlar (toplumsal, kültürel değerlerin, çoğulculuğun, varoluşun, erkin vb. temsili) Farklılık ve ambiyans yaratma Mekansal deneyim (aidiyet) Mekansal davranışlar (kendileme, egemenlik alanı kurma)
KAMUSAL ALAN	Tartışma, toplumsal mücadele, iletişim, fikir alışverişi, uzlaşma ortak yarar sağlama Erişilebilirlik Kentsel yaşamı dönüştürme Toplumsal her kesimine açık olma Eşitlik, çeşitlilik, farklılık, karışıklık alanı Geniş sınırlara sahip olma
KAMUSAL MEKAN	Fiziksel özellikler (boyutlar, sınırlar, açıklık, kapalılık) Toplumsal kullanım (işlevsel, kültürel, sosyal ve sembolik gereksinimlere cevap verme) Toplumsal her kesimine açık olma –katılım ve anonimlik Serbest erişim Kamu mülkiyeti
KENTSEL MEKAN	Duyusal algıya dayalı gereksinimleri sağlama (biçim-zemin ilişkisi, sınırlar, genişlik, geometrik nitelikler, üçüncü boyut, sert zemin) İşlevsel gereksinimleri sağlama (hareketlilik, bağlılık ve erişim sağlama, toplanmaya, dağılmaya izin verme, kent mobilyaları, iklimsel konfor sağlama, sosyal, kültürel, politik ve ticari etkinlikleri içermek) Toplumsal gereksinimlere cevap verme (herkese açık olma, sosyal iletişim, etkileşim, bireysel ve toplumsal kimliğin inşasını sağlama, deneyime, tesadüflere bağlı sembolik anlam yaratma)
KAMUSAL YAŞAM	Ekonomik, demografik, teknolojik (yeni ulaşım ve iletişim biçimleri), sosyal (mahremiyet, cemaatleşme, yabancılaşma), kültürel değişimlerle, tasarım stratejileriyle, yasal düzenlemelerle, yeni kontrol sistemleriyle, maksimum kar mantığıyla kamusal mekanın terkedilmesi, pasifleştirilmesi, özelleşmesi, tüketim nesnesine dönüşmesi, yok olması, sanallaşması

KAMUSAL DIŞ MEKANLARDA MİMARİ KİMLİĞİ OLUŞTURAN ÜST BAŞLIKLAR

Zaman
Sosyo-ekonomik yapı
Doğal çevre
Yapılı çevre
Tasarım süreci
Kullanıcı gereksinimleri
Anlam
Kullanıcı hakları
Planlama-tasarım yaklaşımları
Yasal düzenlemeler

TABLO 2. Temel kavramlar - kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan boyutlar matrisi

BOYUTLAR KAVRAMLAR	PLANLAMA-TASARIM UYGULAMA BOYUTU (Doğal ve yapılı çevre, sosyo-ekonomik yapı, yasal düzenlemeler, planlama-tasarım yaklaşımları, kullanıcı hakları ve gereksinimleri,tasarım süreci)	KULLANIM-YÖNETİM BOYUTU (Kullanıcı haklarını ve gereksinimlerini karşılama kapasitesi)	ANLAM BOYUTU	ZAMAN BOYUTU
KİMLİK			Farklılık- güç sahibi olma	Zaman - değişim Süreklilik
KENTSEL KİMLİK	Fiziksel yapı (doğal ve yapılı çevre) Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal yapı-(iktidar, ideolojiler, yaşam biçimleri) Tasarım süreci ve yaklaşımları Makro ölçekli değişimler ve gelişimler (teknoloji, üretim-tüketim ilişkileri, ulaşım-iletişim biçimleri, kentsel mekan örgütlenmesi, nüfus, yaşam biçimleri, , kent yönetim sistemleri, planlama yaklaşımları)	İşlevler	Farklılık Deneyim (bellek-yaşanmışlık) Sembolik anlam - isimlendirme	Zaman-süreç içinde oluşum, değişim, gelişim
MİMARİ KİMLİK	Doğal çevre, (iklim, konum, coğrafi faktörler) Sosyal, kültürel, ekonomik yapı Tasarım süreci ve yaklaşımları (biçim – işlev ilişkisi, bağlam, kullanıcı gereksinimleri, teknoloji, mimarın mesleki profili, meslek ideolojisi, stiller ve formlar) Mekanın fiziksel nitelikleri (biçimi, malzemesi, rengi, dokusu)	Kullanıcı gereksinimlerini karşılama	Sembolik anlamlar (toplumsal, kültürel değerlerin, çoğulculuğun, varoluşun, erkin vb. temsili) Farklılık ve ambiyans yaratma Mekansal deneyim (aidiyet) Mekansal davranışlar (kendileme, egemenlik alanı kurma)	Zaman-süreç içinde inşa edilme, değişim ve uyum Süreklilik ve birlik
KAMUSAL ALAN	Tartışma, toplumsal mücadele, iletişim, fikir alışverişi, uzlaşma ortak yarar sağlama	Erişilebilirlik Toplumun her kesimine açık olma	Eşitlik, çeşitlilik, farklılık, karşıtlık alanı Kentsel yaşamı dönüştürme	Kamusal alanın niteliğinin ve sınırlarının değişimi (sınırların genişlemesi)

TABLO 2. Temel kavramlar - kamusal dış mekanlarda mimari kimliği oluşturan boyutlar matrisi (devam)

BOYUTLAR KAVRAMLAR	PLANLAMA-TASARIM UYGULAMA BOYUTU (Doğal ve yapılı çevre, sosyo-ekonomik yapı, yasal düzenlemeler, planlama-tasarım yaklaşımları, kullanıcı hakları ve gereksinimleri, tasarım süreci)	KULLANIM-YÖNETİM BOYUTU (Kullanıcı haklarını ve gereksinimlerini karşılama kapasitesi)	ANLAM BOYUTU	ZAMAN BOYUTU
KAMUSAL MEKAN	Fiziksel özellikler (boyutlar, sınırlar, açıklık, kapalılık)	Toplumsal kullanıma cevap verme (işlevsel, kültürel, sosyal gereksinimler) Toplumsal her kesimine açık olma –katılım ve anonimlik Serbest erişim Kamu mülkiyeti	Sembolik gereksinimlere cevap verme	
KENTSEL DİŞ MEKAN	Duyusal algıya dayalı gereksinimler (biçim-zemin ilişkisi, sınırlar, genişlik, geometrik nitelikler, üçüncü boyut, sert zemin) İşlevsel gereksinimler (hareketlilik, bağlantı ve erişim sağlama, toplanmaya, dağılmaya izin verme, kent mobilyaları, iklimsel konfor sağlama, sosyal, kültürel, politik ve ticari etkinlikleri içirme) Toplumsal gereksinimler (herkese açık olma, sosyal iletişim, etkileşim, bireysel ve toplumsal kimliğin inşasını sağlama)	Duyusal algıya dayalı gereksinimleri sağlama İşlevsel gereksinimleri sağlama Toplumsal gereksinimlere cevap verme	Deneyime, tesadüflere bağlı sembolik anlam yaratma	Deneyim Kimlik inşası
KAMUSAL YAŞAM	Ekonomik, demografik, teknolojik (yeni ulaşım ve iletişim biçimleri), sosyal (mahremiyet, cemaatleşme, yabancılaşma), kültürel değişimlerle, tasarım stratejileriyle, kamusal mekanın terkedilmesi, pasifleştirilmesi, özelleşmesi, tüketim nesnesine dönüşmesi, yok olması, sanallaşması	Yasal düzenlemeler ve yeni kontrol sistemleriyle kamusal mekanın terkedilmesi, pasifleştirilmesi, özelleşmesi	Maksimum kar mantığıyla kamusal mekanın özelleşmesi, tüketim nesnesine dönüşmesi, yok olması	Kamusal yaşamın niteliğinin değişimi

TABLO 3. Planlama-tasarım-uygulama boyutunu oluşturan faktörler

Sosyo-ekonomik çevre (ülke ve kent ölçeği)	Doğal çevre (ülke-kent ve kamusal dış mekan ölçeği)	Yapılı çevre (kent ve kamusal dış mekan ölçeği)
Siyasal yapı, yönetim biçimi, ideolojiler, kentsel yönetim örgütlenmesi Ekonomik politikalar, çalışma ve üretim biçimleri, sektörler, gelir dağılımları Nüfus artış-azalışları, göçler, yoğunluklar Toplumsal sınıflar, değerler, ilişkiler ve gereksinimler, davranış mekanizmaları Kültürel yapı, dünya görüşü, yaşam biçimi, sanat ve estetik anlayışları, tarihi, kültürel miras, moda	İklim, coğrafi konum, bitki örtüsü, topoğrafik yapı, manzara ve yönlenme	Kentsel mekan örgütlenmesi ve teknik altyapı Morfolojik yapı Kullanıcı hakları ve gereksinimleri Yasal –yönetimsel çerçeve Kent planlama-kentsel tasarım yaklaşımları, tasarım ve uygulama süreçleri Mimarlık yaklaşımları ve uygulamaları

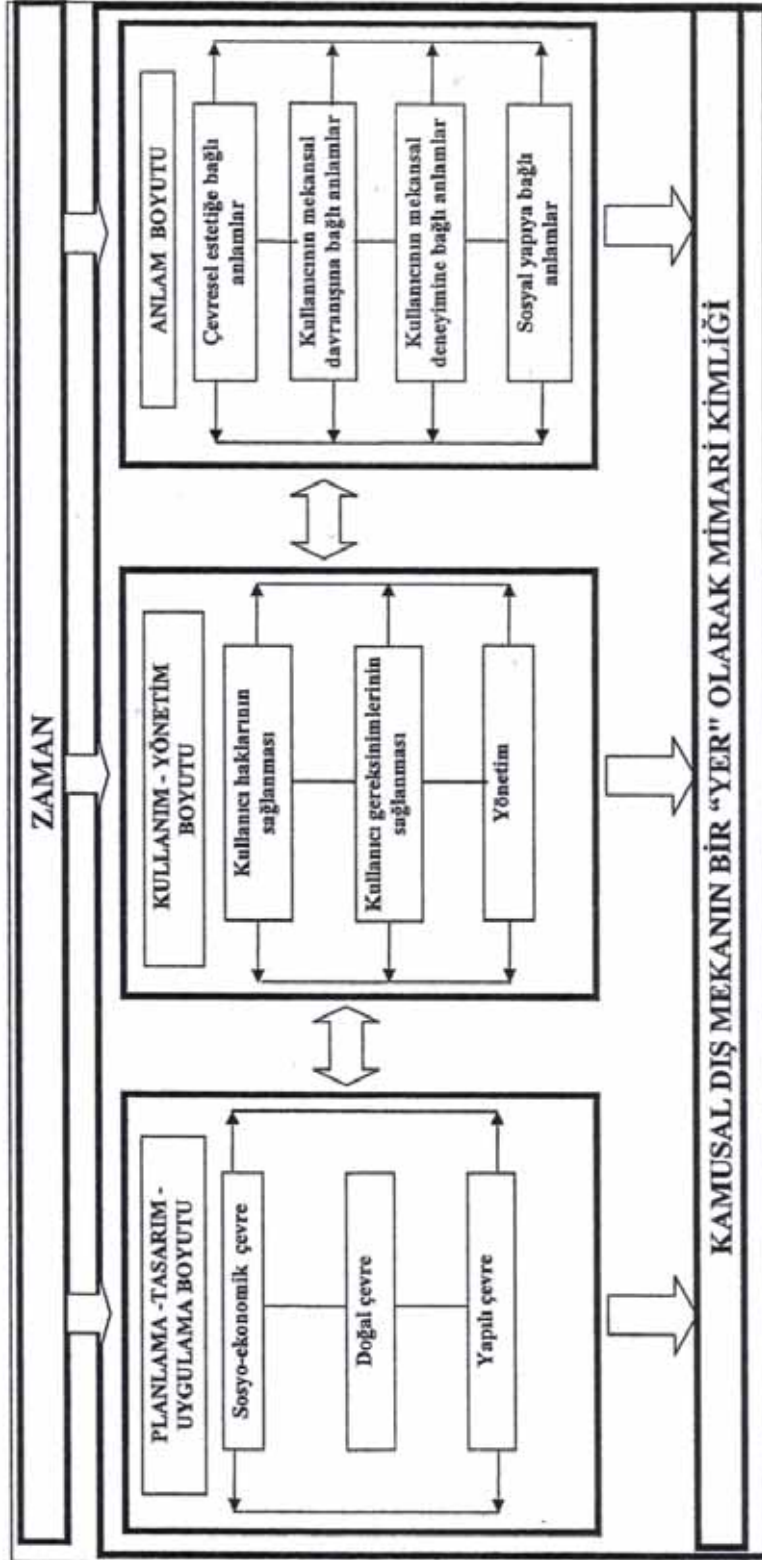
TABLO 4. Kullanım-yönetim boyutunu oluşturan faktörler

Kullanıcı haklarının karşılanması	Kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması				Yönetim
	İklimsel gereksinimler	İşlevsel gereksinimler	Duyusal algıya dayalı gereksinimler	Psiko-sosyal gereksinimler	
Erişim, eylem özgürlüğü, talep etme, değişiklik yapma, mülkiyet ve düzen (kontrol) hakkı	İklimsel kontrol ve tasarım	Karma kullanım, işlevsel, fiziksel ve yaya dolaşımında süreklilik, yeterli altyapı, kent mobilyası ve hizmet birimi sağlama	Boyut-oran-ölçek, kapalılık, form, ritm ve süreklilik, düzen ve karmaşıklık, doku, ışık ve renk, ses ve koku, peyzaj öğeleri ve sanat eserleri	Güvenlik, aidiyet, saygı görme, kişisel doygunluğa erişme, rahatlama, etkileşim, merak, mahremiyet	Yaya ulaşımının iyileştirilmesi Düzenli bakım yapılması Kullanımın artırılması ve desteklenmesi

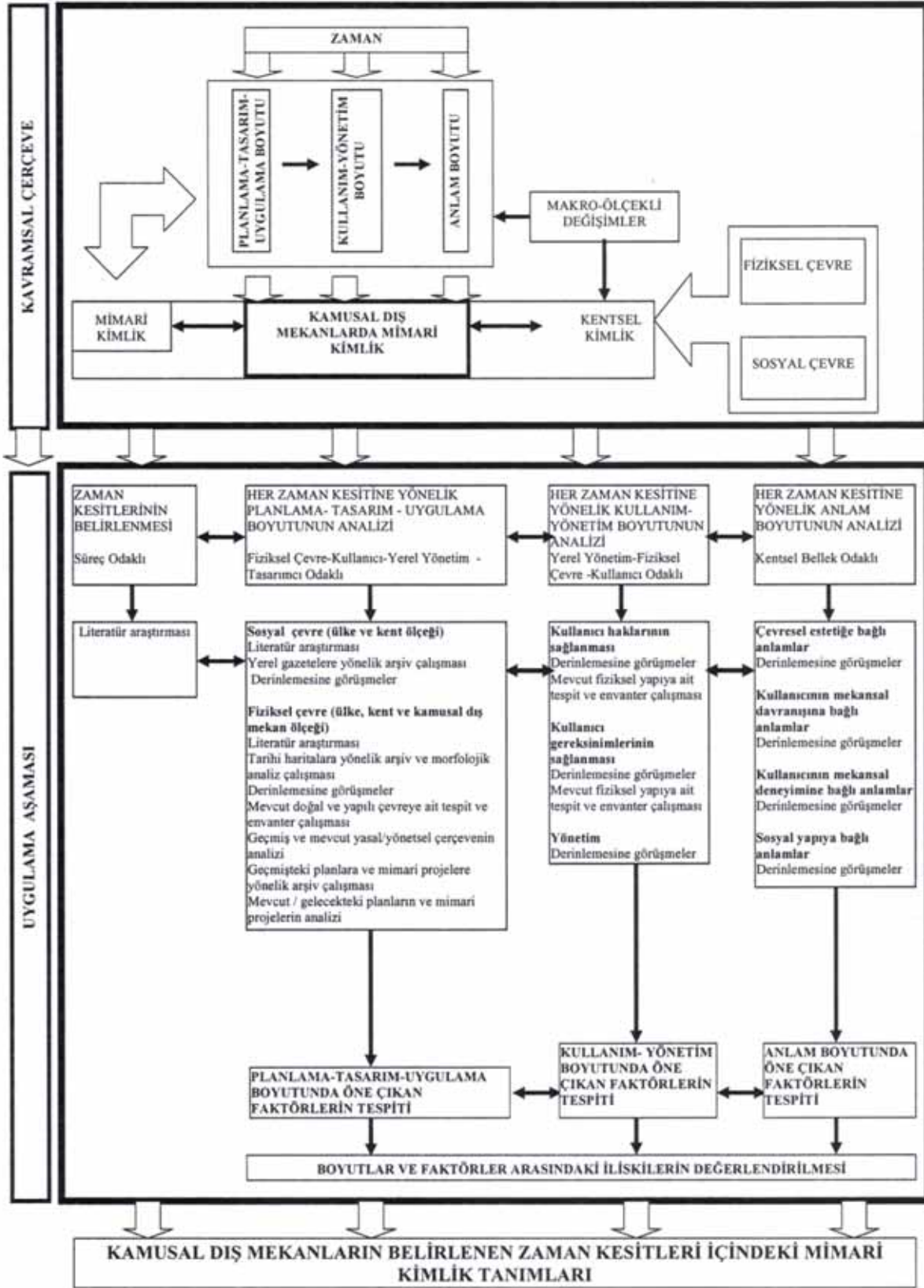
TABLO 5. Anlam boyutunu oluşturan faktörler

Çevresel estetiğe bağlı anlamlar	Kullanıcının mekansal davranışına bağlı anlamlar	Kullanıcının mekansal deneyimine bağlı anlamlar	Sosyal yapıya bağlı anlamlar
Biçimsel anlam Sembolik anlam	Sahiplenme, kullanım alışkanlığı	Bağ kurma Aidiyet	Mekan-erk-ideoloji ilişkisini yansıtır Kamusal anlam taşıma

TABLO 6. Kamusal dış mekanlarda mimari kimliği tanımlayan boyutlar ve ilişkileri

TABLO 7. Kamusal dış mekanlarda mimari kimliği değerlendirmeye yönelik disiplinler arası bir analiz yöntemi önerisi

Bu çalışma “Uludağ Üniversitesinde Yapılacak Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin Görev ve Sorumluluk Alanına Giren Konulardaki Akademik Araştırmaların Yürütülmesi ve Desteklenmesi” İşbirliği Protokolü kapsamında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından araştırma projesi olarak desteklenmiştir.

1977'DEN GÜNÜMÜZE UZANAN 36 YILDA BURSA ŞEHİRİ VE ÇEVRESİNİN REKREASYON SİSTEMİ

Prof. Dr. Yalçın MEMLUK

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Ankara
memluk@ankara.edu.tr

Özet-Kentleşme olgusunun özellikle son yıllarda giderek artması, planlayıcıları rekreasyon gibi bir gereksinimi karşılayacak alanların oluşturabilmesi için gerekli yöntemleri bulmaya ve bu konuda değişik önlemler almaya zorlamaktadır.

Bursa ilinin gösterdiği kentleşme aşamaları da rekreasyon gereksiniminin gittikçe artan bir düzeye ulaşmasına neden olmaktadır. Öte yandan rekreasyonel potansiyeli yüksek kaynakların bozulması bu konuda acilen önlemler almayı gerektirmektedir.

Geçmişten bugüne kadar değişik yapısal özellikler taşıyan kent bugün içinde bulunduğu bölgenin yapısına uygun olarak hızla büyük bir sanayi yerleşimi olma durumuna girmiştir. Çalışma alanı içinde yer alan kaynakların rekreasyonel potansiyellerini saptamak için yapılan çalışmalar, bölgenin doğal ve kültürel kaynaklar yönünden zengin olduğunu ortaya koymuştur. Ancak pek çok kaynağın tehlike sınırında olan bugünkü durumları, yakın bir gelecekte büsbütün yok olabilecekleri durumunda ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, peyzaj potansiyeli, boş zaman

1. GİRİŞ

Aşırı kentleşmenin doğurduğu tehlikelere karşı, doğa ve doğal kaynakların korunması, bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı için gerekli önlemlerin alınması, toplumun hareket ve dinlenme gereksinimlerinin karşılanması zorunlu olmaktadır.

Rasyonel çevre düzenlemesi gereği olarak bu zorunluluğun değerlendirme biçimi **“rekreasyon”** dur.

Rekreasyon çağımızda artık bir istek değil, bir gereksinim olmuştur. Rekreasyonun toplumsal bir gereksinim olduğunun ortaya konulması ve bu konuda ilk bilinçli adımların atılması aşırı kentleşmenin yok etmeye başladığı açık alanların korunmaya çalışılmasıyla başlar. Açık alanların korunması, tahrip edilen doğanın, doğal kaynakların korunması ve ekosistemin bozulmasının önlenmesi demektir.

Bu makale, 1977 yılında yürütülmüş ve **“Bursa Şehri ve Çevresi için Rekreasyon Sisteminin Saptanması Üzerine bir Araştırma”** başlıklı araştırma [1] temel alınarak hazırlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma sınırları olarak Bursa il bütünü benimsenmiş ve bu amaçla ilk aşama olarak mevcut olanakların ortaya konulduğu sınırlamalar içinde alan özellikle mevsimler dikkate alınarak taranmıştır. Yönteme uygun olarak geliştirilen haritalar için 1/200.000 ölçekli topografik haritalardan, 1/100.000 ölçekli toprak envanter haritalarından ve 1/200.000 ölçekli Bursa il bütünü haritalarından yararlanılmıştır.

Araştırma alanının rekreasyonel potansiyelinin saptanmasında birinci aşama olarak araştırma alanını oluşturan 1/200.000 ölçekli Bursa il bütünü haritası (2x2 km²’lik) kare ızgaralara ayrılmıştır. Birinci yönteme

uygun olarak daha sonra **“Alana Dayalı Rekreatasyon”** için aktiviteler ve toprak değerlerine göre toprak gruplarını belirten harita üzerinde değerlendirme yapılarak alana dayalı rekreatasyon için toprak uygunlukları saptanmıştır. Son değerlendirme aşamasına kolaylık sağlaması amacıyla mutlak sayılarla bir değerlendirmeye gidilmiştir. Bu işlem **“Suya Dayalı Rekreatasyon”** için uygunluğun saptanmasında, görünümde de aynen tekrarlanmış, sonuçta **“Rekreatasyonel Çevre”** ortaya konulmuştur. Kareleme sistemine göre hazırlanan 1/200.000 ölçekli haritalar 1/400.000 ölçeğine indirgenerek ilgili bölümlerde sunulmuştur.

3. REKREASYON KAYNAKLARI

3.1 Toprak Özellikleri

Toprak sınırlamaları rekreatasyonel kullanımların bazı çeşitleri için önemlidir. Örneğin, rekreatasyonel gereksinimleri karşılamak için tesis edilecek alanın öncelikle sellerden korunması için toprak sınırlamaları gerekir. Toprak tipi etkisini ulaşım kolaylığında da gösterir. Örneğin, toprağın rüzgarla hareket etmesi, rekreatasyonistleri zor durumlarda bırakabilir. Killi topraklar yağmur yağdıktan sonra çabuk kuruyamadıklarından ve ıslak olduklarından yapışkan, sıcak ve nemli olmaları arzu edilmeyen özelliklerden olabilir. Bu tür sınırlandırıcı özellikler arttırılabilir.

- Hiçbir zaman önemli olmayan toprak sınırlamaları
- Azaltılan toprak sınırlamaları
- Şiddetli toprak sınırlamaları

Bu bağlamda çalışma alanındaki özellikleri irdelenerek toprak sınırlamaları ve uygunlukları saptanmıştır.

3.2 Ulaşılabilirlik

Genelde, rekreatasyonel aktiviteler için bir uygunlukta rekreatasyon için ulaşım durumudur.

Belli bazı ölçütlere göre, çalışma alanı içinde yapılan ulaşım değerlendirmeleri, toprak özellikleri yönünden rekreatasyona uygunluk gösteren alanların ortaya koyduğu desenle, ulaşım sisteminin ortaya koyduğu desen karşılaştırılarak, alana dayalı rekreatasyon için seçilen kriterlerin ortaya koyduğu desen saptanmıştır.

3.3 Suya Dayalı Rekreatasyon Kaynakları

Yapılan incelemelerde, suya dayalı rekreatasyon için aktiviteler genelleştirildiğinde toplam olarak yedi aktivite saptanmıştır.

Bunlar:

- Yüzme ve deniz banyoları
- Balık tutma
- Kano
- Çeşitli araçlarla suda gezinti
- Motorlu araçlarla gezinti
- Su kayağı
- Kürek sporu

Çalışma alanı içinde yapılan taramalar, bu yedi özelliğe dayandırılarak yapılmıştır. Suya dayalı rekreatasyonun çalışma alanı içinde değerlendirilmesi ve makro ölçekteki yaklaşımda, suların doğal özellikleri, aktivite gereksinimlerine ve benzer isteklere göre birleştirilmeye çalışılmış, saptanan bazı kriterlere uygun olarak gruplandırılmıştır. Araştırma alanı için rekreatasyonel yönden önemli göller ve akarsular aşağıda sıralanmıştır.

- Göller: İznik Gölü, Uluabat, Gölbaşı Gölü, Yenişehir Gölü, Uludağ Karagöller. Bunlardan son ikisi göl özelliğinden ziyade ıslak alan özelliği taşımaktadır.
- Akarsular: Nilüfer Çayı, Deliçay, Mustafa Kemal Paşa Çayı, Susurluk (Kocadere) Çayı, Küçük Kadere Suyu, Göksu. Çalışma alanı içindeki akarsuların rekreatasyonel yönden irdelenmesinde yalnızca görsel özelliklerin bulunduğu yerler ile yerel etüdler ve Prof. Dr. Zihni Erençin'e (1974) dayalı olarak

saptanan balık tutma aktivitelerine uygun yöreler potansiyel kaynak olarak nitelendirilmiştir.

- Deniz kıyıları: Bursa ili, Karacabey, Mudanya ve Gemlik ilçeleriyle denize bağlantılıdır. Bilinen denize girme olgularının mevcut olduğu alanlar haricinde kişisel gözlemler, kaynaklar ve Bursa ile ilgili pek çok haritadan yararlanılarak saptanan kriterlere uygun diğer kıyılarda belirlenmeye çalışılmıştır.
- Termal ve Madensel Sular: Bursa ili sayıları oldukça fazla termal kaynaklara ve maden sularına sahiptir. Genellikle Neojen ve Kuaterner volkanizmalarının oluşması ile yakından ilişkisi olan yöredeki termal sular ve maden suları, çoğunlukla dağlık arazide ve volkanik olayların etkilediği alanlarda oluşmuşlardır. Çalışma alanında saptanabilen bütün termal kaynaklar mahallerine ve özelliklerine göre çalışmada belirtilmiştir.

Çalışma alanındaki kaynakların en önemli sorunları ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasıdır. Sayıları çok fazla olan bu kaynakların bulunduğu yörelerde kontrole alınmaları ve alt yapı hizmetleriyle birlikte hizmet ve yapı ünitelerine de bir yaklaşım getirilmesi, ekonomik açıdan yararlı bir husustur.

3.4 Görünüme Dayalı Rekreatyon Kaynakları

Rekreasyona yönelik tüm çalışmalarda temel öge kaynakların rekreasyon için potansiyelini ortaya koymaktır. Rekreasyona yönelik yapılan araştırmalarda, rekreasyonun bir sektör olarak öneminin gittikçe artması nedeni ile, tekrür hiçbir araştırmada bugün için konu edilmemektedir. Ancak, belirli bir kapasitenin üstüne çıkabilmek, alanın rekreasyonel potansiyelini fazlaştırmak ve topluma değişik rekreasyonel kullanımlar sağlamak amacı ile “görünüm” olarak

nitelendirilen ögelerin bugün ve gelecekteki önemi çok fazladır.

Çalışma alanı içindeki kaynakların rekreasyonel yönden potansiyelini ortaya koymak için “Görünüm” adı altında yapılan araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi iki ayrı kısımda incelenmiş ve bunların birleştirilmesiyle “Görünüm”ün rekreasyona uygunluğu saptanmıştır.

“Arazi Formları Peyzajı” ile “Arazi Kullanım Peyzajları ve Tarihi - Arkeolojik Değerler”den ortaya çıkan değerler birleştirilerek, “Görünüm”e dayalı rekreasyon için seçilen kriterlerin ortaya koyduğu desen vurgulanmıştır.

3.5 Ulaşım Sistemi ve Sisteme Rekreatyonel Yönden Yaklaşımlar

Rekreasyona uygunluk gösteren kaynaklarla rekreasyonist arasındaki ilişkiyi olumlu ya da olumsuz yönden etkileyen en büyük faktörlerden biri de “Ulaşım Durumu” olmaktadır. Çalışma alanında “Ulaşım” yalnızca “kaynağa ulaşılabilirlik” yönünden incelenebilmiştir. Bu inceleme sonucunda, ulaşım sistemlerinin niteliğine ve kalitesine göre bir desen elde edilmiştir.

Araştırma alanı özellikle karayolu ulaşımının etkin olduğu bir çevredir. Rekreasyonel yönden özellikle denizyolu ulaşımı da bölgede önemli bir potansiyeli oluşturmaktadır. Çalışma alanında rekreasyona gereksinme duyulmasındaki artışa, seyahat kolaylığının yardımcı olması gerekmektedir.

3.6 İklim

Araştırma alanının iklim özellikleri rekreasyona doğrudan ya da dolaylı şekilde etkileyen iklim elemanları olarak ele alınarak incelenmiştir. Rekreasyonu etkileyen iklimsel elemanların araştırma alanında oluşturdukları koşullar makro düzeyde ele alınmış ve incelenmiştir. Araştırma alanı konumu itibarıyla, Akdeniz, Karadeniz ve az bir kesimde İç Anadolu iklim tiplerinin etkisi altındadır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma alanımız, Marmara Bölgesine ilişkin doğal ve kültürel faktörlerden olumlu etkilenmiş, yoğun bir kentleşme hareketinin de etkisinde, nüfus yoğunluğu çok fazla olan bir yöredir.

Kaynakların korunması ve bilinçli olarak geliştirilmesi giderek yoğunlaşan rekreasyonel istemin karşılanması için en uygun yol olarak görülmektedir. “Geniş Kapsamlı bir Değerlendirme” için sistematik yaklaşımlar bu çalışmada kullanılmaya çalışılmıştır. Mevcut veriler ve çalışma alanında yapılan incelemelerle belirlenen doğal ve kültürel kaynaklarla ilgili değerlendirmeler, araştırma alanındaki rekreasyonel çevrelerin oldukça yoğun olduğunu ortaya koymuştur.

Çağımızda gelişme için sanayileşme en gerçek çözüm olarak görülmektedir. Ancak bu gelişimin planlı bir şekilde olması toplum yönünden olduğu kadar, kaynaklar yönünden de büyük yararlar sağlayacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlara göre, çalışma alanında toplum değerleri büyük bir değişim içindedir. Bu nedenle araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde geleceğe yönelme zorunluluğu vardır. *Şekil 1*, çalışma alanı için belirlenen rekreasyon potansiyelini göstermektedir.

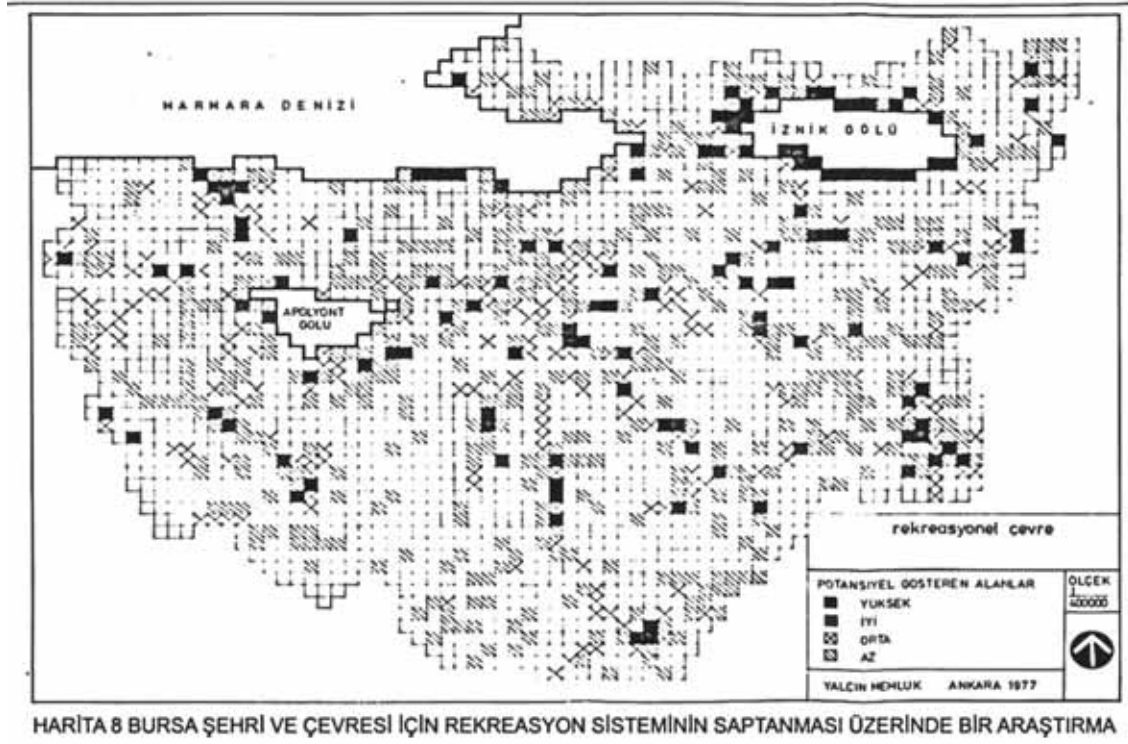
Araştırma alanının rekreasyonel sisteminin saptanmasında ortaya çıkan sonuçlara göre göz önünde tutulması gereken ilkeler özet olarak şu şekildedir:

- Rekreasyonun gerekliliği için bir kamuoyu oluşturulmalı ve gelecek için en az bölge ölçeğinde saptanacak uygun kaynaklar şimdiden geliştirilmelidir.
- Bütün örgütler rekreasyonel hizmet sunmalıdır.
- Görsel izlenimlere göre; deniz, kaplıca ve dağ aktivitelerine katılma çok

olmaktadır. Bu da toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla ilgili bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

- Rekerasyona uygun kaynakların rekreasyona yönlendirilmesi için yapay bir takım koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir.
- Genellikle bir takım kurallara bağlı rekreasyonel aktivitelere toplumun katılmasını sağlamak amacı ile toplumun karakterinin çok iyi saptanması gerekmektedir.
- Rekreasyonel hizmetin toplumsal örgütlenmesi bütün kaynakların gelişimi kontrolü ve koordinasyonu toplum içindeki tüm bireylerin yararlanabileceği şekilde geliştirilmez.
- Kırsal alanlarda da, toplumsal gelişim için gerekli ölçü ve nitelikteki arazi mülkiyetinin ele geçirilmesi artık zorunludur.
- Rekreasyonel servislerin kullanımı için bir takım kriterler saptanmalı ve değerlendirmelerde bu husus önem kazanmalıdır.
- Rekreasyonel amaçlar için alanlar sürekli olarak rekreasyonel kullanımlara tahsis edilmeli, başka kullanımlara izin verilmemelidir.
- Rekreasyonel yapıtlar nerede olurlarsa olsunlar, çevre ile bütünlüğü sağlamada görsel yönden olumlu etkiyi yaratacak nitelikte olmalıdırlar.
- Kentin sosyal ve politik sınırlamalarını alan için gerekli niteleyip, planlamada veri olarak değerlendirmek gereklidir.
- Rekreasyonel alanları kazanmak ve geliştirmek için yapılacak en büyük rekreasyonel planlama aşaması, bir sistem içinde alanların bütün olarak değerlendirilmesi ve bütün rekreasyonel alanların geliştirilerek topluma kazandırılması şeklinde belirlenmektedir.

Şekil 1. Bursa İli rekreasyon potansiyeli [1]

5. REFERANSLAR

[1] Memlük, Yalçın. Bursa Şehri ve Çevresi için Rekreasyon Sisteminin Saptanması Üzerine bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlık Bölümü Doktora Tezi, 1977.

MEKÂNSAL PLANLAMA VE TASARIMDA PEYZAJIN YENİDEN YÜKSELEN ROLÜ: DÜNYA'DAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER

Prof. Dr. Şükran Şahin

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Ankara

sukran.sahin@ankara.edu.tr

Özet-Dünya’da çevre sorunlarının artışı ile birlikte insan-doğa ilişkisi sorgulanmaya başlamıştır. İnsanın doğaya kayıtsız ve ekonomik rant amaçlı müdahalesinin, yerleşim ve gıda üretim alanlarında yaşamsal riskler yaratan çevresel bozunuma sebep olduğu anlaşılmıştır. Bu soruna bir çözüm olarak da doğa-insan etkileşiminin biçimlendirdiği mekân olan “peyzaj” kavramı, mekânsal planlama ve tasarım uygulamalarında ağırlıklı olarak yer almaya başlamıştır. Artık gelişmiş dünyada yerleşimler ve diğer alan müdahaleleri, mekanın doğal ve kültürel peyzaj karakteri doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Diğer bir anlatımla, peyzaj özelliklerinin analiz ve değerlendirmeleri mekânsal planlama ve tasarımın ön eylem alanı olarak yerini almıştır. Bu bildiride, peyzajın mekânsal planlama ve tasarımdaki giderek artan rolünü açıklayabilmek için dünyadan ve Türkiye’den bazı örnekler verilmiştir. Seçilen gerçek projeler peyzaj koruma, iyileştirme ve yeniden oluşturma, yeşil alt yapı ile peyzaj koridorları konuları üzerinedir.

Anahtar Sözcükler: Peyzaj, peyzaj tasarımı, peyzaj planlama, peyzaj ekolojisi,

1. GİRİŞ

1.1 Peyzajın tanımı ve kapsamı

Peyzaj çok çeşitli biçimlerde tanımlanmakla birlikte en çok kabul gören ikisi aşağıda verilmiştir:

- Peyzaj, insan ve doğa etkileşiminin ortaya koyduğu bir alandır.
- Peyzaj, bir görüş açısı içerisine giren doğal ve kültürel özelliklerdir.

Peyzajı tanımlamada yararlanılan iki temel bilim dalı bulunmaktadır; doğal bilimler (peyzaj ekolojisi) ve sosyal bilimler (kültürel süreçler). Doğa-insan ilişkisinin anlaşılmasında öncelikle doğal bilimlerin parçacı olarak değil “sistem yaklaşımında” analiz ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sistem, sadece biyolojik değil cansız varlıkların da süreçte yer aldığı (örneğin jeomorfolojik süreçler) bir bütündür. İnsan-doğa ilişkisi kapsamında bu sistem

organizma düzeyinden yerküre ölçeğine hiyerarşik olarak yapılanmış peyzaj birimlerini içerir.

Peyzaj ekolojisi bilimi, peyzajın planlanması ve yönetiminde doğanın karmaşık yapısının tanımlanmasında en önemli temeli sağlamaktadır. Peyzaj ekolojisi, “peyzajın herhangi bir bölümünde egemen olan çevre koşulları ile canlı topluluklar arasındaki karmaşık neden-sonuç ilişkilerini bir bütün olarak ele alan bir bilim dalıdır. [4] Başka bir anlatımla, peyzaj ekolojisi peyzajın yapısını, fonksiyonunu ve değişimini ekolojik görüş çerçevesinde inceleyen bilimsel uğraşı alanıdır.[3]

Peyzaj kavramı, ifade bütünlüğü içerisinde aşağıdaki sözcükleri kapsamaktadır. [5]

1. **Dinamizm ve süreklilik:** APS peyzajı “insan tarafından algılandığı biçimiyle özellikleri, insan ve/veya doğal

faktörlerin etkileşimi ve faaliyeti sonucunda oluşan alan” olarak tanımlamaktadır. Ancak bu algı bir resim enstantanesini değil dinamik, sürekli gelişen ve değişen bir mekânı temsil eder. Dolayısıyla peyzaj planlamada koruma anlayışı, salt koruma ya da saklama kavramları bağlamında değil yönetim kavramı kapsamında yer alır.

2. **Algı ve realite:** İnsanlar tarafından algılanan peyzaj doğal ve kültürel süreçler tarafından biçimlendirilir. Peyzajın ahengi [6] algılanan peyzajı (peyzajın yapısı) oluşturan süreçlerin sürekliliğiyle ortaya çıkar. (Şekil 1) Bir ekosistemin (ya da peyzajın) yapısı, organizasyon deseninin fiziksel kapsamıdır. Süreç ise, organizasyon deseni kapsamındaki bütün etkinlikleri içerir. [1] O halde, peyzajla ilgili kararların hangi sonuçlara sebep olabileceğinin araştırılabilmesi için öncelikle bir peyzajı biçimlendiren mekanizmaları incelemek gereklidir.

Şekil 1: Peyzajın ahengi. [6] algılanan peyzajı “görünen değer” olarak tanımlarken, bu peyzajın bağlı olduğu süreçleri “öz değer” olarak tanımlamıştır. Bu ikisi ahenk içindeyken sistem dengededir.

3. **Değişim:** Peyzaj sürekli değişir. Bugün var olan çevresel koşullar geçmişten bu yana süregelen olayların bir sonucudur. Burada önemli olan peyzaj değişimlerinin bir insanın ömrü ile ifade edilemeyecek kadar uzun yılları kapsayabileceği gibi, bu değişimin hemen oluşabileceği koşulların da bulunduğunu fark etmektir.
4. **Ölçek ve hiyerarşi:** Peyzaj hiyerarşik olarak yerel, bölgesel, ülkesel ve küresel ölçekleri kapsar. Bu hiyerarşi,

planlama ölçeği açısından dikkate alınması gerekli bir konu olmasından önce, peyzajın varlığı ve dinamikleri açısından anlamlıdır. Örneğin yerel ölçekte bir çalışmada bir canlı türü azalma eğilimi gösterirken, aynı alanı da kapsayan üst ölçek bir değerlendirmede bunun tam karşıtı bir durum ortaya çıkabilir. Ya da su rezervi açısından yerel ölçekte kaynaklar iyi durumda olarak kaydedilirken, o peyzajı oluşturan mekanizmalar kapsamında ve üst ölçekte değerlendirildiğinde, o su kaynakları besleniminin risk altında olduğu anlaşılabilir.

5. **Etkileşim:** Peyzaj bileşenleri arasındaki etkileşim o peyzajı biçimlendiren mekanizmaları belirler. Örneğin, mevcut ülkesel veri kayıtlarında toprak erozyon derecesi aynı olan iki alan, sahip oldukları bitki örtüsü kalitesi, biyokütle süreci, hidrojeolojik peyzaj strüktürü, eğimle ilişkili su hareketleri (doğal drenaj deseni) vb. peyzaj bileşenleri ve süreçleri ile çok farklı değer ve önem taşıyabilirler.
6. **Özgünlük:** Her bir peyzaj kendisini oluşturan öğeler ve süreçler bakımından birbirinden farklıdır. Öge bazında (vadi, çağılayan, ıslak alan, vb.) mekânsal tekrarlar olsa da, öğelerin etkileşimleri sonucu ortaya çıkan peyzaj bulunduğu yere özgüdür.

1.2 Peyzaj Mimarlığı: Tanım, kısa tarih ve örgütlü gelişim

Peyzaj Mimarlığı, sanat, bilim, mühendislik ve teknolojiyi biraraya getirerek alan tasarımı, planlaması ve yönetimi ile uğraşan bir meslek disiplini. Bir yüzyıldan daha uzun süredir peyzaj mimarları, yaşanabilir bir çevre yaratmak amacıyla dünyayı şekillendirmektedir. Peyzaj Mimarlığı, modern bir tasarım disiplini olarak ilk defa New York Park Komisyonu tarafından 1863 yılında resmi olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede meslek adını ilk defa kullanan kişi de Frederick Law Olmsted'dir. 1900

yılında Olmsted'in oğlu Frederick Law Olmsted Jr. Harvard Üniversitesinde ilk peyzaj mimarlığı dersini vermiştir. [7] F. Olmstead'in insanlar arasındaki sosyal eşitliğe inancının mekânsal yansınmasını oluşturan çok sayıda park ve bahçe uygulamaları, günümüzde hala varlığı kurulduğu korumaktadır.

2. DÜNYA'DA PEYZAJ KONUSUNU İRDELEYEN BAŞLICA YAPTIRIMLAR

Dünya'da peyzaj özelliklerinin dikkate alındığı ilk uygulamalardan bu yana, peyzaj kavramı ve içeriği mekânsal planlama ve tasarım sürecine giderek artan önemde dâhil edilmektedir. Peyzaj kavramı, özellikle çevre sorunlarının yaygın olarak fark edilmeye başlandığı 1970'li yıllardan başlayarak giderek artan bir şekilde ulusal ve uluslararası yaptırımların kapsamına girmiştir. Dünya'da bazı uluslararası sözleşmelerde peyzaj konusunu özellikle irdelemektedir. Bunlardan başlıca olanları aşağıda verilmiştir.

- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)
- Pan Avrupa Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliği Stratejisi (1995)
- Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği Koruma Alan Kategorileri (. Kategori: Peyzaj)
- Sürdürülebilir Alan Girişimi (ASLA: Amerika Peyzaj Mimarları Birliği, 2005)

Yukarıda belirtilen eylem alanlarından ilk üçü mekânsal planlama konusuna peyzajın dâhil edilmesini teşvik eden uygulamalardır. Sonuncusu ise, ABD'de yaşanabilir mekânlar yaratılabilmesinde doğal peyzajın yapısı ve işlevini dikkate alan peyzaj plan ve tasarımlarının yaratılabilmesi yönündeki gereklilikleri ve kalite standartlarını belirleyen bir tür sertifikalandırma girişimidir.

3. DÜNYA'DAN ve TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Son yirmi yılda giderek artan biçimde, peyzaj konusunda; peyzaj gelişimi, peyzaj master planı, peyzaj tasarımı, yeşil kuşak, açık-yeşil alan sistemi, park ve bahçeler vb. mevcut kavramlara eklenen birçok yeni kavram literatürde ve uygulamada yerini almaktadır. Bunlardan başlıca olanları aşağıda verilmiştir:

- Peyzaj atlası
- Peyzaj çeşitliliği
- Peyzaj izleme (landscape monitoring)
- Peyzaj karakteri,
- Peyzaj koridorları
- Peyzaj ölçümü (landscape metrics)
- Peyzaj politikaları
- Peyzaj servisleri (landscape services)
- Peyzaj şehirciliği (landscape urbanism)
- Peyzaj yönetimi
- Yeşil alt yapı
- Yeşil koridor
- Yeşil köprü
- Yeşil yol, motorize olmayan rekreasyonel yol (pathway), manzara yolu

Mekânsal planlama ve tasarım kapsamında dünyadaki uygulamalar incelendiğinde, peyzaj kavramının giderek artan önem kazanması aşağıdaki konular kapsamında yoğunluk kazandığı görülmektedir.

1. Peyzaj koruma, iyileştirme ve yeniden oluşturma: Bu kapsamdaki projeler doğal peyzajın yapısı, işlevi ve değişimi analizlerini temel alan yaklaşımlardır. Peyzajın korunması, geliştirilmesi, onarımı ve bozunuma uğramış bir peyzajın doğaya yeniden kazandırılması konularını içerir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile peyzajların korunması, iyileştirilmesi ve yeniden yaratılması konularında genel kabul gören tanımlamaları yapılmıştır. Sözleşmeye imza atan ülkeler, ulusal yasal düzenlemeler ile bu tanımlamaları

mekânsal planlama süreçlerine hızla dâhil etmektedirler. Öte yandan bu konuda ABD, Almanya, İngiltere gibi erken sanayileşmiş ülkeler, 1950’li yıllara kadar geriye giden uygulamalara sahiptir. Uzak Doğu ülkelerinde ise giderek daha fazla dikkati çeken hızla ve kalitede uygulamalar görülmektedir.

2. Yeşil alt yapı: Çoğunlukla kentsel yerleşim alanları kapsamında kullanılan bir terimdir. Yeşil alt yapı; park ve bahçeler, yeşil koridorlar, su yolları, cadde ağaçları ve açık kırsal alanları kapsayan çok-fonksiyonlu bir yeşil ağıdır. [2] Yeşil alt yapı kavramı açık-yeşil alan sistemi terimi ile benzer anlama sahiptir. Öte yandan, alt yapı kavramı ile, kentin açık alanları ve yeşil öğelerinin diğer alt yapı projeleri ile birlikte tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle kentin yeşil öğeleri yol, elektrik, yağmursuyu, pis su sistemleri gibi bir kentte bir şebeke oluşturarak gelişen bir alt yapı ögesidir. Bu kapsamda planıcı ve mühendisi bir arada çalışmaya zorlamaktadır.
3. Peyzaj koridorları: Peyzaj koridorları, peyzaj süreçlerini de ele alarak, ekolojik anlamda habitatlar arası, sosyal anlamda ise kültürel mekanlar arası bağlantılılığa ve rekreasyonel kullanımlara olanak sağlayan çizgisel öğelerdir. Peyzaj koridoru, mekânsal planlamanın sistematik yaklaşım ve

bağlantılılık kurgusunu çok iyi tanımlayan bir kavramdır.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda peyzaj koruma, iyileştirme ve yeniden oluşturma, yeşil alt yapı ile peyzaj koridorları konularında Dünya’ndan ve Türkiye’den bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

3.1 İngiltere Londra Mile End Yeşil Köprüsü

İngiltere CZWG Firması tarafından projelendirilmiştir. Proje ekibi L. Beltrandi, M. Baker ve S.Pilatoen’dir. Londra’da Mile End yolu üzerinde inşa edilen Yeşil Köprü iki büyük parkı birbirine bağlamaktadır. **(Şekil 2)** Bu yönüyle hem ekolojik hem sosyal bağlantılılığı sağlamaktadır. Öte yandan, yeşil köprü kentin ana belirleyicisi olan yolların baskınlığını ortadan kaldırırken işlevselliğini bozmamaktadır. Giderek trafiğin arttığı kentler için yaya güvenliği açısından da oldukça yerinde uygulamalardır. Benzer uygulamalar ABD, Almanya, Hollanda ve Fransa’da bulunmaktadır ve Dünya’da giderek örnekleri artmaktadır. Kırsal alanda yaban yaşamı hareketliliğini sağlamaya yönelik uygulamaları ise çoğunlukla ekolojik köprü olarak isimlendirilmektedir. Bu uygulamalar; mekânın kırsal ya da kentsel, doğal ya da kültürel karakterinden bağımsız olarak birer peyzaj koridorlarıdır.

Şekil 2: Mile End Yeşil Köprüsü, Londra

Fotoğraf kaynakları: İnternet

3.2 Libya Darnah Kenti Yeşil Alt Yapı Projesi

TEMELSU Uluslar Arası Mühendislik Hizmetleri A.Ş. adına, Ankara Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi şirketlerinden olan AZTATEK A.Ş. aracılığı ile hazırlanan Peyzaj Gelişim Planı, Libya-Derne Kenti Altyapı Projesinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Eski Libya Arap Halk Sosyalist Büyük Cemahiriyesi (Şimdi Libya Cumhuriyeti) Konut ve Altyapı Gelişimi Kurumu Program Yönetim Birimi tarafından

AECOM firmasına hazırlatılan “Alt Yapı Projeleri Tasarım Kriterleri Kılavuz Dokümanı” doğrultusunda hazırlanmıştır. H. Perçin, O. Yılmaz, Ş. Şahin ve E. Kurum proje peyzaj planı ve tasarımcılarıdır. Kentsel Gelişim Planı kapsamında “**Kent Peyzajı**” ile “**Cadde Peyzajı**” (Şekil 3) olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılan ve 1/5.000 ölçekte projelendirilen yeşil alt yapı bileşenleri aşağıda sıralanmıştır. Kentin ekolojik ve sosyal gereksinimleri dikkate alınarak geliştirilen bu alanların her biri özel peyzaj tasarım alanlarıdır.

Şekil 3: Kent Peyzajı ve Cadde Peyzajı Fikir Planı

Yeşil Alt Yapı Bileşenleri

A. Kent Peyzajı: Kentsel yeşil alt yapının en önemli öğelerinden olan park ve bahçeler işlevsel kapsamları, alansal büyüklükleri, planlanan kullanıcı nüfusu ve erişilebilirlik durumlarına göre hiyerarşik olarak alt sınıflara ayrılmıştır.

A1.Park ve Bahçeler

1.1. Kent Parkı

- 1.2. Semt Parkı
- 1.3. Mahalle Parkı
- 1.4. Cep Parkı
- A2.Kıyı Parkları
- A3.Kamusal Kıyılar
- A4.Yeşil Kuşak ve Tampon Yeşil
- A5.Wadi Darnah Akarsu Kanalı
- A6.Vadi Peyzajları

B. Cadde Peyzajı: Kent Peyzajında yer alan açık ve yeşil alanların bağlantılığının sağlanması amacıyla yeşil kamalar yanı sıra, geliştirilen özel cadde peyzajları da yeşil bağlantı koridorları olarak işlevlendirilmiştir. Bu bağlamda cadde peyzajı bileşenleri aşağıda sıralanmıştır.

- B1.Doğal Peyzaj Koridoru
- B2.Yol Boyu Tampon Yeşil
- B3.Kent Kapıları
- B4.Yeşil Bağlantılılık Koridorları

3.3 ABD New York High Line Park

Kent içinde mevcut terk edilmiş bir tren yoluna; hem peyzaj bağlantı koridoru hem de rekreasyonel hat olarak kullanılması amacıyla yeniden işlev kazandırılarak gerçekleştirilmiş bir projedir. (Şekil 4) James Corner'ın proje liderliğinde çok

sayıda tasarımcı sürece dâhil olmuştur. Bitkilendirme planı P. Oudolf tarafında yapılmıştır.. Bu peyzaj uygulaması, bir yandan tarihten taşıdığı izle mekânsal tasarımın kalitesini yükseltirken, diğer yandan yaratılan alternatif yeşil alan ile kullanıcının ilgisini çekmektedir. Projenin diğer özgün niteliği, doğadaki otsu türlerden yararlanılarak oluşturulan yeşil dokusudur.

Şekil 4: ABD New York High Line Park

Fotoğraf kaynakları: <http://www.thehighline.org>

3.4 Türkiye Malatya İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi Projesi (PEYZAJ-44)

Proje, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü ve T. C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün işbirliği ile hazırlanmıştır. Sözü edilen Bakanlıkların Müşteri Kuruluş olarak yer aldığı ve Ankara Üniversitesi'nin Yürütücü Kuruluş olduğu TÜBİTAK Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG) 1007 Programı tarafından desteklenen proje, 2,5 yıl süren (2010-2013) Malatya İli Pilot Alanı çalışmalarına dayandırılarak geliştirilmiştir. Proje sonunda amaç kapsamındaki konular için Ulusal Kılavuz hazırlanmıştır.

Projenin amacı; ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki mekânsal planlama sürecine, hala ülkemizde yer verilmemiş peyzaj karakter analizi ve değerlendirme (peyzaj planlama) sürecinin entegrasyonu için il ölçeğinde ve Malatya pilot alanında bir model üretmektir. Bu süreç gelişmiş ülkelerde 1950'li yıllardan bu yana yer almaktadır.

Ülkemizde üniversite eğitimi düzeyinde yer almakla birlikte pratikte mevzuat çerçevesinde yer almamaktadır. Mekân/alan planlamaları klasik olarak parametre bazında ve insan merkezli yürütülmektedir. Peyzaj planlama; doğa

insan etkileşiminin oluşturduğu bir mekân olarak parametre yerine etkileşim mekanizmaları (doğal ve kültürel süreçler) üzerine yoğunlaşan bir bilim dalıdır. Önemli olan bir yerin özgün/yerel/ayırt edici peyzaj değerlerinin, yaşam tarzlarının, bu yaşam tarzının bağlı olduğu kültürel birikimin, bu kültürel birikimin doğayla etkileşiminin, doğal ve kültürel özellikleri biçimlendiren mekanizmaların ortaya konulmasıdır. Ancak böylece yaşanabilir, devamlılığı olan, kendi kendini yenileyen ve çoğaltan mekânlar üretilebilir.

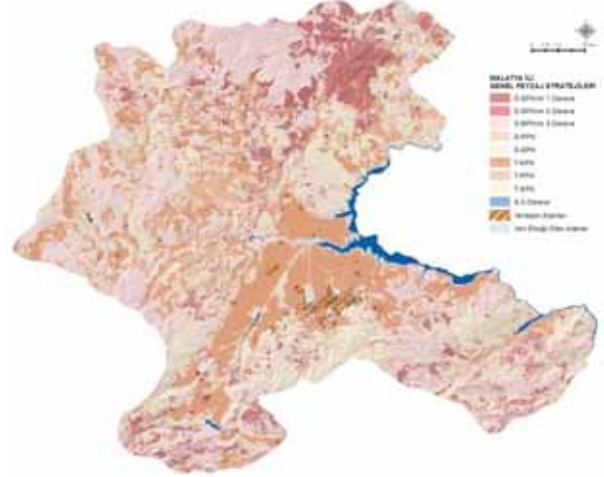
Peyzaj karakter analizi ve değerlendirme ile doğal yapıyı ve doğanın süreçlerini temel alarak ve bu temeli kültürel ve görsel değerlerle ilişkilendirerek koruma ve kullanım stratejileri ve fiziki planları üretilmektedir.

İl ölçeğinde ve Malatya İli pilot alanında çalışılmıştır. Koruma açısından peyzaj koruma stratejileri üretilmiştir. Proje kapsamında üretilen Malatya İli Peyzaj Karakter Alanları Haritası ve Genel Peyzaj Gelişim Stratejileri Şekil 5'de görülmektedir. Proje ile geliştirilen sektörel peyzaj rehberlerinde ise, peyzaj özelliklerinin sektörel planlama açısından değerlendirmelerinde kullanılacak yöntem üretilmiştir. Turizm ve rekreasyon ile tarım sektörlerine ilişkin peyzaj rehberleri Malatya İli pilot alanı kapsamında hazırlanmıştır.

Şekil 5: Malatya İli Peyzaj Karakter Alanları ve Genel Peyzaj Gelişim Stratejileri

Malatya İli Peyzaj Karakter Alanları

Malatya İli Genel Peyzaj Gelişim Stratejileri

3.5 Türkiye Kırşehir Kocabey Terkedilmiş Plantasyon Sahası Peyzaj Onarımı, Doğaya Yeniden Kazandırma ve Rekreasyon projesi

Kırşehir Kocabey Kavak Plantasyon Sahasının Doğaya Yeniden Kazandırma, Peyzaj Onarımı ve Rekreasyon Projesi'nin” rekreasyonel kullanım kararlarında, peyzaj envanter, analiz ve değerlendirme çalışmaları ile belirlenen peyzaj gelişim stratejileri temel olarak belirleyici olmuş ve peyzaj değeri yüksek olan alanlarda koruma öncelikli kullanımlar öngörülmüştür (Şekil 6). Devam etmekte olan projenin öneri rekreasyonel kullanımlara ve peyzaj koruma geliştirme stratejilerine ilişkin mekânsal düzenlemeyi ifade eden peyzaj tasarım ön projesi, tamamlanmıştır. Proje T.C. Çevre ve Su İşleri Bakanlığı adına BELDA A.Ş. tarafından hazırlanmaktadır.

4. SONUÇ

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıl toplumsal, doğal ya da her ikisi kaynaklı arz ve taleplerin farklı mesleklerin kendi salt mesleki vizyonları ile çözülemeyeceğinin anlaşıldığı, bu nedenle mesleklerarası işbirliğini engelleyen katı sınırların eridiği, toplumsal ve/veya doğal ilişkilerde uzlaşarak değil ortaklaşa yaşamın konuşulduğu ve çeşitlilik içinde birlik kavramından söz edildiği bir dönemdir. Bu bağlamda, insan-doğa ilişkisinin koruma-kullanım dengesinde kurulmasına ve bu kapsamda çevre sorunlarını neden-sonuç ilişkisi dahilinde ve zaman-mekan ölçeklerinde çözümüne yönelik uğraşları içeren, tüm bunları da insanlar için yaşanabilir sağlıklı ve sürdürülebilir mekanlar oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen peyzaj plan ve uygulamalarına ülkemizin planlama ve tasarım süreçlerinde yasal olarak mekânsal yer verilmesi tarihsel sorumluluğu geçmiş yaşamsal bir zorunluluk noktasına gelmiştir.

Şekil 6: Kırşehir Kocabey Terkedilmiş Plantasyon Sahası Peyzaj Onarımı, Doğaya Yeniden Kazandırma ve Rekreasyon projesi peyzaj analiz ve değerlendirmeleri

Erozyon azaltma amaçlı vejetasyon iyileştirmesi gereken alanlar

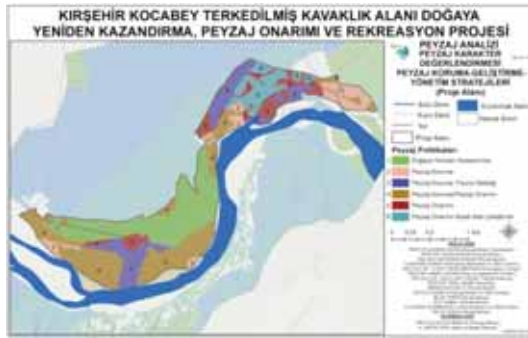
Yer altı suyu beslenimini koruma amaçlı önlemler gerektiren alanlar

Önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü gerektiren alanlar

Habitat koruma alanları

Peyzaj politikaları

Peyzaj gelişimi leke planı

5. REFERANSLAR

- [1]. Capra, F. The Web of Life, Doubleday-Anchor Book, New York, 1996.
- [2]. Davis, C., MacFarlane, R., McGloin, C., Roe, M. Green Infrastructure Planning Guide. Version:1.1, 2006.
- [3]. Koç, N. ve Şahin, Ş. Peyzaj Ekolojisi Ders Notu (Basılmamış), Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 2008.
- [4]. Odum, E. P. & Barrett, G.W. Ekoloji'nin Temelleri, Palme Yayıncılık, Çeviri Editörü: Prof. Dr. Kani Işık, Ankara, 2008.
- [5]. Şahin, Ş. Peyzaj Ekolojisi Kavramsal Temelleri ve Uygulama Alanları. Peyzaj Yönetimi, Editörler: A. Akay ve M. Demirbaş Özen, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, No-354, Yerel Yönetimler Yayını- No.: 27, Ankara, 2009.
- [6]. Thayer, R. L. Gray World, Green Heart: Technology, Nature and the Sustainable Landscape, John Wiley & Sons, New York, 1999.
- [7]. www.asla.org

KENT PLANLARI VE KENT KONSEYLERİ “1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planının Hazırlanmasında Bursa Kent Konseyi’nin Rolü

Enes Battal KESKİN¹, Neslişah H. ERBEY KUŞKU²

¹ Bursa Kent Konseyi, Atatürk Kongre Kültür Merkezi, Z.186 nolu ofis, Bursa/TÜRKİYE
Tel: 0224 2708270 e-posta: keskinenes@gmail.com

² Bursa Kent Konseyi, Atatürk Kongre Kültür Merkezi, Z.148 nolu ofis, Bursa/TÜRKİYE
Tel: 0224 2708270 e-posta: neshanzade@gmail.com

ÖZET-Şehircilik ve planlama ilkeleri açısından incelendiğinde; üst ölçekli planlar kentin ülke ve bölge içindeki rolünü belirleyen, alt ölçekli planlara yön veren, acil müdahale gerektiren alanların koruma kullanma dengesini sağlayan planlardır. Plan hiyerarşisinin en üstünde bulunan 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı hangi bölgelerin ne amaçla kullanılması gerektiğini belirleyerek ilin gelişimini kontrol etmekte ve yönlendirmektedir.

Ülkemizdeki en önemli katılım mekanizmalarından biri olan kent konseylerinin Türkiye’deki ilklerinden Bursa Kent Konseyi, Çevre Düzeni Planı çalışması için aktif rol üstlenmiştir. Kent Konseyi Yönetmeliği’nin 6. maddesine göre; “Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak; Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak” kent konseylerinin görevleri arasında sayılmaktadır.

Kentin geleceği için halkın bu planlama sürecine katılımı oldukça önemlidir. Bu çerçevede Bursa Kent Konseyi; kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve Bursa gönüllülerinden oluşan yüzlerce kişinin katılımıyla “Çevre Düzeni Planı Çalıştayı”nı gerçekleştirmiştir. Çalıştay sonucunda, planlama yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar, ilkeler halinde belirlenmiş, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve İl Genel Meclisi toplantılarında sunulmuştur.

Bu bildiride; kent konseylerinin kent planlama süreçlerine halkın katılımı için önemi, bu bağlamda Bursa Kent Konseyi gerçekleştirmiş olduğu çalıştayın ve sonucunda oluşturulan ilkelerin Bursa kentinin geleceği açısından değeri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre düzeni planı, kent konseyi, katılım, kent planı

1. KENT PLANLARI

Modernizmin kent planlaması anlayışı, kentlerin sadece kişilerin çıkarları doğrultusunda biçimlenmesinin sağlıklı bir gelişme ortaya çıkardığı, bu nedenle kamu yararı açısından bu sürece müdahale edilmesi gereğinden yola çıkmaktadır.

Genel olarak kentin yirmi yıllık gelişmesinin tahmin edilebileceği buna göre yerleşme biçiminin tasarlanabileceği, kent yönetimlerinin bir yandan yatırımlarını programlayarak, öte yandan yapı süreçlerini denetleyerek bu planların uygulanabileceği varsayılmaktadır^[1].

Kent planlamasının, piyasa mekanizmasının içinde ve liberalist mülkiyet anlayışına uygun olarak gerçekleşen sanayileşmenin ortaya çıkardığı kentin sorunlarına bir tepki olarak geliştiği söylenir. Kent planlamasında bir aşamadan öteki aşamaya geçiş zamanı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte hemen hemen bütün ülkelerde aşağıdaki gelişme sürecini izlediğini görmekteyiz^[2].

Birinci aşamada kent planlamasının, kentlerin güzelleştirilmesini sağlayan bir uğraşı olarak anlaşılmasıdır. Geniş caddeler, görkemli yapılar, büyük ve güzel parklar ve meydanlar bu anlayışın üzerinde durduğu öğelerdir.

İkinci aşamada, kentlerin imarı ve planlaması bir mühendislik çabası olarak görülmüş, kentin çeşitli işlevlerinin görülmesine yarayacak yapıların yapılmasında etkenlik sağlamak amacı baş öncelliği almıştır.

Üçüncü aşamada, kent plancılığın salt bir teknik uğraşı olmak yerine ekonomik ve toplumsal etmenlerinde hesaba katıldığı çok yönlü bir çaba olarak dikkate alınmasıdır. Dördüncü aşamada, kent planlamasında coğrafi kapsam değişikliği olmuştur. Bu aşamada kentleri, kendi sınırları içinde ele alarak planlamanın yetersizliği kabul edilmiş, çevrelerindeki köy ve kentlerden bağımsız bir planlama yaklaşımının geçerli sayılamayacağı anlaşılmıştır.

Bu fikirlerden hareketle, kent planlamasının ulusal ve ekonomik ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, kentlerin fiziksel yerleşmelerinden başlayarak, insanların bir yerleşim yerinde nasıl daha mutlu ve doğaya uygun yaşayabileceklerini bilimsel yöntemlerle planlayan, projelendiren bir uğraş alanı olduğu anlaşılmaktadır^[3].

Planlamanın ülkemizdeki durumuna baktığımızda ise planlamanın belli bir hiyerarşi takip ettiğini görmekteyiz. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ülke planları, Türkiye'nin ekonomik, sosyal

ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanlarıdır^[4]. Bu yönüyle planlama hiyerarşinin en üstünde yer almaktadırlar.

Bölge Kalkınma Ajansları tarafından yapılan Bölge planları, bölge vizyonuna ulaşma hedefine yönelik olarak gelişme eksenlerini belirleyen ve yerel kaynakların bu yönde harekete geçirilmesini öngören temel bir belgedir. Hiyerarşik olarak ulusal kalkınma planı olan ülke planlarından sonra gelmektedir^[5].

Kent planları ise, kentin sorunlarına çözüm üreten, toplumsal gelişme süreçlerine müdahale amacını taşıyan politika veya stratejik kararları özetleyen dokümanlardır. Bunların başında da Çevre Düzeni Planları gelmektedir.

Şekil 1: Planlama Hiyerarşisi

3194 sayılı İmar Kanunu'nun^[6] 5. Maddesi ve Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmeliğin^[7] 4/1-c maddesine göre **Çevre düzeni planı**; ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır.

Yönetmeliğin 5/1 maddesine göre Çevre düzeni planı;

- a) Kalkınma planları ve varsa bölge planlarını temel alarak rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlayan,
- b) Kirliliğin oluşmadan önce önlenmesi, sağlıklı çevrenin oluşturulmasına yönelik hedef, ilke, strateji ve politikaları ve bunu sağlayacak arazi kullanım kararlarını belirleyen,
- c) Tarihi, kültürel ve doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik genel hedefleri, ilkeleri, stratejiyi ve politikaları belirleyen,
- ç) Karar ve hükümleriyle alt ölçekli planları yönlendiren,
- d) Plan kararları açısından ekosistem bütünlüğü, arazi kullanım sürekliliğini sağlayan,
- e) Planlamaya temel oluşturan verilerin farklılığından dolayı farklı mesleklerden uzmanların fiili katılımı ile hazırlanan,
- f) Planlama sürecinin her aşamasında bir önceki aşamalara geri dönerek değerlendirilmelerin yapılabildiği geri beslemeli sürece sahip olan,
- g) Karşılaştırılabilir, değerlendirilebilir, sorgulanabilir, geliştirilebilir ve güncellenebilir standart veri tabanına sahip olan,
- ğ) Sürdürülebilir kalkınma amacına uygun olarak ekolojik ve ekonomik kararların bir arada düşünülmesini sağlamak üzere, korunması gereken alanlara ilişkin politika ve stratejileri belirleyen üst ölçekli plan niteliğini taşır.

2. KENT KONSEYİ

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun^[8] 76. Maddesine göre **Kent konseyi**, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Türkiye'nin ilk Kent Konseylerinden biri olan **Bursa Kent Konseyi**, 7 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. Yerel Gündem 21 sürecinde kurulan Bursa Kent Konseyi; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76.maddesi ve 6 Haziran 2009 tarih 27250 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kent Konseyi Yönetmeliği'ne göre yeniden yapılandırılmıştır.

Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre^[9];

- (b) Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- (c) Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak, Kent Konseyleri'nin görevleri arasındadır.

25 Mayıs 2012 tarihli Bursa Kent Konseyi Genel Kurulunda revizyonu onaylanan **Bursa Kent Konseyi Çalışma Yönergesi'nin 7. maddesine göre**^[9];

- (b) Bursa'nın doğası, tarihi, kültürel mirası, turizm değerleri ve sosyo-ekonomik yaşantısı ile bütünleşecek nitelikteki stratejilerin belirlenmesi ve tanıtılması,
- (c) Kentimizin sürdürülebilir gelişmesinin temelini oluşturacak politikalar arasında önceliklerin belirlenmesi ve çözüm önerileri üretilmesine imkan tanıyacak bir uzlaşma ortamı oluşturmak, Bursa Kent Konseyi'nin görevleri arasındadır.

Bursa 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, kentin geleceğinin planlanması nedeniyle, halkın sürece katılımının sağlanması açısından Bursa Kent Konseyi'nin öncelikli görevleri arasındadır. Bursa'da yaşayanların görüşlerinin 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı'na yansıtılması amacıyla Bursa Kent Konseyi bir çalıştay yapılması hususunda karar alınmıştır.

3. BURSA ÇEVRE DÜZENİ PLANI'NIN HAZIRLANMASINDA KENT KONSEYİ'NİN ROLÜ

Bursa Kent Konseyi, Bursa tarihinde halkın katılımı sağlanarak, yerel yönetimlerin ortaklıklarıyla beraber şeffaf olarak hazırlanmış olan Bursa'nın 2020 yılını hedef alan 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı sürecinde de aktif olarak rol almıştır. Bu süreçte, Şehir Danışma ve Dayanışma Konseyi (Bursa Kent Konseyi)'nin 6 Nisan 1996 tarihli 7. Toplantısında, Bursa ovasının, çevredeki verimli toprağın ve su kaynaklarının korunarak planın geliştirilmesi ilkesi, vazgeçilmez evrensel bir ilke olarak ortaya konmuştur. Plan tasdike sunulmadan önce Şehir Danışma ve Dayanışma Konseyi'nin görüşlerine başvurulmuş ve 1998 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe konmuştur^[10].

1998 yılında hayata geçen Bursa Çevre Düzeni Planının aşağıda sıralanan nedenlerle yeniden hazırlanması gereği ortaya konmuştur^[11]:

- Mevcut plan 1995 yılı verileri esas alınarak, 2020 yılı projeksiyonuna göre hazırlanmış olup, plana esas verilerin tarihi olan 1995 ile onay tarihi olan 1998 yılından bu güne geçen 12-15 yıllık zaman süresince, gerek fiziki mekânda gerekse idari mevzuatta yaşanan gelişmeler
- 1999 yılında ülke gündemine acı bir olayla oturan depremsellik konusunun Mevcut planda yer almaması
- Fiziki mekânda (plan kararlarıyla uyuşan/uyuşmayan) gelişmeler ve değişimler ile nüfus artışı, sanayileşme
- 5216 sayılı kanunla Büyükşehir Belediyelerine verilen, başta planlama olmak üzere diğer yetkiler ile 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi kanunu kapsamında yerel yönetimlerde yaşanan hukuku düzenlemelerin plana ve planın uygulanmasına olan etkisi

- Bursa Büyükşehir Belediyesinin sorumluluk sahasının 30 Km lik yarıçap ile planın onay tarihinden sonraki süreçte 10 kat genişlemesi
- Bursa Büyükşehir Belediyesince 5216 sayılı kanun kapsamında 2005 yılında hazırlayıp onayladığı 1/25.000 ölçekli nazım imar planlarının mevcut plana ve fiziki mekâna etkisi
- 5403 sayılı toprak koruma ve arazi kullanımı kanunu ile tarım arazilerinin sınıflamaları, bölünemez büyüklükleri, tarımsal yapılar, tarım dışı kullanım izinleri, toprak kurulu gibi mevzuatta yaşanan köklü değişikliklerin mevcut plana yansıtılması gerekliliği,
- Teknolojik imkânların gelişmesi ile güncel veriler ve uydu görüntüleri desteğiyle Coğrafi Bilgi Sistemli uyumlu sayısal planların elde edilebilme imkânı
- Mevcut planda öngörülen 12 adet alt planlama bölgelerinde değişik tarihlerde değişik kurumlarca planların onaylanması (Büyükşehir Belediyesi, Çevre Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İl özel idaresi)
- 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanununun” 9. Maddesi uyarınca Kamu İdarelerinin orta ve uzun vadeli amaçları, temel ilke ve politikalarını hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemleri ve kaynak dağılımını göstermek amacıyla Stratejik Planlar Hazırlamak ve bunu karar organlarından onaylatmak zorundadırlar.
- Bursa İl Özel İdaresi tarafından hazırlanan 2010-2014 yılı stratejik planı ile Bursa Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 yılı stratejik planında 1/100.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planının yenilenmesi hedeflenmiştir.

28 Nisan 2010 tarihinde başlayan ve Bursa Kent Konseyi'nce yürütülen Çevre Düzeni Planı Çalıştay 8 ay sürmüştür. Çalıştayın yürütülmesi amacıyla, Bursa Kent Konseyi Genel Sekreteri başkanlığında bir Hazırlık Komitesi oluşturulmuştur. Hazırlık Komitesinde Geçmiş Dönem Bursa

Büyükşehir Belediye Başkanı, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Şube Müdürlüğü, İl Özel İdaresi İmar ve Kentsel İyileştirme Şube Müdürlüğü, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ve Çevre Mühendisliği Bölümü, Osmangazi Belediyesi Başkan Yardımcısı, TMMOB Şehir Plancıları Odası, SOMER (sosyal Politikalar Merkezi Derneği), Bursa Kent Konseyi Yürütme Kurulu üyesi ve Bursa Kent Konseyi çalışanları görev almıştır^[12].

Şekil 2: Çalıştay Hazırlık Komitesi toplantısı

Bu çerçevede Çalıştay Hazırlık Komitesi tarafından Konut, Turizm, Ulaşım, Sanayi ve Tarım başlıklarında çalışmalar yapmak üzere çalışma grupları oluşturulmuştur.

Şekil 3: Konut Çalışma Grubu Toplantısı

150 kurumdan 280 kişinin katıldığı çalıştay toplantıları sonucunda, yeni hazırlanacak 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı için

aşağıdaki genel ilkeler oluşturulmuş ve kent konseyi üyesi 600 kişinin katılımıyla Bursa Kent Konseyi'nin 22 Ekim 2010 tarihli 59. toplantısında oy birliği ile kabul edilmiştir:^[12]

Şekil 4: 59.Bursa Kent Konseyi Toplantısı

1. Marmara Bölgesi ve çevresindeki illerde yapılan Çevre Düzeni Planlarının Bursa'ya dönük olumsuz etkilerini minimize edebilmek için, Bursa'da tüm kent dinamiklerinin katılımı ile belirlenecek vizyon çerçevesinde, İl Çevre Düzeni Planı hazırlanmalıdır.
2. Yerel ve bölgesel kalkınma planları vb. çalışmalarda, strateji geliştirilmesi sürecinde merkezi yönetim, yerel yönetimlerle yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde işbirliği oluşturmalıdır.
3. Merkezi idare tarafından ulusal ve bölgesel planlar hazırlanırken, kentimize göçün önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmelidir.
4. TOKİ (Toplu Konut İdaresi) projeleri ve MİGEM (Maden İşleri Genel Müdürlüğü) izinleri, hazırlanacak 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı kararlarına aykırı olmamalıdır.
5. İl bazında yapılacak tüm üst ölçekli plan çalışmalarında bütüncül, çok merkezli ve dengeli bir planlama yaklaşımı ile katılımcı modeller geliştirilerek sektörel ilkeler belirlenmelidir.
6. Planlama çalışmalarında katılımcılığın artırılması, hazırlanacak planın tüm kesimler tarafından benimsenebilmesi

- için planlama süreci boyunca mevcut 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planında plan değişikliği yapılmamalıdır.
7. Hazırlanacak 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Plan kararlarının uygulanması sürecinde plan bütünlüğünün bozulmaması için kamu kuruluşları arasında koordinasyon sağlanmalı, Bursa Kent Konseyi aracılığı ile oluşturulacak katılımcı mekanizmalar ile izleme ve denetim yapılmalıdır.
 8. Kent hizmetlerinin kent bütününde dengeli dağıtıldığı, kentin sunduğu imkânlarla erişimde fırsat eşitliğinin sağlandığı ve Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Kentler Birliği'nin belirlediği sağlıklı kent parametreleri doğrultusunda kentsel yaşam kalitesinin artırıldığı bir planlama yaklaşımı ortaya konulmalıdır.
 9. Kentsel ulaşım hizmetlerinin, kentteki her türlü açık alanın ve yapının ulusal ve uluslararası standartlar doğrultusunda engellilerin ulaşılabilirliği için plan kararları üretilmelidir.
 10. 1. sınıf deprem bölgesi olan ilimizde, **“Deprem ve Doğal Afet Ana Planı”** yapılmalı, planlama kararları bu plan ilkelerine göre oluşturulmalı, İl Çevre Düzeni Planı çalışmalarında fay hatları, heyelan bölgeleri, taşkın sahaları, sıvılaşma potansiyeli yüksek alanlar planlara işlenmelidir.
 11. Tüm sektörler için gerekli bilgi teknolojilerinin ve Ar-Ge faaliyetlerinin Uludağ Üniversitesi (USİGEM, ULUTEK, KETAM vb.) ile işbirliği içerisinde geliştirilmesi sağlanmalıdır.
 12. Planlama çalışmasında öngörülen nüfus projeksiyonu doğrultusunda kentin gelişim yönü tanımlanmalı, kent makroformu göz önüne alınmalıdır.
 13. Planlama sürecinde mekansal gelişimin ve kamu/özel sektöre ait yerel ve bölgesel yeni yatırımların, kentin tarihi kültürel ve doğal değerlerine (Uludağ, flora-fauna, su havzaları, tarım ve orman alanları, mera, sit alanları vb.) zarar vermeyecek şekilde, Kent Konseyi gibi katılımcı platformlarda tartışılarak yer seçiminin yapılması sağlanmalıdır.
 14. Planlama süreçlerinde (araştırma, analiz, sentez, karar üretme) **“Coğrafi Bilgi Sistemi”** teknolojilerinden faydalanmalı, bu noktada ilimizde yapılmış çalışmalar (Kent Bilgi Sistemi) yeniden ele alınarak güçlendirilmelidir.
 15. Doğal çevre, tarihi ve kültürel mirasın korunması alanları başta olmak üzere, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin (RAMSAR ve Avrupa Peyzaj Sözleşmesi vb.) bir gereği olarak, bu sözleşme hükümlerine aykırı plan kararları oluşturulmamalıdır.
 16. Planlama sürecinde, kentin topografik yapısı dikkate alınarak kent silüetini (Uludağ, tarihi yapılar vb.) bozmayacak, kentin tarihi ve kültürel alanlarını görünür kılacak, doğal bitki örtüsünü koruyacak nitelikte plan kararları oluşturulmalıdır.
 17. Planlama sürecinde mevcut yapı stokunun kapsamlı analizi yapılmalı, iyileştirme yapılması gereken çarpık ve kaçak yapılaşmanın olduğu bölgelerde kısa, orta ve uzun vadede sosyolojik boyut da göz önüne alınarak, etaplar halinde uygulanacak kentsel dönüşüm planlaması yapılmalıdır.
 18. Kentte **“Yavaş Şehir”** kavramı çerçevesinde alanlar belirlenmeli ve bu alanlarda yavaş şehir kriterlerinin gerçekleştirilmesi için plan kararları üretilmelidir.
 19. Kent içerisinde, özellikle tarihi kent bölgelerinde karma fonksiyonlar içeren 7/24 yaşayan alanlar oluşturulmalıdır.
 20. Konut alanlarının planlanmasında fiziksel ve sosyo-kültürel taşıma kapasiteleri belirlenerek, optimum yoğunluk öngörülmesi yapılmalı, konut alanlarında yeterli sosyal donatı alanları oluşturulmalı, yerleşim alanlarının sınırlarını belirleyen tampon alanlar (yeşil alanlar, spor alanları vb.)

- oluşturulmasını sağlayan planlama anlayışı benimsenmelidir.
21. Konut üretiminde **“Stratejik Mekânsal Gelişim Yaklaşımı”** benimsenmeli, sürdürülebilir konut üretim teknolojileri uygulanmalı, konut ısınmasında temiz enerjinin kullanılması (*jeotermal kaynaklar, güneş enerjisi vb.*) sağlanmalıdır.
 22. Yerleşme alanlarında ve yakın çevresinde çocukların ve gençlerin beden ve ruh yapısını geliştirip zenginleştirmek için gidebilecekleri yeni spor alanlarına planlarda yer verilmelidir.
 23. Kırsal yerleşim alanları, sahip olduğu doğal ve tarihi değerler göz önüne alınarak planlanmalı ve merkezle ilişkilendirilmesi için ulaşım başta olmak üzere tüm imkânlar açısından desteklenmelidir.
 24. İlimizin doğal kaynaklarının korunmasına yönelik ölçme ve izleme çalışmalarının yapılması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla “Çevresel Bilgi Sistemi” oluşturularak Uludağ Üniversitesi desteği ile İl Çevre Düzeni Planının hazırlanması ve izlenmesi için veriler üretilmelidir.
 25. Başta Nilüfer ve Mustafakemalpaşa Çayı Havzaları olmak üzere diğer yerüstü ve yeraltı su kaynakları, tarım alanlarının korunması amacıyla evsel ve endüstriyel atıksu arıtma tesisleri alanlarına İl Çevre Düzeni Planında yer verilmelidir.
 26. Kentimizin mevcut içme ve kullanma suyu kaynaklarının (*Doğancı ve Nilüfer Barajları ile Uludağ kaynakları ve gelecekte potansiyel içme suyu rezervleri olan Çınarcık ve Gölbaşı Barajları, Uluabat ve İznik gölleri*) korunması için, “Entegre Havza Yönetim Planı” katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmalı ve İl Çevre Düzeni Plan kararlarının oluşturulmasında dikkate alınmalıdır.
 27. İznik ve Uluabat Gölü’nün korunması amacıyla İzmir-İstanbul Otoyolu Projesi’nin çevresine yaratacağı etkilerin minimize edilmesine yönelik planlama ilkeleri belirlenmelidir.
 28. Katı ve tehlikeli atıkların insan ve çevre sağlığını tehdit etmemeleri amacıyla **“Atık Yönetim Planı”** oluşturulmalıdır.
 29. Bursa merkez, Yenişehir, Karacabey, İnegöl, Mustafakemalpaşa ovalarının 5403 sayılı yasa kapsamında, tarımsal potansiyeli yüksek **“Büyük Ova Koruma Alanı”** statüsüne kavuşturularak korunması için plan kararları üretilmeli, “Ova Koruma Protokolleri” hazırlanarak ilgili taraflarca imzalanmalı ve bu protokollere uyulmalıdır.
 30. Tarım arazileri üzerinde, sadece bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi için gerekli işletmelerin (*mandıra, ahır, kümes vb.*) kurulmasına imkân veren plan kararları oluşturulmalıdır.
 31. Ekonomik değeri ve ihracat imkânı yüksek, marka olmuş ürünlerin (*zeytin, armut, incir, şeftali, kiraz, kestane, ahududu vb.*) üretim alanlarının korunacağı plan kararları üretilmelidir.
 32. Toplulaştırma alanları korunmalı ve köylerdeki toplulaştırmalar tamamlanmalı, tarım arazilerinin tarımsal üretimde kullanılıp kullanılmadığının tespiti yapılarak tarımsal üretime yönlendirilmelidir.
 33. Planda yer alan korunacak tarım alanlarının tarımsal verimliliklerinin artırılmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları üretilmelidir.
 34. Çiftçi kayıt sistemi, tarımsal arazi envanteri, toprak kabiliyeti, ürün deseni, tarımsal işgücü, üretim planlaması üzerinden yapılacak analizler kullanılarak Uludağ Üniversitesi desteği ile tarım sektörüne vizyon belirlenmeli, 1/100.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı ve planlama kararları bu vizyon doğrultusunda belirlenmelidir.
 35. 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu hükümlerine (*parsel büyüklüğü, tarımsal yapılar, tarım dışı kullanım*) uygun olarak

- yapılmalı, 1985 yılında hazırlanan toprak haritası il bütününde bu kanuna göre yeniden hazırlanmalı, Toprak Koruma Kurulu onayına sunulmalıdır.
36. İyi tarım uygulamalarını, organik tarımı, su ürünleri üretimini ve balıkçılığı teşvik edecek şekilde plan kararları oluşturulmalıdır.
37. Tarım sanayisinin ve teknolojisinin geliştirilmesi sayesinde, tarımsal üretimin artırılıp pazarlanma imkânlarının geliştirilmesiyle, Bursa'nın bölge, ülke ve dünya ölçeğinde tarımsal üretim üssü olması için gerekli plan kararları üretilmelidir.
38. Maden ocaklarının, tarım arazileri ve doğal kaynaklar üzerinde yarattığı olumsuz etkinin giderilmesi için, bu tür tesislerin yer seçimi, işletimi ve işletme ömürlerinin tamamlanmasının ardından peyzaj onarım projelerinin hazırlanması süreçlerini düzenleyen ve denetleyen, plan kararları üretilmeli, madencilik faaliyetine ilişkin tüm izinler yerel yönetimler tarafından verilmelidir.
39. Dünya ve ülke ölçeğinde yürütülen kalkınma stratejileri ve bunun paralelinde uygulanan hatalı destekleme politikaları nedeniyle, tarımsal üretimde meydana gelen azalmayı önlemek için, tarım toprakları korunmalı, tarımsal üretimin geliştirilmesi için gerekli analizler yapılmalı ve fiziki planda bu sorunların çözümü için gerekli kararlar üretilmelidir.
40. Bursa'nın sahip olduğu kıyı alanlarının "Kamu yararı" ilkesi uyarınca kentin ve kentlinin kullanımına yönelik planlanabilmesi için kararlar üretilmelidir.
41. Mekânsal gelişim, başta deprem olmak üzere afet riski en az olan bölgelere yönlendirilmeli, afet riski bulunan alanlardaki yapılar tasfiye edilmelidir.
42. Kentsel yerleşim alanları içinde kalan dereler ıslah edilmeli, mevcut konut alanları tasfiye edilmeli, dere çevrelerinde rekreasyon alanları oluşturulmalıdır.
43. Bursa Valiliği'nin koordinasyonunda katılımcı bir perspektifle hazırlanan **"Bursa Marka Kent Eylem Planı"** stratejilerinin uygulanmasına dönük çalışmalar, planlama sürecinde dikkate alınmalıdır.
44. Bursa turizminin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla kentin dokusuna uygun konaklama tesisleri ve AB standartlarında, ulaşım bağlantıları düşünülmüş, tam donanımlı festival ve fuar alanları planlanmalıdır. Kırsal kalkınmaya katkıda bulunacak şekilde ekoturizmi geliştirmek amacıyla pansiyonculuğun, apart otel, vb.. tesislerin teşvik edilmesini sağlayacak plan kararları üretilmelidir.
45. Uludağ sahip olduğu Milli Park Statüsü çerçevesinde, 12 ay turizm yapılabilmesine elverişli, kış turizminden dağ turizmine geçecek şekilde planlama kararları oluşturulmalıdır.
46. Turizm sektörünün geliştirilmesi için jeotermal kaynakların envanter çalışması yapılarak, bu kaynakların termal turizmde kullanılmasına dönük plan kararları üretilmelidir.
47. Bursa'nın bölgesel ulaşım ağı (*kara, deniz, hava ve demiryolu*) bağlantısı sağlanarak, yük ve yolcu taşımacılığını kolaylaştıran, etkin ulaşım türlerini kapsayan (*deniz, hava ve raylı sistem*), **"Bursa Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Ana Planı"** ile ilişkili, **"İl Ulaşım Ana Planı"** hazırlanmalıdır.
48. Kentin belli başlı merkezlerinin yayalaştırıldığı, bisikletli ulaşımın yaygınlaştırıldığı, toplu taşımada Raylı Sistem yatırımlarına öncelik verilen ulaşım stratejileri geliştirilerek plan kararlarına yansıtılmalıdır.
49. Artan teknolojik imkânlardan faydalanarak temiz ve yenilenebilir enerji tesislerinin yaygınlaştırılmasına dönük planlama kararları üretilmelidir.
50. Sahip olduğumuz Ar-Ge ve Ür-Ge kapasitesini kullanarak, emek yoğun sanayiden teknoloji üreten sanayiye

geçişi destekleyecek plan kararları oluşturulmalıdır.

51. Yeni yapılacak il çevre düzeni planında sınırları belirlenmiş mevcut tarım arazileri üzerinde ilave yeni sanayi bölgeleri kurulmamalı, kontrolsüz sanayileşmenin tarım arazileri ve tarımsal üretime etkisi incelenerek planlama kararları üretilmelidir.
52. İznik başta olmak üzere tüm ilçelerin tarihi ve turistik değerleri ön planda olan bölgelerinde; Turizm ve hizmet sektörünü ön plana çıkartan, hiçbir türde ve ölçekte sanayinin oluşmasına izin vermeyen planlama kararları oluşturulmalıdır.
53. Korunacak tarım alanları içinde oluşmuş mevcut sanayi alanları dondurularak, ilave yeni sanayi alanları önerilmemelidir. Mevcut çevre düzeni planına aykırı bir şekilde oluşmuş sanayi bölgeleri (*Barakfaki, Kayapa, Gürsu, Çalı*) ıslah edilmeli, kent içinde dağınık sanayi tesisleri, kapasitesi dolmamış organize sanayi bölgelerine taşınarak tasfiye edilmelidir.
54. ULUTEK benzeri bilgi üreten teknoparkların geliştirilmesini ve yeni teknopark alanları oluşturulmasını sağlayacak plan kararları alınmalıdır.
55. Sanayi ürünlerinin sunulduğu, halka açık ticaret alanları için planlarda yer ayrılmalıdır.

4. SONUÇ

Bursa Kent Konseyi tarafından yürütülen **“Bursa 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Çalıştayı”** kapsamında hazırlanıp 22 Ekim 2010 tarihli 59. Bursa Kent Konseyi toplantısında son şekli verilen genel ilkelerin, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa İl Özel İdaresi tarafından yürütülecek planlama çalışmasına yön vermesi temenni edilmiştir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa İl Özel İdaresi tarafından yenilenecek İl Çevre Düzeni Planlama sürecinin araştırma, analiz, sentez, plan kararlarının üretilmesi aşamalarında halkın ve sektör temsilcilerinin

katılımını ve görüşlerinin plana yansıtılmasını sağlayacak mekanizma olarak Bursa Kent Konseyi’nin belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, teknik çalışma tamamlandıktan sonra, İl Çevre Düzeni Planı’nın, Bursa Kent Konseyi’nde görüşüldükten sonra ilgili İdarelerin Meclisleri tarafından onaylanması gerektiği ifade edilmiştir.

Bu genel ilkeler ışığında;

- Tarihi, kültürel, doğal kaynakların koruma-kullanma dengesi gözetilerek değerlendirildiği,
- Kentsel hizmetlerin dengeli dağıtıldığı ve hakça paylaşımın sağlandığı,
- Mevcut turizm potansiyelinin sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde geliştirilerek hedef sektör olarak belirlendiği,
- Teknoloji üreten ve ileri teknoloji kullanan sanayi, vizyon sahibi ve öncü tarım sektörünün yanı sıra bilişim ve hizmet sektörünün de desteklenmesi ile ekonomik gelişmişlik seviyesinin yükseldiği,
- Karar alma süreçlerinde katılımcı mekanizmaların etkin olarak kullanıldığı,
- Kent içi ve kente ulaşım konusunda insan odaklı etkin ulaşım alt yapısının oluşturulduğu,
- Kişi başına düşen yeşil alan miktarının gelişmiş çağdaş ülkeler standartlarına ulaştığı,
- Kamu hizmetleri ve kamuya açık alanlarda engellilere yönelik fırsat eşitliğinin sağlandığı,
- Sürdürülebilir kentsel gelişme için çevresel, ekonomik ve toplumsal unsurların göz önünde bulundurulduğu planlama yaklaşımı ile kentsel yaşam kalitesinin artırıldığı,
- Ulusal ve uluslararası alanda rekabet gücüne sahip bir BURSA hedeflenmektedir^[12].

Bursa Büyükşehir Belediyesi ve İl Özel İdaresi arasında imzalanan protokol doğrultusunda, Nisan 2011 – Haziran 2012 tarihleri arasında 2030 Yılı 1/100.000

Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı Planlama süreci yürütülmüştür. Bursa Kent Konseyi'nce gerçekleştirilen Çevre Düzeni Planı Çalıştay sonucunda elde edilen ilkeler bu planlama sürecinde değerlendirilmiştir. Bursa Kent Konseyi Çalışma Grupları, hazırlanan 2030 Yılı 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı'nın her aşamasında görev almış ve çalışmaları takip etmiştir.

Bütün bu süreçler kadar önemli olan başka bir nokta ise, planın uygulanma aşamasında kent konseyinin süreci izleme ve müdahil olabilme kararlılığıdır. Aksi takdirde, planın

hazırlanmasında katılımcı mekanizma olarak sürece katkı konulmuş ama çalışma teoride kalmış olacaktır. Ümit ederiz ki, Bursa Kent Konseyi, üstlenmiş olduğu bu rolü, uygulama aşamasında da göstererek ülkemizdeki diğer kentlere de öncülük ve rehberlik etmiş olsun.

REFERANSLAR

- [1] İ.Tekeli, “ Modernite Aşılırken Kent Planlaması”, İmge Kitabevi, Ankara 2001, s.18-19
- [2] F.Yavuz, R.Keleş, C.Geray, “Şehircilik: Sorunlar, Uygulama ve Politika”, A.Ü. SBF Yayınları, Ankara 1978:16

[3] R.Erkan, “Kentleşme ve Sosyal Değişme”, Bilimadamı Yayınları 3. Baskı, Ankara 2010, s.216

[4] Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), s.1, 1 Temmuz 2006-Mükerrer tarih ve 26215 sayılı TC Resmi Gazete

[5] BEBKA (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı), Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı (2010-2013), s.1

[6] 3194 sayılı İmar Kanunu, 9 Mayıs 1985 tarih ve 18749 sayılı TC Resmi Gazete,

[http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.p](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf)

df
24.04.2013, sayfa 6680

[7] Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik, 11 Kasım 2008 tarih ve 27051 sayılı TC Resmi Gazete

[8] 5393 sayılı Belediye Kanunu, 13 Temmuz 2005 tarih ve 25874 sayılı TC Resmi Gazete,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>

24.04.2013, sayfa 9495

[9] Bursa Kent Konseyi Kanun, Yönetmelik, Yönerge Kitapçığı, s.5, 11

[10] Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1/100.000 Ölçekli Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Plan Raporu, s.2

[11] Bursa Kent Konseyi Çevre Düzeni Planı Çalıştay arşivleri

[12] Bursa Kent Konseyi, Bursa 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Çalıştay Kitapçığı, s.3, 11

BURSA'DAKİ MADENLERİMİZ, KUM-ÇAKIL VE TAŞ OCAKLARI

Mehmet TAŞ - Maden Yüksek Mühendisi

Bursa İl Özel İdaresi (Sağlık ve Çevre Daire Başkanlığı)
Tel: 224 366 18 00 e-posta: me_tas16@hotmail.com

ÖZET-Doğal kaynakların insan ve toplum yaşamındaki önemi bilinmektedir. Yaşamı fonksiyonel hale getiren araç ve gereçlerin yüzde 99'u doğal kaynaklardan, özellikle de madenlerden sağlanmakta, dolayısıyla toplumların refah ve gelişmişlik düzeyleri ile madencilik faaliyetleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çağdaş bir yaşam için madencilik faaliyetleri vazgeçilmezdir. Bu kapsamda; "Bursa'daki Madenlerimiz, Kum-Çakıl ve Taş Ocakları" konusunda yapılan bu çalışma beş ayrı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, 5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanuna göre, madenlerin gruplandırılması, alan büyüklükleri ve ruhsat süreleri konusunda bilgi verilmektedir.

İkinci bölümde, gerek İl Özel İdareleri ve gerekse de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü (MİGEM) tarafından ruhsatlandırılan/Kamu Kurumları adına hammadde üretim izin belgesi verilen Maden Ocaklarına ait sayısal verilere ve bu ruhsat/hammadde üretim izin belgelerinin maden grubu bazında sınıflandırılmasına yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde, ruhsatlı/hammadde üretim izin belgeli sahaların kapsadığı alan büyüklükleri, İl Özel İdaresi tarafından verilen I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatlı sahalardan gerçekleştirilen üretim miktarlarına ilişkin bilgi verilmektedir.

Dördüncü bölümde, 5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ile Madencilik faaliyetleri konusunda İl Özel İdarelerine verilen görev ve sorumluluklar ile İl Özel İdarelerinin önemine dair bilgilendirme yapılmaktadır.

Beşinci bölümde ise, çalışma ile ilgili sonuç, değerlendirme ve önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Kum-Çakıl, Maden İşletme Ruhsatı, Hammadde Üretim İzin Belgesi, İl Özel İdaresi, MİGEM.

1.BÖLÜM

MADENLERİN GRUPLANDIRILMASI, ALAN BÜYÜKLÜKLERİ VE RUHSAT SÜRELERİ

1.1. Madenlerin Gruplandırılması

5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanuna göre, madenler 6 ayrı grupta sınıflandırılmıştır.

1.1.1. I.Grup Madenler

a) İnşaat ile yol yapımında kullanılan ve tabiatta doğal olarak bulunan kum, çakıl ve ariyet.

b) Tuğla-kiremit kili, Çimento kili, Marn, Puzolanik kayaç (Tras) ile çimento ve seramik sanayilerinde kullanılan ve diğer gruplarda yer almayan kayaçlar.

1.1.2. II.Grup Madenler

a) Kalsit, Dolomit, Kalker, Granit, Andezit, Bazalt gibi kayalarından Agregat, mıcır veya öğütülerek kullanılacak kayalar.

b) Mermer, Traverten, Granit, Andezit, Bazalt gibi blok olarak üretilen taşlar ile dekoratif amaçla kullanılan doğal taşlar.

1.1.3. III.Grup Madenler

Deniz, göl, kaynak suyundan elde edilecek eriyik halde bulunan tuzlar, karbondioksit (CO₂) gazı (jeotermal, doğal gaz ve petrolü alanlar hariç). Hidrojen Sülfür (7/3/1954 tarihli ve 6326 sayılı *Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla*)

1.1.4. IV.Grup Madenler

a) Kaolen, Dikit, Nakrit, Halloysit, Endellit, Anaksit, Bentonit, Montmorillonit, Baydilit, Nontronit, Saponit, Hektorit, İllit, Vermikülit, Allofan, İmalogit, Klorit, Sepiyolit, Paligorskit (*Atapuljit*), Loglinit ve bunların karışımı killeri, Refrakter killeri, Jips, Anhidrit, Alünit (*Şap*), Halit, Sodyum, Potasyum, Lityum, Kalsiyum, Magnezyum, Klor, Nitrat, İyot, Flor, Brom ve diğer tuzlar, Bor tuzları (*Kolemanit, Uleksit, Borasit, Tinkal, Pandemit veya bünyesinde en az %10 B₂O₃ içeren diğer Bor mineralleri*), Stronsiyum tuzları (*Selestin, Stronsiyanit*), Barit, Vollaastonit, Talk, Steattit, Pirofillit, Diatomit, Olivin, Dunit, Sillimanit, Andaluzit, Dumortiorit, Disten (Kyanit), Fosfat, Apatit, Asbest (*Amyant*), Manyezit, Huntit, Tabii Soda mineralleri (*Trona, Nakolit, Davsonit*), Zeolit, Pomza, Pekştayn, Perlit, Obsidyen, Grafit, Kükürt, Flüorit, Kriyolit, Zımpara Taşı, Korundum, Diyasporit, Kuvars, Kuvarsit ve bileşiminde en az %80 SiO₂ ihtiva eden Kuvars kumu, Feldispat (*Feldispat ve Feldispatoid grubu mineraller*), Mika (*Biyotit, Muskovit, Serisit, Lepidolit, Flogopit*), Nefelinli Siyenit, Kalsedon (*Sileks, Çört*).

b) Turba, Linyit, Taşkömürü, kömüre bağlı metan gazı, Antrasit, Asfaltit, Bitümlü Şist,

Bitümlü Şeyl, Kokolit ve Sapropel (*Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla*)

c) Altın, Gümüş, Platin, Bakır, Kurşun, Çinko, Demir, Pirit, Manganez, Krom, Civa, Antimuan, Kalay, Vanadyum, Arsenik, Molibden, Tungsten (*Volframit, Şelit*) Kobalt, Nikel, Kadmiyum, Bizmut, Titan (*İlmenit, Rutil*) Alüminyum (Boksit, Gipsit, Böhmit), Nadir toprak elementleri (*Seryum Grubu, Yitriyum Grubu*) ve Nadir toprak mineralleri (*Bastnazit, Monazit, Ksenotim, Serit, Oyksenit, Samarskit, Fergusonit*), Sezyum, Rubidyum, Berilyum, İndiyum, Galyum, Talyum, Zirkonyum, Hafniyum, Germanyum, Niobyum, Tantalyum, Selenyum, Telluryum, Renyum.

1.1.5. V.Grup Madenler

Elmas, Safir, Yakut, Beril, Zümrüt, Morganit, Akuvamarin, Heliodor, Aleksandirit, Agat, Oniks, Sardoniks, Jasp, Karnolin, Heliotrop, Kantaşı, Krizopras, Opal (*İrize Opal, Kırmızı Opal, Siyah Opal, Ağaç Opal*), Kuvars kristalleri (*Ametist, Sitrin, Neceftaşı (Dağ kristali), Dumanlı Kuvars, Kedigözü, Avanturin, Venüstaşı, Gül Kuvars*), Turmalin (*Rubellit, Vardelit, İndigolit*), Topaz, Aytaşı, Turkuaz (*Firuze*), Spodümen, Kehribar, Lazurit (Lapislazuli), Oltutaşı, Diopsit, Amozonit, Lületaşı, Labrodorit, Epidot (*Zeosit, Tanzonit*), Spinel, Jadeit, Yeşim veya Jad, Rodonit, Rodokrozit, Granat Minarelleri (*Spesartin, GrosüllerHessanit, Dermontoit, Uvarovit, Piroop, Almandin*), Diaspor Kristalleri, Kemererit.

1.1.6. VI.Grup Madenler

Radyoaktif Mineraller ve diğer radyoaktif maddeler.

5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanunu gereğince, I (a) Grubu Madenler (*kum-çakıl-ariyet*) İl Özel İdareleri, bunun dışında kalan I (b), II, III, IV, V ve VI.Grup Madenler ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri

Genel Müdürlüğü (MİGEM) tarafından ruhsatlandırılmaktadır.

I. Grup ve II (a) Grubu madenler için doğrudan işletme ruhsatı verilir. II (b) Grubu, III. Grup, IV. Grup ve VI. Grup madenler arama ruhsatı, V. Grup madenler arama sertifikası ile aranır.

1.2. Alan Büyüklükleri

- a) I (a) Grubu Madenler için 10 hektarı,
- b) I (b) Grubu madenler için 50 hektarı,
- c) II (a) Grubu madenler için 100 hektarı geçmeyecek şekilde doğrudan işletme ruhsatı,
- d) II (b) Grubu madenler için 100 hektarı,
- e) III. Grup madenler için 500 hektarı,
- f) IV. Grup madenler için 2.000 hektarı,
- g) VI. Grup madenler için 5.000 hektarı geçmeyecek şekilde arama ruhsatı,
- h) V. Grup madenler için 1.000 hektarı geçmeyecek şekilde arama sertifikası müracaatı yapılır.

Ancak tamamı denizlere yapılan III., IV. ve VI. Grup ruhsat müracaatları 50.000 hektarı geçmeyecek şekilde yapılır.

1.3. Ruhsat Süreleri

- a) I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatı, 5 yıl,
- b) I (b) Grubu Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- c) II (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- d) II (b) Grubu Maden Arama Ruhsatı, 2 yıl,
- e) II (b) Grubu Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- f) III. Grup Maden Arama Ruhsatı, 2 yıl,
- g) III. Grup Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- h) IV. Grup Maden Arama Ruhsatı, 7 yıl,
- ı) IV. Grup Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- j) V. Grup Maden Arama Ruhsatı, 2 yıl,
- k) V. Grup Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,
- l) VI. Grup Maden Arama Ruhsatı, 7 yıl,
- m) VI. Grup Maden İşletme Ruhsatı, 10 yıl,

2. BÖLÜM

RUHSAT/HAMMADDE ÜRETİM İZİN BELGESİ SAYILARI VE MADEN GRUPLARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından ruhsatlandırılan Maden İşletmelerine ait aşağıda belirtilen sayısal veriler, MİGEM'den alınan verilere göre hazırlanmış olup, 28.02.2013 tarihi itibari ile güncellenmiştir. Ayrıca, Bursa İl Özel İdaresi verileri ise 26.04.2013 tarihi itibari ile güncellenmiş verilerdir.

2.1. Bursa İl Özel İdaresi tarafından verilen Maden Ruhsat sayıları

- a) I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatı, 37 adet
- b) Kamu Kurumları I (a) Grubu Hammadde Üretim İzin Belgesi, 39 adet
 - İl Özel İdaresi, 29 adet
 - Karayolları 14.Bölge Müdürlüğü, 5 adet
 - DSİ 1.Bölge Müdürlüğü, 1 adet
 - Harmancık Belediyesi, 1 adet
 - Orhaneli Belediyesi, 1 adet
 - Mustafakemalpaşa Belediyesi, 1 adet
 - Çayönü Köyü Muhtarlığı, 1 adet

2.2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Bursa'daki Arama Ruhsatı sayıları

- a) II (a) Grubu Arama Ruhsatı, 34 adet
- b) II (b) Grubu Arama Ruhsatı, 75 adet
- c) IV.Grup Arama Ruhsatı, 140 adet olmak üzere toplam; 249 adet Arama Ruhsatı

2.3. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Bursa'daki İşletme Ruhsat sayıları

- a) I (b) Grubu İşletme Ruhsatı, 22 adet
- b) II (a) Grubu İşletme Ruhsatı, 137 adet
- c) II (b) Grubu İşletme Ruhsatı, 188 adet
- d) IV.Grup İşletme Ruhsatı, 84 adet olmak üzere toplam; 431 adet İşletme Ruhsatı

2.4. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Bursa'daki Kamu Kurumları Hammadde Üretim İzin Belgesi sayıları

- a) I (b) Grubu Hammadde Üretim İzin Belgesi, 9 adet

DSİ 1.Bölge Müdürlüğü, 9 adet

- b) II (a) Grubu Hammadde Üretim İzin Belgesi, 50 adet,

- İl Özel İdaresi, 6 adet
- Karayolları 14.Bölge Müdürlüğü, 25 adet
- Kamu Özel Sektör Ortaklığı Bölge Müdürlüğü, 2 adet
- DSİ 1.Bölge Müdürlüğü, 12 adet
- Bursa Ulaştırma Bölge Müdürlüğü, 3 adet
- Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 2 adet
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen ve Bursa'da bulunan toplam 431 adet İşletme Ruhsatlı sahadan, 320 adet işletme izin belgesi bulunan sahada üretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

3.BÖLÜM

RUHSATLI/HAMMADDE ÜRETİM İZİN BELGELİ SAHALARIN ALAN BÜYÜKLÜKLERİ VE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÜRETİM MİKTARLARI

3.1. I (a) Grubu Maden (kum-çakıl-ariyet) İşletme Ruhsatlarının Alanı

Bursa İl Özel İdaresi tarafından ruhsatlandırılan toplam 37 adet I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatlarının toplam alanı; 867.809,39 m²'dir.

3.2. I (a) Grubu Hammadde (kum-çakıl-ariyet) Üretim İzin Belgelerinin Alanı

Bursa İl Özel İdaresi tarafından Kamu Kurumları adına verilen 38 adet I (a) Grubu Hammadde Üretim İzin Belgelerinin toplam alanı; 1.489.838,25 m²'dir.

3.3. Arama Ruhsatlarının Alanı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Bursa'daki Arama Ruhsatlarının toplam alanı; 155.640,52 hektar'dır.

3.4. İşletme Ruhsatlarının Alanı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Bursa'daki İşletme Ruhsatlarının toplam alanı; 176.530,12 hektar olup, bu alanın 69.133,17 hektarlık kısmına ait işletme izni mevcuttur.

3.5. Hammadde Üretim İzin Belgelerinin Alanı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Bursa'daki Kamu Kurumları adına verilen Hammadde Üretim İzin Belgelerinin toplam alanı; 636,56 hektar'dır.

3.6. Gerçekleştirilen Üretim Miktarları

Bursa İl Özel İdaresi tarafından ruhsatlandırılan I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatlı sahaların, 2011 yılı için belirlenen toplam kum-çakıl-ariyet malzemesi miktarı; 737,724.46 ton'dur.

Bursa İl Özel İdaresi tarafından verilen I (a) Grubu Hammadde Üretim İzinli sahaların, 2011 yılı için belirlenen toplam kum-çakıl-ariyet malzemesi miktarı; 73,000.00 ton'dur.

4. BÖLÜM

MADENCİLİK FAALİYETLERİ KONUSUNDA İL ÖZEL İDARELERİNE VERİLEN GÖREV VE SORUMLULUKLAR İLE İL ÖZEL İDARELERİNİN ÖNEMİ

5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ile, İl Özel İdarelerine; I (a) Grubu Maden (*kum-çakıl*) İşletme Ruhsatı ve Kamu Kurumları adına I (a) Grubu Hammadde Üretim İzin Belgesi verilmesinin dışında, İl sınırları dahilinde maden ruhsat sahaları içerisinde yürütülecek madencilik faaliyetleri için İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı düzenleme yetkisi verilmiştir. Bu bağlamda, İl Özel İdaresince 403 adet maden ruhsat sahaları içerisinde yürütülecek madencilik faaliyetleri için Gayri Sıhhi Müessese kapsamında İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı (39 adeti Kamu Kurum ve Kuruluşları adına verilmiştir) düzenlenmiş olup, bunların 25 adeti 1.sınıf, 299 adeti 2.sınıf ve geriye kalan 79 adeti de 3.sınıf GSM kapsamında İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatıdır.

Bunun dışında, İl Özel İdarelerine; yine 3213 sayılı Maden Kanunu ile ruhsatsız malzeme alımı ve usulsüz sevkiyata ilişkin tespitlere istinaden, malzeme miktarının tespitinin yapılması ve bununla ilgili idari para cezası verilmesi ile ilgili işlemleri uygulamak, bunlara ilişkin takip ve tahsil işlemlerinin yapılması yetkisi de verilmiştir.

Bu bağlamda, görüldüğü üzere 3213 sayılı Maden Kanunu ile Madencilik faaliyetleri konusunda İl Özel İdarelerine önemli görev ve sorumluluklar verilmiştir. Gerek İl Özel İdarelerince ruhsatlandırılan I (a) Grubu Maden İşletme Ruhsatlı sahaların bütün işlemleri (*ihale, ruhsatlandırma, devir, terk, temdit vs.*), Kamu Kurumları adına verilen I (a) Grubu Hammadde Üretim İzinli sahaların bütün işlemleri (*izin belgesi düzenleme, terk, temdit vs.*) ve bu sahaların denetimleri, gerekse GSM kapsamında İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı verilen sahaların denetimleri ile birlikte, ruhsat

olmaksızın maden üretimi veya sevkiyatı gerçekleştirenlere idari para cezası uygulaması, takip ve tahsil işlemlerinin yapılması ve bu konulara ilişkin yasal olmayan üretim veya sevkiyatlara izin verilmemesi ile ilgili denetimlerin yapılması ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından ruhsatlandırılan sahalarla ilişkin şikayet ve Bakanlıktan gelen yazılara dair yerinde denetim yapılması konularında önemli görevleri bulunmaktadır. Bununla birlikte; 2.bölümde belirtilen, Bursa'daki maden ruhsatlarına ilişkin sayısal veriler değerlendirildiğinde de İl Özel İdaresinin görev ve sorumlulukları daha iyi anlaşılmaktadır.

5.BÖLÜM

5.1. Sonuç ve Değerlendirme

Yukarıda belirtilen Madencilik faaliyetleri ile ilgili hizmetler, Bursa İl Özel İdaresince; 2 Maden Mühendisi, 1 Jeoloji Mühendisi, 2 Ziraat Mühendisi, 1 Harita Mühendisi, 1 Çevre Sağlık Teknisyeni ve 1 Topograf tarafından yürütülmektedir.

Madencilik faaliyetleri ile ilgili İdaremize gelen çok sayıdaki şikayetler anında değerlendirilerek, denetimler yapılmakta ve sonucunda gerekli yasal yaptırımlar uygulanmaktadır.

Ruhsatlandırma işlemlerinde ise, ilgili Kamu Kurum ve Kuruluşlarının uygun görüşleri alınarak, Madencilik faaliyetlerinin çevresel etkileri minimize edilerek, gerekli tedbirler alındıktan sonra ruhsatlar düzenlenmektedir.

6. REFERANSLAR

Bursa İl Özel İdaresi
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maden İşleri Genel Müdürlüğü (MİGEM)
Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği
25902 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik
3213 sayılı Maden Kanununun I (a) Grubu Madenleri İle İlgili Uygulama Yönetmeliği
5995 sayılı Kanunla Değişik 3213 sayılı Maden Kanun

MADENCİLİK VE ÇEVRE

Mehmet TORUN

TMMOB Maden Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Selanik Caddesi No: 19 / 4 Kızılay – Ankara
Tel: 0312 4251080 e posta: maden@maden.org.tr

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkları şekillendiren temel sektörlerden biri olmuştur. Özellikle, sanayi devriminden bu yana insanlığın gelişim sürecinin son iki yüz yılındaki baş döndürücü ilerlemede kömür ve demirin önemini yadsımak mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da, madencilik faaliyetleri olmaksızın insan yaşamının refah içinde sürdürülebilmesi olası değildir. Bugün, kullandığımız arabalardan, içinde yaşadığımız evlere, bilgisayarlardan telefonlara kadar yaşamımız için vazgeçilmez olan hemen her şey, madencilik etkinlikleri sonucu elde edilen ürünler sayesinde varlık kazanabilmektedir. Madenler, milyonlarca yılda oluşan tüketildiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Bu nedenle mutlaka etkin bir planlamayla ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınarak çevreye duyarlı bir şekilde ve kamu yararı öncelikli olarak üretilmelidir. Madenlerin aranmasında, bulunmasında ve işletilmesinde mühendislik bilim ve teknolojisini, uluslararası kabul görmüş normları kullanmak önemlidir. Ama daha da önemlisi bu kaynaklarımızın sömürülmesine ve talan edilmesine karşı durmaktır. Genel olarak bakıldığında, ülkemiz madencilik sektörünün istenilen düzeyde gelişmemiş olmasının nedeni diğer pek çok alanda olduğu gibi, stratejik öngörüyle insan kaynakları planlamasını da göz önüne alan ulusal kalkınma modellerinin bir türlü geliştirilememesi, uluslararası finans kuruluşlarının güdümünde ekonomik ve sosyal politikaların uygulanması, özellikle son otuz yılda planlama düşüncesinin tamamen bir kenara bırakılması,

ekonominin sanayileşme ve yatırım artışlarına dayalı dengeli bir yapıya kavuşturulamaması, sanayileşmenin olmazsa olmaz koşulu olan teknoloji üretimini sağlamak amacıyla geliştirilmesi ve uygulanması gereken ulusal bilim ve teknoloji politikalarımızın olmayışı, yönetsel yapılardaki verimsizlik, yolsuzluk ve yozlaşma söylenebilir.

Ülkemiz, doğal kaynaklar açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak ülke ekonomisinde madenciliğin önemli bir yeri olduğu söylenemez. Türkiye, üretilen madensel kaynak çeşitliliği açısından, 152 ülke arasında, 29 maden türünde yapılan üretim baz alındığında, 10. sırada yer almaktadır; ancak üretici ülkelerin dünya pazarı içindeki payları sıralamasında % 0.16 oranı ile 52. sıradadır. 50 dolayında madensel kaynak üretimi yapılarak GSMH içindeki payı % 1,5 olan madencilik sektörü, madene dayalı sanayiler ile birlikte düşünüldüğünde oluşturduğu katma değer GSMH içindeki payı % 12'yi bulmaktadır. Bu da 22 milyar dolarlık bir değer yaratıldığı anlamına gelmektedir. Dünya maden potansiyeli içinde, ülkemizin payına bakıldığında, bor, toryum, linyit, mermer, manyezit, nadir toprak elementleri, zeolit, trona, barit, feldspat ve sodyum sülfat gibi madenlerde önemli miktarda rezerve sahip ve rekabet gücünün yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, elde edilen kaynakların işlenmesi, önce yarı mamul, daha sonra mamul ürünlere dönüştürülmesi ve bu ürünlerin ilgili sanayi dallarında kullanımının desteklenmesi gibi, uluslararası

piyasalarda rekabet gücünü artıracak yapılanmaların uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu ürünlerin yeni kullanım alanlarının belirlenmesine yönelik bilimsel ve teknolojik araştırmaların yapılmasına ve teşvik edilmesine de ihtiyaç vardır. Günümüzde dünya sanayii (enerji hammaddeleri dışında) 350-400 milyar dolarlık maden ve mineral işleyerek 3,8 trilyon dolarlık ara malı üretmektedir. Bu ara malları sanayide uç ürünler haline getirilerek cari dolar ile 2011 yılında 70 trilyon dolarlık dünya ülkelerinin GSMH'lerinin temelini oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi ülkelerin kalkınma ve ekonomik gelişiminde önemli yeri olan madencilik ve entegre üretim sanayi en büyük katma değeri de yaratmaktadır. Ülkemiz için maalesef bunu söyleyemiyoruz. ABD, 2011 yılında 2,2 trilyonluk madencilik katma değeri ile 15,1 trilyon dolar GSMH'ye ulaşmıştır.

Madencilik çalışmaları ve bu çalışmalar sürecinde gerçekleştiren maden üretimleri, insanın bireysel ve toplumsal gereksinimlerinin karşılanmasında temel öneme sahip alanlardan birisidir. Madencilik faaliyetleri olmaksızın refah içinde bireysel ve toplumsal bir yaşam mümkün olmadığı gibi yakın gelecekte de mümkün görülmemektedir. Bu nedenle madencilik çalışmalarının daha uzun bir süre yapılmak zorunda olduğu açık bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bir başka gerçek diğer tüm üretim çalışmaları gibi madenciliğin de doğal çevre üzerinde bozucu bir etki yaratmakta olduğu gerçeğidir. Yani madencilik çalışmaları genel üretim süreçlerinin bir parçası olarak doğal çevre ile belli bir ilişki ve çelişki halinde sürdürülebilmektedir. Ekonomik olarak İngiliz Endüstri devrimi siyasi olarak 1789 Fransız devrimiyle ortaya çıkan ve kısa zamanda egemen bir sistem haline gelen kapitalizm, üretimin esas olarak insan gereksinimlerini karşılayabilmek için yapılmasına son vererek onu kendi başına bir öge haline getirmiştir. Bu dönemde insan, üretime tabi hale getirilmiş olup, kar için

üretim, sermaye birikimi için üretim ya da tüketim için üretim olarak değerlendirilebilecek bir süreç yaşanmaktadır. İnsan gereksinimlerinin çok ötesinde yapılan üretim artışına paralel olarak doğal çevrede ciddi tahribatlar oluşmuştur.

Sınırsız, gereksiz ve denetimsiz bir şekilde yapılan üretimin doğal çevre üzerinde yarattığı tahribatın canlı ve insan yaşamı üzerinde olumsuz etkilerinin ortaya çıkması örneğin; hava kirliliği kaynaklı sorunlar, ormanların azalması, tatlı su, göl ve deniz kirliliklerinden kaynaklanan sorunlar, asit yağmurları, iklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması ve biyolojik dengenin bozulması gibi sorunlar çevre ve insan sağlığını giderek daha fazla tehdit eder hale gelmiştir. Bu olumsuz gelişmeler, 1980'lerden itibaren insanların bilinç ve davranışlarında değişiklikler yaratarak çevre tahribatının bir sorun olarak gündeme gelmesi tartışılması, araştırma yapılması ve önlem alınması gibi çeşitli yönelimleri öne çıkarmıştır. 5 Haziran 1972 yılında Stockholm'de toplanan BM çevre ve insan konferansında temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamının temel bir insan hakkı olduğu karar altına alınmıştır. Yine 1983 yılında BM tarafından kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu toplanmış, komisyon başkanının raporu üzerine 1992 yılında Rio'da BM Çevre ve Kalkınma konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda Rio deklarasyonu yayınlanmış ve BM ve Avrupa Birliği ülkelerinin de içinde bulunduğu 184 ülkenin taraf olduğu BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çevre sorunu her ne kadar devletlerin ve devletler hukukunun konusu haline gelmişse de yaşanan süreçte sorunu yaratanların çözüm konusunda çok istekli olmadıkları görülmektedir. Kapitalizmin daha fazla kar ve bunun gerçekleşmesi için azami üretim ve sınırsız tüketim konusuna bağlı olarak ortaya çıkan yani özü açısından endüstri devrimini tamamlamış gelişmiş kapitalist-emperyalist

ülkelerin kendi çıkarlarını elde etme sürecinde yararlandıkları bu sorunun, sorunu yaratanlar tarafından çözülmesi beklenmemelidir. Çünkü çözüm için iki unsur önemlidir. Birincisi tüketimi körükleyen üretim sürecinin insani gereklilikle sınırlandırılması, ikincisi yaratılmış olan çevresel kirlilik ve bozulmanın giderilmesi için gereken parasal kaynakların ayrılmasıdır. Her iki öncelikte dünyayı sömüren ve yöneten egemen devletlerin ya da şirketlerin işlerine gelmemektedir. Kapitalizmin bu sorun karşısında aldığı tavır kimi özsel olmayan çözüme kısmi katkılar koyabilecek önlemlerin getirebileceği maliyetleri sorunun ortaya çıkışında hiçbir katkısı olmayan yoksul ülkelere paylaşmak ve çevre sorununu uluslararası alanda kendi çıkarlarına yönelik siyasal bir araç olarak kullanmaktan ibaret kalmaktadır.

Çevresel sorunlar konusunda ağırlıklı suçlanan üretim alanlarından biri de madencilik sektörüdür. Bu suçlamaların haklı ve haksız yanları bulunmaktadır. Haksız yanların başında birçok çalışma alanının olumsuz çevresel etkileri gözlerden uzak bırakılarak madenciliğin öne çıkarılmış olmasıdır. Örneğin; başta kimya sanayi olmak üzere enerji, ulaşım, demir çelik gemi inşaat gibi sektörlerin üretim çalışmalarının kirleticisi, tüketici ve bozucu etkisi çok daha fazladır. Haklı olan veya olabilecek eleştirileri yok saymamak gerekmektedir. Madencilik çalışmaları sırasında ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler konusunda sektörde bulunan tüm kesimler ve bunların örgütleri sorumluluklarını üstlenerek gereğini yerine getirmelidir. Sanayileşmeyle birlikte artan üretim faaliyetlerinin sonuçları günümüzde daha net görülmektedir. Kaynakların sınırsız olmadığının anlaşılmasıyla birlikte çevrenin önemi daha çok ortaya çıkmıştır. Yanlış üretim metotları, keyfi verilen madencilik izinleri, yasal mevzuatın yetersizliği, denetimsizlik gibi nedenlerle madencilik ve çevreye duyarlılık bugüne kadar birbirine zıt iki kavram gibi algılanmıştır. Oysa çevre dostu teknoloji ve

yöntemlerin kullanılması madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına, yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması sektörün gelişimini engellemeyecek aksine sektörün gelişimine yönelik katkı yapacaktır. Bugüne kadar birkaç istisna dışında genel olarak bu gereklerin yerine getirildiği söylenemez. Madencilik sektöründe çalışan şirketlerin küçüklüğü, kapkaççı madencilik tarzı yetersiz ya da yanlış yasal düzenlemeler, yeterli olmayan denetim anlayışı ve yapısı madencilik çalışmalarının istenilen nitelikte yapılması noktasından uzaklaşmasına neden olmuştur. Genel olarak madenler sadece kar kapısı olarak görülmüş bu alanda yöre halkı, gelecek kuşaklar ve genel toplumsal yararlar gözardı edilerek talana uygun bir ortam yaratılmıştır. Böylesi bir durum her şeyden önce madencilik çalışmalarının aleyhine olmuştur. Çünkü yapılan çalışmalar sırasında kimi işletmelerin daha fazla kar uğruna çevresel gereklilikleri yerine getirmemeleri geniş çaplı karşıt kampanyalara yol açmış, bu durum genel madencilik çalışmalarını baltalamıştır. Çevresel sorunları bilmeden yürütülen üretim sonuçlarının çevreyi bozucu etkilerine karşı önlem almadan yapılan çalışmaların ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlar yaratabileceğinin ve yarattığının görülmesi ve buna uygun davranılması kaçınılmaz bir durumdur. Böylesi bir çalışma tarzının yani madenciliğin çevreyle barışık insan odaklı yürütülmesi gerektiğinin benimsenmesi ve egemen olması durumunda madencilik çalışmalarının eleştirilerin hedefi olmaktan çıkacağı açıktır. Çözüm olarak, her şeyden önce kapitalizmin tüketim çılgınlığına bağlı olarak şişirilen üretim anlayışının sorgulanması tüm kaynakları sorumsuzca tüketen üretim kalıplarından hızla uzaklaşılması önemli ve gereklidir. Yine, ihtiyaçların planlanması ve buna yönelik üretim faaliyetlerinin çevreye duyarlı olarak projelendirilmesi olmazsa olmaz bir önceliktir.

Doğru, tutarlı bir çevre ve madencilik mevzuatının var olması etkili ve yaygın bir

örgütlenmeyle kamusal denetimin tam olarak oluşturulması maden mühendislerinin madencilik faaliyetleri sırasında mühendislik, bilgi, deneyim ve becerilerini ortaya koyabilecekleri çalışma ortamlarının sağlanması sektörde olumlu sonuçlar alınmasını kolaylaştıracaktır. Toplumsal, ekonomik ve çevresel bakımından sürdürülebilir bir madencilik sektörünün gelişimi; devlet, sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı işbirliği ile mümkündür. **"Doğal Kaynakların Gerçek Sahibi Halktır"** sloganını ilke edinen bir meslek odası olarak madenciliğin kamu yararı öncelikli, çevreye duyarlı şekilde, yöre halkının onayı alınarak planlamasının yapıldığı, mühendislik bilim ve tekniğinin uygulandığı bir sektör olması üretilen madenlerin hammadde olarak sanayimizde kullanılmak üzere planlandığı ve hammadde ihracatının yasaklandığı bir madencilik politikasının ülkemizin lehine olduğuna inanıyoruz. Anayasamızın 168.maddesi **"Madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır."** demektedir. Bu anlamıyla kamunun yani halkın malıdır. Dolayısıyla bizim olan değerlerimizi, bizim olan madenlerimizi nasıl kullanacağımıza tüm toplum olarak birlikte karar vermemiz gerekmektedir. Bu konu, özü itibarıyla bir demokrasi sorunudur. TMMOB ve meslek odamız bu doğrultuda mücadele etmekte ve çalışmalarını sürdürmektedir.

Günümüzde hiç bir ekonomik faaliyet eski biçimiyle yapılamaz. Sektörde ekonomik getiri elde edenler, sektörün genel çıkarları için toplumsal duyarlılıkları gözetken, bilim ve tekniğin gereklerine uygun çalışmalar yürütmek zorundadır. Çevresel sorunları bilmeden, yürüttükleri üretim çalışmalarının çevreyi bozucu etkilerine yönelik önlem almadan, doğanın yeniden kazanımı için gereklilikleri yerine getirmeden yürütülen madencilik çalışmalarının çok ciddi

ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlar yaratabileceğinin ve hatta yarattığının görülmesi ve buna uygun davranılması kaçınılmaz bir durumdur. Böylesi bir çalışma tarzının, yani madenciliğin çevre ile barışık, insan odaklı yürütülmesi gerekliliğinin benimsenmesi ve egemen olması durumunda madencilik çalışmalarının eleştirilerin hedefi olmaktan çıkacağı açıktır.

Madencilik çalışmalarının; çevre ve insan odaklı anlayışla, bilim ve tekniğin gereklerine uygun olarak yapılabilmesinde önemli etmenlerden biri maden mühendisleridir. Meslektaşlarımız, üniversite öğretimi sırasında aldıkları bilimsel ve teknik bilgileri, meslek yaşamı sırasında edindikleri deneyimle birleştirerek çevresel sorunları gözetken bir anlayışla çalışmayı meslek etiği olarak benimsemelidir. Ancak, meslektaşlarımıza bu çalışmalarını özgürce yapabilecekleri ortamlar yaratılmalıdır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde ve Çevre İl Müdürlüklerinde maden mühendisi istihdamının artırılması, madencilikle ilgili ÇED projelerinde maden mühendisi onayının yasal hale getirilmesi sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır.

Madencilik faaliyetlerinin sona ermiş olduğu açık ocaklarda yapılan rehabilitasyon ve rekültivasyon çalışmasının amacı; ocak sahasının mevcut topografyasını doğal topografyaya mümkün olduğunca uyumlu kılmak ve o alanı yaşanabilir bir hale getirmek, yani bölgede ekolojik dengeyi yeniden kurmaya çalışmak şeklinde özetlenebilir.

Aşağıda Çin'den bir proje örneği görülmektedir. Bu alandaki çalışmaların ülkemizde de uygulanması dileğiyle.

(Resim: 1, Resim:2, Resim:3)

Eski bir maden sahasının düzenlenmiş hali:

BURSA KÜKÜRTLÜ VE ÇEKİRGE TERMAL SULARININ KÖKENİ, JEOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ VE JEOTERMAL POTANSİYELİ

H. Tolga YALÇIN

İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Maslak/İSTANBUL
Tel: 0212 285 6308 E-posta: yalcint@itu.edu.tr

Özet-Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış, kültürel ve ekonomik açıdan ülkemizin önde gelen şehirlerinden olan Bursa, sıcak ve soğuk su kaynakları bakımından da önde gelen ilimizdir. Bursa il merkezinde bulunan Kükürtlü ve Çekirge termal suları birçok araştırmacı, devlet kuruluşları ve yerel idareler tarafından incelenmiştir. Tarih boyunca ve günümüzde Bursa için oldukça yüksek bir öneme sahip bu sıcak suların etkin kullanımı için kökeninin, oluşumunun ve jeokimyasal özelliklerinin iyice anlaşılması gereklidir. Çekirge ve Kükürtlü termal sularının yukarıda sayılan özelliklerinin tartışılması bu bildirinin konusunu oluşturmaktadır. Kükürtlü ve Çekirge termal suları Uludağ ile Bursa Ovası'nı ayıran Kuzey Anadolu Fayının bir kolunun etkisinde çıkmakta olup, bu sıcak sular fay zonunun yalnızca batı ucunda görülmektedir. Bunun nedeni, yaklaşık doğu-batı uzanımlı Kuzey Anadolu Fay Zonunu kesen KB-GD yönlü fayların kesişim noktasında olmasındandır. Çekirge bölgesinde yer alan termal suların sıcaklığı 45°C ve toplam erimiş madde miktarı 500 mg/L civarında olup, $\text{CaMgNaHCO}_3(\text{SO}_4)$ tipindedir. Çekirge'den yalnızca 2 km uzaklıkta olan Kükürtlü bölgesinde ise su sıcaklıkları 82°C ve toplam erimiş madde miktarı 1200 mg/L civarında olup su tipi $\text{NaCaHCO}_3\text{SO}_4$ şeklindedir. Suların her ikisi de Uludağ'dan beslenen meteorik sulardır. Daha yüksekten beslenen ve daha derin dolaşımına sahip olan Kükürtlü termal suları Çekirge termal sularına nazaran hem daha sıcak hem de daha fazla erimiş madde içerir.

Anahtar sözcükler : Çekirge, Kükürtlü, jeotermal, jeokimya, köken

1. GİRİŞ

Bursa ili genel olarak su kaynakları açısından zengin olan illerimizden biridir. Sıcak sular Bursa ili sınırları içerisinde ve Bursa merkezde (iki grup) toplamda 9 adettir. En sıcak kaynak olan Kükürtlü (54-90°C) ve ardından Orhaneli Sadağı (68°C) olmak üzere diğer sıcak su kaynakları (26-46°C) aralığındadır. Bu bildiride, Bursa merkezde bulunan Kükürtlü ve Çekirge termal sularının jeolojik, jeokimyasal ve jeotermal özelliklerine yer verilmiştir. Bursa merkezinde yer alan sıcak sular başta MTA [1] olmak üzere, İTÜ-ETH NW Anatolia Poly-Project kapsamında doktora tezi düzeyinde olmak üzere Imbach [2] tarafından incelenmiştir. 1999 İzmit depremi

öncesi ve sonrasında Balderer vd [3] tarafından örnekleme yapılarak deprem öncesi ve sonrası değişimler incelenmiştir.

2. JEOLJİ

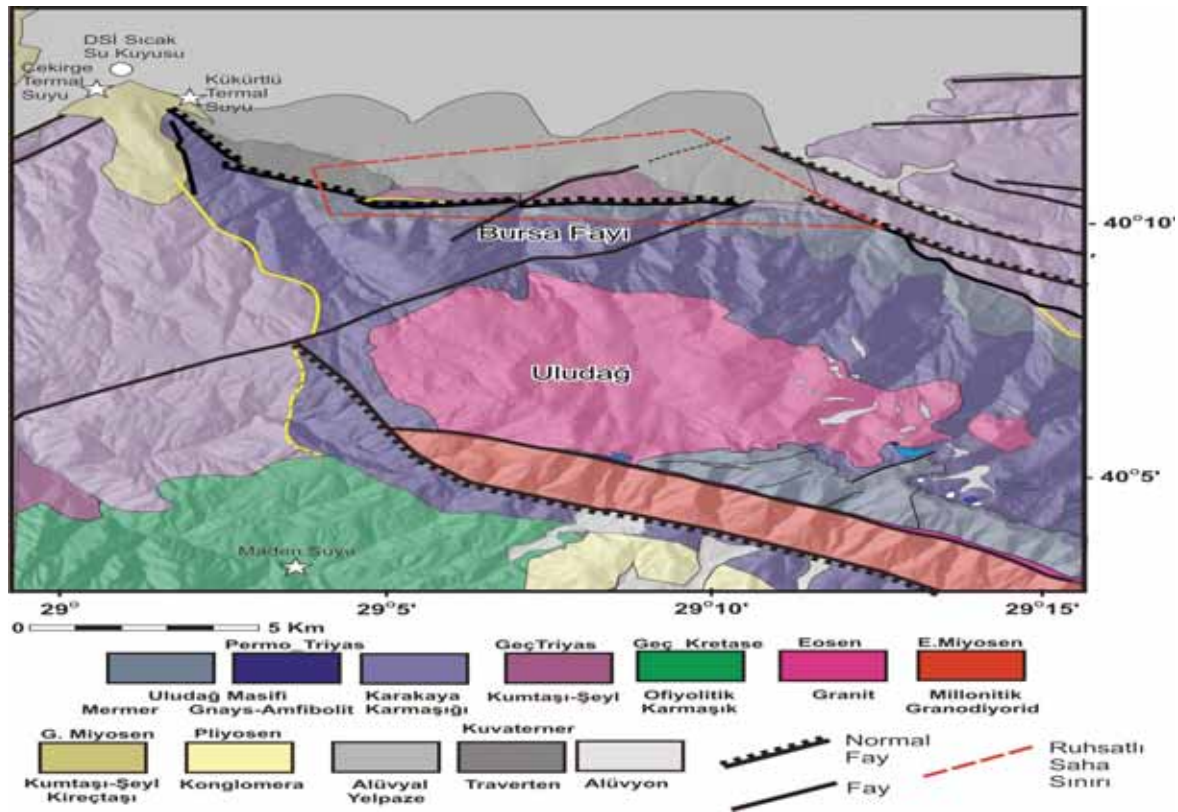
Uludağ yükselimi gnays amfibolit ve mermerlerin oluşturduğu Paleozoyik yaşlı seri ve bunları kesen Eosen ve Oligo-Miyosen yaşlı granitlerden oluşur. Uludağ zirve alanında Kuvaterner yaşlı buzul çökelleri vadilerde yer alırlar. Uludağ yükseliminin batı sınırını Soğukpınar fayı oluşturur. Bu kesimde Uludağ'ı oluşturan metamorfik serinin üzerinde bir sıyrılma fayı ile PermoTriyas yaşlı karmaşık yer alır. Metabazit, mermer, rekristalize kireçtaşı

bloklı, yer yer iyi makaslanmış yeşilist fasiyesindedir. Bu serinin üzerinde yine benzer yaşta olan metamorfizmaya uğramamış kumtaşı-şeyl ardışımından oluşan istif yer alır. Mustafakemalpaşa doğusunda Jura yaşlı kumtaşları ile uyumlu görülen bu serinin üzerinde Jura-Kretase yaşlı kireçtaşı istifi yer alır. Bu istiflerin üzerinde bir bindirme fayı ile Kretase yaşlı ofiyolitler ve melanj gelir. Kretase melanji ve ofiyolitlerinin üzerinde yine tektonik bir dokanakla Mezozoyik yaşlı mermerler ve mavişistler bulunurlar. Tüm bu birimleri Orhaneli, Göynükbelen, Oylat çevresinde Eosen ve Çataldağ, Uludağ-Soğukpınar'da Oligo-Miyosen yaşlı granitler keserler.

Bölgede Miyosen döneminde yükselme ve tektonizma ile eş zamanlı magmatizma sonucu oluşan dağlar arası havzalarda yerleşen göllerde kumtaşları, çamurtaşları, kömürler ve boratlar çökelmiştir. Bunların içinde yer yer andezitik lavlar aglomeralar düşey ve yanal geçişli olarak bulunmaktadır. Bu istiflerin üzerinde Pliyo-Kuvaterner'de oluşan yeni tektonik etkilerle aşınma rejimi

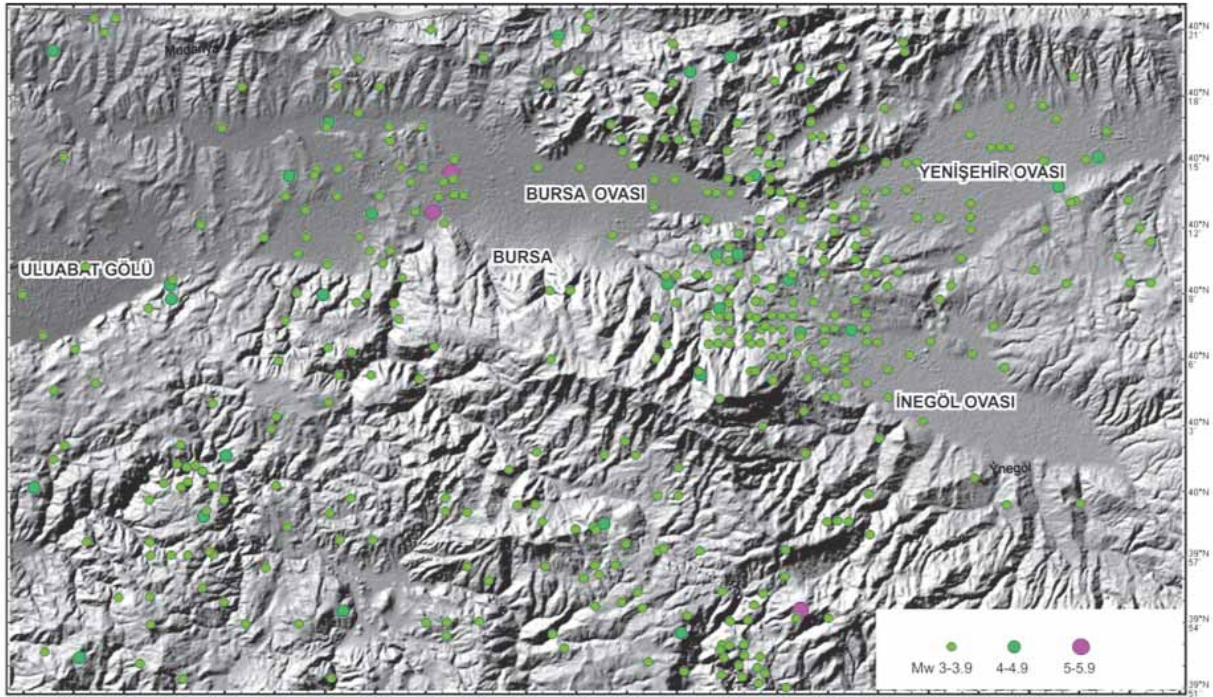
hakim olmuş genellikle Miyosen istifleri içinde alüvyonal vadiler gelişmiş, Uludağ eteklerinde fay yelpazeleri oluşmuştur. Bunlardan en önemlisi olan Bursa fayı önünde gelişen alüvyal yelpaze üzerinde tektonizmaya bağlı gelişen sıcak su kaynakları yer yer traverten çökelimine neden olmuştur. Uludağ-Çataldağ-Orhaneli Bloğu kuzey sınır aktif fay kontrollü olduğundan dolayı genç alüvyonlar ile sınırı belirgin bir morfolojik kontrast sunar.

Bursa merkezin temel kayaları Uludağ masifi ve Karakaya karmaşığıdır. (**Şekil 1**). Uludağ masifi mermerleri kuzeyde kuzeye doğru eğimlidirler ve önemli su kaynaklarına kaynaklık ederler. Uludağ Masifi Bursa şehrinde tektonik bir dokanakla Karakaya Karmaşığı'nın şist fillat ve rerkriztalize kireçtaşından oluşan birimlerinden ayrılır. Bursa şehri Kuvaterner yaşlı alüvyal yelpaze çökelleri ve bunlarla ara katkılı olan travertenler üzerine kuruludur. Bursa Uludağ zirve yolunda sınırlı alanda Miyosen yaşlı kumtaşları ve marnlar sahada mostra verir.

Bursa’da iki önemli fay paterni göze çarpar. Biri KB-GD gidişli normal faylardan oluşan hatlar, diğeri ise yaklaşık doğu batı doğrultulu Kuzey Anadolu Fayı Güney koluna ait parçalardır. (Şekil 2) Bursa şehrinin su kaynakları bu iki sistemin birleştiği alanda oluşan Bursa Fayı üzerinde yer alır. Bursa fayı, Uludağ eteklerinde Pliyo-Kuvaterner yaşlı yaklaşık düşey atımı 500 m civarında olan normal karakterli bir faydır.

Bursa Kuzey Anadolu Orta Kolu üzerinde olduğundan dolayı sismik olarak aktif bir bölgedir. En son büyük depremler 1855 yılında gerçekleşmiştir. Bölgede yüzyılımızda bilinen büyük depremler, Bursa Ovası İnegöl Ovası arasında kalan hatlarda ve KAF orta kolu üzerinde meydana gelmektedir. Son yüzyılda bölgede 3-3.9 arası 230, 4-4.9 arası 22, 5-5.9 arası 2 deprem kaydedilmiştir. Bilinen orta büyüklükteki iki deprem 1905 ve 1948 de Mw 5.6 büyüklüğünde Bursa Ovasında gerçekleşmiştir.

Şekil 2. Bursa ilinde gözlenen sismik aktiviteler

3. BURSA İLİ SICAK SU KAYNAKLARI

Bursa ilinin sıcak su kaynakları Bursa Merkez ve Bursa ilçeleri olmak üzere **Tablo 1**, **Tablo2** ve **Tablo 3**'de topluca verilmiştir. Bursa ilçelerinde yer alan sıcak su kaynaklarından;

Dümbüldek M.Kemalpaşa, Akarca köyü sınırları içerisinde bulunan kaynağın debisi 55 lt/sn'dir. Kaynak 1926 yılından beri belediye idaresi altında bulunmaktadır. 10-12 sene önce açılan sondaj kuyusu ile

kaynağın sıcaklığı 30-35°C den 52°C ye çıkarılmıştır. Orhaneli'de Sadağı ve Ağaçhisarda olmak üzere 2 adet sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Sadağı kaynağı, Sadağı köyünün 1 km güney batısında bulunmaktadır. Ortalama 4-5 lt/sn debiye sahiptir. Bölgede Kayadibi sıcaksu kaynağı olarak da bilinen kaynakta, Bizanslılardan kalma hamam ve havuz vardır. Ağaçhisar sıcak su kaynağı köyün 5-6 km

güneydoğusundadır. 1 km arayla 2 kaynaktan çıkan suyun debisi 20lt/sn'dir. Sıcaklığı ise 40-65°C arasında değişmektedir, Sadağı kaynağı yaklaşık 6 km uzaklığa taşınarak bir termal tesis tarafından kullanılmaktadır. Keramet kaynağı Keramet köyünde bulunup, etrafında basit tarzda beton havuz bulunmaktadır. Kaynağın sıcaklığı 30-35°C arasında değişmektedir. Hilmiye Köyü sınırları içerisinde bulunan Oylat kaynağının sıcaklığı 40-50°C arasında değişmektedir. Kaynak mahallinde banyo amaçlı sıhhi tesisler bulunmaktadır. Harmancık/Ilıcasu kaynağı Ilıcasu köyünün 1 km doğusunda yer alan kaynak 5 yerden çıkmaktadır. Kaynağın sıcaklığı 35-40°C arasında değişmektedir. Etrafında 5 tane havuzlu hamam, 1 tane köy çamaşırhanesi bulunmaktadır.

Çekirge kaynaklarının alt tarafında içerisinde açılan kuyuda (BÇ-1) meydana gelen artezyen kontrol edilemez hale gelince yukarıda DSİ kuyusu hariç diğer kaynakların hepsi kaybolmuş, ancak kuyunun çimento ile tıkanması sonucu (1999 yılında açılan 250 m derinlikteki BÇ-2 kuyusu) yaklaşık 1 yıl sonra kaynaklar eski durumuna dönebilmiştir. Bu kuyudan 43°C;de 55 l/s artezyen debili termal su elde edilmiştir.

Resim 1. Çekirge sıcak sularının kaptajından bir görünüm

Tablo 1. Çekirge bölgesi sıcak sularının sıcaklık ve debileri (MTA)

Kaynak Adı	Sıcaklık °C	Debi lt/sn
Küplüce	37,2	0,16
Izgara (Çelik Palas)	45,9	4,6
Vakıfbahçe	45,9	9,2
Zeynine	44,8	2
Horhor (Kervansaray)	41,8	5,7
Askeri Hastane	45	9,09
Rıfat Efendi	26,6	2
Aydın Sütmen	26	0,4
SSK	25,2	0,5
Havuzlu Park	35,1	5
Horhor	41,8	0,59

Tablo 2. Kükürtlü-Kaynarca bölgesi sıcak su sondaj kuyularının listesi (MTA ve Bursa Jeotermal AŞ)

Kuyu Adı	Sıcaklık °C	Debi lt/sn
Condinent		
Kuyusu	55,5	7
Kara Mustafa 1	54,3	6
Kara Mustafa 2	61,4	5
MTA BK 1		
Sondajı	49	6
MTA BK 2		
Sondajı	89	50
BJ-1(Kültürpark)	88	63
BJ-		
2(Gaziakdemir)	77	35
BÇ-		
2(MTA/Çekirge)	43	55
Hilmi İpekeli		
Sondajı	44,2	4
BÇ 1 Sondajı	44	116

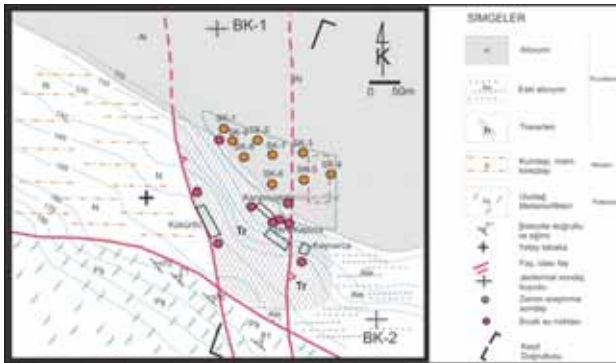
Tablo 3. İlçelerdeki sıcak su kaynaklarının listesi (Bursa İl Özel İdaresi)

Kaynak Adı	Sıcaklık (°C)	Debi(lt/sn)
Gemlik/Terme	36	5
Orhangazi-Keramet	30-35	80
Harmancık-Ilıcasu	41	55
Orhaneli-Sadağı	68	4-5
Orhaneli-Ağaçhisar	35-40	20
İnegöl-Oylat	41	52
M.Kemalpaşa-		
Dümböldek	30-35	55

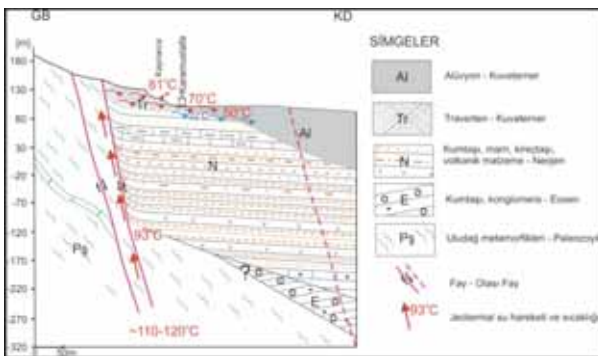
Kükürtlü grubu içerisinde sıcaklığı 78 ile 84°C arasında yaklaşık 5 l/s doğal boşalımı olan kaynaklar yer almaktadır. Kükürtlü hamamı yakınına 2003 yılında açılan BK-2 kuyusu tabanda 93°C, yüzeyde ise 88°C sıcaklıkta yaklaşık 50 l/s debili su elde edilmiş, ancak diğer kaynakları etkilemesinden dolayı kapatılmıştır. Kükürtlü termal suyunun yaklaşık 17 MW_t kapasitesi vardır. 40 mg/l SiO₂ içeriği ile yaklaşık rezervuar sıcaklığı 93°C'dir.

3.1. Çekirge ve Kükürtlü Termal Sularının Oluşumu, Kökeni ve Jeokimyasal Özellikleri

Bursa Kükürtlü bölgesinde termal suların oluşum modeline açıklık getirmek amacıyla hidrojeolojik kesit hazırlanmıştır. Jeotermal Model Kesitinin hazırlanmasında saha gözlemlerinin yanında MTA tarafından açılan BK-1 ve BK-2 termal sondaj kuyularından yararlanılmıştır. (Şekil 3 ve Şekil 4)

Şekil 3. Kükürtlü civarı jeoloji haritası

Şekil 4. Kükürtlü'den ovaya uzanan jeolojik kesi

Yukarıda bahsi geçen sular haricinde, kükürtlü kaynağının ovada yayılımı ile 50°C civarında sular görülmektedir. Bekarlar hahamı (37°C; 2 l/s) ve BK-1 kuyusu (45°C; 10 l/s artezyen debisi) bu sulardan yararlanmaktadır. BÇ-1 kuyusu 2002 yılında 750 m derinlikte açılmış ancak fay zonuna rastlamadığı için Kükürtlü'den gelen sızıntı suları almıştır.

Bursa'daki termal suların beslenimi güneyde yer alan Uludağ'dandır. Uludağ masifi içerisinde yer alan mermerler ana rezervuar kayacını oluşturur. Suların çıkış sistemi ise yukarıda açıklanan faylar ile ilgilidir.

Bursa Jeotermal sahası özellikle doğu kesimi jeolojik olarak jeotermal potansiyeli bilinen bir alandır. D-B ve KB-GD doğrultulu fayların kesiştiği sismik aktivitenin var olduğu sahanın doğu kesimindeki Deliçay ideal görünse de bölgede yüzeye ulaşan bir sıcak su kaynağı bilinmemektedir. Aksine bu bölge çok sayıda içme suyu sağlayan firmanın kaynak alanıdır. Batıda ise Bursa alanında daha önce yüzeye ulaşan sıcak su kaynaklarından oluşan travertenler geniş alanları kaplarlar. Bu bölgedeki kaynaklardan çok sayıda otel ve kaplıca yararlanmaktadır.

Çekirge bölgesinde yer alan termal suların sıcaklığı 45°C ve toplam erimiş madde miktarı 500 mg/L civarında olup, $\text{CaMgNaHCO}_3(\text{SO}_4)$ tipindedir.

Çekirge'den yalnızca 2 km uzaklıkta olan Kükürtlü bölgesinde ise su sıcaklıkları 82°C ve toplam erimiş madde miktarı 1200 mg/L civarında olup su tipi $\text{NaCaHCO}_3\text{SO}_4$ şeklindedir. Suların her ikisi de Uludağ'dan beslenen meteorik sularıdır. Daha yüksekten beslenen ve daha derin dolaşimli olan Kükürtlü termal suları Çekirge termal sularına nazaran hem daha sıcak hem de daha fazla erimiş madde içerir.

Tablo 4. Kükürtlü civarı sıcak suların kimyasal analiz sonuçları

Su Noktası	Tarih	Sıcaklık °C	EC µS/cm	pH	Na mg/l	K mg/l	Ca mg/l	Mg mg/l	Cl mg/l	SO ₄ mg/l	HCO ₃ mg/l
KU-1*	05.09.89	81,1	1456	6,5	220	22,8	90	8	11,6	268	531
KU-5*	07.09.89	50,8	1142	7,0	198	20,0	84	11	13,4	232	468
KU-1*	04.04.90	80,0	1248	6,7	216	21,3	69	9	12	274	547
KU-5*	03.04.90	46,4	874	6,8	155	17,3	65	15	19	212	456
BK-1***	29.04.03	50	823	6,7	-	-	-	11,8	5,6	129	-
BK-2**	05.06.03	88	1395	6,8	210	27,3	64,9	5,8	<10	249	556
KU-1**	09.04.02	84	1275	7,2	189	17,0	65,0	7,8	9,5	249	496

*- [1]; **-[2]; ***-Bursa Belediyesi

KU-1 (Bağdemlibahçedeki asıl kaynak kaptajı); KU-2 (Gökçen Plaza kazısı sırasında drenaj ile toplanan su)

KU-5 Eski Oto Kaplıca çukuru BK - MTA sondajları

Tablo 5 Çekirge Zeynine sıcak suyunun Temmuz 99/Ekim 99 arazi ölçüm ve kimyasal analiz sonuçları (mg/L) [3]

Sıcaklık (°C):	43.2 / 43.0
El. İletkenlik,EC (µS/cm):	559 / 471
pH	7.4 / 8.4
Na	29.5 / 26.8
K	4.5 / 3.6
Mg	21.2 / 20.4
Ca	27.6 / 31.2
F	1.07 / 1.26
Cl	3.4 / 3.7
NO ₂	- / 0.12
NO ₃	- / 1.7
SO ₄	59.5 / 56.0
HCO ₃	342 / 317
CO ₂	48.4 / 35.2
O ₂	1.3 / 2

Tablo6. Çekirge Vakıfbahçe sıcak suyunun Temmuz 99/Ekim 99 arazi ölçüm ve kimyasal analiz sonuçları (mg/L) [3]

Sıcaklık (°C):	38.3 / 42.3
El. İletkenlik,EC (µS/cm):	573 / 475
pH:	8.0 / 7.8
Na	30.4 / 28.6
NH ₄	- / 0.15
K	4.5 / 4.0
Mg	21.2 / 21.0
Ca	20.5 / 42.9
F	1.15 / 1.25
Cl	5.7 / 3.8
NO ₃ (Nitrate)	- / 1.15
SO ₄ (Sulphate)	61.8 / 58.4
HCO ₃	311 / 348
CO ₂	22 / 44
O ₂	3.6 / 2.5

4. SONUÇLAR

Bursa merkezin temel kayaları Uludağ masifi ve Karakaya karmaşığdır. Uludağ masifi mermerleri kuzeyde kuzeye doğru eğimlidirler ve önemli su kaynaklarına kaynaklık ederler.

Bursa'da KB-GD gidişli normal faylardan oluşan hatlar ile yaklaşık doğu batı doğrultulu Kuzey Anadolu Fayı Güney koluna ait parçalar kesişirler ve Bursa şehrinin su kaynakları bu iki sistemin birleştiği alanda oluşan Bursa Fayı üzerinde yer alır.

Bursa'daki termal suların beslenimi güneyde yer alan Uludağ'dandır. Uludağ masifi içerisinde yer alan mermerler ana rezervuar kayacını oluşturur. Suların çıkış sistemi ise yukarıda açıklanan faylar ile ilgilidir.

Çekirge bölgesinde yer alan termal suların sıcaklığı 45°C ve toplam erimiş madde miktarı 500 mg/L civarında olup, $\text{CaMgNaHCO}_3(\text{SO}_4)$ tipindedir. Çekirge'den yalnızca 2 km uzaklıkta olan Kükürtlü bölgesinde ise su sıcaklıkları 82°C

ve toplam erimiş madde miktarı 1200 mg/L civarında olup su tipi $\text{NaCaHCO}_3\text{SO}_4$ şeklindedir.

Suların her ikisi de Uludağ'dan beslenen meteorik sulardır. Daha yüksekten beslenen ve daha derin dolaşımli olan Kükürtlü termal suları Çekirge termal sularına nazaran hem daha sıcak hem de daha fazla erimiş madde içerir.

5. REFERANSLAR

- [1] MTA "Türkiye Jeotermal Kaynaklar Envanteri" Envanter Serisi 201, Ankara,2005, s.208-228
- [2] T.Imbach, "Thermalwaesser von Bursa, geologische und hydrogeologische Untersuchungen am Berg Uludag (NW Türkei)" Diss. ETH Zurich Nr.9988, Zürich, 1992, s.178
- [3] Balderer,W., Leuenberger,F., Suner,F., Yalcin,T.,Stichler,W. "Effects of the Cinarcik - Izmit August 17.1999 Earthquake on the composition of thermal and mineral waters as revealed by chemical and isotope investigations" Geofisica Internacional cilt 41, 2002 s. 385-391

BURSA’NIN ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI

Efsun DİNDAR^{1,2}, N. Kamil SALİHOĞLU²

¹ TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Bursa İl Temsilciliği

²Uludağ Üniversitesi, Müh.-Mim. Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, BURSA

Tel: 224 294 09 19 e-mail: efsun@uludag.edu.tr

Tel: 224 294 21 18 e-mail: nkamils@uludag.edu.tr

ÖZET- Çevre konusunda yürütülen çalışmalar bu yaşam alanındaki dengenin bozulmasının engellenmesine, sürdürülebilir bir yapının korunmasına ve geliştirilmesine yöneliktir. Kentler, çevresel risklerin hem en çok olduğu hem de en çok maruz kaldığı bölgeler olmuştur. Hızlı nüfus artışı ve buna paralel olarak artan enerji kullanımı, kentsel yaşam alanları üzerine baskı yapmakta ve buna bağlı, su kullanımı ve atıksu oluşumu, hava kirletici kaynaklarının ve yoğunluğunun artmasını, atık çeşitliliği ve atık oluşum miktarlarının artmasını, doğal kaynak ve arazi kullanımı üzerine yine olumsuz etkiler yaparak alıcı ortam olarak nitelendirdiğimiz hava, su ve toprak kalitesinin durumunu etkilemektedir.

Bu göstergeler, hem yerel hem ulusal düzeyde izlenmekte ve çevre sorunlarının yapısı takip edilmektedir. Bu takip çalışmaları ile sorunlara tepki niteliğinde olan yeni hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylem planlarının geliştirilmesine, girdi sağlaması açısından sorunların önceliklerinin bilinmesi de bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda 21 Aralık 2010 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediyesi ile Bursa İl Özel İdaresi arasında yapılan bir protokol ile Çevre Düzeni Planı çalışmaları başlatılmıştır. Protokol gereği, Bursa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Bursa İli 1/100 000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı hazırlamak için değişik gruplar kurmuştur. Hazırlanan proje içerisinde yer alan Bursa’nın Çevre Sorunları Analitik Etüdü ve Sentezi Raporu 2012 yılında tamamlanmıştır. Bu bildiride, hazırlanan rapor doğrultusunda, Bursa’nın hava, katı ve tehlikeli atık ile su ve atık su kirliliği gibi öncelikli çevre sorunlarına ilişkin güncel durum değerlendirmeleri yapılmıştır.

1. GİRİŞ

Çevre, insanoğlunun canlı ve cansız varlıklarla birlikte yaşadığı tüm yaşam alanlarını kapsayan geniş bir kavramdır. Çevre konusunda yürütülen çalışmalar bu yaşam alanındaki dengenin bozulmasının engellenmesine, sürdürülebilir bir yapının korunmasına ve geliştirilmesine yöneliktir. Çevre kirliliğinin önlenmesi, önleyici tedbirlerin alınması ile daha ekonomik şekilde sağlanabilir. Kirliliğin kaynağında önlenmesi ve en aza indirilmesi kirlilik oluştuktan sonra giderilmesinden daha ekonomik ve etkin bir faaliyettir. Bu nedenle endüstriyel faaliyetlerin çevrede en az değişikliğe sebep olmasına, insan

sağlığını ve çevreyi en az şekilde etkilemesine, havayı en düşük oranda kirletmesine ve kullanılan ürünlerin yeniden kullanılabilir şekilde olmasına dikkat edilecektir.

Bursa tarihi, kültür altyapısı, ekonomik gücü, turizmi vb. pek çok bileşeniyle gelecek nesillere ulaştırılması gereken bir kentimizdir. Hazırlanan 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı Analitik Etütleri raporuna göre Hava Kirliliği, Katı ve Tehlikeli Atıklar, Su ve Atıksu Kirliliği’ne yönelik yapılan çalışmalar neticesinde mevcut durum ve alınması gereken önlemlere ilişkin öneriler sunulmaktadır.

2. HAVA KİRLİLİĞİ

Özellikle fosil yakıt olarak adlandırılan petrol, kömür ve gaz yakıtların yanması sonucu birçok yanma ürünü oluşmaktadır. Ancak yakıt içindeki safsızlıklara, oksijenin verilmiş oranına ve yanma sıcaklığına bağlı olarak birçok hava kirletici oluşmakta ve atmosfere verilmektedir [1, 2]. Toz, duman, yapay sis, buhar, iri partiküller, gazlar ve kötü kokulu maddeler hava kirleticilerin genel isimleri olarak bilinir [1].

Hava kirleticiler genellikle iki şekilde isimlendirilir: Geleneksel (Klasik) ve özel (Kriter Dışı) kirleticiler. Hava kirliliğinin fark edilmeye başlandığı yıllardan beri izlenen, konsantrasyonları ve kaynakları belli olan ve insan, diğer canlılar ve eşyalara etkileri hemen hemen kesinleşen kirleticiler geleneksel kirleticiler olarak bilinir. Başlıca türleri arasında Azot oksitler (NO_x), Kükürt oksitler (SO_x), Karbon monoksit (CO), Partiküler madde (PM₁₀), hidrokarbonlar (HC), ozon (O₃), ağır metaller ve oksitleyici maddeler sayılabilir.

Özel (kriter dışı) kirleticiler havada çok düşük konsantrasyonda bulunmalarına rağmen toksik ve zararlı etkileri olan kirleticiler olarak tanımlanırlar. Zararlı hava kirleticiler (HAPs) olarak da bilinen bu tür kirleticilerin fazla sayıda kanserojen türleri vardır. Bunlardan en çok bilineni çok halkalı hidrokarbon (PAH) türü olan Benzo(a)piren (BaP)'dir.[2]

2.1. Bursa İli Hava Kalitesi

Evsel, endüstriyel ve trafikten kaynaklanan hava kirleticilerinin dikkate alındığı envanter çalışmaları incelendiğinde kirleticilerin kaynaklarına bağlı dağılımında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığı etkileyen en önemli parametreler olarak bölgenin coğrafi konumu, ısınma ihtiyacı düzeyi, kullanılan yakıt türleri ve endüstriyel yoğunluk, özellikle enerjiye çokça ihtiyaç duyan tesislerin fazlalığı ve trafik sayılabilir.

Bursa il genelinde hava kirliliği incelendiğinde özellikle merkez ilçelerde kirliliğin daha belirgin hale geldiği

görülmektedir. Yıldırım İlçesi'nde PM'nin oldukça yüksek bir seviyede emisyon değerine ulaşması dikkat çekicidir. Bunun başlıca sebebi, evsel ısınma için yakıt olarak kömürün daha fazla oranlarda kullanılıyor olmasıdır.

Merkez ilçelerden Osmangazi'de gerek evsel ısınmalar, gerek yoğun trafik ve gerekse endüstriyel tesislerden kaynaklanan emisyonların diğer ilçelere göre daha yüksek seviyelerde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Ankara Asfaltı'nın alt tarafları yani Gülbahçe, Yavuzselim, Duaçınarı, Arabayatağı gibi semtlerde hava kirliliği daha belirgin haldedir. Bunda bölgenin nispeten basık bir topoğrafyada olması ve bu mahallelerde kalitesiz yakıtların zaman zaman kullanılıyor olması etkili olmaktadır.

Harita 1. Bursa İli 2011 Hava Kirliliği Emisyon Dağılım Haritası

Özellikle Altıparmak Semt'i'nde binalardan dolayı hava sirkülasyonunun azaldığı ve kış aylarında hissedilir derecelerde kirletici konsantrasyonlarında bir artış olabilmektedir. [3] Bursa'da sanayiler ise genellikle OSB'lerde toplanmıştır. Bu da çevre kirliliği açısından alınacak önlemlerin uygulanması ve kontrolü açısından avantajlar oluşturmaktadır. Bursa Şehir merkezine uzaklıkları 30 km'den az 5 adet OSB mevcuttur. Maalesef, bu OSB'lerden bazıları yoğun yerleşimin olduğu yerlerde bulunmaktadır. Bu da OSB'lerden kaynaklanan atık gaz emisyonlarının seyrelmeye fırsat bulamadan insanlara ulaşması açısından önemli bir risk

oluşturmaktadır. Koku son zamanlarda yayınlanan yönetmelik ile değerlendirilmesi ve önlenmesi gereken parametreler arasında yer almaktadır. Bursa’da özellikle bazı bölgelerde önemli derecede koku sorunu meydana gelmekte ve bu durum birçok yönden önemli sonuçlar doğurmaktadır. Örnek olarak Nilüfer Çayı, Hamitler Katı Atık Depolama Sahası, arıtma çamuru lagünleri ve kurutma yatakları ve bazı endüstriyel tesislerden önemli miktarda koku emisyonu yayılmaktadır. Koku parametresinin ölçümü kolay olmayıp yönetmelikte sadece eksper yöntemiyle seviyesinin belirlenebileceği belirtilmiştir. Bu durumda sadece yakın çevrede ikamet eden vatandaşların kokudan şikayet etmesi sonucu koku kirlenmesine dikkat çekilebilmektedir.

Tüm ilçelerden kaynaklanan evsel, endüstriyel ve ulaşım kökenli emisyonlar göz önüne alındığında, Osmangazi İlçesi sadece PM ve BaP hariç tüm kirlenici parametrelerinde en yüksek emisyon değerlerine ulaşırken Harmancık İlçesi ise en düşük değerleri almıştır. Bu oran özellikle NO_x için yaklaşık 20.000 kat seviyesine çıkmıştır. Bunu nüfuslar arasındaki farklılıkların yanında Osmangazi ‘deki araç sayısı ve trafik yoğunluğu ile ilçedeki sanayi tesislerinin çokluğu etkilemiştir. Kirlilik haritaları da kirlenici emisyonlarının antropojenik faaliyetlerin yoğunluğunun fazla olduğu noktalarda yoğunlaştığına işaret etmektedir. [3]

3. KATI ve TEHLİKELİ ATIKLAR

İlimizdeki atıkların önemli bir kısmı Hamitler Kent Katı Atık Depolama Sahasında depolanmaktadır. Sahada oluşan deponi gazının değerlendirilmesi ve bertarafı ile ilgili olarak bir ihale gerçekleştirilmiş ve süreç devam etmektedir. Hamitler’e gelen atık miktarındaki hızlı artış sebebiyle kentte atık yönetimine yönelik yeni projelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Sahaya atık kabulünün başladığı 1995 yılında toplam yıllık atık miktarı 27543 tondan, düzenli depolamanın başladığı 1996

yılında 223871 tona ve 2011 yılında 742346 tona ulaşmıştır [4, 5]. Bursa il sınırları içerisinde yer alan kırsal bölgelerde oluşan katı atıkların bertarafı, bağlı bulundukları belediyeler ve köy muhtarlıklar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak katı atık toplama, taşıma ve bertaraf işi, özellikle düşük bütçeli yerel yönetimler için önemli bir maliyet oluşturmaktadır.

Mevcut nüfus yoğunluğu ve gelecekteki nüfusları anlamında değerlendirme yapıldığında sırasıyla merkezdeki Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerinin en çok atık oluşturan ilçeler olduğu, Büyükşehir, Keles ve Harmancık ilçelerinin ise atık oluşum miktarlarında en alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ortalama nüfuslar dikkate alınarak yapılan hesaplamalarda Mudanya, Gemlik ve Karacabey ilçelerinin özellikle turistik belde ve mahallerinde yaz nüfusundaki önemli artışa bağlı olarak atık oluşum miktarlarında ortalama 1,5 ile 2,5 kat artış olduğu belirlenmiştir.[3]

Bursa’da oluşan evsel nitelikli atıklara yönelik en kapsamlı bilgi Hamitler Katı Atık Depolama Sahasında bertaraf edilen atıklara aittir. Bu saha dışında bertaraf edilen il sınırları içerisindeki atık miktar ve kompozisyonu bilgilerin güvenilirliği tartışma konusudur. Halen birçok ilçe ve belde belediyesinde bertaraf edilen atıklar herhangi bir tartım işlemine tabi tutulmadan vahşi depolama sahalarına gönderilmektedir. Bu da hem atık verisinin oluşmamasına hem de gerçek bertaraf maliyetlerinin belirlenmeden belediyelerin hizmet bedeli ödemesine yol açmaktadır.

Bursa’daki atığın nihai bertarafının, geri kazanım ve geri dönüşümünün gerçekleştirildiği tüm hafriyat, atık bertaraf sahaları, geri kazanım ve geri dönüşüm tesisleri *Harita 2’de* gösterilmiştir. 2011 yılına ait Katı atık verileri ise *Harita 3’de* verilmektedir.

Harita 2. Bursa İli Hafriyat Sahaları, Atık Bertaraf ve Geri Dönüşüm Tesisleri Haritası

Harita 3. Bursa İli 2010 Yılı Katı Atık Verileri Haritası

Bursa'daki atıklar konusunda Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalar bir süredir Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yürüttüğü üst ölçekli planlar ve çalışmalar nedeniyle askıya alınmış bir görüntü arz etmektedir. Farklı özelliklere sahip çok sayıda belediye olmasından dolayı, belirli bir atık yönetim modelinin geliştirilmesi ve uygulanması çok zordur. Bu sorunu çözmek amacıyla Türkiye için Yüksek Maliyetli Çevre Yatırımlarının Planlaması (YMÇYP) Projesi'nde iller, benzer demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri temsil eden alt bölgelerde gruplandırılmıştır. Bakanlık tarafından katı atık bertarafı için Türkiye genelinde belediyeler arası bölgesel yönetim birliklerinin oluşturulması, ekonomik olarak sürdürülebilir kapasitede Bölgesel Katı Atık Tesisi Projeleri geliştirilmesi ve projelerin bir plan dahilinde uygulanmasının sağlanması amacıyla ilgili mevzuatta

öngörülen şekilde, düzenli depolama tesislerinin kurulması, katı atık miktarının azaltılması, geri kazanımın sağlanması, katı atık taşıma giderlerinin düşürülmesi ve gerekli olduğu hallerde uygun teknolojiye sahip transfer istasyonlarının kullanılmasına yönelik planlar oluşturulmuş, bu kapsamda belediyelere rehberlik edecek 16 adet Tip Proje geliştirilmiştir. Bursa'nın atık yönetim planının ana hatları bu üst ölçekli plan kapsamında kurgulanacaktır. Bursa İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü tehlikeli atıklarla ilgili olarak oluşturduğu internet sayfasında yönetmeliğe atıflar ve kitabı bilgilerin ardından ilimizde lisanslı bertaraf tesislerine ulaştırılan tehlikeli atık miktarının 2008 yılında 20 milyon 456 bin 174 kg., 2009 yılında ise 19 milyon 852 bin 397 kg. olduğu belirtilmektedir. İl Müdürlüğü'nün açıklamasında; kayıt altına alınamayan atıklar ve kanuna uygun yapılmayan bertaraf işlemleri sebebiyle rakamların reelden daha az olduğu belirtilmektedir. Kentimizde tehlikeli atık bertaraf stratejisi oluşturulmamıştır. [6]

Bursa'da tehlikeli atık üreticilerinden atıklarını bertaraf ve/veya geri-kazanım tesislerine göndererek uygun bertarafının sağlanması istenmektedir. Tehlikeli olduğu saptanan atıklar, Kent Katı Atık Depolama Alanına alınmamakta, lisanslı bertaraf/geri-kazanım tesislerine gönderilmesi sağlanmaktadır. Tehlikeli Atıklar için ilimizde bertaraf sahası bulunmamaktadır ancak, lisanslı/geçici-çalışma izinli geri kazanım tesisleri bulunmaktadır. [4] Evlerden kaynaklanan tehlikeli atıkların toplanmasında belediyeler sorumlu olup, bölgesel ölçekte yönetim planlarının yapılması Çevre ve Orman (Çevre ve Şehircilik) Bakanlığının sorumluluğundadır. Ancak, bölgesel ölçekte tehlikeli atık yönetim planı henüz yapılmadığından, gerek Büyükşehir Belediyesinin gerekse atık üreticilerinin sorumlulukları bu alanda net olarak tanımlanamamıştır.

Diğer bir atık sorunu ise atık su arıtma çamurlarının bertarafına ilişkindir. Çamuru atık olarak görme felsefesi bugün yerini hammadde olarak değerlendirme

yaklaşımına dönüşmüştür. [7] Atık suların biyolojik yöntemlerle arıtılması sırasında oluşan ve bertaraf maliyeti toplam atıksu arıtma maliyetinin yaklaşık yarısına karşılık gelen [8] atık arıtma çamurları, son yıllarda bertarafı konusunda en çok çalışılan atık türünü oluşturmaktadır. Bursa'da evsel ve endüstriyel nitelikli arıtma çamurlarının kesin miktarları talep edilen hiçbir kurum tarafından tam olarak yanıtlanamamıştır. Gerek Bakanlık gerekse İl Müdürlüğü bünyesinde yürütülen çalışmalarda tüm tesislerin bilgilerine ulaşılamamıştır. Esasen Bursa'da BUSKİ ve birkaç arıtma tesisi dışında oluşan atık çamurun nerede bertaraf edildiğine dair de sağlıklı bir veri yoktur. BUSKİ Genel Müdürlüğü, 2008 yılında mevcut kentsel atıksu arıtma tesislerinin planlanan kapasitelerini dikkate alarak Doğu ve Batı AAT sahalarında termal çamur kurutma tesislerini kurmak üzere ihale sürecini başlatmış, 2009 yılı başında yeni teknoloji araştırmaları kapsamında ihale iptal edilmiştir. Genişleyen sorumluluk alanlarındaki yerleşimler için planlanan atıksu arıtma tesisleri yapımını kapsayan projeye mevcut arıtma çamurlarının da nihai bertarafı için gerekli yatırımlar dahil edilmiştir. Bu Projenin finansmanı hususunda Alman Kalkınma Bankası (KfW) ile bir anlaşma imzalanmıştır. Proje çalışmaları Haziran 2010 itibarıyla başlatılmıştır. KfW tarafından görevlendirilen bir Uzman, proje kapsamındaki Nihai Çamur Bertarafı için Kavramsal Senaryo geliştirmek üzere çalışmalarını tamamlamış ve idareye sunmuştur. Bu çalışma kapsamında da mevcut ve planlanan atıksu arıtma tesislerinde üretilcek çamurların, Doğu AAT'nde kurulacak merkezi tesise taşınması ve burada termal işlemlere tabi tutulması öngörülmektedir.

Stabilizasyonunun sağlanması açısından bir takım termal süreçlere tabi tutulması gereken çamurların termal kurutma sonrasında nihai olarak ya düzenli deponi alanlarında gerekli önlemler alınarak depolanması ya da çimento üretimine enerji

ve katkı maddesi olarak dahil edilmesi amaçlanmaktadır.

4. SU ve ATIKSU KİRLİLİĞİ

2011 yılında hazırlanmış olan BEBKA Çevre Durum Raporunda da belirtildiği üzere Bursa ili genelinde birinci öncelikli çevre problemi su ve atıksu kirliliği olarak ortaya çıkmıştır [9].

4.1. Bursa İli Su Kaynakları Kirlilik Durumu

Deniz ve Kıyılar

Bursa'da meydana gelen deniz kirliliğinin % 80'i kara kökenli kirleticilerden, % 20'si ise deniz taşımacılığından kaynaklanmaktadır. Bursa'da deniz ve kıyı kirliliği, Gemlik, Mudanya ve Karacabey Sahillerinde yapılan ölçümlerden belirlenebilir. Her sahildeki kirlilik de halk plajları bazında belirlenmiştir. Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği [10] Yüzme ve Rekreasyon Amacıyla Kullanılan Suların Sağlaması Gereken Kalite Kriterleri Tablosuna göre yapılan değerlendirmelerde; Gemlik sahilinde Narlı, Gemesaz, Kumsaz, Kurşunlu Köyaltı Halk Plajı kılavuz değer in altında ve iyi kalitede su olarak belirlenmiştir. Karacaali İzçilik Kampı, Büyükkumla Halk Plajı, Küçükumla Orman Kampı, Hasanağa İzçilik Kampı kılavuz değer ile zorunlu değerler arasında ve orta kalitede su olarak belirlenmiştir. Gemlik Sahilindeki tüm plajlar girilebilir olarak belirlenmiştir (*Harita 4*).

Mudanya sahilinde Zeytinbağı Halk Plajı kılavuz değer ile zorunlu değerler arasında ve orta kalitede, Kızılay Kampı, Burgaz Altın Kum Halk Plajı, Burgaz Halk Plajı, Kumyaka Halk Plajı, Eşkel Halk Plajı, Eğerce Halk Plajı kılavuz değer in altında ve iyi kalitede bulunmuştur. Mudanya Sahilindeki tüm plajlar girilebilir olarak belirlenmiştir. Karacabey sahilinde, Yeniköy Halk Plajı, Malkara Halk Plajı, Kurşunlu Halk Plajı kılavuz değer ile zorunlu değerler arasında ve orta kalitede

Gemlik Atıksu ön arıtma ve derin deniz deşarjı tesisleri yapımı tamamlanmış olup, işletilmesi devam etmektedir. Kurşunlu atıksu ön arıtma ve derin deniz deşarjı projeleri tamamlanmıştır. Ancak Gemliğe sahili olan diğer yerleşim yerlerinin atıksu arıtma tesislerinin olmamasının kirliliği arttırmış olabileceği düşünülmüştür. Mudanya sahilindeki iyileşmenin nedeninin derin deniz deşarjı yapımının tamamlanması ve tesisin işletmesinin devam etmesinin neden olduğu tahmin edilmiştir. Karacabey Belediyesi sınırları içerisinde oluşan evsel ve endüstriyel nitelikli atık sular arıtılmaktadır. Ancak tesiste bazı sorunların olduğu belirlenmiştir. [11]

Nilüfer, Çınarcık, Gölbaşı ve Demirtaş Barajı ile ilgili ölçümlere erişilememiştir. Su kaynaklarının Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğine göre [12] göller, göletler, bataklıklar ve baraj haznelerinin ötrofikasyon kontrolü sınır değerleri ve Kıta içi su kaynaklarının sınıflarına göre kalite kriterleri tabloları kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler neticesinde incelenen su kaynaklarının tümü Doğal Koruma Alanı ve Rekreasyon sınır değerlerini aşmış bulunmaktadır. Yalnızca Doğancı Barajı çeşitli Kullanımlar için sınır değerleri

Su kaynaklarının birbirlerine göre kirlilik durumları incelendiğinde, çözünmüş oksijen parametresi bakımından en yüksek değerin Emet Çayında, en düşük değerin ise Deliçay’da olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Emet çayının oldukça temiz olduğunu göstermektedir.

Nilüfer Çayı, Bursa İli'nin en önemli akarsuyu ve Bursa kentinin karakteristik zenginliklerinden biridir. Keles civarında doğan çay, Uluabat Gölü'nü drene eden Kocasu Çayı'nın da katıldığı Susurluk Çayı ile birleşerek Karacabey Boğazı civarında Marmara Denizi'ne dökülmektedir. Nilüfer

Çayı boya, deri, tekstil, otomotiv, gıda gibi farklı karakterizasyona sahip birçok endüstriyel atık su deşarjına maruz kalmaktadır. Nilüfer Çayı ile birleşerek Marmara Denizi'ne dökülen Deliçay, akarsuya önemli derecede bir kirlilik yükü getirmektedir. Tekstil sektöründe faaliyet gösteren tesislerin çoğunlukta olduğu Gürsu ve Kestel OSB'leri bu yörede yer almaktadır. Çoğunluğunu tekstil ve otomotiv firmalarının oluşturduğu Demirtaş OSB de Nilüfer Çayı Alt Havzası içerisinde yer almaktadır. Bursa Deri OSB'nin arıtılmış atık suları Nilüfer Çayı'na deşarj edilmektedir. Bursa İli'nin 240.000 m³/gün kapasiteli Doğu AAT çıkışı Nilüfer Çayı'na deşarj edilmektedir. 87.500 m³/gün kapasiteli Batı AAT ve Hamitler Katı Atık Düzenli Depolama Alanı'nın sızıntı sularını arıtan Hamitler Sızıntı Suyu AT'den gelen atık sular tek bir hatta toplanarak çayın önemli kollarından Ayvalı Dere'sine deşarj edilmektedir.

BTSO Organize Sanayi Bölgesi'nin ve Nilüfer Organize Sanayi Bölgesi'nin arıtılmış suları da Ayvalı Dere'ye deşarj edilmektedir. Özellikle sebze üretiminin yoğun olduğu bölgede, azot ve fosforlu gübre tüketiminden kaynaklanan kirlilik de Nilüfer Çayı için önemli bir baskı unsurudur.

Yer altı suyu kaynakları

Yer altı su kaynakları yönünden Şanslı iller statüsünde yer alan Bursa, Türkiye'nin toplam yer altı suyu potansiyelinin (14.000 hm³/yıl) % 3'üne sahiptir [14, 15].

2007 yılında yaşanan kuraklıkla birlikte Bursa'da önemli derecede önlemler alınmıştır. Bursa'da Ağustos 2007 tarihinde yaşanan kuraklık neticesinde yeraltı suyundan faydalanmaya karar verilerek bu kapsamda; 70 adet derin kuyu, 18 km. isale hattı, 13 km. enerji nakil hattı 6 adet transfer pompa istasyonu planlama, projelendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda Doğancı Barajının 1,5 ay boyunca su kotunun, minimum işletme kotunun altına düşmesine rağmen en kurak dönemde dahi

Bursa'da su kesintisi yaşanmadığı belirtilmektedir. [16]

Bursa ilindeki bütün akiferlerde, yeraltı suyu kuyularının kayıt altına alınıp, (YASS) Yer altı Su Seviyesi izlemesi ile Yeraltı suyu rezervlerinin durumunun ortaya konması ve aşırı yeraltı suyu çekimi yapılan bölgelere kısa vadede müdahale edilmesi gerekmektedir. Orta vadede ise havzadaki yeraltı suyu kaynaklarının CBS ortamında model destekli olarak izlenmesi, beslenme miktarı üzerinde aşırı kullanımın önlenmesi gerekmektedir.

4.2. Bursa İli Atıksu Potansiyeli ve Mevcut Durumun İncelenmesi

Bursa İl merkezinde oluşan evsel-endüstriyel nitelikli atıksular, Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ait atıksu arıtma tesislerinde arıtmaya tabi tutulduktan sonra Nilüfer Çayı'nın kollarına deşarj edilmekte ve bu dere vasıtasıyla Karacabey İlçesi'nden Marmara Denizi'ne dökülmektedir.

Bursa İlçelerinin kanalizasyon sistemlerinin %53' ü atıksu arıtma tesisine bağlı olup %47' si ise; atıksu arıtma tesisine bağlı olmayan kanalizasyon şebekesine karşılık gelmektedir. Bir başka deyişle; evsel atıksuların %47'si arıtılmaksızın doğrudan mevcut kanalizasyon şebekesine iletilmektedir. Bu durum su kaynakları kirliliği açısından risk teşkil edebilir.

Atıksularını doğrudan deşarj eden ilçeler Büyükşehir, Keles, Harmancık, Orhaneli, İznik, Yenişehir, Mustafakemalpaşa ve Orhangazi İlçeleridir.

Bursa İlinde, Bursa Su ve Kanalizasyon İdaresi'ne (BUSKİ) bağlı 5 adet AAT bulunmaktadır. Bu AAT'leri Doğu ve Batı AAT ile Çalı, Kayapa ve Hasanağa'daki arıtma tesisleridir. Bursa'da bulunan Doğu ve Batı AAT'lerinde Bursa Büyükşehir Belediyesi mücavir alan sınırları içinde kalan nüfusun %95'inin atıksuları arıtılmaktadır.

Bunların yanı sıra, Bursa İli'nin Karacabey İlçesi'nde 9.600 m³/gün kapasiteli, Nilüfer İlçesi'nin Çalı Bölgesinde ise 1000 m³/gün kapasiteli AAT'lerde bulunmaktadır. Çalı

AAT, evsel ve endüstriyel atıksuların birlikte arıtılması amacıyla kurulmuştur. BUSKİ tarafından Yaylacık, Yolçatı ve Çağrısan köyleri ile Çalı ve Kayapa yerleşimlerinin atıksuları birlikte BUSKİ Batı AAT'ne ulaştırılacak şekilde planlama yapılmıştır. Kollektörlerin inşasının ardından Çalı AAT de devre dışı bırakılacağı bildirilmiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırları dahilinde nüfusu 2000 kişiden fazla olan yerleşimlerden Akçalar, Gölyazı ve Badırğa'ya BUSKİ tarafından AAT yapılması planlanmaktadır [17].

Bursa İli'nin sınırları içerisinde (13) adet OSB faaliyet göstermektedir. Bunlar; Bursa İnegöl OSB, Bursa Nilüfer OSB, Bursa TSO OSB, Bursa Gürsu OSB, Bursa Demirtaş OSB, Bursa Yenişehir OSB, Bursa Hasanağa OSB, Bursa Deri OSB, Bursa Mustafakemalpaşa OSB ve Bursa Kestel OSB'dir. OSB AAT'lerinden çıkan atıksular Ayvalı Deresi, Deliçay ve Nilüfer Çayına deşarj edilmektedir. Bu atıksuların kirlilik yüklerinin, Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği Tablo 19'a göre değerlendirildiğinde, su kaynakları kirliliği açısından deşarj edildiği alıcı ortamlara zarar vermeyecek seviyelerde olduğu görülmüştür.

Bursa İli sınırları içerisinde yer alan ve verilerine ulaşabildiğimiz tekil endüstrilerin atıksularının yaklaşık %56'sı arıtılmaktadır. Toplam arıtılan atıksu miktarı 148.702 m³/gün olup; arıtım önlemi alması gereken ancak arıtım ünitesi olmayan işletmelerden alıcı ortama doğrudan deşarj edilen atıksu miktarı ise 1650 m³/gün'dür. Tekil endüstrilerden kaynaklanan atıksular; Karsak Deresi, Marmara Denizi, Nilüfer Çayı, Hasanağa Deresi başta olmak üzere farklı su kaynaklarına deşarj edilmektedir. Arıtma işlemine tabii tutulmadan doğrudan deşarj edilen %44'lük atıksu miktarı su kaynakları kirliliği açısından önemli bir kirliliğe neden olabilir. Bursa İline ait tarımsal alanlardan kaynaklanan yayılı kirlilik, azot ve fosfor parametreleri üzerinden belirlenmiştir. Bursa İli arazi kullanımından kaynaklanan toplam azot ve toplam fosfor yükleri sırasıyla; 1.815,21 kg/yıl ve 279,261 kg/yıl olarak

belirlenmiştir. On yedi ilçe içerisinde en fazla Toplam azot yükü (355,50 kg/yıl) ve toplam fosfor yükü (54,692 kg/yıl) Karacabey İlçesinden kaynaklanmaktadır. Bursa İlinin su ve atıksu kirliliği haritası Harita 5'te kentsel atıksu deşarj noktaları ve kirlilik yükleri Harita 6 ve endüstriyel atıksu deşarj noktaları ve kirlilik yükleri Harita 7'de verilmiştir.

Harita 5. Bursa ili İlçelerinde Nüfusa Bağlı Oluşan Atıksu Debileri ve Çıkış Suyu Kirlilik Yükleri Haritası

Harita 6. Bursa İli İlçelerinde Oluşan Kentsel Atıksu Deşarj Noktaları ve Kirlilik Yükleri Haritası

Harita 7. Bursa İli İlçelerinde Oluşan Endüstriyel Atıksu Deşarj Noktaları ve Kirlilik Yükleri Haritası

Bursa Büyükşehir Belediyesi mücavir alan sınırlarının genişlemesinden sonra Büyükşehir Belediyesi tarafından master planı çalışması yapılmış ve kapsamdaki tesisler için hazırlanan iş termin planları T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur. Bunların yanında, Bursa'nın Orhaneli ile Mustafakemalpaşa ve beldelerinin arıtma tesisleri ile ilgili projeler ihale aşamasındadır. Yapılması düşünülen iş termin planları hazırlanmış olan atıksu arıtma tesisleri toplam 22 adet olup bu tesislerin isimleri sırasıyla; Yenice Belediyesi AAT, Karacabey Belediyesi AAT, İnegöl OSB+Belediye AAT, Çakırlı Belediyesi AAT, Çeltikçi Belediyesi AAT, Elbeyli Belediyesi AAT, Keles Belediyesi AAT, Mustafakemalpaşa Belediyesi AAT, Orhaneli Belediyesi AAT, Yeniköy Belediyesi AAT, Yenişehir Belediyesi AAT, Büyükşehir Belediyesi AAT, Orhangazi Belediyesi AAT, Boyalıca Belediyesi AAT, Büyükorhan Belediyesi AAT, Narlıca Belediyesi AAT, Sölöz Belediyesi AAT, Yenisölöz Belediyesi AAT, Alanyurt Belediyesi AAT, İznik Belediyesi AAT, Cerrah Belediyesi AAT, Kınık Belediyesi AAT, Yeşilova Belediyesi AAT' dir.

Evsel ve endüstriyel atıksular ve tarımdan gelen yayılı kirleticiler Bursa il genelinde atıksu kirliliğinin azaltılmasını engelleyen en önemli baskı unsurlarıdır. Bu bağlamda kirliliğinin önlenmesi için uygulanabilecek bazı önlemler aşağıda önerilmektedir.

- Noktasal kirleticilerde (evsel, endüstriyel, OSB vb...) iyi üretim ve arıtma teknolojileri ile kapasite ve arıtma performansları yönünden detaylı bir incelemeye tabi tutularak mümkün olan iyileştirmelerin ilgili merci tarafından belli bir zaman sürecinde yaptırılması,
- Ekolojik sistemlere dayanan yeni nesil yaklaşımların benimsenmesi ve bertaraf edilecek atıksuyun değerli bir madde olarak ele alınması (Atıksuyun atık olarak değil doğal bir kaynak ve hatta değerli bir meta olarak düşünülmesi),

- Modern ve güvenilir kanalizasyon sistemleri ve atıksu geri kazanım teknolojileri kullanılarak doğal kapalı-döngü sistem prensiplerinin uygulanması

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bursa, 2200 yıllık tarihi geçmişe sahip, üç milyona yaklaşan nüfusu, doğal, tarihi, kültürel, ekonomik vb. pek çok varlığıyla ülkemizin İstanbul, Ankara, İzmir illerinden sonra gelen dördüncü büyük kentidir. Bursa'daki çevre sorunları incelendiğinde yapılan plan ilkelerine uyulmadan geliştirilen sanayi ve kent yapısının temel sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. 2011 yılında hazırlanmış olan BEBKA Çevre Durum Raporunda belirtildiği üzere Bursa ili genelinde birinci öncelikli çevre problemi su ve atıksu kirliliği olarak ortaya çıkmıştır. Su kaynaklarının kirliliğinin önlenmesi, kalitesinin korunması ve geliştirilmesinde; su kaynaklarının su kalitesinin güvence altına alınması için arıtılmış veya arıtılmamış atıksuların teknik-ekonomik-çevresel-sosyal, uygulanabilen AAT yardımı ile yapılabilir en uygun alıcı ortama deşarj alternatiflerinin belirlenmesi ve bu amaçla gerekli alt yapı projelerinin öngörülmesi, planlanması, projelendirilmesi ve ivedilikle inşaatının gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Diğer bir öncelikli çevresel boyutu olan katı ve tehlikeli atıklarla ilgili sorunlar gün geçtikçe artmaktadır. Bu sorunların çözümü için kentimizde ivedilikle sağlıklı verilere dayanan sürdürülebilir bir atık yönetim planı oluşturulmalıdır. Atık yönetimi tüm il sınırları içerisinde tek bir otorite altında yürütülmelidir. Atık bertarafı bölgesel ölçekte planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir. Hava kirliliğini azaltmak için ise, yeşil alanlar artırılmalı, binaların çok yüksek katlı ve bitişik nizam yapılmamasına özen gösterilmeli ve binalar arasında rüzgar geçişlerinin sağlanması için yeterli mesafelerin bırakılmasına dikkat edilmelidir. Doğalgaz kullanımının yaygınlaştırılması ve doğalgaz bulunmayan

ilçelere de doğalgazın bir an önce götürülmesi hedeflenmelidir.

Çevresel kirlilik boyutlarının belirlenmesinde en büyük sıkıntı bir kirlilik veri tabanının olmamasıdır. Kirlilik envanterlerinin ve risk haritalarının oluşturulmasıyla alınacak tedbirler ve uygulanacak eylem planları belirlenmelidir.

6. KAYNAKLAR

[1] A. Müezzinoğlu, “Hava Kirliliği ve Kontrolünün Esasları”, Dokuz Eylül Yayınları, 2000.

[2] O.A.K. Tünay, “Hava Kirlenmesi Kontrolü” İstanbul Ticaret Odası, Ç.M.O. İstanbul Şubesi, 1996.

[3]İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Şehir Planlama Şube Müdürlüğü, 1/100.000 Ölçekli Bursa İl Çevre Düzeni Planı, Çevre Sorunları Sentez Raporu, 2012, Bursa.

[4]İÇÖ, Çevre ve Orman Bakanlığı Bursa İl Müdürlüğü, 2008 Yılı İl Çevre Durum Raporu, Bursa.
<http://bursa.cevreorman.gov.tr/Bursa/Files/belgeler/2008cevdurap.pdf>

[5] BBB, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı Verileri, 2011.

[6] N.K. Salihoğlu, Bursa Çevre Durum Raporu-2011, TMMOB, Kent Çözümleri Sempozyumu, Bursa.

[7]N.K.Salihoğlu, “Arıtma Çamurlarının Yönetiminde Son Gelişmeler”, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Sürdürülebilir Çevre için Ev Atık Yönetimi Konferansı, 2009. sy.38-45 Ördekli Kültür Merkezi, Bursa

[8] H.Yasui, M. Shibata, “An innovative approach to reduce excess sludge production in the activated sludge process”. Water Science and Technology, 30, 9, 1994,11-20.

[9] Anonim, TR 41 Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölge Planı (BEBKA), Çevre Durum Raporu, 2011.

[10] YSKY, R.G.Tarihi:09.01.2006, R.G. Sayısı:26048, 2006.

[11] İl Çevre Durum Raporu, T.C. Bursa Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2010 Yılı İl Çevre Durum Raporu.

[12] SKKY, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih 31 Aralık Cuma 2004 Sayı:25687, 2004.

[13] Bursa Büyükşehir Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, Çevre Koruma Şube Müdürlüğü, 2011.

[14] BEBKA, TR 41 “Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölge Planı” (BEBKA) 2010-2013.

[15] www.dsi.gov.tr DSİ Su Varlıkları.

[16] G.H. Çetinavcı, “Bursa’nın Su Kaynakları Ve Sorunları”, Bursa, 2010

[17] Anonim, “Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması-Susurluk Havzası Projesi”, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi, 2011,ss 446.

ULAŞIM ANA PLANLARI VE BURSA

H.Müjgan Elmas

İnşaat Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Ulaşım Komisyonu Başkanı
hmelmas@hotmail.com

Özet-Redaksiyon komitesinde görev aldığım sekizinci beş yıllık kalkınma planı da dahil beş yıllık kalkınma planlarında, hükümet programlarında ve uygulamaya konulmuş bulunan acil eylem planlarında, ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın beklentilerine uygun ulaşırma altyapısını oluşturmak amacıyla, taşıma türleri arasındaki dengeyi sağlayacak bir ulaşırma ana planı hazırlanacağı hususu yer almıştır. Bu amaca uygun olarak; 18.12.2003 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme uyarınca “Ulaşırma Ana Planı Stratejisi” projesi gerçekleştirilmiştir. Bu projenin temel amacı, ulaşırma türlerinin, taşıma payları arasında dengesizlik bulunan ulaşırma sisteminin, gerçekleştirilecek yeni açılımlar ve büyümelerle dengeli, sağlıklı bir yapıya kavuşturulması yönünde somut, uygulanabilir öneriler geliştirilmesi, ulaşırma ana planı için strateji belirlenmesiydi. Ancak Proje 2005 de tamamlanmasına rağmen altlığını oluşturduğu “Ulusal Stratejik Ulaşırma Planı” yapılamamıştır.

Ulusal ve yerel anlamda yapılamayan, yapıldığı halde politik ve rant kaygılarıyla doğru planlanamayan ya da yapıp uygulanmayan Ulaşım Ana Planları yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir dünya beklentilerimizi yok etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ulaşım Ana Planı, yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir dünya.

Ulaşırma; gereksinimin ve olanakların, daha yaygın deyiimiyle talep ve arzın karşılıklı etkileşimi bağlamında gelişmiştir, gelişmektedir. Giderek ekonomisi büyüyen ve zenginleşen dünyada, daha fazla taşıma, daha güvenli, daha kısa sürede, daha konforlu, güvenilir ve dakik ulaşım isteği öne çıkmaktadır. Bilim ve teknolojinin gelişimi sayesinde, bu gereksinim ve istekler doğrultusunda ulaşırma sistemi oluşmakta ve varlığını sürdürmektedir.

Günümüzün ulaşırması, karayolu ve otomobil egemenliği altındadır. Bu yüzden diğer olumsuzluklara ek olarak, çevreye zararları yaşamsal önemdedir. Hemen her ülke için, karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, su yolu, boru hatlarının teknik ve ekonomik açıdan en uygun oldukları yerlerde kullanıldığı dengeli, akılcı ve

dolayısıyla etkin bir ulaşırma sistemine kavuşmasına çaba gösteren politikaların geliştirilip gerçekleştirilmelerinin önemi büyüktür.

400-600 km uzaklıklara yolcu taşımada, günümüzün en etkili olanağı hızlı trenlerdir. Bu uzaklıklarda, hem karayolunun, hem de havayolunun 200 km/sa’nın üstünde hız yapan trenler karşısında rekabet gücü zayıflamaktadır. Japonya’dan Fransa’ya, Almanya, İtalya, İspanya ve ABD’ye kadar yaşanan deneyimler bu gerçeği desteklemektedir. Bu nedenle 21. yüzyıl için AB’de ve diğer gelişmiş bölgelerde 600 km hatta 800 km’ye kadar uzaklıklar için en uygun tür yüksek hızlı trenlerdir. AB’de 2020’ye kadar hızın 340km/sa’ya yükseleceği öngörülüyor. AB Komisyonu tarafından kararlaştırılan toplam yirmi

projeden onüçü demiryolu ile ilgili olup, bunlardan altısı hızlı demiryolu projesidir. Çok uzun kıtalararası mesafelerde, yolcu ve bazı özel tür kargo taşımacılığında havayolu, yük taşımacılığında ise denizyolu tek seçenek durumundadır.

Sonuçta; yolcu taşımacılığında, toplu taşıma önceliği ilkesini de kapsayacak yüksek hızlı trenlerin ve kentsel raylı sistemlerin, geleceğin temel ulaştırma türleri olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Yük taşımacılığında ise, kapıdan kapıya taşımanın kaçınılmaz gereği ile, tüm olumsuzluklarına karşın karayoluna gereksinim bulunmaktadır. Gelecekte yük taşımacılığı için tek ulaştırma türünden daha çok, türlerin gereken ve uygun oldukları yerde hizmet sundukları kombine/intermodal / multimodal sistemlerden yararlanılacaktır. Bu bağlamda, karayolu/demiryolu/denizyolu/havayolu birlikte hizmet sunacaklardır. Denizyolu ve havayolu belirli koşullarda tek seçenek konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla kara ulaştırmasında, olanaklar ölçüsünde demiryolunun devreye sokulması esas olmaktadır. Nitekim birden fazla ulaştırma türünün entegrasyonu ile yapılan ve artan bir hızla yaygınlaşan kombine taşımacılıkta, taşımanın uzun mesafeli kısmını demiryolu veya denizyolu ya da içsuyoluyla yapılması tercih edilmektedir. Petrol, doğalgaz ve diğer bazı özel taşımalarda boru hattının yaygınlaşması beklenebilir. Bilim ve teknolojiye atılımların yönlendirdiği ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmeler ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı ulaştırmaya yönelik sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Gelirlerin artışı, zaman değerini arttırmış, bu durum ulaştırma sürelerinin kısalmasının, dolayısıyla hızların yükseltilmesinin itici gücünü oluşturmuştur. Yüksek hızlar hem kentsel ve ulusal bağlamda, küreselleşme koşullarında, uluslararası ulaştırmada mesafelerin uzaması sonucunu doğurmuştur.
- Ekonomide rekabetin giderek artması da hızın yükseltilmesini zorlamış, ayrıca

hammadde ve işlenmiş ürünlerin talep edilen yere düşük maliyetli ve zamanında ulaştırılmasının önemini arttırmıştır.

- Günümüz dünyasında insanlar, çevre kirlenmesine karşı giderek daha duyarlı hale gelmektedirler. Özellikle karayolu trafiğinin neden olduğu trafik sıkışıklığı, kazalar, gürültü, hava kirliliği gibi çevre sorunları ile küresel iklim değişimleri olgusu karşısında çevreye uyumlu gelişmeleri yönlendirecek “sürdürülebilir ulaştırma politikaları” önem kazanmaktadır. Bu bağlamda demiryolu, denizyolu ve içsuyolu taşımalarının paylarının artırılmasına, karayolunun çok yüksek olan payını azaltarak ulaştırma türlerinin gereken ölçüde pay aldıkları dengeli bir sistem oluşturmaya çalışılmaktadır. Bir çok ülkede ve AB’de ulaştırma planlarının ana amacı, belirtilen yönde odaklanmaktadır. Ayrıca, karayolu araçlarının çevreye daha az zarar verir hale getirilmesi için, gerek araç üretiminde, gerekse işletiminde önlemler geliştirilmektedir. Karayolunu bireysellikten şirketleştirmeye ve kurumsallaşmaya yönlendirmeye çalışmaktadırlar.

- Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ulaştırma alanını çok yönlü etkilemeye devam etmektedir. Tele-çalışma, tele-alışveriş, tele-eğitim gibi uygulamaların yaygınlaşmasıyla klasik yolculuklardan bir bölümü ortadan kalkabilecektir. Ayrıca telematik-TELEkomünikasyonİnforMATİK uygulamaları ulaştırmanın bir çok alanında verimliliği arttırmaya olanak sağlamaktadır. Akıllı ulaştırma sistemleri, araçlardan yola, sinyalizasyona, sistemin talebe uygun işletimine kadar bir çok alanda yararlı olmaktadır.

- Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, taşımanın daha geniş bir kapsamda üretimden tüketime uzanan zincir içinde bir duyarlılık ve dakiklikle, kombine taşımacılık bağlamında ele alınabilmesine ve “lojistik “in gelişmesine ve taşımanın bu kavram bağlamında etkinleşmesine olanak sağlamaktadır.

Ulaştırmanın ana amacı, ülke kalkınmasının ekonomik ve sosyal hedeflerinin gerektirdiği hizmeti; kullanıcıya, en uygun nitelikte,

ulusal güvenlik gereklerini yerine getirecek biçimde, güvenli ve çevre dostu olmak koşuluyla en ucuza, çağın teknolojilerini kullanarak, uluslararası kurallarla ve AB politikalarıyla uyum içinde, aksama olmaksızın ve kesintisiz sağlamaktır.

Amaçlar:

- Kullanıcılara güvenli, konforlu, ulaşım süresini kısaltan (hızlı), güvenilir bir hizmet sunmak,
- Ekonomik ve sosyal gelişmenin gerektirdiği gelişmeyi sağlamak,
- Bölgeler arası dengesizlikleri ortadan kaldırmak,
- Ulusal güvenliğin gereklerini yerine getirmek,
- Ulaşım güvenliğini arttırmak,
- Çevreye zararı en düşük düzeyde tutmak,
- Enerji verimsizliğini ve dışa bağımlılığını azaltmak,
- Taşıma maliyetini düşürmek,
- Her ulaşım türünün teknik ve ekonomik açıdan etkin olduğu hizmeti sunacağı, dengeli bir sistemi oluşturmak ve bu amaçla havayolu, demiryolu ve denizyolunu canlandırıp geliştirmek,
- Arazi kullanım kararlarını desteklemek,
- Uluslararası ilişkilerin ve dış ticaretin gelişmesine uygun ulaşım ağı yapısını oluşturup geliştirmek,
- AB ulaşım politikalarına uyum sağlamaktır.

İlkeler :

- Ulaşım türlerinin kamu hizmeti yükümlülüğü, vergi, fiyat tarifi uygulaması vb. açılardan hakkaniyetli işlem görmesi,
- Dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi,
- Sistemin bütünselliğinin gereği ulaşım türlerinin eşgüdümünün sağlanması,
- Toplu taşımaya öncelik verilmesi,
- Ulaşım sisteminin planlara dayalı olarak geliştirilmesi ve planların üç yılı geçmeyen aralıklarla güncellenen esnek ve dinamik bir yapıya sahip olması,
- Plan ve diğer kararlar için veri tabanının oluşturulması ve sürekli güncel tutulması,
- Yatırım kararlarında finansman konusunun mutlaka çözüme kavuşturulması,

• Karayolu, demiryolu ve havaalanlarının inşası bir taraftan arazi tüketirken, diğer taraftan çevresinde nüfus yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Bu sebeple karayolu ve demiryolu güzergahlarının belirlenmesi, havaalanlarının yerlerinin seçilmesi sırasında orman ve tarım alanlarının korunmasının dikkate alınmasıdır.

Politikalar:

- Öncelikle mevcut ulaşım ağı ve olanaklarının en etkin biçimde kullanılması ve ağı yeni yatırımlarla tamamlanması,
- Yatırımların gerçekleştirilmesi için gerekli finansmanın oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin yapılması,
- Ulaşım ile ilgili her türlü gelirin yalnız ulaşım yatırımlarında kullanılması
- Ulaşım ile ilgili sanayilerin geliştirilmesi,
- Türkiye üzerinden transit geçişlerin sağlanması amacıyla uluslararası alanda gerekli çabanın gösterilmesi,
- Türkiye'nin jeopolitik konumunun sağladığı olanakların iyi değerlendirilmesi,
- Ulaşım kuruluşlarında yönetim ve örgütlenmenin yeniden yapılandırılması,
- Her bir taşıma türü için ayrı şekilde düzenlenmiş olan dağınık durumdaki Türk Mevzuatı yerine, taşımacılıkta entegre çözüm üretecek, verimliliği arttıracak kombine taşımacılık sistemini güçlendirici uluslararası mevzuat ile de uyumlu yasal altyapı oluşturulması,
- Ulaşım alanında gereksinme duyulan nitelikli personelin yetiştirilmesi,
- Hem ulaşımın etkinleştirilmesi, hem de lojistik alanındaki gelişmelere ivme kazandırılması açısından, ulaşım sistemine uyum sağlaması amacıyla, lojistikteki gelişmelerin izlenmesi ve işbirliği olanaklarının değerlendirilmesidir.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan 14.000 km'si bozuk ve bakıma muhtaç durumda olan 18.365 km'lik karayolu ağı devralmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu yapımına ağırlık verilmesi ile 1950'li yıllara kadar karayolu ağında kayda değer bir iyileştirme

olmamıştır. Bu dönemde çıkarılan Yol Kanunu ile Nafia Vekaleti bünyesindeki Şose ve Köprüler Reisliği'nin çalışmaları olmuşsa da dünya ekonomisindeki durgunluk, ayrıca 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntılar sonucu yeterli mali kaynak ayrılamamış olması, bu dönemde karayolu yapımında gelişmeyi önlemiştir.

Karayolu altyapısında görülen sıçrama, konuya yeni bir bakış açısı ile yaklaşılması ve 1 Mart 1950 tarihinde Karayolları Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile başlamıştır. İlk dönemlerde “tekerlek dönsün” düşüncesi ile kısa sürede büyük yerleşme merkezlerinin birbirlerine bağlanması amaçlanmış, kazma-kürek yani insan gücü ile inşaat yerine makinelili inşaatın öne çıkması sonucu kısa sürede büyük başarılarla ulaşılmıştır. Bugün mevcut olan 65.382 km dolayındaki devlet ve il yolunun büyük kısmı bu dönemde oluşturulmuştur.

1970'li yıllarda ekonomide başlayan canlanma, ayrıca otomotiv sanayinin başlaması ile motorlu taşıt ve özellikle yük taşıtlarındaki hızlı artışın sonucu olarak, 1950'li yıllarda bir an önce erişilebilirliği sağlama düşüncesi altında, ayrıca kıt kaynaklarla oluşturulan yol ağında hem kapasite, hem de yapısal olarak yetersizlikler görülmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda İstanbul'da Boğaziçi Köprüsü ve Çevre Yolu işletmeye girmiş, yüksek standartlı yol olarak İstanbul-İzmit arasında ekspres yol inşaatı başlamıştır. 1980'li yılların başında hızla artan karayolu trafiğinin ülkemize getirdiği olumsuzluklar ve taşıma türleri arasındaki dengesizliğin gittikçe belirginleşmesi üzerine, ulaşım altyapısının bir plana bağlı olarak geliştirilmesini hedefleyen 1983-1993 Ulaşım Ana Planı hazırlanmışsa da plan uygulanma fırsatı bulamadan gündemden kalkmış ve otoyol ağırlıklı karayolu yapımı benimsenmiştir. Bugün itibarıyla kullanımda 2.127 km otoyol bulunmaktadır. Bu konudaki son gelişme, gereksinim duyulan kesimlerde daha düşük maliyetli bölünmüş yolların yapılmasıdır. Son yıllarda hükümet karayolu ağındaki

15.000 km'lik kesimi bölünmüş yola dönüştürmeyi planlamış ve uygulamaktadır. Bursa ulaşım planlaması yapılması yönünden şanslı bir kent, ancak yapılan planlamaların uygulama aşaması için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Kentimizde, ulaşımaya yönelik yaşanan sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri getirmek adına değişik zamanlarda 13 adet Ulaşım Etüdü çalışması yapılmıştır.

1986 yılında: Toronto Transit – Hızlı ulaşım fizibilitesi

1987 yılında: O.D.T.Ü–Merkez dokusundaki özel araç ve toplu taşıma Fizibilitesi

1990 – 1991 yılında : Obermayer – Kent İçi Yakın Çevreye Ulaşım Fizibilitesi

1995 yılında : Metroplan – Bursaray

1996 yılında : Metroplan – Buski ve Civarı Kavşak, Yakın Çevre Yolu, Mudanya Çıkışı Bağlantı Fizibilitesi

1996 – 1997 yılında: Dar Mühendislik - BHRS

1997 yılında : Obermayer – Bursaray I. Aşama

1999 yılında : Yapı ICF Kaiser – Bursaray Sistem Planı ve Modeli

2000 – 2001 yılında : Yapı ICF Kaiser – Kent Merkezi Kavşak Sayımı (Geo Düzenleme ve Sinyal Programları)

2005 yılında : Polye İnşaat – Kameralı Sistem Sayımı

2006 yılında : Lineal Danışmanlık – Ana Ulaşım Sistemi Planlaması

2007 yılında : Gazi Üniversitesi – Kent
İçİ Trafik Etüdü ve
Alternatif Projeler

**2010-2012 yılında: Bursa Büyükşehir
Alanı Kent içİ Ve Yakın
Çevre Ulaşım Ana Planı**

Son plan olması nedeniyle Bursa Büyükşehir Alanı kent içİ ve yakın çevre ulaşım ana planından bahsetmemiz gerekirse; ihalesini 25.08 2010 tarihinde Dr. Brenner adlı Alman firması almıştır.

İTÜ’nden Prof. Dr. Haluk Gerçek ve Prof. Dr. Ergun Gedizlioğlu da danışmanlık hizmetini üstlenmişlerdir. Katılımcı bir anlayışla başlayan çalışmalar hepimizi çok heyecanlandırmıştır. Ancak ulaşım ana planı katılımcı bir anlayışla başlamasına rağmen katılımcı bir anlayışla tamamlanamamıştır. Bunun en büyük nedeni ise plana yapılan müdahalelerdir.

Nitekim T1 tramvay hattı ile ilgili Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 2011/474

esas ve 1059 no ile yapım ve işletme kararı verilmiştir. Ulaşım ana planı çalışmaları devam etmekte iken T1 hattının yapım ve işletmesine karar verildiği Dr. Brenner firmasına meclis kararıyla tebliğ edilmiştir.

Aldığı süre uzatımıyla da firma, bu karardan sonra T1 hattını entegre etmiştir. Şu anda T1 hattının yapımı devam etmektedir. Yolculuk talebinin en yüksek olduğu Heykel hattında yolculuk talebini **tek yönlü çalışacak tramvay** ile karşılamak mümkün değildir. Eğimlerde ciddi problemler vardır. Yollarda ciddi yarma-dolgular çıkmakta, bu nedenle de bu yollarda bulunan işyerleri, hastane vb.leri kullanım sorunları yaşamaktadır. Bu eğimle yapılan bir hatta, işletme maliyetlerinin de yüksek olması kaçınılmazdır. Ayrıca T1 hattı tramvay sisteminin trafikte mevcut sirkülasyona getireceği engellemeler göz ardı edilemeyecek boyuttadır.

T1 HATTI GÜZERĞÂHI

Büyükşehir Belediye bütçesinin yüzde 70'inden fazlasını oluşturan ulaşım yatırımlarında aslan payını alan raylı sistemde; yapım sırasında fizibilitenin ve projenin gerekli teknik altyapıya oturtulmadan değiştirilmesi nedeniyle hiçbir şey planladığı gibi gerçekleşmemekte ve işletmeyle ilgili ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

1991 yılındaki fizibiliteye göre 2,5 dakikada bir geçmesi gereken raylı sistem 10 dakikada bir geçerse, katlı istasyonlar sadece yapının maliyetini düşürmek için yok edilirse, raylı sistem işletmesinde bu sorunların yaşanması kaçınılmazdır.

1/100000 lik plan yapılmıştır. Ancak katılımcı anlayışla yapılan çevre düzeni planı yapılmadan ulaşım ana planına başlanılmıştır. Halbuki önce 1/100.000 lik plan yapılmalı, ana kararları verilmeli, o planlamaya göre ulaşım planlaması yapılmalıydı.

Ulaşım ana planının yapılması kadar uygulamasının da doğru yapılması önemlidir. Bu nedenle takibinin eksiksiz yapılması ve güncelliğini koruması gereklidir. Yoksa bu planda diğer planlar gibi rafları süsleyecektir.

Kentimizde ulaşım ile ilgili büyük yatırımlar yapılmasına rağmen hala anketlerde halkımızın öncelikli sorunu ulaşım çıkmasının birçok nedeni bulunmaktadır.

Ulaşım sorunu çözümlenmeden verilen alış veriş ve ticaret merkezleri, toplu konut, sanayi siteleri vb. ruhsatları, kavşak içlerinde durmak dahi mümkün değilken yol giriş-çıkışlarının verilmesi, HRS'nin geçtiği güzergâhlarda lastik tekerlekliye kesintisiz ulaşım imkânlarının sağlanması, besleyici yollarda ise tam tersine hiçbir önlem alınmaması, toplu taşımanın doğru planlanamaması, yapılan yatırımlarda önceliklerin doğru belirlenememesidir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu gereğince Büyükşehir Belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları arasında ulaşım ana planının yapılması veya yaptırılması kadar uygulanması da hükme bağlanmıştır.

Bu nedenle “YAŞANILABİLİR ve SÜRDÜRÜLEBİLİR” bir dünya için, bir Bursa için planın uygulanmasının takipçisi olacağımızı söylüyoruz.

REFERANSLAR

(1) T.C.Ulaştırma Bakanlığı İstanbul Teknik Üniversitesi Ulaştırma Ana Planı Stratejisi Sonuç Raporu Şubat 2005

KENT İÇİ ULAŞIMDA TRAFİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Selçuk YILDIRIM

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Ulaşım Komisyonu

Tel: 0224 453 62 00 E-posta: bursa@mmo.org.tr

Özet- Türkiye karayollarının trafik kompozisyonunda ağır taşıt oranı gelişmiş ülkelere kıyasla yüksektir. Özellikle rekabet koşulları düşünüldüğünde, Türkiye dışında dünyadaki diğer ülkelerde yukarıda verilen ağırlıkta karayoluyla yük ve yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır. Ülkemizin taşımacılıktaki bu dağılımı, diğer dünya ülkeleri ile kıyaslanamayacak kadar çok maddi ve can kaybı ile sonuçlanan trafik kazasının meydana gelmesine yol açmaktadır. Devlet ve il yollarındaki ağır taşıt oranı ortalama % 40–50 arasındadır. Ağır taşıt trafiğinin yolun üstyapısında yarattığı tahribat bu nedenle daha fazladır.

Son dönemlerde yapılan bölünmüş yollar trafik güvenliğinden yoksundur. Dünyada uygulanan trafik güvenliği programları hâlâ uygulanmamaktadır. Taşımacılığın tamamına yakını karayolu ile yapıldığı için karayolu güvenlik problemi ön plana çıkmakta, ulaşım denince karayolu ve karayolunda alınacak önlemler akla gelmektedir.

Şu anda karayolu/denizyolu/demiryolu/havayolu kombine taşımacılığının tek bir taşıma zinciri oluşturacak şekilde entegre edilmesine yönelik yeterli fiziki kapasiteye sahip yükleme, boşaltma ve aktarma terminaleri, alt yapısı ve elektronik ağ ve işlemleri yoktur. Taşıma sektörünün yurtiçi ve uluslararası taşımacılığa entegrasyonunu sağlayacak uluslararası antlaşmalar ve mevzuatlara ilişkin problemler devam etmektedir. (*Denizyollarında Bayraktan kaçış, karayollarında tehlikeli maddelerin taşınmasına dair mevzuat vb.*) 2012 yılı için açıklanan kamu yatırımları içinde ulaştırmanın payı, tüm yatırımların %31'i, bunun içinde karayollarının payı %28, demiryollarının %34, denizciliğin ise %28'i tutarındadır.

Diğer yandan ilimizin de içinde olduğu büyük kentlerde, kent içi ulaşımında toplu taşımacılık yerine araç eksenli tünel geçişleri, alt ve üst geçitler gibi günlük/geçici çözümlere yönelmesi, ulaşım sorununun ciddiyetinin hâlâ kavranmadığını göstermektedir. Kentlerde yaya ve bisikletlilere yönelik güvenlik problemi devam etmektedir. Kent merkezlerinde bisiklet kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik bir projeler hayata geçirilememektedir. Kentsel imar uygulamaları ulaşım politikaları ile örtüşmemektedir. Çevre yolları ve şehir geçişlerinde yapılaşma devam etmektedir.

Anahtar sözcükler: Trafik kazaları, kent içi ve dışı ulaşımında sorunlar, kazaları önleme ve eğitim çalışmaları

1. GİRİŞ

Trafik sorunu, yıllardır ülkemizin en önemli sorunlarının ilk sıralarında yer almaktadır. TÜİK kayıtlarından alınan kaza istatistikleri de, durumun vahametini net olarak ortaya koymaktadır. Karayollarında her yıl meydana gelen kaza istatistiklerinde (*Tablo 1*) belirtilen ölü sayısı, kaza anında ölenleri

ifade etmektedir. Kazadan sonra hastanede veya evde ölenler, istatistiklerde yer almamaktadır. Bu sayılara %15 civarında Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına girmeyen kazalar da eklendiğinde, ülkemizde bir yılda meydana gelen, bir milyon trafik kazasında, yaklaşık 5.000 kişinin hayatını kaybettiği görülmektedir.

YILI	KAZA SAYISI	ÖLÜ SAYISI	YARALI SAYISI
2003	455.637	3.959	117.551
2004	537.352	4.427	136.437
2005	620.789	4.505	154.086
2006	728.755	4.633	169.080
2007	825.561	5.007	189.057
2008 **	950.120	4.236	184.468
2009 **	1.053.346	4.324	201.380
2010 **	1.104.388	4.045	211.496
2011 **	1.228.928	3.835	238.074
2012 **	1.296.636	3.750	268.102
TOPLAM	8.801.502	42.721	1.869.731

(*) Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk bölgesinde meydana gelen trafik kaza bilgilerini kapsamaktadır.

(**) 1 Nisan 2008 tarihinde uygulamaya konulan tarafların anlaşarak kendi aralarında tutanak tanzim ettiği maddi hasarlı trafik kaza sayılarında dahil edilmiştir.

Yine Emniyet Müdürlüğü verilerine göre kazalarda sürücü kusurunun yaklaşık %98 olduğu görülmektedir. (Tablo 2)

Öncelikle sürücülerin neden bu kadar kusurlu olduğu; sürücü kusurunu asgariye indirmek için ne gibi çalışmaların yapılması gerektiği sorgulanmalıdır. Sürücülerin %98 gibi yüksek kusur oranlarına sahip olması,

bir yandan geriye bir şey kalmadığı gerekçesiyle başka kaza nedenlerini araştırmaya gerek kalmadığını, diğer bir yanda da ve gerçekte 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun, kurumlara verdiği görevlerin yapılmadığının örtbas edilmeye çalışıldığını da düşündürmektedir.

YILLAR	KUSUR ORANLARI (%)						
	SÜRÜCÜ	YAYA	YOLCU	İNSAN FAKTÖRÜ	ARAÇ	YOL	DİĞER
2005	97,68	1,98	0,05	99,71	0,15	0,14	-
2006	98,10	1,28	0,13	99,51	0,32	0,17	-
2007	98,19	1,51	0,08	99,78	0,13	0,09	-
2008	87,47	11,80	0,30	99,57	0,26	0,17	-
2009	88,11	11,06	0,37	99,54	0,24	0,23	-

Tablo 2: TÜİK-Kusur Oranları.

Acaba gerçek durum böyle midir? Gerçekten sürücü kusuru bu denli yüksek ise sürücüyü bu denli kusurlu yapan etkenler nelerdir? Acaba sorumlu bazı kurum ve kuruluşlar kendi kusurlarını sürücü hanesine mi yazmaktadırlar? Bu konu sorgulanması gerekenler aşağıda bir kez daha irdelenerek dikkatlerinize sunulmuştur.

2. EĞİTİMLER:

2. 1. Sürücü Eğitimleri:

Bu gün sürücü kurslarında alınan kurs ücreti, yasal direksiyon eğitim saati için yakıt giderini bile karşılayamayacak durumdadır. Dolayısıyla bu durum, Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredat programına uygun eğitim yapılamadığının bir kanıtıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı programları, gerekli sürücü eğitimi için yeterli değildir. Sürücü kurslarında sürücüye trafikte karşılaşabileceği her durum, “uygulamalı” olarak öğretilmelidir. Sistem böyle olması gerekirken Milli Eğitim Bakanlığı sınavlarda **Trafik** dersinde başarı notunun 100 üzerinden 70 olmasını yeterli bulmaktadır. Yani bunun anlamı; sürücü, trafik işaret ve işaretlemelerinin %30'unu bilmesinde de trafiğe çıkabilir demektir.

Peki sürücü bu bilmediği trafik kural ve işaretlemelerinden dolayı kaza yaparsa kusur kimindir? Süreç içinde trafik işaret ve işaretlemeleri değişmiş, yenilenmiş olabilir. Sürücü yıllar içinde unutmuş da olabilir. Bu süreçte hiçbir kurum veya kuruluş sürücüyü bilgilendirmez, bu yeni işaret ve işaretlemelere uy(a)madığı için kaza yaparsa sürücü kusurlu mudur? Ya da kusur kimindir? Bu soruların yanıtları, trafik sorununu çözmek için başlangıçtır, bulunmak durumundadır.

2.2. Trafik Eğitim Pistleri:

Çocuklar ve genç yaştaki kişilerin trafik eğitim pistlerinde denetimsiz olarak araç kullanmaları, trafik eğitim pistini yarış alanı haline getirmeleri, bilinçaltılarında trafik işaret ve kurallarına uymama alışkanlığını yerleştirmektedir. Bu şekilde yetişen genç ve çocukların, ileri yaşlarında trafik kurallarına uymaları veya adapte olmaları çok mümkün olamamaktadır. Bu şekildeki denetimsiz trafik eğitim pistleri, fayda yerine zarar getirmektedir.

2.3. Trafik Görevlilerinin Eğitimi:

Yılda trafik kazasında yaklaşık 5.000 insanımızın hayatını kaybettiği bir konuda ülkemizde, trafik görevlisi veya yetkilisi yetiştirecek bir okul da halen mevcut değildir. Dolayısıyla trafikten sorumlu mevkilerde bulunan kişiler, trafik sorunlarını analitik ve bilimsel olarak çözümleyemiyor ve sorunlara uygun çözüm getiremiyorlarsa, sürücü bu hatalı durumlar karşısında kaza yapıyorsa kusurlu mudur? Ya da kusur kimindir? Bu soruların yanıtları

da, trafik sorununu çözmek için ikinci bir adımdır ve bulunmak durumundadır.

3. ULAŞIM ARAÇLARININ SEÇİMDEKİ TERCİHLER:

Şehirler, taşıtların tur atma yerleri değil yayaların yaşam alanlarıdır. İnsanların sağlıklı yaşamları hedef olarak seçildikten sonra bu insanların ulaşım araçları buna göre şekillendirilmelidir. İnsanın sağlıklı ve konforlu yaşamı için ulaşım araçlarında aranacak özellikler aşağıda sıralanmıştır.

- a- Hava kirliliği oluşturmamalıdır.
- b- Gürültü kirliliği yapmamalıdır.
- c- Yayalar için tehlike oluşturmamalıdır.
- d- Çevre üzerinde fiziksel veya kimyasal tahribat yaparak tarihi mirası yok etmemelidir.
- e- Güvenli konforlu ve çabuk ulaştıran olmalıdır. Taşıt güvenliği birilerinin günlük harcayacağı emek ve titizliğe bağlı olmamalıdır. Ulaşım yolları üzerinde günlük değişen şartlara göre güvenliğin sağlanması kişi ve kurumların ekonomik durum ve kişisel becerilerine bağlı olmamalıdır. Bu anlamda trafik güvenlik malzemeleri ve uygulamaları önemlidir.
- f- Ekonomik olmalı, işletim giderleri düşük olmalıdır.
- g- Kesintisiz olmalıdır.
- h- Hava-Deniz yolları ile irtibatlı olmalıdır.
- i- Şehirlerde toplu yaşam kültürüne katkıda bulunmalıdır.
- j- Bir taşıtın güvensiz davranışı, diğer bir taşıtın güvenliğini tehlikeye düşürmemelidir.
- k- Seyahat esnasında geçecek zamanı birşey okuyup dinleyerek faydalı bir şekilde değerlendirmeye olanak sağlamalıdır.

Yukarıdaki özelliklere bakıldığında, şehirlerde ulaşım için elektrik enerjisi ile çalışan demiryolu makinelerinden başka seçeneğin olmadığını görülmektedir.

Hatalı seçilmiş ulaşım makinaları nedeniyle kazalar meydana geliyorsa yine sürücü mü kusurludur? Örneğin Bursa’da demir yolu taşımacılığında raylı sistemin işletmeye başladığı günden bu güne dek hemen hiç kaza olmazken, şehir içi karayolu taşımacılığında yılda 40.000 civarında trafik kazası meydana gelmektedir. Buna rağmen karayolu taşımacılığı ve yatırım ağırlığına devam edilmektedir.

4. TOPLU TAŞIMA ARAÇLARININ VERİMLİ KULLANIMI

Toplu taşıma araçları doğru seçilmiş olsa bile verimli kullanılamıyorsa, özel araçlarla taşımacılık artarak devam edecektir. Dolayısıyla şehir içi trafik kazaları ve diğer sorunlar artacaktır. Örneğin çok doğru bir tercihle inşa edilen, Bursa’nın doğusuyla batısını birleştiren ve toplu taşımacılığın omurgasını oluşturan **hafif raylı sistem**, dikey taşımacılıkla beslenmediği için düşük kapasite ile çalışmaktadır. Raylı sistemin düşük kapasite ile çalışması özel araç kullanımının artarak devam etmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak trafik sorunları ve trafik kazaları da, nüfus ve araç artışına paralel olarak artmaktadır.

Vakit geçirilmeden küçük toplu taşıma araçları ile mahalle aralarından yolcu bekletmeden metro istasyonlarına

ulaştıracak ve tek biletle yolculuğa olanak veren ekonomik toplu taşıma sistemine geçilmelidir. Ayrıca metro istasyonları yanında ücretsiz ve yeterli kapasitede otoparklar oluşturulmalıdır.

5. TAŞIT YOLUNUN YAPIM, BAKIMINDAN VE GÜVENLİĞİNDEN SORUMLU İNSANLARIN ÖZEN VE BECERİSİ

2918 sayılı trafik kanunun 6. ve 10. maddeleri, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Belediyelere yapım ve bakımından sorumlu olduğu yollarda, her türlü güvenlik önlemini alma yükümlülüğü getirmiştir. Ancak bu güvenlik önlemini alacak olan yine bir insandır. İnsanın konuya verdiği önem ve beceri bu güvenlik üzerinde etken olacaktır. Yol satuh yapısı, viraj deverleri, gizli buzlanmaların sürücüye zamanında duyurulması, yol sathi kaplaması sonrası yolda serbest malzeme bırakılıp bırakılmaması ve sürücünün uyarılması, etkin ve yeterli yatay ve düşey işaretlemelerin yapılması vb. konular dikkatle yerine getirilmelidir. Uygulamada yapılan ihmal, hata ve özensiz davranışlara bazı örnekler aşağıda verilmiştir. Bu davranış nedeniyle trafik güvenliğinin nasıl tehlikeye girebildiğini irdelenmiştir.

Şekil 1 Yol kenarında beton çıkıntılar

Şekil 2 Yola süpürülen serbest malzeme

Şekil 3 Keyfi konmuş trafik levhası

Şekil 4 Kaplamadan sonra yolda bırakılmış serbest mıcır

Şekil 5 Sürücü hangisine uyacak

Şekil 6 Levhaların anlamı nedir?

Şekil 7 12 ay aynı yerde duran Gizli Buzlanma trafik işareti

Şekil 8 keyfi düzenlenmiş standart dışı tabela

Şekil 9 Refüj başı ve trafik adası uygulaması

Şekil 10 Durmak ve park etmek yasak

Şekil 11 Ters takılmış Refüj Başı İşaretlemesi (Görükle) ile

Trafikte uluslararası temel kuralların başında, kazaya karışanların en az zararlı kazadan kurtulmalarını sağlamak gelir. Bu amaçla Şekil 7'de görülen trafik adası uygulamalarında, elastik trafik işaretleri kullanılarak kaza yapanların zarar görmemesi hedeflenmektedir. Oysaki Şekil 1 de görüldüğü gibi yol kenarında oluşturulan beton kolonlar, kaza yapan sürücünün ve araç içindekilerin hayatını mutlak tehlikeye atmaktadır.

Şekil 2'de yola süpürülen serbest malzemeler, araç tekerleri altında bilya görevi yaparak kazaya neden olacaktır.

Şekil 4'de asfalt kaplama çalışması sonucu yolda bırakılan serbest malzeme, araç tekerleri altında bilya gibi yuvarlanarak çok miktarda yaralanmalı ve ölümlü kazaya sebep olabilmektedir.

Şekil 7'deki gizli buzlanma tabelası yolda on iki ay durursa sürücü gerçek buzlanmayı öğrenemeyecek, Hiçbir koşulda dikkate almayacaktır.

Şekil 10'da *Yol boyunca durmak ve park etmek yasaktır* tabelası konmuştur. Yolun nerede biteceği belli değildir. Sürücü böyle bir işarete asla uymayacaktır.

Şekil 12'de *Durmak ve park etmek yasaktır* tabelası ile *otobüs durağı* aynı direkte

Şekil 12 “Durmak ve Park Etmek Yasaktır” tabelası

“Otobüs Durağı” tabelası aynı direkte

asılıdır. Doğal olarak bu anlamsız işaretlemeye sürücüler uymadığı için aynı yer park yeri haline getirilmiştir.

Şekil 3, 5, 6, 8 keyfi, hatalı ve özensiz trafik işaretlemelerine çok güzel örneklerdir. Yukarıdaki işaret ve işaretleme hataları ile yol bakımında gösterilen özensizlikler çoğaltılabilmektedir. Benzeri uygulamalar sonucu sürücünün trafik işaret ve işaretlemelerine inancı kalmadığı aşamada veya diğer sürücülerin dikkatini dağıtan araç üstü resim, tablo ve reklam afişleri de kazalara davetiye çıkarmaktadır.

Trafikten sorumlu kurum ve kişilerin yapacağı hata ve göstereceği özensizlik, karayolu taşımacılığında sürücünün her an kaza yapmasına neden olmaktadır. Demiryolu taşımacılığında bunların hiçbirisi oluşmamaktadır. Hatalı ulaşım araçları seçimi sonucu kendisi dışında inisiyatif kullanan kişilerin hal ve hareketleri nedeniyle çok sık trafik kazası meydana geliyorsa, kusuru sürücüde aramak sorunun çözümüne yardımcı olamamaktadır.

6. YOLLARDAKİ ELEKTRONİK VE MANUAL DENETLEMELER

Trafik kazaları sadece kazaya karışan sürücünün bizzat kendi hatasından meydana gelmemektedir. Çoğu kez dış etkenler kazanın sebebi olmaktadır. Bunlardan birisi de diğer sürücülerin sebep olduğu

kazalardır. Başka bir sürücünün yapacağı kural ihlaliyle, kabahatsiz bir sürücünün kaza yapmasını önleyebilmek için etkin denetim yapılmalı, tüm yollar elektronik ve manual olarak denetlenmeli ve gerekli caydırıcı yaptırımlar uygulanmalıdır.

7. ÜLKENİN EKONOMİK YAPISI VE KİŞİLERİN GEÇİM SORUNLARI

Ülkede denetlenemeyen ekonomik durum nedeniyle oluşan haksız kazanç ve rekabet sonucu, serbest meslek icra eden sürücüler, kazançlarını arttırabilmek için trafik kurallarını alt üst edercesine araç kullanmakta ve çok sık kaza yapmalarına neden olmaktadır. Ekonominin yeterince denetlenmemesi, ulaşım araçlarının doğru seçilmemiş olması, ülkenin her yerinde benzeri kazalar oluşmasına yol açmaktadır.

8. ŞEHİR İÇİ YAPILAŞMA VE RUHSATLANDIRMA

Otoparkı olmayan işyerlerine, işletme ruhsatı verilmesi sonucu, sokak ve caddeler park yeri haline getirilmiştir. Ayrıca taşıt trafiğinin yoğunluğunu arttırıcı cazibe merkezlerinin oluşturulması, trafikte araç kullanan sürücülerin yetenek sınırlarını zorlamaktadır. Tüm bu nedenlerle yoğun olarak meydana gelen trafik kazalarında, sadece sürücüyü kusurlu bulmak da doğru değildir.

Şehir içinde ve özellikle konutlar için yeterince otoparkların inşa edilmemiş olmasından, sürücüler sokak ve caddeleri otopark haline getirmektedirler. Hatta belediye olarak bu parklanmaların teşvik edilmesi de, kaçınılmaz olarak buralarda trafik kazalarını artırmaktadır. Binalara inşaat ruhsatı verilirken, dükkan yapılması yani rant amacıyla otopark parası adı altında tahsil edilen bedellerin bölgede otopark yapımına harcanmaması, vatandaşların araçlarını sokağa park etmelerine; bu da itfaiye ve ambulansların bile geçemediği, tıkanan yollara neden olmaktadır.

Sonrasında bina altına veya uygun bir yerine otopark yapılamadığından park alanları, okul bahçeleri hatta geniş caddelerin en son

şeridi otopark haline getirilmekte, hatta Belediye buralarda otopark parası adı altında 2. bir rant kapısı oluşturmaktadır. Hatta BUSKİ binası ve yanındaki binalara Belediye'den hizmet almak amacıyla gelen vatandaşlardan bile otopark adı altında para alınmaktadır. Bursa'nın sokak ve caddeler otopark olmaktan mutlaka kurtarılmalıdır.

9. ŞEHİRLERARASI YÜK VE YOLCU TAŞIMACILIĞI

Binlerce kilometre uzaklığa haksız rekabet koşulları altında yük ve yolcu taşımacılığı yapılması ve bunun da teşvik edilmesi, kazaların daha da artmasına neden olmaktadır. Profesyonel de olsalar belli zorlanmalardan sonra hata yapacak olan sürücüler, robot değildirler. Bu olumsuz koşullar altında sürücü kaza yapıyorsa kusur sadece sürücüde değildir.

10. ARAÇLARIN TEKNİK YÖNDEN YETERSİZLİĞİ

Trafiğe çıkan araçlar teknolojinin en son olanaklarını kullanmıyorsa (ABS, ASR, EBD, ESP vb.) kaza yapma olasılığı artmaktadır. Dolayısıyla belli yaşın üstündeki araçlar trafiğe çıkarılmamalıdır.

11. YASAL DURUM

2918 sayılı Trafik Kanunu'nun 52. maddesi, *hava ve yol şartlarının tüm durumlarından sürücüyü kusurlu* durumuna düşürmektedir. Ancak bu durum da, gerekli özeni gösterip gerekli çalışma yapması gereken kurumları, tüm bu sorumluluk ve görevlerini ihmal etmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin Bursa-Ankara yolu üzerindeki bir işyerine belediye işletme izni verirken, bir tek işaret ve işaretleme yapmamaktadır. Bu işaretleme eksikliğinden dolayı her gün meydana gelen onlarca trafik kazasından acaba sadece sürücü mü kusurludur?

Sonuç olarak uygun ulaşım araç ve sistemleri seçilmemiş, trafik hızını arttırmak adına batçık türü yapılarla ve benzeri uygulamalarla karayolu taşımacılığı teşvik edilmiş, üstelik karayolu üzerinde sürücünün kaza yapmaması için gerekli

önlemler alınmamış, tüm bunların sonucu insan tabiatına uygun olmayan taşımacılıkla yılda binlerce trafik kazasında on binlerce insanımız yaralanıp, ölürken; yetkililer de Trafik Kanunu'nun 52.maddenin korumasına sığınıp, trafik kazalarının oluşumunda %98 sürücüyü kusurlu buluyorsa, ulaşım ve trafik sorununu çözmek olası değildir.

12. BURSA'DA TRAFİK SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ulaşım, İnsan, eşya veya hayvan gibi nesnelerin bir yerden bir yere nakledilmesi; Trafik ise ulaşım yolları üzerinde araçların, yayaların hal ve hareketlerinin tümüdür.

1. Ulaşımın sağlıklı ve isteğe uygun yapılabilmesi için öncelikle ulaşımın olan genel talebin azaltılması hedef olarak belirlenmelidir. Ulaşımın olan talebin azaltılması için;

a- Cazibe merkezleri, yerleşim alanlarına dengeli dağıtılmalıdır.

b-Şehirlere dışarıdan nüfus ithalinin önüne geçilmelidir. Bu amaçla örnek olarak yeni sanayi bölgelerinin kurulması engellenmelidir.

c- Kentsel dönüşüm adı altında alçak katlı binaları yıkıp, yerleşim alanındaki nüfus artışına neden olacak yüksek katlı binalar yapılmamalıdır. Yüksek katlı binalar yapılacaksa, yatay konutlaşma dikey konutlaşmaya dönüşecek şekilde olmalıdır.

2. Raylı sistemlerin herkes tarafından kolayca kullanılabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu amaçla;

a-Raylı sistem istasyonlarına yeterli ücretsiz otoparklar yapılmalıdır.

b-İstasyonlara dikey taşımalar yolcuyla sokaklarda bekletmeyecek şekilde yapılmalıdır. Küçük kapasiteli araçlarla tüm sokaklardan istasyonlara bekletmeden taşıma yapılmalıdır.

3. Cadde ve sokaklarda taşıt kullanım gereksinimini asgariye indirecek önlemler alınmalıdır. Bu amaçla, tüm cadde ve

sokaklarda taşıt yoluna paralel yaya yolları, özürllü yolları, bisiklet yolları yapılmalı, insanlar şehir içinde bir yerden bir yere motorlu taşıt kullanarak değil, yaya veya bisiklet vb. araç kullanarak ulaşabilmelidir.

4. Taşıt yolları daraltılarak araç hızı düşürülmelidir.

5. İnsanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için taşıt kullanarak gitme zorunluluğu olmamalıdır. Hastane, vergi dairesi, belediye binası gibi kamu binaları taşıtla ulaşımı asgariye indirecek yerlere yeterince inşa edilmelidir.

6. Stadyumlar; insanların yaya veya bisiklet kullanarak veya raylı sistemi kullanarak ulaşabilecekleri yerlere inşa edilmelidir.

7. Uludağ gibi yerlere ulaşım, şehir trafiğini sıkıntıya sokmayacak şekilde olmalıdır. Şehrin dışından anayollardan başlayarak tünel içi raylı sistemlerle ulaşılmalıdır.

8. Şehir içi sanayi alanlarının genişletilmesi derhal durdurulmalıdır. Yeni sanayi bölgesinin oluşumu asgariye indirilmeli; sanayi bölgelerinde çalışanların ihtiyacını karşılamak üzere sanayi bölgeleri yanında uydu kentler oluşturulmalıdır. Burada yaşayanların tüm ihtiyaçları, bu bölgelerde karşılanmaya çalışılmalıdır. Böylece Servis (S) plakalı araçlarla şehir içi taşımacılık acilen durdurulmalıdır. (*Örneğin Otosansit, yeni yapılmakta olan eski İnegöl yolundaki sanayi bölgesi vb.*)

9. Okul gereksinimleri, yaşayan insanların mahallinde çözümlenmelidir. Taşımalı eğitim asgariye indirilmeli, mümkünse kaldırılmalıdır.

10. Raylı sistem ağının genişletilmesine paralel olarak şehir içi otopark ücretleri arttırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Karayolları Genel Müdürlüğü İstatistikleri

KENT İÇİ RAYLI SİSTEM UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Remzi ÇINAR
Elektrik Mühendisi

¹TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi
Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi(BAOB), Odunluk Mah. Akademi Cad. No:8, Nilüfer/BURSA
Tel: 224 451 12 12 E-Posta: remzi.cinar@emo.org.tr

1. GİRİŞ

Günümüzde Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin sonucunda; hızlı kentleşme, yoğun nüfus artışı, hava kirliliği ve enerji sorunları yaşanmaktadır. Hızlı kentleşme sonucunda bugün tüm dünyada ve ülkemizde sürdürülebilir kent içi ulaşım oldukça kompleks ve karmaşık bir hale gelmiştir. Sürdürülebilir bir kent içi ulaştırma planlamasında, öncelikler ve tercihler tespit edilirken; ekonomik ve kültürel önceliklerin yanı sıra, diğer bir takım özelliklerin de mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Diğer taraftan kent içi ulaştırma sistemleri oluşturulurken gürültü, hava kirliliği, güvenlik, enerji tüketimi ve arazi kullanımının da dikkate alınması gerekmektedir.

Kent içi ulaşımında toplu taşıma araçlarının en önde geleni olan raylı ulaşım sistemine geçiş zorunlu hale gelmiştir. Raylı sistem taşımacılığının, yatırım maliyetleri yüksek olmakla birlikte, işletme maliyetleri karayolu taşımacılığına göre daha düşüktür. Ayrıca kaza riskleri, enerji tüketimi, trafik sıkışıklığı ve personel istihdamı kara yolu taşımacılığına göre daha azdır. Bununla birlikte raylı sistem taşıma kapasitesi, karayolu taşımacılığına göre çok daha yüksektir. Bütün bu koşullar günümüzde raylı taşımacılığın yaygınlaşmasını hızlandırmıştır.

2. RAYLI ULAŞIM SİSTEMLERİ

Günümüzde kent içi toplu taşımacılıkta kullanılan raylı ulaşım sistemleri;

- Hafif raylı sistemler,
- Tramvaylar,
- Metrolar,
- Banliyö trenleri,
- Manyetik yataklı sistemler,
- Monoraylar

Bu sistemlerden ilk dördü ülkemizin değişik kentlerinde etkin olarak kullanılmaktadır.

Hafif raylı sistemler; Esas olarak klasik tramvayın modernleştirilmiş ve evrimleşmiş

halidir. Hafif raylı taşımacılık, tek araba ya da kısa dizi halinde işletilebilen yer seviyesinde ya da yükseltilmiş yollarda, diğer kullanıcılardan ayrılmış kendine ait özel bir yolu olan, kent içi elektrikli ulaşım sistemidir. Genellikle yapılaşmış ve nüfus artışlarının sınırlı kaldığı çevre bölgelerde etkin olarak kullanılmaktadır. Bir sürücü tarafından sinyalizasyon sistemine uygun olarak kumanda edilen, her 600-1000 m mesafede özel istasyonlarda yolcu indirip bindiren, ortalama 60-80 km/saat hızla kendine ait hatlarda işletilen raylı toplu taşıma sistemleridir. Hafif raylı sistemlerin saatlik yolcu kapasiteleri 10.000- 20.000 kişi arasında değişmektedir.

Bursa Hafif Raylı Sistem Teknik Özellikleri

Hat Uzunluğu	31 km
İstasyon Sayısı	31 adet
Peron Boyu	120 metre
Peron Genişliği	8,5 metre
Peron Yüksekliği	92 cm
Peron Kapalı kısım	Yarı kapalı
Yol açıklığı	1435 mm

Bursa Hafif Raylı Sistem Araç Özellikleri

	B 80	B 2010
Taşıt Genişliği	2,65 metre	2,65 metre
Taşıt Yüksekliği	3,8 metre	3,75 metre
Taşıt Uzunluğu	27,70 metre	28,14 metre
Taşıt Ağırlığı	39 000 kg	39 000 kg
Motor sayısı	4	4
Motor gücü	140 kw	125 kw
Maksimum Hız	70 km/h	70 km/h
Ticari Hız	35 km/h	35 km/h
Yolcu kapasitesi	Rahat: 174 adet Aşırı kalabalık: 287 adet	Rahat: 174 adet Aşırı kalabalık: 287 adet

Bursa Hafif Raylı Sistem İşletme Bilgileri

Toplam Araç Sayısı	78 adet
Sefer Süresi	Emek – Arabayatağı : 34 dk. Üniversite – Arabayatağı : 41 dk.
Sefer Adedi	432 adet/gün
Dizideki Araç sayısı	4
Sefer Aralıkları	10/10/5 12/12/6
Çalışan Araç Sayısı	68 adet 60 adet

Tramvaylar; mevcut kent yolları üzerinde döşenen hatlarda elektrikle çalışan, yol ve trafik durumuna göre bir sürücü tarafından kumanda edilen, daha çok bir adım atılarak binilebilen alçak zeminli araçların kullanıldığı toplu taşıma sistemleridir. Yolcu taşıma kapasiteleri en çok 10.000 kişi/saat, ortalama ticari hızları 14–16 km/saat, durak aralıkları 400-600 m olup, kent içinde çevre kirlenmesi ve enerji tasarrufu açısından avantajlıdır.

Metrolar; Kent içi raylı ulaşımında en büyük trafik potansiyelini gerçekleştiren taşıtlar metrolardır. Yer altında veya bazen yerüstünde hareket eden ve yol kesişmesi olmayan bu sistem, kendi içinde kapalı bir yapıdır. Dünyada yaygın olarak büyük

şehirlerde kullanılan toplu taşıma sistemleridir. Diğer türlerin ulaşamadığı yüksek hızlar ulaşabilen tam korumalı metro sistemleri genellikle 2-10 vagonlardan oluşan ve diğerlerine göre en yüksek kapasiteye sahip olan (60.000 kişi/saat) taşıma sistemidir.

Yüksek düzeyde otomasyon gerektiren bu sistem yüksek yatırım maliyetine karşılık en düşük işletme giderleriyle çalışmaktadır.

Banliyö trenleri; Büyük şehirlerde çoğunlukla şehir dışındaki yerleşim yerlerine yolcu taşımada etkin olarak kullanılan banliyö trenleri; yüksek kapasite, konfor, hız ve güvenlik sağlarlar. Durak aralıklarının fazla olması nedeniyle kent

merkezi için çekici değildir. Metro işletmenin verimliliğini yitirdiği uzaklıklarda ve yeterli sıklık sağlandığında hız ve düzenlilik gibi avantajlarıyla başarılı işletmecilik örnekleri gerçekleştirilmiştir. İşletme giderleri ve enerji tüketimi oldukça düşüktür.

3. TOPLU ULAŞIM SİSTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kent içi toplu taşıma sistemlerinin değerlendirilmesinde, yolcuları etkileyen ölçütler (ücret, seyahat süresi, güvenilirlik), şehir ve trafiği etkileyen ölçütler (kent yapısına uygunluk, trafik sıkışıklığı, güvenlik vb.), ülke ve kentte yaşayan diğer insanları etkileyen ölçütler (enerji gereksinimi, çevre kirliliği, alan kullanımı, kaynak gereksinimi), işletmeyi etkileyen ölçütler (esneklik, sistemlere uyum, işletme ekonomisi, personel gereksinimi) dikkate alınır ki bunlar teknolojik, ekonomik ve çevresel özellikler olmak üzere üç ana başlıkta toplanabilir.

a) Teknolojik Özellikler

Sistemin yeterli konfora ve güvenliğe sahip olması beklenir. Taşıtların yolcu kapasitesi, sistemin saatlik kapasitesi, sistemin yapısal özerkliği, enerji tüketimi, altyapının jeolojik ve *topografik* gereksinimleri teknolojik özellikler içinde karşılaştırma kriterleridir. Teknolojik özelliklere bağlı olarak sunulan hizmet niteliği de yolcuların kent içi toplu taşıma sistemleri arasında seçim yapmasında önemli bir ölçüttür. Bunlar sefer sıklıkları, seyahat süreleri, güvenilirlik, araç konforları, yolculuk maliyeti, kötü hava koşullarından etkilenmeme, bilet alınmasındaki kolaylık, yaşlılar, fiziksel engelliler ve çocuklar için gerekli kolaylıkların varlığı, yolcuların beraberinde

çanta, valiz vb. eşyalarını taşıyabilme olanaklarıdır.

Toplu taşıma sistemlerinin seçimini etkileyen en önemli etkenlerden biri geçiş üstünlüğüdür. Sisteme ait araçların hızı, kapasitesi, düzenliliği, güvenliği, yapısal özerkliği ve esnekliği geçiş üstünlüğüne bağlı değişen değerlerdir. Geçiş üstünlüğü açısından toplu taşıma sistemleri; genel trafik içinde hareket eden sistemler (denetimsiz), kısmen özel yola sahip olan sistemler

b) Ekonomik Özellikler

Alt yapı ve işletme maliyetleri, sistemin kamuya, işleticiye ve kullanana maliyeti ekonomik karşılaştırma kriterleridir. Toplu taşıma sistemlerinde maliyet, altyapı yapım ve işletme olmak üzere ikiye ayrılır. Sistem kapasitesi, altyapı tipi, ekonomik ömrü, finansman koşulları, faiz oranları ve kamulaştırma giderleri altyapı maliyetini etkileyen temel unsurlardır. İşletme maliyeti ise sistem kapasitesine, taşıt sayısına, faiz oranlarına, bakım, yakıt, personel giderleri, işletenin türü ve örgüt yapısına bağlıdır.

Düzenli bir ulaşım hizmeti veren bütün sistemlerde maliyet eğrileri sistemlerin ekonomik özelliklerine göre farklı değerler almaktadır. Bu değerler kentlere, kentlerin çeşitli bölgelerine, sistemi işleten ve kullanana göre de değişim göstermektedir. Bu değişikliklere olan temel öğeler doluluk oranı, örgüt yapısı ve işletme türüdür. Yatırım maliyetleri, yol, taşıt, sinyalizasyon tesisleri, istasyon maliyetleri, depo ve atölye maliyetleri, etüt ve Mühendislik hizmet maliyetleri ve önceden kestirilemeyen öteki giderlerden oluşmaktadır. Bazı taşıma türleri için yatırım maliyetleri Tablo -1'de verilmiştir.

	Otobüs	Özel Yollu Otobüs	Tramvay	Hafif Raylı	Metro
Km Başına Yolcu	< 0,5	2,0-10,0	5,0-10,0	10,0-30,0	40,0-90,0

Tablo 1- Kent İçi Toplu Ulaşım Yatırım Maliyetleri (Milyon \$)

İşletme maliyetlerini oluşturan öğeler, personel giderleri, bakım - onarım ve tamir masrafları, enerji harcamaları ve yönetim - uzmanlaşma giderleridir.

Bunlar üç ana grup altında toplanabilir:

Mesafeye Bağlı İşletme Giderleri: Sisteme bağlı araç filosu tarafından kat edilen yola bağlı olup birimi (araç x km)'dir. Enerji harcamalarını ve bakım – onarım masraflarını içermektedir.

Bazı taşıma türleri için işletme maliyetleri *Tablo-2* de verilmiştir.

	Otobüs	Özel Yollu Otobüs	Tramvay	Hafif Raylı	Metro
Km Başına Yolcu	3-8	8-12	3-12	12-15	15-23

Tablo 2- Kent içi Toplu taşıma türleri için İşletme Maliyetleri (1/100 \$)

Kent içi ulaşımındaki sistem tercihinde ekonomik çalışma kapasitesi dikkate alınması gereken en büyük etkenlerden biridir. Bu durumda sistem seçiminde, türlerin işletme maliyeti-kapasite ilişkisini gösteren eğriler yararlı olmaktadır. Bu konuda yapılan kabul, bir yolcu için durakta 5 dakikalık bekleme süresinin normal olduğu varsayıldığında bir yöndeki saatlik yolculuk talebi;

- Yolcu sayısı < 92 ise dolmuşun,
- Yolcu sayısı 92 – 225 arasında ise minibüsün,
- Yolcu sayısı 225 – 6.400 arasında ise otobüsün,
- Yolcu sayısı 6.400 –12.800 arasında ise özel yollu otobüsün,
- Yolcu sayısı 12.800 – 32.000 arasında ise tramvayın,
- Yolcu sayısı >32.000 ise metro ya da trenin, ekonomik olduklarıdır.

c) Çevresel Özellikler

Sistemin çevreye etkileri (hava kirliliği, gürültü), kaza olasılıkları çevresel karşılaştırma kriterleridir. Sistemlerin trafikte yarattığı çevresel etkilerden en

Zamana Bağlı İşletme Giderleri: Sisteme bağlı araç filosunun işletildiği zaman için hesaplanır birimi (araç x saat)'tir. Çalıştırılan personel giderlerini de içerir.

Yola Bağlı İşletme Giderleri: Kilometre başına günlük ve yıllık olarak hesaplanır. İstasyonların, sinyalizasyon sistemlerinin, enerji iletim hatlarının ve yolların bakım ve onarımı için yapılan harcamalardır.

önemlisi hava kirliliğidir. Elektrik enerjisi ile çalışan sistemlerin seçimi atmosferik kirlenmelerin azalmasına katkıda bulunacaktır. Bunun yanında ulaşım araçlarının her türlüşünün yarattığı ses kentlerdeki gürültünün en önemli nedenidir. Ses dalgaları basınç ve frekans ile belirlenmekte olup, birimi desibeldir. Motorlu taşıtlara nazaran raylı toplu taşıma araçları daha az gürültüye neden olmaktadır.

4. TOPLU TAŞIMA SİSTEMLERİNİN KENT VE İNSAN YAŞAMI ÜZERİNE ETKİLERİ

Mevcut karayolu altyapısını kullanan toplu taşıma türleri, yolculuk sistemlerinin belli bir düzeyi aştığı ulaşım koridorlarında yetersiz kalmaktadır. Bu türlerin en yüksek kapasiteli olanı otobüslerin değişik öncelik uygulamaları ile ulaşabildikleri kapasite 10.000 kişi/saat/ yön'dür. Büyük kentlerde bu kapasitelerin aşıldığı alanlarda raylı toplu taşıma sistemleri gündeme gelmektedir. Ancak yatırım ve işletme maliyetlerinin yüksek oluşu ve uygulama esnekliklerinin çok kısıtlı oluşu gibi nedenlerden dolayı

farklı toplu taşıma türleri arasında seçim yapılırken dikkatli olunmalıdır.

Ülkemizde olduğu gibi yol ağının fazla gelişmemiş, buna karşılık özel oto kullanımının yüksek olduğu ülkelerde, trafik sıkışıklığı, gürültü, hava kirliliği gibi olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için kent içindeki yolcu talebinin büyük bir kısmının toplu taşıma sistemleri ile karşılanması gerekir. Birçok büyük şehirdeki uygulamalar, demiryolu ağırlıklı toplu taşıma sistemlerinin yoğun trafik ile baş edebilmenin tek yolu olduğunu ortaya koymuştur. Raylı taşıma sistemi şehir içi ve şehirlerarası hızlı kitle taşıma sistemlerinin en ekonomik şeklidir. Hafif raylı sistem araçları ile taşınan yolcu sayısı fazla olduğu için şehir içinden lastik tekerlekli araçlara olan talebin düşmesine neden olarak, trafik sıkışıklığını önemli ölçüde azaltacaktır. Yine modern, hızlı, konforlu ve güvenli olmasından dolayı şehir içi trafik sorununun çözümü yönünde olumlu katkıda bulunacaktır.

Hava kirliliğinin nedenleri ve boyutları incelendiğinde ulaştırmanın, en önemli kaynaklar arasında olduğu görülmektedir. Elektrikli demiryollarının kirlilikteki payı %5 iken karayollarının payı %85 düzeyindedir. Bir elektrikli tren 42 km seyir sonucunda çevreye 1 kg karbon dioksit yayarken, aynı miktarda karbondioksit otobüsle 12 km'de otomobil ve uçakla 7 km'de yayılmaktadır. Taşıtların oluşturduğu kirliliğin genellikle iki boyutu vardır. Birincisi oksijen tüketimi, ikincisi ise zararlı madde üretimidir. Bir litre yakıtın yanması sırasında tüketilen 200 litre oksijeni bir insan 24 saatte tüketir. Buradan da görüldüğü gibi elektrikli raylı sistemlerin kullanılması ile hava kirliliği önemli ölçüde azalacaktır.

Ulaştırma sistemlerinde konforlu bir seyahat için gürültü seviyesinin üst düzeyi 65 dB, rahatsızlık bölgesi 75-120 dB olarak kabul edilmektedir. Araştırmalarda karayollarındaki gürültü şiddetinin 72-92 dB arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ağır

taşıtlar için bu değer 103 dB'e kadar çıkmaktadır. Hava yollarında ise gürültü şiddeti 103-106 dB'dir. Buna karşılık saatte 150 km hızla giden bir trenin gürültüsü 65-75 dB arasında değişmektedir. İnsan sağlığı açısından 8 saatlik bir çalışma için gürültü sınırının en fazla 90 dB olduğu göz önüne alınırsa demiryollarının önemi daha da artmaktadır. Maliyet açısından platform genişliği 13,7 m olan çift hatlı ve sinyalizasyonlu bir demiryolunun ortalama maliyeti 2 milyon 850 bin dolar/km. iken kapasite ve standartları açısından eşdeğer 6 şeritli otoyolun maliyet ortalaması 8 milyon dolar/km. olmaktadır.

Yapım maliyeti açısından da demiryolunun daha avantajlı olduğu görülmektedir. Ulaşımaya ayrılan alan doğal olarak konut, sanayi ve alışveriş alanlarına oranla daha az olmaktadır. Japonya'da yapılan bir çalışmaya göre de yolcu trafiği için yüksek etkinliği olan ulaşım biçimleri; demiryolları ve otobüsler; yük taşımacılığı için ise demiryolları ile denizyolu olmaktadır. Yolcu taşımacılığında demiryollarına göre otobüsler 1,4 kat, otomobiller 6,8 kat ve uçaklar 5,4 kat daha fazla enerji tüketmektedirler.

Yük taşımacılığında ise demiryolları ve gemiler yaklaşık aynı miktarda enerji tüketirken, kamyonlar 7,5 kat daha fazla enerji tüketmektedir. Uluslararası Demiryolları Birliği'nin bir raporuna göre bir yolcu 1 kWh enerji harcayarak tren ile 5 km, otomobille 1,7 km, uçakla 1,1 km seyahat edebilmektedir.

Tüm Dünya'daki raylı taşımacılık sistemlerinin verilerinin tutulduğu MetroTram şirketinden alınan verilere göre 2012 Haziran ayı itibarıyla toplam 4.554,69 km hat ticari işletmede. Bu rakamlara konvansiyonel taşımacılık verileri dâhil değildir.

Sistemin adı	km	yüzde	adet	ortalama km
OTOMATİK METRO SİSTEMİ	422,4	9,3	34	12,4
KABLOLU SİSTEM	10,8	0,2	9	1,2
HAFİF RAYLI SİSTEM	929,8	20,4	56	16,6
METRO	829,8	18,2	53	15,7
MONORAY	15,5	0,3	4	3,9
TRAMVAY	1.225,0	26,9	89	13,8
TELLİ TREN	227,9	5,0	17	13,4
TRAM TREN	893,6	19,6	16	55,9

5. SONUÇ

Günümüz modern şehircilik anlayışında şehirde yaşayan insanların ulaşımını büyük ölçüde raylı sistemler sağlamaktadır. Raylı sistemler hızlı, güvenli, temiz ve çevreci olması, kaza riskini azaltması, yolculuk süresinden kazanç sağlaması, enerji ve akaryakıt tüketiminden tasarruf sağlaması, karayollarındaki bakım ve onarım giderlerinin azalması, otobüs yatırım bakım ve onarım giderlerinin azalması, karayolu trafiğinin azalması, diğer toplu taşıma sistemleri ile uyumu, düşük işletme maliyetleri, gürültü kirliliğinin azalması ve kentsel arazi kullanımına olan olumlu etkilerinden dolayı tercih edilmektedir. Bununla birlikte raylı sistem türlerini modern şehirlerin birçoğunda görmemiz olasıyken, Ülkemizin ekonomik şartlarından dolayı genel olarak hafif raylı sistemler diğer sistemlere göre daha çok tercih edilmektedir. Hafif Raylı Sistemler'in tercih edilmesinin temel nedeni olarak yatırım maliyetinin daha düşük olması gösterilebilir. Buna karşın ağır raylı sistemlerin, hafif raylı sistemlere göre daha fazla yolcu taşımaya rağmen yatırım maliyetleri daha yüksek olmaktadır.

Ülkemizde ağır raylı sistemler nüfus yoğunluğu fazla olan İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa şehirlerinde kent içi ulaşım, hafif raylı sistemler ise nüfus yoğunluğu daha az olan Eskişehir, Konya, Antalya, Gaziantep, Kayseri ve Samsun

şehirlerinde kent içi ulaşımında kullanılmaktadır.

Bu noktada özellikle kentlerde yapılacak raylı sistem yatırımlarının planlama aşamalarına gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Bu projeler kentlerin geleceklerini önemli ölçüde etkilediklerinden bu etkinin yarar noktasında kalması son derece önemlidir. Gerek kentimizde, gerekse ülkemizde raylı sistem yatırımlarının genel olarak desteklenmesi gerektiğini savunurken, gördüğümüz bazı yanlış uygulamaların ve planlama sürecine önem verilmemesinden kaynaklı eksikliklerin oluşması durumunda; bu konulardaki eleştirilerimiz paylaşmayı bir görev bilmekteyiz.

Bu nedenlerle Ulaşım ve trafikteki alınan yanlış kararlar ve uygulamalar artık kentlerimizdeki yaşamı tehdit etmekte ve ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

1. Hazırlanan ulaşım etüdları bilimsel temele dayalı araştırmaları içermelidir.
2. Kentin kaderini etkileyecek büyük projeler halkın, kentlinin tartışmasına açılmalıdır. Meslek kuruluşlarının, uzman kişilerin ve üniversitelerin görüşleri mutlaka alınmalıdır.
3. Kent gelişimine göre belirlenen hedefler doğrultusunda imar durumu gözden geçirilmeli ve buna göre toplu taşımacılığa

önem veren ulaşım sistemleri planlanmalıdır.

4. Ulaşım sistemleri seçimi ve etütlerinde ciddi planlama, proje ve mühendislik çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalarda bireysel taşımacılık politikaları yerine toplu taşımcı politikalar tercih edilmelidir.

5. Kent nazım planı ile bütünleşik olarak hazırlanmış, kentsel ulaşım planı olmadan, herhangi bir ulaşım türünü seçmek, kalıcı bir ulaşım yatırımına girişmek ve ona öncelik vermek, kente ve kentliye karşı işlenmiş bir suçtur.

6. Ulaşım sistemi, yolcuların yolculuk ihtiyaçlarına en uygun şekilde aktarma yapmalarına imkan verecek bütünleşik bir sistem olarak tasarlanmalıdır.

7. Ulaşım araçlarının yarattığı gürültü, hava kirliliği ve çevre sorunlarından kaynaklanan olumsuzlukların en aza indirilmesi planlama sırasında dikkate alınmalıdır.

8. Raylı taşımacılık sistemi seçiminde güzergahtaki yolculuk talebine en uygun olan tür (hafif metro, metro, tramvay vb.) seçilmelidir.

9. Kentsel ulaşımında yararlanılacak tüm makina, teçhizat ve ekipmanın ülkemizde üretilmesi sağlanacak şekilde her türlü destek verilmelidir.

10. Projelerde kullanılacak güvenli bir veri tabanının oluşturulması ve kamunun kullanımına açık olması sağlanmalıdır.

BURSA OVASININ DÜNYA, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Gökhan ÖZSOY, Ertuğrul AKSOY, Ekin ULAŞ KARAATA

Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü,
16059 Görükle Kampus, Nilüfer, Bursa.
E-posta: ozsoyg@uludag.edu.tr; ekinulas@uludag.edu.tr; aksoy@uludag.edu.tr

ÖZET-Dünyada ve ülkemizde hızlı sanayileşmiş veya sanayileşmekte olan birçok kentte olduğu gibi Bursa İl'inde de sanayi-kent ve tarım toprakları karşı karşıya gelmiş ve bu karşılaşmadan çoğunlukla tarım toprakları olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve kurtuluş savaşının kazanılmasından sonra ülkemiz hızla sanayileşme hamlelerine gitmiş ve bu arada tarımsal üretimini de arttırmış, sonuçta tarım ve sanayi aynı oranlarda birlikte gelişerek ülke ekonomisine katkıda bulunmuştur. Ancak sanayi gelişimi gösteren diğer kentlerimizde olduğu gibi Bursa'da da 1970'li yıllardan itibaren başlayan sanayileşme ve sanayileşmeye bağlı hızlı nüfus artışı ile kentleşme tarım-sanayi olumlu birlikteliğini sona erdirmiş ve verimli tarım arazilerinin kent ve sanayi için arazi tesisi ile hızla yok olmasına neden olmuştur. Son 40 yılda binlerce hektar verimli tarım toprağı bir daha geri kazanılamayacak biçimde yok edilmiştir. Bu çalışma ile söz konusu bu doğa ve milli servet katliamını en çarpıcı biçimde yaşayan kentlerden birisi olan Bursa kentinin yayılım gösterdiği Bursa Ovasında meydana gelen kentsel ve sanayi yerleşimi sonucu yitirilen tarım topraklarının kayıplarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çok yıllık uydu görüntüleri bir coğrafi bilgi sisteminde değerlendirilmiş ve Bursa Ovası güncel durumu analiz edilmiştir. Bursa ovası ile ilgili gerçekleştirilmiş önceki çalışmalar ve bu çalışmaların sonuç harita ve raporları da yorumlanmıştır. Çalışma sonucuna göre 11245,8 ha olan (1976 yılı) Bursa Ova Koruma Alanı 2011 yılı itibarı ile 9163 ha alana gerilemiştir. Korunması gereken toplam alanın % 18,5'i bir daha geri dönülemeyecek şekilde kaybedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa ovası, tarım, sanayileşme, coğrafi bilgi sistemi, uzaktan algılama.

GİRİŞ

Yeryüzündeki tüm canlılar için önemli ve vaz geçilmez olan toprak dünyada ve ülkemizde bilinçsiz bir şekilde kullanılarak hızla tüketilmektedir. Oysa doğada toprak ve onun üretim potansiyeli korunmaz ise doğal ekosistemlerin ve insanlığın varlığını sürdürmesi olası değildir (Özsoy ve ark., 2011).

Ülkemiz coğrafyası incelendiğinde çok fazla engebeli bir topoğrafyaya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında jeolojik yapıdaki çeşitlilik, bölgelere göre ayrımlı

iklim özelliklerinin görülmesi ile buna bağlı çeşitli doğal vejetasyonun bulunması nedeniyle Türkiye yeryüzünde yaygın durumda bulunan büyük toprak gruplarının çoğunu kapsamaktadır.

Ovalar çevresine göre alçakta kalmış ve çoğu akarsuların biriktirmesiyle alüvyon karakterdeki geniş düzlüklerdir. Türkiye'de ovalar diğer deyişle düzlük alanlar yüzölçümümüz içinde son derece az yer kaplar. Türkiye yüzölçümünün % 15'i düz ve düze yakın, % 2'si hafif eğimli ve kalan % 83'ü ise orta ve daha çok eğimli arazilerden oluşmaktadır (Anonim, 1987).

Düz ve düze yakın alanlar geçmişte tarımsal üretimde kendi kendine yetebilen nadir ülkelerden biri olan ülkemiz için hayati önem arz etmektedir. Türkiye bugün ovalarına iyi bakamadığı için, verimli tarım alanlarını kentleşme, turizm, sanayi yerleşimleri ve erozyon ile kaybettiği için, ve yanlış tarım politikaları nedeniyle kendi kendine yeten bir ülke konumundan hızla çıkmış ve birçok tarım ürününün ithalatçısı konumuna düşmüştür.

Hatalı ve yanlış kullanımlar sonunda en önemli doğal varlıklarımızdan birisi olan topraklarımız erozyon, sanayi ve yerleşim alanı olarak kullanılma, çoraklaşma ve kirlenme nedeniyle ya tamamen yok olmakta yada eski üretkenliklerine kavuşmaları için uzun yıllar ve pahalı yatırımlar gerektirecek kadar verimsizleşmekte ve bozulmaktadırlar. Ülkemiz topraklarının dolayısıyla Bursa ili topraklarının önemli sorunları dört ana grupta incelenebilir; 1) toprak erozyonu, 2) amaç dışı arazi kullanımı, 3) toprak kirliliği, ve 4) çoraklaşmadır (Özsoy ve ark., 2011).

Konut ve sanayi alanlarının tarım toprakları üzerine baskısı konusunda en çarpıcı örneklerden biri Bursa Ovası'dır. Sayısal uydu verileri kullanılarak yürütülen bir çalışmada Bursa Ovasında gerçekleşen kentsel ve sanayi yerleşimi 1984 yılında 863 ha alan kaplamakta iken 1998 yılında % 159'luk artışla 2239 ha alan kaplar durumuna gelmiştir (Aksoy ve Özsoy, 2007). Sayısal uydu verileri kullanılarak yürütülen diğer bir çalışmada ise elde edilen kent bütünü ve yakın çevresine ait haritalardan sanayi ve yerleşim alanlarının yoğunlukla Bursa'yı Ankara'ya, İzmir, İstanbul ve Mudanya'ya bağlayan yollar ve tarımsal potansiyeli yüksek araziler üzerinde geliştiği saptanmıştır. Ayrıca kent bütünü ve yakın çevresinde şehirleşmiş alanlar 1998 yılında 1984 yılındaki durumuna oranla % 142'lik bir artışla 12343 ha olduğu belirlenmiştir (Aksoy ve ark., 2004; Özsoy

ve ark., 2006). Bursa ve yakın çevresinde yapılan diğer bir çalışmada kullanılan tarihi haritalar (eski planlar)'a göre kent bütünü ve yakın çevresinde şehirleşmiş alanlar 1960 yılında 1508,6 ha ve 1976 yılında ise 8312,3 ha alan kaplamaktadır (Aksoy ve Özsoy, 2001).

Bursa İli için 1998 yılında onaylanarak yürürlüğe giren 1/100.000 ölçekli planın onaylandığı tarihten günümüze kadar geçen süreçte Bursa Ovası'nın korunmasına yönelik Eylem Planı bir türlü hazırlanamamıştır. Sonuç olarak 1976 yılında ova sınırları belirlenerek koruma kararı Bursa İl'inin tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca imzalanan protokol ile güvence altına alınmış olmasına rağmen yapılan çalışmalar Bursa Ovası Koruma Alanında, 1998 yılı itibarı ile 2184,4 ha I. ve II. sınıf tarım arazilerinin sanayi, yerleşim ve park alanı olarak kullanılması nedeniyle geri kazanılamayacak biçimde kaybedildiği belirlenmiştir (Aksoy ve Özsoy, 2007).

Aksoy ve ark. (2010) yürüttükleri diğer bir çalışma sonucuna göre ise, 1984-2001 yılları arasında Bursa şehirsiz alanı % 146,7'lik büyük bir artış oranı ile 5089 hektardan 12554 hektar alana genişlemiştir. Ayrıca söz konusu bu çalışmalar ile kentsel genişlemenin yoğunlukla I., II., III. ve IV. Sınıf arazilerde meydana geldiği belirlenmiştir.

Marmara bölgesinin en yüksek dağı olan Uludağ'ın eteğinde yer alan Bursa Ovası, başta Nilüfer çayı olmak üzere Uludağ'dan inen yüzey sularının biriktirdiği alüvyonlarla oluşmuş az eğimli birikinti ovası (dağ eteği ovası) karakterindedir. Bursa ovası, gerek morfolojik gerekse de fiziksel, kimyasal ve biyolojik toprak özellikleri bakımından oldukça verimli ve ciddi bir toprak sorunu bulunmayan (tarımsal üretimi sınırlayıcı yetersizlik; tuzluluk, asitlik, alkalilik, vs.) önemli tarım alanlarımızdan birisidir. Bugün Bursa

Ovası'nın en büyük sorunu, yukarıda da özetlendiği gibi, Bursa Ovası topraklarının amacı dışında kullanımı ve bir daha geri dönülemeyecek şekilde kentleşme ve sanayileşme ile yok olmasıdır.

En önemli doğal kaynaklardan birisi olan ve yok edildiğinde tekrar kazanılamayan verimli tarım topraklarımızın amaç dışı kullanılmalarının en önemli nedeni sürdürülebilir kullanımını sağlayacak arazi kullanım planların yapılmamış veya yapılmış olan planlarda ise sürdürülebilir arazi yönetimi ilkelerinin temel alınmamış olmasıdır. Bu çalışmada geçmişten günümüze Bursa Ovasının toprak kaynakları ve arazi kullanımındaki olumsuz değişimler ile Bursa Ovasının güncel durumu ortaya çıkarılarak Bursa Ovası'nın geleceğine yönelik bazı öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda çok yıllık uydu görüntüleri (uzaktan algılama; UA) bir coğrafi bilgi sisteminde (CBS) değerlendirilmiş ve Bursa Ovası güncel durumu analiz edilmiştir. Bursa ovası ile ilgili gerçekleştirilmiş önceki çalışmalar ve bu çalışmaların sonuç harita ve raporları da yorumlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma alanı

Ülkemizin en büyük dördüncü ili olan Bursa, 590.000m-750.000m doğu boylamları ve 4.380.000m-4.505.000m kuzey enlemleri arasında uzanmakta, kuzeyinde Marmara Denizi, Yalova ve İzmit, doğusunda Bilecik ve Adapazarı, güneyinde Kütahya ve batısında Balıkesir illeri ile çevrilidir (Şekil 1). Bursa şehrinin ve sanayisinin yayılım gösterdiği Bursa Ovası ise 4.445.000m-4.465.000m kuzey enlemleri ile 670.000m-700.000m doğu boylamları arasında yer almaktadır (Şekil 2). Uludağ'ın kuzey yönünü kaplayan Bursa Ovası, Katırlı Dağları'na kadar uzanmakta olup genişliği 392 km²'dir. Alüvyonlu,

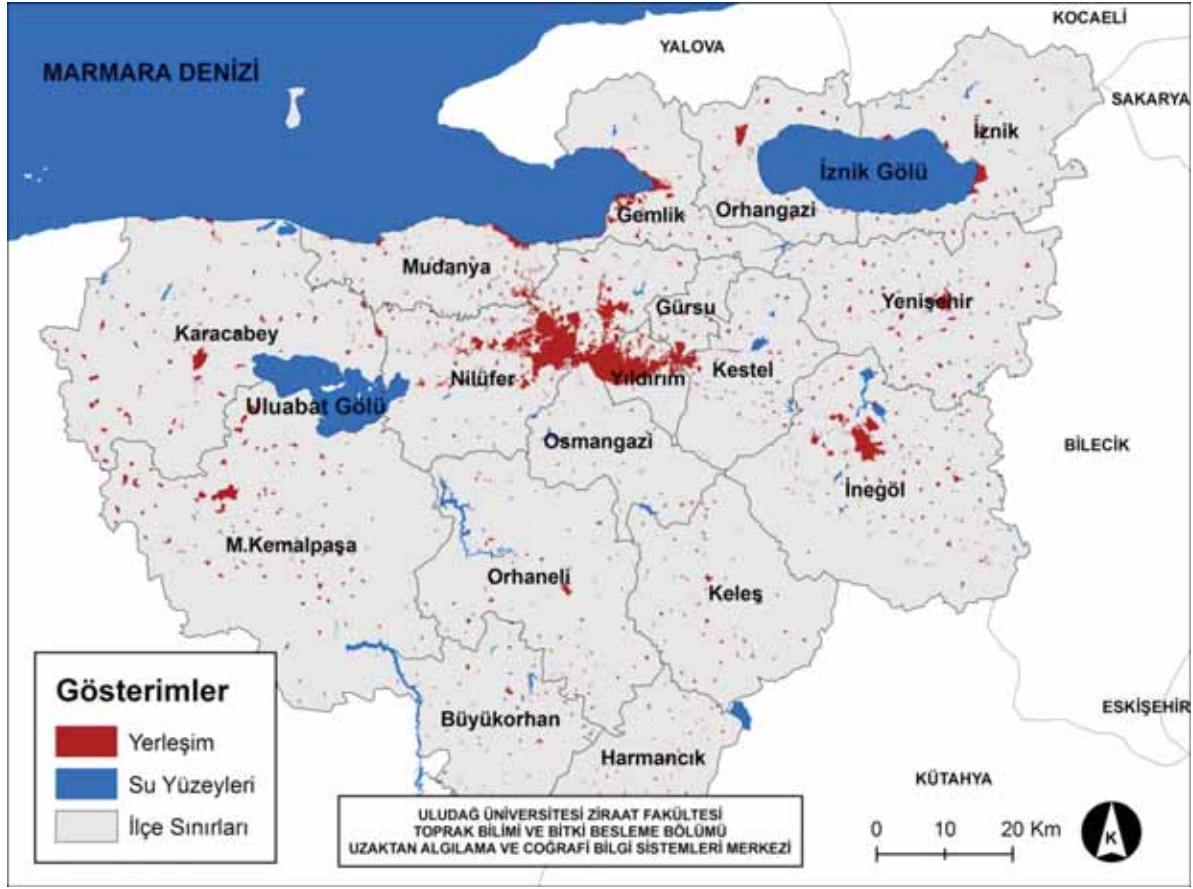
humuslu topraklarla örtülü olması nedeniyle tarımsal açıdan çok verimli topraklara sahiptir. Bursa Ovası son yıllardaki yerleşim alanı ve sanayi kuruluşların ova sınırlarında yerleşmesi nedeniyle büyük ölçüde ekim alanını kaybetmektedir. Kestel ve Gürsu bölgelerinde genellikle meyvecilik ve serada sebze üretimi yapılmaktadır. Bursa Ovası'nın Uludağ'a yakın yamaçları ise makiliklerle kaplıdır.

Marmara ve Ege bölgeleri arasında bir geçiş alanında yer alan Bursa'nın iklimi karmaşık bir yapı gösterir. Kuzey kesiminde Akdeniz ikliminin Marmara kıyılarına özgü tipi etkili olurken güney ve iç kesimlerde iç-batı Anadolu'nun karasal iklimi görülür. Buna bağlı olarak doğal bitki örtüsünü alçak kesimlerde Akdeniz kökenli bitkiler, yüksek kesimlerde kuzeye bakan yamaçlarda Karadeniz bitki topluluğu özelliğindeki nemli ormanlar oluşturmaktadır (Anonim, 2010).

Toplam 1.081.954 hektar yüzölçümüne sahip olan Bursa ilinin 465.086 hektarı yani toplam arazi varlığının % 42,2'si tarım arazilerinden oluşmaktadır. Söz konusu arazilerin ise 292.947 hektarı, % 62'si I, II, II, IV. Sınıf araziler iken sorunsuz her türlü tarımsal üretim yapmaya uygun I. sınıf araziler ise ancak 71.482 hektardır.

İl topraklarının yaklaşık % 35'ni genellikle doğu batı doğrultusunda uzanan dağlık alanlar kaplamaktadır. Bunların en önemlisi 2543 m yüksekliğe sahip olan Uludağ'dır (Katırlı; 1283, samanlı; 1119m., Mudanya; 600m). Ovalar ise Bursa il topraklarının yaklaşık olarak % 17'sini kaplar. Yükseklikleri güneydoğuya gidildikçe artan önemli ovalar;

Bursa (39.200 ha), Karacabey (18.000 ha) Mustafakemalpaşa (18.000 ha), Yenişehir (15.500 ha), İnegöl, İzmit, Orhangazi ve Çayırköy ovalarıdır. (Anonim, 1995) (Şekil 3)

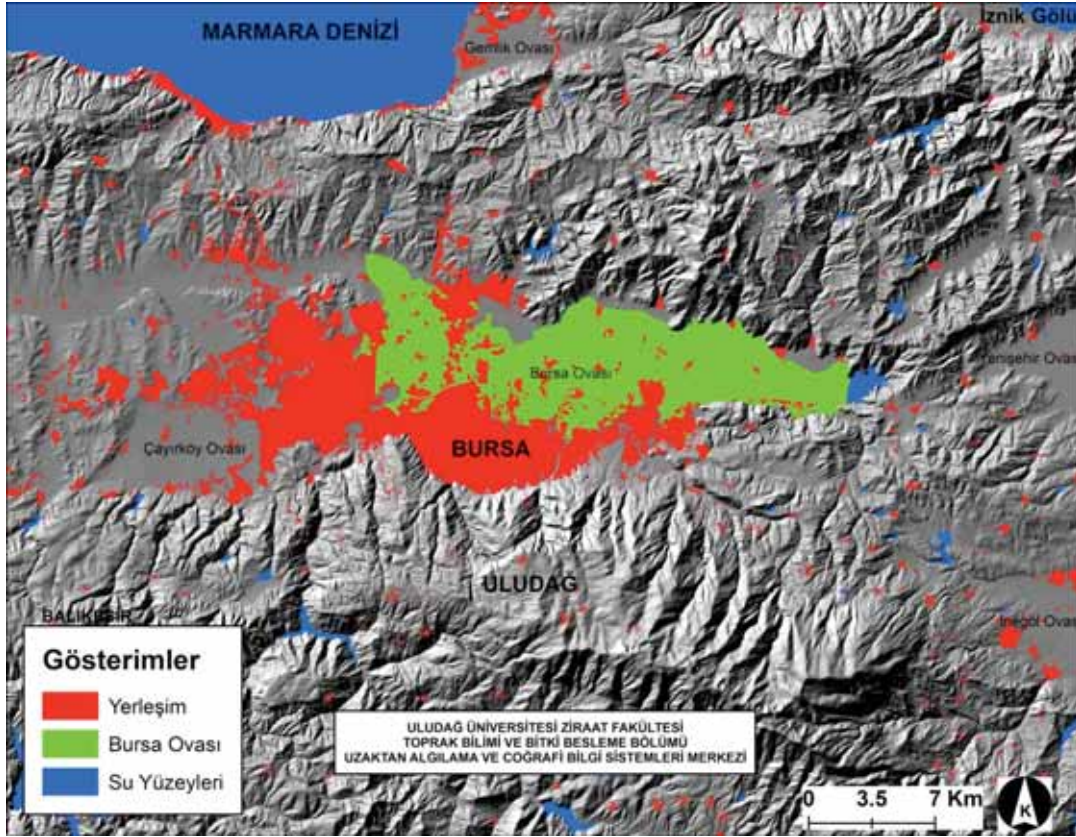
Şekil 1. Bursa ili, ilçeleri ve yakın çevresi konumu.

Kullanılan veriler ve yazılım

Uydu görüntüleri ve haritalar; 1/25,000 ölçek topoğrafik haritalar, 1/25,000 toprak haritaları; uydu verileri.

Önceki çalışmalar; Anonim, 1995; Aksoy ve ark., 1997; Aksoy ve Özsoy, 2001; Aksoy ve Özsoy, 2004; Özsoy ve ark., 2006; Aksoy ve Özsoy, 2007; Aksoy ve ark., 2010.

Yazılım ve CBS veri tabanı; ArcGIS ArcInfo Workstation 9.1 (©ESRI)

Şekil 2. Bursa Ovası ve yakın çevresi, şehir yerleşimi, sayısal yükseklik verisi.

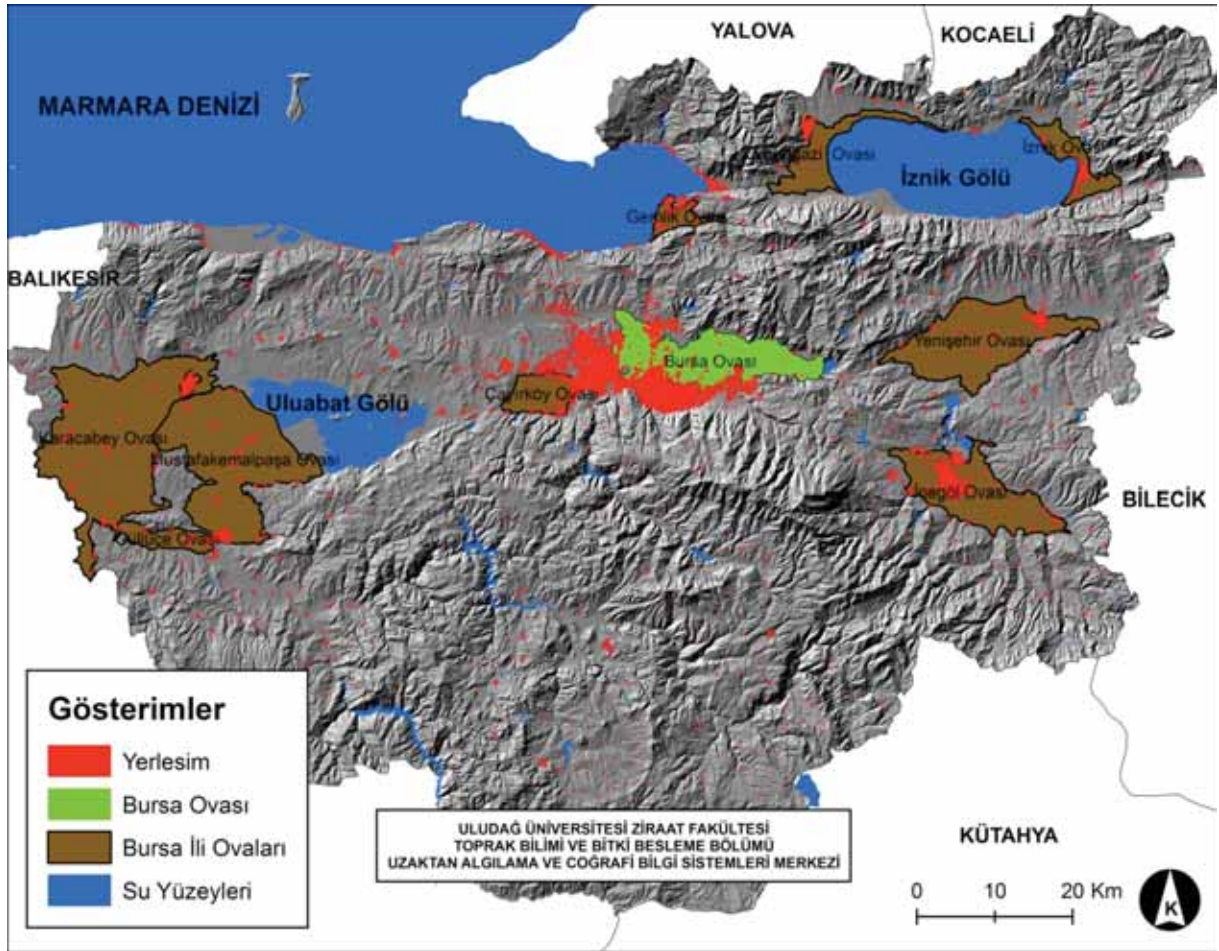
Uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemi uygulamaları

Uydu verileri ile doğal kaynaklardaki çok yıllık değişimlerin gözlenmesi için gerekli olan yalancı doğal ve yalancı renk bileşiminde uydu verilerinin üretimi, görüntü zenginleştirme, coğrafik düzeltme, görüntülerin aynı koordinat sistemine atanması, oran görüntülerinin oluşturulması işlemleri ERDAS Imagine uzaktan algılama (UA) yazılımı yardımıyla yapılmıştır. Daha sonra uydu görüntülerinin gözle yorumu yapılarak, Bursa ovası sınırları içinde kalan kültürel dokular ekrandan sayısallaştırma yöntemiyle ArcGIS yazılımı kullanılarak CBS’nde çalışma alanı için oluşturulmuş veri tabanına girilmiştir.

Bursa ova sınırının doğru saptanması ve sayısallaştırma işlemlerinde daha detaylı veri sağlanması amacıyla çalışma alanını

kapsayan 1/25.000 ölçekli sayısal topoğrafik haritalar yardımıyla Bursa Ovası ve yakın çevresinin sayısal yükseklik modeli (SYM) oluşturulmuştur (çözünürlük 20mx20m). Topografik haritaların konumsal düzeltilmeleri, bazı hatalarının rektifiyesi, haritaların birleştirilmesi ve SYM ve gölge haritasının oluşturulması ArcGIS yazılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Bölgeye ait 1/25.000 ölçekli sayısal toprak haritalarında gereken bazı teknik düzeltmeler yapılarak veri tabanı koordinat sistemine dönüştürülmüş ve kaydedilmiştir. Bursa ova sınırları içinde yer alan toprak tipleri CBS içinde ekstrete edilmiş ve alanın toprak haritası oluşturulmuştur. Daha sonra kültürel doku ile yok edilmiş alanların toprak tipi ve arazi yetenek sınıfı tespit edilerek alansal dağılımları CBS içinde hesaplatılmıştır.

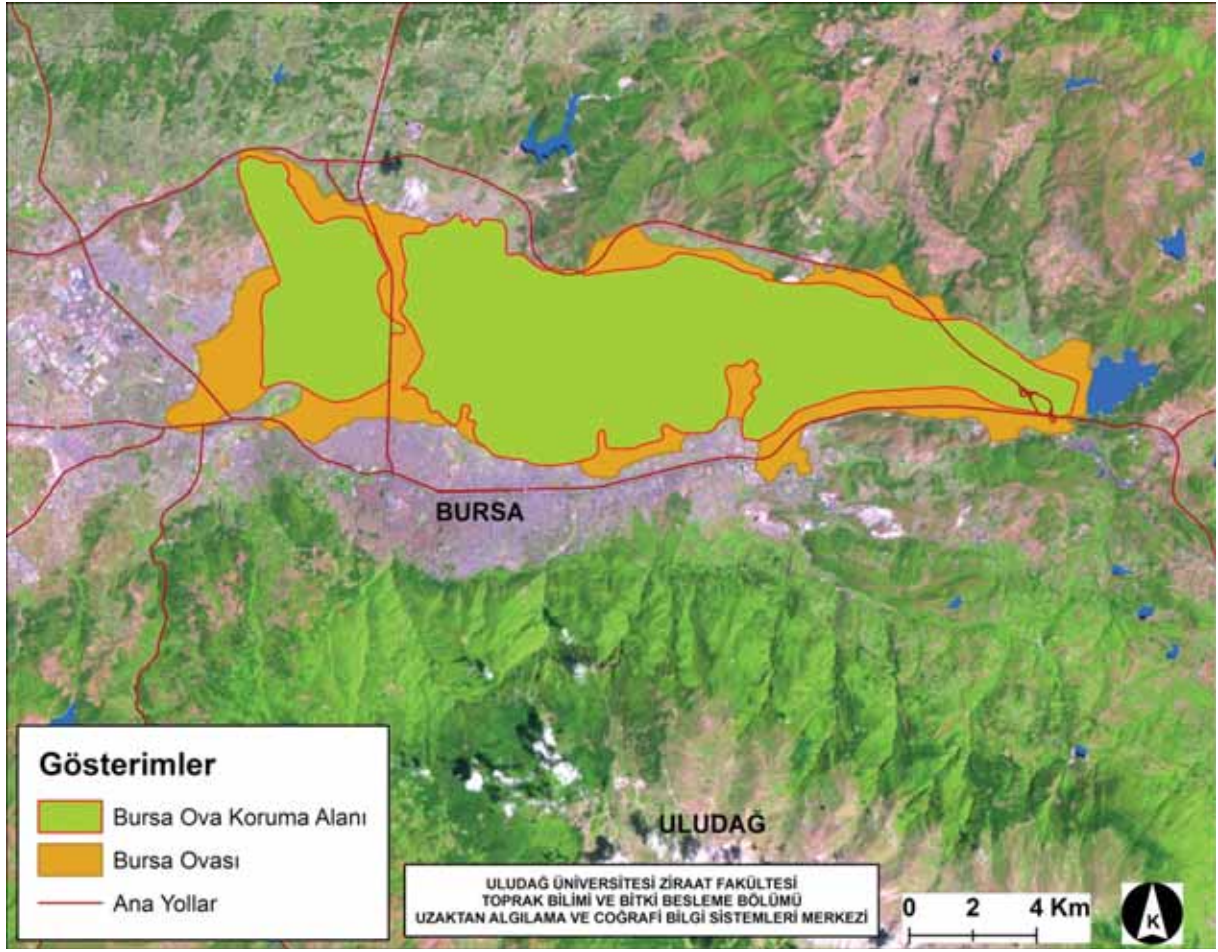

Şekil 3. Bursa ili ovalarının konum haritası ve Bursa ili sayısal yükseklik verisi.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

1976 yılında onaylanan ova koruma protokolü ve ova koruma sınırlarının güncellenmesi sırasında kullanılan 1/25.000 ölçekli Bursa 2020 yılı çevre

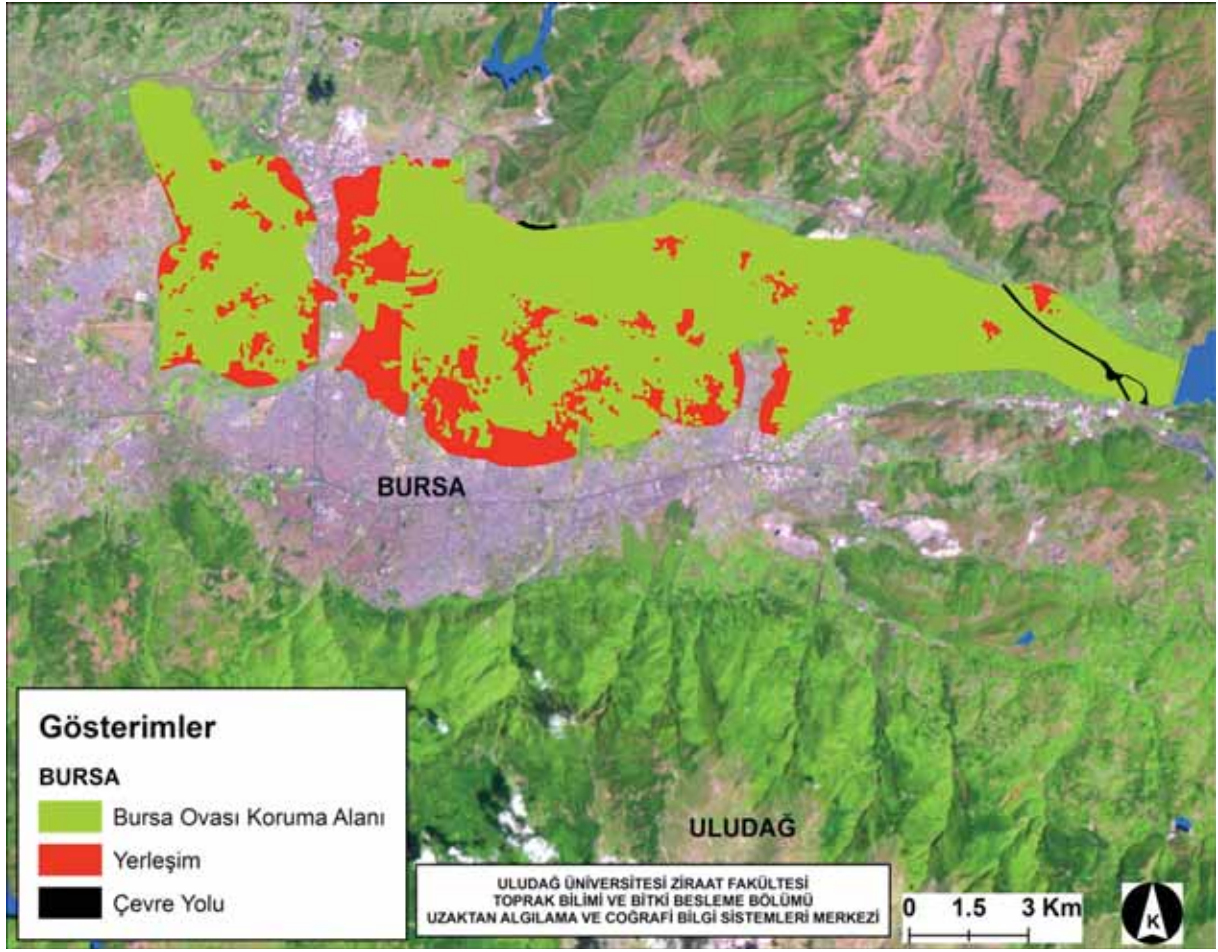
düzeni, merkez planlama bölgesi ova koruma sınır tespiti haritasının sayısallaştırılması ile elde edilen haritadan 1976 yılı ova koruma alanı 11.245 hektar olarak belirlenmiştir. (Şekil 4)

Şekil 4. 1976 yılında kabul edilen Bursa Ovası Koruma Alanı Sınırları (Landsat 5 TM 2010, KYM/543).

Bursa İlinde 1/100.000 ölçekli planın onaylandığı 1998 yılından günümüze kadar Bursa Ovasının korunmasına yönelik bir Eylem Planı hazırlanamadığından 11.245 hektar olarak belirlenen Bursa Ovası Koruma Alanı, 2011 yılı itibarı ile 9163

hektara gerilemiştir. Bir başka ifade ile korunması gereken Ova Koruma Alanı'nın % 18,5'i (2082,8 hektarı) bir daha geri dönülemeyecek şekilde kaybedilmiştir. (Şekil 5, Tablo 1 ve 2)

Şekil 5. Bursa Ova Koruma Alanı'nda şehirleşme durumu (2011 yılı durum analizi).

Kaybedilen söz konusu alanın Arazi Kullanım Yeteneği (AKK) Sınıfları ve Büyük Toprak Grubu (BTG) dağılımları ile kaybedilen alansal oranlar sırasıyla Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur. Bursa Ovası Koruma Alanının % 79'luk (8889,4 ha) büyük bir kısmını II. Sınıf tarım toprakları oluşturmaktadır. I. Sınıf tarım topraklarının koruma alanındaki oranı % 16,7'dir ve 1866,4 ha alan kaplamaktadır. Bursa Ovası koruma alanının kalan 181,7 ha'lık (% 1,6) kısmını III. Sınıf tarım toprakları, 308,3

ha'lık (% 2,7) kısmını ise ırmak yatakları ve taşkın alanları oluşturmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre 1976-2011 yılları arasındaki 35 yıllık süreçte 353,6 ha I. Sınıf, 1628,1 ha II. Sınıf ve 65,8 ha III. Sınıf tarım toprağı yitirilmiştir. Tüm bunların yanında aynı süre zarfında 35,3 ha'lık ırmak yatağı-taşkın alanı yapılaşma sonucu kaybedilmiştir. (Şekil 6, Tablo 1) Önemli bir deprem bölgesi olan Bursa'da, mesire yeri olarak kullanılması gereken bu alanlar da yapılaşmaya gidilmesi manidardır.

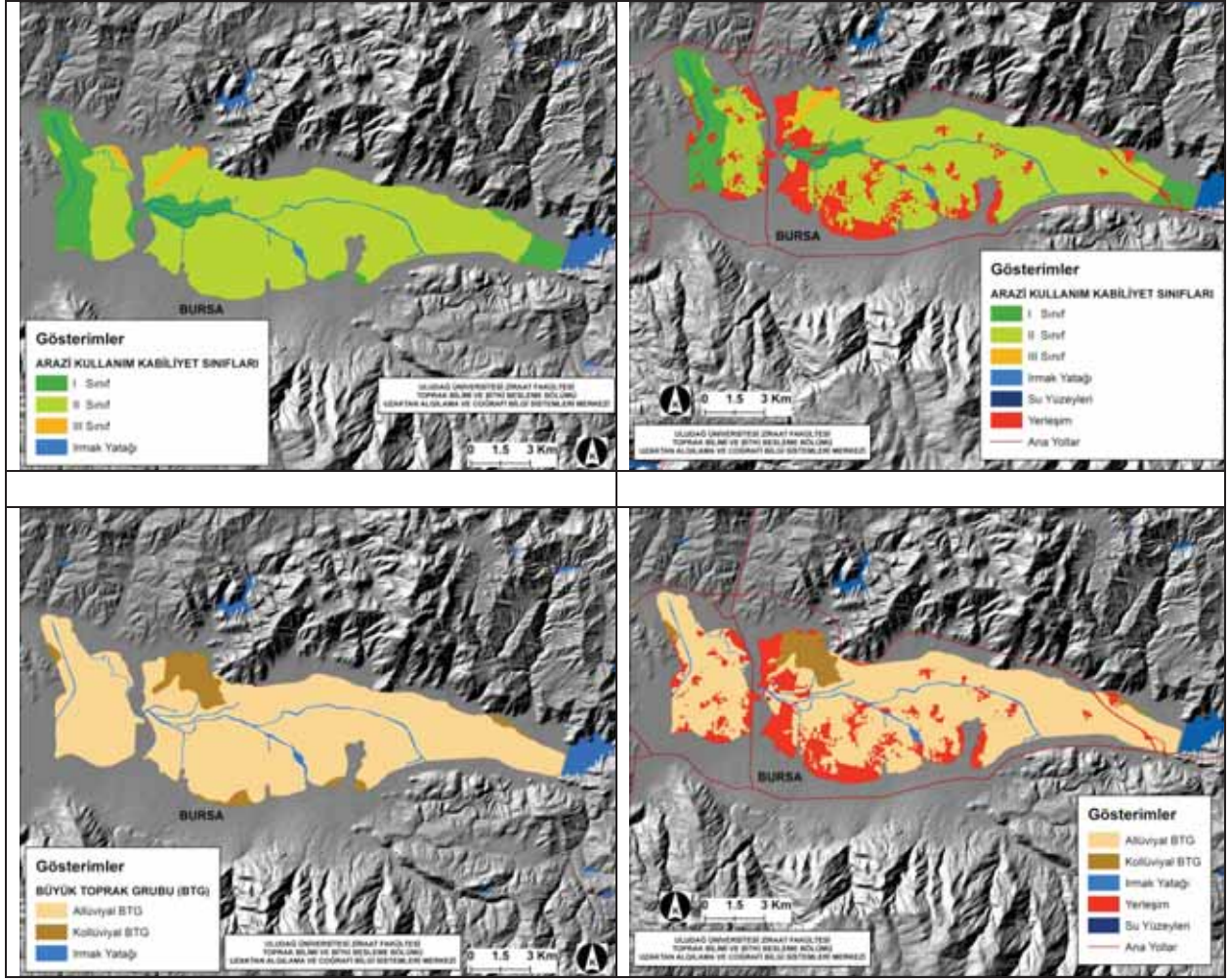
Tablo 1. Bursa ovasında tarım toprakları kaybı ve yetenek sınıfları dağılımı.

1976 Ova Koruma Alanı			
Arazi yetenek sınıfı	Alan (ha)	Toplam alana oranı (%)	
I	1866,4	16,7	
II	8889,4	79,0	
III	181,7	1,6	
Irmak yatağı, taşkın alan	308,3	2,7	
OVA KORUMA TOPLAM	11245,8	100	
2011 Ova Koruma Alanı Son Durumu			
Arazi yetenek sınıfı	Alan (ha)	1976'ya kıyasla kayıp alan (ha)	Değişim oranı (%)
I	1512,8	353,6	18,9
II	7261,3	1628,1	18,3
III	115,9	65,8	36,2
Irmak yatağı, taşkın alan	273,0	35,3	11,4
OVA KORUMA TOPLAM	9163,0	2082,8	18.5
YERLEŞİM	2082,8		
OTOBAN	60,9		

Çalışma alanının hemen hemen tamamına yakın (% 90,4) bir kısmını Alüviyal BTG oluşturmaktadır ve alansal dağılımı 10165 ha'dır. Tüm alanın % 6,9'unu (772,6 ha) Kollüviyal BTG oluştururken 308,2 ha'lık % 2,7'lik kısım ise ırmak yatakları oluşturmaktadır (Tablo 2). 1976-2011 yılları arasındaki 35 yıllık süreçte 1861,4 ha Alüviyal ve 186,1 ha Kollüviyal BTG yok olmuştur. (Şekil 6, Tablo 2)

Tablo 2. Bursa ovasında tarım toprakları kaybı ve büyük toprak grubu dağılımı.

1976 Ova Koruma Alanı		
Büyük Toprak Grubu (BTG)	Alan (ha)	Oran (%)
Alüviyal BTG	10165,0	90,4
Kollüviyal BTG	772,6	6,9
Irmak Yatağı, taşkın alan	308,2	2,7
TOPLAM	11245,8	100
2011 Ova Koruma Alanı Son Durumu		
Büyük Toprak Grubu (BTG)	Kayıp alan (ha)	Değişim oranı (%)
Alüviyal BTG	1861,4	18,3
Kollüviyal BTG	186,1	24,1
Irmak Yatağı, taşkın alan	35,3	11,5
TOPLAM	2082,8	18,5

Şekil 6. Bursa ova koruma alanında şehirleşme sonucu AKK ve BTG kayıpları, 2011.

SONUÇ

Bursa ovasında, ülkemizin benzer bölgelerinde de görüldüğü gibi kontrolsüz ve plansız gelişme, sanayi ve yerleşim faaliyetleri nedeniyle verimli tarım topraklarının bir kısmı yok olmuş diğer bir kısmı ise elden çıkma tehdidi altındadır. Diğer taraftan, bugün hâlihazırda tarım alanı olarak kullanılan ova toprakları çevrelerinden gelen hava ve su kirliliği gibi diğer kirlilik etmenleri ile kirlenmektedir.

Ovadaki kaçak yapılaşmanın mutlaka önlenmeli ve gerekli yasal uyarı ve ceza hükümleri uygulanmalıdır.

Kaçak yapılaşmanın gözlemlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında bu makalenin de konusu olan uzaktan algılama tekniklerinden faydalanabilir. Bölgeye ait güncel uydu görüntüleri kullanılarak kaçak yapılaşma kolaylıkla gözlemlenebilir. Bunun yanında CBS tabanında tarım arazilerinin son durumlarına ait bilgiler üretilebilir, arazi kullanım planlaması yapılabilir, bölgede ve yakın çevrede alternatif konut ve sanayi alanları kolayca belirlenebilir, analiz edilebilir ve sağlıklı bir veri tabanı oluşturulabilir. Tüm bu işlemlerin ve uygulamaların yapımında İl

Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi destek olmalıdır.

Bursa Ovası'na "Büyük Ova Statüsü" kazandırılmalı ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu ögeleri yerine getirilerek tarım topraklarının amaç dışı ve yanlış kullanımı engellenmelidir. Ülke ve bölge ekonomisi için bitkisel üretimde büyük öneme sahip Bursa'nın diğer ovaları olan Yenişehir, İnegöl, Mustafakemalpaşa, Karacabey, İznik ve Gemlik Ovaları da mutlaka korunmalıdır.

Bölgesel olarak üretim ve verim potansiyelinin artırılması amacıyla gerekli tedbirler (*rotasyon, toprak analizi, sulama ve gübreleme, vb.*) alınmalıdır. Üreticiler bu yönde teşvik edilmelidir.

Organize sanayi bölgesi dışında kalan ve ruhsatı olmayan sanayi kuruluşlarına kesinlikle ruhsat verilmemeli, elektrik ve su bağlanmamalıdır. Tarımsal potansiyeli yüksek araziler üzerinden geçen ve kentleri birbirine bağlayan ana ulaşım yolları üzerinde akaryakıt istasyonları ve sosyal tesislerin yapımına ancak gereksinim olup olmadığı araştırıldıktan sonra izin verilmelidir.

Tarımsal üretimde ileri üretim tekniklerinin kullanımının desteklenmesi, yasal düzenlemeler ve üreticileri bilinçlendirme çalışmalarıyla hem ülkemiz hem de Bursa İl'inin tarımsal üretiminin yapısal problemleri çözülebilir, verimli tarım topraklarımız korunabilir ve çiftçilerimizin gelir düzeyi arttırılarak sanayi ve konut amaçlı arazi satışları doğal olarak engellenebilir.

Bursa ovası ile ilgili geçmişte yapılan çalışmaların incelenmesi ve gerekse de bu çalışma sonuçları göstermiştir ki Bursa ovası hızla talan edilmektedir. Korunması katılımcı kurumlar tarafından söz verilmiş olmasına rağmen Ova Koruma Alanı'nın % 18,5'i (2082,8 hektarı) bir daha geri

dönülemeyecek şekilde kaybedilmiş, yani korunamamış ve ranta kurban gitmiştir.

KAYNAKLAR

Aksoy, E., H. Ergün, M.A. Çullu. 1997. Bursa ilinde doğal kaynaklardaki olumsuz değişimlerin belirlenmesinde uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemi teknikleri. TUFUAB II. Uzaktan Algılama ve Türkiye'deki Uygulamaları Semineri, 16-18 Mayıs 1997, Bursa, Bildiriler Kitabı, s: 5-22.

Aksoy E. ve G. Özsoy. 2001. Bursa kenti ve yakın çevresinde tarım arazilerinin sanayi ve kentsel yerleşimle kayıplarının CBS teknikleri kullanılarak belirlenmesi, nedenleri ve çözüm önerileri. GAP II. Tarım Kongresi, 24-26 Ekim 2001. Şanlıurfa. Bildiriler kitabı, II. Cilt, s.1053-1060. (ISBN:975-7113-12-3 / 975-7113-14-x).

Aksoy E., G. Özsoy, E. Sezgin. 2004. Determining urbanization development and its adverse effect on soils of the alluvial plains at the Bursa province using multi-date satellite data. International Soil Congress (ISC) on "Natural Resource Management for Sustainable Development", 7-10 June 2004, Erzurum-Turkey. Abst. book p.84. (ISBN:975-96629-2-2).

Aksoy E. ve G. Özsoy. 2007. Kentleşme ve arazi etkileşimleri: Bursa ili örneği. TMMOB Bursa Kentine Çözümler Sempozyumu (05-07 Nisan 2007), Bursa. Bildiriler kitabı, s.23-32. (ISBN:978-9944-89-346-6).

Aksoy E., G. Özsoy, M.S. Dirim, Z. Tümsavaş. 2010. Monitoring temporal degradation of natural resources in Bursa-Turkey. International Soil Science Congress on "Management of Natural Resources to Sustain Soil Health and Quality" May 26-28, 2010, Samsun, Turkey. Proceedings book pp.246-253. (ISBN:978-975-7636-72-4).

Anonim, 1987. Türkiye genel toprak amenajman planlaması. Köy Hizmetleri Genel Müd. Ankara.

Anonim. 1995. Bursa ili arazi varlığı. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara. 130 s.

Anonim 2010. Bursa 2010 yılı faaliyet raporu. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Bursa.100s.

Özsoy, G., E. Aksoy, A.V. Katkat. 2006. Bursa ovası, kentleşme ve tarım arazileri. Ulusal Tarım Kurultayı (15-17 Kasım 2006) Bildiriler kitabı, Adana. s.231-237.

Özsoy, G., E. Aksoy, A.V. Katkat. 2011. Bölüm-1: Küreselleşme ve amaç dışı toprak kullanımı. s.3-33. Sam, N., Sam, R. (editörler). Küreselleşen dünyada değişimin farklı yüzleri: Disiplinler arası bir yaklaşım. Ezgi Kitabevi, Bursa, 391 s. (ISBN:975-8606-97-9).

BURSA'DA HAYVANCILIK VE HAYVANSAL ÜRETİM

Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU
Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Bursa
Tel: 0 224 294 15 56 e-posta: koyuncu@uludag.edu.tr

1. GİRİŞ- Hayvansal üretim tarım sektörü içinde önemli bir yer ve potansiyele sahip bulunmaktadır. Hayvansal üretim faaliyetleri bazı bitkisel yan ürünlerin değerlendirilmesi, işgücü verimliliğinin artırılması, işletme karlılığının yükseltilmesi, doğal ve ekonomik koşullardan kaynaklanan risk faktörlerinin azaltılması gibi özellikleri ile işletmeye önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye’de hayvansal üretim, tarımsal üretim değerinin yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre 2009 yılında tarım sektörü dünya gayri safi hasılasının %3’ünü oluştururken, hayvancılık sektörü ise tarımsal gayri safi hasılasının %37’sini oluşturmaktadır. Bu oran AB ülkelerinde %48 ve ABD’de %44 ve gelişmekte olan ülkelerde %30’lar civarındadır.

Hayvansal üretim planlı dönemin başlamasından bu yana tarım politikaları içinde yer almasına rağmen, hayvancılık sektörü bugün arzu edilen üretim ve verim düzeyini yakalayamadığı gibi birçok sorun ile de karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye’de hayvansal üretim hep gündemde olmuş, bir yandan yetersiz üretimden bahsedilirken, diğer yandan da Türkiye’nin bir hayvancılık cenneti olduğu şeklindeki bir fantezi sürekli tekrarlanmıştır. Ancak bunun doğru olmadığını ilk göstergesi 1984 Genel Tarım Sayımından sonra ortaya çıkmış ve Türkiye’nin aniden daha önce belirtilen kadar hayvan varlığına sahip olmadığı gerçeği ile yüzleşilmiştir. Özellikle 1980 sonrası uygulanan yanlış politikalar ile hayvancılığa verilen desteklerin azalması üretimi ve üreticileri olumsuz etkilerken, Türk hayvancılığı ciddi bir yara almıştır. Bunun etkileri bugün bile halen devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde tarımsal ekonominin lokomotifleri olan hayvancılık, iki açıdan son derece önemlidir. Bunlarda ilki çok düşük maliyetli istihdam yaratması, ikincisi ise kalitesiz ve insan beslenmesine uygun olmayan yem kaynaklarının kaliteli gıdaya dönüştürülmesidir. Ele alınan dönemlerde sadece Güney ve Doğu Anadolu Bölgeleri değil Türkiye’nin birçok bölgesinde hayvan varlığında azalma ve hayvancılık ile uğraşan insanların bu üretim kolunu terk ederek göçler ile büyük şehirlere gelinmiştir. Dolayısıyla bu gelişme beraberinde hayvan yetiştirme gücünü ve istihdamını azaltırken, büyük yerleşim alanlarında sosyal sorunların büyümesine de yol açmıştır. 1980’li yıllarda nüfusu 44 milyon olan Türkiye yaklaşık 82 milyon baş büyük ve küçükbaş hayvan varlığına sahipken, bugün nüfusun 75 milyona ulaşmış, ancak hayvan varlığı 45 milyona gerilemiştir.

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde başvuru olan önemli kriterlerin başında kişi başına tüketilen hayvansal protein miktarı gelmektedir. Özellikle hayvansal gıdalar yönüyle yeterli ve dengeli beslenme noktasında ciddi sıkıntılar yaşayan Türk toplumu yanlış beslenme sonucu bitkisel kaynaklı protein tüketimi hayvansal kaynaklı protein tüketiminin önüne geçmiştir. Dünya genelinde kişi başına ortalama protein tüketimi 77 g olup, bunun 30 g hayvansal protein kaynaklarından sağlanmaktadır (%39). Türkiye bu noktada toplam protein tüketimi ile (100g/kişi/gün), AB ülkeleri (106g/kişi/gün) ve ABD’ne (114g/kişi/gün) yakın bir değer göstermektedir. Ancak buradaki esas sorun tüketilen toplam protein miktarının ne kadarını hayvansal kaynaklı proteinlerin oluşturduğu noktasında kendini göstermektedir. AB ve ABD’de tüketilen toplam proteinin sırasıyla %58 ve %64’ü hayvansal kaynaklı olmasına rağmen, Türkiye’de bu değer dünya ortalamasının bile altında olup, %27 seviyelerindedir.

Hayvancılık sektörü gelişmişlik durumu ne olursa olsun, tüm ülkeler için büyük önem taşımaktadır. İnsanlığın ilk çağlarında ve özellikle göçebelik dönemlerinde yapılan en önemli ekonomik faaliyet hayvancılık olmuştur. Açlık-tokluk, iyi-kötü beslenme gibi insan odaklı konular, bugün dünyada oluşturulacak siyasi politikalara önemli bir etki yapmaktadır. Geline bu noktada tarım ve özellikle hayvancılık sektörü stratejik, ekonomik ve sosyolojik açıdan geliştirilmesi gereken önemli bir alan haline gelmiştir.

Bursa ilinde yürütülen tarımsal faaliyetler içinde hayvancılık sektörü geçmişten bugüne önemini korumaya devam ederken, ülke hayvancılığının gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır. İlin sahip olduğu coğrafik özellikler, toprak yapısı ve meraların durumu, teknik altyapı, pazara yakın konum, tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının varlığı ve artan nüfus yoğunluğu genelde tarımsal üretim özelde de hayvansal üretim açısından önemli avantajlar sağlamaktadır.

Bursa ilinin hayvan yetiştiriciliğindeki mevcut durumu, yaşanan sorunları ve buna yönelik öneriler Türkiye hayvancılığında ayrı düşünülmemelidir. Bu kapsamda hazırlanan çalışmada ilin hayvancılık potansiyeline yönelik yaklaşımların yanında, Türkiye hayvancılığı ile ilgili değerlendirmelerde yapılacaktır.

2. TÜRKİYE HAYVAN VARLIĞI VE ÜRETİM POTANSİYELİ

Türkiye daha az emekle daha çok gelir anlamına gelen hayvancılığın ve buna dayalı sanayilerin önemini tam olarak kavrayamamıştır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yeterli olmasa da sürekli bir artış gösterirken, yaklaşık son 30 yıllık dönem içinde özellikle küçükbaş hayvan varlığında ciddi bir düşüş eğilimine girmiştir. Yaşanan bu durumun temelinde birim hayvan başına

verimliliğin düşüklüğü, meraların vasıflarını yitirmesi, yem bitkileri tarımında yetersiz kalınması, hastalıklar, eğitim ve yayım konusundaki yetersizlik, yetiştirici birliklerinin kurulmasının gecikmiş olması, desteklerin son yıllarda bir miktar artmış olsa bile istenilen seviyede olmaması sıralanabilir. Ayrıca toplumun ekonomik koşullarına çok da bağımlı olmayan özellikle genç nüfusun hayvansal ürünleri tüketme alışkanlıklarında görülen değişiklikler öne çıkmaktadır.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Türkiye Hayvan Varlığı (FAOSTAT, 2013; TÜİK, 2013)

Yıllar	Sığır (1000Ba ş)	Manda (1000Ba ş)	Koyun (1000Ba ş)	Keçi (1000Ba ş)	Tavuk (Et/Yumurt a) (1000Adet)	Kovan sayısı (Yeni/Eski) (1000Adet)	Açılan kutu sayısı (Adet)
1928	6.934	795	13.632	12.106	-	-	-
1940	9.759	947	26.272	16.896	19.757	-	-
1950	10.123	948	23.082	18.464	20.544	-	-
1960	12.435	1.140	34.463	24.633	28.821	-	-
1970	12.756	1.117	36.471	19.483	34.289	-	-
1980	15.894	1.031	48.630	19.043	61.450	2.348	80.775
1990	11.377	371	40.553	10.977	102.262	3.283	50.625
2000	10.765	146	28.492	7.201	258.168	4.267	3.147
2011	12.386	98	25.032	7.278	237.873	6.011	5.805

Türkiye hayvan varlığının gösterildiği *Tablo 1*'de 1980 yılından bugüne özellikle büyük ve küçükbaş hayvan varlığındaki ciddi azalma dikkat çekmektedir. Bu noktada ele alına dönemden bugüne sığır, manda, koyun

ve keçi varlığında sırasıyla %22, %90, %45 ve %62'lik azalmalar gerçekleşmiştir. Bu dönem içinde tavukçuluk sektörü ise Avrupa ile boy ölçüşebilen bir teknolojik gelişme elde etmiştir. Mevcut hayvan varlığında

Dünya ve Avrupa ortalamalarının üstünde bir artış yaşanmıştır. Benzer olumlu gelişme arıcılık sektöründe de gerçekleşmiş ve toplam kovan varlığının yaklaşık %95'i yeni tip kovana dönmüştür. İpekböceğinin tek besin kaynağı olan dut yaprağını sağlayan dut fidanı yetiştirilmesinden ham ipek üretimine kadar olan safhalar ipekböcekçiliği olarak tanımlanır.

Türkiye'de ipekböcekçiliği yardımcı bir tarım koludur. 2012 yılı itibarıyla yaş koza üretimi 35 ilde yapılmasına karşın, en yoğun olarak yapıldığı iller Diyarbakır ve Antalya olup, üretimin yaklaşık %56'sını karşılamaktadır. Dünyada tekstil sanayindeki gelişmeler beraberinde Türkiye'de de ipekböcekçiliğinde açılan kutu sayısı ve ipek üretiminde ciddi bir geriye gidiş yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle son yıllarda Bursa ilini de

yakından ilgilendiren projeler gecikmişse olsa hayata geçirilmeye başlamıştır.

Türkiye hayvan varlığında yaşanan olumsuz gelişime karşılık özellikle sığırcılığın süt ve et üretimine katkısı geçen yıllar içinde ciddi bir artış göstermiştir. Toplam süt üretimi 1990 yılında yaklaşık 10 milyon ton iken, bugün 15 milyon tona çıkmıştır. Toplam süt üretiminde küçükbaş hayvancılığın pay aynı dönem içinde %15 den %8'e gerilemiştir. Kırmızı et üretimi 1990-2011 dönemi arasında %53 artmış, ancak koyun ve keçinin bu üretimdeki payı %33 den %17'ye düşmüştür. Koyun ve keçi varlığındaki azalmaya paralel olarak yapağı, kıl, tiftik ve deri üretiminde de azalma olmuştur. Diğer taraftan piliç eti ve yumurta ile bal üretiminde kayda değer bir gelişme sağlanmıştır. (Tablo 2)

Tablo 2. Yıllar İtibarıyla Türkiye Hayvansal Ürün Üretimi (FAOSTAT, 2013; TÜİK, 2013)

Yıl	Süt (Ton)	Kırmızı Et (Ton)	Piliç Et (Ton)	Yumurta (1000 Adet)	Yapağı (Ton)	Kıl (Ton)	Tiftik (Ton)	Deri (1000 Adet)	Bal (Ton)	Yaş İpek K. (Ton)
1980	4.187.270	294.235	68.765	-	62.310	8.960	6.085	-	30.041	2.005
1985	9.670.123	498.709	135.283	5.448.681	68.000	4.461	2.271	17.533	35.840	1.781
1990	9.617.415	506.995	288.942	7.698.637	60.559	4.070	1.495	15.023	51.286	2.171
1995	10.601.553	415.240	282.064	10.268.668	50.777	3.397	797	8.940	68.620	271
2000	9.793.961	491.497	643.457	13.508.586	43.141	2.697	421	10.133	61.091	60
2005	11.108.076	646.893	936.697	12.052.455	46.175	2.654	302	7.002	82.336	157
2011	15.056.210	776.915	1.613.309	12.954.686	46.226	3.062	194	9.313	94.245	151

Hayvan sayısındaki azalmanın üretimde düşmeye yol açmaması, hayvan başına verimliliğin bunu karşılayacak oranda artması ile mümkündür. Mevcut nüfus artışı ile bu gelişme bir arada ele alındığında süt ve kırmızı et gibi önemli ürünlerde kişi başına üretimde de azalmanın yaşanması kaçınılmaz bir durumdur.

3. BURSA'DA HAYVANCILIĞIN TARIMSAL FAALİYETLER İÇİNDEKİ DURUMU

Bursa ilinde yürütülen tarımsal faaliyetler kapsamında hayvancılık geçmişten buyana önemini korumasının yanı sıra, ülke hayvancılığının gelişmesindeki birçok konuya da öncelik yapmıştır. Sanayi şehri olarak tanınan Bursa, 336.404 hektarlık tarımsal alanı ile önemli bir tarım şehridir.

Bu değer, ilin toplam yüzölçümünün yaklaşık %30'una karşılık gelmektedir. Bursa ili her yıl ciddi oranda göç alan nüfusunun %10'nun köyde yaşadığı yaklaşık 2.6 milyon kişiyi barındırmaktadır. İlde tarım ve tarıma dayalı sanayi kuruluşları noktasında yaklaşık 3800 adet işletme bulunmakta ve bunlar Türkiye genelinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu işletmelerin yaklaşık %10'unu öncelikli alanı hayvansal üretim olan sanayi kuruluşları oluşturmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3.**Bursa’da Hayvansal Üretime Dayalı Faaliyet Gösteren Kuruluşlar (Anonim, 2013a)**

Faaliyet Alanı	Miktar
Süt ve süt ürünleri (Hayvansal yağ dahil)	187
Et ve et ürünleri	124
Yumurta ve yumurta ürünleri	34
Yem	34
Su ürünleri	2

Bursa ilinde coğrafik yapı ve arazi varlığı, modern hayvancılık tesislerinin varlığı, hayvansal ürünleri işleyen tesislerin bulunması, iç ve dış pazarlama kanallarında yeterli olanakların varlığı, büyük şehirlere veya pazarlara olan yakınlık hayvancılığın gelişmesi noktasında önemli fırsatlar olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda Bursa ilinin yıllar itibariyle hayvan varlığı ve hayvansal üretim değerleri ile ilçeler itibariyle hayvan varlığı *Tablo 4, 5 ve 6*’da gösterilmektedir.

Tablo 4. Bursa İlinin Yıllar İtibariyle Hayvan Varlığı (Anonim 1985; Anonim,2013a, TÜİK, 2013)

Yıl	Sığır (Baş)	Manda (Baş)	Koyun (Baş)	Keçi (Baş)	Tavuk (Et/Yumurta) (Adet)	Kovan sayısı (Adet)	Açılan kutu sayısı (Adet)
1965	130.040	27.240	488.090	258.445	663.000	24.500	-
1970	130.130	23.990	541.210	343.600	1.109.447	24.252	33.136
1975	141.592	17.878	573.790	296.280	2.201.452	24.030	25.917
1980	167.120	10.934	591.310	233.420	2.656.600	26.378	28.145
1985	156.740	4.730	550.280	107.650	2.564.600	28.468	25.146
1990	120.000	1.880	410.000	120.000	2.435.000	32.300	23.677
1995	159.181	1.039	359.537	100.621	4.933.399	36.376	1.589
2000	143.920	876	305.628	78.821	3.716.500	38.880	131
2005	141.529	889	233.531	60.068	4.676.800	44.807	211
2011	172.099	869	280.587	92.894	7.943.108	65.404	142

Tablo 5.**Bursa İlinin Yıllar İtibariyle Hayvansal Ürün Üretimi (Anonim 1985; Anonim,2013a, TÜİK, 2013)**

Yıl	Süt (Ton)	Et (Ton)	Yumurta (1000 Adet)	Yapağı (Ton)	Kıl (Ton)	Deri (Adet)	Bal (Ton)	Y.İpekKoza (Ton)
1965	42.330	5.425	41.445	1.040	210	395.400	186.0	-
1970	47.410	5.775	145.085	1.140	275	427.450	302.0	731.0
1975	52.575	7.765	200.405	1.170	240	599.665	232.0	653.0
1980	363.384	25.604	258.005	807	190	447.290	302.0	695.0
1990	331.415	23.450	262.880	490	65	354.260	403.0	636.0
1995	342.685	16.823	437.041	508	60	231.740	406.2	35.3
2000	385.088	19.775	434.167	485	42	-	499.0	2.3
2005	297.154	20.568	460.835	248	35	-	598.1	6.0
2011	226.408	18.022	721.788	381	54	-	746.7	7.0

3.1. Bursa’da Sığır Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Türkiye toplam sığır varlığının %1.4’ü Bursa’da bulunmaktadır. Bursa ilinin yıllar itibariyle sığır varlığındaki değişim incelendiğinde Türkiye genelinde görülen sayısal değişimin bir benzerinin gerçekleştiği görülmektedir. Yaklaşık 172.000 baş sığırın %94.5’u kültür ırkı ve melezlerinden ve %5.5’i yerli ırklardan oluşmaktadır. Kültür ırkı ve melezlerinde Siyah Alaca ırkı öne çıkmaktadır. Bursa ilinde süt üretiminde sığır varlığındaki artışa paralel olarak bir artış yerine gerileme yaşanmıştır. Bu noktada sağılan hayvan sayısı dikkate alındığında bu sayı 2000 yılında 76.000 iken, 2011 yılında 63.000 baş civarındadır. Diğer bir ifadeyle 2000 yılında toplam sığır varlığının %53’ü sağılır iken, 2011 yılında bu değer %36 olarak gerçekleşmiştir.

Bursa entansif sığır yetiştiriciliğinin en yaygın olduğu illerden biridir. Bursa ilinde süt sığırıcılığı örgütlenme çalışmalarında büyük başarı sağlarken, elde ettiği sonuçlar diğer illere öncülük etmiştir. Temelleri Bursa’da atılan ve sonraki yıllarda tüm Türkiye’ye yayılan ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri kısa sürede oldukça yol almıştır. Bursa ilinde Nisan 2013 ayı itibariyle kayıtlı 21.335 süt sığırı işletmesinin yalnızca 3421 adetinin soy kütüğü kaydı, geri kalanlarının ön soy kütüğü kaydı bulunmaktadır. Bu sonuç toplam işletmeler içinde yaklaşık %16’lık bir paya denk gelmektedir ki bu da geçen yıllar içinde bu noktadaki gelişimin oldukça yavaş olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan sağılan inek ve toplam kayıtlı sığır sayısı noktasında soy kütüğüne kayıtlı olanların oranı sırasıyla %42 ve %48 dir. (Anonim, 2013b).

Tablo 6. Bursa İlinin İlçeler İtibariyle 2011 Yılı Hayvan Varlığı (TÜİK, 2013)

İlçeler	Koyun (Baş)	Keçi (Baş)	Manda (Baş)	Sığır (Baş)			At (Baş)	Hindi, Ördek, Kaz (Adet)	Tavuk (Yumurta) (Adet)	Tavuk (Broiler) (Adet)	Kovan (Yeni/Eski) (Adet)
				Kültür	Melez	Yerli					
Osmangazi	12.260	3.886	5	4.281	1.529	305	196	0	121.000	0	13.395
Nilüfer	18.176	2.823	0	8.847	3.410	661	121	0	250.171	264.847	7.106
Yıldırım	123	30	0	2.273	854	199	58	0	0	0	5.695
B.Orhan	19.220	16.600	0	5.990	2.130	73	265	220	3.500	0	320
Gemlik	5.190	5.000	0	757	310	383	75	220	34.216	7.500	1.530
Gürsu	5.760	5.562	0	221	451	84	0	0	0	0	976
Harmanlık	5.460	990	0	0	1.928	0	29	34	2.200	0	2.060
İnegöl	33.625	2.485	0	9.000	8.100	1.750	255	620	270.000	160.000	6.020
İznik	5.909	6.653	0	200	1.704	862	74	698	19.600	235.000	3.146
Karacabey	47.795	7.300	45	22.450	3.813	1.992	440	940	1.461.852	852.000	4.575
Keles	26.456	4.017	0	4.252	1.351	5	84	155	18.800	0	1.130
Kestel	8.120	5.550	0	475	1.360	80	16	60	9.900	90.000	1.293
Mudanya	6.500	500	0	6.380	300	0	15	480	1.012.025	12.000	3.000
M.K.Paşa	33.278	10.300	819	15.754	20.498	1.489	119	1.465	176.831	1.520.000	9.250
Orhaneli	19.000	6.000	0	5.080	2.750	950	310	225	6.500	1.800	455
Orhangazi	5.987	9.860	0	1.850	1.095	400	125	580	35.813	50.000	1.350
Yenişehir	27.728	8.388	0	21.524	2.429	176	52	2.364	314.875	1.012.750	4.103
Toplam	280.587	95.944	869	109.334	54.012	9.509	2.234	8.061	3.737.283	4.205.897	65.404

Bu sonuç kapasiteleri fazla işletmelerin genellikle soy kütüğüne dahil olduklarını, kapasitesi az olanların ön soy kütüğü kapsamında kaldıklarını göstermektedir. Bu üretim kolunda girdilerde artan maliyetlere karşılık elde edilen ürünlerdeki fiyat dengesizlikleri yetiştiriciler ve yetiştirici birlikleri için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Özellikle süt sığırı yetiştiriciliğinin vazgeçilmezi olan silajlık mısır tohumundaki maliyet artışları, arazi kiralardaki önemli yükselmeler yetiştiriciyi silajlık mısır ekiminden ziyade hazır alma yoluna itmiştir. Fabrika

yemlerindeki fiyat artışları işletme masraflarının yaklaşık 2/3'nü yem kaleminin oluşturduğu düşünüldüğünde sorun içinden çıkılmaz bir durum almaktadır. Özellikle süt fiyatlarındaki değişkenlik sorunun ayrı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu noktada yetiştiricilerin bazıları işletmelerini büyütmekte gönülsüz davranmakta, bazıları da mevcut kapasitelerini azaltma hatta işletmeleri kapatma noktasına gelebilmektedir. Buda işletmeler arası hayvan faaliyetlerinin çok fazla olmasına neden olabilmektedir

Tablo 7.
Bursa İlinde İlçeler İtibariyle Kayıtlı Süt ve Besi İşletmesi Sayısı (Anonim, 2013a)

İlçeler	Süt Sığırı İşletmesi	Besi Sığırı İşletmesi
Nilüfer	995	17
Osmangazi	1203	3
Yıldırım	536	20
Gürsu	90	15
Kestel	385	10
İnegöl	842	200
Yenişehir	2240	15
Karacabey	2167	4
Mustafakemalpaşa	2954	891
Mudanya	753	3
Gemlik	950	0
Orhangazi	774	22
İznik	18	0
Keles	1152	0
Orhaneli	1805	128
Harmancık	589	0
Büyükorhan	1860	57
Toplam	19.313	1.385

Bursa ili sığır yetiştiriciliği ilçeler itibariyle incelendiğinde hem hayvan sayısı hem de işletme sayısı bakımından Mustafakemalpaşa, Yenişehir ve Karacabey ilçeleri öne çıkmaktadır. Toplam sığır varlığının yaklaşık %52'si bu üç ilçede bulunmaktadır. Tablo 7'de dikkat çeken bir diğer nokta ise sığır varlığı düşük olan özellikle dağ ilçelerinde işletme sayılarının yüksek olduğu görülmektedir bu durum özellikle işletme başına sığır varlıklarının düşük olduğunun bir göstergesidir. Bu

kapsamda işletmelerdeki hayvan varlıkları incelendiğinde mevcut süt sığırı işletmelerinin yaklaşık %58 'nin işletme kapasiteleri 5 baş ve altında, işletmelerin yalnızca %6'sı 25 baş ve üzeri kapasiteye sahip bulunmaktadır ki bu sonuçların ciddi şekilde sorgulanmasını gerektirir. Besi işletmelerindeki durumda benzer şekilde olup, işletmelerin %90'nın kapasitesi 25 baş ve altıdır. Özellikle işletme kapasitelerinin mevcut durumu yetiştiricilerin maliyetleri

karşılama gücünü olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorundur.

Bursa’da sığır yetiştiricilerine temel olarak anaç sığır, buzağı ve süt destekleri yapılmış olup, ayrıca işletmeler mevcut durumlarına bağlı olarak farklı şekillerde bu destekleri artırmışlardır. Türkiye yerli gen kaynakları arasında bulunan Boz ırk sığırın desteklenmesi kapsamında 3 yetiştiricinin 450 baş sığır desteklenmiştir. Türkiye’de geçen yıllar içinde 1 milyon baştan 100 bin başlara inen manda yetiştiriciliği dünyada ve özellikle AB ülkeleri ülkelerinde dikkat çekici şekilde ilgi görmeye başlamıştır. Bu noktada Ülkesel Manda Islahı Projesi hayata geçirilmiş ve mandacılığın tekrar cazip hale getirilmesi çalışmaları başlamıştır. Bursa ilinde de yaklaşık 1000 başa inen manda popülasyonunu geliştirme noktasında Karacabey ve Mustafakemalpaşa ilçelerindeki 47 yetiştiricideki 574 baş mandaya destek verilmiştir (Anonim, 2013a). Yaklaşık 300 baş mandanın sağıldığı ilde ortalama süt verimin 1275 litre olması azımsanmayacak bir değerdir. Çünkü manda sütünün özellikleri ve bu süt ile yapılan ürünlerin sağladığı katma değer tartışılmazdır. Buradan hareket ile özellikle büyük süt işleme kapasiteli tesislerin olduğu Bursa ilinde manda yetiştiriciliği ve verimliliğini artırma noktasında ayrı bir önem verilmesi gerekir.

3.2. Bursa’da Koyun ve Keçi Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Bursa ili yaklaşık 281 bin baş koyun ve 93 bin baş keçi varlığı ile Türkiye küçükbaş hayvan varlığının %1.2’sini oluşturmaktadır. Türkiye’de yaşanan küçükbaş hayvan varlığındaki azalmanın etkileri Bursa’da da görülmektedir. Geçen yıllar itibariyle koyun varlığının 600 binler ve keçi varlığının 300 binler civarında olduğu düşünüldüğünde bugün gelinen noktanın beklenen gelişmenin çok altında olduğu söylenebilir. Bu durumu oluşturan unsurların başında sanayileşmenin artması, köy nüfusundaki azalma ve tarımdaki entansifleşme büyükbaş hayvan varlığının lehine bir gelişme olmasını sağlamıştır.

Hayvan yetiştiriciliğinin gelişmemesi noktasında önemli sorunlardan biri olan örgütlenme, 2005 yılında Bursa İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğinin kurulması ile geç de olsa aşılmıştır. Bursa ilinde yetiştirilmekte olan başlıca koyun ırkları Kıvırcık, Karacabey Merinosu, Tahirova koyunu ve azda olsa farklı ırkların melezlerinden oluşmaktadır. Kayıtlar koyun varlığının yaklaşık %25’inin Karacabey Merinosu ve %75’inin yerli olarak sınıflandırmaktadır. Ancak bu tanımlamanın alana çıkıldığında çok da geçerli olmadığı görülmektedir. Çünkü özellikle koyun yetiştiricileri sürüsünde erkek damızlık kullanma ırk yönünde süreklilik arz etmekte, duruma göre kullandığı damızlıklarda ırk/tip değişikliğine gidebilmektedir. Buda mevcut sürülerde ırk bazında birörnekliliğin kaybolmasına neden olabilmektedir. Keçi ırkları içinde ağırlıklı olarak Kıl keçisi bulunmakta aynı zamanda son yıllarda özellikle Saanen keçisi ve melezi yetiştiriciliği yaygınlaşmaktadır. Mevcut sürülerdeki koyunların yaklaşık %45’inin ve keçilerin %43’ünün sağlıklı olmasında temel etken sürülerin sütçülük özellikleri değil, sütü değerlendirme şekli ve işgücü gibi noktalar öne çıkmaktadır. Özellikle Bursa ili bazında son yıllarda artan küçükbaş hayvan varlığında koyun ve keçinin de destekleme kapsamına alınması, yürütülen projeler ve bazı melez tiplerin yaygınlaşması etkili olmuştur. Özellikle süt keçisi yetiştiriciliği komşu iller Çanakkale ve Balıkesir ile birlikte bir gelişme süreci içindedir. Keçi sütünün peynir ve dondurma ürününe işlenmesi noktasında kazandırdığı katma değer düşünüldüğünde bu gıdaları işleyen tesislerinde birkaçının ilde bulunması süt keçisi yetiştiriciliği ve keçi sütü üretimini artırma yönünde hazırlanacak projeleri güncel hale getirmektedir. Koyun ve keçi sütünü işleyip değerlendirme noktasında özellikle dağ ilçelerine verilecek öncelik ile ilçelerinden birinde toplanan sütün küçük ölçekli bir mandırada uygun teknikler ile değerlendirmek ve piyasaya yöresel tatlar kapsamında pazarlamak hem

üreticiye hem yöreye önemli katkılar sağlayacaktır.

Bursa ilinin özellikle dağ ilçelerindeki köylerde ki buralar koyun ve keçi yetiştiriciliğinin yapılması ile öne çıkmaktadır. Maalesef köylerin birçoğunda kapıların kilitli, gençlerin şehirde ve yaşlıların da koyun ve keçi yetiştiriciliği ile uğraşmaları noktasında sıkıntıları bulunmaktadır. Çoban bulamamaları konunun ayrı bir boyutudur. Diğer taraftan özellikle bu bölgelerde kışı geçirme noktasında mera ve yem kaynaklarına ulaşmada yaşanan zorluklar koyun yetiştiricileri başka bölgelere sürülerini götürmelerine neden olmuştur. Özellikle Osmangazi ve Keles ilçelerinden 2012-2013 dönemi için 10 yetiştirici Kasım-Mayıs ayları arasında yaklaşık 4000 koyunu

yanlarına alarak ağırlıklı olarak Tire'ye ayrıca Akhisar, Karacabey ve Mudanya'ya gitmektedirler. Bu zorlu yolculuk yaklaşık 50 yıldır devam etmekte ancak yetiştirici ve hayvan sayısı her geçen yıl azalmaktadır. Bu geleneksel göç yaya olarak başlamış, tren yolları kullanılmış bugün kamyonlar ile devam eden göçerlik Bursa koyunculuğa kültürel bir zenginlik katmaktadır.

Bursa ili koyun yetiştiriciliği ilçeler itibariyle incelendiğinde hem hayvan sayısı hem de işletme sayısı bakımından Karacabey, Mustafakemalpaşa, İnegöl ve Yenişehir ilçeleri öne çıkmaktadır. Keçi yetiştiriciliği bakımından ise Büyükorhan, Mustafakemalpaşa ve İnegöl ilçeleri en fazla keçi varlığına sahip ilçelerdir. Bursa ilinde ilçeler itibariyle koyun ve keçi işletme sayıları *Tablo 8'*de verilmiştir.

Tablo 8.

Bursa İlinde İlçeler İtibariyle Koyun ve Keçi İşletmelerinin Sayısı (Anonim, 2013a)

İlçeler	Koyun İşletmesi	Keçi İşletmesi
Nilüfer	233	23
Osmangazi	158	25
Yıldırım	7	1
Gürsu	46	11
Kestel	78	7
İnegöl	336	150
Yenişehir	350	52
Karacabey	607	40
Mustafakemalpaşa	538	125
Mudanya	243	32
Gemlik	120	0
Orhangazi	20	12
İznik	63	62
Keles	197	31
Orhaneli	525	40
Harmancık	149	0
Büyükorhan	160	220
Toplam	3830	831

Koyun ve keçi yetiştiren işletmeler ağırlıklı olarak yarı-entansif yetiştiricilik yapmaktadırlar. Keçi yetiştiriciliğinin yapıldığı bölgeler özellikle dağ ve orman kenarı köyler oluşturmaktadır. Yıllar boyunca ormanın baş düşmanının keçi olarak görülmesi bu yörelerde keçi varlığında ciddi azalmalar yaratmıştır.

Bugün geline nokta geçmişte keçi ile ilgili birçok noktanın yanlış yorumlandığı, düzenli otlatma ile keçinin orman alanlarına zarı değil hatta yararının olduğu kabul edilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye genelinde olduğu gibi Bursa ilinde de keçi varlığında azda olsa bir artışın yaşanmasını sağlamıştır. Koyun ve keçi varlığının

işletme kapasite bağı olarak değişimi Tablo 9’da gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi koyun varlığının önemli bir kısmı 50-100 ve 100-250 baş kapasiteli işletmelerde bulunmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinde ise sürü kapasitelerinin daha büyük olup, 100-250 ve 250-500 baş kapasiteli işletmeler öne çıkmaktadır. Özellikle koyun sürülerinin %20.5’inin 50 baş ve altında olduğu, buda

koyun yetiştiriciliği faaliyetinin diğer tarımsal faaliyetlerin yanında ikinci bir faaliyet olarak sürdürüldüğünü göstermektedir. İşletme kapasitelerindeki daralmayı oluşturan bir diğer neden ise, çoban bulamama noktasında sürü mevcudunun azaltılması yoluna gidilmesidir.

Tablo 9.
Bursa İlindeki Koyun ve Keçi İşletmelerinin Kapasite Durumu (Anonim, 2013a)

İşletme kapasitesi	Koyun sayısı		Keçi sayısı	
	Miktar (Baş)	Oran (%)	Miktar (Baş)	Oran (%)
<50	57.417	20.5	9.763	10.8
50-100	96.287	34.5	19.741	22.0
100-250	94.132	33.6	28.242	31.5
250-500	24.557	8.8	24.911	27.8
>500	7.064	2.5	7.038	7.8

Koyun ve keçi yetiştiriciliğine yapılacak yatırımlar köyden kente göçün önlenmesi ve işsizlik gibi sosyal ve ekonomik koşulların iyileştirilmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda Bursa “Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi” ne ikinci beş yılda dahil olmuştur (2011-2016). Bu kapsamında Karacabey Merinosu (6300 baş), Kıvırcık (12600 baş) ve Kıl keçisi (6300 baş) olmak üzere toplam 4 proje yürütülmektedir. Projelerden Karacabey Merinosu; Karacabey, Mustafakemalpaşa, Yenişehir, Mudanya ve Nilüfer ilçelerinde, Kıvırcık projesi; Osmangazi, Keles, Büyükorhan, Harmancık ve Orhanlı ilçelerinde, Kıl keçisi projesi; Kestel, Orhangazi, Gemlik ve İznik ilçelerinde yürütülmektedir. Bu projeler ile ırklardaki bozulmanın önlenmesi (özellikle sürülerin çok karışık olması ciddi problem oluşturmaktadır), düzenli bir kayıt sisteminin oluşturulması, doğru sürü yönetim uygulamaları ve en önemlisi de gelecekte bu ırkları yetiştiren işletmelerin gösterecekleri performansla göre birer damızlıkçı işletme olabilme imkanı elde edebilecekleri koşullar yaratılacaktır.

Bursa ilinde 2012 yılı içinde “Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Projesi” kapsamında 183 yetiştirici desteklenmiştir. Koyun ve keçilerde verimliliği artırma

projesi kapsamında ise 30 yetiştiriciye destek sağlanmıştır. Ayrıca 3330 işletmedeki yaklaşık 310 bin baş küçükbaş hayvan anaç desteği almıştır. Küçükbaş hayvan yetiştiricilerine yapılan bu desteklerin çok geç başlamış olması bugün hayvancılıkta yaşanan sorunların önemli etkenlerinden birisidir.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde devamlılığında vazgeçilmez iki nokta vardır. Bunlar azalan mera alanlarının genişletilmesine yönelik projeler ve bu üretim kolunun vazgeçilmezi çobanlığın tekrar cazip hale getirilmesidir. Diğer taraftan Bursa’da organik hayvancılığa kolayca geçilmesini sağlayacak koşullar mevcuttur. Özellikle dağ yörelerindeki köylerde koyun ve keçi yetiştiriciliğinin mevcut yapısı bu sisteme rahatlıkla adapte olabilecek yapıdadır. Bu da küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini geliştirme noktasında ele alınabilecek alternatif bir yaklaşımdır.

3.3. Bursa’da Arı Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Bursa’nın iklim özellikleri ve bitki örtüsünün zenginliği arıcılık için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Özellikle kırsal alanlar ve dağ köylerinde arıcılık yapma hem daha karlı hem de elde edilen bal daha

fazla ve kaliteli olmaktadır. 2011 yılı itibariyle Bursa ilinde 421 köyde arıcılık faaliyeti devam etmekte olup, toplam kovan sayısı 65.404 adettir. Mevcut kovanların büyük kısmı yeni tip olup, sadece %3.2'si eski tip olarak kayıtlıdır. Kovan tipi noktasında en önemli sorun eski usul kovanların fenni kovanlara çevrilmesi ve varroa paraziti ile mücadele edilmesidir. Bursa İli Arı Yetiştiricileri Birliğine 700 arıcı kayıtlı olup, bu arıcıların arıcılık kayıt sistemindeki verileri; 700 işletme, 678 arılık, 50368 aktif ve 13845 pasif koloniden oluşmaktadır.

Bursa'da mevcut 3000 civarındaki arıcının yaklaşık 500 adedi gezginci arıcıdır. Sabit arıcılıkta kovan başına 15-18 kg, gezginci arıcılıkta 30 kg bal elde edilmektedir. Arılı kovan sayısı ile yaklaşık 800 ton bal, 20 ton polen, 27 ton bal mumu ve 300 kg arı sütü üretimi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2013c). Mevcut arıcıların büyük çoğunluğunun 30 arılı kovanın altında kapasiteye sahip olması, hastalık ve zararlılar ile mücadelede kullanılan ilaçların güvenilirliği ve maliyetler, kovan standardizasyonu açısından bölgeler arası farklılık, geçiş bölgesi olan Bursa ilinde ılıman ve soğuk bölge ırklarının kullanılması ile ilgili yaşanan sıkıntılar öncelikli sorunlar arasında yer almaktadır. Yetiştiricilerin piyasada rekabet gücünü kıran girdilerin (besleme materyali, mazot, kovan vb.) yüksekliği ve desteklerin yetersiz olması arı yetiştiricisini olumsuz etkilemektedir. Bursa'nın meyvecilikte önemli bir merkez olması arıcılığın gelişmesi ve yayılması aynı zamanda meyve üretimini olumlu etkileyecektir.

3.4. Bursa'da İpekböceği Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Yüzyıllardır ipekçiliği ile tanınan bir kent olan Bursa, bu özelliğini büyük oranda, civarında yetişen dut ağaçlarından dolayı elde etmiştir. 2 Nisan 1888 tarihinde Şehreküstü mahallesinde Kazaz Ahmet Muhtar Efendi'nin evi kiralanarak, o zamanki adıyla Harir Darüttalimi adı verilen mektep açılmıştır. 1889 yılında ilk

mezunlarını veren okul, sonrasında daha geniş olan Setbaşı semtinde Burdurizade Osman Efendi'nin evine nakledilmiştir. Okul, 1894 yılında Maksem civarında inşa edilen bir binaya taşınmış ve adı İpekböcekçiliği Enstitüsü olmuştur. Enstitü'nün idaresine getirilen Torkomyan, Pastör usulü tohum üretimi konusunda Bursa'da başarılı hizmetler görerek, çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. 1930 yılında Bursa'daki İpekböcekçiliği Mektebi'ne, İpekböcekçiliği Enstitüsü adı verilerek konusunda her türlü araştırma yapmakla yetkilendirilmiştir. Enstitünün modern laboratuvarlarla donatılması ve ülkemizde ipekböcekçiliği konusunda ilk bilimsel çalışmaların başlaması bu döneme rastlar. Enstitü, Hürriyet mahallesinde, Tarım Meslek Lisesinden alınan arazide inşa edilen tesislerine 1976 yılında taşınmıştır. 2004 yılında da Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmış, bugün faaliyetler Bursa Tarım İl Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Anonim, 2013d).

Bursa'da özellikle monokültür tarım yapılan alanlarda ve milli geliri düşük bölgelerde ipekböcekçiliği faaliyeti devam ettirilmektedir. Üretim potansiyeli itibariyle Mustafakemalpaşa, İnegöl, Büyükorhan ve Orhaneli ilçeleri öne çıkmaktadır. 2011 yılında Bursa Valiliğinin önderliğinde ilgili kuruluşların da katkısıyla Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında Bursa ilinin özellikle dağ ilçelerinde ipekböcekçiliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Üreticilerinin örgütlendiği Bursa Koza Tarım Satış Kooperetifi birçok ildeki kooperatifleri bünyesinde bulundurmaktadır.

Sanayileşmenin gelişmesi, meyve ve sebzecilikte verimliliğin ve pazarlama kanallarının artması, 1990'lı yıllarda Çin'in yol açtığı haksız rekabet ortamında ipekböcekçiliğini tüm Türkiye'de olduğu gibi Bursa'da da gerilemiştir. 1960'lı yıllarda 11 ilçede 476 köyde 20.872 ailenin yaptığı bu faaliyet, bugün 8 ilçe 19 köy 55 aile ile sürdürülmektedir. Bu noktada yaşam standartlarındaki değişimler köy evlerinde ipekböceği yetiştiriciliği için kapalı alan ayıramama sıkıntısını bu geriye gidişte etkili

başka bir faktördür. Bu gelişmeler sonucunda özellikle 2009 yılından itibaren polihibrit yaş koza ve damızlık yaş koza desteklerinde belirgin bir artış olmuştur. Geçen yıllar itibariyle geriye giden bu sektörün yeniden canlanması noktasında belirlenen hedefler arasında yaş koza üretiminin artırılması, ipekli ürünlerinin geliştirilmesi ve kamuoyunda bu üretim kolunun tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik farkındalığın yaratılması öne çıkmaktadır. Türkiye’de 1500 yıldır yaşatılan tarihi ipek yolunu simgeleyen ve Bursa ile özdeşleşen ipekböcekçiliği ve ipek dokumacılığı

geleneği noktasında gerekli girişimlere öncelik verilmelidir.

3.5. Bursa’da Tavuk Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Bursa’da hayvancılığın son yıllar içinde en hızlı gelişen dalı tavukçuluk olup, bunun önemli bir kısmını broiler yetiştiriciliği oluşturmaktadır. İlde toplam 1.8 milyon adet kapasiteli 57 adet damızlık işletme ve yıllık toplam 150 milyon adet kapasitesi 9 adet kuluçkahane mevcuttur. İlın ilçeler itibariyle tavuk çiftliği sayısı Tablo 10’da verilmiştir. Mevcut işletmelerin %50’si Mustafakemalpaşa ilçesinde bulunmaktadır.

Tablo 10. Bursa İlnde İlçeler İtibariyle Tavuk İşletmesi Sayısı (Anonim, 2013a)

İlçeler	İşletme Miktarı
Nilüfer	63
Osmangazi	2
Yıldırım	0
Gürsu	0
Kestel	3
İnegöl	12
Yenişehir	26
Karacabey	37
Mustafakemalpaşa	163
Mudanya	5
Gemlik	6
Orhangazi	4
İznik	5
Keles	0
Orhaneli	1
Harmanlık	0
Büyükorhan	0
Toplam	327

3.6. Bursa’da Su Ürünleri Yetiştiriciliği Faaliyetleri

Bursa ili kapsamında 168 km olan Karacabey, Mudanya ve Gemlik ilçesi deniz kıyı şeridi ve İznik-Uluabat gölünde istenilen seviyede bir üretime ulaşamamaktadır. İlde 19 alabalık tesisi (17 kara + 2 kafes) ve 3 adet sazan tesisi bulunmaktadır. Entansif üretim yapılan alabalık tesisleri ağırlıklı olarak Osmangazi ilçesinde olmakla beraber, İnegöl, İznik, Keles, Kestel, Mustafakemalpaşa ve Yıldırım ilçelerinde bulunmaktadır. Yarı

entansif koşullarda yetiştiricilik yapan sazan tesisleri Karacabey ve İznik ilçelerinde bulunmaktadır.

İznik ilçesinde bir adet alabalık ve somon üretim yönlü kuluçkahane bulunmaktadır. Tesis, yıllık 5 milyon adet alabalık ve 1 milyon adet somon üretim kapasitesine sahiptir. İldeki mevcut alabalık tesislerinin toplam kapasitesi 1014.8 ton/yıl olup, ancak 392.4 ton/yıl üretim yapılmaktadır. Sazan tesislerindeki durum ise yıllık kapasite 81 ton iken yapılan üretim 9.3 ton dur. Alabalık ve sazan çiftlikleri kapasitenin çok altında

üretimde devam etmektedirler. Balıkçı gemi sayısı denizlerde 170 ve iç sularda 307 adettir. Sportif avcılığa katkı ve mevcut popülasyonu desteklemek kapsamında göl ve göletlere her yıl belli miktarda sazan yavrusu bırakılmaktadır. Bursa ilinin 2011 yılı su ürünleri üretimi Tablo 11’de gösterilmiştir. Su ürünlerine yapılan destekler yıllar itibariyle değişkenlik göstermektedir.

Bunlarda işletmede kullanılan sistemler (kafes), iklim, büyüme sürelerinin uzunluğu ve tüketim taleplerinde yaşanan değişiklikler işletmelerin yıllık kapasitelerinde değişimler yaratmakta bu desteklemeleri etkilemektedir. Türkiye’de balık yemi üreten fabrika sayısının yeterli olmaması yem fiyatlarında artış yaratmakta ki buda işletmelerin önemli bir girdisini yem oluşturduğu düşünüldüğünde maliyetleri yükseltmektedir.

Tablo 11. Bursa 2011 Yılı Su Ürünleri Üretimi (Anonim, 2013a)

Üretim Şekli	Üretim Miktarı (ton)
İç Su Üretimi	
Balık Üretimi	1.560
Deniz Üretimi	
Balık Üretimi	2.300
Karides	73
Midye	15

4. SONUÇ

Hayvancılık sektörü, ulusal beslenmenin yanında sanayiye hammadde sağlaması, bölgeler ve sektörler arası dengeli kalkınmanın başarılması, kırsal alanda gizli işsizliğin önlenmesi gibi önemli birçok sosyo-ekonomik fonksiyonlar üstlenmiştir. Dünyada globalleşme ve serbest piyasa ekonomisinin bütün kuralları ile uygulanmasına rağmen, hayvancılık sektörü dünyanın birçok ülkesinde koruma altındadır. Bu noktada Türkiye’de nüfusunun halen önemli bir kısmının kırsal kesimde bulunduğu ve üretimin rekabet gücünün düşük olduğu dikkate alındığında sektörün korunması ve desteklenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin son çeyrek asırdır hayvancılık alanında yaşadığı problemlerin bugün gelinen noktada ciddi sıkıntılar yarattığı açıkça görülmektedir.

Bursa ilinin sahip olduğu coğrafik konum, sanayi yatırımlarının fazlalığı, nüfus yoğunluğu ve gelişmiş ve gelişmekte olan pazarlara yakınlığı, ili tarıma ve tarım içinde

de hayvancılığa özel bir önem vermesini gerekli kılmaktadır. Özellikle hayvancılık

konusunda yapılacak projeler ve yatırımlar açısından cazip bir konumdadır. Konuyla ilgili yapılacak yatırımlar ve mevcut kaynakların daha verimli hale getirebilecek uygulamalar Bursa’yı hayvancılık ve hayvansal üretim konularında yalnız ülkesel boyutta değil, aynı zamanda uluslararası pazarda da önemli bir noktaya taşıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1985. TÜİK, 1965 - 1985 Tarımsal Yapı Üretim İstatistikleri.
- Anonim, 2013a. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bursa İl Müdürlüğü Raporları
- Anonim, 2013b. DSYB kayıtları
- Anonim, 2013c. <http://www.baybir.org/>
- Anonim, 2013d. <http://www.kozabirlik.com.tr/>
- FAOSTAT, 2013. <http://faostat.fao.org/site/569/default.aspx>
- TÜİK, 2013. <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do>

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU İLE OLUŞAN YENİ YÖNETİM YAPISINDA KIRSAL ALANLARIN YERİ VE ÖNEMİ

İsmet Arıcı¹ Müge Kirmikil²

¹ Prof. Dr, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü Görükle, TÜRKİYE Tel: 224 294 16 16 E-Posta: arici@uludag.edu.tr

² Dr., Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü Görükle, TÜRKİYE Tel: 224 294 16 23 E-Posta: muge@uludag.edu.tr

ÖZET- Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan bu yana, tarıma yönelik çeşitli önlemler alınmış, özellikle üretimde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak, üreticinin kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak, kırsal kalkınmanın itici gücünü oluşturan yapısal önlemler üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu çalışma ile büyükşehir kanunu ile oluşan yeni yönetim yapısında kırsal alanların yeri ve bu alanların ülkemiz açısından önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcük: Kırsal Alanın Geliştirilmesi, Kırsal Yerleşim, Büyükşehir Belediyesi Kanunu

1. KIRSAL ALAN, KIRSAL YERLEŞİM NEDİR?

Kırsal alanların değişen görevleri denilince,

- Artan besin ve hammaddelerin güvenli biçimde sağlanması
- Yaşam elemanlarının (toprak, su ve hava) korunması, sürdürülebilir kullanımı
- Kentlinin farklı isteklerine yönelik oturma, dinlenme ve yaşama ortamının sağlanması
- Sağlıklı ve dinamik yapıdaki doğal ortamın ve kırsal görünümünün korunması
- Kırsal yaşam tarzına sahip çıkılması, doğal ve kültürel varlıkların korunması akla gelmektedir.

2. KIRSAL ALANLARIN YAPISAL SORUNLARI

- Köy yerleşik alanları sıkışıktır. Modern insan yaşamı ve hayvancılık tesisleri için geliştirilmesi gerekir. Köy kanunu ve diğer kanunlar köylerin planlı bir biçimde geliştirilmesine katkı sağlamamıştır.
- Tarım arazilerinde ve tarımsal işletmelerde parçalanma ve küçülme devam etmektedir.

- Köy içinde ve tarım arazilerine ulaşımında sorunlar vardır.
- Mülkiyette belirsizlik, hisselilik ve gizli hisselilik çok yaygındır.
- İşletmelerde süreklilik yoktur. Çok zaman bir nesilliktir.
- Köylerde yoğun biçimde geçim sıkıntısı huzursuzluğu vardır.
- Üretimde verimlilik düşük, işletmelerin rekabet yetenekleri zayıftır.
- Köyler terkedilmekte, tarım arazileri boş bırakılmaktadır.
- Gençler köyde yaşamak istememektedir.
- Her şeyi devletten bekleme alışkanlığı vardır. Örgütlenme zayıf, siyaset ve yönetim de etkinlikleri yetersizdir.

3. KIRSAL ALANLARIN GELİŞTİRİLMESİ İHTİYACI

Kırsal alanda sayısız yapısal sorunlar olduğuna ve kırsal alanın fonksiyonları da değiştiğine göre kırsal alanın geliştirilmesinde politikacılara yöneticilere ve kurumlara yeni görevler düşmektedir.

- Kırsal alanda yeni bir miras sisteminin geliştirilmesi

- Kırsal yerleşimlerin yerleşim kalitesinin iyileştirilmesi
- Kırsal alanların çok yönlülüğü çerçevesinde entegre olarak geliştirilmesi
- Tarımsal üretimin desteklenmesi
- Ekonomik gücün ve istihdamın arttırılması
- Köyler arası işbirliğinin desteklenmesi, arttırılması
- Bölgelerdeki özel potansiyellerin yerinde değerlendirilmesi
- Doğal yaşam ortamının sürdürülebilir biçimde korunmasının desteklenmesi
- Çalışmaların hızlı biçimde gerçekleştirilmesidir.
- Özet olarak kırsal alanın geliştirilmesi denince,
- Üretim alanlarının iyileştirilmesi
- Yaşam alanlarının iyileştirilmesi
- Doğal ortamın korunması ve geliştirilmesi akla gelmektedir.

Kırsal alanın geliştirilmesinde 4 temel eleman kullanılabilir.

- Tarımla uğraşanların mülkiyet sorunlarının çözülmesi ve arazi varlıklarının büyütülmesi, güvence altına alınması, yeni bir mülkiyet modeli geliştirilmesi,
- Tarımsal yapının gelişimi için entegre planların geliştirilmesi (arazi çatışmalarının sona erdirilmesi)
- Arazi toplulaştırması; köylerin ve arazilerin yeniden şekillenmesi
- Köy yenilemeleri; köyleri kendine özgü üretim ve yaşama alanı olarak geliştirilmelidir.

Eski yapılanmada;

- Kırsal alanın yönetim biçimi zayıf, olanaklarının az ve devlet politikasının ilgi yetersizliği nedeniyle kırsal alanın gelişmesi de yetersiz kalmıştır.
- Yeni yapılanmada durum nedir? BŞK ne getirmektedir?

BŞK ile belediye sınırları il sınırına dönüşmüştür ilçeler büyükşehir belediyesi

sınırlarına köylerde ilçe belediye sınırlarına dâhil edilmiştir.

Kanun genel olarak kırsal alanın yönetimini de belediyelere vermiş, köyleri ilçe belediyelerin mahallesi durumuna dönüştürmüştür.

Kanun, ilçe belediyelerine daha geniş sorumluluk ve imkânlar tanımıştır. Ancak bu imkânlarla sadece alt yapının iyileştirilmesi öngörülmüştür. Onun dışında kırsal alanın geliştirilmesine yönelik belediyelere ne bir yetki yüklemiş nede bir kaynak yaratmıştır. Sadece 6360 sayılı kanunun 7.madde f fıkrasında “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler” ifadesi yer almaktadır.

Kanun, köylere kırsal alanın geliştirilmesi yönünde yetersiz de olsa yıllardır hizmet götüren ve son halka olan il özel idarelerinin de kapatılmasını öngörmüş, ancak il özel idareleri görevlerini belediyelere vermemiştir. Böylece kırsal alanın geliştirilmesine yönelik hizmet götüren Toprak, Su, Köy Hizmetleri gibi ilçe düzeyinde de teşkilatı olan il özel idarelerinin de kapatılmasını sağlamış ve kırsal alan bütünüyle sahipsiz kalmıştır. Görünürde büyükşehir ve ilçe belediyelerine bağlı olan mahallerin altyapı ve yerleşik alanlarının imar planları dışında tarımsal amaçlı ve ekonomik yatırımlarla ilgili konularda başvurabileceği bir kurum kalmamıştır.

1996 yılından bu yana yürürlükte olan Büyükşehir Belediyesi uygulamalarında olduğu gibi belediye sınırları içerisindeki mahallelerde sadece içme suyunun temini, yolların yapımı ve iyileştirilmesi ve ulaşım için belediye otobüs sisteminin köylere ulaştırılması vb. hizmetlerle köylerde hiçbir dinamizm yaratmamıştır. Köylere bu hizmetlerin yanında kır insanının mülkiyetine, üretime ve yaşam seviyesinin iyileştirilmesine yönelik hizmetlerin

götürülmemesi durumunda yukarda sıralanan sorunların sona erdirilmesi ve kırsal alanda yeni bir kalkınma heyecanı yaratılması mümkün değildir.

Bugüne kadar birçok ihtiyacının karşılanması ve sorunlarının çözümü için en fazla ilçe merkezine kadar gitmek zorunda olan kır insanı, yeni yapılanma ile il merkezlerinde büyükşehir belediyelerine gitmek zorunda olacaktır. Kanun, köy karakterli yeni mahallerin sorunlarına sahip çıkacak uzman birimlerin kurulması yönünde ne büyükşehir belediyelerinde ne de ilçe belediyelerinde bir yapı öngörmüştür. Şurası unutulmamalıdır ki kırsal alanda yaşayan insanlar, ancak tarımsal faaliyetler sürdüğü sürece köylerde yaşamaya, köylerde ancak tarımsal faaliyet sürdüğü sürece yaşayabilir. Öbür taraftan ülkenin en önemli zenginliklerinin başında uygun iklime ve geniş tarım topraklarına ve bunları değerlendirecek üreticiye sahip olmasıdır. Bütün yöneticilere düşen görev üreticinin toprağını işletmesinin sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Yeni yapılanmadan bunun iyileştirilmesi yönünde hizmet beklenirken, hiçbir görev verilmemesi ve görev yapanlarında kapatılması endişe yaratmaktadır.

Köylerin boşalması durdurulmalı, tarımsal faaliyetler mülkiyet ve işletme büyüklüğü dahil güvence altına alınmalı, gençlerin köyde kalması için her türlü iyileştirme ve desteğin verilmesi sağlanmalıdır. Ülkemizde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık genellikle küçük işletmeler biçiminde ve de köy yerleşik alanlarında yapılmaktadır.

Kırsal kalkınma faaliyetlerinde bu işletmelerin büyütülmesi ve geliştirilmeleri istenir. Bu amaçla modeller aranmaktadır. En gerçekçi model, bu işletmelerin köy merkezlerinde ya da en yakın tarım arazilerinde sürdürülmesi biçimindedir. Ülkemizde köy yerleşik alanları yaşam alanının yanında tarımsal üretimin doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirildiği alanlardır. Bu yapıda devam etmek zorunda olduğuna göre

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, bu yapının korunmasını güvence altına alması beklenirken, tersine hiçbir düzenleme getirmemiş, belediye kurallarının oralarda da uygulanmak zorunda olduğu izlenimi yaratmıştır. Bu durum köylerde çok yoğun endişe ve korkuya neden olmuştur. Köylerde katı belediye kurallarının uygulanması Türkiye hayvancılığının sona erdirilmesi anlamına gelecektir. En kısa sürede kanundaki bu eksikliğin işletme yapılarının korunması ve iyileştirilmesi yönünde giderilmesi gerekmektedir.

Köylerin yaşanabilir duruma getirilmesi ve Avrupa Birliğinin hayvancılık işletmelerinin sürdürülmesine ve ürün kalitesinin iyileştirilmesine yönelik standartları yönünde çalışmalar yapılabilmesi için kanun, büyükşehir ve ilçe belediyelerine yerleşik alanlarının yenilenmesi ve kırsal yerleşimler dönüşüm projeleri yapması konusunda görev vermeli ve kaynak yaratmalıdır. Büyükşehir Kanunu bu bağlamda fırsata dönüştürülmelidir. Aksi takdirde üretimde Avrupa Birliği standartlarının uygulanmak zorunluluğu getirildiği anda değişimin kısa sürede gerçekleştirilemeyeceği gerçeği ile işletmelerin büyük bir çoğunluğu faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalacaktır. O durumda köylerden olan göç daha da hızlanacak, tarım toprakları atıl duruma geçecektir.

4. REFERANSLAR

- [1] Anonim "Sonderheft Leitlinien" Schriftenreihe des Bundesministers für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, 2000, 175 S
- [2] Anonim. "Sonderheft Leitlinien Landentwicklung, Beispiele zur nachhaltigen Entwicklung im Ländlichen Raum" Schriftenreihe des Bundesministers für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, 2002, s. 11-26.
- [3] A. Glück, "Politik für ländliche Räume in Bayern" Die Zukunft des ländlichen Raumes und der Ländlichen Entwicklung, Workshop an der Technischen Universität München, Heft 17/1996, s. 7-19.
- [4] İ. Arıcı, Ş. T. Akkaya Aslan. "Arazi Toplulaştırması" Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları No:105, 2010
- [5] I. Wolthaus, "Landschaftsplanung, eine wesentliche Grundlage der Flurbereinigung?" Seminar zur Landeskultur II im Sommersemester 1986, Özel Konuşma
- [6] M. Kirmikil, İ. Arıcı. "Türkiye'de Tarımın Yapısal Sorunları", Tarımda Sancılı Dönüşüm, İ.Ü. İktisat Dergisi Sayı: 477, 2006, s.32

BURSA İLİ'NDE TARIMIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Doç. Dr. Şule Turhan

Prof. Dr. Hasan Vural

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Görükle Bursa

Tel:02242941594

e-mail: sbudak@uludag.edu.tr

ÖZET- Türkiye'nin ekonomik bakımdan en gelişmiş beşinci ili olan Bursa'nın ekonomisi tarım ve tarıma dayalı sanayii, ticaret ve turizme dayanmaktadır. Toprağı bereketli olup, iklimi (sıcaklık, nem ve yağış) tarıma çok müsaittir ve ilde tarım ürünleri çok çeşitli ve bol miktarda bulunmaktadır. Bursa'da faal nüfusun yaklaşık % 60'ı tarımla uğraşmakta ve brüt gelirin % 20'si tarımdan sağlanmaktadır. Diğer açıdan tarımsal üretimdeki verimlilik düzeyi genelde Türkiye ortalamasının üzerinde olan ilde tarıma dayalı sanayinin gelişmiş olmasından dolayı katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi de tarımın il ekonomisi içindeki önemini artırmaktadır. Bu avantajlara karşın üretim ve pazarlamada bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bursa İl'inde tarımsal üretimin planlanması ihtiyacının yanı sıra, pazarlama açısından da önemli yatırımlara ve yönetsel düzenlemelere gereksinim bulunmaktadır. Üretici sorunlarının azalması için örgütlenmeleri desteklenmelidir. Ayrıca üreticilerin üretim tekniği bilgileri ve pazarlama olanakları iyileştirilmelidir. Tarım topraklarının amaç dışı kullanımına izin verilmemelidir. Gıda işletmeleri üretim ve pazarlama yöntemleri konularında en son tekniklerden faydalanmalı, pazarlama sorunlarının çözümü için devlet hem pazar altyapısı hem de pazarlama hizmetleri konularında destekleyici olmalıdır. Kayıtsız gıda ticaretinin önüne geçilmelidir. Pazarlama sorunlarının çözümü ve dikey bütünleşme için sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Bursa, tarım, sosyo-ekonomi, gıda sanayi

1.GİRİŞ

Tarım, Türkiye ekonomisinde önemli bir sektör olma niteliğini, hala korumaktadır. Son yıllarda yaşanan yapısal değişimler ve iyileştirme çabalarına karşın, Türkiye tarımının önemli sosyo-ekonomik sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlara uygun çözümler bulabilmek için, makro ve mikro seviyede tarımsal yapının tüm özellikleriyle göz önüne serilmesi, mevcut durumun sağlıklı veri ve bilgilerle belirlenmesi zorunlu gözükmektedir. Ancak bu tespit ve değerlendirmeler sonunda, gerçek sorunları saptamak ve uygun çözümler üretmek mümkün olacaktır.

Toplam ülke nüfusunun %23.7'si kırsal kesimde yaşamaktadır. Aktif nüfus içerisinde tarımın payı %26,7 iken, sanayi sektörünün payı %25,3, hizmetler sektörünün payı ise %50,03'dür . Toplam tarım ve tarıma dayalı sektörlerin ihracat değeri 31,9 milyar TL'ye ulaşmış olup, toplam ülke ihracatı içindeki oranı %31 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK 2011). Aynı yıl toplam tarım ithalatı ise 6.5 milyar TL'dir. Ancak, Türkiye'nin 2007 ilinden itibaren tarımsal dış ticaret dengesinin negatif olması, net ithalatçı ülke duruma geldiğini de göstermektedir. Ülkemiz tarımında önemli bir yer tutan Bursa İli, tarım alanı açısından toplamda çok da büyük

alanları bünyesinde barındırmamasına karşın, tarımsal üretim ve pazarlama açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bursa İli 1.081.954 hektar alan üzerinde bulunup, bunun % 40'ı olan 429.323 hektar alanda tarımsal faaliyet yapılmaktadır. Yeniliklere ve gelişimlere açık bir çiftçi kitlesine sahip olan ilde, tarımsal sanayi ile olan uyumu büyük oranda sağlamanın verdiği avantajlarla il ve ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Polikültür tarımın yapıldığı, ürün deseninin çok farklı olduğu Bursa'da; Türkiye sofralık zeytin üretiminin % 40'ı, şeftali üretiminin % 28'i, sofralık siyah incirin % 80'i, çilek üretiminin % 19'u, domates üretiminin % 11'i, biber üretiminin % 15'i, bezelye üretiminin % 50'si gerçekleştirilmektedir (TÜİK 2011). Bursa 3.1 milyar TL'lik tarımsal geliri ile ülkemizin en önde gelen tarım bölgelerindendir. İçinde bulunduğumuz AB uyum sürecinde en önemli başlıklardan biri olarak tarımın yer alması Bursa tarımının önemini artırmaktadır.

Gelişen tarımsal üretiminin yanında, tarıma dayalı sanayi konusunda Bursa önemli bir merkezdir. Ülke genelinde bakıldığında çok önemli bir konuma sahiptir. Türkiye meyve suyu üretiminin % 26'sı, dondurulmuş gıda üretiminin % 61'i, domates salçası üretiminin % 64'ü, konserve üretiminin % 47'si Bursa'da gerçekleşmektedir (TÜİK 2011).

2. BURSA İLİ'NİN TARIMSAL YAPISI

2.1.BURSA İLİ'NDE ARAZİ KULLANIMI

Türkiye'nin Güney Marmara bölgesinde bulunan Bursa ili ve civarı, uygulanan polikültür tarım sistemi ile önde gelen tarımsal üretim merkezlerindendir. Bursa İli'nde 336.405 ha olan kültür arazisi içinde en büyük payı tarla arazisi almaktadır. Bunu sırasıyla sebzelik (%12,55), zeytinlik

(%11,37), meyvelik (%9,07) ve bağlar (%2,12) izlemektedir. Toplam arazinin %5,06'sı nadas alanıdır, %8.79'luk kısmı ise tarıma elverişli olup kullanılmayan arazidir.

2010 yılı ÇKS (Çiftçi Kayıt Sistemi) verilerine göre İl'de beyan edilen toplam alan 1.632.415,579 dekar olup, başvuruda bulunan işletme sayısı ise 37.080'dir. Buna göre işletme başına ortalama arazi büyüklüğü 44,02 dekadır. İşletmelerin %37,21'i 50 dekardan küçük araziye sahiptir, bu oran Türkiye ortalamasına göre düşük olup, arazi parçalanması açısından daha iyi durumda olduğunu göstermektedir. Ancak; miras yolu ile parçalanmanın yasal mevzuata rağmen devam etmesi tarımın geleceği açısından büyük risk oluşturmaktadır.

2.2.BURSA İLİ'NDE TARIMSAL ÜRETİM

Bursa İli ile uyum sağlamış olan bitkisel üretim dallarında yoğunlaşma görülmekle birlikte polikültür tarımın yaygın olduğu söylenebilir. Özellikle meyve, sebze tarımı yapan işletmeler ile hayvancılık işletmelerinin birçoğunda entansif tarım hakim durumdadır.

2.2.1.Bitkisel Üretim

Bursa İli'nde yetiştirilen önemli tarla ürünlerinin üretim ve verimleri Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo1 incelendiğinde üretim itibari ile ilk sırayı silajlık mısırın aldığı görülmektedir. Verim açısından incelendiğinde ise, şekerpancarı başta gelmektedir. Üye olmaya çalıştığımız ve rekabet içinde bulunduğumuz Avrupa Birliği (AB) ile karşılaştırıldığında, özellikle buğday ve arpa gibi tarla ürünlerinde nispeten geri durumda kaldığı, üretimin artırılması için teknik yönden eksikliklerin giderilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1. Bursa İlinde Önemli Türler İtibariyle Tarla Ürünleri ve Verimleri (2011)

Ürün	Üretim(ton)	Verim (kg/da)	AB ortalama verim (kg/da)
Buğday(Diğer)	231.372	271	479,42
Arpa(Diğer)	24.892	223	396,34
Patates(Diğer)	38.459	2.094	2519,14
Şekerpancarı	85.544	8.188	5748,92
Ayçiçeği(Yağlık)	19.064	151	177,90
Mısır (Silajlık)	906.470	510,8	786,15

Kaynak:TÜİK 2011, FAO 2012.

Bursa İli tarla bitkileri ve meyve üretimi yanında sebze üretiminde de önemli bir yerdedir. Bursa İlının ekolojik özellikleri nedeniyle sebze üretimine en uygun bölgelerden olması gıda sanayi gelişiminin temel nedenidir. Özellikle salçalık domates ve biber üretimi ihracat ve gıda sanayi talepleri nedeniyle ileri boyutlara ulaşmıştır. (Tablo2) Meyve sebze üretimi ve ürünleri sadece ilin değil tüm ülkenin gıda talebinin karşılanmasında önemli rol oynamaktadır. AB ile kıyaslandığında bazı ürünlerde verimin artırılması için önlemler alınması gerekmektedir.

Tablo 2. Bursa İlinde Önemli Türler İtibariyle Sebze Üretimi (ton) ve verimi

Ürün	2007	2008	2009	2010	2011	Verim(kg/da)(2011)	AB ortal.verim (2011)
Domates	983.509	1.064.571	1.089.548	797.890	1.198.320	4 458	15676
Hıyar	11.416	11.491	12.931	12.653	14.353	2 298	11423
Biber	132.537	136.109	138.719	127.334	133.438	-	-
Taze fasulye	37.610	38.699	52.453	44.935	48.143	1 310	867
Patlıcan	40.122	41.458	40.124	30.493	31.202	2 792	9303
Karpuz	92.233	91.446	70.334	55.664	91.719	-	344537
Ispanak	17.948	17.459	17.736	14.665	13.079	1 448	1333
Bezelye	39.236	39.038	38.475	29.449	31.462	1 264	555

Kaynak: TÜİK 2011, FAO 2012.

2.2.2.Hayvansal Üretim

Bursa'da hayvansal ürünler önemli bir gelir kaynağıdır. Bursa İl'inde yetiştirilen başlıca küçükbaş hayvanlar merinos ve kıvırcık koyunudur. Büyükbaş hayvancılık da yaygın olarak yapılır. Bursa hayvancılığının öteki dalları tavukçuluk, arıcılık ve ipekböcekçiliğidir. Osmanlı döneminde

Bursa, ipeği ve dolayısı ile ipekböcekçiliği ile ün kazanırken, ipekböcekçiliği günümüzde yan faaliyet kolu olarak sürdürülmektedir. Marmara Denizi ile Uluabat ve İznik göllerinde balıkçılık yapılır. İlde çayır ve mera varlığı yetersiz olduğundan özellikle büyükbaş hayvancılıkta yoğun olmak üzere açık ve kapalı ahırlarda entansif yetiştiricilik yaygın

durumdadır. Başlıca hayvan varlığı *Tablo 3*'de yer almaktadır

2011 yılı itibari ile ilde 280.587 baş koyun, 95.944 baş keçi, 869 baş manda bulunmaktadır. Toplam sığır varlığı 172.855 baş olup, bunun % 63,5'ini kültür ırkı (109.334 baş), % 31'ini melez (54.012 baş),

%5,5'ini ise yerli ırk (9509 baş) oluşturmaktadır. *Tablo 3*'den görüldüğü gibi 2011 yılı itibari ile Bursa ilinde toplam 4.205.897 baş (broiler) bulunmaktadır. Yumurtacı tavuk sayısının ise 3.737.283 baş olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Bursa İlinde Hayvan Varlığı (2011)

İLİN HAYVAN VARLIĞI DAĞILIMI	MİKTAR (baş)	Avrupa Birliği(baş)
Koyun	280.587	99862823
Keçi	95.944	13026766
Manda	869	358161
Sığır Toplamı	172.855	89441589
Kültür ırkı (% 63,5)	109.334	-
Melez (% 31)	54.012	-
Yerli (% 5,5)	9509	-
At	2.234	3843439
Tavuk (Yumurtacı)	3.737.283	1242270
Tavuk (Broiler)	4.205.897	-
Kaz-Ördek-Hindi	8.061	131025000 (ördek-hindi)
Arı Kovanı (Yerli)	2.073	11216735
Arı Kovanı (Fenni)	63.331	

Kaynak: TÜİK 2011, FAO 2012.

İlde 2011 yılında 18.022 ton et, 226.447 ton süt, 747 ton bal üretimi ile 721.787.965 adet yumurta üretimi gerçekleşmiştir. 2011 yılı itibari ile ilde toplam 3.943.487 kg su ürünleri üretimi gerçekleşmiştir. Toplam üretimim % 60 gibi çok büyük bir kısmını deniz mahsulleri üretimi oluşturmaktadır.

Deniz ürünleri miktarları değerlendirildiğinde en büyük paya sahip olan ürünün balık olduğu görülmektedir. İldeki balık üretimi 2.295.255 kg olup toplam su ürünlerinin % 42,6'lık kısmını oluşturmaktadır.

2.2.3. Bursa İlının Tarımsal Alet Makine Varlığı

Bursa İl'inde polikültür tarımdan dolayı tarımsal faaliyette çok çeşitli tarım alet ve makineleri kullanılmaktadır. Dolayısıyla entansif tarım hakim durumdadır. İl'de 43.841 adet traktör bulunmakta olup, mevcut tarım arazisi başına düşen traktör sayısı 0,13 adettir. İl'de 108.284 adet traktör

parkı, 126 adet biçerdöver, 27.036 adet motopomp, 21.919 adet ise damlama sulama sistemi bulunmaktadır.

Bursa İl'inde mekanizasyon düzeyinin göstergelerinden olan hektara düşen traktör sayısı (adet/1000 hektar) 2011 yılı itibariyle 129 adettir. Bu oran Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ancak, ekipman sayısının traktör sayısına oranla az olması, traktörün tarım dışı faaliyetlerde de kullanıldığının bir göstergesidir. (Işık vd. 2003)

3. BURSA İL'İNDE TARIMSAL GELİR

Üretim gelirleri hesaplanmasında, üretimlerdeki ve üretim gelirlerindeki gelişmeleri değerlendirmek amacı ile cari ve (2005 yılı fiyatları baz alınarak) sabit fiyatlarla değerlendirme yapılmıştır. Cari fiyatlar ile ilk sırayı meyve ürünleri almakta olup, ikinci sırada sebze ürünleri gelmekte olup tarla ürünleri gelirleri üçüncü sırada yer almaktadır. (Tablo 4)

Tablo 4. Bursa İl’inde Tarımsal Gelir

Gelir Kaynağı	2011 Yılı Cari Fiyatlarıyla (TL.)	2010 Yılı Tarımsal Gelir (TL.)	2005 Yılı Sabit Fiyatlarıyla (TL.)
Tarla Ürünleri Geliri	717.823.650	712.204.142	299.658.320
Meyve Ürünleri Geliri	1.088.827.920	774.190.250	479.860.820
Sebze Ürünleri Geliri	1.004.447.340	1.016.178.130	328.667.830
Hayvan Ürünleri Geliri	434.994.088	463.041.546	268.145.373
KEH (Kanatlı ve Arıcılık Üretim Kolu Gelirleri)	193.170.342	116.497.717	88.807.893
Su Ürünleri	72.962.376	10.554.652	63.655.493
T O P L A M	3.512.225.716	3.092.666.437	1.528.795.729

Kaynak: Anonim, 2012.

4. TARIMDA ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİ

4.1. TARIMSAL KOOPERATİFLER

Bursa ilinde kuruluşu tamamlanmış ve 3476 Sayılı Kanuna göre intibakları yapılmış 300 adet Tarımsal Kalkınma, 38 adet Sulama ve 18 adet Su Ürünleri Kooperatifi olmak üzere toplam 356 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif mevcuttur. Tarımsal kalkınma kooperatifleri % 84,3 oran ile ilk sırada yer almaktadır. Kooperatiflerin başarılı olabilmeleri için üst örgütlenmelerini tamamlamaları gerekmektedir. Bu nedenle az sayıda da olsa üst birlik bulunmaktadır.

4.2. YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİ

Türkiye’de üretici birlikleri dışında yetiştirici birlikleri de bulunmaktadır. 4631 Sayılı Hayvan Islah Kanununa dayanarak 2001 yılında çıkarılan “Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre yetiştirici birlikleri kurulmaya başlamıştır. Kanun kapsamında kurulan yetiştirici birlikleri, tür ya da ırk bazında bir araya gelerek yüksek verimli hayvanlar elde etmek için oluşturulan organizasyonlardır. İl bazında örgütlenerek her ilde aynı ırk ya da türden bir tane birlik kurulmaktadır. Birlik kurabilmek için, ana sözleşmede belirlenen üyelik şartlarına sahip yedi yetiştiricinin bağlı bulundukları İl Müdürlüğüne başvurmaları gerekmektedir.

4.3. ÜRETİCİ BİRLİKLERİ

Türkiye’de çok farklı yasal dayanağı olan ve Birlik adını taşıyan örgütler bulunmaktadır (Mahalli İdarelere ait birlikler ve sulama, köye hizmet götürme ve damızlık sığır yetiştiricileri birlikleri). Türkiye’de son verilere göre bu birliklere ortak ve kayıtlı işletme sayısı toplamı 1 milyona yaklaşmaktadır (İnan 2006). Bunların dışında, 2004 yılında 5200 Sayılı Üretici Birlikleri Yasası çıkarılmıştır. Tarımsal Üretici Birliklerinin Kuruluş Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik 2005 yürürlüğe girmiş ve birlikler kurulmaya başlanmıştır. Bursa İl’inde Bakanlık kayıtlarına göre, 9 ürün grubunda 8191 kişinin üye olduğu 22 birlik bulunmaktadır

Bursa İl’inden 2011 yılında 107 ülkeye 64 çeşit 107 milyon \$ tutarında yaş meyve sebze, 186,6 milyon \$ tutarında meyve sebze mamulleri ihracatı gerçekleşmiştir. En fazla Avrupa Birliği ülkelerine dış satım yapılırken, ilk sırayı %31’lik oranı ile Almanya almakta, bunu %7,5’lik payı ile İngiltere izlemektedir. Başlıca ihraç ürünleri armut, ayva, kiraz ve sivri biber çeşitleridir. İhracat genel olarak artma eğilimine sahip olup, yıldan yıla düşük oranda da olsa ihracatta dalgalanmalar yaşanmaktadır.

5. BURSA İLİNDE GIDA SANAYİ

Bursa’da 54 farklı alanda gıda işyeri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Tablo 6’da verilmiştir. Gıda sanayi tarımsal üretimle sıkı bir ilişki

içerisindedir. Nüfusun beslenmesi, istihdamı, katma değer, dışsattım açısından oldukça önemlidir. Meyve sebze işleme sanayi içerisinde yer alan konserve sanayi ihracatta en yüksek payı alan sanayi dalıdır (Tablo 5).

Gıda sektörünün mevcut sorunlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- 1.Kayıt dışı üretim ve ticaret
- 2.Gıda sanayi envanterinin ve tarıma dayalı bir coğrafi planın olmayışı
- 3.Temel gıda maddelerinde KDV yüksekliği

4.Ana girdi maliyetlerinin yüksekliği

5.Yetersiz gıda denetimi ve belirsiz denetim sorumluluğu

6.Yatırım teşviki sorunu

7.Yetersiz örgütlenme ve markalaşamama

8.Çalışma izni ve gıda sicil numarası alımındaki zorluk

9.Tedarikçilerin eğitim yetersizliği

10. (Anonim 2006).

Tablo 5: Bursa İlinde Gıda Sanayi İhracatı

ÜRÜN TÜRLERİ	2009	2010	2011	2012*
Dondurulmuş, Kurutulmuş, Geçici konserve Edilmiş Meyve ve Sebzeler	48.241.765	52.105.143	46.790.712	4.775.507
Meyve Sebze Konserveleri	88.594.691,	74.922.353	71.711.397	10.177.614
Meyve ve Sebze Suları	22.754.262	34.584.787	42.177.509	5.127.380
Meşrubat ve Alkollü İçkiler	14.487.974	17.374.644	25.927.023	6.953.040

*2012 yılı için ilk iki aya ait veriler kullanılmıştır.

Kaynak: UİB, 2012

Gıda sanayinde öncelikli hedefler; üretimin arttırılması, üretimin çeşitlendirilmesi, kalitenin yükseltilmesi, maliyetin düşürülmesi, dışsattımın arttırılması ve yurt içi tüketimin dengeli ve sağlıklı tüketim açısından yönlendirilmesidir (Oraman 1998). Kayıtsız üretim ve ticaretin

önlenmesinin yanı sıra, AB'ye uyum açısından bu kanuna uygun üretim ve ticaret yapılması ayrıca önem taşımaktadır. Günümüzde 'ticari marka'sı olmayan işyerlerinin ticarete uzun ömürlü çalışma ve rekabet edebilme şansı çok azdır.

Tablo 6: Bursa İlinde Gıda Firmalarının Faaliyet Çeşitleri

GIDA ÜRETİM SINIFI	Sayısı	Kurulu Kapasite (Beygir Gücü)
Alkolsüz içecek üretimi	29	86.310,00
Baharat işleme	24	110,72
Çerez, cips ve benzeri ürünler üretimi	25	3.411,40
Doğal veya fabrikasyon olarak kurutulmuş gıda, kuruyemiş işleme	20	301,30
Dondurma ve yenilebilir buz ürünleri üretimi	76	5.387,91
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	693	1.818,16
Et ve et ürünleri üretim tesisleri (sakatat temizleme ve işleme yerleri dâhil)	138	682,45
Fermente ve salamura ürün üretimi	260	3.486,56
Hazır yemek, tabldot yemek üretimi	111	12.534,99
Meyve sebze paketleme, boylama, sarartma ve mumlama	91	11.611,25
Meyve ve veya sebze işleme	266	88.735,09
Pasta, börek, hamur ve sütlü tatlılar gibi her türlü pastacılık ürünleri üretimi	545	13.092,04
Soğuk hava deposu ve veya Gıda Nakliyesi	28	1.075,40
Süt ve süt ürünleri üreten iş yerleri	116	1.435,75
Şekerleme üretimi	49	35.911,43
Tahin, helva ve pekmez üretimi	25	2.705,73
Unlu mamuller üretimi	569	8.843,15
Yeniden ambalajlama. Gıda ambalajlama	60	2.262,37
Yumurta paketleyen iş yerleri	45	198,00
Zeytinyağı üretimi (yağhaneler hariç)	40	1.637,80

Kaynak: Anonim, 2012

Gıda sanayinde ilkel teknolojinin terk edilmemesi ve küçük kapasiteli üretimin varlığı, pazarda rekabet şartlarını gelişmiş ülkelerden farklı kılmaktadır. Bu şekilde çalışan piyasalara et, süt, unlu mamuller ve şekerli ürünler verilebilir. Ürünlerin TSE standardının olmaması fiyat avantajını yok ederek, haksız rekabete yol açmaktadır.

6. SONUÇ

Bursa İli sahip olduğu iklim ve toprak şartları nedeni ile ülkemizin nadir tarım yörelerinden biridir. Ancak üretim ve pazarlamada bazı sorunları bulunmaktadır. Özellikle AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde eksiklerin bir an önce tamamlanması zorunluluğu söz konusudur. Artık tarımsal ticaret yurt içi ile sınırlı kalmamakta, tarım ve gıda ürünlerinde önemli miktarlarda dış alım yapılmaktadır.

Kuvvetli rekabet karşısında işletmelerin yok olmaması için çok iyi hazırlanması gerekmektedir.

Bursa ilinde tarımsal üretimin planlanması ihtiyacının yanı sıra, pazarlama açısından da önemli yatırımlara ve yönetsel düzenlemelere gereksinim bulunmaktadır. Üretici sorunlarının azalması için örgütlenmeleri desteklenmelidir. Ayrıca üreticilerin üretim tekniği bilgileri ve pazarlama olanakları iyileştirilmelidir. Tarım topraklarının amaç dışı kullanımına izin verilmemelidir. Gıda işletmeleri, üretim ve pazarlama yöntemleri konularında en son tekniklerden faydalanmalı; pazarlama sorunlarının çözümü için devlet, hem pazar altyapısı hem de pazarlama hizmetleri konularında destekleyici olmalıdır. Kayıtsız gıda ticaretinin önüne geçilmelidir. Pazarlama sorunlarının çözümü ve dikey

bütünleşme için sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalıdır (Vural 1983). Tarım ve gıda ürünlerinin ihracatı desteklenmelidir. Tarım ürünlerinin işletmede toplanmasından son tüketim alanında dağıtımına kadar, tüm pazarlama hizmetleri birbirini izleyen şekilde ve bir bütünlük içinde yerine getirilmelidir. Ürünün yetiştirilmesi ile birlikte pazara hazırlamanın ve pazarlama hizmetlerinin teknik bilgileri de üreticilere yayım teşkilatı aracılığı ile yayılmalıdır. Her kademedeki pazarlayıcıların pazarlama bilgileri ile donatılmaları, pazarlamada etkinliği artıracağından bu konuda eğitim ve yayım faaliyeti geliştirilmelidir. Tarımsal ürün pazarlamasında arz cephesi, genellikle küçük üretim birimleri, düşük verimlilik ve düşük pazar arzı ile zayıf bir durum göstermektedir. Arz cephesinin kuvvetlenmesi için üretim birimlerinin üretim hacmini artırıcı, verimliliği yükseltici ve pazara yönelik faaliyetleri hızlandırıcı önlemleri geliştirmek gerekmektedir. Bursa İli'nde kendine özgü tarım politikalarının oluşturulmaması, özel sektör ile kamu sektörü üretim ve pazarlamada sorunların doğmasının temel nedenidir. Oysa, üretici, işleyici ve ihracatçı ortak planlamalar yapabilirse temel sorunlar kolayca çözülebilecektir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, E., G.Özsoy, M.S.Dirim ve Z.Tümsavaş, 2010. Monitoring Temporal Degradation of Natural Resources in Bursa-Turkey. International Soil Science Congress on "Management of Natural Resources to Sustain Soil Health and Quality", 26-27 Mayıs 2010, 19 Mayıs Üniv. Samsun.
- Anonim, 1983. Bursa İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Topraksu gen. Müd. TOVEP:06, Genel Yayın No.734, Ankara.
- Anonim, 2006. Bursa'da Gıda & Tarım Dergisi. Yıl:1 Sayı:5 Ekim-Kasım 2006.
- Anonim, 2011. Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Brifing Raporu, Bursa.
- Anonim, 2012. Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, <http://www.bursatarim.gov.tr>, Bursa.
- BTSO, 2012. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Verileri, www.btso.org.tr
- Erkuş, A., 1982. Bursa İlinin Tarımsal Yapısı. U.Ü.Ziraat Fakültesi Dergisi, sayı 1, cilt 1, Bursa, s.11-13.
- FAO, 2012. Food and Agricultural Organization of United Nations Statistics, www.fao.org
- İpekyün, A., 1986. Bursanın Ekonomik Yapısına Genel Bir Bakış. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayın No.21, Bursa.
- Işık,E., T. Güler ve A. Ayhan, 2003. Bursa iline ilişkin mekanizasyon düzeyinin belirlenmesine yönelik bir çalışma. Uludağ Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, 17 (3): 125-136
- İnan, İ. H., 2006. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, 6. Baskı, Avcı Ofset Matbaası, İstanbul.
- Katkat, V., A.Özgümüş ve M.Kaplan, 1989. Buğday Bitkisinde Yaprak Gübrelemesinin Ürün Miktarı ve Azot Kapsamı Üzerine Etkileri. U.Ü.Ziraat Fak.Dergisi cilt.6, 1987, Bursa, s.21-27
- Korukçu, A. ve İ.Arıcı, 1986. Bursa İlinde Kültürteknik Sorunlarının Çözümüne İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Sonuçları, 2.Ulusal Kültürteknik Kongresi, 29.4-2.5.1986, cilt 1, Adana. s.132-152
- Korukçu, A., İ.Arıcı, S.Yazgan, K.S.Gündoğdu, 1989. Bursa ve Yöresinde Su Kaynaklarına İlişkin Sorunlar. Marmara Bölgesinde Tarımın Verimlilik Sorunları Sempozyumu, 25-27.10.1989, Bursa, MPM Yayın No.387, Ankara, s.109-119.
- Oraman, Y., 1998. Marmara Bölgesinde Faaliyette Bulunan Çeşitli Gıda Sanayi Kuruluşlarında Toplam Kalite Yönetimi Uygulaması ile Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Tekirdağ.
- TÜİK, 2011. Tarımsal İstatistik Göstergeler, Türkiye Ulusal İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr
- UIB, 2012. Uludağ İhracatçılar Birliği Verileri, www.uib.org.tr
- Vural, H., 1983. Tarımsal Pazarlamada Sözleşmeli Çiftçilik Uygulaması. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, cilt 9, sayı 104, Ankara. s.20-23.

TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu
Bursa 4. Kent Sempozyumu
7-8 Haziran 2013

BURSA KENTİNDE ARAZİ KULLANIM KARARLARI VE TARIM ARAZİLERİNE ETKİLERİ

TMMOB Bursa Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı
Doç. Dr. Ertuğrul AKSOY

ÖZET- Ziraat Mühendisleri Odası ve ZMO Bursa Şubesi olarak Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığı ve kalkınmasındaki en önemli yapı taşlarından birisinin dün olduğu gibi , bu gün ve gelecekte de “*Tarımsal üretimde kendine yeterlilik* ” olduğu görüşünü savunmaktadır.Tarım, birincil olarak ülke insanının besin ihtiyacını karşılamak, kırsal nüfusun topraklarını terk ederek kentlere göçünü önlemek, ikincil olarak da ihracatın artırılması, sanayiye hammadde sağlanması, bölgeler ve sektörler arası dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi, sanayi ve hizmet sektörlerinde yeni iş olanaklarının yaratılması gibi önemli işlevlere sahiptir.

Tarımın söz konusu işlevleri yerine getirebilmesi için tarımsal üretimin en önemli iki unsuru toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanılmalarının sağlanması; gelecek nesillerin güvenli, sağlıklı ve yeter gıdaya ulaşabilmeleri için her karış toprağın, her damla suyun korunması ve geliştirilmesi zorunludur. Son 10 yıldır dayatılan veya toplumun her kesimine yerleştirilmeye çalışılan var olan tüm doğal kaynaklarımızın rant aracı veya rant yaratma kaynağı olarak görme ve pazarlama anlayışının terk edilerek söz konusu kaynakların, öncelikle yaşam ve üretim kaynağı olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekir. Ayrıca doğal varlıklarımızın sadece kendi insanlarımıza ait olmadığı bu topraklarda yaşayan tüm canlılara hatta tüm dünya canlılarına ait bir yaşam ve üretim kaynağı olduğunu da bilmek kabul etmek gerekir.

Bu nedenle çalışmada Bursa ilinde kanunlara, yönetmeliklere, planlara aykırı olarak alınan meslek odalarının bilimsel ve teknik raporlarına ve uyarılarına rağmen uygulamaya geçirilen bazı önemli arazi kullanım kararları ve arazi kullanım kararlarının verimli tarım arazilerine olumsuz etkilerinin sunulması amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca söz konusu kararların alınma süreçleri ve gerekçeleri ile söz konusu kararların tarım arazilerine zarar vermeden alınması için yapılması gerekenler de tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Arazi kullanımı, Amaç dışı kullanım, Bursa İli Plan kararları

GİRİŞ

Bursa kentinde ova toprakları ve su kaynakları bakımından tarımsal üretim için çok uygun potansiyellere sahip iken 1967-1972'li yıllardan ilk organize sanayi bölgesinin Bursa'da yer seçimiyle başlayan ve yoğun iş gücü ve alan

kullanımı gerektiren, otomotiv, tekstil, deri vb. sanayilerin hızlı ve kaçak gelişmesi, gelişen sanayileşmeye bağlı hızlı nüfus artışı nedeniyle meyve ve sebze üretim merkezi olan ova toprakları (***Bursa Ovası gibi 1976 yılında ova koruma alanı:11.245 hektar; 2008 yılında 9.250,5 hektar; yok edilen Sulu Mutlak Tarım Arazisi: 1995,3 ;***

Ova koruma Alanının % 17,7'si 2006 yılı 1:25000 ölçekli plan) amaç dışı kullanılarak yok edilmiş, her tür canlıya ev sahipliği yapan dereleri, çayları hatta son zamanlarda yer altı su kaynakları dahi tekstil ve otomotiv proseslerinin ağır metallerle zengin atık suları ile kirletilerek tarımda dahi kullanılmayacak (Örnek; Nilüfer Çayı = Sulama suyu niteliği 4.sınıf çok kirli; yaz ve kış aylarında veya tüm mevsim 4. Sınıf Su kalitesinde akan bir çay; yaz aylarında akan suyu % 98 oranında atık su, proses suyu olan bir çay ; Bursa ovasında ve yakın çevresindeki 53 köyün hayat kaynağı, üretim kaynağı zehre dönüştürülmüş, kötü kokulu bir çay) duruma getirilmiştir (Aksoy, 2013a).

Tarımsal üretimde girdi maliyetlerinin yüksekliği, yıllardır üretilen ürünlerin fiyatlarının üretim maliyetlerinin altında kalması, pazarlama sorunları gibi sorunlarının yanında son yıllarda Bursa tarımının en önemli sorununun toprak ve su kaynaklarının amaçları dışında kullanılarak kirletilmesi, yok edilmesi dolayısı ile bir üretim ve yaşam kaynağı olma özelliklerinin yok edilmesi olduğu söylenebilir.

İlin genel alanı 1.081.954 ha olup, tarım arazisi olarak kullanılan alan 336.405 ha ve genel alan içersindeki payı ise % 30,9 dur. 30.523,9 ha alan ise meyve bahçesi olarak tesis edilmiştir. Bağ ve zeytinlikler bu alanlar içine dahil değildir. Tarım yapılan 336.405 hektar, tarım arazisinin 268.008 hektarı (Bursa ili arazi varlığının % 26,4'ü) sulanabilir durumdadır. Bununla beraber sulu tarıma uygun arazilerin ancak 139.006 hektarında sulu tarım yapılmaktadır (Anonim, 2012).

Bursa ili nüfus yoğunluğu bakımından Türkiye'nin en büyük şehirlerinden birisidir. Buna göre il nüfusunun %87,91'lik bölümü (2.204.874) kentlerde, %12,09'luk bölümü ise (303.089) köylerde yaşayan nüfusu oluşturmaktadır. Merkez ilçeler (Nilüfer,

Osmangazi, Yıldırım) dışında kalan ilçelerin nüfus yapıları incelendiğinde, şehir nüfusu en fazla olan ilçenin İnegöl ilçesi (213.100), en az ilçenin ise Harmancık (8.156) olduğu görülmektedir. İstihdam edilen nüfusun %13,2'si tarım sektöründe, %42,6'sı sanayi sektöründe yer almaktadır.

İlimizin içinde bulunduğu coğrafi konum; iç ve dış ticaret kanalları ve pazarlama ağlarına erişim kolaylığı, İlimiz ticaret ve sanayisine avantaj sağlamaktadır. İlin coğrafi ve çevresel özellikleri her türlü tarımsal üretimin uygulanmasına olanak verdiğinden tarıma dayalı sanayi hızla artmakta ve gelişmektedir. Ayrıca ilimiz bu özelliğinden dolayı yurt içi ve yurt dışı gereksinimlerini başarı ile karşılayarak ülke ekonomisine ciddi katkıda bulunmaktadır.

Bursa İli'nin yukarıda açıklanan tarımsal üretim potansiyelinin yüksekliğine, katma değer yaratma gücüne, tarımsal üretime ve sulu tarıma uygun arazi varlığının yetersiz oluşu göz ardı edilerek tarım arazileri kanunlar, yönetmelikler ve planlara rağmen hızla amacı dışında kullanılarak yok edilmektedir.

Bursa'da kanun yönetmelik ve planları uygulamaktan; uygulanıp uygulanmadığını denetlemekten sorumlu Kamu kurum ve kuruluşlarının kolaylaştırıcılığı/desteği ile arazilerin amacı dışında kullanım kararları getirilen, Odamız/şubemiz tarafından TMMOB'ye bağlı meslek odaları ve Akademik odalarla birlikte karşı duruş sergilenen, dava açılan, düzenlenen bilimsel ve teknik raporlar ve basın açıklamaları ile kamuoyunun bilgilendirildiği üzerinde durulması ve dikkatle izlenmesi gereken Önemli Arazi Kullanım (Rant Yaratma ve Bölüşümü) Kararlarına örnekler aşağıda sunulmuştur. Çalışmada söz konusu plan kararlarına ve hukuka aykırı olarak uygulamaya sokulmaya çalışılan

örneklerin üzerinden konunun öneminin ve ciddiyetinin vurgulanması, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve alınacak önlemlerin tartışılması amaçlanmıştır.

2. KANUN, YÖNETMELİK VE PLANLARA AYKIRI ÖNEMLİ ARAZİ KULLANIM KARARLARI

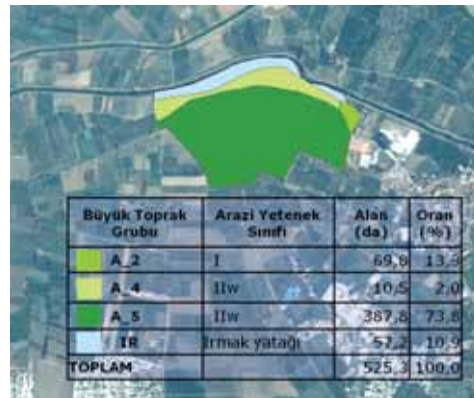
Ülkemiz bütünde olduğu gibi Bursa İlinde de son yıllarda çıkarılan kanun hükmünde kararnameler ve torba yasalarla mevcut yasa ve yönetmeliklerin işlevsizleştirilmesi, kurumların görev yapamaz hale getirilmeleri veya baskı altına alınmaları nedeniyle tarımsal ve hayvansal üretimin unsurları olan toprak ve su kaynaklarımız, orman, mera, kışlak ve yaylaklarımız, 2B arazilerimiz rant kaynağı haline getirilmiş, bir üretim aracı, yaşam kaynağı olmaktan daha doğrusu kamunun, halkın ve üreticinin olmaktan çıkarılmış, çıkarılmaya da devam etmektedir.

Söz konusu yasalarla oluşturulma zorunluluğu getirilen koruma kurullarının (Toprak koruma kurulu, Biyogüvenlik

kurulu, vb) kamu ağırlıklı oluşturulması bağımsız ve özerk karar alma süreçlerinin işlememesine ve doğal varlıklarımızın korunmasına yönelik kararların oy çokluğu ile uygulanamamasına neden olmaktadır. Bu duruma en uygun örnek toprak koruma kurulları ve kararlarıdır. Aşağıda sunulan bir çok yanlış uygulama toprak koruma kurullarında oy çokluğu ile kabul edilen uygulamalardır.

2.1.Samanlı Sağlık Kompleksi (Yürütmeyi durdurma kararı kesinleşti)

- İzinsiz,
- Planlara ve Kanunlara aykırı ,
- Tüm Sivil toplum örgütlerinin karşı duruşuna rağmen Taşkın sahası içerisinde, DSİ yeraltı su kuyuları rezerv alanı üzerinde ve önceki arazi kullanımı mera arazisi olan, sonra yeşil alan ve park alanına dönüştürülen arazi üzerinde yer alan 525.3 hektar arazinin sağlık kompleksi yapılarak yok edilmesi kararı verilmiştir. (Şekil 1)

Şekil 1. Samanlı sağlık kompleksi alanı arazi yetenek sınıfları

Şekil 2. Yürütmeyi durdurma kararı verilen Samanlı bağlantı yolu son durum (Mart 2013)

2.3.Bursa Orhangazi İlçesi Sağlık Tesisi Alanı (ZMO Bursa açılan dava sonucu Plan değişikliğinin İptali ve Yürütmenin Durdurulması kararı verildi)

İl Genel Meclisi Başkanlığınca Havalesi yapılan İl Özel İdaresi İmar ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının 29.03.2012 tarih ve 5753 sayılı yazılarıyla İl Genel Meclisinin 2012 Yılı Nisan ayı toplantısının 05.04.2012 tarihli birleşiminde İmar ve Bayındırlık Komisyonuna havale edilen ve komisyonun uygun görüşü ile 08.05.2012 tarihli İl Genel Meclisi Toplantısının 5. Birleşiminde oy çokluğu ile kabul edilerek 21.05.2012 - 21.06.2012 tarihinde askıya çıkarılan "Bursa Orhangazi İlçesi, Sağlık Tesisi Alanı 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği" ile Devlet Su İşlerinin Sulama Proje sahası ve İznik Gölü Uzak Koruma mesafesi içerisinde yer alan, Çevre Düzeni Planında ise Tarımsal Niteliği Korunacak Özel Mahsul alanında kalan hazine mülkiyetindeki 15.228 m² alan kaplayan ve Mutlak tarım arazisi niteliğindeki araziye **(Orhangazi Çevre Düzeni Planında tahsis edilmiş Sağlık Tesisi Alanı bulunmasına rağmen) sağlık tesisi yapılarak yapılaşmasına izin verilmiştir (Bu amaçla kullanılarak kamulaştırılacak ve şahıs mülkiyetinde olan arazilerle 29 bin m² arazi talebinde bulunulmuştur. Ancak toprak koruma kurulunda şahıs mülkiyetindeki arazilerin tahsis talebi**

reddedilmiş ancak hazine arazisinin tahsisine oy çokluğu ile izin verilmiştir).

2.4.Dağyenice Termal Sağlık ve Turizm Bölgesi (Plan değişikliğine itiraz edilmiş alt ölçekli planlara dava açılmıştır)

Bursa İli, Osmangazi İlçesi sınırları içerisinde yer alan Dağyenice Gölet'inin Güneydoğusunda Doğancı Baraj Gölet'i, Doğusunda Doğancı Köyü, Batısında Atlas Köyü, Kuzeybatısında Çalı Gölet'inin, yer aldığı Bölgenin Bursa kentine kuş uçuşu 7,5 km güney, Uludağ oteller bölgesine ise kuş uçuşu 16 km batı konumundadır. Söz konusu bölge planlara ve kanunlara aykırı olarak Meslek odalarının tüm uyarılarına rağmen termal sağlık turizm bölgesi ilan edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak Termal ve Turizm Bölgesi ilan edilen alan toprak kaynaklarının potansiyelleri nedeniyle Planlama Sahasının büyük çoğunluğu *(Özel mülkiyet tasarrufu altındaki araziler)* Bursa İl özel İdaresi tarafından tarımsal sulama amacı ile 2005 yılında 312.176 TL bedelle yaptırılan Dağyenice Gölet'i sulama sahası içerisinde yer almaktadır. Söz konusu planla İl Özel idaresi tarafından arazi toplulaştırılması da yapılmış 1000 dekardan daha fazla tarım arazisi *(sulu mutlak tarım, sulu marjinal tarım arazileri)* yok edileceği söylenebilir. (Şekil 3)

Şekil 3. Dağyenice termal turizm bölgesi alanının konumu ve özellikleri

Ayrıca bölgede bulunacağı tahmin edilen , plan değişiklik kararının ana gerekçesi sayılan ve sağlık turizmi için kullanılacak jeotermal kaynak bölgede bulunamamış Bursa kent merkezindeki jeotermal kaynak suyu 20 km lik bir boru hattı ile bölgeye 50 lt/sn olarak taşınacaktır.

2.5.İstanbul İzmir Otoyolu

Bursa İl'i Otoyol geçişi ; İstanbul-Bursa-İzmir otoyolunun (421 km) 135 km'lik kısmının Bursa il sınırlarından geçtiği belirlenmiştir. Ayrıca bursa ilinde yapımı tamamlanan otoyol koruma bandı genişliği (45m+55m) üzerinden (arazi koşullarına göre arttığı bir tarafa bırakılırsa) otoyolun Bursa etabının alansal genişliği 1335 hektar olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Viyadük, gişeler, park, hizmet ve bağlantı yollarının alansal genişliği ise 513,7 hektar olarak belirlenmiştir. (Şekil 4) **Otoyolun Bursa geçişi sırasında kullanılacak toplam alan 1848 hektar(18.848 dekar) dır.**

Bunlara ek olarak Şirket tarafından Uluabat Gölü geçişi alternatifi olarak sunulan Karacabey geçişi (kuzey) otoyol uzunluğu 67 km, alansal genişliği 670 hektar dır. Ayrıca Karacabey geçişinde Viyadük, gişeler, park, hizmet ve bağlantı yollarına ait alan ise 139,4 hektar olarak saptanmıştır. **Otoyolun Karacabey geçişi sırasında kullanılacak toplam alan 809 hektar(8090 dekar) dır.**

Otoyolun Bursa geçişi sırasında kullanılacak olan toplam 18.848 dekar arazinin; 8.610 dekarı tarım arazisidir (Tarım arazilerinin 5.630 hektarı sulı ve kuru mutlak tarım ve özel ürün arazilerinden oluşmaktadır). Ayrıca otoyolla 2.910 dekar dikili zeytin arazisi yok edilecektir.(Gemlik ve Orhangazi Ziraat odalarının açıklamalarına göre 150-200 bin adet zeytin ağacı kesilecektir) . Ayrıca 9.655 dekar arazi ise işlemeli tarıma uygun I,.....,IV tarım arazilerin oluşmaktadır. Bunun **5.275 dekarı** ise **mutlak** korunması gereken **I. ve II.** Yetenek sınıfına sahip tarım arazileridir.

Şekil 4. İstanbul İzmir otoyolu Bursa İl'i geçiş güzergahı

Otoyol Karacabey (kuzey) geçişi sırasında kullanılacak olan 8.090 dekar arazinin; **6.150 dekarı tarım arazisi** (Tarım arazilerinin 4.280 dekarını ise sulu ve kuru mutlak tarım ve özel ürün arazileri oluşturmaktadır). 450 dekarı dikili zeytin

arazileri oluşturmaktadır. Ayrıca 5551 dekar arazi işlemeli tarıma uygun I, II, III ve IV. sınıf tarım arazilerinden oluşmaktadır. Bunun **3.440 dekarı** ise **mutlak** korunması gereken **I. ve II.** Yetenek sınıfına sahip tarım arazileridir (Şekil 5).

Koyu ve açık yeşil renkler :

I. ve II. sınıf sulu tarım arazilerini (sulu mutlak)

Turuncu, sarı ve pembe renkler :

IV. VI. Ve VII sınıf kuru tarım arazilerini (marjinal arazileri)

Yeşil hat Karacabey (kuzey) geçiş;

Mavi hat ilk güney geçiş;

Kırmızı hat otoyol platformu ve meslek odalarının önerisi)

Şekil 5. Toprak haritası, otoyol Karacabey (kuzey) geçiş alternatifleri ve tarım arazilerine etki kıyaslaması

Otoyol Karacabey geçişi sırasında için kullanılan 8.090 dekar arazinin 4.390 dekarı (% 54 'ü) DSİ 'nin sulama proje alanlarından (işletilen, projelendirilmiş) geçtiği belirlenmiştir. Kuzey güzergâhı Karacabey ve Mustafakemalpaşa ovası köylerinde (ve

Susurluk ilçesi ova köylerinde) çok önemli miktarda 1. sınıf sulu tarım arazisine zarar verecektir (Şekil 6). Bunlara ek olarak yolun 5 km'lik bölümü Karacabey Tarım İşletmesi (TİGEM) arazilerinin ortasından geçmektedir.

Şekil 6. Otoyol Karacabey (kuzey) geçiş ve öneri güzergahlarının DSİ sulama alanları ve sulu tarım arazilerine etki kıyaslaması

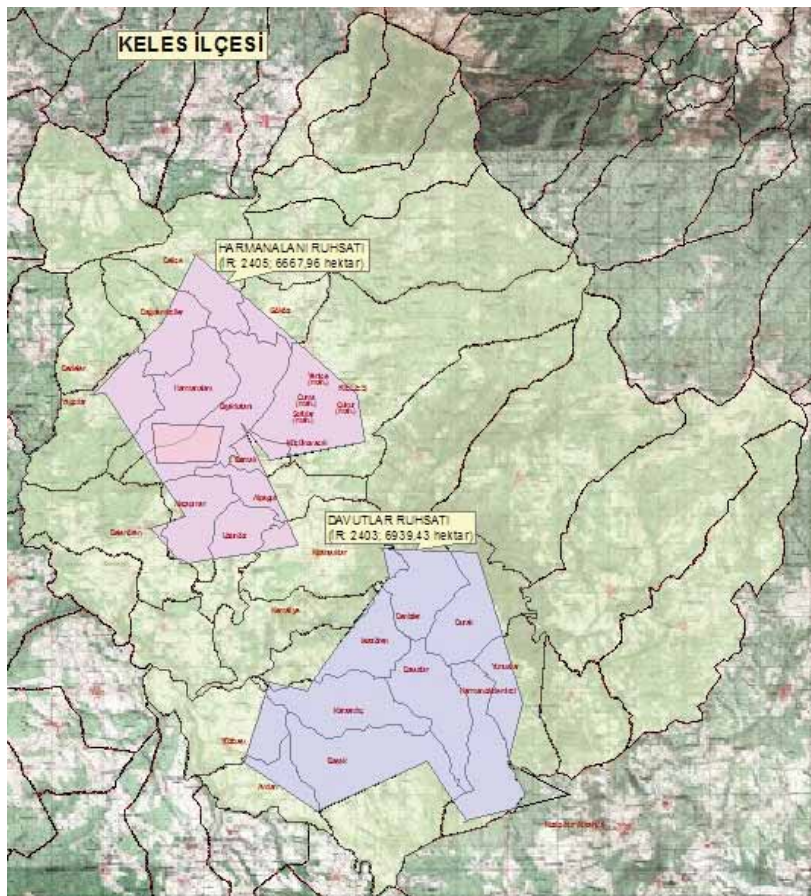
2.6. Otoyol Güzergahı Köyleri Topplulaştırma Kararı) (ZMO Bursa tarafından Bakanlar kurulu kararının iptaline ilişkin dava açılmıştır.)

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2/10/2012 tarih ve 15188 sayılı yazısına istinaden, **3083 SULAMA ALANLARINDA ARAZİ DÜZENLEMESİNE DAİR TARIM REFORMU KANUNU' nun 3. ve 8. Maddeleri Uyarınca**, Bakanlar Kurulu' nca 12/10/2012 tarihinde kararlaştırılan “Bazı Yerleşim Alanlarının Uygulama Alanı Olarak Tespiti, Bazı Yerleşim Alanlarında Dağıtılacak Toprak Normunun Belirlenmesi ve Bazı Alanların Bakanlar Kurulu Kararları Kapsamından Çıkarılması” hakkındaki **2012/3857 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı**

Karacabey Kuzey geçişinin finanse edilebilmesi ve işlemin hızlandırılabilmesi için Cumhuriyet tarihimiz için bir ilk olan Otoyolun geçeceği eğimli ve sık topraklardan oluşan ve büyük çoğunluğu DSİ işleri sulama proje sahaları (proje, yatırım, plan) dışında kalan araziler için toprak tarım reformu kanunu kullanılarak 23 köy için toplulaştırma kararı çıkarılmıştır. (Şekil 7)

2.7. Kozagacı Vadisi Termik Santral (Davutlar ve Harmanalanı kömür ruhsat alanları termik santral ihalesi)

Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü Yönetim Kurulunun 07.05.2012 tarih ve 16/193 sayılı kararı ile kabul edilen Kapalı Teklif Usülü İhale ile Rödövars Şartnamesinde (İR.2405 – İR.2403 BURSA-Keles) Harmanalanı ve Davutlar Sahaları için verilen Koordinat bilgilerine göre yapılan çalışmada Keles İlçesinin 23 köyü ve Keles İlçe merkezi dahil 3 mahallesinin ruhsat alanında kaldığı anlaşılmıştır. Termik santralde kullanılacak kömürün çıkarılması Keles ilçesinin kalbi ve kiraz, üzüm gibi meyvelerin üretim merkezi olarak kabul edilen Kozagacı vadisinin 15 adet köyü ile birlikte (köy merkezi dahil tüm arazi varlığını) haritadan silinmesine neden olacağı gibi Keles Arazi varlığının %20,3'nü oluşturan 13.606 hektar arazinin zarar görerek 30 yıllık süreçte bütünüyle yok olmasına da neden olacaktır. (Şekil 8)

Keles İlçe ekonomisi bütünüyle tarım sektörüne, tarımsal üretime dayalı ve ilçe nüfusunun % 75'ni kırsal nüfus oluşturmaktadır. Keles ilçesinin 2011 yılı için yarattığı 59,9 milyon TL'lik ekonomik gelirin 25,5 milyon TL'si (%41,9 nu) büyük çoğunluğu Kozağacı Vadisinde üretilen meyvelerden (kiraz, üzüm ve çilek) sağlanmıştır (Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Teknik Raporu). Aynı rapora göre üretiminin tamamına yakını Kozağacı vadisinde yapılan ve her geçen yıl artan kiraz üretiminde (3025 bin ton) Bursa İlinde (kiraz üretim 25.929 ton), İnegöl ve İznik İlçesinin ardından 3 sırada yer almaktadır. Böylesi tarımsal potansiyeli yüksek bir bölge kurulacak termik santral Enerji üretim şartı ile açık ocak işletmeciliği yapılarak çıkarılacak düşük kapasiteli Linyit kömür nedeniyle yok edilecektir (Aksoy, 2013b).

2.8. Bursa Ovası Yıldırım İlçesi Topplulaştırma Projesi : Bursa Büyükşehir Belediye Meclisinin 15.07.2010 tarih ve 623 sayılı kararı ile onaylanan 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı Değişikliğiyle, Bursa Ovası Topplulaştırma Projesi adı altında Yıldırım İlçesi, Vakıf, Milet ve Samanlı bölgesindeki yaklaşık 300 hektar, kaçak yapılardan oluşan ve kentin üst ölçekli planlarında Bursa Ovası olarak tarif edilmiş bölge konut alanı olarak tariflenerek bu bölgedeki kaçak yapıların yasallaştırılması girişimi odamız tarafından açılan dava ile iptal edilmiştir.

2.9. KOTİYAK (KOBİ Sanayicileri Toplu İşyerleri Yapı Kooperatifi; 223 hektar) ve BESOB (Bursa Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği: İlk talep 600 hektar; dava bilirkişileri raporu uyarınca düzeltilmiş talep:400 hektar) Bölgeleri ŞPO odasının öncülüğünde açılan davalarla yürütmeyi durdurma kararı verilen hektarlarca arazi kullanım kararları.

Yukarıda detaylı olarak sunulan Kanunlara, yönetmeliklere ve planlara aykırı amaç dışı arazi kullanım kararlarına çok sayıda örnek verilebilir. Ancak yukarıda ayrıntıları ile sunulanlara ek olarak aşağıdaki arazi kullanım kararlarının da dikkatli bir biçimde takip edilmesi gerekmektedir.

✓ Yenişehir Ovası 2300 dekardan fazla mera alanına **OTOTEST merkezi** yapılma kararı,

✓ Bursa ili, NİLÜFER ilçesi, Başköy Köyü'nde **S.S. Mobilyacılar ve Dekorasyoncular Toplu işyeri Yapı Kooperatifi** tarafından yaklaşık 128 ha.'lık arazide mobilya teşhir ve satış merkezi yapılması talebi. Söz konusu talep toprak koruma kurulunda oy çokluğu ile kabul edilmiş olup arazinin tamamı 5403 sayılı toprak koruma ve arazi kullanım kanunu gereğince korunması zorunlu kuru mutlak tarım arazisidir (sulu tarıma çok uygun düz düze yakın arazilerden oluşmaktadır).

✓ Büyük Alan Kullanımı gerektiren Kamu Kuruluş Alanı (**Otoyol Genel Müdürlüğü Hizmet Binaları Yerleşimi**) Bursa Büyükşehir Belediye Meclisinin 17.011.2011 tarih ve 915 sayılı kararıyla onaylanan, 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı Değişikliğiyle, 1/25.000 Ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı ile 1:5000 Ölçekli Osmangazi nazım imar Planı değişikliği ile Tarımsal Niteliği Korunacak Özel mahsul alanları olarak tariflenen bölgede, 25 dekara yakın bir bölümü sulu mutlak tarım ve 35 dekarlık bölümü ise dikili tarım (*siyah incir ve zeytin*) arazilerinden oluşan 60 dekarlık tarım arazisi "Büyük Alan Kullanımı gerektiren Kamu Kuruluş Alanı'na yani Otoyol Genel Müdürlüğü'ne (*İstanbul Bursa İzmir Otoyol yapımı ve işletimi amacı ile kurulan Otoyol Genel Müdürlüğü'nün kullanımına 22 yıl 4*

aylığına işletilmek üzere) tahsis edilecek biçimde yapılaşmaya açılmaktadır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmalarının en önemli nedeni sanayileşme ve buna bağlı hızlı nüfus artışının gereksinimlerini karşılayacak, Bursa Ovası'nın tarımsal potansiyelini ve verimli topraklarını korumayı ve sürdürülebilir kullanımı amaçlayan, alt yapısı hazırlanmış alternatif sanayi ve konut alanlarının belirlendiği planların zamanında yapılmamış olması veya yapılmış olan planlarda plan kararlarına uyulmaması ile tarım topraklarının amaç dışı kullanılmasını önleyen yasa ve yönetmeliklerin ciddi bir biçimde uygulanmamış olmasıdır.

Yerel yönetimlerin hazırladıkları plan kararlarını siyasi kaygılarla ciddi bir biçimde uygulamayarak ortaya çıkardıkları veya çıkmasına göz yumdukları plan ihlalleri ile ilgili sorunların (çoğunlukla kaçak sanayi ve kentsel yerleşim) çözümünde DSİ, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Üniversite gibi kuruluşların ortak olma zorunda kalmaları tarım arazilerinin amaç dışı kullanımını yaygınlaştıran ve sistemli hale getiren en önemli nedenlerden birisidir.

Doğal kaynakların korunmasından sorumlu kurum ve kuruluşların da (Toprak Su; Köy hizmetleri, DSİ, Tarım İl Müdürlüğü, Bayındırlık İl Müdürlüğü gibi) bu konudaki görevlerini siyasi, sosyal ve ekonomik dayatmalarla yapamaz duruma getirilmeleri veya bazılarının kapatılması, yeniden yapılandırılması yoluyla etkisizleştirilmeleri de tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmalarının kurum ve kuruluşlarla ilgili nedenlerini oluşturmaktadır.

Günümüze kadar uygulanan yanlış karar alma ve uygulama süreçleri Bursa ili kapsamında 32.220,59 hektar alan kaplayan yerleşim alanlarının (Google Earth uydu verilerinden

sayısallaştırılarak elde edilen yerleşim alan sınırlarına göre) % 56,6'sı yani 18.240,72 hektarı toprak işlemeli tarıma uygun araziler üzerindedir. Toprak Kaynağı Envanter Haritası ve Raporlarının 1982-1984 yılları arasında "Türkiye Toprak Potansiyeli Etütleri ve Tarım Dışı Amaçlı Arazi Kullanımı Planlamaları" projesi kapsamında yürütülen arazi çalışmaları ile güncellenmiş ve söz konusu çalışmaların Bursa İli sonuçları 1982 yılından sonra Bursa ilinde yerleşimle kaybedilmiş I. ve II. sınıf tarım arazilerinin 8.448,34 hektar olduğunu göstermiştir. Aynı süreçte kaybedilen toprak işlemeli tarımsal üretime uygun (I. II., III. ve IV. sınıf) arazi 13.390,6 hektar iken, tarımsal potansiyeli düşük işlemeli tarımsal üretime uygun olmayan VI. ve VII. sınıf arazilerin toplamı ise sadece 4321,8 hektardır. (Anonim, 2012)

Son yıllarda ilimizde yaşanan ve arazi varlığımızı tehdit eden, yok edilmesini veya amacı dışında kullanılmasını artıran nedenler genel olarak

i-Yerel yönetimler,

ii-Doğal kaynakların korunmasından ve sürdürülebilir kullanımından sorumlu kurum ve kuruluşların etkisizliği veya kolaylaştırıcılığı

iii-İMF 'ye endeksli ve yanlış tarım politikaları,

iv-Toplumsal arazilerin yanlış ve amaç dışı kullanım kararlarına karşı duyarsız veya tepkisiz kalması şeklinde sıralanabilir.

Sonuç olarak; yapılacak yasal düzenlemeler veya yapılacak planlar ile uygulamaya konacak kenti veya geleceğini ilgilendiren tüm kararların kent paydaşlarınca tartışılarak belirlenmesi sağlanmalı, halkın, sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının onayı alınmadan kesinlikle hayata geçirilmemelidir.

Ayrıca tüm plan kararlarının katılımcı ve şeffaf planlama anlayışı çerçevesinde sorgulanabilir olması sağlanmalı, belli aralıklarla düzenlenen toplantılarla yapılan uygulamalar katılımcılarla paylaşılmalı, öneri ve görüşler toplanmalı, eleştiriler dikkate alınmalıdır. **Toplumun bütünsel çıkarlarını etkileyecek yatırımların öncelikleri halkın, sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının ve bilim insanlarının görüşü alınarak belirlenmelidir.**

KAYNAKLAR

Anonim 2012. Bursa 1/100.000 Çevre Düzeni Planı1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı Analitik Etütleri Kapsamında Toprak ve Arazi Kullanım Grubu Sonuç Raporu. Bursa Büyük Şehir İmar Ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü, Proje Yönetim Merkezi, BURSA

Anonim 2011. 2011 Yılı Faaliyet Raporu.Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü. <http://www.bursatarim.gov.tr>

Aksoy, E., 2013a. III. Mühendislik Günleri, Nilüfer Çayı Paneli, 1-3 Nisan 2013 U.Ü. Mete Cengiz Kültür Merkezi , BURSA.

Aksoy, E., 2013b. Keles İlçesinde Köyler Var Uzakta, Hekimce Bakış Dergisi, yıl 2013, S.82,Türk Tabipleri Birliği, Bursa Tabip Odası, BURSA

TARIM KESİMİNDE ÖRGÜTLENME, TARIMSAL PAZARLAMA VE KOOPERATİFLERİN ÖNEMİ

¹Prof. Dr. Hasan Vural, ²Doç.Dr.Şule Turhan, ³Araş.Gör.Burcu Erdal

¹²³Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
Tel:2941589 e-posta: hvural@uludag.edu.tr, sbudak@uludag.edu.tr, berdal@uludag.edu.tr

Özet-Günümüzde gelişmiş çağdaş ve sosyal bir ülke olmanın yolu örgütlü bir toplum olmaktan geçmektedir. Türkiye’de çok farklı tarım örgütü bulunmaktadır. Üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Mesleki örgütler genellikle üreticileri mesleki olarak temsil eden, onların mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getiren bu konuda politikalar oluşturulmasına çalışan örgütlerdir. Ekonomik amaçlı örgütlerden en yaygın olanı ise kooperatiflerdir.

Ekonomik amaçlı örgütler olan birlikler de; üretici birlikleri, yetiştirici birlikleri ve hizmet götürme birlikleri gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Tarımda ekonomik örgütler, esas itibarıyla üretim, girdi temini, işleme, pazarlama vb. faaliyetleri yerine getiren örgütlenmelerdir. Bu örgütlerin başında da kooperatifler gelmektedir. Türkiye’de kooperatifçiliğin desteklenmesi anayasal güvenceye alınmıştır. Son verilere göre Türkiye’de tarım alanında 4544161 ortağı bulunan 13316 birim kooperatif bulunmaktadır. Türkiye’de tarımsal sorunların çözülmesinde tarımsal kooperatiflerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Tarımsal kooperatifler, örgütlenme, tarımsal pazarlama, gıda pazarlaması.

1. Toplumda Örgütlenmenin Gelişimi

İlk uygarlıklar oldukça toplumcu bir niteliğe sahiptiler. Kişiler, klan, aşiret ya da büyüklü küçüklü ataerkil denen topluluklarla iç içe kaynaşmışlardı. Bu topluluklarda mülkiyet ve ortaklaşa paylaşım yoktu. Ancak mevcut yapıları yönetici sınıfların, kralların, şeflerin sömürülerini kolaylaştırıyor, kişileri baskı altında tutuyor ve devamlı kötüleşme halinde olan krallıkları, ulusları ve klanları karşı karşıya getiriyordu.

Zamanla kişinin özgürlüğü ve bilinçlenmesine ilişkin bir yaygın hareket doğdu. Tarihin gelişimi bireycilik lehine yöneldi. Sonraları kişiler

bağımsız bir ekonomik yaşama kavuşmak ve zanaat ya da ticaret yolu ile zenginleşmek için aile ekonomilerden koptular. Ancak aralarındaki işbirliği ile piyasayı ele geçirenlerin kurumsallaştıkları mücadele ekonomisinin doğuşu da gerçekleşti. (**ekonomik devrim**)

13.yüzyıldan 18. yüzyıla gelinceye kadar önce ticari daha sonra mali kapitalizm ortaya çıkıp, gelişmesini sürdürdü.

Entelektüel devrimle (aklın üstünlüğü), yeniden doğuşta denilir, kişi aklın işleyici, özgür düşünce ve laikliği keşfetmiş, bilimsel düşünce gerçekleştirmiştir. **Tinsel (vicdani) devrim**, bireyci çağın en değerli fethiyle gelen reformdur. Yavaş ve yüzyıllarca sürdürülmüş olan tarımsal devrim

ne köylülerin eski görenekleri telkin eden toplumcu kültür şekillerinden ayrılıp ne de kendi toprakları üzerinde özgür olmak ve feodal yükümlülüklerden kurtulmak için kıyasıya verdiği savaşımları belirtmektedir.

Senyörlerden kurtulmak için orta çağın komünlerinde yapılan mücadeleden doğan demokrasi, 18. yüzyılda örgün bir siyasal sistem haline gelmiştir. **Siyasal devrim** halkça kontrol edilen halk yararına işleyen ve halktan gelen bir siyasal otorite arzulanmaktadır. Artık başlıca bireysel özgürlükler elde edilmiştir. Nihayet, bilimsel gelişme ve bankacılarla tüccarlar tarafından biriktirilen ana maldan oluşan ve 19. yüzyılın modern kapitalizmi ile hızlı maddi gelişimi sonucunda **endüstri devrimi** ortaya çıkmıştır.

Bu arada da güçleri özgürleştirip eyleme sokan kooperatifçilik bütün bu koşullarda sınırsız bir gelişme göstermiştir. Liberalizm rekabetçi ortamda insanların tam mutluluğa ulaşacağı hayatı hedeflemektedir. Ancak insanlar tam bir refaha, mutluluğa ulaşamadıkları gibi, zamanla ahlaki erozyonlara da uğramışlardır. İşçiler ve üreticiler bu arada en büyük güçlerinin sayısal farklılıkları olduğuna farkına varmış, işçi sendikaları gibi örgütlenmeye, gitmişlerdir.

Kimi yazarlara göre kooperatifçilik sosyalizm ile kapitalizmin eninde sonunda buluşup uzlaşacakları bir yer olarak görülmektedir. Kooperatif sisteminde ne aşırı bireyciliğin göz önüne ne de devletçi-toplumcu uygulamaların bireysel özgürlükleri kısıtlayıcı davranışlara yer yoktur. Geleceğin özgür, mutlu ve tatmin edilmiş toplumunu kurabilecek tek sektör kooperatif sektörü ve onun insan anlayışıdır. Kapitalizmin ve sosyalizmin oluşumu yönlerinden arınmış olan kooperatifçilikte temel amaç, karşılıklı sevgi, saygı ve dayanışmadır. Kooperatifçilik güçlü bir halk hareketidir ve büyük umutları kapsamaktadır.

Kooperatifçilik hareketi, sendikalizm ve sosyal siyasi sistemler gibi, aynı anlayışın etkisiyle, aynı baskıdan veya proleter sefaletten aynı çağda ve aynı sosyal ortamda doğmuştur. Tarım kooperatifleri de, ideolojik etkilere daha az açık olmalarına karşın genellikle tarımsal kriz

dönemlerinde ve aynı şekilde köylünün sefaletinden, sefalet içindeki dayanışma duygusundan ve bu sefaletten kurtulmanın tek yolu olan kooperatif hareket gereksiniminden doğmuştur.

Üstelik köylüler kendi kooperatiflerini kurarak halen bazı yönleriyle az çok yaşayan eski tarımsal toplum kurumlarının gelenek ve ruhuna da yeniden kavuşmuşlardır. Kooperatifçiliği, işçilerin diğer eylem şekillerinden ayıran onun dolaysız ve tümüyle yapıcı olan niteliğidir. Kooperatiflerin eylem sahası işletmeler kurmayı içermektedir. Bu işletmeler sayesinde kooperatif üyeleri gerek satıcı gerek müşteri ve gerekse işçi olarak ilişkide bulundukları özel işletmeler tarafından gerçekleştirilen ve kurbanlarının kendileri olduğu sömürden kurtulurlar.

Kooperatif işletmeler üzerindeki bu egemenliği onlara bütün kısıtlamaları aşmak ve sorunlarını çözmek avantajları sağlar. Politik eylem ya da sendikaların yapıları gereği bu konuda pasif kalmak zorundadırlar. Kooperatifçi olmak sosyal bir yasadan yararlanmakta (sendika gibi) çok daha değişik bir olgudur. Çünkü burada girişimciliğin ekonomik sorumluluklarına yüklenmek söz konusudur.

Kooperatif ortakları uğraşa birlikte giren yani ekmeklerini beraberce yiyen, beraberce çalışan can yoldaşları olmaktadır. Bu şekilde kişi yapısının maddi gereksinimlerini tatmin etmeye yönelik ekonomik uğraşın maddi niteliklerini kaybeder, kardeşlik ve işbirliği fırsatları doğarak yücelir. Bu halde kooperatif ahlak aynı zamanda kendi kendine yardım, dayanışma, onur ve kendi çalışmasıyla kurtuluşun ürünüdür: **Biri herkes ve herkes biri için.**

Bunun için kooperatif işletme aydınlar tarafından değil, işçiler tarafından ortaya atılmıştır. Kooperatiflerin amacı mümkün olduğu kadar her ortağın payı oranında dağıtılan bir ganimet olarak en yüksek karı elde etmek değildir. Aksine amaç, ekonomik yaşamda uğraş veren ev sahipliği adaylarının, borç alıcıların, tüketicilerin, çiftçilerin ve işçilerin konumlarını güçlendirerek üyelerine hizmet götürmektir. Kooperatifin tümüyle üyelerinin hizmetinde kalabilmesi için üyeler bizzat sorumluluk

yüklenmiş, avantajlarından yararlanmış ve iktidarı kullanarak girişimci durumuna geçmişlerdir.

Genel tanımlamalar ışığında örgütlenme, bireylerin farklı amaçlarla yasal veya yasal dayanağı olmadan tüzel kişilikler oluşturmalarıdır. Demokratik bir ülkede, örgütlenme en genel anlamda kamu örgütlenmesi ve özel bireylerin (gerçek ve tüzel kişi) örgütlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ve gelişen ülkelerde farklı yapılarda ortaya çıkan örgütlenme, kamu ve özel örgütlenme olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarım alanı için de kamu örgütlenmesi ve özel örgütlenme ayrımı yapılabilmektedir. Özel örgütlenme ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler şeklindedir.

Ticari açıdan tarımsal üretim az elastik (besin maddeleri) ya da çok spekülative (sanayi hammaddeleri) bir taleple ve ayrıca birlikte büyük miktar dalgalanmaları ile karşılaşır. Fiyatlar ve gelirler istikrarsızdır. Senede bir kez yapılan satıştan gelir elde edilir. Üreticiler yeni masrafları karşılamak için ürünlerini çok çabuk ve hepsini aynı anda satmak zorundadırlar. Bu da fiyatları düşürür ve ayrıca tefeciler devreye girer. Üreticiler gelişmeler nedeniyle gittikçe pazara bağımlı hale gelmişlerdir. Bu durumda örgütsüz üreticiler sayısı çok olan aracılar mahkum kalmaktadırlar. Olumsuz doğal koşulları ya da ekonomik krizlerden ortaya çıkan toplumsal bunalımlarda da, çiftçiler tarımsal kooperatiflere yönelmişlerdir.

1. Türkiye Tarımında Üretici Örgütlenmesi

Hemen her ülkede çiftçiler meslek örgütlerine sahip bulunmaktadır. Üreticiler aynı zamanda uluslararası düzeyde de örgütlenmiş bulunmaktadır. Örneğin Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin de üyesi olduğu Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP) 1946 yılından beri, 87 ülkeden 112 ulusal örgütün ortak kuruluşudur. Avrupa Birliği'nde de benzer bir örgütlenme söz konusudur.

Üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Mesleki örgütlerin başında Ziraat Odaları gelmektedir. Bunların

yanında birlik, dernek, vakıf ve sendika gibi örgütlenmeler de söz konusudur. Ekonomik amaçlı örgütlerden en yaygın olanı ise kooperatiflerdir. Ekonomik amaçlı örgütler olan, birlikler de üretici birlikleri, yetiştirici birlikleri ve hizmet götürme birlikleri gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Ekonomik amaçlı örgütlenmelerin başında kooperatif örgütlenme gelmektedir.

Türkiye'de çok farklı tarım örgütü bulunmaktadır (Mahalli İdarelere ait birlikler ve sulama, köye hizmet götürme ve damızlık sığır yetiştiricileri birlikleri). Son verilere göre bu birliklere ortak ve kayıtlı işletme sayısı toplamı 1 milyona yaklaşmaktadır (İnan 2006). Bunların dışında, 2004 yılında 5200 Sayılı Üretici Birlikleri Yasası çıkarılmıştır. Tarımsal Üretici Birliklerinin Kuruluş Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik 2005 yürürlüğe girmiş ve birlikler kurulmaya başlanmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kayıtlarına göre, 6 ürün grubunda 118318 kişinin üye olduğu 588 Birlik bulunmaktadır. (Çizelge 1)

Çizelge1. Türkiye'de Tarımsal Üretici Birlikleri

Ürün Grupları	Birlik	Üye Sayısı
Hayvansal Üretimle İlgili	282	92 570
Meyve	138	10 493
Sebze ve Süs Bitkileri	59	7 259
Tarla Bitkileri	70	6 753
Su Ürünleri	22	759
Organik Ürünler	17	484
TOPLAM	588	118 318

Kaynak:[http://](http://www.tedgem.gov.tr/uretici_birlikleri_listesi.asp)

www.tedgem.gov.tr/uretici_birlikleri_listesi.asp

Mevcut üretici birliklerinden 95 770 üyesi olan 310 birlik ürün grubuna göre 9 Merkez Birliği altında örgütlenmiş bulunmaktadır. Mevcut

birliklerin Merkez Birliği olarak örgütlenmeleri de söz konusudur. Son verilere göre 237 877 üyesi olan 224 birlik Sığır, Koyun-Keçi ve Arı Yetiştiricileri olmak üzere üç adet merkez birliği vardır.

1. Atatürk ve Kooperatifçilik

Atatürk 1920'den ölümüne kadar sürekli olarak Türk Kooperatifçilik hareketinin içinde olmuştur. Kooperatifçilik konusunda her zaman görüşlerini açıklamış, yasalarla öncülük yapmış, halkına örnek olsun diye şahsen kooperatif üyesi olmuştur.

1 Şubat 1931'de İzmir Ticaret Odası'nda yapılan bir toplantıda kooperatif konusunda eleştiriler üzerine Atatürk; " kanaatim odur ki, muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak; maddi ve manevi kuvvetleri, zeka ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir. Müstahsillerin birleşmesinden şahsi menfaatlerinin haleldar olacağını düşünenler tabii şikayet edeceklerdir", diyerek kooperatifçiliği desteklediğini bir kez daha belirtmiştir.

2. Kooperatif Nedir?

Kooperatif; bireylerin tek başlarına yapacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma yoluyla ekonomik güçlerini bir araya getirmeleridir (Mülayim 2003). Uluslar arası Kooperatif Alyansı (ICA) tarafından da "müştereken sahip olunan ve demokratik olarak yönetilen girişimler yoluyla, ortak ekonomik, sosyal kültürel ihtiyaç ve istekleri karşılamak amacıyla gönüllülük temelinde birleşenlerin yarattığı bağımsız bir örgütlenme" olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan çok sayıdaki tanımlardan çıkan ortak noktalar şu şekilde sıralanmaktadır:.

1-Kooperatifler ekonomik örgütlerdir.

2-Kooperatifler üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar.

3-Kooperatifler ortakları tarafından sahip olunan, yönetilen ve kontrol edilen örgütlenmelerdir.

Kooperatiflerin etkin olabilmesi için üst örgütlenmeyi tamamlamaları gerekmektedir. Böylece daha fazla sosyal ve ekonomik avantajlar elde ederler. Üst örgütlenme ile aşağıdaki ekonomik faydalar elde edilmektedir:

1-Ölçek ekonomisi yoluyla maliyet tasarrufu sağlamak,

2-Pazarlık gücü yaratmak ve arttırmak,

3-Teknoloji düzeyini arttırmak,

4-Üretim ve hizmet kalitesini arttırmak.

1992 yılında Tokyo kongresinde oluşturulan günümüzde de geçerli olan kooperatifçilik ilkeleri şunlardır:

1-Gönüllü ve serbest giriş (açık kapı)

2-Ortayı demokratik yönetimi

3-Ortağın ekonomik katılımı

4-Özerklik ve bağımsızlık

5-Eğitim, öğretim ve bilgilendirme

6-Kooperatifler arası işbirliği

7-Toplumsal sorumluluk.

Kooperatifler temel olarak üretim-tüketim ve üretici-tüketici dengesinde fonksiyon yüklenmişlerdir. Bu zıt güçler arasında kooperatif artık bir yarar yaratma amacına yönelmiştir. Günümüzde ortaya çıkan yeni gıda anlayışı da yani sürdürülebilir, sağlıklı, çevreye duyarlı olma gibi özellikler de üretim-tüketim ilişkisini gerektirmektedir. Kooperatif yapısı bu ilişkilerin kurulup geliştirilmesinde, şirketlere göre daha üstün özelliklere sahiptir. Sadece kar güdüsüyle hareket eden şirketlerin belirtilen duyarlılıklara (çevre, gıda güvenliği) ilişkilerin sosyal maliyetleri dikkate almama eğilimleri olumsuzluklara yol açmaktadır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) çatısı altında 750 bin kooperatif ve 800 milyon kooperatif ortağı var. ICA'nın Global 300 çalışmasına göre, ilk 300 büyük kooperatifin iş hacmi 1 trilyon doların üstünde. İlk sıralarda da tarımsal kooperatifler var. Dünyadaki en büyük

kooperatif birliği, 53.9 milyar dolarlık iş hacmi ile Japonya Tarımsal Kooperatifler Federsyonu' (Zen-Noh)'dur. Norveç ve Kanada'da 3 kişiden biri, Amerika Birleşik Devletleri'nde 4 kişiden biri kooperatif ortağıdır. Kanada'da buğday ve tahılların yüzde 75'i, Hollanda'da sütün yüzde 97'si, çiçeğin yüzde 96'sı, Almanya'da sütün yüzde 76'sı, hububatın yüzde 70'i, yaş sebze ve meyvelerin yüzde 60'ı ve tım tarım ürünlerinin yüzde 55'i ve İspanya'da zeytinyağının yüzde 70'i kooperatiflerce işlenip pazarlanmaktadır.

3. Tarımsal Kooperatifçilik

Modern ekonomide, tarımcılar ve özellikle küçük üreticiler kooperatifleşme ile kendilerini korumaya muhtaç ekonomik açıdan en güçsüz birimlerdir. Günümüzde küçük işletmelerin tarımsal gelişmeyi incelemeleri yeterli değildir. Sermaye artırımı, bilimsel yöntemlerin uygulanması ve mekanizasyon gibi önemli faaliyetler küçük üretici için çok pahalıdır. Üretim hacmi ürünlerin etkin bir şekilde işlenebilmesi (temizleme, ayırma, paketleme) için çok yetersizdir. Teknik gelişmeler ancak büyük işletmeler ya da tarımsal kooperatifçilerce incelenebilmektedir.

Ticari açıdan tarımsal ve üretim az elastik (besin maddeleri) ya da çok spekülatif (sanayi hammaddeleri) bir talebe ve bununla birlikte büyük miktar dalgalanmaları ile karşılaşır. Fiyatlar ve gelirler istikrarsızdır. Senede bir kez yapılan satıştan gelir elde edilir. Üreticiler yeni masrafları karşılamak için ürünlerini çok çabuk ve hepsini aynı anda satmak zorundadırlar. Bu da fiyatları düşürür ve ayrıca tefeciler devreye girer. Üreticiler gelişmeler nedeniyle gittikçe pazara bağımlı hale gelmişlerdir. Bu durumda örgütsüz üreticiler sayısı çok olan aracılar mahkum kalmaktadırlar. Olumsuz doğal koşulları ya da ekonomik krizlerden ortaya çıkan toplumsal bunalımlarda da, çiftçiler tarımsal kooperatiflere yönelmişlerdir.

Bir çok ülkede benzerleri bulunan, ürünlerin pazarlanması amacıyla kurulan tarım satış kooperatifleri çeşitli ülkelerde şu faydaları sağlamışlardır:

Çizelge 2. Türkiye'de Tarımsal Kooperatifler (2011)

Kooperatif Tipi	Adet	Ortak Sayısı	Birlik Sayısı	Merkez Birliği
Tarımsal Kalkınma	8173	842563	14	1 (Köy-koop)
Tarım			10	0
Hayvancılık			33	1
Ormancılık			18	1 (or-koop)
Çay			7	1
Sulama	2497	295984	13	1
Su ürünleri	552	29972	14	1
Pancar Ekicileri	31	164009 ⁷		1 (pankobirlik)
Yaş sebze ve meyve	29	2346		
TOPLAM	1128 ²	281096 ²	109	7
Tarım Kredi	1791	108297 ⁸	16	1
Tarım Satış	328	595439	17	0
GENEL TOPLAM	1340 ¹	448937 ⁹	142	8

Kaynak: E.Rehber, Kooperatifçilik, 2011.

1-Büyük miktarda ürünler bir araya getirilip, işlenmiş ve tüketime hazır bir şekilde sunarak ve yüksek kalite garantisi vererek, satışlarını daha uzun süre ve avantajlı pazarlara ulaştır hale getirmişlerdir.

2-Çiftçiler tüccarların ya da imalatçıların egemenliğinden kurtularak, pazarlama karlarının bir kısmını ele geçirmişlerdir.

3-Çok daha küçük miktarlarda ürünlerden yararlanmaktadır.

4-Satışlar, bütün bir yıla yayılabilmekte, uzun süreli stoklama ve kooperatifçilik sayesinde fazla ürünleri sonraki yıllarda da pazarlayabilmektedirler.

5-Eğer kooperatif birliğin pazarın belki bir payına sahip olabiliyorsa, zamanla aranan talebe gerçek bir uyarlamasını yaparak pazarı düzenleyici rolünü ulusal düzeyde de sürdürebilmektedir.

6-Satış güvencesiyle üreticiler üretimlerini arttırmanın yollarını ararlar. Ayrıca kooperatifler koydukları kurallarla üreticileri kaliteli üretime zorlarlar. Bu da üreticilerin yeniden düşünmelerine ve işletmelerini yeniden düzenlemelerine ve çağdaşlaşmalarına yol açmaktadır.

4. Sonuç

Günümüzde gelişmiş çağdaş ve sosyal bir ülke olmanın yolu örgütlü bir toplum olmaktan geçmektedir. Küreselleşen ve endüstrileşen tarımın temel sorunlarından birisi fabrika tarımı **“factory farm”** olarak ifade edilen, aile işletmeciliğini ve çevreyi tehdit eden, büyük ticari işletmelere dayalı yapılanmadır. Girdi ve ürün piyasasına hakim olan çok uluslu dev şirketler karşısında, aile işletmelerinin girdi sağlama ve ürünlerini pazarlamadaki rekabet güçleri giderek azalmaktadır.

Bu sorunlar karşısında, aile işletmelerini koruyup yaşatmak ve çevre ile uyumlu sürdürülebilir tarım politikaları oluşturmak ancak kooperatif ve benzeri örgütlenmelerle olanaklıdır. Kamu desteklerinin giderek azaldığı, daha da azaltılması yönünde iç ve dış baskıların

arttığı bir dönemde üreticilerin tek çıkış yolunun birlikte hareket etmekten geçtiğini bilmeleri, mesleki ve ekonomik örgütlerine sahip çıkmaları yaşamsal önem taşımaktadır.

ABD ve AB’de üretici örgütlenmeleri ve kooperatifler desteklenirken, değişen koşullara göre kooperatifler yeniden yapılanmaya çalışmaktadır. Kooperatif yapıları hızla değişirken ortaya çıkan sorunlar tartışılmakta ve kooperatif değer ve ilkelerinin korunma yolları aranmaktadır.

Türkiye’de örgütlenme önündeki engeller kaldırılmalı ve özellikle kooperatifçilik alanında sıralanan sorunlara uygun ve özgün çözümler bulunmalıdır.

Örneğin Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin, ilk yıllarında temelini attığı ve çok önemli görevler yerine getiren Tarım Satış Kooperatifleri, ABD’de kooperatiflerin yapısal sorunlarının çözümü ile birlikte yeniden keşfedilmiş gibi “Yeni Nesil Kooperatifler” olarak tanıtılırken, biz kendi kooperatiflerimizi dışarıdan gelen öneri ve zorlamalarla değiştirmeye çalışıyoruz. (Rehber 2006)

Ne gariptir ki başkaları neredeyse bizi örnek alırken, biz onların uygulamalarını değil önerilerini dikkate alıyoruz. (Rehber 1996) Alternatif örgütlenmeler yaratmak yerine özetlenen sorunları çözme yoluna girmek, 100 yılı aşan kooperatifçilik deneyim ve birikimine dayalı olarak kooperatif sektörünü güçlendirmek gerekmektedir.

Sanayileşen tarım ve değişen pazar koşulları karşısında Türkiye’de daha önce yer almayan “Pazarlık Kooperatifleri” ve fazla uygulama alanı bulamayan “Arazi Kullanma Kooperatifleri”nin gündeme getirilmesinin tarımla ilgili bazı temel sorunların çözümü açısından yararlı olacağı belirtilebilir.

Türkiye tarımında örgütlenme deyince, sorunlarına karşın özelleştirme adı altında kısa sürede ortadan kaldırılan KİT’leri hatırlamak ve tarımın nasıl ayakta kalabildiğine de şaşırmak gerekir.

Örneğin Et Balık Kurumu ve Süt Endüstri Kurumu’nun ortadan kaldırılmasıyla ve

hayvancılıkta bitkisel ürünlerde olduğu gibi Tarım Satış Kooperatiflerinin bulunmamasıyla, hayvancılığımızın durumu arasında ilişki kurmak hiç de zor olmasa gerekir.

Hayvancılık sorunlarının çözümünde mevcut “çok büyük ve o ölçüde anlamsız destekler sağlama ve ithalata dayalı” politikalara son verilmelidir. 1950’lerden beri tarıma ve özellikle hayvancılığa ayrılan iç-dış kaynaklı projeli ve projersiz desteklerinin büyüklüğü karşısında, 50 yıl sonraki durum değerlendirildiğinde, sorunun kaynak yetersizliği değil, kaynakların etkin kullanılmaması olduğu açıkça görülecektir.

Küçük üretici ve doğal kaynakları içine almayan, kalıcı tarımsal altyapıyı yaratamayan çözümler yararlı sonuçlar ortaya koyamamıştır. Uygun kullanılmayan kaynaklarla, Örneğin “Tüm et balık kombinalarını geri alma” olanaklı değilse de, kooperatifleşme yoluyla yatırım bekleyen hayvancılık bölgelerine yeni Et-Balıkları kurmak hem olanaklı ve hem de gereklidir.

Üreticiler örgütlenmiş bir yapıda, tek ses olarak hareket edebilirlerse, kişisel kaynak ve potansiyelleri yanında ulusal kaynakları daha etkin ve verimli kullanabilecekleri gibi, ulusal tarım politikalarının oluşturulmasında da söz sahibi olabileceklerdir.

Genelde tarım alanında olduğu gibi tarımda örgütlenme konusunda da gerçekçi çözümlerin, Batılı güç ve sermaye odaklarının, hatta üyesi olmak üzere gayret içinde olduğumuz Avrupa Birliğinin öneri ve dayatmalarına göre değil, onların uygulamalarını ve dünyadaki gelişmeleri de bilerek, tüm paydaşlarla birlikte üreticilerin katkısıyla ulusal politikalar üretmekten geçtiğinin altını çizmek gerekir.

5. Yararlanılan Kaynaklar

Artukoğlu, M.M., 1998. Sosyal piyasa ekonomisi ve kooperatifler. TARİŞ

Kooperatifçilik Okulu Ders Notları – 2. Ege Üniv. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.

Çıkın, A. ve A.R. Karacan, 1994. Genel Kooperatifçilik. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:511, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Lasserre, G., 1967. Kooperatifçilik. Que sais-je? Le Point des Connaissances actuelles,

Presses Universitaires de France, 108, Paris.

Mülayım, Z.G., 1993. Demokratik Kooperatifçilik Politikası ve Toprak Reformu. Yetkin Basımevi. Ankara.

Rehber, E. Tarımda Örgütlenme ve Sorunları. <http://www.erekonomi.com>

Rehber, E., 2011. Kooperatifçilik. Ekin Basın Yayın Dağıtım. Bursa.

Vural, H., 1994. Bursa İlinde Sofralık Zeytin Üretim ve Pazarlaması, Marmarabirlik Yayınları-3/1994, Bursa.

http://www.tedgem.gov.tr/uretici_birlikleri_listesi.asp

BURSA’NIN SANAYİ GÖRÜNÜMÜ

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi
Tel: 0224 453 62 00 E-posta: bursa@mmo.org.tr

Özet- Sanayi, ülkelerin ekonomik gücü ve gelişmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bursa ekonomisinin en belirleyici unsuru da sanayisidir. Bu yönü ile ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan Bursa, bir sanayi kentidir.

Bursa’da sanayileşme, Osmanlı dönemine kadar uzanmakla birlikte, en önemli gelişmeler Cumhuriyetin ilanından sonra olmuştur. 1938 yılında kurulan Merinos Fabrikası, aynı yıllarda Gemlik’te kurulan Sunğipek Fabrikası, Türkiye ve Bursa ekonomisine önemli katkılar sunmuştur.

1961 yılında Türkiye’de ilk olma özelliği taşıyan, BTO Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulması ve 1960’lı yılların sonları ile 1970’li yılların başlarında, üç otomobil fabrikasının kurulması ile Bursa sanayisi hızlı bir gelişme göstermiştir.

Ancak bu gelişme başlangıçta planlı bir yaklaşım olsa da, ülke genelinde olduğu gibi Bursa özelinde de, plansız ve dağınık olmuştur. Son 30 yıllık süreçte Merinos ve Sunğipek fabrikaları ile birçok tekstil fabrikası kapatılmış, otomobil firmalarına yan sanayi oluşturacak şekilde, bir dizi yeni fabrikalar açılmıştır. Tekstil olan sanayinin ağırlığı, otomotive kaymıştır.

Büyük ve Küçük Sanayi Bölgeleri birbiri ardına açılmış, kent nüfusu hızla artmıştır.

Bursa sanayisinin böylesine hızlı gelişimi ve ülke ekonomisine katkısı ile Bursa’nın kent kimliği “*sanayi kenti*” kimliğine dönüşmüştür.

Son on yıllık süreçte Bursa sanayisinin gelişimine baktığımızda ise otomobil fabrikalarının kurulması ile başlayan, ağırlıklı dışa ve tek sektöre bağımlılık sürmekte, ihracat-ithalat dengesi giderek bozulmakta, katma değeri düşük fason üretimle yetinilmekte, Bursa sanayisinde yeniden bir değerlendirme ve dönüşüm gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1. GİRİŞ (GENEL GÖRÜNÜM)

Bursa, ekonomik yönüyle, ülkemiz ekonomisinin geliştirilmesi ve ona yeni ivmeler kazandırılmasında aktif ve yönlendirici bir gücü temsil etmektedir. Bursa, ülke ve bölge ekonomisinin gelişmesinde, ülkemiz sanayi ve ihracatı açısından önemli illerimiz arasında yer almaktadır.

Bursa nüfus bakımından İstanbul, Ankara ve İzmir’den sonra 2.688.171 kişi nüfusu ile en çok nüfusa sahip 4. ilimizdir.

Bursa, ülke ekonomisine sağladığı katma değer açısından İstanbul, Kocaeli ve İzmir’den sonra 4. sırada yer almaktadır.

İmalat sanayinde ise Türkiye katma değerinin (GSMH’tan aldığı pay) %8-9’unu tek başına sağlamaktadır.

İşyeri ve çalışan sayılarına göre Bursa, Marmara Bölgesi’nde İstanbul’dan sonra 2. sırada bulunmaktadır. TÜİK 2012 yılı verilerine göre Bursa’da istihdamın sektörel dağılımına baktığımızda %42,5’i sanayi, %24’ü hizmet, %12,5’i tarım, %21’i ticaret sektöründe yer almaktadır. TÜİK verilerine göre istihdamını en fazla sanayiden sağlayan tek il Bursa’dır.

Bursa, 13 adet Organize Sanayi bölgesi (OSB), 19 adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) ve 7 adet Islah Sanayi Bölgesi ile

Türkiye’de, sanayi potansiyeli en yüksek illerin başında gelmektedir.

Çalışabilir işgücü durumuna göre Bursa; İstanbul ve İzmir’den sonra 2012 Şubat ayı itibarıyla 533.515 kişi ile Türkiye genelinde 3. sırada yer almaktadır. TÜİK 2010 yılı verilerine göre işgücüne katılım oranı %48,4, istihdam oranı %43,3 olarak gösterilmektedir. Bu sayının 401.576’sı istihdam edilebilmekte ve toplam nüfusu içinde Bursa %48,9 ile Türkiye genelinde işgücüne katılım oranının en yüksek olduğu il konumundadır.

2012 yılı verilerine göre toplam 152.5 milyar Dolar olan Türkiye ihracatının %7,9’unu gerçekleştiren Bursa, 12,09 milyar Dolar ihracatı ile İstanbul ve Kocaeli’nden sonra 3. sırada yer almaktadır. Bursa, Taşıt Araçları ihracatında %45, Tekstilde %7, Demir-Çelikte %5, Makina İhracatında ise % 4’lük paya sahiptir.

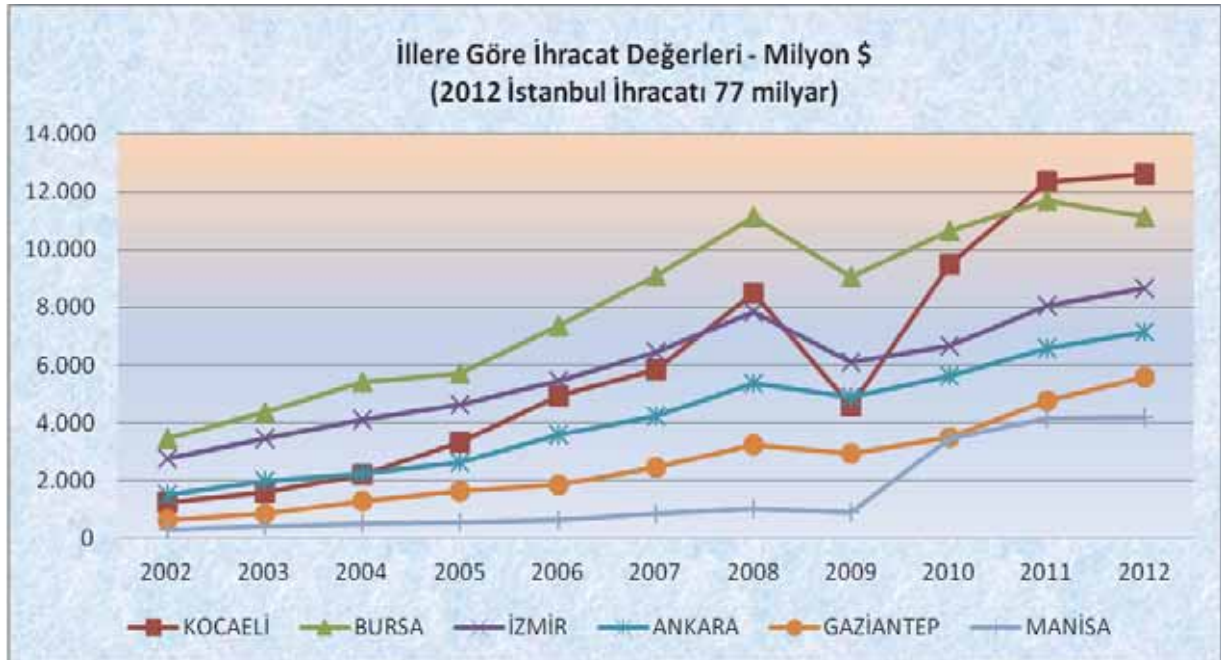
Bursa ihracatının %92’si Sanayi, %6,2’si Tarım, %1,8’i Madencilik sektöründen

sağlanmaktadır. İhracatta, Sanayi ihracatından aldığı %64 pay ile “*Taşıt Araçları ve Yan Sanayi*” en önemli kalemi oluştururken, “*Tekstil ve Hammaddeleri*” ile “*Hazır Giyim ve Konfeksiyon*” onu takip etmektedir. Makina ve aksamları sektörü ise Bursa ihracatında 782 milyon Dolar’a yakın bir değer ile 4. önemli sektör konumundadır.

Bursa ihracatının büyük bölümü, Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Romanya ve İngiltere gibi AB ülkelerine yapılmaktadır.

2. İHRACAT

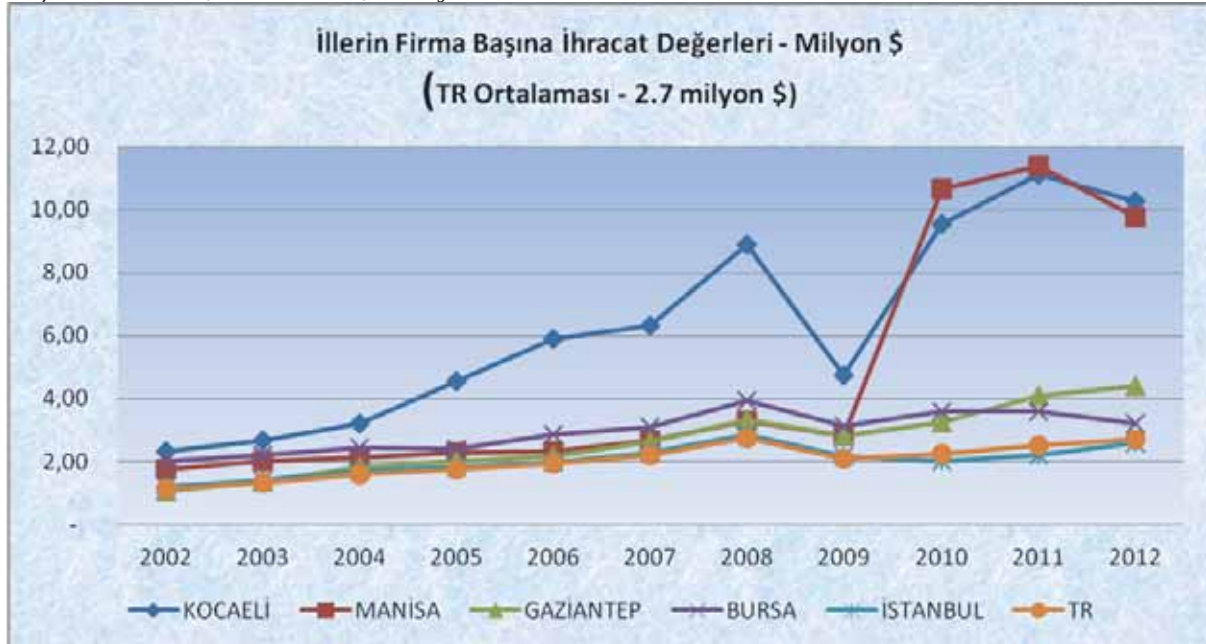
2010 yılına kadar Bursa, İstanbul’dan sonra 2. sırada yer alırken, 2011 yılından itibaren Kocaeli’nin hızlı yükselişi ile 3. sıraya gerilemiştir. 2012 yılında ülke genelinde toplam ihracat 152.5 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş; İstanbul 76.6 milyar Dolar (% 50,32) ile 1. sırada, Kocaeli 12.6 milyar Dolar (%8,3) ile 2. sırada, **Bursa ise 11,1 milyar Dolar (% 7,3) ile 3. sırada** yer almıştır.

3. FİRMA BAŞINA İHRACAT

2012 yılı rakamlarına göre ülke ortalaması 2.7 milyon Dolar olarak gerçekleşen firma başına ihracatta, Kocaeli 10,3 milyon Dolar

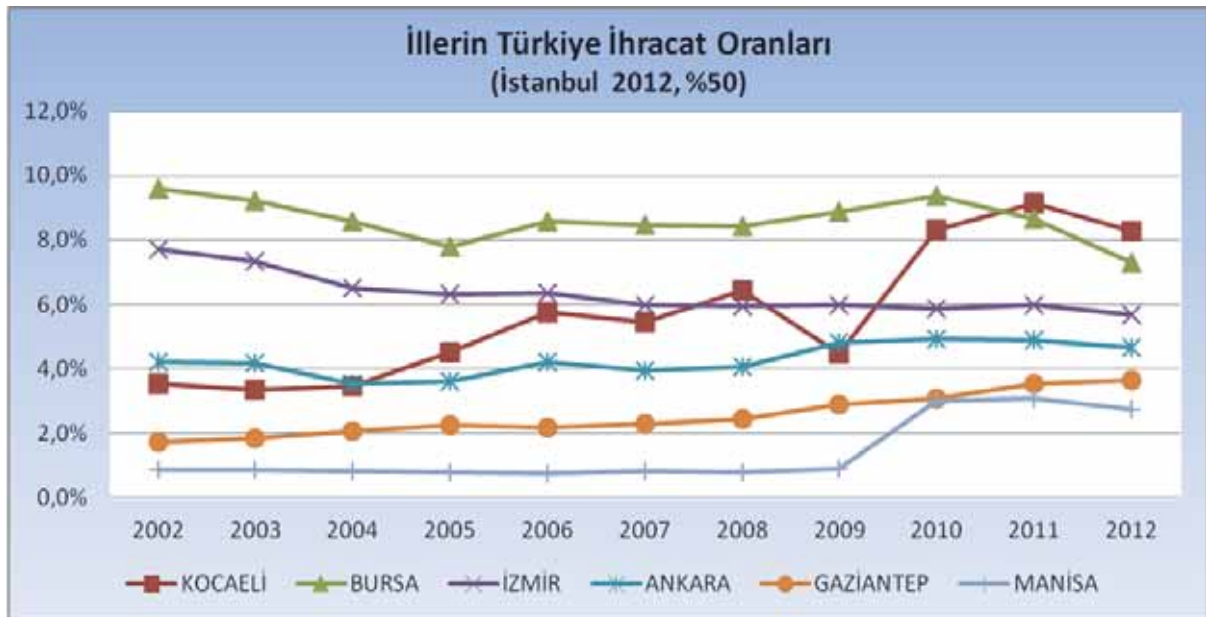
ile 1. sırada, Manisa 9,8 milyon Dolar ile 2. sırada, Gaziantep 4,4 milyon Dolar ile 3. sırada, **Bursa ise 3,2 milyon Dolar ile 4. sıradadır.**

Kocaeli, Manisa, Gaziantep gibi iller önemli gelişmeler kaydederken, Bursa'da ihracat yapan firma sayısı artmasına rağmen, firma başına ihracat rakamları ancak İstanbul ve Türkiye ortalamasını izleyebilmiştir.

4. İLLERİN İHRACAT ORANLARI

2002'de yaklaşık %10 seviyelerinde olan Bursa ihracat oranı, 2012'de %7 seviyelerine gerilemiştir. Buna karşılık Kocaeli, Gaziantep ve Ankara'nın payları artmıştır.

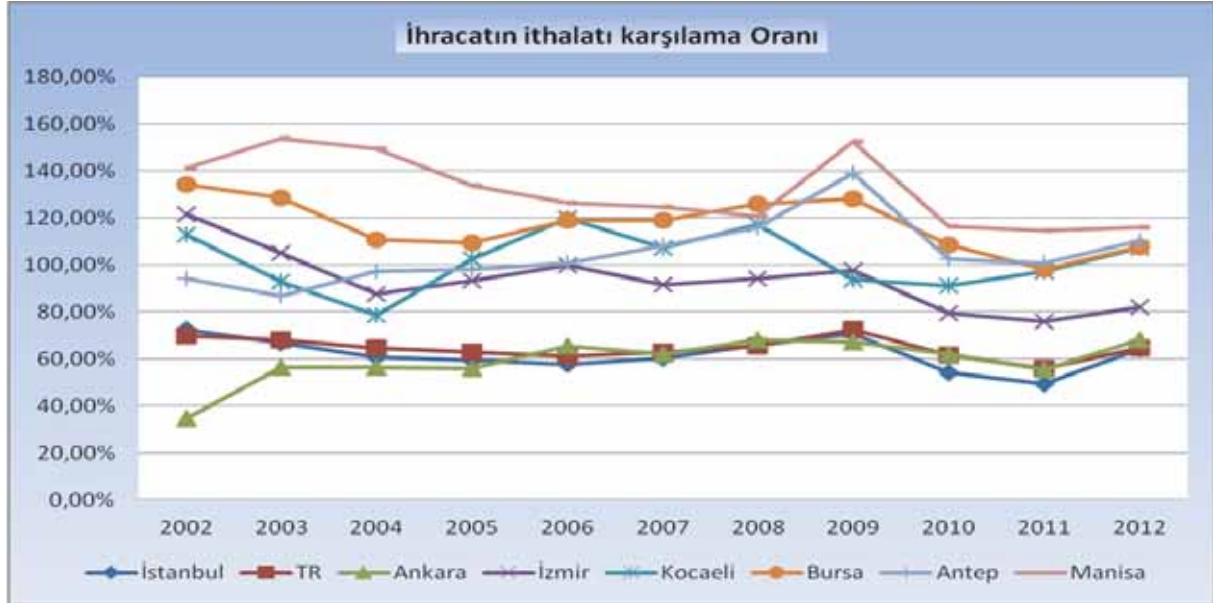

5. İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI

2012 rakamlarına göre ülke genelinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %64,49'dur. İstanbul %64,08, Ankara %68,05, İzmir %81,87 ile açık veren illerimiz; Kocaeli %107,37 , Bursa %107,83 , Gaziantep %110,42 , Manisa %116,05 ise fazla veren illerimizdir.

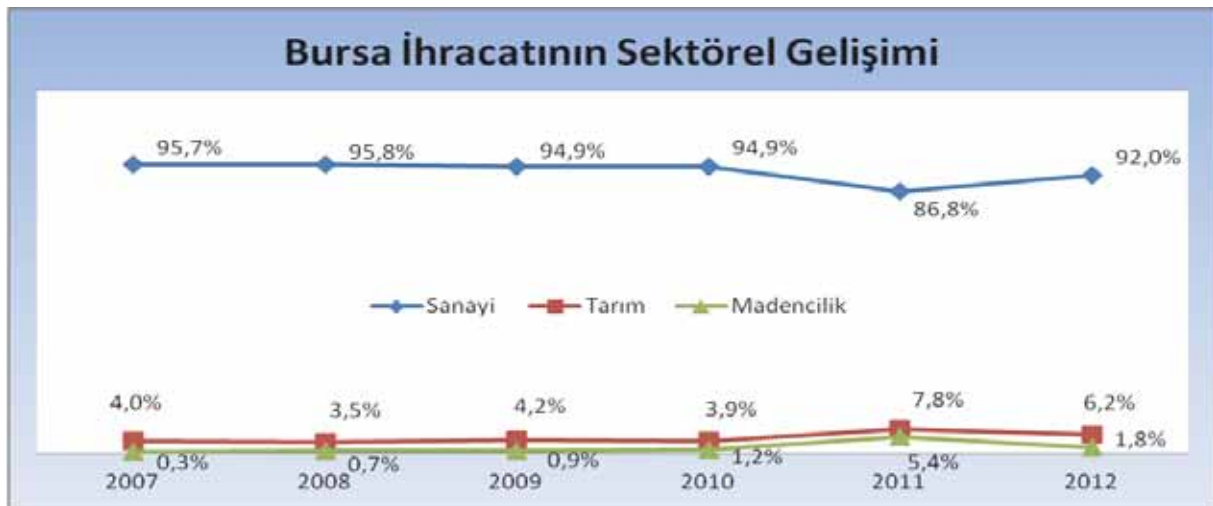
2002 yılı baz alındığında, sadece Ankara ve Gaziantep dış ticaret dengesini iyileştirirken, diğer tüm illerin dış ticaret dengesi ithalat lehine daha çok bozulmuştur.

Bursa'nın ithalat-ihracat dengesi de %24 oranında gerileyerek, 2002' de %133,96 olan ihracat dengesi 2012'de %107,83'e düşmüştür.

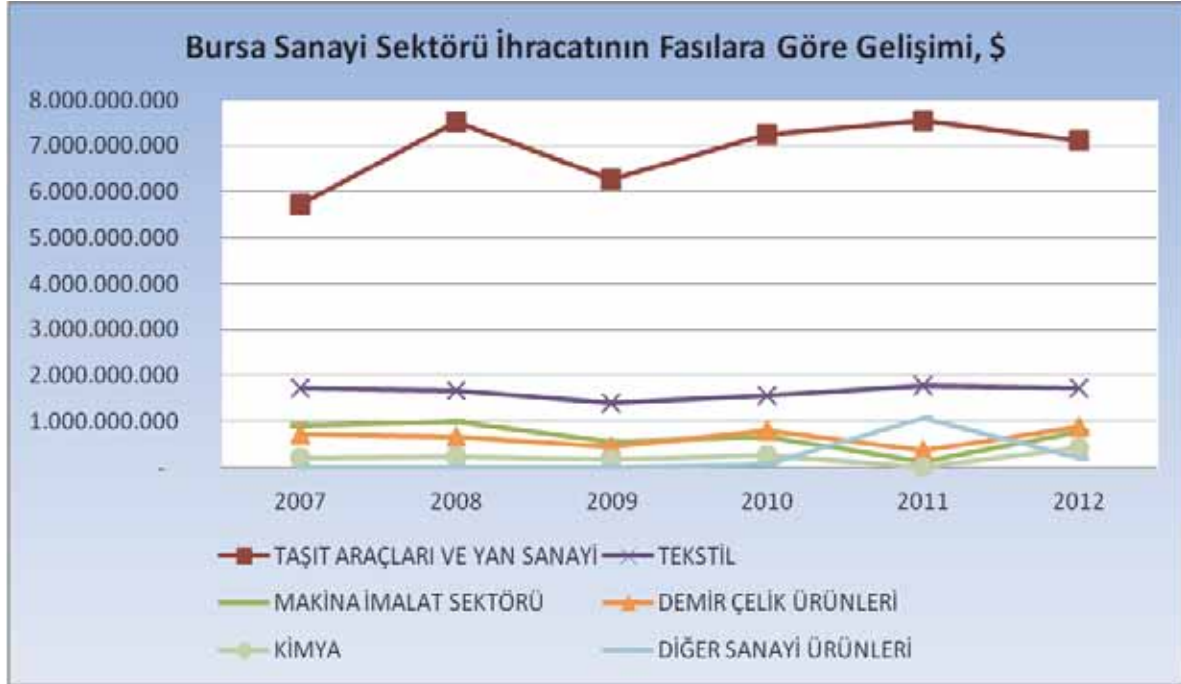
6. BURSA İHRACATININ SEKTÖREL GELİŞİMİ - (%)

Bursa ihracatının belirleyici unsuru **Sanayi Sektörüdür**. Ancak sanayi sektörünün son 5 yıllık süreçte %95,7 olan ihracat ağırlığı %92'lere gerilemiştir. Buna karşılık Tarım sektöründe %4'ten, %6,2'ye bir büyüme söz konusudur. Madencilik ise sürekli gelişmektedir.

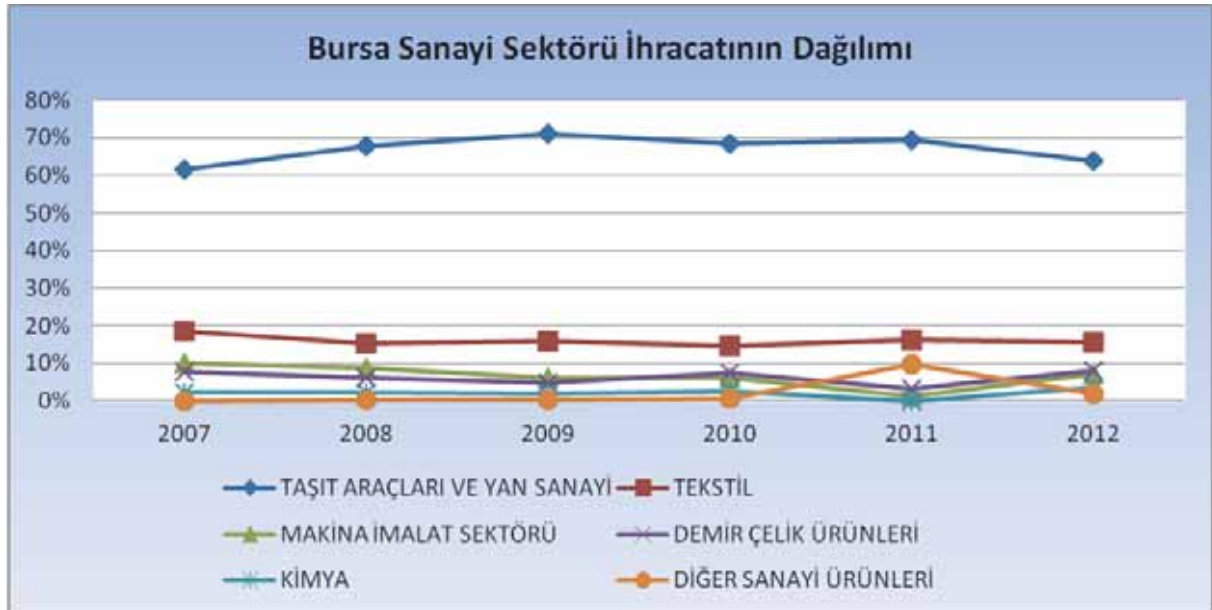
7. BURSA SANAYİ SEKTÖR İHRACATININ, FASILLARA GÖRE GELİŞİMİ - (Dolar)

Bursa Sanayi sektörünün son 5 yıldaki ihracat rakamları, diğer sektörlerle göre Otomotivde daha çok dalgalanma yaşandığını göstermektedir. Tekstil, Demir-Çelik ve Makina sektörleri küçük değişimlere uğrasalar da bir gelişmeden bahsetmek mümkün değildir.

8. BURSA SANAYİ SEKTÖR İHRACATININ, FASILLARA GÖRE GELİŞİMİ - (%)

Bursa Sanayi sektörünün son 5 yıldaki ihracat oranları, tüm sektörlerde küçük değişimler olsa da, durağan bir hat içindedir ve bir gelişmeden bahsetmek mümkün değildir.

9. AR-GE ÇALIŞMALARI

Türkiye'nin AR-GE harcamaları, %0,9 gibi oldukça düşük bir seviyededir ve yetersizdir. Türkiye genelinde kurulan toplam 130 adet AR-GE Merkezinden 50'si Otomotiv, 13'ü Bilgi ve İletişim, 12'si Savunma, 12'si Dayanıklı Tüketim Malları, 10'u Elektrik ve Elektronik sektöründedir. Bursa 20 adet AR-GE Merkezi ile İstanbul'dan sonra 2. sırada yer almaktadır. Bursa'da bulunan AR-GE Merkezlerinin nerede ise tamamı Otomotiv ve Otomotiv Yan Sanayi sektöründedir.

Mevcut mevzuat gereği bir AR-GE merkezinin kurulabilmesi için, en az 50 adet AR-GE personelinin olması zorunluluğu vardır. Bu şekilde AR-GE destekleri ancak büyük firmalara sağlanmaktadır. Sanayinin ve ekonominin can damarı olan ve ülkemiz ihracatının yaklaşık %60'ını gerçekleştiren KOBİ niteliğindeki işletmeler ise AR-GE Merkezlerine sağlanan olanaklardan yararlanamamaktadır. Üniversite-Kamu-Sanayi işbirliği yapılarak, teknolojinin geliştirilmesi hedeflenen, 53 Firmanın faaliyet gösterdiği ve 325 Personelin çalışmakta olduğu, ULUTEK Teknoloji Geliştirme Bölgesi, önemli bir AR-GE merkezi olarak değerlendirilebilir.

10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

- Bursa, tek pazara (AB Ülkeleri) bağımlılıktan kurtulmalı, riskini dağıtacak şekilde yeni Pazar arayışlarına girmelidir. Orta Doğu ve Rusya bu anlamda önemli bir potansiyeldir.
- Bursa tek sektöre (otomotiv) bağımlı olmaktan kurtulmalı, Makina, Demir-Çelik ve Tarım gibi sektörleri geliştirerek sektörel riskleri paylaşmalıdır.
- Bursa sanayisi büyük oranda dışa ve otomotiv sektörüne bağımlıdır. Bu durum kent için hem ekonomik açıdan, hem de istihdam açısından, risk ve tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle **Bursa, dışa ve tek sektöre bağımlı sanayiden, dışa bağımlı olmayan, teknoloji ve bilgi üreten istihdam odaklı bir sanayi yapısına geçmek, alternatif sanayisini oluşturmak zorundadır.**
- Bu anlamda mutlaka bir **“Bursa Sanayi Strateji Planı”** oluşturulmalıdır. Bu plan, **“Bursa'nın Teknoloji Üretim Merkezi ve**

AR-GE üssü” olmasını hedeflemeli; Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi, Makina Sektörü Strateji Belgesi gibi belgeler de dikkate alınarak hazırlanmalı; üniversite, sanayi, Meslek Odaları ve sektör kuruluşlarını da kapsayacak şekilde geniş bir platformda tartışılmalı, çözüm önerileri birlikte geliştirilmelidir.

- **Her sektörde, mühendislik esaslı, katma değeri yüksek orta ve yüksek teknoloji ürünlerinin tasarım ve üretim yolu ile markalaşması hedeflenmelidir.**
- Bursa'daki sanayinin ve ekonominin de can damarı olan KOBİ niteliğindeki işletmeler, teknoloji üretimi ve markalaşma konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle **KOBİ'ler Mühendislik hizmetleri ve AR-GE çalışmaları bakımından daha çok desteklenmelidir.**
- Üniversite-Sanayi İş birliği, somut projelerle ve etkin bir şekilde hayata geçirilmelidir.
- Bölgede bulunan Üniversitelerin ve meslek okulların programları, işgücü niteliğini yükseltecek ve sanayinin yapısına uygun olarak, ihtiyaca cevap verecek şekilde, yeniden düzenlenmelidir.
- Sanayide üretimin Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri'nde yaygınlaştırılması ve KOBİ'lere rasyonel bir işletme yapısı ve ölçek getirecek düzenlemelerin yapılması zorunludur. Bunun için öncelikle bir **“Bursa Sanayi Envanteri”** çıkarılmalı, sistematik bir veri tabanı kurularak sürekli güncellenmelidir.

Sonsöz olarak,

Bilimi ve teknolojiyi esas alan, AR-GE ve inovasyona ağırlık veren, dış girdilere bağımlı olmayan tarım, çevre, enerji, eğitim, sağlık vb. politikaları bir bütünlük içinde ele alan, istihdam odaklı ve planlı kalkınmayı öngören bir sanayileşme yaklaşımı ile Bursa sanayisi yeniden değerlendirilmeli ve **Bursa'nın Teknoloji Üretim Merkezi ve AR-GE üssü olması hedeflenmelidir.**

SANAYİ BÖLGELERİNDE KİMYASAL RİSKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ali ULUŞAHİN, Bahar MESTAN

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

E-posta: ali.ulusahin@kmo.org.tr

E-posta: bahar.mestan@kmo.org.tr

ÖZET-Ülkemizde ve kentimizde yaşanan ve yaşanması muhtemel kimyasal kazaların sonuçlarının, insan sağlığına ve çevreye vereceği zararlar göz önüne alındığında, özellikle Organize Sanayi Bölgelerinde oluşacak patlama ve yangınların domino etkisi yaratıp kent için bir felakete neden olabileceği düşünüldüğünde gerekli tedbirlerin alınması, konunun hassasiyetle önemsenmesini gerekli kılıyor. Bu bildiride, konu ile riskler ve çözüm önerileri paylaşılmaktadır.

1. GİRİŞ

Türkiye aktif bir deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır ve dolayısıyla sanayinin de büyük bir kısmı bu deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Bu sanayi kuruluşlarından herhangi birinin, olası bir depremde kimyasal patlama veya yangına sebebiyet verme riski çok büyüktür. Özellikle Organize Sanayi Bölgelerinde oluşacak patlama ve yangınlar, domino etkisi yaratıp kent için bir felakete neden olabilir.

Bu durum, kazaların önceden alınacak tedbirlerle önlenilebileceği de göz önüne alındığında sanayide kullanılan kimyasalların doğru depolanması ve doğru kullanılmasının sağlanması, olası birçok endüstriyel kazanın yaşanmasını engellemesi bakımından önem taşımaktadır.

Örneğin, 3 Aralık 1984 günü ABD kökenli Union Carbide firmasının Hindistan'da Bhopal'de kurduğu böcek ilacı üreten fabrikadan yanlışlıkla 40 ton metil izosiyanat gazını dışarı atması 18.000 kişinin ölümüne, 150.000'den fazla insanın zehirlenmesine neden olmuştu. Ülkemize

dönersek yakın bir geçmişte, 03 Şubat 2011 tarihinde Ankara OSTİM Sanayi Sitesi'nde aynı gün içinde meydana gelen iki ayrı patlama da 17 kişi ölmüş, 42 kişi yaralanmıştı.

2008 yılında ise İstanbul Davutpaşa'da ruhsatsız bir havai fişek imalathanesinde meydana gelen patlamada 21 kişi yaşamını yitirmişti.

Ülkemizde ve kentimizde yaşanan ve yaşanması muhtemel bu kazaların sonuçlarının, insan sağlığına ve çevreye vereceği zararlar göz önüne alındığında, gerekli tedbirlerin alınması, konunun hassasiyetle önemsenmesini gerekli kılıyor.

2. TESPİTLER

22.08.2009 tarih, 27327 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin zararlı kimyasal madde ve ürünlerinin yönetimi ile ilgili maddesinde (*Madde 127*) 11/7/1993 tarihli ve 21634 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan **“Zararlı Kimyasal**

Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği”* çerçevesinde katılımcıların sorumluluklarına uymalarını sağlamaya ve denetimine OSB yetkilidir.” denmektedir.

Aynı maddenin diğer bentleri;

(2) Zararlı kimyasal madde ve ürünler, anılan Yönetmelikte belirtilen koşullara uygun olarak depolanır.

(3) Zararlı kimyasal madde ve ürünlerin konulduğu depolar, depolanan maddelerin oluşturacağı zararlar göz önüne alınarak gerekli ısı, izolasyon, yıldırımdan korunma, havalandırma, alarm, yangın söndürme gibi sistemler ile donatılır ve amacına uygun malzemelerle inşa edilir.

(4) İtfaiye teşkilatı kurulmuş olan OSB’lerde katılımcılar, itfaiye tarafından istenen yangın ve patlamalara karşı alınacak tedbirleri uygular.

Şubemiz; bu kapsamda Organize Sanayi Bölge Müdürlüklerine teknik destek sağlamakta, bölgede faaliyet gösteren işletmeleri OSB adına kurumsal kimliği ve mesleki sorumluluğu ile denetlemektedir. 2007-2008 yıllarında yapılan 101 denetim raporu incelenmiş, bu işletmelerin yaklaşık % 80’inde acil eylem planı bulunmadığı, % 95’inde yangın önlemleri yeterince alınmadığı ve % 93’ünde kişisel koruyucu donanımlar bulunmadığı / kullanılmadığı / ilgili eğitimlerin düzenlenmediği görülmüştür. Bu denetimlerde, kimyasal maddelerin doğru depolanması ve kullanımı konusunda eksikler tespit edilmiş ve alınması gereken önlemler raporlandırılarak ilgili kurumlar ile işletmeye bildirilmiştir. Yapılan bu çalışma ile işletmelerin eksikliklerini görüp iyileştirme yönünde aksiyon almaları neticesinde güvenli çalışma ortamlarının yaratılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

3.İŞLETMELERİN RUHSATLANDIRMA SÜRECİ

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği’nde işyeri açma izni, 10/08/2005 tarihli ve 25902 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren

İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre alınan İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı olarak tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre il özel idareleri ve Büyükşehir Belediyeleri sınırlarında kurulacak olan gayrisihhi müesseselerin ruhsat alması aşamasında ilgili meslek odası temsilcilerinin de yer aldığı inceleme kurulları oluşturulur ve işletme denetlenir. Ancak Organize Sanayi Bölgelerinde inceleme kurulu oluşturulmaz.

OSB içinde kurulacak işletmelere *işyeri açma ve çalışma ruhsatları*, yürürlüğe giren imar planına göre arazi kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, inşası ve kullanımıyla ilgili ruhsat ve izinler ilgili kanun ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde OSB tarafından verilir ve denetlenir. (Madde 84, madde 91)

Ancak OSB Yönetim Kurulları tarafından bu denetimlerin ne sıklıkla gerçekleştirildiği aşîkârdır. Bununla birlikte OSB’lerde kurulamayacak tesisler OSB Uygulama Yönetmeliği’nde tanımlanmış olmasına rağmen yönetmelik tarihinden önce bu bölgelerde faaliyete başlamış işletmeler bulunmaktadır. Bu sebeple depo denetimlerinin hem ruhsat aşamasında ve hem de sonraki dönemlerde gerçekleştirilmesi son derece önem arz etmektedir.

OSB’lerde faaliyet gösteren işletmeler kendileri veya temsil ve ilzama yetkili temsilcileri ile genel kurullarda temsil edilirler.

OSB yönetim kurullarının bu şekilde, bölgede faaliyet gösteren işletmeler tarafından seçiliyor olması, depo denetimleri sonucunda tespit edilen uygunsuzlukların giderilmesinin takibinde ve gerekli yaptırımların uygulanması noktasında problem yaşanmasına neden olmaktadır. OSB yönetim kurulu üyeleri kanun, yönetmelik, kuruluş protokolü, ana sözleşme ve benzeri düzenlemeler ile kendilerine verilen görevleri hiç veya gereği gibi yapmamalarından ve kendi kusurlarından doğan zararlardan sorumlu oldukları gibi

ruhsat iptaline kadar yetkilerinin olduğu da ilgili mevzuat ile belirtilmiştir. Dolayısıyla bu yetki ve sorumluluklar hatırlatılarak çalışmaların genişletilmesi gerekmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

domino etkisi ile yayılacağı da göz önüne alındığında üreticilerin ve denetleyen kurumların görev ve sorumluluklarını ciddi anlamda yerine getirmeleri gerekliliği ortadadır.

Kimyasal malzemelerin tüm sektörlerde hammadde ya da yardımcı ürün olarak kullanıldığı göz önüne alındığında tehlikenin büyüklüğü çarpıcı bir şekilde görölmektedir. Organize sanayi bölgelerinde oluşabilecek kazaların

İşletmelerin ruhsatlandırılma sürecinde ise Anayasanın 135. maddesinde tanımlanan kamu tüzel kişiliğine sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının daha aktif rol alması gerekmektedir.

- 11/7/1993 tarihli ve 21634 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliğinin adı "Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği" olarak değiştirilmiş, daha sonra “Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği” de 26/12/2008 tarih ve 27092-Mükerrer S.R.G. de yayımlanan "Bazı Tehlikeli Maddelerin, Müstahzarların Ve Eşyaların Üretimine, Piyasaya Arzına Ve Kullanımına İlişkin Kısıtlamalar Hakkında Yönetmelik"nin 10. Maddesi ve 26/12/2008 tarih ve 27092-Mükerrer S.R.G. de yayımlanan "Tehlikeli Maddelerin Ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması Ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmelik"nin 40. Maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

BURSA İLİ ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİM SANTRALLERİNİN İNCELENMESİ

Hulki ARTUT
Elektrik Mühendisi

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi
Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi(BAOB), Odunluk Mah. Akademi Cad. No:8, Nilüfer/BURSA
Tel: 224 451 12 12 E-Posta: hulki.artut@emo.org.tr

ÖZET- Enerji, termodinamiğin birinci yasası gereği korunumludur. Çeşitli şekillerde potansiyel olarak depo edilen enerji, gerek duyulduğunda başka çeşitlerde kinetik enerjiye dönüştürülerek kullanılabilme imkanına sahiptir. Değişik enerji çeşitlerinin, elektrik enerjisine dönüşme çevrimi elektrik enerjisinin üretim safhasıdır. Her ne kadar, son yıllarda enerjinin üretildiği yerde tüketilmesi, ya da tüketim kaynağına yakın üretim tesislerinin kurulması ile adlandırılan “dağıtık enerji üretim sistemleri” uygulamalarda kendine yer bulabilmişse de, geleneksel şebeke modelinde; üretilen elektrik enerjisi, iletim ve dağıtım aşamalarından geçtikten sonra kullanıcının tüketimine sunulmaktadır.

Enterkonnekte sistemde, iller coğrafi sınırlarına göre şebeke işletme sınırlarına ayrılmamıştır. Bu yüzden bir il sınırları içinde üretilen enerji, o il sınırları içinde tüketilebileceği gibi; iletim hatları vasıtasıyla başka bir ildeki iletim tesisine aktarılarak, farklı bir diğer ilde tüketimi gerçekleştirilebilir. Bir ilde bulunan üretim tesislerinin kapasitesi ile tüketim miktarını ilişkilendirmek doğru sonuçlar vermeyebilir. Fakat il sınırları içindeki iletim seviyesinde bulunan trafo merkezlerinin kapasitesi, o ilin enerji talebi hakkında fikir verebilir. Bu çalışmada Bursa ilinde bulunan mevcut elektrik üretim tesisleri hakkında bilgi verilmiş, lisansa sahip yapımı devam eden diğer projelere yer verilerek, ilin enerji üretim projeksiyonu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, enerji, üretim, santral.

1.GİRİŞ

Enterkonnekte sistem olarak adlandırılan Türkiye Elektrik İletim Şebekesinde (*Şekil1*), üretim santrallerinde, çoğunlukla orta gerilim seviyesinde (*genellikle 3-25 kV arasında*) üretilen enerji, santral sahalarında bulunan bir yükseltici trafo vasıtasıyla yüksek (*154kV*) veya çok yüksek gerilim (*380 kV*) seviyesine yükseltildikten sonra, iletim sistemine enerji iletim hatları üzerinden aktarılır. İletim hatları ile bir indirici trafo merkezine kadar taşınan enerji,

bu merkezlerde tekrar orta gerilim seviyesine indirilerek, enerji nakil hatları vasıtasıyla dağıtım sistemine taşınır. Bu aşamadan sonra, tüketiciler dağıtım şirketi tarafından tesis edilen veya kendilerinin tesis ettiği dağıtım trafoları aracılığıyla enerjiyi kullanacakları gerilim seviyesine (*konut için 220V, sanayi için 380V, bazı motorlar için 6,3kV vs.*) indirilerek tüketirler.

Şekil-1 Türkiye Enterkonnekte İletim Sistem Şeması, TEİAŞ Yük Tevzi Dairesi Başkanlığı (Nisan 2011)

Bursa ili, 3 milyona yaklaşan nüfusu ve birçok alanda Türkiye'nin lokomotifi durumunda bulunan sanayi kuruluşları ile enerji talebinin yüksek olduğu bir ildir. Talep, elektrik enerjisinin yük kısmını oluştururken; arz kavramı ise elektriğin kaynak kısmı ile ilişkilidir. Elektrik enerjisi arzı, üretim santralleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Elektrik enerjisi doğası gereği, arz-talep dengesinin birbirine sürekli eşit olması zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu dengede; talep, yani tüketim ihtiyacına göre; sistemde arz, yani üretim oluşmaktadır. Enterkonnekte sistemin varlığından dolayı, üretim-tüketim dengesinin bir il sınırları içinde eşit olma

zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Bursa ili için de, böyle bir eşitlik gerekli olmamakla beraber, üretim-tüketim miktarlarının birbirine yakın seyrettiği, genel olarak üretim fazlası bulunduğu görülmektedir. **(Tablo 1)**

Tüm santrallerin ve tüm hatların devrede olduğu şebeke koşullarında, 380 kV iletim sisteminde, Bursa'nın Balıkesir (Soma TES), Kütahya (Tunçbilek TES, Seyitömer TES), Bandırma (Enerjisa DGKÇS), Ovaakça (Bursa DGKÇS) yönlerinden enerji alırken; Adapazarı ve Tepeören'e (Ümraniye) enerji verdiği söylenebilir.

Tablo 1. Yıllara Göre Bursa ili Enerji Üretim-Tüketim Miktarları

	ÜRETİM (kWh)	ARTIŞ(%)	TÜKETİM(kWh)	ARTIŞ(%)
2010	11,945,021,409	-13	9,342,804,792	14,8
2011	12,031,319,873	-0,6	10,075,547,777	7,8
2012	11,276,667,796	-6,3	10,415,922,164	3,4

Not: Artış oranları bir önceki yıla göre hesaplanmıştır.

2.BURSA İLİ ELETRİK ENERJİSİ ÜRETİM SANTRALLERİ

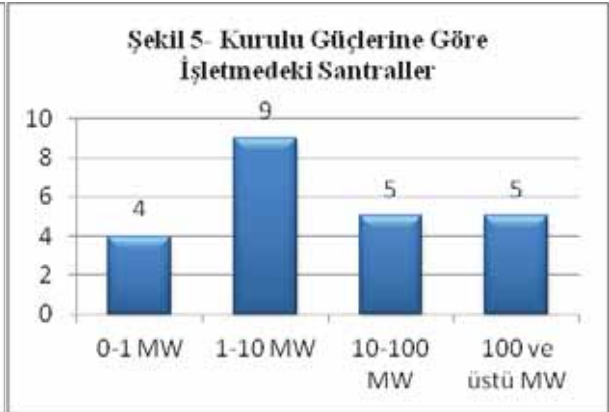
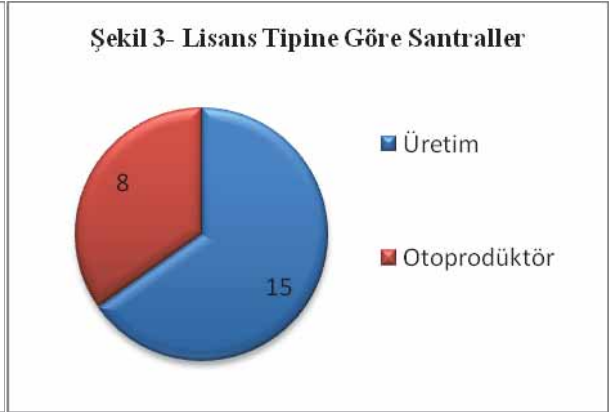
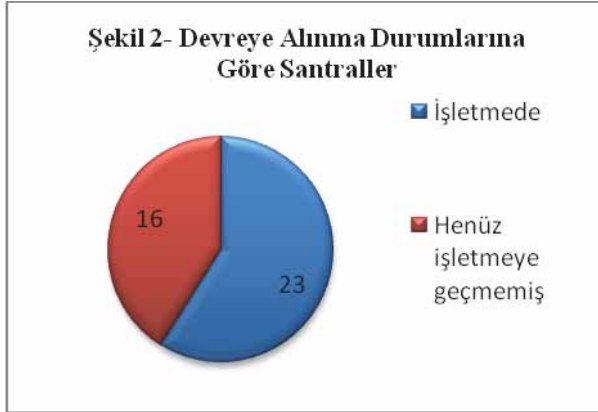
EPDK kayıtlarına göre, Bursa il sınırları içerisinde, lisansı alınmış 39 adet elektrik üretim tesisi bulunmaktadır. Bunlardan on altısının lisansı olmasına rağmen, henüz işletmede değildir.(Şekil 2). Geri kalan 23

tesis devrededir. Devredeki tesislerden on beşinin üretim lisansı, geri kalan sekizinin ise otoprodüktör lisansı bulunmaktadır (Şekil 3). Üretim lisansına sahip on beş tesisten; beşi doğalgaz, sekizi su (hidrolik), biri kömür, biri ise çöp gazı ile çalışmaktadır (Şekil 4).

Kurulu güçlere bakıldığında, doğalgaz santrallerinin 100 ile 1400 MW arasında, hidrolik santrallerin 100 ile 0,2 MW arasında, kömür santralının 210 MW, biyokütle santralının 9,98 MW gücüne sahip olduğu görülmektedir (Şekil 5). Santrallerden, ikisi EÜAŞ'a bağlı işletme müdürlüğüdür. Geriye kalanların hepsi özel yatırımdır. Santrallerden, üç akarsu tipi hidrolik santral 2010 yılına kadar EÜAŞ işletmesinde iken, 2010 yılında yapılan ihale ile özelleştirilmiştir. Biyokütle santrali ise

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin katı atıktan çöp gazı yoluyla enerji üretimi yatırımdır.

Lisans almış, fakat henüz faaliyete geçmemiş tesislerde 7 su, 2 rüzgar, 2 atık ısı, 5 doğalgaz yakıtlı santral projesi bulunmaktadır. Bursa'nın toplam kurulu gücü otoprodüktörlerle beraber 2818,492 MW, lisans almış tüm projeler faaliyete geçtiğinde eklenecek 252,521 MW ile toplam 3071 MW olacağı söylenebilir.

2.1 TERMİK SANTRALLER

2.1.1 Eüaş Ovaakça Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali

Japon-Türk Konsorsiyumu MHI-ENKA-MC-ITC, TEAŞ tarafından 1995'te gerçekleştirilen ihale ile yapımına başlanan, merkez Osmangazi ilçesi, Ovaakça beldesi sınırlarında konumlu santralin ilk ünitesi 1999 yılında işletmeye açılmıştır. Ana santral iki güç bloğundan oluşmaktadır. Her biri, iki yanmalı türbini, iki ısı geri

kazanımlı buhar jeneratörü, bir buhar türbini ve 135 metre doğal çekişli kuru soğutma kulesine sahip bir kapalı soğutma suyu sisteminden oluşan sete sahiptir. Kombine çevrim enerji santralının toplam net çıkışı olan 1432 MW, her biri 239 MW nominal kapasiteli dört gaz türbini ve 237,5 MW nominal kapasiteli iki buhar türbininden oluşur. Santralin yıllık elektrik üretim kapasitesi ortalama 10000 GWh'dir.

Üretilen enerji, santral sahasında kurulu TEİAŞ'a ait 380/154 kV BDGKÇS TM'ye irtibatlı yükseltici trafolar üzerinden şebekeye; 3 türbin ile 380 kV, 3 türbin ile 154 kV gerilim seviyelerinde arz edilmektedir.

Santralin enerji kaynağı olan doğalgazın tedarik işlemi, kısa süre öncesine kadar BOTAŞ Bölge Müdürlüğü tarafından yapılmakta iken, yapılan devir sözleşmesi ile Bursagaz İşletmesine devredilmiştir.

Santral baz-yük niteliği ile 24 saat emreamade olacak şekilde dizayn edildiğinden, arz güvenilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Üretilen enerji, BDGKÇS TM baralarına irtibatlı 380 kV Adapazarı ve İstanbul hatları ile bu bölgelere iletiğinden; oluşacak bir arıza, yalnızca Bursa'yı değil, Adapazarı, İzmit ve İstanbul ile Trakya'yı etkileme potansiyeline sahiptir.

Santral, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı öncelikli özelleştirilecek grup içinde yer almamakla birlikte, özelleştirme kararı alınan portföy içinde 4 numaralı grupta özelleştirilecektir. Halihazırda santralin işletmesi EÜAŞ'a bağlı İşletme Müdürlüğü personeline yürütülmektedir.

2.1.2 Eüaş Orhaneli Termik Santrali

Orhaneli ilçesi, Karıncalı beldesi Çaltıdüzü mevkiinde yer almaktadır. Temeli 13 Mayıs 1979 tarihinde atılan santralin yapımı 15 Temmuz 1992'de tamamlanmıştır. Santralin yapımı için Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan "Ekonomik ve Teknik işbirliği Anlaşması" gereğince 53 milyon dolar kredi sağlanmıştır. Santralin türbin, jeneratör ve tüm elektrik tesisatı ile yardımcı tesisleri ve proje hizmetleri Sovyetler Birliği'nin Technopromexport firmasınca; buhar kazanı, yardımcıları ve su tasfiye tesisleri de Alman Steinmüller ve Türk Suntek firmaları konsorsiyumunca gerçekleştirilmiştir. Santral yılda ortalama 1.340.000 ton kömür tüketerek, 1400 GWh

elektrik enerjisi üretebilecek kapasiteye sahiptir.

Santral, 210 MW gücündeki 1 gruptan oluşmaktadır. Üretilen enerji TEİAŞ'a ait 154 kV Orhaneli TM üzerinden şebekeye aktarılmaktadır. Enerji kaynağı olarak kullanılan Orhaneli ve Keles havzalarından çıkarılan düşük kalorili (2000-3000 kcal) linyit, Türkiye Kömür İşletmeleri'ne bağlı (TKİ), Bursa Linyitleri İşletme Müdürlüğü (BLİ) tarafından çıkarılıp, santrale satılmaktadır.

Santral, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı öncelikli özelleştirilecek grup içinde yer almamakla birlikte, özelleştirme kararı alınan portföy içinde 4 numaralı grupta özelleştirilecektir. Halihazırda santralin işletmesi EÜAŞ'a bağlı İşletme Müdürlüğü personeline yürütülmektedir.

2.1.3 Bis Enerji Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali

Nilüfer ilçesi, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Organize Sanayi Bölgesi (BTSO OSB) sınırları içinde yer almaktadır.

Şirket, 2003 yılında 1 gaz türbini ile başladığı üretimini, ilerleyen yıllarda yaptığı yatırımlar ile arttırmış ve son olarak 2012 yılındaki 1 gaz 1 buhar türbini ilavesiyle, toplamda 8 gaz 3 buhar türbini ile 486 MW kurulu güce ulaşmıştır. Yıllık ortalama 4200 GWh üretim hedeflemektedir.

Ürettiği enerjiyi, 34,5 kV gerilim seviyesinde, bir kısım tüketicilere kendi tesislerindeki şalt merkezi üzerinden, serbest tüketicilere ise TEİAŞ'a ait Bursa Sanayi TM'deki 6 adet trafo üzerinden aktarmaktadır. Santral baz-yük santrali olarak 24 saat emre amade kapasiteye sahip olacak şekilde tasarlanmıştır.

2.1.4 Bosen Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali

Bosen Enerji, 1994 yılında Nilüfer ilçesi, BTO OSB sınırlarında OSB fabrikalarına enerji temin etmek amacıyla, OSB sanayicilerince kurulmuştur.

4 adet gaz türbini ve 3 adet buhar türbini olmak üzere kurulu gücü 263 MW'dır. 1998 yılındaki 55 MW gaz türbini, 2000 yılında 24 MW buhar türbini yatırımıyla kombine çevrim niteliği kazanan şirket, ilerleyen yıllardaki ilave türbin yatırımlarıyla şu anki kurulu gücüne ulaşmıştır.

Ürettiği enerjiyi, kendi tesisi içinde kurulu 154 kV BOSEN TM'ye irtibatlı, biri Bursa Sanayi TM diğeri Demirtaş TM'ye irtibatlanan 154 kV enerji iletim hatlarıyla şebekeye aktarmaktadır. Esas olarak BTO OSB bünyesindeki fabrikaların enerji ihtiyacını karşılama amaçlı üretim yapsa da, üretim fazlasını ulusal şebeke üzerinden serbest tüketicilere iletmektedir. Tesis, doğalgaz kombine çevrim santrali niteliği ile baz yük santrali olarak çalıştırılmaktadır.

2.1.5 Entek Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali

Osmangazi ilçesi, Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB) sınırlarında kuruludur. 1998 yılında yapımı tamamlanarak bir gaz türbini ile devreye alınan santral, üretim faaliyetine Entek Elektrik Üretimi Otoprodüktör Grubu A.Ş. adıyla başlamıştır. 2003 yılında ticari ünvanını Entek Elektrik Üretim A.Ş. olarak değiştirmiştir.

İlk olarak 1998 yılında bir gaz türbini, daha sonra 1999 yılında bir gaz ve bir buhar türbini ilavesi, son olarak da 2003 yılında bir gaz türbini ilave yatırımıyla şu anki kurulu gücü olan 142,57 MW'a ulaşmıştır.

Ürettiği enerjiyi, kendi tesisi içinde yer alan 154kV Entek TM'ye irtibatlı enerji iletim hattıyla, TEİAŞ'a ait Demirtaş TM'ye aktarmaktadır.

2.1.6 Zorlu Enerji Doğalgaz Kombine Çevrim Santrali

Santral, Nilüfer İlçesi, BTO OSB sınırları içerisinde kuruludur. 1998 yılında Zorlu Grubuna ait fabrikaların enerji ihtiyacını karşılamak üzere yapımına başlanarak, ilk yıl 26 MW gaz ve 9 MW buhar türbini ile ikinci yıl yatırımı ile ise şimdiki kurulu gücü olan 90 MW'a erişerek, doğalgaz kombine çevrim santrali devreye alınmıştır.

Santral hem kendi grup şirketlerinin enerji ihtiyacını karşılamakta, hem de diğer serbest tüketicilere Bursa Sanayi TM'de bulunan, iki adet trafoya 34,5 kV gerilim seviyesinden enerji vermektedir. Bu trafo üzerinden enterkonnekte sistem vasıtasıyla tüketiciler beslenmektedir.

2.1.7 Bursa Büyükşehir Belediyesi- ITC Bursa Hamitler Katı Atık Santrali

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Hamitler Katı Atık Depolama Alanı'nda toplanan metan gazından enerji üretme amacıyla kurulan biyokütle santrali, 7 adet 1,4 MW gücündeki gaz motoru ile toplamda 9,8 MW kurulu güce sahiptir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin inşa ettirdiği santralin lisansı, ITC Bursa Enerji Üretim San ve Tic. A.Ş. adıdır. Yap-İşlet-Devret modeliyle yapımı tamamlanan santralden üretilen enerjinin satışından elde edilen gelirin %41'i Belediye'ye aktarılmaktadır.

Çöp toplama sahasında birçok atığın bir araya getirilmesi ile oluşacak metan gazı borularla gaz depolama tesisine aktarılmakta, burada gaz jeneratörleri ile enerji üretimi sağlanmaktadır. Üretilen enerji, 34,5 kV'luk enerji nakil hattı ile, UEDAŞ'a ait Hamitler DM'ye aktarılmakta, buradan TEİAŞ'a ait Bursa Sanayi TM'nin orta gerilim barasına enerji vermektedir.

2.2 HİDROELEKTRİK SANTRALLERİ

2.2.1 Akenerji Uluabat Kuvvet Tüneli ve Çınarcık HES

DSİ tarafından projelendirilerek baraj kısmının yapımına 1995 yılında başlanan, ancak Uluabat kuvvet tünelinin tamamlanması ile enerji üretim vasfına kavuşan tesisin, baraj kısmı 2008 yılında DSİ tarafından, kuvvet tüneli ile beraber elektrik işleri ise, 2011 yılında Akenerji tarafından tamamlanmıştır. Santral, Akenerji Elektrik Üretim A.Ş tarafından işletilmektedir.

Orhaneli ilçesindeki baraj, Orhaneli Çayı (Kocaçay)'dan beslenmektedir. Baraj gövdesi kaya dolgu olup, gövde hacmi 4771 dm³ 'dür. Çınarcık Barajı'ndan alınan su Uluabat kuvvet tüneli ile 11,461 km taşınarak, 322,4 metre düşüyle Nilüfer ilçesi Akçalar mevkindeki hidrolik santrale ulaştırmaktadır. Su; türbinlerden geçerek, elektrik enerjisi üretimi sağlandıktan sonra, 1170 metrelik bir kanalla Uluabat gölüne bırakılmaktadır.

Baraj; sulama, taşkından koruma, enerji ve içme suyu amaçlı, büyük ölçekli bir HES'dir. Her biri 50 MW gücündeki iki ünite ile (kurulu gücü 100 MW), yıllık ortalama 422,6 GWh elektrik üretim yapabilecek niteliktedir. Santral bünyesinde kurulu 154 kV Uluabat HES TM üzerinden irtibatlı iki enerji iletim hattı ile TEİAŞ'a ait 154 kV Akçalar TM ve Görükle TM baralarına enerji vermektedir.

2.2.2 Egemen HES

Keles ilçesi sınırlarındaki, Nilüfer deresi üzerinde, Nilüfer barajı ile Doğancı barajı arasındaki kesimde kurulu orta ölçekli nehir tipi santraldir. Santral işletme prensibi; 671 metre kotunda nehir suyunun bir kısmının Egemen-1 regülatörü ile alınarak iletim kanalı vasıtasıyla, 512 metre kotundaki Egemen-1 santral binasına ulaştırılması, 512 metre kotundaki nehir suyunun bir kısmının ise Egemen-2 regülatörü ile

alınarak bir diğer iletim kanalı vasıtasıyla, 532 metre yüksekliğindeki Egemen-2 santrali binasına aktarılması sonucu santral binalarındaki türbinlerin çevrilmesine dayalıdır. Kinetik enerjisinden faydalanılan su, tekrar nehir yatağına bırakılmaktadır.

2011 yılında devreye alınan santral, 19.922 MW gücünde olup, yıllık 71,830 GWh enerji üretebilecek kapasitedir. Enersis Elektrik Üretim Ltd. Şti. tarafından EPDK'dan alınan Üretim Lisansı ile işletilmektedir.

Santral, 34,5 kV'luk müstakil enerji iletim hattıyla, TEİAŞ'a ait 154 kV Beşevler TM'nin orta gerilim barasına irtibatlı olup, orta gerilim seviyesinde ulusal şebekeye enerji vermektedir.

2.2.3 Gözede I-II HES

Kestel ilçesi, Gözede köyü yakınlarında kuruludur. İşletme prensibi; Nilüfer çayının bir kolu olan Deliçay deresinin 670 metre kotuna inşa edilmiş regülatör ile alınan suyun, 1850 metre uzunluğundaki iletim kanalıyla yükleme havuzuna taşınması, burada havuzdan çıkan suya, 285 metrelik cebri boru ile 145 metreden düşü verilerek santral binasındaki türbinlere ulaştırılmasına dayanmaktadır.

Temsa Elektrik Üretim Ltd. Şti. tarafından üretim lisansı alınmış olan Gözede I HES, 2,4 MW kurulu güce sahip olup, 2008 yılında devreye alınmıştır. Yıllık ortalama 10 GWh enerji üretim olanağına sahiptir. Santral küçük ölçekli dere tipi HES'dir.

Santralde üretilen enerji 4 km'lik 34,5 kV'luk enerji nakil hattı ile UEDAŞ'a ait Gözede HES DM'ye irtibatlı olup, TEİAŞ'a ait Kestel TM orta gerilim barasına enerji verebilmektedir.

Aynı şirketin aynı dere üzerindeki bir diğer üretim lisansına sahip yatırımı Gözede II HES, 4MW gücünde olup, 22.02.2013'de geçici kabulü yapılmıştır.

2.2.4 Suluköy HES

İnegöl ilçesi, Ulupınar ve Acısu derelerinin üzerinde kuruludur. Küçük ölçekli dere tipi santral olan projede, her iki derenin üzerine kurulu regülatörler ile su santrale yönlendirilmiş, buradan 3245 metrelik iletim kanalı ve 125 metrelik tünel ile yükleme havuzuna taşınmıştır. 290 metreden verilen düşü ile santral binasındaki türbinlerin dönesiyle enerji elde edilmektedir.

Sanralin geçici kabul tarihi Mart 2012'dir. Lisans sahibi Du Elektrik Üretim A.Ş'tir. Her biri 3,529 MW'lık iki türbin ile toplamda 7,058 MW'lık türbin gücüne sahip projenin lisansa esas kurulu gücü 6,924 MW'dır. Santral yılda 14,216 GWh enerji üretebilme kapasitesindedir.

Santral, ürettiği enerjiyi 34,5 kV enerji iletim hatlarıyla, orta gerilim şebekesi üzerinden UEDAŞ sistemine aktarmaktadır. Buradan da, TEİAŞ'a ait İnegöl TM'nin orta gerilim barasına enerji aktarma şansına sahiptir.

2.2.5 Su uçtu HES, Dereköy HES, Cerrah HES

İznik, Dereköy üzerinde kurulu, 0,24 MW'lık Dereköy HES,
M.Kemalpaşa, Karadere üzerinde kurulu, 0,472 MW'lık Su Uçtu HES,
İnegöl, Cerrah deresi üzerinde kurulu, 0,272 MW'lık Cerrah HES,
EÜAŞ'a bağlı kanal tipi HES'lerin özelleştirilmesi kapsamında 1. Grup içinde yer alarak, ihaleleri yapılmış ve Kent Solar Elektrik Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından işletme hakları alınmıştır.

Yıllık üretim kapasitelerinin Suuçtu HES için ortalama 1 GWh, Dereköy HES için 1,5 GWh, Cerrah HES için 0,8 GWh olacağı öngörülmektedir. Mayıs 2010'da ihaleleri yapılan HES'lerin EPDK tarafından lisans verilme tarihi Ocak 2011'dir. Santrallerin,

DSİ kayıtlarında 1952 yılında işletmeye açıldığı görülmektedir. Su uçtu, İller Bankası tarafından, diğer iki HES ise bağlı bulundukları belediyeler tarafından inşa edilmiştir. Santraller özelleştirilene kadar EÜAŞ tarafından işletilmiştir.

2.3 Otoprodüktörler

Bursa ilinde, otoprodüktör lisansına sahip olup şu an işletmede olan kojenerasyon tesislerinin sayısı 8'dir. Bunlardan 7'si Doğalgaz santrali olup, 1'i Biyoatık santralidir (Tablo2).

4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu'nda (eski EPK) otoprodüktör tesisi, esas olarak kendi elektriğini üretme amaçlı yapılmış, yıllık ürettiği enerjinin en fazla yüzde yirmisini irtibatlı olduğu şebekeye aktarabilme olanağına sahip tesislere verilen addır. Lisans adı otoprodüktör olan bu tesisler genelde doğalgaz ile çalışmakta olup, kojenerasyon yani birleşik ısı ve güç santralleridir. Güçleri genelde 10 MW'ın altında olan bu tesisler gaz jeneratörü ile elektrik üretimi yapıp, açığa çıkan buharı işletmelerinde çeşitli amaçlarla kullanabilmektedirler.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda (yeni EPK) Otoprodüktör lisansı tanımlanmamış olup, bu tesislerin ya üretim lisansı alması ya da lisansını iptal ederek üretim faaliyetini sonlandırması gereği belirtilmiştir. Geçici 7. Maddede, kanunun yayınlandığı tarihten itibaren 6 ay içinde başvurulması halinde lisans bedeli alınmaksızın, lisanslarının üretim lisansına dönüştürüleceği söylenmektedir.

Tablo2- Bursa İlinde İşletmede Olan Otoprodüktör Tesisleri

Numara	Lisans No	Unvan	Tesis Türü	Tesis Adı	Kurulu Gücü (MWm)	Kurulu Gücü (MWe)	İnşa Hal. Kap. (MWe)	İşletmedeki Kap.(MWe)
1	EO/152-18/239	SANKO TEKSTİL	D.Gaz	İnegöl OSB	11	11	0	11
2	EO/289-5/404	AKBAŞLAR	D.Gaz	Gürsu OSB-Bursa	10,6	10,27	0	10,27
3	EO/485-2/543	KÜÇÜKÇALIK	D.Gaz	İnegöl OSB-Bursa	8,28	8	0	8
4	EO/2496-4/1613	RB KARESİ TEKSTİL	D.Gaz	Kojenerasyon Tesis	8,78	8,6	0	8,6
5	EO/1501-6/1092	ÖZDİLEK	D.Gaz	Elektrik Üretim Tesis	6,91	6,715	2,41	4,3
6	EO/225-5/373	SÖNMEZ FİLAMANT	D.Gaz	Bursa OSB	4,12	4,12	0	4,12
7	EO/3247-6/1966	DURMAZLAR	D.Gaz	Hilton Hampton Otel Bursa Kojenerasyon Tesis	1,32	1,286	0	1,286
8	EO/1315-2/947	CARGİLL	Biyoatık	Cargill Bioenerji Tesis	0,14	0,12	0	0,12

3.LİSANS SAHİP OLUP HENÜZ İŞLETMEYE GİRMEMİŞ SANTRALLER

İl sınırlarında, 16 proje için EPDK'tan lisans alınmasına rağmen, henüz enerji bakanlığı tarafından geçici kabulleri yapılarak işletmeye açılmış değildir. Bu tesislerden HES projeleri için DSİ ile su kullanım hakkı anlaşması yapılmıştır. Projelerden, 10'u otoprodüktör lisansına sahip olup, 6 proje ise üretim lisansına sahiptir. Projeler içinde, 7 HES, 2 RES, 2 Atık ısı, 5 Doğalgaz santrali projesi bulunmaktadır.

Yeni EPK'nın, Geçici 9. Maddesi gereği, işletmeye geçmemiş ya da geçmemiş lisanslara ilişkin, üretim lisansında

belirtilen inşaat öncesi süre içerisinde, üretim tesisinin inşaatına başlanması için gereken yükümlülüklerini ikmal edememiş şirketlere varsa kalan inşaat öncesi sürelerine ek olarak; yoksa sadece altı ay süre verilmektedir. Bu süre içinde, yükümlülüklerini yerine getirmeyen şirketlerin lisansı iptal edilecektir.

Bu projelerden Çalık Enerji uhdesinde yapımı devam eden, Büyükorhan ve M.Kemalpaşa ilçeleri sınırlarında, 126,4 MW gücündeki Kızılkaya HES önemli bir proje olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 3- Bursa ilinde Lisansa Sahip olup Henüz İşletmeye Geçmemiş Santraller

Numara	Üretim Otoprodüktör	Lisans No	Unvan	Tesis Türü	Tesis Adı	Kurulu Gücü (MWm)	Kurulu Gücü (MWe)	İnşa Hal. Kap. (MWe)	İşletmedeki Kap.(MWe)
1	X	EÜ/1531-3/1111	ETKEN ELK.	HES	Oylat I HES	1,94	1,9	1,9	0
2	X	EÜ/2031-8/1445	MCK ELK	HES	Devecikonağı HES	10,6	10,18	10,18	0
3	X	EÜ/2012-7/1428	ÇALIK ENJ.	HES	Kızkayası Brj. Ve HES	130	126,4	126,4	0
4	X	EÜ/2709-3/1671	TÜFEKÇİKONAK HİDRO ENJ.	HES	Tüfekçikonağı HES	5,4	5,18	5,18	0
5	X	EÜ/2031-9/1446	MCK ELK.	HES	Gündoğdu HES	7,16	6,88	6,88	0
6	X	EÜ/3490-4/2129	A.F.E ELKÜRE	HES	Akdere Reg. ve HES	7,68	7,48	7,48	0
7	X	EÜ/2790-3/1710	BURGÜÇ BURSA GÜÇBİRLİĞİ	HES	Boğazköy Barajı ve HES	10,6	10	10	0
8	X	EÜ/3712-2/2261	TÜRKAY ALT. ENJ.	RES	Gündoğdu	9,6	9	9	0
9	X	EÜ/4145-2/2481	ESKODA ENJ.	RES	Harmanlık	50	50	50	0
10	X	EO/3721-12/2276	TRAKYA YENİŞEHİR CAM	Atıkısı	Trakya Cam Otoprodüktör Santrali	6,28	6	6	0
11	X	EO/3527-2/2168	ALTINSU TEKSTİL	D.Gaz	Altınsu Tekstil Kojenerasyon Tesisi	1,222	1,189	1,189	0
12	X	EO/3570-12/2184	BURKAY TEKSTİL	D.Gaz	Burkay Tekstil Kojenerasyon Santrali	1,222	1,186	1,186	0
13	X	EO/3570-15/2187	DERHAN TEKSTİL	D.Gaz	Derhan Tekstil Kojenerasyon Santrali	1,222	1,189	1,189	0
14	X	EO/4027-13/2437	TEKSMAK MAKİNE TEKSTİL	D.Gaz	Teksmak Makine Tekstik Kojenerasyon Santrali	2,745	2,677	2,677	0
15	X	EO/3393-29/2057	ÖZDİLEK AVM	D.Gaz	Özdilek Bursa Kojenerasyon Tesisi	4,39	4,3	4,3	0
16	X	EO/4325-28/02585	BURSA ÇİMENTO	Atıkısı	Bursa Çimento Fabrikası Atık Isı Otoprodüktör Santrali.	9	9	9	0

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bursa ilinde işletmede olan santraller incelendiğinde, Türkiye'nin genel enerji görünümünden pek de farklı bir sonuç ortaya çıkmamaktadır. Bu genel görünümü maddeler halinde özetleyecek olursak;

*Bursa'daki santrallerin birçoğu Türkiye genelindeki gibi doğalgaza dayalıdır (Tablo 4). Türkiye'nin en büyük ve alanında lider birçok sanayi tesisinin bulunduğu ilin, enerji

santrallerinin yakıtının, kaynağı ithal olan doğalgazla çalışması, doğalgaz temininde önceki yıllarda yaşanmış ve her an yaşanması olası doğalgaz teminindeki sıkıntıda, bu tesislerin enerjisiz kalmasına yol açacaktır.

Özel doğalgaz santrallerine verilen alım garantisi, bu santrallerin her halükarda doğalgaz temin sorunu yaşamamasını sağlarken, EÜAŞ bünyesindeki Bursa DGKÇS'ne yılın bazı bölümlerinde doğalgaz verilememesi arz güvenilirliğini

tehlikeye sokmaktadır. “Rolling-Blackout” denilen, kaynak tedarik sıkıntısı ile oluşan üretim kısıtlılığının, konut yüklerinin dönüşümlü olarak enerjisiz bırakılması ile giderilmeye çalışılması yöntemi, Hindistan, Pakistan, Güney Afrika, Tacikistan gibi gelişmemiş ülkelerde yıllardır uygulanmakta

iken, ülkemizde ve bölgemizde de geçtiğimiz kış olduğu gibi başvurulur hale gelmiştir. Ayrıca büyük sanayi kuruluşlarına uygulanan güç tahditleri ile doğalgaz kaynaklı arz sıkıntısı aşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 4- Türkiye ve Bursa Kurulu Güçlerinin Yakıt Türlerine göre dağılımı

YAKIT CİNSLERİ	TÜRKİYE			BURSA		
	KURUL U GÜÇ	KATK I	SANTRAL SAYISI	KURUL U GÜÇ	KATK I	SANTRAL SAYISI
	MW	%	ADET	MW	%	ADET
KÖMÜR + LİNYİT+FUEL OIL+MOTORİN	13.790,1	23,7	50	210	7,4	1
DOĞALGAZ + LNG	17.332,9	29,9	196	2.491	87,4	12
YENİLENEBİLİR + ATIK	180,7	0,3	32	10	0,4	2
ÇOK YAKITLILAR KATI+SIVI	675,8	1,2	8	0	0,0	0
ÇOK YAKITLILAR SIVI+D.GAZ	3.264,1	5,6	44	0	0,0	0
JEOTERMAL	162,2	0,3	9	0	0,0	0
HİDROLİK	20.257,2	34,9	409	138	4,8	8
RÜZGAR	2.379,5	4,1	63	0	0,0	0
TOPLAM	58.042,5	100,0	811	2.849	100,0	23

*Bursa, rüzgar potansiyeli yönünden diğer Güney Marmara illeri Balıkesir, Çanakkale ve Yalova kadar şanslı değildir. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü’nün yayımladığı, Rüzgar Enerjisi Potansiyeli Atlası (REPA) verilerine göre, rüzgar hız dağılımı, kapasite faktörü dağılımı, santral kurulabilir alanlar bakımından kısıtlı alanlara sahiptir (Tablo 5). 3881,68 MW’lık kurulu gücün 3418 MW’lık kısmı

yatırım yapılma şansı zayıf özelliklerdedir. Lisans sahibi 2 RES projesinden, 9 MW gücündeki Gündoğdu RES’in lisans tarihi Mart 2012, inşaat öncesi süresi ise 22 aydır. 50 MW gücündeki Harmanlık RES’in lisans tarihi ise 6 Aralık 2012’dir.

Tablo 5- Bursa İline Kurulabilecek Rüzgar Enerjisi Santrali Güç Bilgileri (REPA-YEGM)

50 m'de Rüzgar Gücü (W/m²)	50 m'de Rüzgar Hızı (m/s)	Toplam Alan (km²)	Toplam Kurulu Güç (MW)
300 – 400	6.8 – 7.5	683,60	3.418,00
400 – 500	7.5 – 8.1	85,22	426,08
500 – 600	8.1 – 8.6	5,23	26,16
600 – 800	8.6 - 9.5	2,29	11,44
> 800	> 9.5	0,00	0,00
		776,34	3.881,68

*Jeotermal enerji kullanılabilirliği incelendiğinde; Çekirge, Kaynarca, Yalova, Oylat ve Armutlu sıcak su kaynaklarının ortalama 60 derece civarında, maksimum sıcaklığın ise 82,5 derece ile Kaynarca kaynağında olduğu görülmektedir. Elektrik enerjisi üretimi için, 180 derece üzerinde kaynağa ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Bursa ilindeki sıcak su kaynaklarından enerji üretiminde faydalanamayacağı açıktır.

*Linyit kaynaklarının, yoğun olarak bulunduğu Orhaneli ve Keles kömür havzalarından yeterince yararlanılmadığı görülmektedir. TKİ'nin işletme ruhsatının bulunduğu Gümüşpınar, Sağırlar, Çivili, Harmanalanı ve Davutlar sahalarından, Gümüşpınar mevkiinde çalışmalar sürmektedir. Aralık 2012'de Keles Linyit Sahasının Termik Santral Kurma Şartlı Rödovans İhalesi gerçekleştirilmiş, ihaleyi alan firmanın 270 MW gücünde Kozağacı Termik Santrali yapması kararlaştırılmıştır. Kozağacı Vadisi için yıllardır gündemde

olan bu proje kapsamında, yöre köylerinin (Davutlar, Denizler, Durak, Harman demirci, Yunuslar, Issızören, Karaardıç) boşaltılacak olması; köylüler, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve Bursa halkı tarafından projenin reddine yol açmıştır. Çevresel etkilerin göz ardı edilerek, yöre köylülerinin köylerinden edilmesiyle, yöredeki tüm dünyaya ihraç edilen kiraz ve ceviz yetiştiriciliğinin yok sayıldığı bu projede ısrarı anlamak mümkün değildir. Yöre köylülerinin santral direnişi halihazırda devam etmektedir. Kozağacı Santrali için 24 Haziran'a kadar ÇED raporu alınması gerekmektedir.

Orhaneli Termik Santralinde devam eden ve bir kısmı sonuçlanan rehabilitasyonlarla, santral veriminin artırılması ve kömür sahasının işletme hakkıyla beraber özelleştirilmesi beklenmektedir.

Tablo 6- Orhaneli ve Keles Kömür Havzaları Rezerv Miktarı (TKİ)

ORHANELİ	GÖRÜNÜR				
SEKTÖRLER	AÇIK OCAK	YERALTI	TOPLAM	HAZIR	TOPLAM
GÜMÜŞPINAR	17.358.972	5.355.000	22.713.972	45.648	22.759.620
SAĞIRLAR	1.550.495	4.635.000	6.185.495	83.005	6.268.500
ÇİVİLİ	2.610.000	8.037.000	10.647.000		10.647.000
TOPLAM	21.519.467	18.027.000	39.546.467	128.653	39.675.120
KELES	GÖRÜNÜR				
SEKTÖRLER	MÜMKÜN	MUHTEMEL	AÇIK OCAK	HAZIR	TOPLAM
HARMANALANI			28.056.593	55.523	28.112.116
DAVUTLAR	1.560.000	19.945.000	17.557.000		39.062.000
TOPLAM	1.560.000	19.945.000	45.613.593	55523	67.174.116

*Hidrolik potansiyel ve mevcut duruma bakıldığında, toplamda 8 santralin 138 MW kurulu güce eriştiği, lisanslı 8 projenin yapımı tamamlandığında, 307,39MW gücün devreye alınarak toplamda 445,39 MW gibi önemli bir hidrolik gücün oluşacağı görülmektedir.

DSİ tarafından etütleri yapılan ve Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (YEGM) tarafından mühendislik hizmetleri sürdürülen, Bursa ili sınırlarında toplamda 5 adet HES projesi bulunmaktadır, toplam kurulu gücü 87 MW olan HES'lerin dağılımı şöyledir:

Tablo 7- DSİ Tarafından Proje ve Fizibilite Çalışmaları Yapılmakta Olan HES'ler (DSİ)

	Havza	Nehir	İsim	Kurulu Güç (MW)	Yıllık Ortalama Enerji (GWh)	Proje Seviyesi
1	Susurluk	Orhaneli Çayı	Ağaçhisar Barajı ve Hes	20	72,06	Fizibilite
2	Susurluk	Orhaneli Çayı	Deliballılar Barajı ve HES	15	56,55	Fizibilite
3	Susurluk	Orhaneli Çayı	Göktaş Barajı ve HES	48	156	İlk Etüt
4	Susurluk	Orhaneli Çayı	Güvercinlik Barajı ve HES	2,18	9,93	İlk Etüt
5	Susurluk	Gök Deresi	Gök Regülatörü ve HES	1,91	8,71	İlk Etüt

Lisanslı Güneş enerjisi santralleri hakkında başvurular için bakanlığın açıkladığı duyuru metninde Türkiye çapında toplamda 600 MW kapasite belirli trafo merkezlerine dağıtılmıştır. Santralin kurulabileceği alanlar toplam güneş radyasyonu değeri yıllık 1650 kWh/m²'nin üstünde olan yerlerdir. İlgili trafo merkezleri içinde Bursa için kapasite bulunmadığı gibi; YEGM tarafından yayımlanan verilerde, Bursa ili için toplam güneş radyasyonu, yılda ortalama 1450 kWh/m², aylık ortalama güneşlenme süresi ise, 6,78 saat olarak verilmiştir. Bu değerler Türkiye ortalamasının altındadır ve yatırım yapılabilir seviyelerde değildir.

Sonuç olarak Bursa için, şu anda lisanslı Güneş Enerjisi Santrali kurma imkanı bulunmamakla beraber, lisanssız santral kurulumu için mevzuat açısından bir engel yoktur. Nitekim Gürsu Belediyesi'nin 96 kWp gücündeki orta gerilimden şebekeye paralel çalışan Güneş Enerjisi Santralinin bakanlık kabulü yapılarak devreye alınmış durumdadır.

***Çözüm önerileri,**

1) Bursa ilindeki Linyit kaynaklarının doğru projelerle, yöre halkının onayı alınarak, çevresel etkileri göz ardı edilmeden değerlendirilmesi, Kozağacı Vadisi Termik santral projesinden ivedilikle vazgeçilmesi,

2) Hidrolik kaynaklara ilişkin etütlerin tamamlanarak baraj tipi HES'lerin projelendirilip bir an önce yapımına başlanması, dere tipi mikro HES'lerin sağlayacağı faydanın yanında doğaya verdiği zararın iyi etüt edilerek bu tür santrallere onay verilmemesi,

3) Rüzgar santrallerinden tekniğe uygun, ölçümleri doğru yapılmış olan projelerin uygulanması, aksi takdirde ülke kaynaklarının ve doğanın yanlış mühendislik uygulamaları sonucu heba edilmemesi,

4) Yenilenebilir enerji santralleri devreye girdikçe, peyderpey mevcut doğalgaz santrallerinin sökülmesi, bundan sonraki süreç için doğalgaz santral lisansı başvurularının durdurulması,

5) Bölgedeki biyoatık potansiyelinin değerlendirilerek, büyük hayvan çiftliklerinde biyoatık santrallerinin kurulması,

6) Yenilenebilir enerji kaynaklarından lisanssız elektrik üretiminin teşvik edilerek, Bursa ilindeki potansiyelin değerlendirilmesi, uydu kent sayılabilecek merkezden uzak toplu konut alanlarında halkın kuracağı enerji kooperatifleri eliyle bu tür santrallerin kurulma yollarının araştırılması, olarak sıralanabilir.

REFERANSLAR:

- <http://www.bisenerji.com.tr>
- <http://www.teias.gov.tr>
- <http://www.dsi.gov.tr>
- <http://www.gursu.bel.tr>
- <http://www.eie.gov.tr/>
- <http://www.teiasbursa.gov.tr>
- <http://www.epdk.gov.tr>
- <http://www.bgc.org.tr/ansiklopedi/orhaneli-termik-santrali.html>
- <http://www.bosenenerji.com/>
- <http://www.temsagrup.com/gozede/site/sayfa/hakki>
- mizda
- <http://www.aesentek.com/tarihce.html>
- Zorlu Enerji Faaliyet Raporu 2008,
- Egemen Hidroelektrik Santrali Proje Tamamlama Dökümanı,
- Suluköy Hidroelektrik Santrali Temiz Kalkınma Mekanizması Proje Dizayn Dökümanı Formu.
- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, Elektrik Özelleştirmeleri Raporu, 42. Dönem Enerji Çalışma Grubu.
- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, Marmara Enerji Forumu Sonuç Bildirgesi 2007.
- Akenerji Basın Bülteni, 2 Kasım 2010 tarihli.
- Bursa ve Çevresinde Jeotermal Enerjinin Kullanılabilirliğinin İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı1, 2006, Akın Burak ETEMOĞLU, Mustafa Kemal İŞMAN, Muhiddin CAN
- 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu (mülga),
- 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu,

BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM VE TAŞITLARI

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

Tel: 0224 453 62 00 E-posta: bursa@mmo.org.tr

Özet- Bugün dünyada ulaşım taleplerinin alternatifleriyle birlikte ele alındığı ulaşım politikalarının uygulandığı görülmektedir. Karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, su yolu ve boru hatlarının teknik ve ekonomik açıdan uyumlu ve etkin olduğu bir ulaştırma sisteminin geliştirilmesi; kaynakların rasyonel kullanımı, ulaşımın toplulaştırılması ve toplumsallaştırılması açısından oldukça önemlidir.

Şehir içinde yük ve yolcu taşımacılığında otomobil benzeri motorlu araçların kullanımı, özellikle depolama (*park*) sorunu ve uygunsuz parklanmalar, yayaların şehri kullanımı açısından da olumsuz etkilemektedir. Şehir ulaşımını sağlayan toplu taşıma araçlarında, enerjinin temiz ve kesintisiz olmasının yanısıra petrol ve türevi yakıtların tükenme aşamasına geldiğinde araçlarının bundan da etkilenmemesi önem kazanmaktadır. Bu nedenle bugün toplu taşıma konusunda yatırımlar, yüz yılı dikkate alacak planlamalarla yapılmalıdır.

Bu kapsamda kentlerdeki Raylı Sistemlerin, teknolojik gelişimi yerli kaynaklar kullanılarak ülke düzeyinde yaygınlaştırmak, temiz ve yenilenebilir enerji kaynakları açısından da uygun ve doğrudur. Ancak bu aşamada, diğer yandan hurdaya çıkmış araçların, doğru bir planlama yapılmadan ve güvenlik boyutu gözetenmeden, sadece daha ucuz olduğu gerekçesi ile kentimize getirilmeye çalışılması da bir o kadar yanlıştır.

Anahtar sözcükler: Bursa Kent İçi Ulaşım, Hafif Raylı Sistem, Yerli Üretim, İkinci El Vagon.

1. GİRİŞ

Ulaşım hizmet türünde, ekonomik ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda planlama, üretim ve sunum zorunluluğu bulunmaktadır. Bir anlamda hareket ve güvenliği olarak da tarif edilen ulaşım, arz ve talebin doğru tanımlanması yanında, ulaşımın da planlanması gerekmektedir. Ulaştırmanın diğer sektörlerle yakın ilişkisi bulunmakta ve başlı başına bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Doğru planlanmış, yetkin altyapılı, hızlı, güvenli ve ekonomik taşıma türü ve kombinasyonları, sektörlerle avantaj sağlayarak ekonomiyi de olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Kara ulaşımı, yarattığı trafik kazaları ve trafik tıkanıklıkları, diğer ulaştırma türlerine kıyasla daha fazla hava ve çevre kirliliğine yol açması, yol açtığı gürültü faktörü, tüketilen akaryakıt atıklarının su ve toprak

kirlenmesine yol açması, yoğun trafiğe sahip karayollarında ekolojik dengenin bozulması, yüksek maliyet vb. nedenlerle, gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ülkelerde diğer taşıma türlerine yönelmeye neden olmuş, bu yönde planlama çalışmaları başlatılmıştır.

Petrol türevi yakıtlar yerine yeni nesil yenilenebilir enerji türleri araştırılmaya başlanmış, güvenli araç teknolojisi ile güvenli yollar için yol yapım teknikleri geliştirilmiş, daha ucuz taşıma türleri olan raylı sistemlere ve iç su yolu taşımacılığına ağırlık verilmiş, toplu taşıma ve kombine taşımacılık desteklenmiştir.

2. KENTİÇİ ULAŞIM SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE RAYLI SİSTEM

Yıllardır uygulanan yanlış ulaştırma politikaları, nüfus yoğunluğunun ve araç sayılarının hızlı artışı, kentlerin hızlı ve plansız büyümeleri sonucu ulaşım, özellikle

büyük kentlerin neredeyse en önemli sorunu haline gelmiştir.

Kentiçi ulaşım sorunlarının çözümünde, tartışmasız bir öneme sahip olan kentiçi Raylı Sistemlerin, ülke genelinde yaygınlaştırılması doğrudur ve gereklidir.

Ancak ulaştırma sorunun çözümünü, asgari 15-20 yıllık bir projeksiyon içinde değerlendirmek ve ulaştırma stratejini buna göre oluşturmak gerekir. Aksi halde, en verimli kentsel ulaşım türü olan Raylı Sistemlerin bile yanlış kullanıldığında ülkemize, kentimize ve insanlarımıza gereksiz aşırı maliyetler yüklemesi ve geri dönülmez sorunlara yol açması olasıdır. Bu nedenle günümüzde hızla değişen ve gelişen Raylı Taşıma Teknolojisinin takip edilmesi ve uygulamaların ülke genelinde bir standardizasyona bağlanması büyük önem taşımaktadır.

3. ULAŞTIRMA BAKANLIĞININ GÖREVLERİ

01 Kasım 2011 tarih ve 28102 Mükerrer sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri hakkında 655 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 15. Maddesi; *kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve il özel idareleri tarafından yaptırılacak metro ve şehir içi raylı ulaşım sistemlerinin proje ve şartnamelerin incelenmesi veya incelettirilmesi ve onaylanması, metro ve şehir içi raylı ulaşım sistemlerinin ülke ihtiyaçlarına uygun standartlaştırılması ve bunlarla ilgili birim fiyatların belirlenmesi* hükmünü kapsamaktadır.

Bu çerçevede Bakanlık, Raylı Toplu Taşıma teknolojisine, yayınlanan ulusal ve uluslar arası standartlara ve mevzuata uyum sağlamak amacıyla; **Kentiçi Raylı Sistem Kriterlerini** ve **Mevzuatını** belirler, güncel tutulmasını sağlar.

Kent içi raylı sistemin, ulusal ve uluslar arası standartlara ve mevzuata uygun olması ve güncel teknolojilerle yapılması esastır. Bu nedenle, ilgili şartnamede de belirtildiği üzere **Hafif Raylı Sistem'de kullanılacak taşıtlar, bugünkü en ileri teknolojiyi**

kapsayacak ve gelecekte olabilecek teknolojik ilerlemelerin uygulanmasına imkan verecek özellikte olacaktır.

4. RAYLI SİSTEMLERDE “YERLİ” ÜRETİM

Ülkemizde, kentiçi raylı sistemlerin ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanması mümkündür. Aynı zamanda ülkemiz ekonomisinin en büyük sorunlarından olan cari açık probleminin çözümü için yerli üretimin artırılması ve ithalatın önünün kesilmesi açısından da gereklidir.

Bu konuda, 1951 yılında kurulan ve 1961 yılından itibaren yerli vagon üretimi yapan, şu anda yolcu taşımacılığına yönelik raylı taşıtların tasarım, imalat, bakım- onarımını yapan TÜVASAŞ yeterli bilgi birikimine ve olanaklara sahip bir kurum olarak, ülkemiz için çok önemli bir değerdir. Kentiçi raylı sistemler konusunda da önemli bir birikime sahip olan TÜVASAŞ, daha önce SİEMENS firması ile Bursaray, Eurotem firması ile Marmaray gibi projeleri yürütmüştür. Raylı sistemlerle ilgili dışa bağımlılığın azaltılmasında bugüne kadar önemli rol üstlenen TÜVASAŞ' ın, bundan sonraki dönemlerde de özellikle Kentiçi Raylı Sistemlerin taşıt ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik rol üstlenmesi ülke ekonomisi açısından zorunludur.

Raylı Sistemlerde özellikle taşıt üretimi ile ilgili ülkemizde TÜVASAŞ dışında başka kurum ve kuruluşlar da mevcuttur. Bursa' nın tramvay üretimi bunlardan biridir. Prototip ve ilk üretimleri gerçekleştirilen **“İPEKBÖCEĞİ”** adı verilen tramvayın deneme sürüşlerine başlanmıştır. Bundan sonraki süreç, müşteri bulmak ve satış yapmaktır.

Raylı sistem ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanmasında Ulaştırma Bakanlığına ve Belediyelere büyük görer ve sorumluluk düşmektedir.

5. BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM (BHRS)

Bursa'da A, B, C ve D etaplarından oluşan **Hafif Raylı Sistem Projesi**'nin temeli, 08

Temmuz 1998 tarihinde atıldı. İki hattan (*Şhreküstü-Organize Sanayi-1 nolu hat, Şhreküstü-Küçük Sanayi-2 nolu hat*) oluşan A etabının tamamlanması ile 23 Nisan 2002'de tarifeli yolcu taşımaya başlandı. Daha sonra aşama aşama Şhreküstü'nden Arabayatağı'na kadar uzatılan B etabı (6 Nisan 2008), Küçük Sanayi'den Üniversite'ye kadar uzatılan C etabı (19 Eylül 2011) ve Organize Sanayi'den Emek'e kadar uzatılan Emek hattı (15 Aralık 2011) tamamlanarak hizmete açıldı.

İlk temelin atıldığı 1998 tarihinden itibaren 13 yıllık sürede tamamlanan Bursa Hafif Raylı Sistemi'nin A-B-C etapları ve Emek ilavesi ile toplam hat uzunluğu yaklaşık 31 km'ye, araç sayısı ise 78'e ulaştı.

30 Temmuz 2011 tarihinde yapımına başlanan ve 2 yılda tamamlanması planlanan, yaklaşık 8 km uzunluğundaki, Arabayatağı'ndan Kestel'e kadar uzatılan D etabında ise çalışmalar devam etmektedir.

6. BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM YAPIM AŞAMALARI

A, B, C etapları tamamlanan, D etabı devam eden Bursa Hafif Raylı Sistemi'nin yapım aşamaları aşağıda sunulmuştur.

[8 Temmuz 1998](#) : BursaRay'ın temeli atıldı.

[29 Ekim 2001](#) : BursaRay işletmesi açıldı.

[23 Nisan 2002](#) : BursaRay A etabında yolculu seferlere başlandı.

[Haziran 2003](#) : Elektronik Bilet Sistemi devreye alındı.

[2 Ocak 2005](#) : BursaRay 1. Aşama B etabı inşaat çalışmaları başladı.

[6 Nisan 2008](#): BursaRay B etabı yolculu seferlere başladı.

[28 Ekim 2008](#): BursaRay 2. Aşama inşaat çalışmaları başladı.

[30 Temmuz 2010](#): Küçük Sanayi-Özlüce istasyonları arasında, 3 istasyonda test sürüşü yapıldı.

[24 Aralık 2010](#): 2. Aşama Üniversite Hattında Altınşehir, Ertuğrul ve Özlüce İstasyonlarında yolculu seferler başladı.

[4 Nisan 2011](#): 3. Aşama D etabı Kestel hattının ihalesi yapıldı.

[30 Temmuz 2011](#): D Etabı Kestel hattının temeli atıldı.

[19 Eylül 2011](#): BursaRay 2.Aşama Üniversite Hattının tamamı yolcu tren işletimine açıldı.

[15 Aralık 2011](#): BursaRay 2.Aşama Mudanya Yolu uzatması yolculu tren işletimine açıldı.

7. BURSA HAFİF RAYLI SİSTEM (BHRS) TAŞIT ALIMLARI

Bursaray A-B-C etaplarında planlanan araç ihtiyacını karşılamak üzere, ihale yolu ile önce 48 adet SİEMENS ve daha sonra da 30 Adet BOMBARDİER marka olmak üzere toplam 78 araç satın alınmıştır.

İnşaatı devam eden 8 km'lik D etabının tamamlanması ile ilave olarak en az 24 araca daha ihtiyaç olacaktır. Ancak, D etabının 04 Nisan 2011 tarihinde ihalesi yapılarak 30 Temmuz 2011 tarihinde temeli atılmasına rağmen ilave ihtiyaç olan 24 aracın ihalesi ve alımı yapılmamıştır.

BHRS' de taşıt alımlarında sürekli hatalar yapılmaktadır. Her taşıt alımında yerlilik tartışması olmuş, satın alınan araçların fiyatları hem kuşkulu olmuş, hem de ilk tecrübeler daha sonrakilere yansımamıştır.

Örneğin 48 adetlik ilk araç alımında, yerli yabancı üretim tartışmaları yapılmış ve sonunda SİEMENS-TÜVASAŞ ortaklığı ile gerçekleştirilmiştir. Yani kısmen yerlilik sağlanmıştır.

Ancak 30 adetlik ikinci araç alımında bu tecrübe dikkate alınmamış, fiyatları da tartışma yaratacak şekilde bambaşka bir markaya yönelinmiş, ihtiyaçlar yurt içi yerine, yurt dışından tedarik edilmiştir. Böylelikle hem yurt dışına yüksek miktarlarda bedeller ödenmiş ve hem de ray

işletim sistemi karmaşıklaşmış ve maliyetler artmıştır.

Üçüncü araç alımında ise çok ilginç, bambaşka bir gelişme yaşanmış; bu dönemde Bursa Büyükşehir Belediyesi ilave araç almayı unutmuştur. (!) Belediye Acil bir çözüm (!) düşünerek ikinci el araç peşine koşturmuştur.

8. BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN “İKİNCİ EL TAŞIT” ALIMI

Proje uygulamasına bütüncül yaklaşmayan Bursa Büyükşehir Belediyesi, kendi plansızlığı sonucu oluşan bu ihmali gidermek üzere acil çözüm arayışına girmiştir. Bulunan çözüm, ihale yapmaya ve ihale sonunda taşıtların üretilmesi için gereken yaklaşık 2 yıllık bir süre beklemeye zaman kalmadığı için, ihaleye gerek kalmadan ikinci el araç satın alınması ve bu konuda BURULAŞ görevlendirilmesi olmuştur.

2 yıl yatan ve 2 yılı beklemeye tahammülü olmayan Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin, 24 araçlık ihtiyacı karşılamak üzere, Hollanda'nın Rotterdam Kenti'nden 1984 yılı yapımı yaklaşık 30 yıllık 44 adet ikinci el vagon satın aldığı; Rotterdam Metrosu'ndan 2008 yılında çıktığı belirtilen 44 vagondan 20 tanesinin yedek parça olarak kullanılacağı; 24 tanesinin de Almanya'da elektrik aksamı modernize edildikten sonra, Bursa'da koltuk sisteminin yenileneceği ve toplamda 6 milyon Avro'luk maliyetle hizmete gireceği bilgileri Bursa kamuoyuna yansımıştır.

Hatırlanacağı üzere, klimasız olarak alınan Siemens marka vagonların klimalı hale getirilmesinde güçlükler yaşanmış, standart bir klima bulunamamıştı. Bulunan klimalar da, hava sıcaklığına göre ayar yapılamamakta, sabah saatlerinde en yüksek soğutmaya ayarlanmakta aksama kadar bu şekilde kalmaktadır.

Bir klima ilavesinde bile ciddi maliyet ve teknik zorluklar yaşandığı düşünüldüğünde, 30 yıllık vagonların devreye alınmasında ise karşılaşılabilecek problemler çok daha fazla

olacaktır. İşletme ve bakım maliyetleri ise yükselecektir.

9. İKİNCİ EL TAŞITLARIN DURUMU

Taşıtlar, yaklaşık 30 yıllık ve ekonomik ömrünü tamamladığı için 4 yıl önce yani 2008 yılında garaja çekilmiştir. Hollanda için araçlar “Hurda” niteliğindedir. Avrupa ülkelerinde, ekonomik ömrünü tamamlamış ve kullanımdan alınmış makina, araç ve ekipmanların bertarafı zordur. Bu aşamada ciddi mevzuat ve işlemlere tabidir. Bu tür araçlar, hurda niteliği taşır ve alıcısı bulunduğunda neredeyse nakliye fiyatına elden çıkarılır.

Nitekim Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından alınan araçların belirtilen fiyatları da bunu doğrulamaktadır.

İkinci el araçlarla “tasarruf” edilemez. Yapılan hesap yanlış, yanıltıcıdır.

Satın alınan bu ikinci el araçların maliyetinin hesaplanıp, yeni araç fiyatı ile karşılaştırılarak bir “tasarruf”tan bahsetmek mümkün değildir. Kıyaslama, ancak aynı teknolojik seviyede, kalitede ve benzer özelliklere sahip araçlar için yapılabilir. Kaldı ki, kıyaslama salt araç fiyatı üzerinden de yapılamaz, aracın ekonomik ömrü, işletme masrafı, güncelleme ve bakım masrafı ve sonunda elden çıkarma masrafları gibi bir çok faktör kıyaslamada etkindir.

10. İKİNCİ EL TAŞITLARLA İLGİLİ SORULAR

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığına yönelik sorular:

- Kenti ilgilendiren bu tür büyük projelerde, kent paydaşlarının ve Meslek Odalarının görüşlerini neden önceden alınmıyor?
- 30 yaşında ikinci el vagon, Marka Kent olma hedefindeki Bursamıza yakışıyor mu?
- Bir yandan yerli tramway üretimi “İPEK BÖCEĞİ” için yoğun çaba harcanırken, diğer yandan ikinci el ithal araç peşine gidilmesi nasıl açıklanabilir?

- İkinci el vagonlarla ileride Bursa' nın “hurda vagon çöplüğü”ne dönüşeceği, ayrıca ithal alımları ile “yerli üretim”in önünün kesileceği ve olumsuz örnek oluşturacağı düşünülebilir mi ?

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına yönelik sorular:

- Hafif Raylı Sistemlerde, ikinci el araç satın alınması ve kullanılması açıkça yasaklanmasa da, güncel teknolojilerin kullanılması esastır. Ayrıca mevzuat gereği, satın alınacak araçlar da dahil olmak üzere proje bütün olarak, Ulaştırma Bakanlığı tarafından onaylanmak durumundadır.
- Bakanlık, Bursa Hafif Raylı Sistem için Hollanda Rotterdam kentinden ikinci el olarak satın alınan 30 yıllık araçlara onay vermiş midir?
- Ülkemizin başka kentlerinde daha önce ve bugün bu tür ikinci el araç alımı yapılmış mıdır? Yapılmakta mıdır ?
- Kentiçi Raylı sistem ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanması yönünde çalışmalar yapılmakta mıdır?

11. SONUÇ

- Raylı sistem ihtiyaçlarının, yurt içinden karşılanması yerine sürekli olarak yurt dışına yönelmesi, daha önce yaşanan bir tecrübenin, bir sonrakinde değerlendirilmemesi ülke ekonomisi açısından kaygı vericidir.
- Ülke dışından, ekonomik ömrünü tamamlamış ve “**HURDA**” niteliğinde araçların satın alınması, Bursa için **kabul edilemezdir. Bir yandan marka kent, diğer yandan tramvay üretimi ve teknoloji merkezi olma hedefindeki Bursa'nın ve Bursa halkının ikinci el araçlara reva görülmesi tek kelime ile “saygısızlık”, bu araçların satın alma süreci ise iki kelime ile “Plansızlık” ve “Beceriksizlik”**tir.
- Satın alma sürecinin, BURULAŞ tarafından yürütülmesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nden geçmemiş ve ihale yapılmamış olması ise ayrı bir tartışma konusudur. Ancak **tüm kenti ve tüm**

kentin onlarca yılını ilgilendiren böylesine önemli bir projede, kent meclislerinin ve kent dinamiklerinin baypas edilmesi Büyükşehir Belediyesi'nin işleri nasıl yürüttüğünün bir başka önemli göstergesidir.

- Bursa hafif raylı sistemi, ilk temel atılmasından bu yana 15 yıl geçmiştir ve mevcut sistem giderek eskimekte ve teknolojik gelişmelere paralel olarak güncelleme ihtiyacı bulunmaktadır. Dolayısı ile mevcut sistemin bile güncelleme ihtiyacı varken, çok daha eski **30 yıllık araç almak “akılcı bir çözüm” olmaz,**
- Bursa hafif raylı sistem için daha önce alınan araçlar, iki farklı marka olup; farklılıklar nedeni ile her bir marka için ayrı işletme, yedek parça, servis ve bakım zorlukları bulunmaktadır. Bir üçüncü farklı marka aracın girmesi ile sistem daha karmaşık hale gelecek, İşletme ve Bakım maliyetleri daha da yükselecektir.
- **Bu yanlışdan dönülmediği takdirde, yakın gelecekte Bursa' da bir hurda taşıt çöplüğü oluşacaktır.** Bu da önemli bir maliyet ve çevre sorunu yaratacaktır.

12. ÖNERİLER

- Bursa, İkinci el araç alımından derhal vazgeçilmelidir. Bursa' da ve ülkemizde ikinci el araç alımları durdurulmalıdır. Kentimiz ve ülkemiz “*araç hurdalığı*”na döndürülmemelidir.
- İhtiyaç olan araçlar yeni ve yerli üretim olarak tedarik edilmeli, buna yönelik çalışmalar derhal başlatılmalıdır. Ancak zorunlu hallerde yabancı alımı söz konusu olursa, bu tür alımlarda en az % 51 yerli katkı payı mutlaka aranmalıdır.
- Ülke genelinde, kentiçi raylı sistem ihtiyaçları yerli üretimle karşılanmalı, bu konuda Ulaştırma Bakanlığı sorumluluk almalı ve üreticilerle Belediyeler (kurumlar) arasında koordinasyonu üstlenmelidir.

MOBİLYA SEKTÖRÜNÜN BURSA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Vedat ÇAVUŞ¹, Ramazan KURT², Eylem DİZMAN TOMAK², Arif KARADEMİR², Murat ERTAŞ²

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, F.B.E., Orman End. Müh. ABD, 46100 Kahramanmaraş
e-posta: vedatcavus@yahoo.com

²Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman End. Müh. Bölümü, 16200 Bursa

ÖZET- Mobilya sektörü ülkemiz imalat sanayisinde %4'lük bir paya sahip olması, mevcut işyeri sayısı ile ülkeye ciddi düzeyde istihdam sağlaması ve uluslararası ticarete konu olması nedeniyle öne çıkan ve sürekli gelişim içerisinde olan sektörlerden birisidir. Sektördeki işletmeler genellikle pazara ve üretimde kullanılan hammaddelerin kolayca bulunabildiği yerlerde yoğunlaşmıştır. Ülkemiz mobilya sektöründe üretim yapan işletmelerin yoğunlaştığı şehirler İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Kayseri'dir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki mobilya sektörü işletme ve çalışan sayısına göre değerlendirilmiş ve ülkemizin diğer ülkelere göre sektördeki yeri ve ekonomik katkısı hakkında bilgiler verilmiştir. Büyük ormanlık alanlara sahip olan ve bunun sonucu olarak orman ürünleri sanayisinin hızlı bir gelişme gösterdiği Bursa ve özellikle İnegöl'deki mobilya sektörünün durumu, diğer sanayi işletmelerinin ildeki dağılım oranlarına göre kıyaslanarak çalışan ve işletme sayısı rakamlarına bağlı olarak araştırılmış ve Bursa ekonomisine katkısı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Bursa, Mobilya, İstihdam, İhracat, Üretim

THE STATUS AND IMPORTANCE OF FURNITURE INDUSTRY IN BURSA ABSTRACT

Furniture industry having 4% portion in production industry of Turkey and providing substantially level of employment in the current number of enterprises is one of the prominent sectors with a continuous development facility. Enterprises in the sector are generally concentrated in areas where the market and the production of the raw materials are readily available. In Turkey, enterprises in furniture industry concentrated in İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa and Kayseri.

In this study, furniture industry of Turkey was evaluated based on the number of enterprises and employment, and the status and economical aspects of furniture industry in Turkey were studied in comparison with the other countries. The status of the furniture industry in Bursa and especially in İnegöl which have large forest areas and show a rapid development in forest products industry, was investigated in comparison with the distribution rates of other industrial enterprises in the city and with the number of enterprises and employment in the sector and made a general assessment of the contribution of Bursa's economy.

Key words: Turkey, Bursa, Furniture, Employment, Export, Production

1. Giriş

Mobilya sektörü, imalat sanayi içerisinde, büyük ölçüde iç girdiye dayalı ve yüksek katma değerli oluşu yanında, üretim sürecinde kullanılan hammadde ve

malzemelerin çeşitliliği, ürün yelpazesinin zenginliği ve kullanım alanlarının kapsamı açısından oldukça ayrıcalıklı bir konuma sahiptir (Çalışır ve Çopur, 2011). Mobilya üretiminde kullanılan malzeme bakımından

herhangi bir kısıt olmamasına rağmen üretimin büyük çoğunluğu odun ve odun esaslı malzemelerden yapılmaktadır. Odunla beraber mobilya üretiminde plastik, metal, mermer, cam veya bu malzemelerden en az ikisinin kompozit yapı içerisinde kullanılmasıyla elde edilen mobilya, kompozit malzemeli mobilya şeklinde sınıflandırılabilir. Bu malzemeleri üreterek ara ürüne dönüştürme süreci mobilya endüstrisi olarak adlandırılır (Çolak, 2009). Mobilya sektörü, ağaç üretiminden başlayarak, tüm mobilya, oturma grupları, mutfak, ofis mobilya vb. üreticilerini, bunlara makine, diğer yatırım malzemeleri, hammadde ve malzeme temin eden sanayi kuruluşlarını, yan sanayicileri ve fason üretim yapan kuruluşları kapsamaktadır. (İnal ve Toksarı, 2006)

2. Türkiye Mobilya Sektörü

Makroekonomi açısından, mobilya sektörü ülkeye ciddi düzeyde istihdam sağlayan, meydana getirdiği katma değerle gayri safi milli hâsılaya katkıda bulunan önemli bir iktisadi sektördür. Mobilya sektörü, Türkiye genel imalat sanayisinde yaklaşık %4'lük bir paya sahiptir (Ceylan, 2009). Mobilya sektörü, kaynak ve emek yoğunluğu ile gelişmekte olan ülkelerde önemli role sahip olan bir sektör olup (Göktaş, 2004) ülke için stratejik bir önem taşımaktadır (Çelik, 2012). Mobilya sanayi katma değer açısından da ülkemizin önde gelen sektörlerinden olup ihracatta yerli kaynakları en çok kullanan ve ithal ürünlere bağımlılığı en az olan sektörlerden biridir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2012)

Günümüzde düşük teknoloji ve sermayeye karşılık yoğun emek harcanan mobilya sektöründe hızlı bir dönüşüm gözlenmekte ve geçmiş yıllara oranla daha fazla bilgiye ve sermayeye ihtiyaç duyulan bir sektör olma yolunda ilerlemektedir. (TOBB, 2012) 2007 yılında yayınlanan DPT raporuna göre, ülkemiz mobilya endüstrisinde çoğunluğu geleneksel yöntemlerle faaliyet gösteren atölye tipi, küçük ölçekli işletmeler ağırlıktadır. Buna karşın özellikle son 15–20 yıllık süreçte küçük ölçekli işletmelerin yanı sıra orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı

artmaya başlamıştır. (DPT, 2007) Fabrikasyon üretim yapan firmaların, istihdam düzeyine paralel olarak büyük firmalardan oluştuğu düşünülmektedir. Fabrikasyon üretim yapan firmaların sayısı ise her geçen gün artmaktadır. (Ekonomi Bakanlığı, 2012)

Mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmeler genellikle pazara yakın ve hammaddenin kolay temin edildiği yerlerde kümelenmiştir (Çelik, 2012). Türkiye'nin neredeyse her ilinde mobilya üretimi yapan işletmelere rastlamakla birlikte Kayseri, Bursa (İnegöl), İzmir, Ankara, İstanbul ve Adana'da üretim tesislerinin sıklaştığı görülmektedir. Mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin Türkiye'de yoğunlaştığı bölgeler Şekil 1'de gösterilmiştir. (Arslan, 2010)

Şekil 1. Ülkemiz mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yoğunlaştığı bölgeler (Arslan, 2010).

SGK 2011 yılı verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4–1/a maddesi kapsamında ülkemiz mobilya sektöründe faaliyet gösteren resmi kayıtlı toplam 16.915 işletme ve bu işletmelerde sigortalı olarak istihdam edilen 116.860 personel bulunmaktadır (SGK, 2011). Ancak bu sektörde sigortasız çalışanların sayısı hesaba katıldığında gerçek istihdam değerlerinin bu değerlerden çok daha yüksek olduğu söylenebilir. (OAİB, 2008)

Mobilya sektöründe faaliyet gösteren perakende firma sayısı 32.382 olup, bu sektörde 100.000 çalışan olduğu belirtilmiştir Resmi kayıtlı işyeri sayısı ile perakende faaliyet gösteren firma sayısı toplamı 49.297 olup bu işyerlerinde çalışan toplam personel sayısı 216.860'dır.

Bu rakamlar ile mobilya sektörünün ülke ekonomisinde büyük bir önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012).

Türkiye mobilya sektöründe 2001–2009 yılları arasında kapasite kullanım oranını gösteren değerler Tablo 1’de verilmiştir. (TÜİK, 2010)

TABLO 1. Mobilya Üretiminde Ortalama Kapasite Oranları (%) (TÜİK, 2010)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Üretim Değeri Ağırlıklı	73.5	78.8	77.6	87.9	86.5	84.3	80.1	75.2	63.3

2001 yılından 2005 yılına kadar mobilya üretiminde ortalama kapasite kullanım oranı genel olarak artış gösterirken, 2006 yılından 2009 yılına kadar sürekli bir azalma eğilimi göstermektedir. Büyük ölçekli firmalar %80’e yakın kapasite ile çalışmaktadırlar. (TÜİK, 2010)

Mobilya sektöründeki kapasite kullanım oranları iç ve dış pazarlardaki talep, finansman, çalışanlarla ilgili sorunlar, yerli ve yabancı hammadde yetersizliği gibi nedenlerden etkilenmektedir. (OAİB, 2008)

Türk mobilya sektöründe ikili bir yapının hakim olduğu söylenebilir. Bir yanda rekabet gücü düşük küçük işletmeler üretimlerini devam ettirirken, diğer yanda marka olma yolunda ilerleyen büyük işletmeler dünya pazarlarında rekabet etmeye başlamışlardır. (Uzay, 2004)

3. Ülkemiz Mobilya Sektörünün Diğer Ülkelere Göre Sektördeki Yeri ve Ekonomiye Katkısı

ABD, AB ülkeleri ve Çin dünya mobilya piyasalarını yönlendirmektedirler. AB, 2005 yılında yaklaşık 90 milyar dolarlık

tüketimiyle dünyadaki en büyük mobilya pazarı olup, Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa, İspanya ve Hollanda, AB’nin en büyük mobilya tüketicileridir ve bu ülkeler toplam AB tüketiminin %77’sini oluşturmaktadır. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012)

Tablo 2’de dünya ülkelerinin mobilya üretim ve tüketim (milyon \$) değerleri ile nüfus başına tüketim (\$) miktarları gösterilmektedir. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012)

TABLO 2. Dünya Mobilya Sektörü (CSIL–2008)

Ülkeler	Nüfus (Milyon)	Üretim (Milyon\$)	Tüketim (Milyon\$)	Nüfus başına tüketim (\$)
Çin	1.320	92.185	66.414	50
ABD	302	57.616	77.884	258
İtalya	59	29.228	18.568	313
Almanya	82	25.822	25.861	314
Japonya	128	12.122	15.698	123
Fransa	62	11.520	16.481	267
Kanada	33	11.194	12.357	375
İngiltere	61	11.176	17.825	292
Polonya	38	11.111	4.705	124
Türkiye	74	5.636	5.184	70
Vietnam	85	5.281	2.017	24
Malezya	27	3.531	1.326	50
DGÜ	315	61.028	72.139	229
DGOÜ	2.215	38.282	36.391	18
Toplam	4.801	375.733	372.850	78

DGÜ: Diğer gelişmiş ülkeler,

DGOÜ: Diğer gelişmekte olan ülkeler

Tablo 2’den görüleceği üzere, ABD, İtalya ve Çin’deki başlıca üreticiler ile Türkiye, Polonya, Vietnam, Malezya gibi gelişen ülkeler rekabet halindedir. 2008 yılı verilerine göre ülkemiz üretim ve tüketimde dünya sıralamasında 14. ihracatta 25. ve ithalatta 32. sırada yer almıştır. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012)

ABD, İtalya, Almanya ve Çin dünyadaki toplam ihracatın yarısını yapmaktadırlar. Tablo 3’de ülkelere göre dünya mobilya

üretim ve ihracat performansı gösterilmektedir. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012)

TABLO 3. Ülkelere Göre Dünya Mobilya Üretim ve İhracat Performansı

Ülkeler	Üretim	İhracat
ABD	%15	%39.6
Fransa	%3	%5.2
Kanada	%3	%4.5
İngiltere	%3	%2.8
Türkiye	%2	%1.5
Çin	%25	%48.4

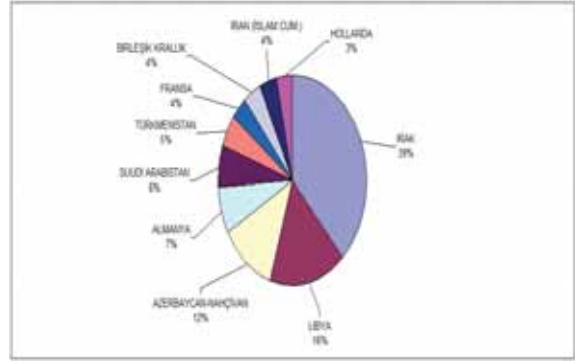
Türkiye'nin yaklaşık 6 milyar dolarlık üretim kapasitesi, dünya mobilya üretiminin %2'sini oluşturmakla birlikte (Çalışır ve Çopur, 2011), dünya mobilya ihracatından yaklaşık %1,5'luk pay almaktadır. (Tablo3)

Türkiye mobilya sektörü ihracatı ithalatından yüksek olan nadir sektörlerden biridir. (Sakarya ve Canlı, 2011) Mobilya sektörü, mevcut üretim potansiyeli, kapasitesi, işyeri sayısı ve yarattığı istihdam bakımından önemli olmasına rağmen ihracat rakamları düşük kalmaktadır. Türkiye'deki mobilya sektörü, üretimin yaklaşık sadece %15'ini ihraç edebilmektedir. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2012)

Türk mobilya sanayisi, genelde çoğu geleneksel yöntemlerle çalışan atölye tipi, küçük ölçekli işletmelerin ağırlıkta olduğu bir görünümündedir. Büyük ölçekli işletmelerin de son 5-10 yılda kurulmuş olması, oldukça uzun zamandır faaliyet gösteren bu sektörün dünya pazarlarında yeni olarak algılanmasına sebebiyet vermektedir. Sektörde ciddi bir örgütlenme ve yönlenebilirlik sorunu bulunmakta olup, bu bağlamda kuvvetli bir şekilde organizasyona ihtiyaç olduğu görülmektedir. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010)

Sektörde merdiven altı küçük işletmelerin varlığına rağmen modern ürün tasarımı öneminin anlaşılması, marka bilincinin oluşması veya oluşturulması mobilya

tasarımcılarının yetiştirilmesine gereken ilginin gösterilmesi ve istihdamlarının sağlanması, sektörün gelişimi için gerekli kimlikli mobilya üretimi açısından önem arz etmektedir. (DPT, 2006) İstanbul İhracatçılar Birliğinden alınan 9401, 9402, 9403, 9404 GTİP'li Mobilya (ağaç ve orman ürünleri) ihracatı verilerine göre ülkemizin en fazla mobilya ihracatı yaptığı ülkeler Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 9401, 9402, 9403, 9404 GTİP'li Mobilya (ağaç ve orman ürünleri) ihracatı verilerine göre en fazla mobilya ihracatı yapılan ülkeler (İİB, 2011).

İstanbul İhracatçılar Birliğinden alınan ihracat verilerine göre 2012 yılında toplamda 1.276.862.721\$ ihracat yapılmıştır. İlk 10'a giren ülkelere yapılan ihracat ise 905.743.481\$ olmuştur. Aynı zamanda yapılan bu ihracatın %1'lik kısmı Uludağ İhracatçı Birlikleri üzerinden yapılmıştır. Türkiye mobilya ihracatı dolar bazında % 39'luk oran (345.903.958 \$) ile en fazla Irak'a yapılırken en az % 3'lük oran (30.263.928\$) ile Hollanda'ya yapılmıştır. (İİB, 2011)

4. Mobilya Sektörünün Bursa Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Bursa, ülke ekonomisine sağladığı katma değer açısından İstanbul, Kocaeli ve İzmir'den sonra 4. sırada yer almaktadır. İmalat sanayinde ise Türkiye katma değerinin %8-9'unu tek başına sağlamaktadır. Bursa, Türkiye'nin hem nüfus sıralamasına göre hem de ekonomik yapıya göre 4. büyük ilidir. (BTB, 2012)

Bursa-İnegöl, Türkiye mobilya üretiminde %13'lük bir paya sahiptir. (Çolak, 2009)

Bursa ilinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı incelendiğinde, %34'lük oran ile tekstil ürünleri imalatının ilk sırada olduğu görülmektedir.

Bu sektörü %9'luk paya sahip olan mobilya imalatı takip etmektedir. (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012) Bursa'da 2009 yılı itibarıyla 483 adet yabancı sermayeli şirket bulunmakta olup, bunun 24'ü ağaç, orman ürünleri ve mobilya üretimi yapmaktadır. (BTSO, 2010)

Bursa genelinde, SGK 2011 yılı verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1/a maddesi kapsamında mobilya sektöründe faaliyet gösteren işyeri sayısı ise 1.549, sigortalı çalışan sayısı 17.031 olarak rapor edilmiştir. Bu veriye göre mobilya sektöründe Türkiye'de resmi kayıtlı toplam çalışanların %11'i Bursa'da istihdam edilmektedir. (SGK, 2011) TÜİK 2010 verilerine göre Bursa'da istihdam edilebilir çalışan sayısının %4'ü mobilya sektöründe çalışmaktadır. (TÜİK, 2010)

Büyük ormanlık alanlara sahip olan ve bunun sonucu orman ürünleri sanayisinin hızlı bir gelişme gösterdiği Bursa-İnegöl, gelişme dinamiği yüksek bir bölgedir. (Ekonomi Bakanlığı, 2012)

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmasının getirdiği ticari hareketliliği ve hammadde kaynaklarına yakın olmasının avantajını iyi değerlendiren İnegöl bugün mobilyasıyla anılmaktadır. Bölgenin ihracatta yakaladığı başarı, Bursa-İnegöl'ün mobilyada önemli bir uluslararası merkez olma yolunda olduğunu göstermektedir. (Sakarya ve Canlı, 2011)

İstanbul İhracatçı Birliği verilerine göre 2012 yılı içinde Bursa'dan mobilya ihracatı yapan 524 firma bulunmaktadır. (İİB, 2012) Bunda en büyük pay sahibi olan İnegöl mobilya sektörü 2002 yılında 17.217.246,94\$'lık ihracat yapmıştır. Bu

rakam 2011 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 10 kat artarak 176.553.018,60\$ olmuştur.

İnegöl mobilya sektörünün 2002 yılında yapmış olduğu 481.180,00\$'lık ithalat, 2011 yılında 8.022.775,10\$'a çıkmıştır. 2002-2011 yılları arasında İnegöl mobilya sektörünün ihracat ve ithalat değerlerinin karşılaştırması incelendiğinde bu sektörün 2002 yılından beri artan ihracat ve ithalatına karşılık sürekli olarak cari fazla verdiği ve dışa bağımlılığın çok az düzeylerde olduğu görülmektedir. 2011 yılında İnegöl mobilya sektörü 168.530.243,50 \$'lık cari fazla vermiştir. (İTSO, 2012)

4. Sonuç ve Öneriler

ABD, AB ülkeleri ve Çin dünya mobilya endüstrisinde lider konumdadır. Ülkemiz üretim ve tüketimde dünya sıralamasında 14. sırada yer almakta olup, ihracat rakamları diğer ülkelere kıyasla nispeten düşük kalmaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda ülkemiz mobilya ihracatının toplam ihracat içindeki payının artacağı ön görülmektedir.

Gelişmiş sanayi altyapısına sahip olan Bursa, Türkiye mobilya sektöründe resmi kayıtlı toplam çalışanlar açısından ikinci ve resmi kayıtlı işletme açısından dördüncü sırada yer almakta olup, ülkemiz mobilya üretiminde %13'lük bir paya sahiptir. Tekstil ve otomobil endüstrisinden sonra mobilyasıyla da anılmaya başlanan Bursa'da toplam ihracatın önemli bir kısmı bu endüstri kolundan sağlanmaktadır.

Türk mobilya sektöründe görünen temel sorunlar Bursa mobilya sektöründe de yaşanmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılmasında ilgili kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışarak, kalifiye işgücü sağlanması, modern tasarım ve patent almaya ilişkin ortak çalışmaların yapılması, kalite ve standartlara uygun mobilya üretimi için büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Arslan A. 2010.** “Döşemeli Mobilya Endüstrisinin Sorunları ve Çözüm Önerileri” Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Mobilya ve Dekorasyon Eğitimi. Ankara. S. 21.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012.** “81 İlin Durum Raporu” Sanayi Genel Müdürlüğü. Mayıs. Ankara. S.98.
- BTSO, 2010.** “Avrupa Birliği Yolunda Yükselen Değer Olarak Bursa” Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları. Sayfa: 5–19.
- BTB, 2012.** Bursa Ticaret Borsası “2012 – 2016 Dönemi Stratejik Planı” S. 1–98.
- Çalışır, G., Çopur, N. 2011.** “Eskişehir Sanayi Odası’na Kayıtlı ve Organize Sanayi Bölgesi’nde Faaliyet Gösteren Firmalar için İşletme Analizi Uygulaması” Mobilya Sektörü Raporu. Eskişehir Sanayi Geliştirme Merkezi SANGEM yayınları. S. 4–48.
- Çelik, N. 2012.** “Türkiye’de Mobilya Sektörü Gelişim Planı İçin Bir Karar Modeli Önerisi” Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 4, No 1, 2012 ISSN: 1309–8012 S. 223.
- Ceylan, A. 2009.** “Mobilya Sektöründe Tedarik Zinciri Yönetimi ve Bir Uygulama” Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Tezi. S. 26.
- Çolak, M. 2009.** “Mobilya Endüstrisinde Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Karşılaştırmalı Lojistik Regresyon ve UTADİS Yaklaşımları” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi. S. 7.
- Center for Industrial Studies, CSIL. (2008). Dünya Mobilya Sektörüne Bakış Raporu. Milano: CSIL. S: 17.
- DPT, 2006.** “Dokuzuncu Kalkınma Planı Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sektörü Özel İhtisas Komisyonu Raporu” Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2007–2013). S. 80–140.
- Ekonomi Bakanlığı, 2012.** “Mobilya Sektörü” İhracat Genel Müdürlüğü. Maden Metal ve Orman ürünleri Daire Başkanlığı sektör raporları S. 3.
- Göktaş, O. 2004.** “Mobilya Sanayisinin 1995–2000 Yılları Arasındaki İthalat-İhracat Miktar ve Değerlerinin Ülkelere Bağlı Olarak Dağılımının Analizi” Pazarlama Dünyası Dergisi, Mart-Nisan, sayı: 3. S. 8–9.
- İnal, M.E., Toksarı, M. 2006.** “Mobilyacılık Sektöründe Karşılaşılan Pazarlama Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Üretmeye Yönelik Bir Araştırma : Kayseri Örneği” *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2006, ss. 105–121.*
- İTSO, 2012.** “İnegöl Ekonomi Raporu” İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası Bilgi Hizmetleri ve Proje Müdürlüğü yayınları. S. 43.
- OAİB, 2008** “Mobilya Sektör Değerlendirme Raporu” Orta Anadolu İhracatçıları Birliği yayınları. Ankara. S:5.

—**Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010.** “ Türkiye Mobilya Sanayi”, Sanayi Genel Müdürlüğü. S: 10.

—**Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2012.** “Mobilya Sektörü Raporu” (2012/1), Sanayi Genel Müdürlüğü. Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi. S. 8–11.

—**Sakarya, S., Canlı, Ş. 2011.** “Mobilya Sektör Raporu” Orta Anadolu Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği yayınları. S. 8.

—**TOBB, 2012.** Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi 2012 Sektör Raporu. ISBN: 978–605–137–230–3 TOBB Yayın Sıra No: 2013/188 Ankara. S: 13

—**Uzay N., Uzay Ş. 2004.** “Türkiye’de Mobilya Sektörünün İhracat Potansiyeli ve İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Kayseri Mobilya Sanayinde Uygulama” Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 18, Sayı: 3–4, S. 181–199.

İnternet kaynakçası

—**İİB,2012:**

<http://www.iib.org.tr/tr/birliklerimiz-agac-mamulleri-ve-orman-urunleri-ihracatcilari-birligi.html> Son erişim tarihi: 20.03.2013.

—**SGK,2011.**

www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/sgk_istatistik_yilliklari/ Son erişim tarihi: 20.03.2013.

—**TUİK, 2012.**

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=30 Son erişim tarihi: 20.03.2013.

Use of Earthquake Damage Scenario Maps in Urban Planning

Dr. G.P. Ganapathy, Associate Professor, Centre for Disaster Mitigation and Management, VIT University, Vellore 632 014, India, E-mail: seismogans@yahoo.com

Dr. A.S. Rajawat, Group Head, Space Application Centre (SAC), Indian Space Research Organisation (ISRO), Ahmedabad 380 015, India, E-mail: asrajawat@sac.isro.gov.in

Abstract

Chennai city is the fourth largest metropolitan City in India which falls under moderate seismic hazard zone. Major part of the city is covered by Recent Alluvium soils and these soils are liable to site amplification and the buildings constructed over these areas are highly vulnerable during even moderate earthquakes. A study has been carried out to assess the seismic hazard and damage scenario of existing buildings within the Chennai city. The buildings were mapped using visual interpretation technique from google satellite images and a database was created in a GIS platform. The information's like year of construction, number of storeys, type of construction etc was carried out for individual building data collection, using Rapid Visual Screening (RVS) method developed by FEMA. Score values were assigned to each building identify the probability different grade of damage to buildings based on the structural parameters. About 23% of the buildings need for further detailed seismic evaluation and 77% of the buildings are not required for any further studies within city region. The planners and policy makers can make use of the present study as the first hand information for the future earthquake disaster emergency planning in Chennai city, India.

Key Words: Earthquake, Vulnerability, Urban areas, GIS, Chennai city.

1. Introduction

Disasters have major direct and indirect socio-economic effects, in addition to the physical destruction that may occur. This even more significant in developing countries where the lag between economic development and demographic growth is already considerable (UNDRO, 1980). The rapid growth of urban areas in developing countries raises important problems with regard to disaster prevention. The rapid growth and spread of population in hazardous areas is a matter of increasing concern which is rapidly contributing to mounting costs of disasters in terms of lives lost, damage to property and investments

(UNDRO, 1978). Efforts to reduce risk from natural hazards through land use planning and regulation depend on the ability to delineate hazardous areas and evaluate the level of risk pertaining to potential uses in those areas (George, et.al, 1980). The general task of physical planning and design of any region, city or village is to translate the social and economic aims of development in to physical patterns of landuse, while achieving an appropriate quality of the environment necessary for human activities, well being and satisfaction (Ciborowski, 1975). Earthquake hazards are important factors to be considered prior to development in order to protect the life and

property of the people in any city (UGS, 1990). Theoretically we can build earthquake proof cities, but experiences have proved that solution, although possible, is economically unfeasible. In practice, only some of the most important buildings are built to be absolutely earthquake proof (Ciborowski, 1975). Structures and other urban elements, excited by earthquakes, suffer different damage, ie, they have different vulnerability level. It means that the vulnerability of structures and other urban elements depends upon both their dynamic properties and excitation level (Mihailov, 1988). The present study aims to use the existing seismic hazard maps in land use planning for the earthquake prone areas of Chennai City, India.

2. Background

Chennai, the capital City of Tamil Nadu, fourth largest Metropolitan City in India and is experiencing rapid growth in population. Chennai (Formerly Madras) in 1600 was formed of scattered settlements separated by long distances. The population, which was 0.19 Lakhs in 1646, expanded to 0.4 Lakhs in 1669. The surroundings of the Fort area covering nearly 69 sq. kms and containing within it 16 hamlets were constituted as the City of Madras in 1798. Later on the city extended over an area of about 70 sq.kms and had a population of 5.40 lakhs in 1901. The population of the City increased to 8.6 lakhs by 1941. The city occupied an area of about 80 sq.km and its boundaries have been extended in 1923. The thirty years between 1941 and 1971 saw tremendous growth in population and economic activity in and around the City (Census 2001). The population first passed the million marks around 1943 and then doubled itself in a short span of about twenty years to cross, the two million mark. In 1950 the boundary of the City was extended to cover 129sq.km. The west of Nungambakkam was covered

by the Nungambakkam Tank and this long tank extended in the form of a crescent for nearly 6 kms covered the west of Nungambakkam, and was disappeared after 1950's covered by settlements. The present Chennai is 174 sq.km areas with a population of 46.81 lakhs (Census, 2011). The population density of the city is 27000/sq.km approximately. The present Chennai is a well urbanized residential area where the majority of buildings are reinforced concrete structures containing three to four stories. Also it's a mixed residential as well as commercial area with dense population. The city has experienced three moderate magnitude earthquakes of $M \geq 5.0$ in 1807, 1816 and 1823 (Ganapathy and Rajarathnam, 2009). The recurrence of any earthquake in a region would be 50 years to 200 years or more. Having these aspects on reality, Chennai may be exposed to earthquakes in the near future (Ganapathy and Rajawat, 2012). A number of water bodies (lakes and ponds), which existed in Chennai in the early period of last century, have been filled up with garbages and transport sand and clay (CGWB, 1993). The part of the study area covered by recent alluvium material to the thickness maximum of 28m. Buildings constructed (without to meet the code of practice) in these areas would be highly vulnerable during even moderate earthquake vibrations. Safety of this city is extremely important for safeguarding human lives and property. Such being the case the city should be prepared for earthquake emergency situation. In this connection a study has been carried out to understand the seismic hazard and buildings vulnerability within the city for effective decision making during earthquakes. The location of the present study area demarcated in the geological map of Chennai and the satellite view of city is shown in Figure 1.

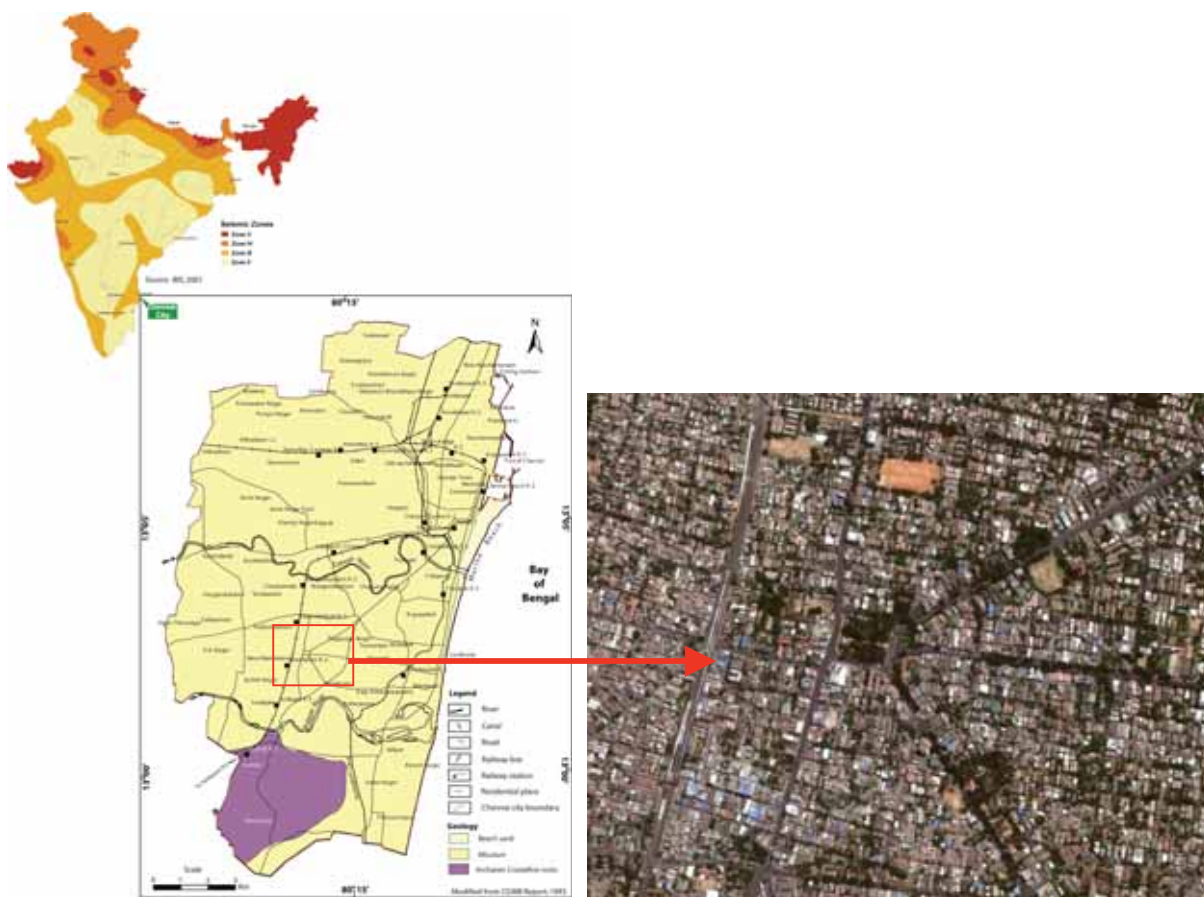

Figure 1. Location map of the Study area and its building density

3. Seismic Hazard Microzonation.

Seismic Hazard Microzonation is a process that involves incorporation of geologic, seismologic and geotechnical concerns into economically, sociologically and politically justifiable and defensible land-use planning for earthquake effects so that architects and engineers can site and design the structures that will be less susceptible to damage during major earthquake (Sheriff, 1982). The Bureau of Indian Standard revised Chennai city from Zone II (Low Seismic Hazard) to Zone III (Moderate seismic Hazard) (BIS, 2002). Since 77% of the buildings were constructed before the year 2002 and this building can't meet seismic design code

for Zone III for the city (Ganapathy 2011). Even though the city falls under moderate seismic hazard, due to dense population and old buildings nature, the vulnerability is very high compared to other areas.

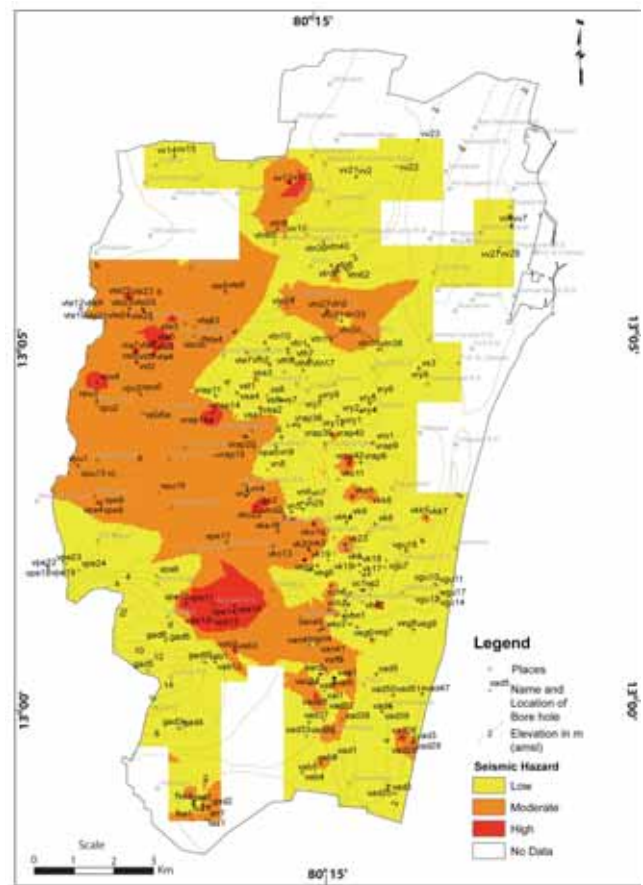
The seismic hazard microzonation study for Chennai city carried out based on geological and geotechnical parameters. The seismic hazard microzonation map of Chennai city has been produced with a GIS platform using the themes, viz, Peak Ground Acceleration (PGA), Shear wave velocity at 3m, Geology, Ground water fluctuation and bed rock depth and presented in Figure 2.

Figure 2. Seismic Hazard Microzonation Map of Chennai City

Based on the study the city has been classified into three broad zones, viz, High, Moderate and Low Seismic Hazard. The High seismic Hazard concentrated in a few places in the western central part of the city. The moderate hazard areas are oriented in NW-SE direction in the Western part. The southern and eastern part will have low seismic hazard. Out of 174 sq.km area 107.68 sq.km area covered by residential and commercial buildings. Most of the residential and commercial areas fall under moderate to high seismic hazard areas. The urbanization in the city starts from north and spreads in a radial pattern. The areas around Saidapet, Kodambakkam and Anna Nagar are densely populated as well as these areas built over the recent alluvial materials, which have the capacity of the soil amplification 2 to 3 times more than the normal soils. These areas are falls in high seismic hazard zone and mostly residential. T.Nagar is one of the centres of attraction in Chennai for shopping and mixed residential areas, where most of buildings have spatial irregularity and these buildings are highly vulnerable during earthquakes. This area also falls under moderate to high seismic areas. The north Chennai is densely populated compare to other areas and most of buildings in these areas were constructed in 17th Century. 53% of the buildings are within 20 years of age. 14% are between 20 to 40 years of age (CMDA, 2008). The probability to damage of any structure depends upon the impact on the earthquake force under the building can be assessed by simple Rapid Visual Screening Techniques called RVS developed by FEMA. To evaluate the vulnerability of the buildings, 25 sq.km area in central part of the city is considered RVS Study.

4. Seismic Evaluation of Buildings

The RVS procedure comprises a method and several forms that help users quickly identify, inventory, and rank such buildings according to their expected safety and usability during and after earthquakes. The

building profile for different construction types that is developed on the basis of application of the first procedure (Rapid Visual Screening) will be useful to short-list the buildings to which simplified vulnerability assessment procedure should be applied (Sinha and Goyal, 2001).

The screening is based on numerical seismic hazard and vulnerability score. The scores are based on the expected ground shaking levels in the region as well as the seismic design and construction practices for the city or region. The scores use probability concepts and are consistent with the advanced assessment methods. The RVS procedure can be integrated with GIS-based city planning database and can also be used with advanced risk analysis software. The methodology also permits easy and rapid reassessment of risk of buildings already surveyed based on availability of new knowledge that may become available in

future due to scientific or technological advancements (FEMA, 1998 & 2002).

The buildings were interpreted from Google images initially for plan irregularity studies and a building database was created in a GIS platform. A field visit has been carried out to check the details in ground. The study area divided in to 9 grids and an extensive field visit is carried out to identify the type of building, occupancy, earthquake resistance, construction of the year etc. The study area totally covered 2585 buildings. Based on Rapid Visual Screening survey, different score values were assigned based on the structural assessment and the final score calculated based on two assumption. Out of 2585 buildings 176 buildings needs further evaluation for seismic retrofitting ie only 6.8% of the buildings in the study area

needed further evaluation for a future earthquake. A detailed field visit carryout in the study area to evaluate the seismic resistance of the buildings potential to Hazards. Totally 2585 buildings were evaluated from the study. These buildings were evaluated based on the structural assessment and RVS score. Based on the RVS score the damage probability was grouped under five categories. The probability of Grade 1 Grade 5 damage, it means the Grade 1 is negligible to slight damage to buildings and grade 5 means destruction to buildings. The buildings contain score value of ≤ 0.7 will be recommended for further detailed vulnerability analysis. The spatial distribution and damage probability of the buildings in the study area is given in Figure 3 and the details of RVS score with respect to damage potential are given in Table 1.

Figure 3. Building damage probability for Chennai City

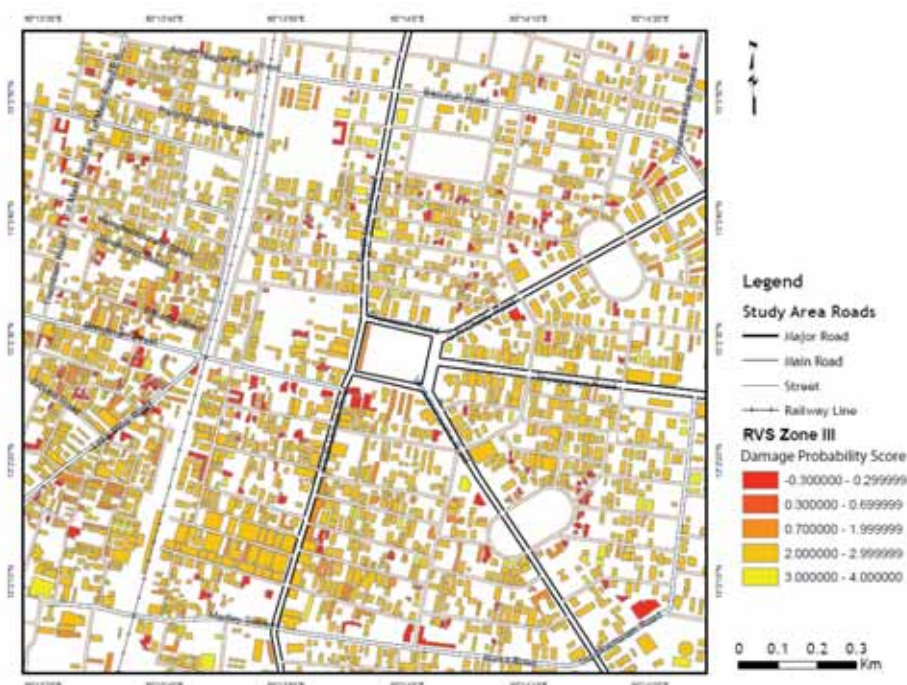

Table 1. RVS Score and their damage potential details (After Sinha, 2001)

RVS Score	Damage Potential	Recommendation for Further Evaluation Needed
$S < 0.3$	High probability of Grade 5 damage; Very high probability of Grade 4 damage	Yes
$0.3 < S < 0.7$	High probability of Grade 4 damage; Very high probability of Grade 3 damage	Yes
$0.7 < S < 2.0$	High probability of Grade 3 damage; Very high probability of Grade 2 damage	No
$2.0 < S < 3.0$	High probability of Grade 2 damage; Very high probability of Grade 1 damage	No
$S > 3.0$	Probability of Grade 1 damage	No

5. Conclusions

Technical Solutions to seismic hazard problems always exist. Hazard can be mapped, earthquake effects can be predicted, and structures can be designed and constructed, or retrofitted, to withstand the collapse. In spite of this technical ability, however, the vulnerability of people and structures continues to increase rather than decrease (Brian E, Tucker, 1992). This occurs either because the capacity and commitment to take action or alternatively, because sound risk assessment data are unavailable. Without sound risk assessment data, even the best intentioned local government officials are handicapped in trying to make risk management decisions. Earthquake damage scenarios can fill this void by providing critical information and motivation.

The most fundamental approach in land use planning is to simply avoid proposing development on lands that have seismic hazard and subsurface structures (Raafat et.al, 2004). One practical and effective method is to develop earthquake planning scenarios, hypothetical yet realistic assessments of lifeline performance for particular earthquakes. Scientific-based and engineering-based earthquake

planning scenarios are important tools for planners because (1) they approximate the effects of earthquakes on lifelines; (2) they provide important insight for use in earthquake-preparedness planning by emergency-response agencies and for law enforcement, fire fighting, medical, and search and rescue services; and (3) they are used in response exercises that simulate emergency decision making.

A scenario for an earthquake can be considered a synopsis or outline of a large seismic event and its impact on the urban region. An analysis of readiness can then be used to provide planning insights, recommend further work, and serve as a basis for making or improving emergency preparedness, response, recovery, and reconstruction plans (Kockelman and William 1983). Familiarity with the techniques and products of hazard evaluation will greatly assist the local government, staff and public officials in making use of the technical information that will be forthcoming after a major earthquake. Less time will be needed to explain the nature of seismic hazards and the range of appropriate responses (George, et.al, 1980). These maps are at regional scale and although they can be

used to gain an understanding of probable potential of a given area of ground shaking, they are not designed to replace site specific evaluations. Mapped areas with rated as having low seismic potential may contain isolated areas with a high potential and areas rated having a high seismic potential may contain isolated areas which are not prone to liquefaction. Site specific earthquake hazard potential studies should be conducted where this information is needed (UGS, 1990). Generally earthquake planning scenarios are designed to give realistic image of an anticipated earthquake.

They clearly teach us an important lesson that, some lifeline facilities will be damaged and some of them won't damage. By delineating the areas where extensive damage likely, the earthquake scenarios highlights locations where lifeline facilities need special attention from emergency planners, public, officials and engineers.

The output maps are intended for emergency planning purposes only. The conclusions regarding the performance of facilities are hypothetical and not to be construed as site-specific engineering evaluations, for the most part, damage

assessments are strongly influenced by the seismic intensity distribution map for this planning area. There is disagreement among investigators to the most realistic model for predicting seismic intensity distribution. None have been fully tested and each would yield a different earthquake planning scenario, facilities that are particularly sensitive to emergency response will require a detailed geotechnical study. The damage assessments are based upon this specific scenario. An earthquake of significantly different magnitude on this or any one of many other faults in the planning area will result in a markedly different pattern of damage.

6. Acknowledgements

The present study is the part of ISRO project-ISRO/RES/4/548/09-10. The authors thankful to SAC, ISRO for funding under RESPOND programme. The Central Ground Water Board, Chennai is gratefully acknowledged for providing the data and necessary information without which this work would not have been possible. The first author acknowledges all the facilities provided by Dr. G. Viswanathan, Chancellor, VIT University, Vellore, India

7. References

1. BIS: 1893 Part-1 (2002) "Indian Standard, Criteria for Earthquake Resistant Design of Structures", Part 1-General Provisions and Buildings (fifth revision), ICS 91.120.25, Bureau of Indian Standards, New Delhi, Edition 6.1 (2005 – 01), p.40.
2. Brian E. tucker (1992), Use of Earthquake Damage Scenarios, Proceedings of Special Theme Session Number 10 of the Tenth World conference on Earthquake Engineering entitled Earthquake Damage Scenarios for Cities of the 21st Century, Madrid, Spain, July 23, 1992, p.203.
3. Census (2001) "District Census Handbook", Part A&B, Chennai District, Town Directory, Primary Census Abstract, Census of India, Series-04, Chennai. p.241.
4. Census (2011), Provisional Population Totals, Tamil Nadu, Data Product No. 33-001-2011-Cen-E-Book (E), Paper 1 of 2011, p.67
5. CGWB Report (1993) "Groundwater Resources and Development Prospects in Madras District, Tamil Nadu", Internal Report, Central Ground Water Board, Southern Region, Hyderabad, p. 165 (Unpublished).
6. Ciborowski A, (1975), Some aspects of physical development planning for human settlements in earthquake prone regions, Intergovernmental Conference on the Assessment and Mitigation of Earthquake Risk, Paris, 10-19 February 1976, SC-76/Seism/10, p.11.
7. CMDA (2008) "Second Master Plan for Chennai Metropolitan Area, 2026", Chennai Metropolitan Authority, Vol. I, II &III.p.303, September 2008.
8. FEMA 154 (2002), Rapid Visual Screening of Buildings for Potential Seismic Hazards: A Handbook. Second Edition, NEHRP, March 2002

9. FEMA, 1998. Recommended Rapid Visual Screening Procedure. Federal Emergency Management Agency (FEMA), National Institute of Building Sciences (NIBS), Washington DC G.P.Ganapathy and A.S. Rajawat (2012), "A Study on Spatial Seismic Vulnerability for the Urban Areas of Chennai City, India", International conference on Advances in Mechanical and Building Sciences (ICAMB 2012), 9-11, January 2012, Organised by VIT University India in association with Queensland University, Australia.
10. Ganapathy G.P (2011) "First Level Seismic Microzonation Map of Chennai city – a GIS Approach", Nat. Hazards Earth Syst. Sci., Vol. 11, pp. 549–559.
11. Ganapathy G.P. and Rajarathnam. S (2009), Site Response Study for Urban Areas of Chennai City, India – A Geotechnical Approach, IS Tokyo 2009, Performance-Based Design in Earthquake Geotechnical Engineering – Case History to Practice – Kokusho, Tsukamoto & Yoshimine (eds) © 2009 Taylor & Francis Group, London, ISBN 978-0-415-55614-9, pp 365-371.
12. George G. Mader, W. E. Spangle, M. L. Blair, 1980, Land Use Planning After Earthquakes, published by William Spangle and Associates, p.174
13. Kockelman, William J (1983), Use of geologic and seismologic information for earthquake hazard reduction by planners and decision makers in Southern California, U.S. Geological Survey, Open-file report / United States Department of the Interior, Geological Survey , 1983, 58p
14. Mihailov V (1988), Seismic Risk Reduction Through Urban Planning, Second Japanese Workshop on Urban Earthquake Hazard Reduction, UNCRD, Shimizu, Japan, 27-29 July 1988 and IX WCEE, Tokyo, Kyoto Japan, 2 August, 1988, pp21-29.
15. Raafat E. Fat-Helbary, Karrar O. El Faragawy and Abdel-Nasser M. ABDEL Motaal (2004), Land use Planning and Seismic hazards of the proposed aswan, New city area, Egypt, Acta Geodyn. Geomater.Vol.1, No.4 (136), pp.99-106
16. Sheriff M.A (1982), Introductory statement of 3rd International Earthquake Microzonation Proceedings, June 28 – July, 1 Seattle, USA
17. Sinha R and Goyal A (2001), A National Policy for Seismic Vulnerability Assessment of Buildings and Procedure for Rapid Visual Screening of Buildings for Potential Seismic Vulnerability, Special Report, IIT Bombay, pp. 1-12.
18. UGS (1990), Geologic Hazards and landuse planning : Background, Explanation, and Guidelines for Development in Davis County in Designated Geologic Hazards Specific Study Areas, edited by Mike Lowe, with Robert M. Robinson, Craig V. Nelson, Gary C. Christenson, Utah Geological Survey Open File Report 198, p. A1-J5.
19. UNDRO (1980), Natural Disasters and Vulnerability Analysis, Report of Expert Group Meeting, Office of the United Nations Disaster Relief Co-ordinator, Geneva, p.49.
20. UNDRO 1978) "Disaster Prevention and Mitigation- A Compendium of Current Knowledge", Vol. 5, Land Use Aspects, Office of the United Nations Disaster Relief Co-ordinator, Geneva, p. 69.

BURSA İLİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA AMAÇLI ZEMİN SINIFLAMASI VE SİSMİK TEHLİKE ÇALIŞMALARI

Ekrem ZOR¹, Jülide BAKIR², Emre HAŞAL², Murat ARABACI², Fazilet ALTINIŞIK², Murat UŞUN², Bayram VARDAR², Seyfettin AVŞAR², Serdar ÖZALAYBEY¹

¹ TÜBİTAK MAM Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü, Gebze, KOCAELİ

² Bursa Büyükşehir Belediyesi, Acemler, BURSA

ÖZET- Bursa Büyükşehir Belediyesi ve TÜBİTAK MAM işbirliği ile Bursa ilinin tümü için mikrobölgeleme esaslarına göre zemin sınıflaması ve sismik tehlike değerlendirme çalışması yürütülmektedir. Üretilen çıktıların, Marmara Bölgesi'nin ikinci büyük kenti olan, yerleşimin ve sanayi kuruluşlarının yoğun olduğu Kuzey Anadolu Fay Sistemi içinde ve tehdidi altında yaşayan Bursa ilimizde, deprem zararlarının azaltılması, kentsel dönüşüm ve imar planlama çalışmalarında altlık olarak kullanılması hedeflenmektedir. Bu hedefe yönelik olarak, hasar yapıcı depremler olmadan önce zemin sınıflaması ve zeminin deprem sırasında dinamik davranışının değerlendirilmesi yolu ile olası bir depremin hangi alanı ne düzeyde etkileyebileceğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bir depremde binalar ve altyapıdaki hasar, yerleşimin olduğu bölgelerde deprem esnasında ölçülen yatay yer ivmesi ile yakından ilgilidir ve oluşabilecek ivmenin değeri deprem kaynağına olan yakınlığa, kaynağın gücüne ve yerleşilen zemin ile ilgili özelliklere bağlıdır. Bu gibi bilinmeyenlerin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi deprem olmadan önce belirlenerek haritalanması ve ardından sismik tehlike değerlendirme çalışmaları ile yatay yer ivmesi dağılım kestirimi yapılması son derece önemlidir. Bu çalışmada, Bursa Merkez, Karacabey, Gemlik, Yenişehir, İnegöl, Orhangazi, Orhaneli ve İznik Havzaları ve civarında 160 noktada Vs30 hızlarının belirlenmesi ve Zemin Sınıflaması, 680 noktada Hakim Periyot ve Zemin Büyütmesi amaçlı Mikrotremör ölçümleri ile Bursa Merkez, Yenişehir, İnegöl ve Karacabey havzalarında 286 noktada anakaya derinliğinin belirlenmesi amaçlı gravite ölçümleri yapılmıştır. Ayrıca, Bursa ilinin 1:25.000 ve 1:100.000 ölçekli jeoloji haritaları, yüksek çözünürlüklü topoğrafya haritaları ve Bursa ilinde yapılmış olan jeoteknik sondajlar derlenip Coğrafi Bilgi Sistemine (CBS) aktarılmıştır. Zemin Sınıflaması, S-dalga hızının 30 metre derinliğe kadar olan ortalama hızına (Vs30) dayanarak, Türk Deprem Kodu, A.B.D. NEHRP ve AB EuroCode8'e göre yapılacaktır. Elde edilen Vs30 hızları ve derin ana kaya haritası kullanılarak senaryo depremler için oluşabilecek en büyük yatay yer ivmesi haritaları CBS ortamında üretilecektir. Bu sunumda çalışma kapsamında kullanılan yöntemler, veriler ve elde edilen sonuçlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zemin Sınıflaması, Mikrobölgeleme, Sismik Tehlike

1. GİRİŞ

Son yıllarda yapılan çalışmalar genellikle en büyük kayıpların, Japonya’da olduğu gibi tektonik levha sınırlarındaki 8’den büyük depremler neticesi değil, 1999 Kocaeli Depremi’nde olduğu gibi levha içlerinde şehirlerin içinden geçen kırıklarda meydana gelen 7-7.5 büyüklüğündeki depremler neticesi oluştuğunu göstermektedir (England ve Jackson, 2011). Bununla birlikte depremlerden hasar alma ölçüsü ise, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilişkilendirilmekte ve az gelişmiş ülkelerin daha büyük hasarlar aldıkları sonucuna varılmaktadır (Bilham, 2012). Ülkemiz gelişmekte olan ülkelerin arasında kendine yer edinmekte ve kalkınmasını hızla sürdürmektedir. Buna karşın depremlerden zarar görme ölçüsü ile değerlendirildiğinde az gelişmiş ülkeler ile aynı düzeyde yer almaktadır. Bunun bir nedeni kentsel alanlarda Sismik Tehlike’nin yeterli ayrıntıda bilinmemesi ve yerleşimin belirlenen tehlikeye göre planlanmamış olmasıdır. Yaşanan can kayıplarının yanı sıra, dünyada en son meydana gelen depremlerdeki toplam maliyet 300 milyar doları bulmuştur (Bilham, 2012). Ülkemizin kalkınmasının devamlılığı deprem gibi doğal felaketlere karşı dirençli olabilmesi ve az hasar alarak hızla yeniden toparlanabilmesi ile yakından ilgilidir.

Bir depremde binalar ve altyapıdaki hasarın nedeni depremin ölçülen büyüklüğünden daha ziyade bulunulan yerde ölçülen yatay yer ivmesi ile yakından ilgilidir. Yatay yer ivmesinin deprem olmadan önce tahmin edilerek haritalanması Sismik Tehlike değerlendirmesi olarak adlandırılmaktadır. Tahmin edilen yer ivmeleri sayesinde yapılarda oluşabilecek kuvvetleri hesaplamak ve oluşabilecek hasarın dağılımını kestirip Sismik Risk haritalarını da üretmek mümkündür. Yerleşimin, sanayinin ve nüfusun yoğun olduğu Bursa gibi gelişmiş şehirlerde Sismik Risk veya Deprem Riskinin haritalanabilmesi için öncelikle bazı bilinmeyenlerin belirlenmesi

gerekmektedir. Bunlar, yerleşilen bölgenin yerbilimsel özellikleri ile ilgili olan Doğal Geri Plan, yerleşilen bölgedeki yapı stoğu, köprüler, barajlar, can damarı sistemlerin (Elektrik, Su, Doğalgaz, Ulaşım hatları, vs.) dağılımı ile ilgili olan Yapısal Geri Plan ve bölgenin demografik özellikleri ile ilgili olan Sosyal Geri Plandır.

Bir bölgedeki Sismik Tehlike veya bir depremde bir noktada oluşabilecek ivmenin değeri deprem kaynağına (kırık zonları) olan yakınlığa, kaynağın gücüne (büyüklük) ve yerleşilen zemin ile ilgili özelliklere bağlıdır. Bu gibi bilinmeyenlerin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi deprem olmadan önce çalışılıp belirlenerek haritalanması ve ardından Sismik Tehlike değerlendirmesi yapılarak yatay yer ivmesi dağılımını kestirilmesi son derece önemlidir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin desteklediği bu çalışmada, Deprem Riskinin belirlenmesinde en önemli adımlardan biri olan Bursa İlinin Zemin Sınıflaması ve Sismik Tehlike Değerlendirmesi çalışmasının yapılması hedeflenmektedir. Sismik Tehlike Değerlendirmesi için gerekli olan yerbilimsel altlıkların hazırlanması amacı ile, Bursa Merkez, Karacabey, Gemlik, Yenişehir, İnegöl, Orhangazi, Orhaneli, İznik Havzaları ve civarında 160 noktada Vs30 hızlarının belirlenmesi ve Zemin Sınıflaması, 680 noktada Hakim Periyot ve Zemin Büyütmesi amaçlı Mikrotremör ölçümleri ile 286 noktada anakaya derinliğinin belirlenmesi amaçlı gravite ölçümleri gerçekleştirilmiştir. Zemin Sınıflaması, S-dalga hızının 30 metre derinliğe kadar olan ortalama hızına (Vs30) dayanarak yapılacaktır. Bursa ilinin 1:25.000 ve 1:100.000 ölçekli Jeoloji haritaları, yüksek çözünürlüklü topoğrafya haritaları ve Bursa ilinde yapılmış olan önemli jeoteknik sondajlara ait veriler de çalışma kapsamında derlenerek Bursa Büyükşehir Belediyesi, İmar Uygulama Şube Müdürlüğü çatısı altında oluşturulan Coğrafi Bilgi Sistemine aktarılmaktadır.

Bursa ili aktif deprem üreten önemli bir tektonik kuşakta yer almakta ve Marmara Denizi içinde yer alan Kuzey Anadolu fayının bir parçası olan Ana Marmara fayının, Gemlik Körfezi'nden Marmara Denizi'ne giren İznik-Gemlik branşının, Uluabat ve Bursa-Çalı gibi kırık sistemlerinin tehdidi altındadır. Çalışma

sonucunda, elde edilen tüm verilerden faydalanılarak, potansiyel kırık zonları üzerinde senaryo depremler için Bursa ilinin tamamında oluşabilecek en büyük yatay yer ivmesi haritaları CBS ortamında üretilenlerdir.

2. JEOFİZİK VERİLER

Hakim Periyot belirlenmesi amaçlı mikrotremör verileri, Reftek DAS 130 serisi kayıtçı sistemleri ve 1 Hz doğal salınım frekanslı 3-bileşen Mark Products L4-3C sismometreler kullanılarak toplanmıştır.

Ölçümlerde sayısal kayıtçı sistemi, üç bileşen (Düşey, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney) sismometre tarafından algılanan sinyalleri, saniyede 100 örnek alarak kayıt edecek şekilde ayarlanmıştır.

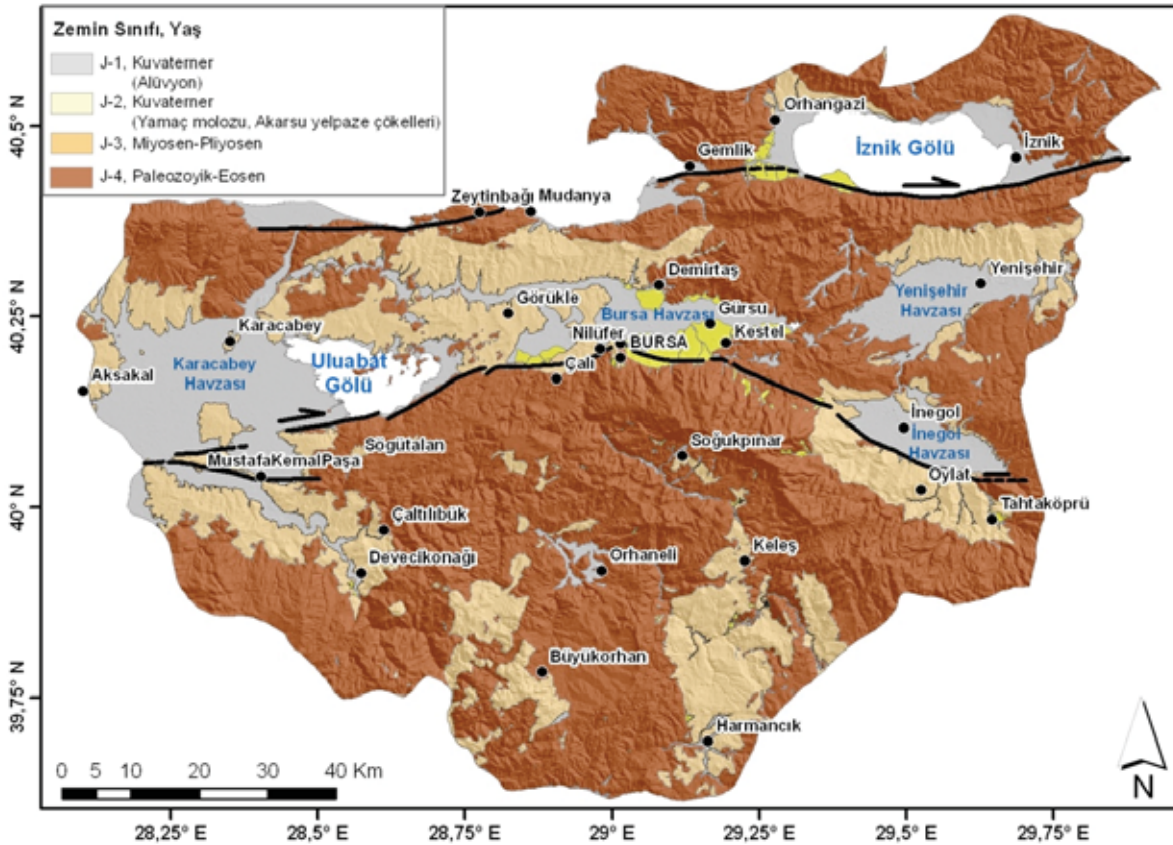
Şekil 1. Proje kapsamında gerçekleştirilen Vs30 hızı ve Zemin Sınıflaması ölçümlerinde kullanılan dairesel dizilim (sol) ve artı dizilim (sağ).

Zemin Sınıflaması çalışmalarında anakayanın daha sık olduğu düşünülen yerlerde, Mikrotremör Dizilim verileri artı şeklinde birbirini dik doğrultuda kesen iki profil serilerek toplanmıştır (Şekil 1). Her bir profil aralarındaki mesafe 5 m olan 24 alıcı ile toplam uzunluğu 120 m olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu dizilimlerde 24 bit sayısallaştırıcılara sahip Geometrics GEODE tipi 24 kanallı iki adet kayıtçı kullanılmıştır. Anakayanın derin olduğu düşünülen yerlerde ise, en uzun açılımı 150 m olan ve 45 alıcıdan oluşan dairesel dizilim geometrisi uygulanmıştır. Dairesel dizilimlerde 24 bit sayısallaştırıcılara sahip REFTEK Texan-125 kayıtçılar yerleştirilmiştir. Dizilimlerde kayıtçı sistemlerine 4.5 Hz köşe frekansına sahip Mark Products jeofonlar bağlanmış ve saniyede 500 örnek alacak şekilde her bir ölçüm noktasında en az 1 saat sürekli kayıt almıştır. Dizilim ölçümlerinde hem pasif gürültü kayıtları hem de aktif kaynaklı kayıtlar toplanmıştır. Aktif kaynaklı çalışmalarda 10 kg'lık bir balyoz ile sismik atışlar açılımların uçlarından ve -50 ve +50 metre açıklık verilerle yapılmıştır. Anakaya Derinliğinin belirlenmesi amaçlı gravite ölçümlerinde, 2 adet Scintrex CG-5 Autograv model bağıl gravimetre cihazı

kullanılmıştır. Her bir nokta, tekrarlı ölçüm ile en az 10 okuma yapılarak, doğruluğu 0.01mGal olacak şekilde ölçülmüştür. Ölçümler iki aletle döngü kapama yöntemi (Torge 1989) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ölçümlerde tarih, saat, gravimetre okuması, gravimetre referans kütle yüksekliği ve hava basıncı kayıt altına alınmıştır. Alet drifti, gel-git ve ağ dengeleme gibi düzeltmeler Münih Teknik Üniversitesi-Almanya, Jeodezi ve Navigasyon Enstitüsü tarafından geliştirilen GRAVAP yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Schüler 2000).

2.1 JEOLJİ

Bursa ilinin tamamını kapsayan 1:100,000 ve 1:25.000 ölçekli Jeoloji haritaları, MTA'dan temin edilen 11 adet 1:100.000 ve 102 adet 1:25.000 ölçekli paftaların birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Birleştirme aşamasında, paftalararası uyumsuzluklar, ölçek farkları ve hatalar düzeltilerek çalışmada amaçlanan jeolojik veri tabanı ihtiyacını karşılayacak ve Bursa ilinin tamamını kapsayan jeoloji haritaları üretilmiştir. Bursa ili 1/100.000 ölçekli jeoloji haritasından faydalanılarak bölgede haritalanan kayalar yaşlarına göre birbirlerinden ayrılmış ve bölge için jeolojik yaşlara göre 4 farklı zemin sınıfı tanımlanmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Bursa ilinde litoloji-yaş niteliğine göre sadeleştirilerek oluşturulmuş jeolojik zemin sınıfı haritası.

Jeolojik sınıflar gençten yaşlıya doğru J-1, J-2, J-3, J-4 olarak adlandırılmıştır. Bu tanımlamada Campbell ve Bozorgnia (1994), Campbell (1997), Campbell ve Bozorgnia (2003) tarafından belirtilen fiziksel parametreler esas alınmıştır. Buna

göre; genç çökeller sıkı toprak (J-1, firm soil), biraz daha dayanımlı ve yaşlı olan Kuvaterner çökelleri çok sıkı toprak (J-2; very firm soil), Tersiyer yaşlı sedimanter çökeller gevşek kaya (J-3, soft rock), daha yaşlı ve dayanımlı olan tüm diğer çökeller

ve birimler ise sert kaya (J-4, hard rock) olarak tanımlanmıştır.

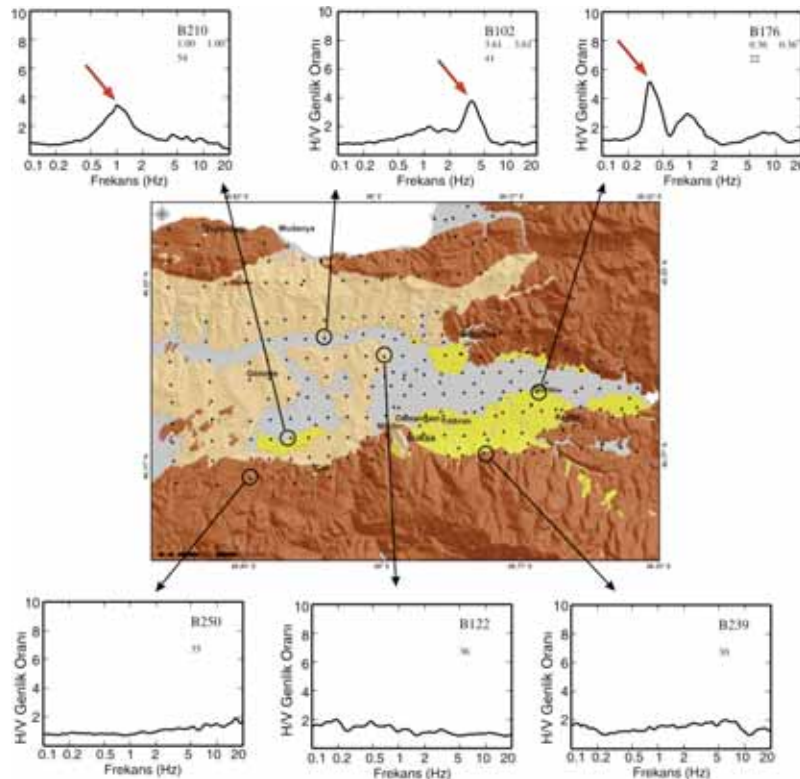
2.2 JEOFİZİK ÖLÇÜMLER

a. Zemin Hakim Frekans ve Büyütme Ölçümleri

Bu yöntemde, yaşlı kaya birimleri üzerinde çökelmiş ve kaya zeminle önemli derecede yoğunluk farkı yaratan genç ve kalın çökel alanların deprem dalgalarının genliklerini hangi frekansta ve ne değerde büyüttükleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu frekans zeminin hakim frekansı olarak adlandırılır ve üzerine inşaa edilecek herhangi bir yapının hakim salınım frekasının zeminin hakim frekansından ve tekrar frekanslarından uzakta tutulması önemlidir. Tek istasyon yöntemi (Nogoshi ve Igarashi, 1971; Nakamura, 1989) ekonomik ve uygulamada hızlı bir teknik olması nedeniyle, zemin büyütme ve hakim titreşim (rezonans) frekansı belirleme çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Referans istasyon yöntemi (Borcherdt, 1970) ile

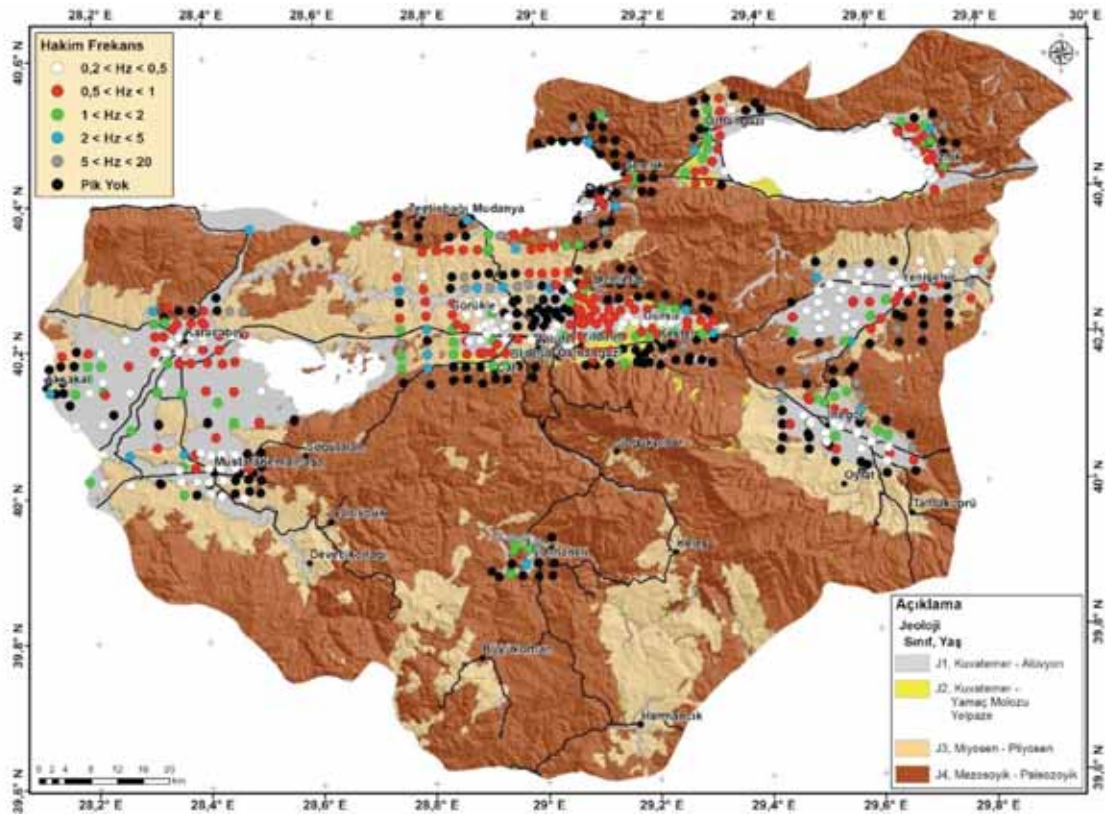
karşılaştırıldığında hızlı ve ekonomik olmasının nedeni ise, çok noktalı ölçüm yapılacağı da düşünülürse deprem olmasını beklemek yerine yerin doğal gürültüsünün kayıtları kullanılarak sonuç elde edilmesidir (Zor ve diğ., 2007).

Bu çalışmada, Bursa ilinin tamamında yerleşimin yoğun olduğu bölgelerde 680 noktada 3-bileşen sismometreler ile tek istasyon yöntemi uygulanarak zemin hakim titreşim frekansları ve bu frekansa karşı gelen yatay-düşey genlik büyütme oranları doğrudan saptanmıştır. Bahsi geçen analizler Zor ve diğ. (2007) ve Özalaybey ve diğ. (2011) tarafından verilen veri işlem adımları takip edilerek gerçekleştirilmiştir. Bu analize örnek olarak, B102, B122, B176, B210, B239 ve B250 nolu noktalardan elde edilen yatay-düşey genlik oranı eğrileri harita üzerindeki konumları ile birlikte Şekil 3'te verilmiştir. Elde edilen eğrilerden, Bursa ili için hakim frekans değerleri renk kodlaması kullanılarak Şekil 4'te

haritalanmıştır.

Şekil 3. Farklı zemin koşullarındaki ölçümlerden elde edilen spektral oran eğrileri ve topoğrafya haritası üzerindeki konumları. Kırmızı oklar hakim frekansı gösterir.

Şekil 4. Bursa ilinde 680 noktada mikrotremör ölçümlerinden hesaplanan hakim titreşim frekans haritası. Altlık harita topoğrafya haritasının jeolojik yaşlara göre yapılan zemin sınıfları ile renklendirilmesi ile elde edilmiştir.

b. Zemin Sınıflaması Ölçümleri

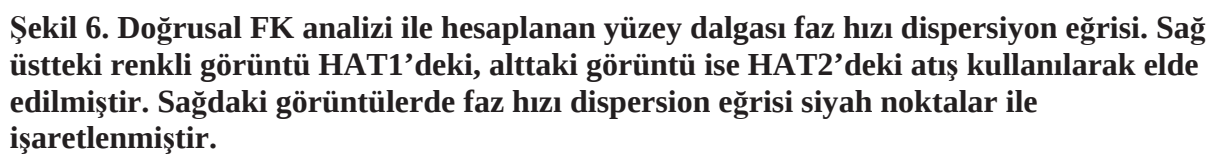
Büyük depremlerden sonra gözlenen yapısal hasar dağılımı depremin etkilerinin kısa mesafelerde büyük ölçüde değiştiğini göstermektedir. Bu nedenle, yerel zemin koşullarının küçük ölçekte değişimlerini göz önüne alarak zemin davranışının S-dalga hız profili ve Vs30'a göre belirlenebilmesi için mikrobölgeleme esaslarına göre çalışmaların gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Zemine ait S-dalga hız profilinin ve zemin sınıfının Rayleigh dalgası faz hızı dispersiyonu elde edilerek ortaya çıkartılmasında, aktif kaynaklı (MASW) ve pasif kaynaklı (SPAC, FK) Mikrotremör Dizilim yöntemleri günümüzde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada, pasif kaynaklı SPAC, FK ve aktif kaynaklı MASW yöntemleri; çeşitli dizilimler ile toplanan verilere Vs30 hızlarının belirlenmesi ve Zemin

sınıflaması amacı ile uygulanmıştır. Zemin sınıflamasına yönelik olarak yapılan çalışmalarda 160 adet Mikrotremör Dizilim ölçümü gerçekleştirilmiştir. Şekil 5'te Bursa merkez havzası ile Gemlik ve Marmara Denizi kıyılarında alınan ölçümlerin yerleri görüntülenmektedir. Yüzey jeofiziği ile elde edilen S-dalga hız profillerinin sağlanması amacı ile, Şekil 5'te SK kodları ile verilen 6 noktada 35 m ve SK07 kodlu 1 noktada ise 50 m derinliğinde toplam 260 m sondaj + PSLOG yapılmıştır.

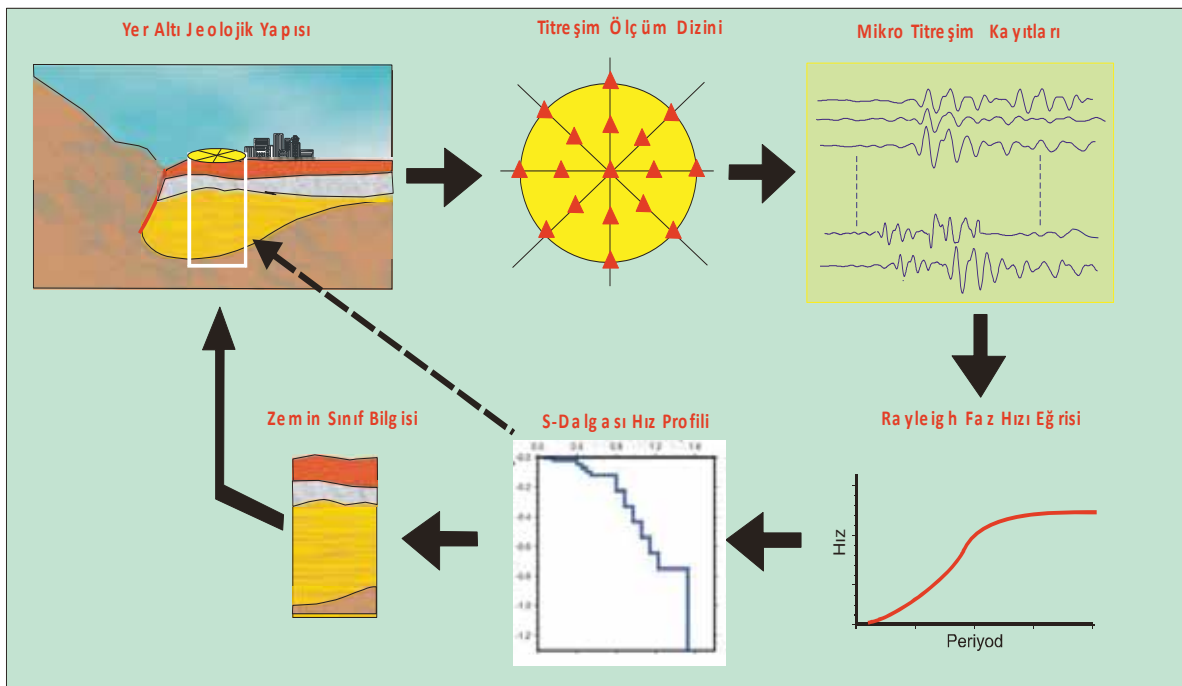
Aktif kaynak ile üretilen ve ortak atış kayıtlarında gözlenen Rayleigh tipi yüzey dalgaları S-dalga hız profilinin yüzeyden 30-50 metre derinliğe kadar elde edilmesi için kullanılabilir. Rayleigh tipi yüzey dalgalarının dispersiyon eğrisi, çok kanallı (MASW) Frekans-Dalgasayısı (FK) analizi olarak bilinen yöntem ile (Park ve diğ., 1999) elde edilmektedir. Bu yöntemde doğrusal bir alıcı dizilimi üzerinde kaydı

elde edilmesine yönelik bilgiyi sağlamaktadır. Bu analize örnek olarak, Gemlik'te H001 noktasında yapılan artı şeklindeki dizilim uygulamasından 4-30 Hz frekans bandında elde edilen faz hızları Şekil 6'da görülmektedir.

Pasif kaynaklı Mikrotremör Dizilim yöntemi son yıllarda zemin yapısının ortaya çıkartılması amaçlı jeofizik çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntemde ortamdaki mevcut arka plan sismik titreşimler (*Mikrotremörler*) kaydedilmektedir. Bu kayıtların değerlendirilmesi sonucunda ilgili alana ait yüzey dalgası faz hızı eğrileri hesaplanarak, bu eğrilerden zeminin S-dalga hız profilini elde etmek mümkün olmaktadır (Zor ve diğ., 2010). Mikrotremör Dizilim yönteminin uygulanaşı

Şekil 7’de şematik olarak verilmektedir. Toplanan veri pasif kaynaklı yöntem uygulamaları olan SPAC (*Aki, 1957*) ve FK (*Capon 1969; Lacoss ve diğ. 1969*) gibi yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu analizlerden elde edilen dispersiyon eğrileri, aktif kaynaklı MASW yöntemi ile elde edilen eğrileri tamamlayacak niteliktedir. Özellikle alçak frekanslardaki (< 6 Hz) faz hızı değişimlerini ve dolayısı ile yaklaşık 1-2 km derinliklere kadar olan S-dalga hız değişimlerine ait bilgiyi taşımaktadır (Zor ve diğ., 2010).

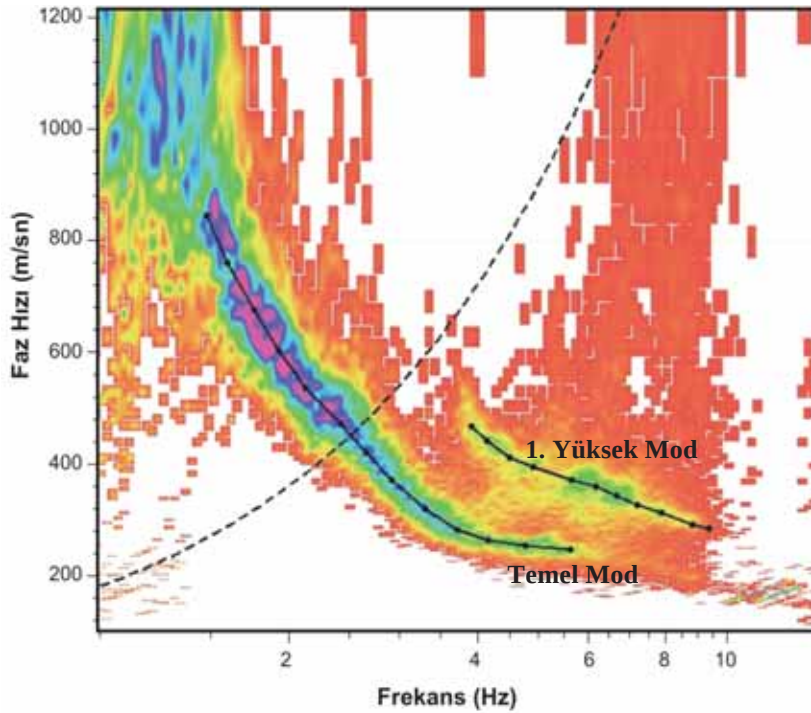
Şekil 7. Mikrotremör Dizilim yöntemi uygulamasının şematik gösterimi.

SPAC yönteminde (*Aki, 1957*) SPAC katsayıları adı verilen değerler, dizilim içerisinde eş uzaklığa sahip alıcılardaki tremör kayıtları arasındaki çapraz-ilişki fonksiyonlarının üretilmesi ve aritmetik ortalamalarının alınması işlemleri ile frekansın fonksiyonu olarak hesaplanır. Hesaplanan SPAC katsayılarından, ölçüm noktasını temsil eden yüzey dalgası (Rayleigh dalgası) faz hızı dispersiyon eğrisinin elde edilmesi ile analiz tamamlanır. Yüzey dalgası faz hızı dispersiyon eğrileri ile SPAC katsayıları arasındaki ilişki argümanı faz hızının

frekansa göre değişimi olan sıfırıncı dereceden, birinci çeşit Bessel fonksiyonu ile tanımlıdır. MASW yöntemine (Şekil 6) benzer şekilde, F-K yöntemi de 2-boyutlu dizilim oluşturan (Şekil 1) alıcılarda toplanan pasif kaynaklı mikrotremör verilerine geciktir-yığı tekniği kullanılarak uygulanmaktadır. (*Capon 1969; Lacoss ve diğ. 1969*) Yöntem düzlem dalga yaklaşımını kullanarak, dizilim içerisinde yayılan yüzey dalgalarının her bir frekanstaki hızının (*dispersiyon eğrisi*) ve yayılım yönünün belirlenmesine dayanır. Herhangi bir frekansta, düzlem dalganın

yayınım yönü (azimut) ve hızını (c) bulmak için bu değerler belirli bir aralıkta taranır ve alıcıların konumlarına göre aralarında oluşacak gecikmeler için her bir alıcıdaki kaydın fazı kaydırılır ve yığma işlemi yapılır. Düzlem dalganın ortamdaki yayınım yönü ve hızında tüm alıcıların dalga şekilleri birbirine oturacağı için yığma işlemi sonucu en büyük genliği verecektir. Bu nedenle bu yöntemle geciktir-yığ yöntemi de denmektedir.

SPAC ve F-K yöntemleri pasif kaynaklı Mikrotemör verilerine uygulandığında özellikle düşük frekanslardaki ($< 6 \text{ Hz}$) faz hızı değişimlerini elde etmede başarılı sonuçlar vermektedir. Bu yöntemlerden biri olan iki boyutlu F-K uygulamasına örnek olarak, Yeni Yalova yolunun batısında Terminal Caddesi'ne yakın H023 noktasında (Şekil-5) artı dizilim ile toplanan mikrotremör verisinden elde edilen F-K görüntüsü ve üzerinden işaretlenen faz hızı dispersiyon eğrisi Şekil 8'de verilmiştir.

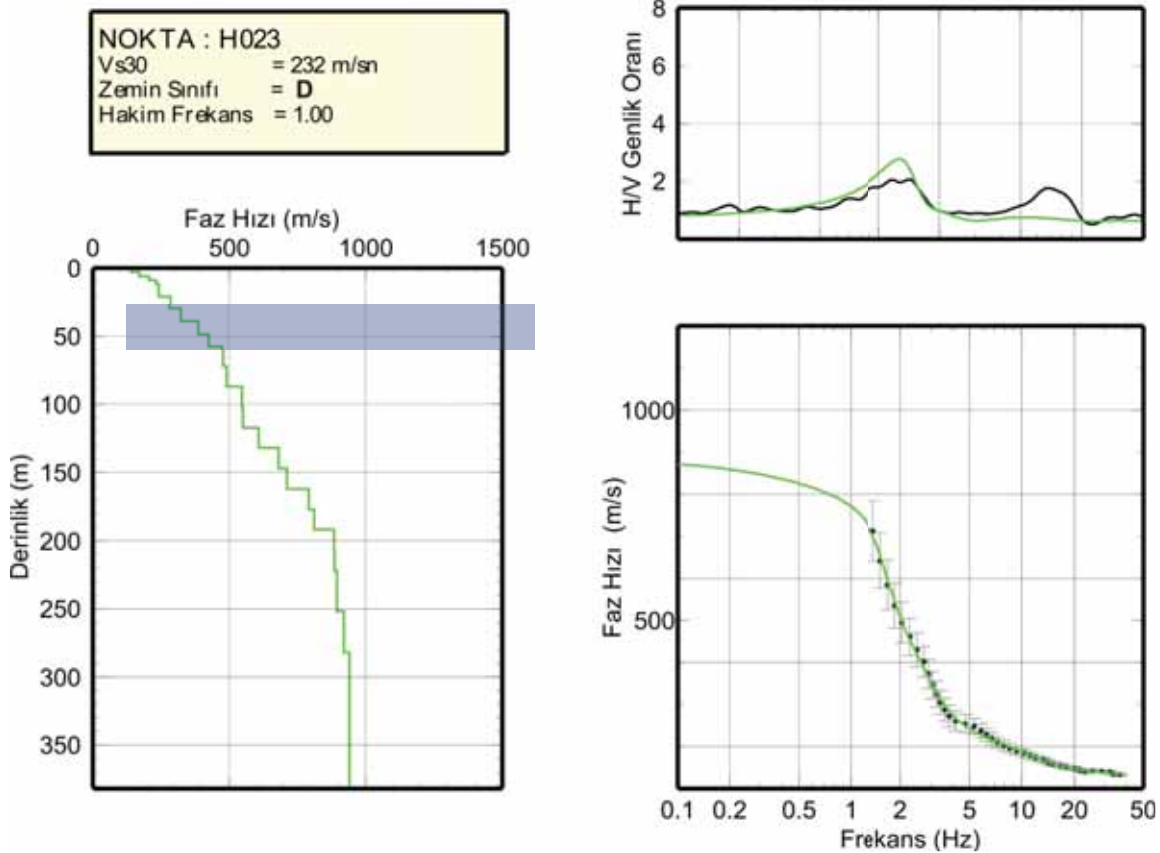
Şekil 8. H023 noktasından elde edilen renkli F-K görüntüsü, temel ve 1. yüksek modlara ait dispersiyon eğrileri siyah çizgilerle görüntülenmiştir.

Aktif kaynaklı MASW yöntemi ile pasif kaynaklı SPAC ve FK yöntemleri uygulanarak elde edilen dispersiyon eğrilerinin birleştirilerek kullanılması, geniş bir frekans bandında faz hızı değişimlerini verdiği için 1-2 km derinliklere kadar olan S-dalga hız bilgisini sağlamaktadır (Zor ve diğ., 2010). Çalışmada, Şekil 5'te görüntülenen 85 nokta için elde edilen dispersiyon eğrilerinden doğrusal ters çözüm modelleme yöntemi ile zeminin 1-boyutlu S-dalga hız profilleri belirlenmiştir. Dispersiyon eğrilerinin ters çözümü

yoluyla zemine ait S-dalga hız profilinin elde edilmesine örnek olarak H023 noktasına ait sonuç verilmiştir. Öncelikle ölçüm noktası için SPAC, FK ve MASW analizleri ile hesaplanan faz hızı dispersiyon eğrileri birleştirilmiş ve birleştirilmiş dispersiyon eğrisinden doğrusal ters çözüm modelleme yöntemiyle (Hermann, 2002; Zor ve diğ., 2010) ölçüm noktasındaki zemine ait 1-boyutlu S-dalga hız profilleri elde edilmiştir. Modelleme aşamasında, aktif kaynaklı MASW yöntemi uygulamasından elde edilen P-dalgası hız bilgisi de kısıt olarak kullanılmıştır. Bu

aşamada seçilen bir başlangıç S-dalgası hız modelinden hareketle, Rayleigh dalgası dispersiyon eğrileri yinelemeli olarak hesaplanmış ve elde edilen gözlemsel faz hızı eğrileri ile hesaplanan eğriler arasında en küçük kareler hatası anlamında en iyi uyumu veren 1-boyutlu S-dalga hız profili belirlenmiştir. H023 noktasına ait verilerden belirlenen S-dalga hız profili için hesaplanan kuramsal dispersiyon eğrisi Şekil 9'da görülmektedir. Ters çözüm ile elde edilen S-dalga hız profillerinin tekiliği sorgulanması gereken önemli bir konudur. Bu nedenle çok çözümlülüğü

azaltarak daha tekil bir çözüme ulaşmak amacıyla mikrotömör spektral oran yöntemi ile elde edilen gözlemsel yatay-düşey (H/V) genlik büyütme oranı eğrisi de ters çözümde ikincil bir kısıt olarak kullanılmıştır. Bu sayede ölçüm noktası için hem gözlenen dispersiyon eğrisini hem de H/V genlik oran eğrisini sağlayan S-dalga hız profilleri düz çözüm ile karşılaştırmalı bir şekilde elde edilmiştir (Şekil 9). Kuramsal H/V genlik oranı hesaplamalarında Rayleigh dalgası eliptisitesi varsayımı kullanılmıştır.

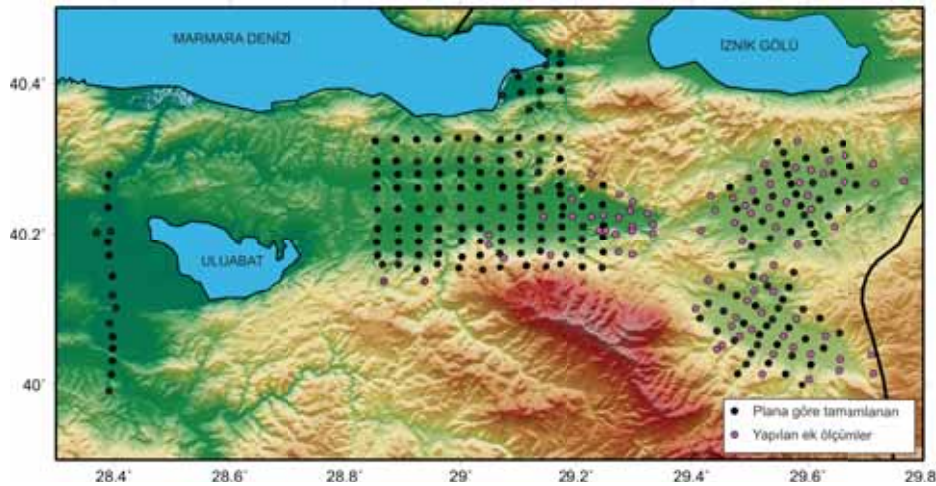

Şekil 9. Sol üstte H023 noktası için bu çalışma sonucunda elde edilen zemin ile ilgili parametreler, sol altta ters çözüm yolu ile elde edilen (yeşil) 1-boyutlu S-dalga hız profili ve sağ altta gözlenen Rayleigh dalgası faz hızı dispersiyon ölçümleri (siyah noktalar) ve ters çözüm ile elde edilen S-dalga hız profilinden hesaplanan dispersiyon eğrisi (yeşil eğri), sağ üstte ise gözlenen (siyah) ve hesaplanan (yeşil) H/V genlik büyütme oranı eğrileri görüntülenmiştir. Sol alttaki hız profilinden Vs30 değerinin hesaplandığı ilk 30 m'lik kısım maviyle taranarak gösterilmiştir.

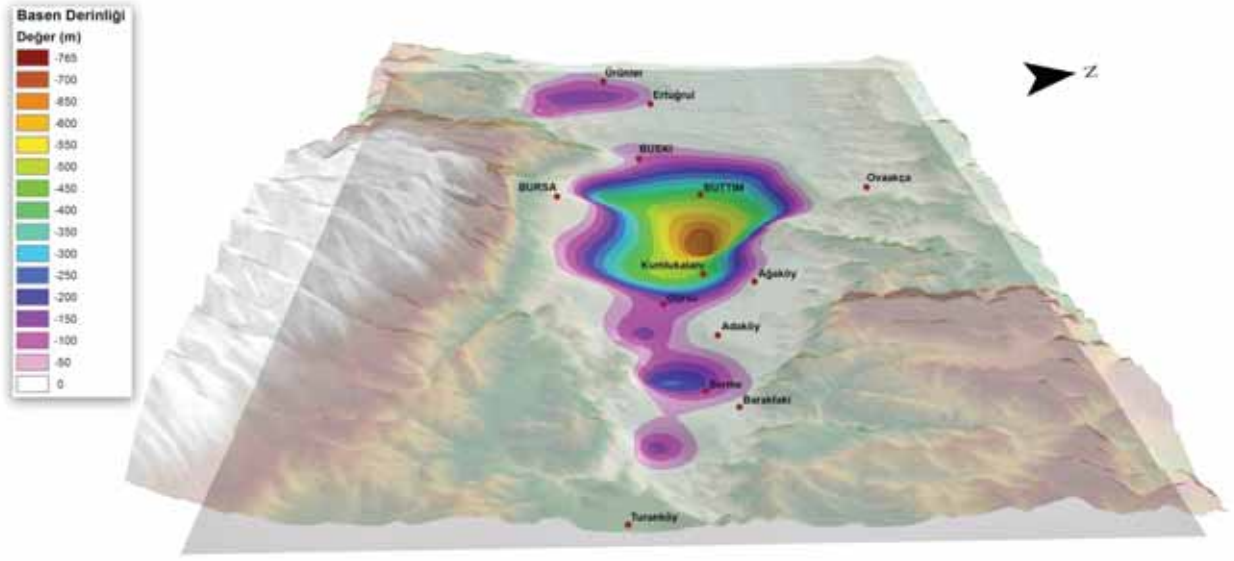
c. Anakaya Derinliğinin belirlenmesi çalışmaları

Bursa ilinde yer alan Bursa Merkez, Yenişehir ve İnegöl havzalarının temelini oluşturan ana kaya yapısının 3-boyutlu ve Karacabey havzasının da KG uzanımlı 2-boyutlu geometrisinin belirlenerek haritalanması için 1-3 km aralıklı grid noktaları üzerinde yaklaşık 205 adet Gravite ölçümü (Şekil 11, siyah noktalar) yapılması planlanmış olmakla birlikte, anakaya derinlik haritalarının daha iyi görüntülenebilmesi için 81 adet ek ölçüm gerçekleştirilmiştir (Şekil 11, mor noktalar). Gravite yönteminde uygulanan düzeltmeler ve anakaya derinlik haritasının elde edilmesi konusunda detaylı bilgi Özalaybey ve diğ. (2011)'de bulunabilir. Toplanan verilerden ilk olarak Bouguer gravite anomali haritası elde edilmiştir. Anakaya derinlik haritasının

oluşturulabilmesi için bölgesel anomalinin Bouguer anomali haritasından çıkarılması ve rezidüel anomali haritasının elde edilmesi gerekmektedir. Bouguer anomali haritasından bölgesel gravite anomalisinin çıkarılması ile anakaya derinlik haritasını oluşturacak olan rezidüel anomali değerleri üretilmiştir. Anakaya derinlik değerleri, rezidüel gravite anomali değerleri üzerinden “sonsuz slab” yaklaşımı kullanılarak hesaplanmıştır. Bu hesaplama için anakaya ve çökel birim arasında sabit bir yoğunluk farkı değeri veya derinliğin fonksiyonu olan bir yoğunluk modeli gereklidir. Bursa gibi Kuvaterner yaşlı olan Adapazarı ve Kocaeli havzalarında, sismik ve gravite modellemeleri ile elde edilen ve yayımlanan bir yoğunluk modeli bu amaç için kullanılmıştır (Goto et al., 2005; Özalaybey et al., 2011). Bursa merkez havzası için ilksel bir havza derinlik modeli oluşturulmuş ve Şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 11. Bursa ilinde tamamlanan gravite ölçümleri (siyah noktalar) ve ek ölçümlerin yapıldığı noktalar (mor noktalar).

Şekil 12. Bursa merkez havzası anakaya derinliğinin 3-boyutlu değişimini bölgenin topoğrafik yükselimleri üzerinde gösteren harita.

3. SONUÇLAR

Bursa havzasındaki hakim frekans (f_0) dağılımı (Şekil 4), Yeni Yalova yolunun doğusu, Yeni Yalova yolu ile Mudanya yolu arasındaki kesim ve Mudanya yolundan batıya doğru olan bölge olarak ayrı ayrı incelenebilir. Yeni Yalova yolunun doğusunda, Kuvaterner alüvyon J1 ve Kuvaterner yamaç molozu ve yelpazesi J2 zemin tipinde yer alan havza kesiminde, hakim frekans değerlerinin havzanın doğu-batı eksenini boyunca oldukça düşük, $f_0=0.2-0.5$ Hz arasında (*beyaz daireler*) olduğu görülmektedir. Bu değerlerin havzanın kuzey-güney doğrultusu boyunca dış kesimlere doğru öncelikle $f_0=0.5-1.0$ Hz bandına (kırmızı daireler), sonrasında ise $f_0=1.0-2.0$ Hz bandına (yeşil daireler) kaydığı gözlenmektedir. Basenin dışında, Mesozoyik-Paleozoyik yaşlı J4 zemin tipinde (*sert kaya*) yer alan ve yüksek topoğrafyaya sahip noktalarda hakim frekans değerleri gözlenmemektedir. (*siyah daireler*) (Şekil 4) Yeni Yalova yolu ve

Mudanya yolu arasında, Kuvaterner alüvyon J1 zemin tipi ile Miyosen-Pliyosen yaş aralığında yer alan J3 zemin tipindeki (gevşek kaya) alanlarda kalan havza kesiminde çoğunlukla hakim frekans gözlenmemektedir. Osmangazi Belediyesi sınırları içerisinde kalan bu alanda, Çekirge yükselimine doğru üç noktada oldukça düşük $f_0=0.2-0.5$ Hz hakim frekans değerleri gözlenmiştir. Kuzeye doğru Nilüfer çayının yatağında ise, $f_0=5.0-20.0$ Hz aralığında hakim frekans değerleri gözlenmektedir. Mudanya yükselimine doğru alınan ölçüm sonuçları değerlendirildiğinde, yüksek topoğrafyaya sahip en kuzeydeki Mesozoyik-Paleozoyik yaş aralığında yer alan J4 tipi zeminlerde hakim frekans gözlenmediği görülmektedir. Bu noktaların hemen güneyindeki Miyosen-Pliyosen yaş aralığında yer alan J3 tipi zeminde ise oldukça düşük hakim frekanslar ($f_0=0.2-0.5$ Hz ve $0.5-1.0$ Hz) gözlenmektedir. (Şekil 4) Bursa merkez havzası gibi diğer havzalar da benzer dağılım özellikleri sergilemektedir (Şekil4). Zeminin hakim titreşim frekansı

bilindiğinde, söz konusu zemin üzerine inşa edilecek olan yapının doğal salınım frekansı (*rezonans frekansı*) zeminin hakim frekansından yeteri kadar uzak kılınarak, yapıda oluşabilecek deprem hasarlarını en aza indirmek mümkün olmaktadır.

Proje kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen Vs30 dağılım haritası incelendiğinde (Şekil 10), Bursa ili merkez havzası civarında ölçüm yapılan noktalardan bulunan en düşük hızın (155 m/sn) Adaköy ile Serme arasında J1 zemin sınıfına dahil olan bölgede, en yüksek hızın (1035 m/sn) ise Gürsu'nun kuzeyinde kalan Kırbayır tepesi civarında J4 zemin sınıfına dahil olan sağlam kaya zeminde ölçüldüğü görülmektedir. Bursa ilinde şu ana kadar yapılan ölçümlerden elde edilen en yüksek hız (~1140 m/s) ise Orhanlı'da J4 zemin sınıfında yer alan bir bölgeye aittir. Şekil 10'dan da izlenebileceği gibi, tüm ölçümler içerisinde genel olarak en düşük hızlar J1 zemin sınıfındaki bölgelerde gözlenmekte (155 – 250 m/sn) olup, J2 ve J3 zemin sınıfındaki bölgelerde hızlar genellikle 380 m/sn'den büyük ve 500 m/sn'den küçük olmaktadır. J4 zemin sınıfındaki sağlam kayanın olduğu bölgelere gelindiğinde ise hızlar 600-700 m/sn' den yüksek değerlere çıkmaktadır.

Bursa merkez havzasında anakaya derinliğinin değişimi ile bölgenin jeolojik birimleri ve topoğrafik yükselimleri arasında iyi bir uyum vardır. Havzanın en derin noktası Yeni Yalova yolunun ve Bursa Tekstil ve Ticaret Merkezi'nin (BUTTIM) hemen doğusundadır ve bu noktadaki derinlik ~750 m'dir. Derinlik BUSKİ tesislerinin altında ~200 m, Ertuğrul ve Ürünli'nin altında ise 50-150 m civarındadır. Diğer bir gözlem ise, Adaköy ve Ağaköy civarında alüvyon zeminin 50 m'den daha ince olabileceği yönündedir.

Bursa ili aktif deprem üreten önemli bir tektonik kuşak bölgesinde yer almakta ve Marmara Denizi içinde yer alan Kuzey Anadolu fayının bir parçası olan Ana

Marmara fayının, Gemlik Körfezi'nden Marmara Denizi'ne giren İzmit-Gemlik branşının, Uluabat ve Bursa-Çalı gibi kırık sistemlerinin tehdidi altındadır. Çalışma tamamlandığında, yukarıda değinilen tüm analizlerden Sismik Tehlike Değerlendirmesi için gerekli olan altlık haritaları oluşturulacak ve potansiyel kırık zonları üzerinde senaryo depremler için Bursa ilinin tamamında oluşabilecek en büyük yatay yer ivmesi haritaları CBS ortamında üretilecektir.

TEŞEKKÜR

Projemiz ekibine dahil olup, bu çalışmada emeği geçen hem TÜBİTAK MAM Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü hem de Bursa Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulama Şube Müdürlüğü çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca, çalışma sırasında yardımını esirgemeyen Bursa ili sakinlerine ve özellikle Şenkurtuluş, Ündemir ve Ay Kardeşler Mermer Atelyelerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Aki K., 1957. Space and Time Spectra of Stationary Stochastic Waves with special reference to microtremors, Bull. Earthq. Res. Inst. Tokio Univ., 25, 415-457.
- Bilham R., 2012. Societal and Observational Problems in Earthquake Risk Assessments and Their Delivery to Those Most at Risk, Tectonophysics, doi:10.1016/j.tecto.2012.03.023.
- Borcherdt, R.D., 1970. Effects of Local Geology on Ground Motion near San-Francisco Bay, Bull. Seismol. Soc. Am., 60, 29-61.
- Campbell, K.W. ve Bozorgnia, Y., 1994. Near-source Attenuation of Peak Horizontal Acceleration from Worldwide Accelerograms Recorded from 1957 to 1993, in Proc. 5th U.S. National Conference on Earthquake Engineering, Earthquake

Engineering Research Institute, Oakland, California, Vol. III, 283–292.

Campbell, K.W., 1997. Empirical Near-source Attenuation Relationships for Horizontal and Vertical Components of Peak Ground Acceleration, Peak Ground Velocity, and Pseudo-Absolute Acceleration Response Spectra, *Seism. Res. Lett.* 68, 154–179.

Campbell, K.W. ve Bozorgnia, Y., 2003. Updated Near-source Ground Motion (attenuation) Relations for the horizontal and vertical components of peak ground acceleration and acceleration response spectra, *Bull. Seism. Soc. Am.* 93, 314–331.

Capon J., 1969. High Resolution frequency wavenumber analysis, *Proc. Inst. Elect. and Electron Eng.*, 57, 1408-1418.

England, P. and Jackson, J., 2011. Uncharted Seismic Risk, *Nature Geoscience* 4, 348-349.

Goto, H., Sawada, S., Morikawa, H., Kiku, H. & Özalaybey, S., 2005. Modeling of 3D Subsurface Structure and Numerical Simulation of Strong Ground Motion in the Adapazari Basin during the 1999 Kocaeli Earthquake, Turkey, *Bull. seism. Soc. Am.*, 95(6), 2197-2215.

Hermann, R. 2002. Computer Programs in Seismology: An Overview of Synthetic Seismogram Computation, Saint-Louis University, USA, version 3.30 2002 edition.

Lacoss, R.T., Kelly, E.J. & Toksöz, M.N., 1969. Estimation of Seismic Noise Structure Using Arrays, *Geophysics*, 34(1), 21-38.

Nakamura, Y., 1989. A Method for Dynamic Characteristics of Estimation of Subsurface Using Microtremor On the Ground. Quarterly Report of RTRI, 30, 1.

Nogoshi, M. & Igarashi, T., 1971. On the Propagation Characteristics of Microtremor, *J. Seismol. Soc. Japan.*, 23, 264 – 280.

Özalaybey S., Zor E., Ergintav S., Tapırdamaz C.M., 2011. Investigation of 3-D basin structures in the Izmit Bay area (Turkey) by single-station microtremor and gravimetric methods, *Geophysical Journal International*, 186, 2, 883-894.

Park C.B., Miller R.D. ve Xia J., 1999. Multichannel analysis of Surface Waves, *Geophysics*, 64, No.3, 800-808.

Schüler, T., 2000. Conducting and Processing Relative Gravity Surveys, Institute of Geodesy and Navigation, University of FAF Munich.

Torge, W., 1989. Gravimetry, deGruyter, Berlin, 465 pp.

Zor E., Cevher, M., Mengüç G., Soydaş M., Bilgiç A., Ayan E., Özalaybey S., 2007. Kocaeli İlinde Zemin Sınıflaması ve Sismik Tehlike Değerlendirme Çalışmaları, 6. Ulusal Deprem Mühendisliği Sempozyumu, 16-20 Ekim, ITU Süleyman Demirel Konferans Salonu, Bildiri Kitapçığı yayını.

Zor E., Özalaybey S., Karaaslan A., Özalaybey S.Ç. and Erkan, B., 2010. Shear wave velocity structure of the Izmit Bay area (Turkey) estimated from active-passive array surface wave and single-station microtremor methods, *Geophysical Journal International*, 182, 3, 1603-1618.

YÜZEY HAREKETLERİNİN İZLENMESİNDE MODERN YÖNTEMLER

Hakan Ş. KUTOĞLU¹

¹Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Afet Uygulama ve Araştırma Merkezi, 67100,
Zonguldak, kutogluh@hotmail.com

ÖZET: Ölçme ve gözlem sistemlerinde 1980’li yıllardan bu yana yaşanan teknolojik gelişmeler, yeryüzü hareketlerinin milimetreler mertebesinde izlenmesine olanak sağlayan Küresel Konumlama Sistemleri, InSAR, Yer bazlı InSAR, LİDAR gibi araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünyada doğal afetlerin tahmini ve erken uyarı çalışmalarında bu teknolojiler yoğun bir şekilde kullanılırken, ülkemizde disiplinler arası işbirliği eksikliği nedeniyle henüz yeterli bir şekilde yararlanılamamaktadırlar. Burada söz konusu teknolojiler kısaca tanıtılırken, Dünyada ve Bülent Ecevit Üniversitesi tarafından bu teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalardan örnekler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Jeodezi, GPS, InSAR, Yer bazlı InSAR, LIDAR.

1. Giriş

Afet ve Risk Yönetimi’nin en önemli basamaklarından biri Afet Tahmini ve Erken Uyarı’dır. Küresel Konumlama Sistemleri, Uydu Bazlı Yapay Açıklıklı Radar İnterferometri (InSAR), Yer Bazlı InSAR ve LIDAR gibi teknolojilerin çıkışı bu alanda önemli gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır. Bu sayede, özellikle heyelan vb. zemin hareketlerinin önceden belirlenmesinde oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir. En büyük can kayıplarına neden olan depremlerin tahminine yönelik olarak da umut verici gelişmeler devam etmektedir.

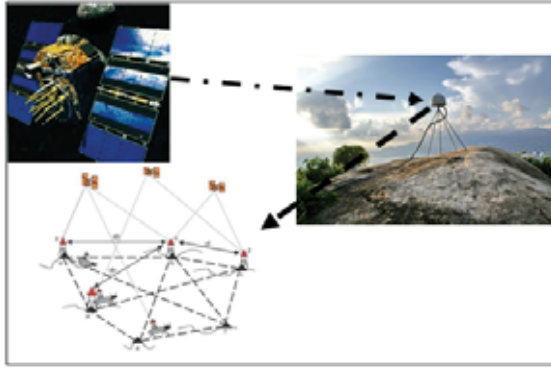
Bireyin önemli olduğu toplumlarda, söz konusu modern gözlem tekniklerine dayalı Afet Tahmin ve Erken Uyarı Çalışmaları’na büyük kaynaklar ayrılırken, ülkemizde disiplinler arası işbirliği eksikliği ve/veya karar verme noktasında yer alan kişilerin kişisel yetersizlikleri nedeniyle hala egolar nedeniyle bu konuda hala tatminkar bir gelişme yaşanmamaktadır.

Burada, söz konusu tekniklerin çalışma prensipleri kısaca açıklanacak ve bu tekniklerle gerçekleştirilen bazı çalışmalardan örnekler verilecektir.

2. Küresel Konumlama Sistemleri ile yüzey hareketlerinin izlenmesi

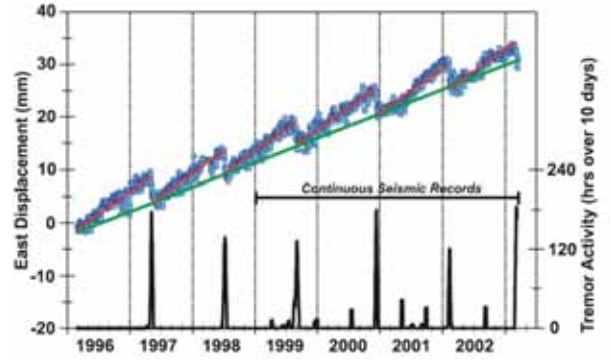
Günümüzde, Glonass, Beidou, Galileo gibi birden çok Küresel Konumlama Sistemi söz konusu olmasına rağmen, şu an için en verimli olarak kullanımda olan Global Positioning System (GPS)’dir. GPS ile hassas konumlamada, planlanan bir jeodezik ağ üzerinde toplanan taşıyıcı dalga faz farkı gözlemlerinden yararlanılır (Şekil 1). Gözlem süresi ve değerlendirme stratejisine bağlı olarak 0.3cm+0.01ppm doğrulukla bağıl konumlama gerçekleştirilebilmektedir [1]. Bu sayede bir jeodezik ağ üzerinde gerçekleştirilecek periyodik GPS gözlemleri ile santimetre altı yer değiştirmeleri izlemek mümkündür.

Günümüzde GPS noktasal bazda yüzey hareketlerini izlemeye olanak sağlayan en yüksek doğruluklu yöntemdir. GPS teknolojisi ortaya çıkışı, 1990'lı yıllardan itibaren yer kabuğu hareketlerinin modellenmesinde çok önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Belirlenen yer değiştirmelerin analiziyle fayların tipi, hareket mekanizması, derinliği vb. parametreleri çözümlenebilmektedir. Yine heyelan benzeri oluşumlarda da kayma yüzeyinin boyutları ve derinliği gibi bilgilerde elde edilebilmektedir.

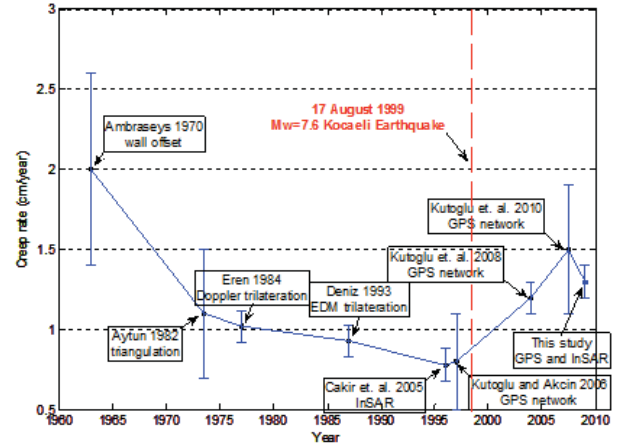
Şekil 1. GPS ile jeodezik ağ gözlemi

GPS ile yer kabuğu hareketlerinin izlenmesine yönelik sayısız örnek verilebilir. Ancak burada, deprem tahmininde gelinen son aşamayı yansıtmak bakımından Amerika Birleşik Devletleri'nde Cascadia Subduction Zonu üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmayı örnek vermek yerinde olacaktır. Cascadia Subduction Fay Zonu, olası büyük bir depremin beklendiği bir fay zonudur. 1996-2002 yılları arasında GPS ile gerçekleştirilen bir çalışmada bu fay zonunda Doğu-Batı doğrultusunda yaklaşık her 10 mm'lik bir yer değiştirmenin bir depremle sonuçlandığı belirlenmiştir [2].

Şekil 2. Cascadia Subduction Zonu'nda GPS ile yer değiştirme-deprem ilişkisi [2]

Bülent Ecevit Üniversitesi Afet Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun İsmetpaşa segmentindeki krip hızının izlenmesine yönelik çalışmalarda ise, krip hızının büyük depremlerle ilişkili olarak değiştiğine yönelik önemli ipuçlarına ulaşılmıştır. Şekil 3'te krip hızının 1999 İzmit depremine kadar sürekli yavaşladığı, sonrasında hızlandığı ve 2010'lu yıllarda tekrar yavaşlama eğilimi gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuç, krip hızının Marmara Denizi'nde beklenen olası büyük depremin bir işaretçisi olabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir [3], [4], [5], [6].

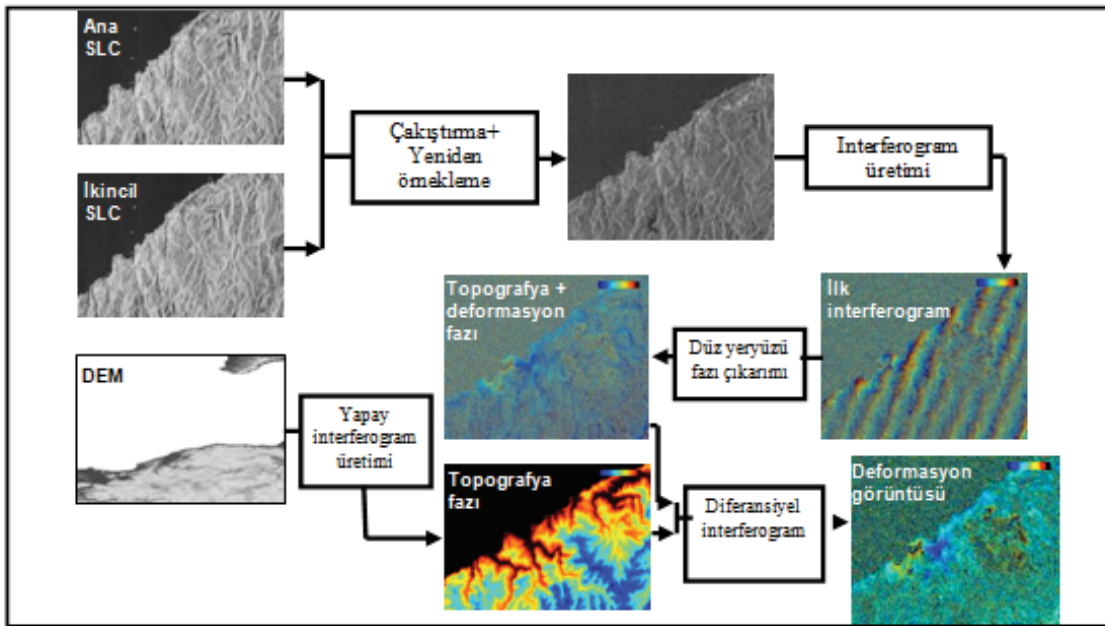
Şekil 3. İsmetpaşa segmentinde zamansal krip hızı değişimi

3. InSAR tekniği ile zemin hareketlerinin izlenmesi

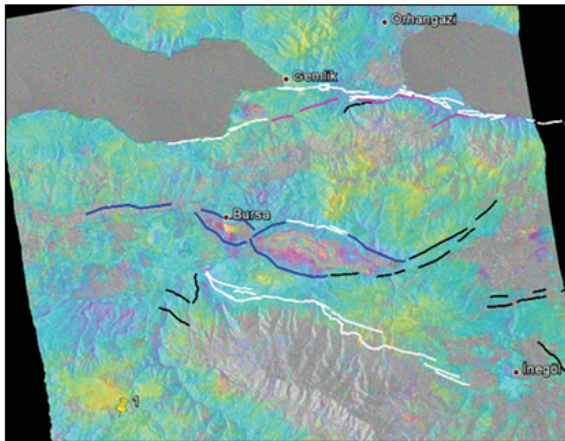
Geniş alanlardaki yüzey deformasyonlarının izlenmesinde, Diferansiyel Interferometrik Sentetik Açıklıklı Radar (*InSAR*) tekniği oldukça kullanışlı bir araçtır. Bu teknikte, radar uydu sensörünün iki farklı geçişinde alınan radar verisi eşleştirilir. Bu eşleştirme sonucu, sensör ve yeryüzü arasında mesafe değişimi faz farkı olarak

$$\phi = \phi_{orbit} + \phi_{topo} + \phi_{atm} + \phi_{def} + \phi_{noise} \quad (1)$$

eşitliği ile tanımlanır. Eşitlikte geçen, yörünge, topoğrafik, atmosferik ve gürültü faz farkı bileşenleri Şekil 4’de özetlenen değerlendirme işlemi sırasında elemine edilir. Bu işlem sonucunda, yüzey deformasyonundan kaynaklanan faz farkı edilir ve deformasyon haritası üretilir [7], [8].

Şekil 4. Diferansiyel InSAR değerlendirme prosedürü [9]

Şekil 5. 2007-2010 PALSAR uydu verisiyle Bursa ve çevresi için elde edilen

İnterferogram. Siyah, beyaz ve kırmızı renkli çizgiler 2012 MTA haritasından alınan fay hatları. Mavi çizgiler, radar interferogramına göre önerilen fay hatları [10].

InSAR tekniğiyle de GPS de olduğu gibi gerek fayların gerekse heyelanların mekaniği çözümlenebilmektedir.

Şekil 5’te, 2007 ve 2010 yıllarında alınan bir çift PALSAR uydu verisinden üretilmiş Bursa ve çevresinin radar interferogramı görülmektedir. Burada, Bursa ovasında iki görüntü arasında geçen 920 günde -27.5 cm bir düşey hareket izlenmiştir. Bu hareket

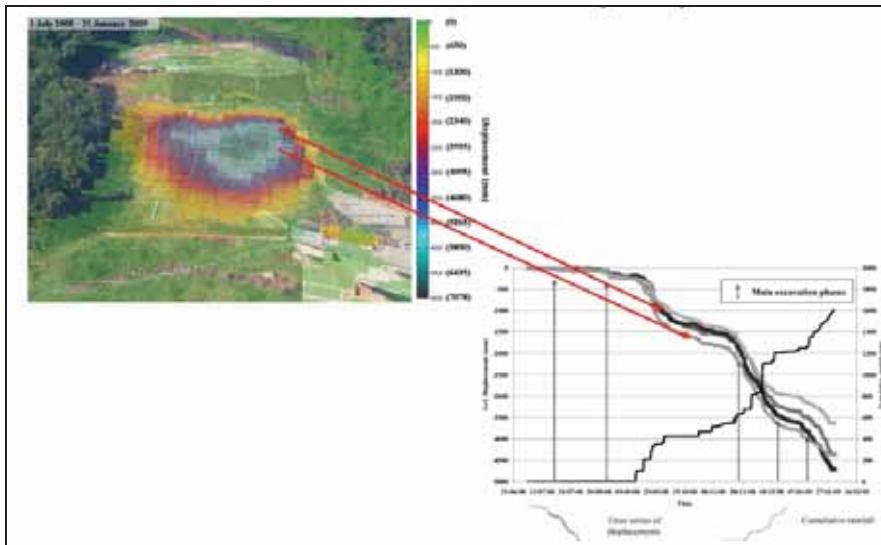
karakteristik olarak havzada paralel doğrultu atımlı fayların, dolayısıyla pull-apart havza yapısının varlığına işaret etmektedir [10], [11]. 2012 yılında yayınlanan MTA'nın yeni fay haritası, bu çalışmada elde edilen sonuçları kısmen de olsa doğrulamaktadır.

3. Yer bazlı radar interferometri

InSAR tekniğinin yersel donanımlarla gerçekleştirileni Yer Bazlı SAR olarak isimlendirilmektedir. Şekil 6'da yer bazlı SAR uygulamasında kullanılan bir donanım ve uygulama alanları görülmektedir.

Şekil 6. Yer bazlı radar ve uygulama alanları [12]

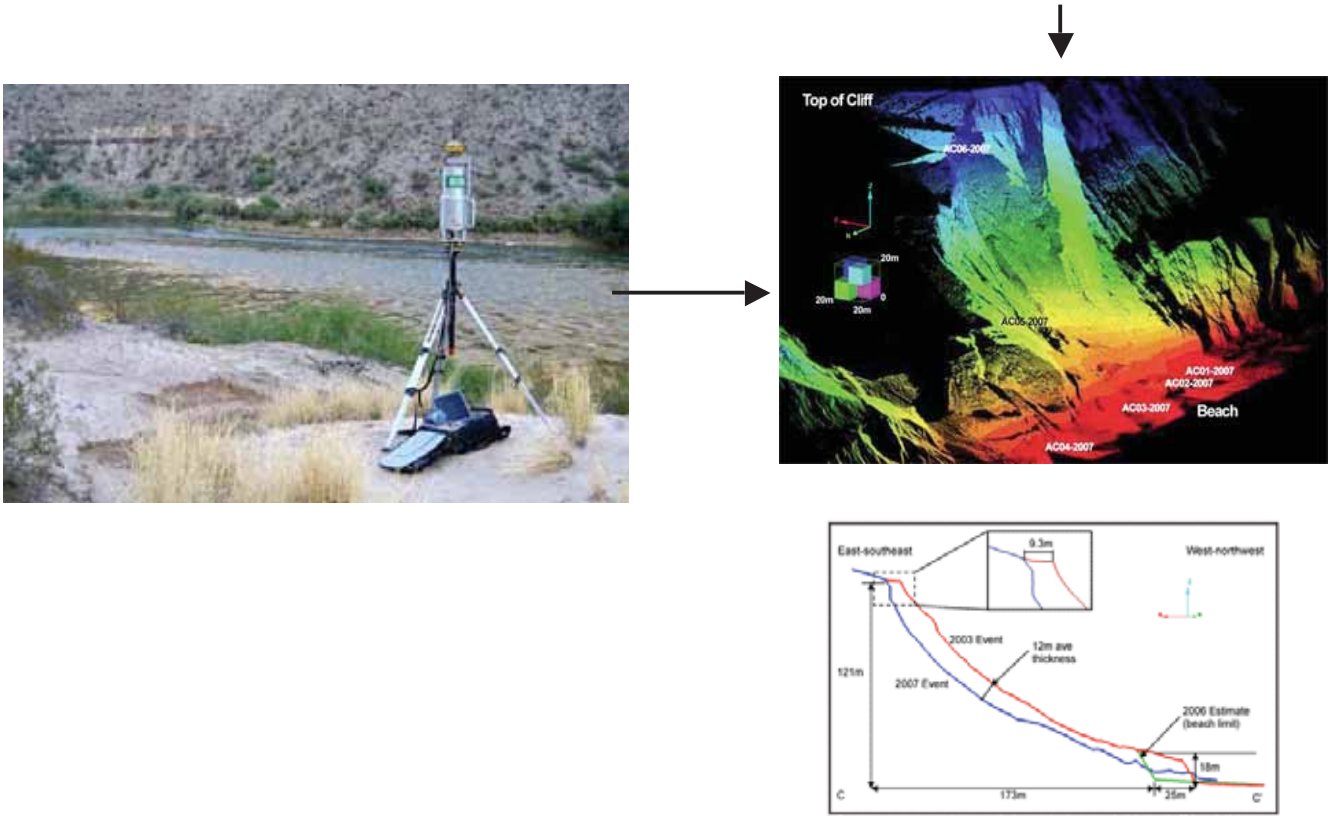

Şekil 7. Yer bazlı SAR ile bir heyelan oluşumunun izlenmesi ve elde edilen zaman serisi [13]

3. LIDAR teknolojisi

LIDAR kelimesi, Light Detection and Ranging (Işık Tarama ve Mesafe Ölçümü) veya Laser Imaging Detection and Ranging (Laser Görüntü Tarama ve Mesafe Ölçümü) kelimelerinin baş harflerinden oluşur.

Adından da anlaşıldığı üzere bu sistemde, Lazer kaynağından hedefe milyonlarca ışın demeti gönderilir ve yansıyan ışınlar kaydedilerek hedefin bir lazer tarama görüntüsü elde edilir. Bu iş tekrarlı bir şekilde yapıldığında, varsa taranan yüzeydeki değişimler yüksek duyarlılıkla saptanabilir.

Şekil 8. LIDAR teknolojisi ile Northridge Bluff’ı heyelan takibi [14]

4. Sonuçlar

Modern gözlem teknolojileri, jeolojik ve jeofizik olayların anlaşılması, tahmin edilmesi ve erken uyarı anlamında önemli katkılar sağlamaktadır. Bugün dünyada, doğal afetlerin önüne geçilmesi veya erken uyarı yapılması için jeoloji, jeofizik, jeodezi, inşaat mühendisliği gibi disiplinlerden bilim adamları işbirliği içerisinde çalışmakta ve jeodezik gözlemlere büyük önem verilmektedir. Örneğin son olarak, Amerika Birleşik Devletlerinde Cascadia Subduction Zonundaki hareketleri izlemek üzere, milyonlarca dolarlık bir projeyle dünyanın ilk deniz dibi jeodezik ağı kurulmaktadır. Oysa ülkemizde, her alanda olduğu gibi meslek grupları arasında işbirliği yerine iş alanlarını genişletebilmek adına çıkar çatışmaları yapılmaktadır. İnsanlarımızın hayatlarının

söz konusu olduğu böyle bir konuda, çıkar çatışmaları bir kenara bırakılarak modern bilimin sunduğu imkanlardan sonuna kadar yararlanmak gerekmektedir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı belediyelerden riskli alanlarını belirlemelerini istemektedir. Bu noktada özellikle InSAR riskli alanların belirlenmesi için çok yararlı bir teknolojidir. Bu teknolojiyle çok düşük maliyetlerle binlerce km²’lik alanlarda zemin hareketlerini belirlemek mümkündür. Yerel yönetimlerde bu teknolojileri kullanabilecek teknik elemanlar yetiştirildiği takdirde, özellikle heyelan benzeri olayların zararlarının minimize edilmesi mümkün olacaktır.

Referanslar

- [1] Wesley, V., H., “Geometric Geodetic accuracy standards and specifications for using GPS relative Positioning Techniques” Federal Geodetic Control Committee, 1989, 54 s.
- [2] Rogers, G., Dragert, H., “Episodic Tremor and Slip on the Cascadia Subduction Zone: The Chatter of Silent Slip”, Science, Vol. 300, no. 5627, 20 Haziran 2003, s. 1942 – 1943.
- [3] Kutoglu, H. S., and Akcin, H., “ Determination of the 30-year creep trend on the Ismetpasa segment of the North Anatolian Fault using an old geodetic network, Earth Planets Space, 58(8), 2006, s. 937–942.
- [4] Kutoglu, H. S., H. Akcin, H. Kemaldere, and K. S. Gormus, “Triggered creep rate on the Ismetpasa segment of the North Anatolian Fault”, Nat. Hazards Earth Syst. Sci., 8, 2008, s. 1369–1373.
- [5] Kutoglu, H. S., H. Akcin, O. Gundogdu, H. Kemaldere, and K. S. Gormus, “Relaxation on the Ismetpasa segment of the North Anatolian Fault after the Golcuk Mw= 7.4 and Duzce Mw= 7.2 shocks”, Nat. Hazards, Earth Syst. Sci., 10, 2010, s. 2653–2657.
- [6] H. S. Kutoglu, K. S. Gormus, T. Deguchi, E. Koksall, H. Kemaldere, O. Gundogdu, “Can a creeping segment become a monitor before destructive major earthquakes?”, Natural Hazards, 65, 2003, s. 2161–2173.
- [7] Hanssen R F, “Radar Interferometry Data Interpretation and Error Analysis” Kluwer Academic Publisher, Dordrecht, The Netherlands, 2001, 327 s.
- [8] Massonnet D and Feigl K L, “Discrimination of geophysical phenomena in satellite radar interferograms” Geophysical Research Letters, 22(12), 1995, s.1537~1540.
- [9] Kemaldere, H., “Şehiraltı Madenciligi ve Tasman Etkilerinin Diferansiyel InSAR Tekniği ile Belirlenmesi: Zonguldak Metropolitan Alanı Örneği”, Doktora Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, 2011.
- [10] Kutoglu, H.S., Deguchi, T., Kemaldere, H., “Finding evidence of a pull-apart basin related to strike slip faults using InSAR”, AGU Fall Meeting , 3-7 Aralık 2012.
- [11] Kutoğlu, HŞ, Deguchi, T, Gündoğdu, O., “Radar İnterferometri Tekniğiyle Bursa Havzasındaki Yüzey deformasyonlarının İzlenmesi”, Bursa 3. Kent Sempozyumu, 29-30 Nisan 2011, Bursa.
- [12] Ingegneria Dei Sistemi, IBIS Manual, Mart 2010.
- [13] Mazzanti, P., Bozzano, F., Cipriani, I., Esposito, F., “Temporal prediction of landslides failure by continous TInSAR monitoring”, 8th International symposium on Field Measurements in Geomechanics, Berlin, Almanya, 12-16 Eylül 2011.
- [14] Collins, B.D., Kayen, R., Reiss, T. Sitar, N., Terrestrial LIDAR Investigation of the December 2003 and January 2007 Activations of the Northridge Bluff Landslide, Daly City, California, U.S. Geological Survey Report, 2007-1079, 2007.

AFET YÖNETİM SİSTEMİNİN TÜRKİYE’DEKİ SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Özden Işık* Oğuz Gündoğdu**

** Doğa Hareketleri Araştırma Derneği YK.. Üyesi ve Eğitim Koordinatörü.

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniv. Müh. Fak. Jeofizik. Müh. Böl.

e-posta: ozden2010@gmail.com

ÖZET- Ülkemizde, afetlere hazırlık çalışmalarının hızlanması, 1999 Gölcük ve Düzce Depremleri ile gerçekleşmiştir. Afetlere hazırlık kapsamında var olan yapılanmanın zaafalarına karşı yeniden yapılanma ihtiyacı, afet yönetim kavramı ve afet yönetim sistemi ile tanışmamızı sağlamıştır. Bu makale yapılan çalışmaların geliştirilmesi yönünde, Türkiye’deki afet yönetim sistemini, tarihsel süreci içinde değerlendirerek, kalıcı ve sürdürülebilir bir afet politikasının oluşturulmasına ve toplum afet kültürünün geliştirilmesine katkı sunmak amacını taşımaktadır. Bu bağlamda başarılı ve başarısız dünya örnekleri ile Türkiye’deki bölgesel ve sosyal farklılıklara yer verilerek toplumsal cinsiyet perspektifli bir bakış açısını da afet yöneticilerinin dikkatine sunmaktadır.

Bursa ve çevresinin depremselliğine iki boyutta bakılabilir, 1900 öncesi (Tarihsel Dönem) depremler ve 1900 sonrası (Aletsel Dönem) günümüze kadar olan depremler. Tarihsel geçmiş, bölgenin yıkıcı depremlerle karşı karşıya kaldığını belgelemektedir, bunlardan en iyi bilinenleri 28 Şubat 1855 ile 11 Nisan 1855 tarihinde oluşan ve Bursa Depremleri olarak anılanlardır. 1900 sonrasında, uzak alanda oluşan 1963 Çınarcık, 1964 Manyas, 1999 Gölcük Depremleri bölgede etkili olmuştur. Eldeki verilere göre, 17 Ağustos 1999 Gölcük Depreminde, Bursa ve İlçelerinde 10 kişi hayatını kaybetmiş, ağırlı hasarlı 68, orta hasarlı 453 ve hafif hasarlı 1008 yapı belirlenmiştir. Bu olgu uzak alan depremlerinin de risk oluşturduğunu göstermektedir.

Ülkemizde çağdaş anlamda “Afet Yönetiminin” tartışılmasına 1992 Erzincan ve 1995 Dinar Depremlerinden sonra başlanmıştır. 1992 Erzincan ve 1995 Dinar Depremleri ile 17 Ağustos 1999 Gölcük ve 12 Kasım 1999 Düzce Depremleri dış merkezleri, faylanma özellikleri ve etkileri açısından “Kent Depremleri” niteliğindedir. 17 Ağustos Gölcük Depremi yıkık ve ağır hasar ile can kaybı sayılarının, bu depreme kadar olan verilerle karşılaştırıldığında, yıkık ve ağır hasarlı yapı oranı %14; can kaybı %18’dir. Tek bir depremde ortaya çıkan bu tablo riskin ne kadar büyük olduğunu göstermesinin yanı sıra, depreme dayanıklı konut inşa edemediğimizin de bir göstergesidir. 17 Ağustos Gölcük Depreminde farklı boyutlarda etkilenen insan sayısı yaklaşık 20 milyon dolayındadır, bu da kent depremlerinin farklı bir önemli özelliğini de ortaya koymaktadır (Gündoğdu 1996).

Çalışmanın ilk bölümünde geniş bir biçimde afet ile ilgili temel kavramlar, 2009 yılındaki yeni yapılanma ile ilgili mevzuat, kentsel dönüşüm yasası ve politikası, afetin evreleri, afet döngüsü, risk ve kaynak yönetimi, alternatif kaynaklar, afete neden olan etmenler, afet yönetimi bileşenlerinin rolleri, mahalle afet gönüllüleri örgütlenmesi, sistem içinde akreditasyonun önemi, acil eylem planlarının hazırlanmasındaki öncelikler, afetlerde ilk 72 saat, uluslararası kabul edilmiş afet yardımında asgari standartlar vb. konular ele alınacaktır.

Yine bu kapsamda afet yönetiminin başarısında ülke ve dünyada yaşanan zaafılar ve başarılı yönlerle ilgili örnekler, toplumsal cinsiyet bakışlı politikalar, riskli gruplara özgü özel hazırlıklar gibi konulara da yer verilecektir. Afet yönetim sistemi içinde genel bir değerlendirme yapabilmek, mevzuat çerçevesinde kurumsal yapının tüm bileşenleri ile ele alınmadan gerçekleştirilemez bu bağlamda çalışmanın devamında, kurumlar arası koordinasyonun önemi ile ilgili ipuçları denilebilecek öneriler de sıralanacaktır.

Afetlere hazırlık sürecinde, afet yönetim merkezli bir anlayışla, riskleri görerek, eldeki kaynakların en verimli kullanılmasına dikkat çekilen bildiride, kalıcı bir afet kültürü oluşması yönündeki çabaların yeterli olmayışının nedenleri, ülkemizdeki afet yönetim zaafıları, başarılı ve güçlü yönleri ile birlikte değerlendirilerek yanıtları aranmaya çalışılmıştır. Eylem, plan ve stratejilerin neler olması gerektiğinin ortaya konulması ve öncelik belirleme sorunların azaltılmasına yönelik önemli adımlardır. Bu nedenle sunulan çalışma, tanımlayıcı ve yeni yaklaşımların yer aldığı bir çalışma olarak tasarlanmış, literatür taraması, çalışma deneyimleri ile birleştirilerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Deprem, Bursa, Afet Politikaları, Toplumsal Cinsiyet.

GİRİŞ

Türkiye’de Afetlere karşı direnci arttırmanın organizasyonel bir yapıya gereksinim duyması karşısında, Afet Yönetimi yapılanmasının ve bu yapılanmanın sistem olarak pratiğe geçirilmesinin önemi 1999 yılından bu yana anlaşılmıştır. Bu konuda mevzuatta önemli değişiklikler yapılmıştır (2009 yılında yürürlüğe giren Afet ve Acil durum Yasası). Ancak bu yasanın da getirdiği henüz istenilen düzeltmelerle hayata geçirilememiştir. Bu duruma örnek olarak İlçelerin durumu, gönüllülerin ve sivil savunma hizmetlerinin durumunun netleştirilmemesini verebiliriz. Yaşanan afetler sonrası karşılaşılan mağduriyet sorunları da, afet hukuğu konusunda da hala büyük bir boşluk bulunduğunun göstergesidir.

Afet hazırlıkları temelinde yapısal hazırlık odaklı bir anlayışta konuyu diğer yönşerini göz ardı etmek gibi bir yanılgıya götürür. Afet Yönetim tanım itiba<riyle çok yönlü, çok kurumlu, çok disiplinli bir yapı göstermekte doğal olarak hazırlıklarında bu yönde sürdürülmesi gerekmektedir. Sadece teknik ve yapısal ya da sosyal olarak değerlendirmek resmin bütününi gözden kaçırmaktır. Hemen tüm bilim dallarını içine

alan bir anlayışla değerlendirilmesi sistemi başarılı kılacak önemli bir anahtardır.

Bu bildirinin yer alacağı 4. Bursa Kent Sempozyumu (2013) geçmişte bu konularla ilgili detaylı bir değerlendirme ortamı sağlamıştır. Verilen bildiriler çerçevesinde Bursa Kenti için afetlerin en etilisi olan deprem ve depremin ikincil etkileri olan yangın, heyelan, kaya kopmaları, su baskını vb. konuları ile ilgili risk değerlendirmeleri yapılmıştır.

Kentin bir çok afet riskine karşın depremselliği ile ilgili konular öne çıkmıştır. Özellikle Kutoğlu ve diğerleri tarafından Bursa fayı üzerinde yapılan araştırmada, yamulma olarak değerlendirilen bulgular, kentin afete hazırlık sürecini önemli ölçüde etkileyecektir. (Kutoğlu ve diğerleri, 2011).

1. AFETLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Afet yönetim sistemine yeni yaklaşımlar açısından bakıldığında, afetle ilgili temel kavramların anlaşılması önceliklidir. Bu kavramların anlaşılması kurum ve kuruluşlar arasındaki eşgüdümün sağlanması ve ortak terminolojinin oluşturulmasının da önkoşuludur ki henüz bu kavramlarla ilgili karmaşa netleşmemiştir. Özellikle, neyin

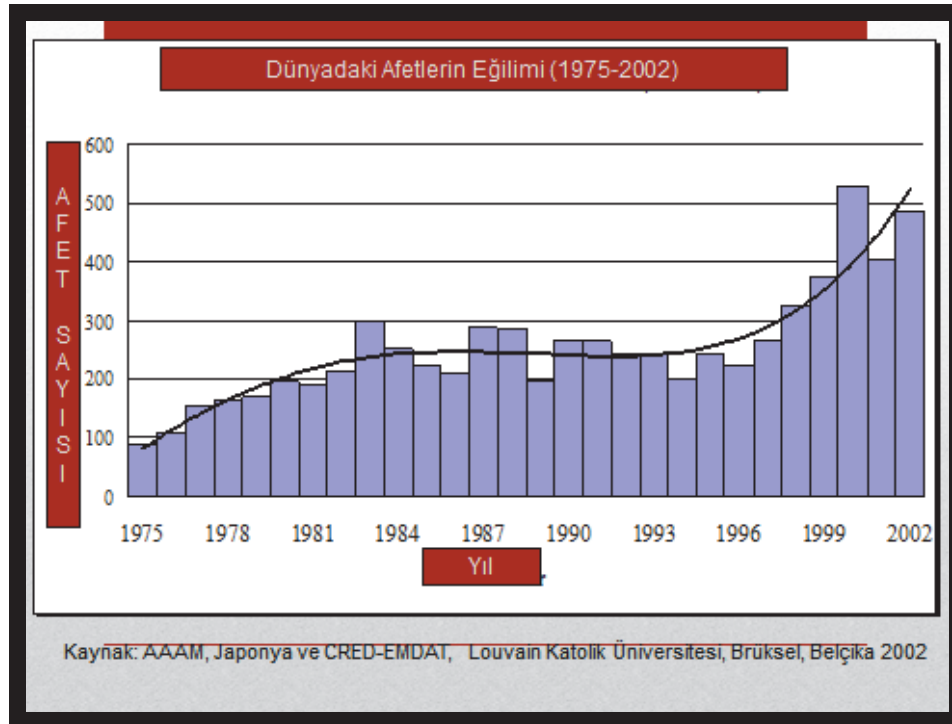
afet olarak kabul edilip edilmemesi tartışmasının hukuksal bir çerçevede ele alınıp, değerlendirme yapılması gereği önemini korumaktadır.

1.1. Afet

Literatürde afetle ilgili birçok tanım vardır. En kapsamlı tanım “İnsan ve diğer canlılar için; normal yaşamı ve toplumsal faaliyetleri kesintiye uğratan, toplumda fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik kayıplara neden olan ve etkilenen topluluğun üstesinden gelemediği doğa veya insan kaynaklı bir olgudur,” şeklinde kabul edilebilir. (Gündoğdu ve Özçep, 2003) Bu tanımда ön koşul, afetten etkilenen topluluğun kendi olanakları ile üstesinden gelememesidir. Özet bir tanımla da müdahalede kaynağın yetersiz kalması şeklinde dile getirilebilir. Afet bir olayın kendisinden çok doğurduğu sonuçtur. (Ergünay, 2002) Afetlerin doğurduğu sonuçlara bakıldığında; en başta can ve mal kaybına neden oldukları görülür. Can kayıpları insan ve hayvanların ölmesi; mal kayıpları ise eşya, bina ve tarım alanlarının

zarar görmesidir. Kayıpların bir kısmı doğrudan hemen afetle birlikte ortaya çıkarken, diğer kısmı ise belirli bir süre sonra ortaya çıkabilir. Örneğin, sel sırasında can ve mal kaybı meydana gelmektedir. Ancak, sel baskınından sonra sellerin getirdikleri moloz, kum ve çamur tarım alanlarını verimsizleştirerek dolaylı ve uzun süreli zararlar da meydana getirebilmektedirler.

Afet olgusunun giderek ülke ve dünya gündemini daha fazla meşgul etmesinin ardındaki neden, Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Bölümü tarafından açıklanan -1991 ile 1993 yılları arasında dünyada meydana gelen afet olaylarının miktarında % 35’lik bir artış olduğu gerçeğidir. Doğası itibarıyla her afet türü için farklı önlem ve hazırlıkları gerçekleştirme gereği afet hazırlığının temelini oluşturmaktadır. Dünyada yaşanan afetlerin, 1975-2002 yılları arasında 5 katı artışına ilişkin; Belçika ve Japonya ortak çalışması küresel anlamda önlemler alınması gereğine dikkat çekmektedir. (Şekil.1)

Şekil. 1 Dünyada yaşanan afetlerin, 1975-2002 yılları arasındaki görünümü

1.2. Afet Türleri:

Her depremin, her yangının, afet olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Örneğin, 17 Ağustos Depremi'nde olduğu iddia edilen tsunami afet olarak kabul edilemez. Ancak, 26 Aralık 2004 yılında Endonezya Sumatra Adası açıklarında meydana gelen 9

büyükliğündeki deprem ve yarattığı tsunami 168 bini Endonezya'da olmak üzere 10'dan fazla ülkede 230 binden fazla kişinin ölümüne neden oluşuyla, son yüzyılda yaşanan en büyük afetlerden birisi olmuştur. (Şekil. 2) Yine Endonezya Sumatra Adası'nda yaşanan 8.3 büyüklüğündeki depremde oluşan tsunami bir afet etkisi yaratmamıştır.

Şekil 2. Endonezya, Sumatra'da 2004 yılında yaşanan depremden sonra yaşanan tsunami. Afet türleri, en uygun şu şekilde tanımlanabilir:

1-Doğal Afetler: Oluşumları doğa olaylarına dayanan afetlerdir. Bunlar kendi aralarında jeolojik ve meteorolojik olmak üzere iki grupta incelenir:

a) Jeolojik kökenli afetler: Bunlar, doğrudan doğruya kaynağını yer kabuğu ya da yerin derinliklerinden alan doğal afetlerdir. Örneğin, deprem, heyelan, erozyon, yanardağ patlamaları (*Volkanlar*), çamur seli, kaya düşmesi.

b) Meteorolojik kökenliler: Atmosferdeki doğa olayları sonucu meydana gelirler. Bunlar, atmosfer olaylarının (*sıcaklık, yağış, basınç ve rüzgâr*) insan için yararlı olduğu sınırı aşmasıyla meydana gelir. Meteorolojik afetlerin oluşumunu hazırlayan temel etkenler atmosfer kökenli olmasına rağmen, bazılarında afetin olduğu yerin özellikleri de etkili olmaktadır. Sel, kuraklık, kütle

hareketleri, çığ, fırtına, kasırga, hortum, tipi, dolu, aşırı soğuklar, fırtına, orman yangını, küresel iklim değişiklikleri, yıldırım düşmesi, sera etkisi, don, sis ve aşırı yağmur buna örnek olarak verilebilir.

2-Doğal olmayan Afetler: Oluşumları İnsan kaynaklı afetlerdir. Örneğin, savaşlar ve iç savaşlar, orman yangınlarının bir kısmı, meskun mahallerde görülen yangınlar, tehlikeli madde kazaları, nükleer kazalar, hava kirliliği, su kirliliği, toprak erozyonu ve salgın hastalıklar, silahlı saldırı, isyan, terörizm ve insanların yer değiştirmesine ve mülteci konumuna düşmesine neden olan diğer olaylar, yangınların bir kısmı, salgınlar, su ve gıdaların neden olduğu hastalıklar, bulaşıcı enfeksiyon hastalıkları AIDS, kolera, sıtma vb.

3-Karmaşık Afetler: Hem insan hem doğa kaynaklı afetlerdir. Örneğin, orman yangınları, deprem sonrası oluşan yangınlar. Yangınlar, yukarıda sıralanan üç guruba da girmektedir. Bazı afetler de beraberinde ikincil afet denilen afetleri de getirmektedir. Örneğin, deprem; tsunami, heyelan, salgın hastalıklara ve yangınlara neden olması ile bu konuda çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Afet türleri; tehlike başlığı adı altında da değerlendirilip, sürecine ve niteliğine göre de tasnif edilmiştir;

- **Aniden ortaya çıkan tehlikeler (jeolojik ve meteorolojik tehlikeler):** depremler, tsunamiler, seller, volkanik patlamalar,

- **Yavaş ortaya çıkan tehlikeler (çevresel tehlikeler):** kuraklık, açlık, çevresel bozulma, çölleşme vb.,

- **Endüstriyel / teknolojik tehlikeler:** Sistem çökmeleri, kazalar, radyasyon vb. Dünya genelinde, zaman içinde yeni alt afet türleri de eklenmektedir. Şu an için yaklaşık 52 çeşit afet bulunduğu kabul edilmekte, 31 çeşit doğal afetin 28 çeşidini meteorolojik afetlerin oluşturduğu ifade edilmektedir. Doğal afetlerin çeşitleri ve önem sıraları ülkeden ülkeye de değişmektedir. Örneğin, Akdeniz bölgesinde doğal afetler kuraklık,

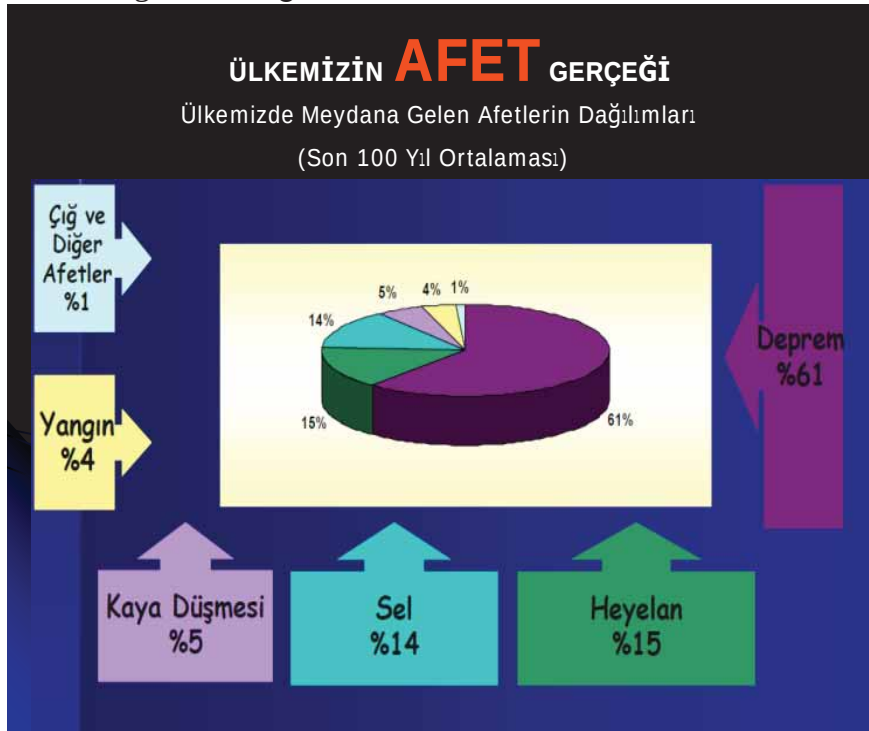
seller, orman yangınları, heyelan, dolu fırtınaları, çığlar, don olaylarıdır. Ülkemizde ise en sık görülen meteorolojik karakterli doğal afetler dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtınalardır. Dünya Meteoroloji Örgütü'ne (WMO) göre yalnızca 1980'li yıllarda dünyada 700,000 kişi meteorolojik afetlerden dolayı yaşamını kaybetmiştir. (MMO, 1999)

Genel anlamda Türkiye'deki afetlerin oranlarına bakıldığında % 61'le deprem başta gelmekte, bunu % 15 ile heyelan ve % 14 ile de sel izlemektedir. Son on yıllık geçmiş verilere bakıldığında ilk iki sırayı deprem ve selin aldığı anlaşılmaktadır. (Şekil 3)

TCK, 1959, 7269/ 1 Afet Kanunu'na göre, Türkiye'de yaşanan afetlerin önem sıraları:

1. Deprem, 2. Yangın, 3. Su Baskını, 4. Yer kayması, 5. Kaya Düşmesi, 6. Çığ, 7.

Kuraklık şeklinde belirtilmiştir.

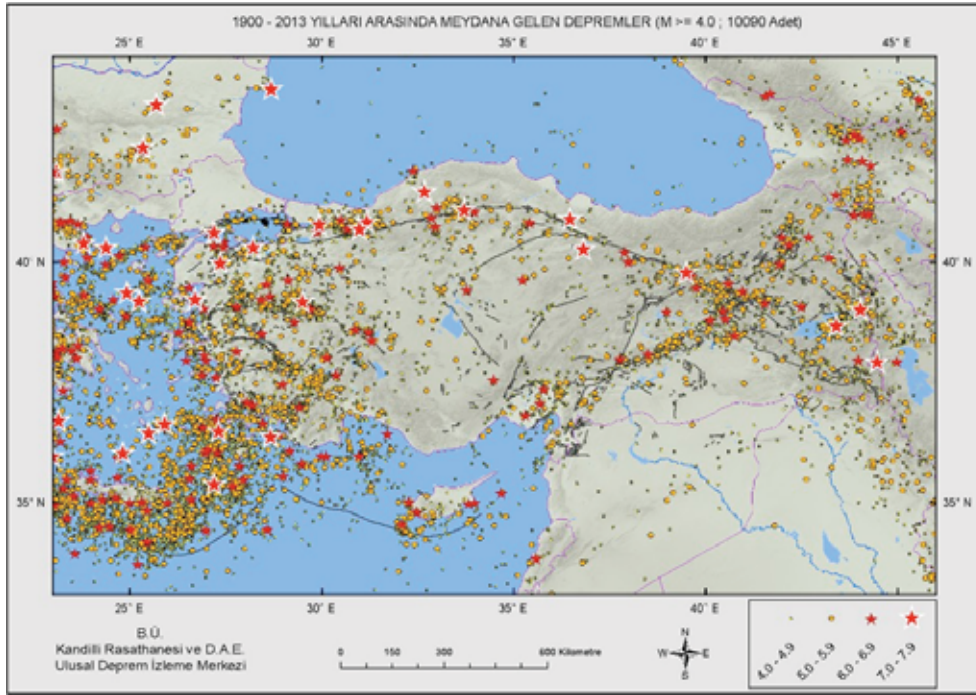

Şekil. 3. Türkiye'deki afet dağılımı

Türkiye, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı verilerine göre;

- Richter ölçeğiyle 5,5'un üzerinde deprem sıklığıyla dünyada 6.,
- Afet nedeniyle yıllık ölen (950 kişi) sayısı ile 3.,

• Yıllık ortalama 2.745.757 kişilik afete maruz kalıp ölen sayısı ile dünyada 4. sırada yer almaktadır. Tüm bu veriler afet öncesinde zarar azaltma stratejileri geliştirip ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde kökten bir politika üretme gerçeği ile bizi karşı karşıya bırakmaktadır. Görüldüğü gibi afetlerin Türkiye'de yaşanma oranına bakıldığında deprem ilk sırada yer almaktadır. (Şekil 4)

Şekil. 4 1900-2013 yılları arasında meydana gelen depremler - B.Ü. Kandilli Rasathanesi D.A.E. Ulusal Deprem İzleme Merkezi. (2013)

1.2.1. Deprem

Afet türleri içinde en etkili olanı; çok kısa sürede (15-20 saniye içinde) milyonlarca kişinin yaşadığı coğrafyayı etkileyerek binlerce kayıplara, yaralanmalara, sakat kalmalara yol açabilmesi ile depremdir, geçmişte depremlerin yok ettiği uygarlıklar vardır.

Depremlerin oluşum nedenlerinin olağanüstü güçlere dayandıran skolastik düşüncenin değişmesine bir neden de 1755 Lizbon Depremleri olmuştur. Bu depremlerin getirdiği büyük olumsuz etkiler,

depremlerden korunma fikrini ortaya çıkarmış bunun sonucu olarak objektif gözlemlere dayalı bilimsel yöntemlerden yararlanarak deprem oluşumu ile ilgili **“Nasıl ve Neden”** sorularının kapsamlı bir şekilde yanıtları aranma devri başlamıştır. (Gündoğdu, 1986)

Deprem bilim dünyasınca yer içinde fay olarak adlandırılan kırıklar üzerinde biriken biçim değiştirme enerjisinin aniden boşalması sonucunda meydana gelen yer değiştirme hareketinin neden olduğu karmaşık elastik dalga hareketleri olarak tanımlanmıştır. Artçıları da dikkate

alındığında, depremin toplumda oluşturduğu korkuyla yaşattığı psikolojik travmalar çok uzun süreli olabilir. Bu bağlamda depreme karşı alınacak (*psikolojik, ekonomik, fiziksel ve diğer*) önlemler birçok afet türlerine de hazırlık anlamında yararlı olmaktadır. Marmara bölgesinde yaşanan tarihsel depremlere bakıldığında (*eldeki deprem katalog bilgilerinden*); MÖ.2100-MS.1900 yılları arasında yıkıcı niteliğe sahip 1175 tarihsel deprem belirlenmiştir. 1900 sonrası Gölcük ($M_w=7.6$) ve Düzce ($M_w=7.2$) depremlerine kadar, 149 deprem oluşmuş, 578544 yapı yıkılmış veya ağır hasara uğramış, 97203 insanımız yaşamını kaybetmiştir. (*Soysal ve diğ., 1981*)

Deprem, toplumda oluşturduğu korkuyla yaşattığı psikolojik travmaların çok uzun süre devam etmesine yol açar. Örneğin, 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi ve 1995 Kobe Depremi'nde yaşanan psikolojik travmaların etkileri hâlâ devam etmektedir. Bu bağlamda, depreme karşı alınacak psikolojik, ekonomik, fiziksel ve diğer önlemler birçok afet türlerine de hazırlık anlamında yararlı olmaktadır.

2. BURSA VE ÇEVRESİNİN DEPREMSELLİĞİ

Bursa ve çevresinin depremselliğine iki boyutta bakılabilir, 1900 öncesi (*Tarihsel dönem*) depremler ve 1900 sonrası (*Aletsel dönem*) günümüze kadar olan depremler. Tarihsel geçmiş, bölgenin yıkıcı depremlerle karşı karşıya kaldığını belgelemektedir. (*Tablo1*) Bunlardan en iyi bilinenleri 28 Şubat 1855 ile 11 Nisan

1855 tarihinde oluşan ve Bursa Depremleri olarak anılanlarıdır. 1900 sonrasında, uzak alanda oluşan 1963 Çınarcık, 1964 Manyas, 1999 Gölcük Depremleri bölgede etkili olmuştur. Eldeki verilere göre, 17 Ağustos 1999 Gölcük Depreminde, Bursa ve İlçelerinde ağır hasarlı 68, orta hasarlı 453 ve hafif hasarlı 1008 yapı belirlenmiştir. Bu olgu uzak alan depremlerinin de risk oluşturduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Bursa ve çevresi Tarihsel Depremleri (Bursa adı geçen) (Soysal ve diğerleri 1981)

Gün	Ay	Yıl	Enlem	Boylam	Yer	Şiddet
0	0	33	40.40	29.70	İZNİK, KOCAELİ-BURSA	08
0	0	1417	40.20	29.10	BURSA	07
0	0	1674	40.20	29.10	BURSA	07
21	4	1851	40.00	28.40	M.KEMALPAŞA-BURSA	08
23	8	1851	40.00	28.40	M.KEMALPAŞA-BURSA	07
28	2	1855	40.20	29.00	BURSA, KEMALPAŞA	09
11	4	1855	40.20	29.10	BURSA	10
15	12	1855	40.20	29.10	BURSA, İSTANBUL	06
19	4	1858	40.20	29.00	BURSA	06
4	6	1860	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	07
14	2	1866	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	06
17	1	1872	40.20	29.00	BURSA	06
17	4	1876	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	06
19	4	1878	40.70	29.30	İZMİT, BURSA, SAPANCA	08
30	12	1881	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	05
1	2	1884	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	06
0	9	1887	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	06
14	3	1897	40.40	29.10	GEMLİK YÖRESİ-BURSA	05
0	5	1899	40.20	29.10	BURSA YÖRESİ	06

1855 Depremleri ile ilgili yapılan yayınlarda depremleri hangisinin daha büyük olduğu konusunda farklı görüşlerin yanısıra, ikinci şokun (11 Nisan 1855) artçı olduğunu belirten yayınlarda vardır. Bursa Fayının devamlılığı ve nerelerden geçtiği konusunda da bir netlik yoktur. Deprem tehlike analizinde bu konuların önemi çok fazladır ayrıca bu belirsizlikler ovaya doğru şehirleşmesi durdurulamayan Bursa Kentinde ciddi riskler oluşturmaktadır.

Bölgede 1855 Depremlerinden daha büyük tarihsel deprem bilgisine rastlanılmamıştır, eldeki bilgiler, 1855 depremlerinin büyüklüğünün 6.5 ile 7.0 arasında olabileceğini göstermektedir. Hatalı kentleşmenin getirdiği riskler ve yangın, heyelan, kaya kopmaları gibi ikincil olgular tehlikeyi arttırmaktadır. Bu bağlamda, afet yönetimi ve planlamalar, 1999 depremlerinde elde edilen deneyimlerde gözönünde bulundurularak, yeniden değerlendirilmelidir.

Tarihsel depremlerin en şiddetlisi (10), 11. 04. 1855 tarihinde oluşan ve Bursa Depremi olarak bilinenidir. Bazı kaynaklarda, bu depremden hemen önce oluşan ve yörede önemli hasarlar oluşturan ve yine Bursa Depremi olarak adlandırılan 28.02.1855 Depreminin daha büyük olduğu ifade edilmektedir. 28 Şubat 1855 depremi gündüz saatlerinde oluşmuş, yaklaşık 50sn. sürmüş ve 300 kişi yaşamını kaybetmiştir. Gün bitimine kadar 5 artçı şok olduğu belirtilmiştir. Bu deprem İnegöl; Yenişehir, Kütahya, Afyonkarahisar ve Akşehir, Gelibolu, Trakya, İstanbul ve Anadolu'nun önemli bir kısmında hissedilmiştir. Mudanya ve Gemlik'te hasar olmamıştır, 44 gün sonra 11 Nisan Perşembe günü 01 10 da halkı uykusundan uyandıran bir deprem olmuştur, yaklaşık 2 saat sonra saat 03.00'te 30 saniye süren ve 5-10 kat büyük olduğu belirtilen ana şok meydana gelmiştir. Her iki depremde de kükürt kokusu Bursa'da yaygın şekilde hissedilmiştir. Deprem sırasında fırtınadaki gemi gibi sallanıldığı ifade edilmiş, birçok insan şehrin battığı

hissine kapılmıştır. Depremde büyük ölçüde panik oluşmuş, yangın ve hasardan dolayı Bursa içinde yaklaşık 1300 kişi dışında ise 300 kişi yaşamını kaybetmiştir. Sonraki 15 saat içinde 150 artçı hissedilmiştir. Depremde yıkılan köyler arasında, Soğanlı Ahuvan, Yenice, Çeltik, Eymir, Yusuf, Çavuş, Balıklı Panayır, Timurtaş, Tepecik, Eydir, Hacı Eyüp, Dikencik, ve Kestel sayılmaktadır. Diğer taraftan çok sayıda hamam (*Emirsultan, Yeşil, Bit Pazarı, Nalıncılar, Çömlek, İbrahimpaşa*) ve Timurkapı, Geyvehanı kapısı Şadırvanlı kapı Çarşıları ile Bursa Kalesi de yıkılmıştır. Sultan Osman ve Sultan Orhan'ın Tophane'deki türbeleri hasar görmüştür. Ayrıca yerlerde çatlak ve yarıkların oluştuğu, suların fışkırdığı ve Uludağ'dan yoğun bir şekilde kaya düşmelerinin olduğu belirtilmektedir. (*Gündoğdu ve diğerleri 2000*) Ambraseys ve Finkel'e göre, 28 Şubat 1855 Depreminde anaşoktan 15 dk. önce yıkıcı bir öncü ve anaşokla Bursa' da ağır yıkım oluşmuş ve Yenişehir'den Çeltikli'ye kadar tüm köyler hasar almıştır. Nüfusu 35 000 olan Bursa'da 220 can kaybı olmuş, 3300 ev ve dükkan ile cami, kilise, ipek imalathanesi zarar görmüştür. Ahşap evler dereme dayanmıştır, ancak çıkan yangınlar bu konutları da yakmıştır. Apolyont Gölü ve çevresi ile kuzeyde Mudanya'ya kadar olan alanda 2000 den fazla can kaybı olmuştur, bazı yerlerde yer yarılmış, kaynak suları kurumuş, kaya düşmeleri zarar vermiştir. Edirne, Balıkesir ve İstanbul'da bazı eski binalar ve duvarlar çömüş, Gelibolu, Balıkesir ve Kütahya'da minareler ve duvarlarda çökmeye varan hasarlar oluşmuştur. Deprem, Atina, Balıkesir Yozgat ve Rodos'ta hissedilmiştir. Yazarlar 11 Nisan 1855 Depremi'ni 28 Şubat Depreminin artçışoku olarak nitelendirmişlerdir Bu deprem Bursa kuzeyinde Gemlik'ten Soğanlı ve Mudanya'ya kadar alanı etkilemiştir. Önceki depremde ağır hasar gören binalar yıkılmış, 140 kişinin ölümüne neden olmuştur. Yangınlar çıkmış ve birçok yapı yanmıştır.

Bursa'nın çok yakınında olan Bursa Fayı ve Eskişehir Fayı üzerinde, 1855 den bu yana büyük deprem olmamıştır. Özellikle Bursa Fayı 158 yıldır sessizliğini sürdürmektedir. Bursa ve yakın çevresi MTA'nın önceki Diri Fay Haritasında görüldüğü gibi Marmara Bölgesinin KAFZ ve bunun güney kolu olan

Akyazı-İznik-Gemlik ve Eskişehir Fay zonlarında oluşabilecek depremlerin etki alanı içindedir, 6 Ekim 1964 Manyas ve 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremleri bunun tipik bir örnekleridir. (Şekil 6)

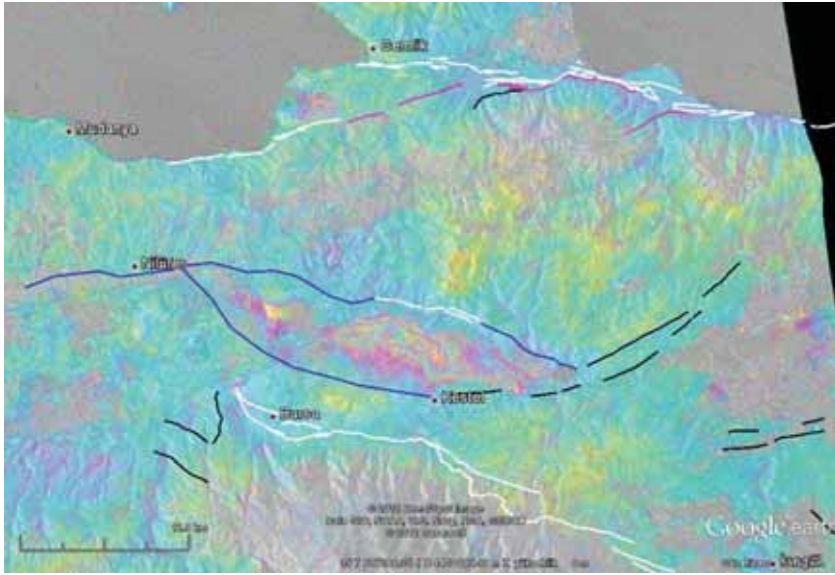

Şekil. 6 Türkiye Diri Fay Haritası. (Emre ve diğerleri, 2012)

İki Diri Fay Haritası karşılaştırıldığında, bölgenin tektonik yapısı bakımından önemli farklılıklar görülmektedir. Öncekinde, Bursa Fayı yoktur ve yeni Diri Fay Haritasında ise eğim atımlı Bursa Fayı ve Barakfakı Fayları çizilmiştir. Morfolojik özelliklere göre çizilen fayların yanısıra sediman altındaki faylar hakkında bir bilgi verilmemiştir

Bölgedeki fayların kinematik özellikleri ve yerleri yeterli düzeyde araştırılmamıştır,

bundan dolayı tehlike ve riskleri belirlemede belirsizlikler bulunmaktadır. Yapılan jeodezik çalışmada görülen yamulma ve hareketlilik ciddi bir tehlikeye işaret etmektedir. (Gündoğdu ve diğerleri. 2011) Biran önce, ovadan geçtiği düşünülen fay sismik yöntemlerle belirlenerek risk ortaya çıkarılmalıdır. Yakın sismograf ağıyla mikro-deprem aktivitesi ve Jeodezik yöntemlerle hareketlilik takip edilmelidir. (Şekil 7)

takip eden aylarda yeniden yapılanması çalışmalarının yönetilmesidir. Schramm, afet yönetiminin içeriğinin, afet öncesi dönemde afet tehlikesi bulunan bölgelerde, muhtemel bir afete karşı hazırlık stratejilerinin geliştirilmesi, uygulanması çalışmaları ve afet etkilerinin önlenmesi veya azaltılması amacıyla gerçekleştirilecek olan risk azaltma çalışmaları ile ilgili uzun vadeli, geniş kapsamlı politikaların geliştirilmesi, uygulamaya konulması çalışmalarının yönetilmesi konularını kapsadığını ifade etmektedir. (Schramm, 1993)

T.C. Erzincan Valiliği tarafından 1996 yılında yayınlanan Deprem ve Erzincan, 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin öncesi, deprem olayı ve sonrası, kitabında afet yönetimini **“...afetlerin önlenmesi, zararlarının azaltılması, afetlere karşı hazırlıklı olunması ve afet anında etkili bir kurtarma, ilk yardım ve geçici iskan faaliyetlerinin yürütülmesi için gerek merkezde ve gerekse ilçelerde alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken çalışmaların tümü...”** olarak tanımlanmaktadır. Ergünay’a göre afet yönetimi; **“... afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması, afetlere karşı hazırlıklı olunması ve afet anında hızlı ve etkili bir kurtarma, ilk yardım, geçici barınma ve yeniden inşa faaliyetlerinin yürütülebilmesi için toplumun tüm olanak ve kaynaklarının (insan gücü, malzeme, ekipman ve para) afet öncesi ve sonrasında iyi yönlendirilmesi ve rasyonel kullanımıdır.”**

UNP/UNDRO tarafından 1991 yılında yayınlanan Afet Yönetimi El Kitabı’na göre afet yönetimi şunları içermektedir:

a) Olası afetlerin olumsuz etkilerini azaltıp, ekonomik yönünü gözeterek, afetlerin ortaya çıkabilirliğini azaltıcı önlemlerin planlanması ve bunların yürütülmesi,

b) Hemen olabilecek afet tehdidine karşı uyarı-hazırlık düzenlemelerinin yapılması, alarm veya uyarı dönemleri ile afet etkisinin

kötü sonuçlarında, etkin acil durum önlemlerinin düzenlenmesi,

c) Göçüklerde, sel baskınlarında, kıtlıkta, **“yavaş seyirli”** afetlerde bölgenin ve bölge halkının durumunun saptanarak takip edilmesi, çözüm ve tedbirlerin zamanında uygulanması,

d) Afetten hemen sonra (*acilen*) yaşam kurtarma için acil yardım çabalarının uygulanması,

e) İyileşmeyi hızlandıracak rehabilitasyon önlemlerine hız kazandırılması ve afet sonrası devam eden sürekli gelişmenin teşvik edilmesi.

3.1. Afet Yönetiminin Evreleri ve Afet Döngüsü

Afet yönetimine evreleri ve bileşenleri yönünde bakıldığında, üç temel unsur ön plana çıkmaktadır:

1-Resmi Erk, 2-Yerel Yönetim, 3-Sivil Toplum.

Altın hizmet üçgeni diye de adlandırabileceğimiz bu üç unsur afet yönetiminin omurgasını oluşturmaktadır. Resmi erk ya da yaptırım gücü, bu üçgenin çatısının bir yanı diğer yanı, yerel yönetim, diğer bir anlatışla aktif, dinamik, lojistik güç, tabanı temsil ederek üçgeni tamamlayan unsur ise örgütlü veya örgütsüz sivil toplum yani halktır. Afet yönetiminde, diğer birçok yönetimler de olduğu gibi tabandan gelmesi gereken hareket ne denli etkili olursa hizmetlerin hızlanması, kolaylaştırıcılığı ve niteliği bakımından o denli başarılı olunmaktadır. Burada söz konusu edilen yalnızca talep etme noktasında devlet yapısının mantığı ile bakılan bir inisiyatif değildir. Taleplerini bilinçli bir sorumlulukla sunabilen dinamik bir yapı oluşturabilen ve bu yapıyı afetin her evresinde sürdürülebilir kılan örgütlenebilmiş bir sivil inisiyatiftir. Gelişmiş toplumlarda organizasyonel anlamda yapılmış sivil inisiyatif, zararların azaltılmasında, vazgeçilmez bir unsur olarak rol oynamaktadır.

Afet yönetimi sistemi; birbirinden ayrı ama birbirini tamamlayan iki yönetim sisteminden oluşur.

a) Zarar Azaltma (*Risk*) Yönetimi,

b) Acil Durum (*Kriz*) Yönetimi.

Kökenleri ve gelişim hızları ne olursa olsun, tüm afet olayları ile ilgili faaliyetler, aşağıdaki dört ana aşamaya ayrılmaktadır.

1-Zarar azaltma,

2-Hazırlıklı olma,

3-Olaya müdahale,

4-İyileştirme.

Afet Yönetim süreci bir döngüyü belirtmektedir, zarar azaltma ve hazırlık aşaması ile başlayan bu döngü, afetten sonra müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa ile devam etmektedir. Tehlike belirleme, afet önlem, zarar azaltma, güçlendirme, iyileştirme hazırlık, eğitim, erken uyarı, destek, acil afet gibi olgular bu döngü içinde yerini bulmalıdır. Afet döngüsü Şekil. 8'deki gibi şematize edilebilir. Bu aşamalardan ilk ikisi afetler olmadan önce, diğer ikisi ise afet anı ve sonrasında yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu aşamalarda yapılması gereken faaliyetler, birbirlerinden bağımsız olmayıp, iç içe girmiş, birbirlerini takip etme zorunluluğu olan ve bir önceki aşamada yapılan çalışmaların etkinliği, bir sonraki aşamadaki çalışmaların başarı ve

verimliliğini büyük ölçüde etkileyen ve süreklilik göstermesi gereken faaliyetlerdir.

Afet öncesinde anlaşılması gereken kavramlar aşağıdaki gibi verilebilir:

a) Tehlike: Can ve mal kayıplarına neden olmak ile birlikte sosyoekonomik düzen ve etkinliklere zarar verme potansiyeli olan her şeydir,

b) Risk: Bir tehlikenin bölgenin sakinleri, özellikleri, etkinlikleri, özgün tesisleri veya yapıları üzerine olan tahmini kötü etkisidir,

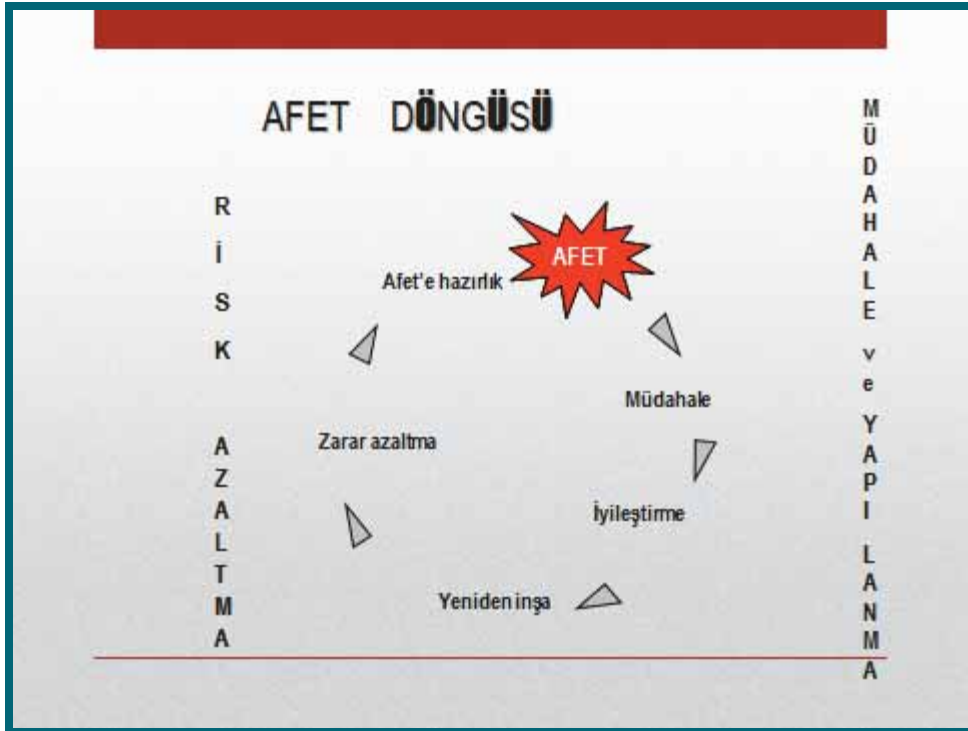
Risk Yönetimi = zarar azaltma + hazırlık

Risk = Risk Tahmini x Hassasiyet

Kriz Yönetimi (Düzeltilme) = Tehlike, Risk

c) Hasara açıklık (savunmasızlık): Bu kavramı ise; birey ya da toplumun meydana gelebilecek bir afetin etkilerine karşı öngöründe bulunma, afetle mücadele edebilme ve hatta bunlara karşı koyabilme gücünden göreceli olarak yoksun olması olarak tanımlanabilir. İnsanların afet durumunda savunmasızlığını arttıran faktörlerin başında hızlı şehirleşme, nüfus artışı, yapı denetimsizliği ile afet bilgi ve bilinç yetersizliği bulunmaktadır.

(Koç, 2004)

Şekil. 8 Afet Döngüsü.

Kısaca; doğa olaylarında tehlike ve afet etkilerinin neler olabileceği konusunda öngöründe bulunamayan ve önlem alamayan toplumlarda doğa olayları can ve mal kayıplarına yola açabilecek afet riski olarak karşımıza çıkmaktadır. (Rattien, 1999)

3.2 Afet Yönetiminin Aktörleri (bileşenleri).

Afet yönetimi, çok sektörlü, çok kurumlu dolayısıyla çok disiplinli bir yapı göstermektedir. Özetle, tüm bireyler ve birimleri kapsar. (Şekil 9)

Afet yönetiminin başlıca aktörleri:

- Devleti yöneten siyasi erk ve kurumlar,
- Yerel yönetimler,
- Güvenlik güçleri,
- Medya,
- Üniversiteler,
- Sivil toplum örgütleri,
- Meslek odaları, sendikalar

- Deprem uzmanları,
- Uluslararası kuruluşlar,
- Halk

Toplumda her kesimin yüklendiği görevler vardır. Bunların bir kısmı görevler ki genellikle devlet kuruluşlarıdır. Diğerleri ise gönüllülük esasına dayalı kuruluşlardır. Bunların afet öncesi, sırası ve sonrasında eşgüdüm içinde çalışması zorunludur. Özellikle, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri planlama ve senaryolar içinde aktif olarak yer almalıdır. Meslek odaları ve diğer sivil toplum örgütleri hızlı hareket edebilen ve teknik becerilere sahip örgütlenmelerdir. Afet öncesi belirli standartlar çerçevesinde eğitimler verilerek belgelendirilmeli, yetki ve sorumlulukları belirlenecek şekilde afet planları içine alınmalıdır. (Işık, 2010) Afet yönetiminin başarı anahtarlarından en önemlisi tüm bileşenlerin afetin tüm evrelerindeki koordinasyonudur. Başka bir söyleyişle afet yönetiminin başarısızlığındaki en önemli etken olarak, karşımıza koordinasyonsuzluk çıkmaktadır.

Şekil. 9 Afet Yönetiminin Bileşenleri.

3.3. Riskli gruplar:

- Kriz ve afet dönemlerinde en fazla etkilenen guruplar: Kadınlar, çocuklar, engelliler, ve yaşlılardır.
- Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet öğeleri afetlerde zarar görmede önemli bir kıstastır.
- Kadınlar ve erkeklerin afetlerden etkileşimleri farklıdır.
- Kadınların toplum cinsiyet anlamında bakıldığında üstlendikleri rol yüzünden daha fazla zarar gördükleri yaşanmış birçok örneklerle ortadır.

Cinsel taciz, şiddet, görmekte, hamilelikte, emzirme dönemlerinde beslenme ,ve hijyen sorunları gibi pek çok zorluğu bir arada yaşamaktadırlar.

Afet yöneticisi bakışıyla afetlere geleneksel toplumsal cinsiyet anlamında bakıldığında o toplumun beklentilerinin sonucu olarak erkeklerin de mağdur olduğu görülmekte ise de kadınlar üzerine odaklanmanın temelinde, kadınların toplumsal cinsiyetleri ile yaşadıkları sorunların erkeklerle oranla çok daha fazla oluşu gerçekliği yatmaktadır.

3.3.1 Afetlerde İhtiyaç ve Önceliklerde Yaşanan Farklılıklar

Genel olarak afet yönetimi döngüsü içinde planlamalar ve uygulamalarda erkekler için tarım ve ücretli bir geçim kaynağı gibi üretim faaliyetleri öncelikli düşünülürken , kadınlarda fiziksel ve psikolojik sağlığın yanı sıra ekonomik imkanlar ve çocukların durumunun düzeltilmesine yönelik önlemler ön plana çıkmaktadır. Yaşanan afetlerde kadınların kendi evlerini koruma konusundaki aktif tavırlar, ortaklaşa faaliyetler, çevre ve eğitim, afet öncesi hazırlık programları, çevre yönetimi ve doğal afetlerin hafifletilmesi konusunda önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Afet sonrasında erkeklerle oranla daha aktif ve sosyal oldukları ve bu anlamda afet yönetiminin rehabilite ve risk önleme aşamalarında aktif görev alabilmeleri mümkündür.

Buna karşılık; kadınlar afet yönetimi döngüsü içinde planlama ve karar verme, risk önleme ve rehabilitasyon aşamalarında yeterince aktif rol oynamamaktadırlar.

Afet müdahale uygulamalarında lojistik ve sağlık yardımları cinsiyete duyarlı organize edilmemektedir.

Örneğin 1991’de Bangladeş’te yaşanan siklon ve sellerde kadınlarda erkeklerle göre ölüm oranı 5 kat fazla idi. Çünkü kamusal alanda erkekler arasında alarm kulaktan kulağa yayılırken diğer aile fertleri bundan haberdar olamamış, kadınların yanlarında bir erkek olmadan dışarı çıkmaları yasak olduğu için diğer fertler evlerinde bir erkeği beklerken ölmüşlerdir.

Asya’da gerçekleşen deprem de oluşan tsunamide erkeklerin dört katı kadın hayatını kaybetmiştir. Bunun nedenlerine bakıldığında pek çok kadının çocuklarını kurtarmak için geri dönmesi, yüzmeyi bilmemesi, ağaçlara tırmanamaması, giydikleri uzun eteklerin ayaklarına dolanarak kaçışlarını engellemesi gibi toplumsal cinsiyet misyonlarından kaynaklandığı görülmektedir.

2005 yılı Pakistan örneği: Bu depremde can kaybı oranı ise erkeklerden çok daha fazla idi. Aynı depremde hayatını kaybedenlerin yarısından fazlası çocuktı.

Afet sonrasında karşılaşılan barınma ve su sorunları yüzünden geceleri nehir kenarlarında yıkanmak zorunda olan kadınlar cinsel şiddete ve tacize uğradılar.

Orta Amerika’da Mitch kasırgasında erkek ölümlerinin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Çünkü; erkeklerden kahramanlık bekleyen ve onlara risk alma cesareti veren toplumsal cinsiyet normları vardır.

Dolayısıyla, kadınlar doğal afetler sırasında ve bu afetlerin yarattığı sonuçlardan mağdur olurken, erkekler, sağ kalmış olabilecekleri ararken ve ya doğal afetler sonrası enkaz kaldırma çalışmaları sırasında ölüyor.

Türkiye’ de Toplumsal cinsiyet ve afet risk algısında bu konuda ki önemi vurgulamaktadır.

3.3.2. Kadınların Afet öncesi hazırlık çalışmalarında eğitim sürecindeki artıları

- Psikolojik mukavemet potansiyelleri
- Mücadelecilik, takipçilik ve detayları görebilme yetenekleri
- Anne olma özelliği ile koruma içgüdüleri

- Aldıkları bilgileri çevrelerine yaymadaki yetenekleri
- Bilgileri hayata geçirmedeki üstünlükleri,
- İyileştirme dönemine uyumları (Şekil. 10)
- Karar alma sürecinde etkin olabilmelerinin önemi

Şekil. 10 Ağustos Gölçük Depremi. (Gündoğdu arşiv)

3.3.4. Toplumsal Cinsiyette Eşitlik (Gender Equality)

Fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa maruz kalmaması / ayrımcılık yapılmamasıdır.

Afet yönetimi politika, plan ve stratejilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği, ilgili politikaların yerleştirilmesi anlaşılmalıdır. Neden toplumsal cinsiyet politikaları ile afet yönetimi politika ve stratejileri bir arada düşünülmeli ve uygulanmalı sorusunun pek çok cevabı bulunmaktadır. Pek çok yanıtı olan bu sorunun temelinde kadınların ve erkeklerin üstlendikleri farklı toplumsal roller

nedeniyle afetlerden farklı şekillerde etkilenmeleri gelmektedir. Çünkü; başta fizyolojik farklılıklar farklılar olmak üzere- Bedensel ve ruhsal savunmasızlık farkları / Ana-baba rolü ve sorumlulukları ile ekonomik kaynaklara ulaşım ve kullanımında fırsat eşitsizliği ve eğitim kaynaklarına ulaşım ve kullanımındaki fırsat eşitsizliği nedeniyle ülkelere göre pek çok sorun yaşanmaktadır. Ayrıca kadınların afet yönetimi politika-strateji ve uygulamalarında karar mekanizmalarına katılımı da son derece kısıtlıdır.

4. DÜNYADA AFET YÖNETİM SİSTEMİ MODELLERİ

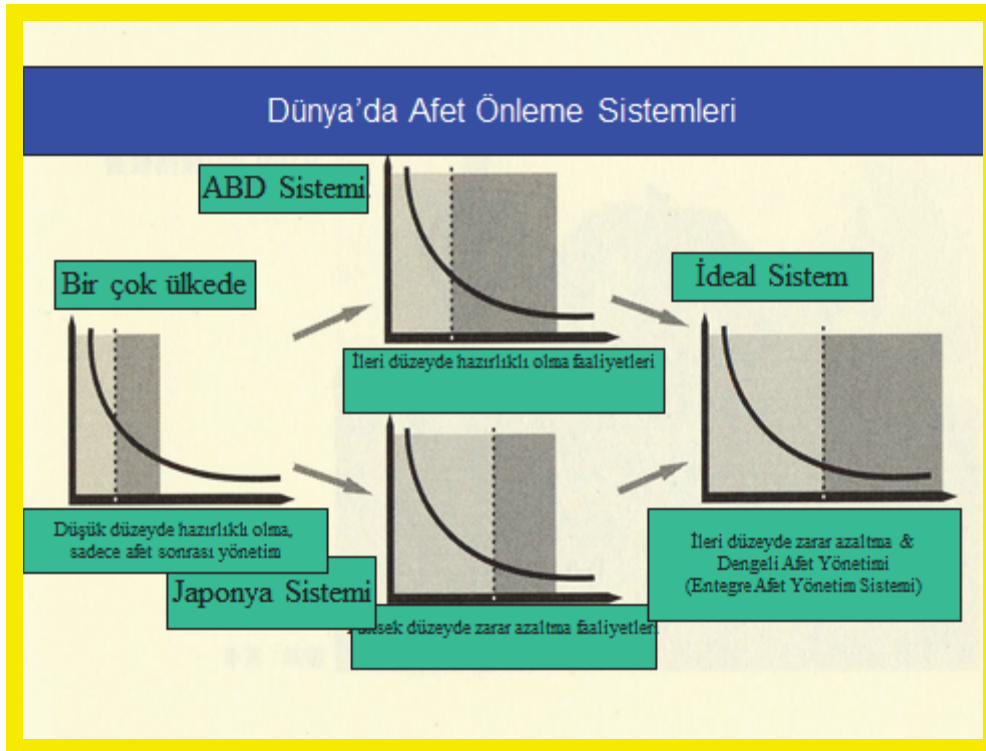
Dünya ülkelerinde afet yönetimi incelendiğinde, afet yönetiminin ülkelerin sosyal, coğrafi, ekonomik ve siyasi koşullarına göre yapılandığı görülmektedir.

Başbakanlık düzeyinde Japonya'daki örgütlenmeye baktığımızda, bir afet durumunda kanun gereği derhal oluşturulması öngörülen bir acil durum merkezi bulunmaktadır. **"Headquarter for Major Disaster Control and Emergency Disaster Control"** adını taşıyan söz konusu kriz merkezine, çok büyük afet hallerinde (100'den fazla can kaybı) Başbakan, daha küçük afetlerde ise NLA (National Land Agency) başkanı (Devlet Bakanı) başkanlık etmektedir. 90

Japonya'da NLA Başbakanlığa bağlı bir kurum olup, başkanı Devlet Bakanı olarak kabul edilmektedir. Görevleri Türkiye Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığına AFAD benzer özellikler taşımasına rağmen halkın doğal afetler konusunda eğitim işi belediyelere verilmiş bulunmaktadır.

ABD'de ise 1979 yılında kurulan FEMA (Federal Emergency Management Administration), ABD Federal Hükümeti'nden bağımsızdır.

Başkanı, doğrudan ABD Başkanı tarafından atanır ve Amerikan Senatosunca onaylanır. FEMA Başkanı, 28 federal ajans ile bakanlıkların, Amerikan Kızılhaç örgütü ve gönüllü kuruluşların afet yardım faaliyetlerini koordine etmekle görevlidir. ABD'de Acil durum Yönetim İdaresi (FEMA) inşaat kodları ve su baskını riski taşıyan bölgelerin idaresi konusunda danışmanlık hizmeti vermek, yerel yönetimlerin acil durumlara hazırlıklı olmalarını sağlamak, bir felakete karşı ABD kurumları arasında faaliyetleri koordine etmek, insani yardımları, ABD'deki eyaletlere, topluluklara, işyerlerine ve bireylere ulaştırmaktır. Acil durum yöneticilerini eğitmek, ülkenin itfaiye sistemini desteklemek, ulusal sel ve suç sigorta programlarını idare etmek olarak sıralayabiliriz. Anlaşıldığı üzere FEMA'nın en büyük görevi koordinasyonu sağlamaktır (Ertürk, 2006)

Şekil. 11 Dünyada Afet Önleme Sistemleri

Japonya gibi tamamen etnik ve diğer özellikleri farklı olan Kobe Depremi'nde, federatif sistemle başarılı olduğu söylenen Fema Modeli de Katrina ve İkiz Kuleler de afet yönetim zaafları ile başarısız olmuşlardır. Kendi ülkelerinde başarılı oldukları iddia edilen sistemlerini bize aktarmak, maddi kaygılarını da katarak hiç tartışılmadan kabul edilmiş bilgiler toplumumuzla içselleşememiştir.

5. TÜRKİYE'DE AFET MEVZUATI

Ülkemiz afet yönetim organizasyonu bakımından 1999 yıkıcı depremleri akabinde eksiklikleri değerlendirerek yeni ve ciddi bir yapılanma sürecine girmiştir.

Acil ve afet durum hazırlığı kapsamında 2009 yılında yaşama geçirilen 5902 sayılı "Afet ve Acil Durum Yasası" kapsamında (Bkz. 3.1) Başbakanlık Acil ve afet Durum Başkanlığı kurularak afet İşleri Genel Müdürlüğü Sivil savunma Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık İşleri Genel Müdürlüğü ile birleştirilerek bu çatı altında toplanmıştır. İllerde ise mülki amir yetkisi ve emrinde kurulan AFAD müdürlükleri kurulmuştur. Başkanlığın faaliyete geçtiğine dair Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu kararıyla birlikte, Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır. İlçelerin bu organizasyonel yapı içerisinde yer alması konusunda ise çalışmalar halen sürdürülmektedir.

Yasayla ilgili teknik ve içerik boşluklarının tamamlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu amaçla afet yasa tasarı taslağı hazırlanmıştır. Bu taslakta ivedilikle yer alması gereken İlçelerle ilgili boşluğun da bir an önce İlçe Afet Yönetim merkezlerinin yeniden canlandırılması şeklinde düzenlenmesi acil durum ve afetlerde yaşanabilecek kaosun artmasına neden olabilecek hızlı bilgi ve hizmet

akışının kesintilere neden olmaması bakımından da önemlidir.

Geldiğimiz noktada afet yönetiminin tek bir çatı altında yürütülmesi ön görülerek yeni uygulamaya giren yasayla Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü kaldırılarak yerine Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kuruldu.

(Şekil12)

Yeni yasayla kurulan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı bünyesinde oluşturulacak Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu; afet, deprem ve acil durumlara yönelik hedeflerini, politikalarını, yıllık çalışma raporunu ve yıllık eylem planını onaylamakla görevlendirilmiştir. Yılda en az iki kere toplanması belirlenen kurul; Başbakan veya görevlendireceği Başbakan yardımcısının başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar ile Çevre ve Orman bakanlarından oluşmaktadır.

Daha önce Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen;

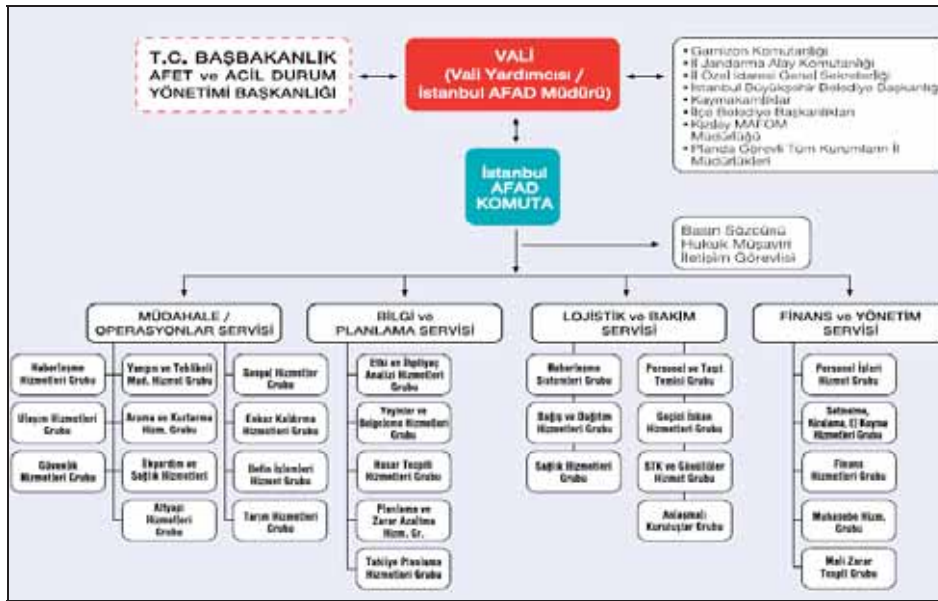
- Afet zararlarının azaltılması amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliği, proje ve programları oluşturmak,
- Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla alınması gereken önlemleri araştırmak, bu konudaki temel gereksinimlerle hedef ve politikaları belirlemek, afete uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı ve ikamet için yasaklanmış afet bölgelerini tespit ve ilan etmek,
- Afet bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı teknikleri ve projelendirme esaslarını hazırlamak veya hazırlatmak,

- Afet anında acil yardım uygulaması ve koordinasyonu sağlamak,
- Sivil Savunma Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilen sivil savunma hizmetlerini yurt düzeyinde teşkilatlandırmak,
- Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlarda bu hizmetlerin planlanmasını, uygulanmasını ve koordinasyonunu sağlamak ve denetimini yapmak,
- Afetlerde kurtarma, ilkyardım, acil iye ve geçici barındırma hizmetleri vermek gibi hizmetler,

- Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilen; acil durum yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarında acil durum yönetimi merkezlerinin kurulmasını sağlamak,

- Çalışma esaslarını belirlemek ve bu merkezler arasında koordinasyonu sağlamak gibi hizmetlerin yerine getirilmesi yeni kurulacak kurulun yetki alanına bırakılmaktadır.

Yeni organizasyon kapsamında hizmet grup sayısı 9'dan 28'e yükseltilmiştir. Ayrıca kesin hiyerarşik ayrımlar yerine tüm kurum ve kuruluşların sistemde **"paydaş"** olarak yer alması amaçlanmıştır.

Şekil 12. Afet ve acil durum yönetimi başkanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünce İstanbul AFAD hiyerarşik yapılanma şeması (<http://www.afad.gov.tr/>).

5.1 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

Resmi Gazete'de 2009 yılında yayınlanan 5902 sayılı kanuna göre;

MADDE 1 - (1) Bu kanunun amacı, afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetleri yürütmek üzere, Başbakanlığa

bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın kurulması, teşkilatı ile görev ve yetkilerini düzenlemektir. Başbakan, Başkanlıkla ilgili yetkilerini bir bakan aracılığı ile kullanabilir.

(2) Bu kanun; afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin

alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması hususlarını kapsar.

Tanımlar

MADDE 2 - (1) Bu Kanunda yer alan;

a) Acil durum: Toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal yaşam ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olayları ve bu olayların oluşturduğu kriz halini,

b) Afet: Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları,

c) Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi: Afet ve acil durumlarda müdahalenin koordine edildiği, 24 saat esasına göre çalışan, kesintisiz ve güvenli bilgi işlem ve haberleşme sistemleri ile donatılan merkezi,

ç) Akreditasyon:

Başkanlığın koordinasyonunda çalışılabilmesi için özel kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarına uygunluk belgesi verilmesini,

d) Başkan: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanını

e) Başkanlık: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nı,

f) Hazırlık: Afet ve acil durumlara etkin bir müdahale amacıyla önceden yapılan her türlü faaliyetleri,

g) İyileştirme: Afet ve acil durum nedeniyle bozulan yaşamın normalleştirilmesine yönelik faaliyetleri ve yeniden yapılanmayı,

ğ) Müdahale: Afetlerde ve acil durumlarda can ve mal kurtarma, sağlık, yedirip-içirme, barındırma, güvenlik, mal ve çevre koruma, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin verilmesine yönelik çalışmaları,

h) Risk: Belirli bir alandaki tehlike olasılığına göre kaybedilecek değerlerin ölçüsünü,

ı) Risk azaltma: Belirli bir kesim veya alanda geliştirilen afet senaryolarına göre, olası risklerin önlenmesi, kabul edilebilir ölçülere indirilmesi ya da paylaşımı amacıyla alınacak her türlü planlı müdahaleyi,

i) Risk yönetimi: Ülke, bölge, kent ölçeğinde ve yerel ölçekte risk türleri ve düzeylerini tespit etme, azaltma ve paylaşma çalışmaları ile bu alandaki planlama esaslarını,

j) Sivil savunma: Düşman saldırılarına karşı halkın can ve mal kaybının en az seviyeye indirilmesi, yaşamsal önem taşıyan her türlü resmi ve özel tesis ve kuruluşların korunması ve faaliyetlerinin devamını sağlayacak iyileştirmenin yapılması, savunma gayretlerinin halk tarafından en yüksek seviyede desteklenmesi ve halkın moralini yüksek tutmak için alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı önlem ve faaliyetleri,

k) Zarar azaltma: Afetlerde ve acil durumlarda meydana gelmesi olası zararların yok edilmesi veya azaltılmasına yönelik risk yönetimi ve önleme tedbirlerini ifade eder. (*Resmi Gazete, 2009*)

6. AFET YÖNETİMİNDE YENİ ANLAYIŞLAR

Modern Afet Yönetimi ile ilgili olarak belirtilmesi gereken ilk husus, çok geniş bir kapsama sahip olan afet yönetiminin, sadece bir sektör veya yönetsel birimi ilgilendirmediği realitesidir. Gerek sektörel gerekse örgütsel bazda afetlere ve afet yönetimine bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir.

Afet zararlarının azaltılması, önceden hazırlık, kurtarma ve ilk yardım, iyileştirme ve yeniden inşa safhalarının tamamı kamu ve özel sektörün bütün birimleri ile koordineli şekilde çalışmasını gerektirir niteliktedir. Bu yüzden afet yönetimi uygulamalarının başarıya ulaşması ancak afet yönetiminin ulusal sosyo-ekonomik gelişme planlarında yer alması ve ulusal düzeyde ele alınması ile mümkün olacaktır. Afetlerden kaynaklanan can kayıpları ile yaralanmaların en aza indirilebilmesi ancak toplumun afetler hakkında daha fazla bilgiye sahip olması ve afetlere karşı ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde planların geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Afet yönetiminin diğer bir özelliği, çeşitli disiplinlerde uzmanlaşmış kalifiye personele gereksinim duymasındır. Bilimsel olarak afet zararlarının azaltılması ile ilgili disiplinlerin başında sismoloji, hidroloji, meteoroloji gibi fiziksel bilimler ile birlikte rüzgâr ve deprem mühendisliği gelmektedir. Bunlara ek olarak sağlık uzmanları ile siyasal geliştirme konumunda bulunan yöneticiler de toplumun afetlerin sosyo-ekonomik ve tıbbi etkilerinden korunmaları için geliştirilecek stratejilerde anahtar konumda bulunmaktadır.

Bender (1992) ise; 1990'lı yıllarda afet yönetimi uygulamalarında, göz önünde bulundurulması gereken beş nokta dikkati çekmiştir. Söz konusu noktalar şunlardır:

a) Afetler belirli bir bölgede meydana gelmekte iken, afet yönetimi, genellikle, söz konusu bölge ile sınırlı kalmamaktadır,

b) Afet yönetimi, afetlerin büyük bir kısmı doğal kaynaklı olduğu için, günümüzde küresel düzeyde bir ilgi gören çevre sorunları ile birlikte ele alınmalıdır,

c) Afet zararlarının azaltılması stratejileri geliştirilirken; kimlerin, hangi afetten ve neden zarar görebilecekleri ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde açıkça saptanmalıdır,

d) Ekonomik verimlilik, ekonomik özendiriciler ve serbest pazar güçleri devletin ortaya koyduğu sosyal sorumluluk bağlamında toplumun sağlık, korunma ve refahı için bir araya getirilmedir,

e) Afet zararlarının artmasına yol açıcı nitelikteki gelişme politikaları ve stratejileri değiştirilmelidir.

Bender'in belirttiği noktaların 2000'li yılları yaşadığımız bugünlerde de afet yönetimi uygulamalarında dikkate alınması gerektiği aşikârdır.

Birleşmiş Milletler tarafından 1990'lı yıllarda doğal afetlerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak amacıyla oluşturulan **“Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası 10 Yılı”** Bilimsel ve Teknik Komitesi'nin afetlerin önlenmesi, afetlere hazırlık, afet zararlarının azaltılması gibi konularda insanların eğitilmesi ve afetlere karşı küresel bir önleme kültürü geliştirme” şeklinde özetlenen 2000 yılı stratejisinin gerçekleşmesi ancak etkin bir afet yönetimi ile olasıdır. Afet yönetiminin temel amacı, afete uğrayan insan ve canlıları kurtarmak ve en kısa sürede normal yaşam koşullarını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin olmazsa olmaz koşulları bilgi, deneyim, planlama ve eşgüdumdür. Kapsamlı bir afet yönetiminin amaçları:

1. Afet öncesinde toplumun en az zarar ve fiziksel kayıplarla kurtulabilmesi için gerekli teknik, idari ve yasal önlemleri olay olmadan önce almak,

2. Önlem alınamadığı durumlarda ise en iyi müdahale çalışmalarının yapılmasını sağlamak,

3. Zarar azaltma çalışmalarını kalkınmanın her aşamasına dâhil etmek,

4. Toplumun her kesiminin en az zararla kurtulabilmesi için gerekli bilgi ve eğitimi vermektir.

Kaynakların en etkin kullanılabilme süreçlerinin tasarlanması afet öncesinde zarar azaltma ve hazırlık anlamında son derece yararlı olabilecektir. Afetlerle baş edebilme veya zararı en aza indiremeyecek

yeteneği temelinde; afet tanımının içinde yer alan, mücadelede kaynağın yetersiz kalma sözünde yer almaktadır. Tedbirlerin afet öncesinde alınmasıyla zararları aza indirmede yapılacak risk analizi ve kaynak geliştirme çalışmaları ile mümkün olabilecektir. Afet Yönetiminin özünü riski görerek kaynağı yönetmek oluşturmaktadır. Bu durumu gerçekleştirmek ise kaynağı etkin kullanabilecek bir bilgi sistemi içinde olay kumanda merkezinin oluşturulması yine kurumsal yapılaşmasını tamamlamış tüm kurum ve kuruluşları tek bir çatı altında koordine edebilen bir organizasyonla olasıdır. Bu organizasyon Afet Yönetimi olarak adlandırılmaktadır.

Tablo. 2 Afet Yönetiminde son değişimler. (Can, 2004)

Eski Anlayış	Yeni Anlayış
Tehlikeler	Zarar Görebilirlik
Afete Müdahale	Afet Öncesi çalışmalar
Risk Bölgesinde olanlar için Uzmanlar planlar hazırlar	Risk Bölgesinde olanların katılımı ile planlar hazırlanır
Tek disiplinli yaklaşım	Çok disiplinli yaklaşım
Mühendislik veya planlama gibi	Ekonomik, sosyal ve çevresel konular
Bölgesel bakış	Daha geniş perspektif açısı
Belirtiler	Nedenler

Genel olarak modern afet yönetiminde, ileri düzeyde zarar azaltma ve önleme ön planda tutulmakta olup, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının çok aktif olarak rol aldığı bir yapı oluşturulmaktadır.

Etkili bir afet yönetimi için: afet tehlikesinin önceden belirlenmesi, zararı en aza indirecek önlemlerin alınması, afet sırasında izlenecek usullerin önceden tespiti, afet sırasında önlemlerin geç kalmadan

uygulamaya konulması ve toplumun tüm kurumlarının ve kaynaklarının bu amaç doğrultusunda yönetilmesi önceliklidir.

7. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Afetlerle mücadelede, bütünsellikten uzak ve bilimsel olmayan yöntemlerle sorunun çözülmeyeceğinin kabul edilmesi gerekir. Dünya’da artık bir bilim dalı olarak kabul edilen afet yönetimi birkaç üniversite dışında akademik anlamda yerini bulamamıştır.

Üniversitelerde afet yönetimiyle ilgili lisans programlarının sayısının artırılması toplum afet kültürünün gelişmesini de sağlayacak önemdedir.

Geçmişte meydana gelen bir afet günümüzde aynı şiddette meydana geldiğinde, yol açtığı can ve mal kayıpları geçmişe oranla çok daha fazla olmaktadır. Bunun ana nedenleri; geçen yıllara göre doğal afet riski taşıyan yerleşim birimlerinin kapsadığı alanın genişlemesi, söz konusu yerleşim birimlerindeki nüfus yoğunluğunun artması ve büyümenin olumsuz bir sonucu olarak kontrolün güçleşmesidir.

Bursa Kentinin afet durumu değerlendirildiğinde, İstanbul gibi çok yönlü bir hazırlık gereksinimi görülmektedir. Bu hazırlıklar içinde yaşanabilecek büyük bir deprem olasılığının yüksekliği deprem hazırlığını ön plana çıkarmaktadır. Son yıllarda çağdaş kentleşme ilke ve planlamalarına uymadan, Bursa’da yerleşimin Uludağ’ın eteklerindeki sağlam zeminlerinden, tarım toprakları üzerinde gelişen sanayileşme ve denetimsiz yapılaşma, Kenti depreme karşı savunmasız hale getirmiştir.

Bursa’nın tarihi bir kent oluşu, yaşanabilecek büyük bir depremin yanı sıra yangın gibi ikincil risklerini de arttırmaktadır.

Bursa İli için ilk 72 saatin en verimli kullanılmasını amaçlayan her yörenin sosyal, kültürel, demografik, mevsimsel değişkenlik özelliklerini dikkate alan gerçekçi Acil Eylem Planları hazırlanmalıdır. Bu plan doğrultusunda en

stratejik yapılardan başlanarak (*okul, hastane, cami vb.*) envanter tespiti ile riskler azaltılmalıdır. Deprem tehlikesine karşı alınabilecek önlemlerin başında mühendislik çalışmaları gelmektedir. Ancak Bursa ve İstanbul gibi büyük kentlerde finans sıkıntısı bu çalışmaların hızlanmasının önündeki en büyük engellerden biridir.

İstanbul için yapılan İstanbul’un Sismik Riskinin Azaltılması (*İSMEP*) projesi finansla ilgili sıkıntıyı oldukça aza indirmiştir. Benzer bir model çalışması ile Bursa için de böyle bir model uygulanabilirliği gündeme alınmalıdır.

Bursa’nın yapısal risklerinin azaltılmasında, özellikle mühendislik kurallarına uygun olarak bina sağlamlaştırılmanın gerekleri yapılmalıdır. Afet yönetiminin planlanması, risklerin azaltılması ve daha gerçekçi senaryoların yapılabilmesi için bu çalışmalar gereklidir.

Türkiye geneline bakıldığında ise, birçok kalkınmış dünya ülkeleri örneklerinde olduğu gibi hükümet nezdinde yetkilerle donatılmış, görev alabilen kaynak sıkıntısı yine devletçe giderilebilen veya kolaylaştırılan, hareket kabiliyetleri gelişmiş bir model oluşturulamamıştır. Ancak, 1999 yılından itibaren bu çabalar ciddi bir ivme kazanmıştır.

Bunun en güzel örneği İstanbul ile ilgili afete hazırlık çalışmaları kapsamında hazırlanan, kısa adı İSMEP olan ve ayrıntısı alt başlıkta verilen projedir. Uluslararası standartlar çerçevesinde hareket eden bir model oluşturma çabaları ise halen sürmektedir.

Afet yönetiminin başarısının anahtarlarından biri geçmişte yaşanan deneyimler teorik ve pratik uygulamalara aktararak hataların tekrar edilmemesi gereklidir.

Afet yönetiminde gözlem, planlama, uygulama müdahale, yeniden yapılanma gibi her aşamada toplumsal cinsiyet kavramını gözönünde tutan bir bakış olmalıdır.

Tüm hazırlık çalışmalarında ülkenin sosyal farklılıkları analiz edilerek sosyal doku

haritaları oluşturulmalı ve bu yönler gözönüne alınarak eğitim programları hazırlanmalıdır. İnançların iyileştirme döneminde ki rehabilite edici özelliğinden din adamlarının bu çalışmaların içine almalı ancak afet öncesi dönemde de afete hazırlık eğitimlerinde.

Afet yönetimi planlarının içine meslek odaları ve sivil toplum örgütleri yetki ve sorumlulukları belirlene alınmalıdır Halkın afetlerle mücadele etmesini sağlamak amacıyla okullardan başlayarak akredite edilmiş eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

Afet Yönetim kapsamında değerlendirilen hazırlıkların hızlandırılmasına ilişkin verilen bu bildiride verilen bilgilere eklenebilecek birçok konu mevcuttur. Burada sayfa sınırı nedeniyle en önceliklilere yer verilmiştir. Ancak yapılan tüm afete hazırlık çalışmalarındaki temel unsur insandır. İnsanı temel almayan bir afet yönetiminin başarılı olması imkansızdır. İnsan kaynağını nitelikli hale getirebilmenin afet kültürünü topluma yerleştirmeyi amaçlayan devlet politikalarıyla gerçekleşebileceği de unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Bender, S., 1992, "Disaster Prevention and Mitigation In Latin America and The Caribbean: Notes On The Decade Of The 1990s", Disasters and The Small Dwelling - Perspectives For The UN IDNDR, Edited By: Yasemin Aysan and Ian Davis, London: James and James Science Publishers Ltd., s. 46.

Biber, A., 2006, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, s. 712, 11, s. 30. İstanbul.

Can., E. 2004 Entegre Afet Yönetim Sistemi ve ilkeleri. (Türkoğlu Kaymakamı) Jica ve T.C. İç İşleri Bakanlığı toplantı sunumu. Ankara.

Çuhadaroglu. F; Kara. R; Ustaoglu. E Deprem ve Erzincan Vilayeti 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Olayı ve Sonrası ile İlgili İnceleme

Davis, J. And Lambert, R., 1997, Engineering in Emergencies; A Practical Guide for Relief Workers, IT Publications on behalf of RedR, London, UK..

Emre, Ö., Duman, Y., Tamer., Özalp, S., Elmacı, H., Olgun. 2012 'Türkiye Diri Fay Haritası' Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara.

Egünay, O., 1996, "Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları", TÜBİTAK Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s. 263;

Ergünay, O., 1999, "Acil Yardım Planlaması ve Afet Yönetimi", Uzman Der Dergisi, Yıl: 2, S. 6 - 7, Nisan - Eylül - 1999, Ankara.

Ergünay, O., 2002, "Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi" Türkiye Kızılay Derneği Genel - Geray., C. 1997 "Türkiye'de Yıkım (Afet) Olayları Karşısında Önlemler ve Örgütlenmeler". Amme İdaresi Dergisi. C. X, Eylül-1997, s. 91. Ankara.

Gündoğdu, O., 1986, 'Türkiye Depremlerinin Kaynak Parametreleri ve Aralarındaki İlişkiler', İ.Ü. Doktora Tezi, İstanbul.

Gündoğdu, O., 1996, "Türkiye'de Yıkıcı Depremlere Karşı Alınması Gereken Önlemler ve İstanbul Örneği, Erzincan ve Dinar Depremleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları, (Der. T. Tankut), TÜBİTAK Deprem Sempozyumu, Sayfa: 85-92, Ankara.

Gündoğdu O., Özer, N., Kuran, U., Kolçak, D., 2000. 'Bursa ve Çevresinin Depremselliği ve Beklenen Yer Hareketleri', Güney Marmara Depremleri ve Jeofizik Toplantısı, 22 Eylül 2000, TMMOB, Jeofizik Mühendisleri Odası, Ankara.

Gündoğdu, O., Özçep, F., 2003, Yaşanan Önemli Depremlerin Işığında Afet Yönetimi Problemi ve Değerlendirilmesi, Türkiye 15. Jeofizik Kurultayı ve Sergisi; Bildiri Özetleri Kitabı, Sayfa: 111, 20-24 Ekim 2003, İzmir.

Gündoğdu, O., Y. Altınok, Ş. Akkargan, N. Sayın, F. Özçep, M. Hisarlı, N. Özer, 2002, 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi Araştırması, İ.Ü. Araştırma Fonu, Proje No: 1383/081299 (1999-2002).

Gündoğdu, O., Kutoğlu, Ş. H., Işık., Ö. 2011. Bursa ve Çevresinin Depremselliği ve Geleceği, Bursa 3. Kent Sempozyumu, bildiri özeti, Bursa.

Işık, Ö., 2010, Ülkemizde Afet Yönetim Sistemi İçinde Kriz Yönetimi ve Bileşenlerin Rollerini Abant İzzet Baysal Üniversitesi Ulusal Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.57-73, Bolu.

İlter, O., 2010, Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İşbirliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

Kadioğlu, M., 2011 Afet Yönetimi, Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek

İstanbul Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Araştırmave Uygulama Merkezi T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını: 2011 Yayın No: 65 İstanbul.

Koç, S., 2004, "1923-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Doğal afetler: 1999 Marmara Depremleri Hakkında Haber Söylemleri ve Kamuoyu Araştırması", İ.Ü. Doktora Tezi, İstanbul.

Kutoğlu.,Ş.H., Gündoğdu.,O., Deguchi.,t ., 2011“Radar Interferometri Tekniğiyle Bursa Havzasındaki Depremselliğin izlenmesi”özet bildiri Bursa 3 kent sempozyumu Bursa

MMO, 1999, Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler ve Meteorolojik Önlemler Raporu, TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Odası.61 s. Ankara.

Özmen, B., 2000, İzmit Körfezi Depremi’nin Hasar Durumu, TDV., Yayınları, İ.T.Ü,İnş. Fakültesi Maslak- İstanbul.

Petal, M., 2003, 17 Ağustos 1999, M= 7.4 Kocaeli Depremi Araştırma Raporu Boğaziçi Üniversitesi CENDIM, KRDAE, AHEP.

Rattien, S., 1999, “The Role Of The Media In Hazard Mitigation And Disaster Management”, World Conference On Natural Disaster Reduction And The Roundtable On The Media, USA.

Resmi Gazete, 2009, Kanun Numarası: 5902, Kabul Tarihi: 29 /5/2009, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 17 /6/2009 Sayı: 27261, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 48. Ankara

Sarp, N., 1999, "Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi", Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni, 26, s. 81.Ankara.

Schramm, D.,1993 "Overview Of Disaster Management", Emergency Türkiye ‘93 - First International Disaster Relief and Prevention, Civil Defence, Public Security and First Aid Exhibition. November

Nilgün SARP, "Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi", Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni, Yıl:26, Temmuz1999,s.14.

Soysal, H., Sipahioğlu, S., Kolçak, D., Altınok, Y., 1981, “Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu”, TÜBİTAK, Proje no: TBAK-341, TÜBİTAK yay. no.563, seri 34, Ankara.

Şimşek, M. Ş., 1996, Yönetim ve Organizasyon, 2. Baskı, Konya: Mikro Dizgi, s. 7.

T.C.Sayıştay Başkanlığı, 2001, Risk Denetimi Raporu, İstanbul Depreme Nasıl Hazırlanıyor?, Ankara

Tuncay, M., 2003, Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar, Sivil Toplum Dergisi, Yıl 1, Sayı: 1

UNP/UNDRO., 1991, An Overview of Disaster, Management Training Programme

İnternet Kaynakları:

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Kanunlar.aspx.5092>
http://www.jmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4335

<http://www.acilafet.org>

<http://www.afad.gov.tr/>

http://www.ibb.gov.tr/sites/akom/documents/dogal_afetler.html

<http://www.ipkb.gov.tr/icerik/sayfa.aspx>

<http://www.jmo.org.tr/genel/bizden>

<http://www.ttb.org.tr/STED/sted0999/index.html>

http://www.ttb.org.tr/STED/sted0902/acil_tip_derbegi.pdf

www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/slides/231.ppt

KENTSEL DÖNÜŞÜM OLGUSUNA 3 N 1 K BAKIŞI: NEREDEN? NEYE? NASIL? KİM İÇİN?

Dr. Gülçin Tunç

Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Görükle Kampüsü Nilüfer/ Bursa, TÜRKİYE

Tel: 224 2941197 E-Posta: gulcintunc@gmail.com

Özet: Bu yazı, soru sormanın ve demokratik bir planlama sürecinin politik ve toplumsal öneminden hareketle nitelikli bir kentsel dönüşüm sürecinin tasarlanabilmesi için öne çıkan ve birbiriyle ilişkili dört temel sorunun önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Afet risklerinin azaltılması gerekçesine dayanarak devletin ve özel sermayenin kentlere yapacağı müdahalenin alanını genişleten 6306 sayılı yasa Türkiye’de 2002 krizinden sonra bir siyasa olarak devreye sokulan ve ekonomik boyutuyla öne çıkan kentsel dönüşümün kapsamını genişleten ve etki yoğunluğunu arttıran bir içeriğe sahiptir. Bu çerçevede “nereden?” sorusu altında ikinci dalga KD sürecinin hangi sosyo-ekonomik ve fiziksel koşullar altında başlatıldığı incelenecek, “neye?”, “nasıl?” ve “kim için?” soruları etrafında ilgili yasanın bu sorular penceresinden eleştirel bir değerlendirmesi yapılacak ve kentleşme ve yapılaşmaya dair mevzuatın bütününe ait bazı çelişkilerin sergilenmesi yoluyla bu dönüşüm dalgasının hizmet edeceği asıl değer ve önceliklerin açığa çıkarılmasına çalışılacaktır. Ekonomik değerlerin yönlendirdiği bir kentsel dönüşüm sürecinin kentsel ayrışmayı kaçınılmaz olarak körükleyeceği savından hareketle Türkiye kentlerinin neoliberal bir motivasyonla çıktığı kimlik arayışında “kentsel ayrışmanın bir üst kimliğe dönüşeceği” iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, kentsel ayrışma.

NEDEN ‘3 N 1 K BAKIŞI’ ?

Soru sormak zaman gerektirir; bir ön kavrama ve değerlendirme dönemine ihtiyaç duyar. Hele de sorular bir ülke halkının çok büyük bir kısmının geleceği ile doğrudan ilgili bir konu hakkındaysa. Ekim 2011 Van-Erciş depreminin ardından çok kısa bir sürede çıkarılan 6306 sayılı “*Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi*

Hakkında” kanun Cumhuriyet tarihinin yapılı ve doğal çevreye yapılabilecek en “muktedir” müdahalelere olanak veren yasal metinlerinden biri olmasına karşın soru sorma ediminin alabileceği anakronik ve ironik hale- ne yazık ki- uygun bir ortam oluşturmuştur. Yaşadığımız hal anakroniktir çünkü bu yazının da yaptığı gibi ortaya atılması, tartışılması ve oluşturulan yasa ve ilgili yönetmeliklerine yön vermesi gereken

sorular üzerinde yoğunlaşma zamanına ancak yasa onaylandıktan sonra sahip olabiliyoruz. Bu noktada, elbette, soru sormanın gerekliliği de sorgulanabilir; bu tür bir sorgulama ise demokrasi ve bilim kavramlarıyla ilgili varsayımlarla bağlantılıdır. Dolayısıyla, bu yazının soru sormanın bilim ve demokrasinin bir gereği olduğu varsayımı üzerine inşaa edildiğini baştan belirtelim.

Kentsel dönüşüm (KD) süreci ile ilgili (soru sorma) halimiz aynı zamanda ironiktir çünkü bu sürece, başta İstanbul’da olmak üzere 2001 ekonomik krizi sonrasında hız kazandırılmış bir biçimde devreye sokulan kentsel dönüşüm siyasasını göz önüne alarak baktığımızda sorular üretecek bolca vakit bulunduğunu ve aslında ortaya çıkmış pek çok nitelikli soru ile bunların yol gösterdiği uygulama önerileri olduğunu görürüz. Akademinin ve demokratik kitle örgütlerinin birikimlerinin sonucu olan onca soru/ öneriye rağmen Türkiye’deki mevcut ve olası kentsel dönüşüm süreci üzerine ısrarlı bir soru üretme çabası içinde bulunmak sadece sorgulamanın daimi olma özelliği ile değil aynı zamanda soruların duymazlıktan gelinmesi veya bunlara doyurucu yanıtlar alınamaması ile açıklanabilir. Siyasi iktidarın aldığı kararlara ve bu kararların alınma biçimine yöneltilen sorulara kulak tıkaması toplumdaki anaakım

bilim ve demokrasi kavrayışı kadar planlama kültürünün eksikliği ve/ veya planlamanın kurumsal işleyişinin ana nitelikleriyle ilişkilendirilebilir.

Bu savın ardında yatan gerekçe planlı bir eylemin temel özelliklerinden birinin “sürekli seçim yapma zorunluluğu” olması ve bu zorunluluğun *değerlerin formülasyonu, araçların belirlenmesi ve alternatiflerin irdelenmesi* gibi soru sorma/ sorgulama gerektiren süreçleri içermesidir (Davidoff ve Reiner, 1962 aktaran Ersoy, 2007). Planlama süreçlerinin nasıl tasarlandığı, hangi değerlerin/ önceliklerin temel alındığı, hangi araçların seçildiği ve sonunda uygulamaların olası etkilerini belirleyen şey ise soruların kimin sorduğudur. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kentsel dönüşüm süreçlerine ağırlıklı olarak sermayenin ve devletin soruları hakimdir ve bu sorular genel olarak yeni yapılacak bina sayıları, inşaat sektörünün büyüme hızı, banka kredisi kullanım miktarı, istihdam hacmindeki büyüme beklentisi vb. gibi niceliksel hedefler etrafında şekillenmektedir. Afet risklerinin azaltılması ve kentsel suçla mücadele ⁽¹⁾ ise “daha fazla sermaye birikimi” mottosuyla belirlenen bu hedeflere biçilen en etkili meşruiyet kılıfları arasında yer almaktadır.

⁽¹⁾ Esas itibarıyla toplumsal/ politik sorunlar olan yoksulluk, suç gibi olguların kentte yapılacak fiziksel düzenlemeler ile çözülebileceği fikri kentbilimin açık bir kurumsal kimlik kazandığı 20. yy. başlarındaki hakim paradigmayı özetlemektedir; ancak bu yaklaşım 1960’lardan itibaren yoğun bir eleştiriye maruz kalmıştır. Mekansal belirlenimcilik yerine toplumsal ve mekansal olguların diyalektiğini vurgulayan bu eleştirilere karşın ne kentsel planlama alanındaki başat akademik bakışın, ne de siyasaları biçimlendiren temel anlayışın pek bir değişikliğe uğramadan sürdüğü görülmektedir. Onaltı ilin emniyet müdürlerinin 6306 sayılı yasa ile başlatılan kapsamlı kentsel dönüşüm sürecine verdiği destek ve yıkımların kentsel suçun yoğunlaştığı semtlerden başlaması yönündeki talepleri bu açıdan dikkat çekicidir (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/21903189.asp>).

Diğer taraftan kentsel dönüşüm uygulamalarının çoğunda yerinde dönüşümün bir ilke olarak benimsenmemesi, aksine soylulaştırma ile bu alanların eski kullanıcılarının yerinden edilmesi ve genelde kentin çeperlerine ötelenmesi gibi temel gerekçelerle bu tür projelere muhalefet eden kesimler “kent hakkı” kavramı çerçevesinde toplumsal ve mekansal eşitliğin kurulduğu bir kent için mücadele ederken nitelikli ile ilgili olan ve değerlerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesini kapsayan soruları öne almaktadırlar. Bu mücadelenin, aynı zamanda, küresel ve ulusal sermayenin yönlendirici etkisiyle karar vericiler tarafından kentlere bir gömlek gibi giydirilmek istenen yapay kimliklere (uluslararası finans merkezi, turizm kenti, marka şehir vs.) karşı verilen bir mücadele olduğunu da vurgulamak gerekir.

Soru sormanın ve demokratik bir planlama sürecinin politik ve toplumsal öneminden hareketle bu yazı, “nitelikli” bir kentsel dönüşüm sürecinin tasarlanabilmesi için öne çıkan ve birbiriyle ilişkili dört temel sorunun önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. “Nereden?”, “Neye?”, “Nasıl?” ve “Kim için?” soruları, KD ister ülke ölçeğini hedef alan bir siyasa olarak tanımlansın, ister tek bir yapı adasını içeren bir proje olarak gündeme gelsin yanıtlanmaları kritik olan sorulardır. Bunlara verilecek tutarlı ve birbirini bütünleyen yanıtlar ise KD projelerinin başarısını belirleyen önemli bir

etmendir, çünkü planlamanın sorun tanımı, amaç ve hedeflerin saptanması ve araçların belirlenmesi şeklinde kabaca özetleyebileceğimiz temel aşamalarına denk gelmektedirler. Bu dört ana soruya dayanan bir çerçevesinin belirlenmesi konusundaki duyarlılık demokratik bir KD sürecinin hayata geçirilmesini garanti etmemekle birlikte şüphesiz sürecin daha bilimsel ve teknik temeller üzerinde ilerlemesine katkıda bulunacaktır.

Kentsel Dönüşüm “Nereden?” Başlıyor?

Kentler (ve genel anlamda insan yerleşimleri) süregiden bir fiziksel ve toplumsal dönüşüm içinde olsalar da kentsel dönüşüm olarak adlandırılan olgu belirli bir zaman diliminde, kentlerin bazı parçalarını hedef alan ve bu sürecin eyleyenlerinin büyük oranda tanımlı olduğu bir müdahale sürecini anlatmaktadır.⁽²⁾ Şüphesiz bu müdahalenin ilk adımını sürecin başlangıç noktasının tanımlanmasını, başka bir ifadeyle durum tespiti yapılışını içeren “nereden?” sorusunun oluşturması beklenir. Başlangıç noktasına ait fotoğraf karesine yerleştirileceklerin başında sosyo-ekonomik yapının ana hatları ve yapı stoğunun özellikleri gelmelidir. Türkiye’de olduğu gibi dönüşüm geniş ölçekli bir siyasa olarak ortaya konuyorsa küresel ekonomik şartların ve ülkede izlenen makro - ekonomik politikaların göz önünde bulundurulması ayrı bir önem kazanmaktadır.

⁽²⁾ Kentsel dönüşüm projelerinin pek çoğu yenile(n)me, yeniden üretim, canlan(dır)ma gibi sözlük anlamlarına sahip olan İngilizce “regeneration” kelimesinden yola çıkarak fiziksel, işlevsel, toplumsal vb. özelliklerin değişmesine, yeni içerik ve biçimler kazanmasına gönderme yapan “kentsel yenileştirme” kavramı ile karşılanabilir [“Kentsel yenileştirme” kavramının daha çok fiziksel boyutta bir dönüşümü içeren “kentsel yenileme”-urban renewal- kavramından farklı ve ondan daha kapsamlı ve çok boyutlu olduğunu belirtmek gerekir]. Bu anlamda Keleş (2003) kentsel yenileştirme olgusunu kentin tümünü ya da bir kısmına ilişkin bilinçli, sistematik ve planlı bir eylem olarak tanımlamaktadır

Aşağıdaki iki alt-bölümden ilkinde Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına dair bazı göstergeler sunulacaktır. Bu göstergeler 2002 ekonomik krizinden sonra inşaat sektöründe gözlenen patlamadan hareketle devam eden kentsel dönüşümün ekonomik boyutunu ortaya koymaya yöneliktir. İkinci alt-başlıkta ise yapı stoğunun belli başlı özelliklerine değinilecek ve 6306 yasanın ülkedeki afet riskleriyle kentsel dönüşüm arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğuna dair kısa değerlendirme yapılacaktır.

Türkiye'deki mevcut sosyo-ekonomik yapıya dair bazı göstergeler

Ekonomi yazını, öncelikle altyapı şeklinde olmak üzere fiziksel sermayeye yönelen yatırımların artışı ile üretim kapasitesinin genişlemesi arasında pozitif ilişki kuran pek çok çalışma ile doludur. Ayrıca, sabit sermaye yatırımlarının yaklaşık yarısının inşaat yatırımlarından oluştuğu ortaya konmuştur (Dang ve Low, 2011). Bir başka deyişle, inşaat sektörünün büyümesi bir ülke ekonomisinin nicel büyümesinin göstergesi olduğu kadar bu büyümeyi tetikleyen bir etmendir. Bu çerçevede inşaat sektörü Türkiye'de yaşanan 2000 ve 2001 ekonomik krizleri sonrasında hayata geçirilen yeniden yapılanma programının önemli bileşenlerinden biri haline gelmiş ve 2002 yılından bu yana 2008 küresel krizinin neden olduğu duraksama saklı olmak kaydıyla sürekli bir genişleme göstermiştir. Bu süreçte Türkiye'deki kentleşme ve yapılaşmanın aktör ve dinamiklerinde gerçekleşen hızlı ve sarsıcı değişimler eşlik etmiş, devlet altyapı yatırımları yapmak ve büyük ölçekli projeler geliştirmek suretiyle özel sektör yatırımlarının önünü açmanın

yanı sıra TOKİ aracılığıyla konut üretiminde bir piyasa aktörü olarak hareket etmeye başlamıştır.

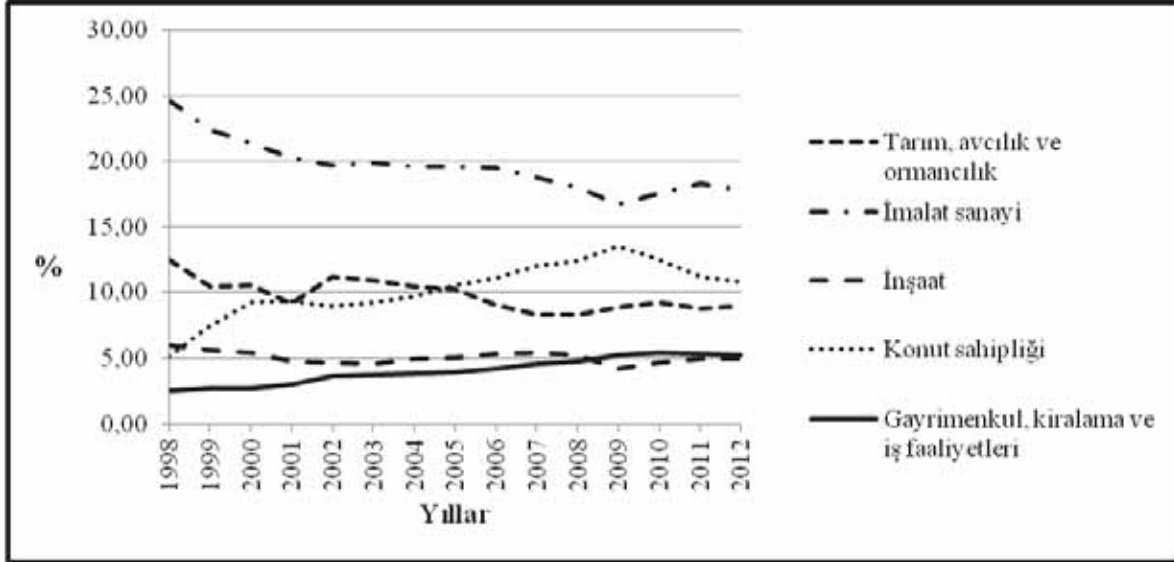
Temelde Türkiye'nin ulusal gayrimenkul ve finans piyasalarının küresel pazar ile bütünleştirilmesi yönünde atılan bu adımlar aynı zamanda iç piyasada istihdamın artması ve bazı üretici sektörlerin harekete geçirilmesi gibi kısa vadede olumlu gelişmeler olarak değerlendirilecek sonuçlar da doğurmaktadır. Tutsat (mortgage) yasının çıkarılması, yabancılara toprak satışında mütekabiliyet esasının ortadan kaldırılması ve satış büyüklüklerinin artırılması, yerel ölçekte marka kent uygulamaları ile turizm yatırımlarının özellikle yabancı sermayeyi çekmeye dönük olarak teşvik edilmesi (örn. Bursa Dağyenice Termal Turizm Projesi) gayrimenkul yatırım ortaklıklarının (GYO) canlandırılması bu topludurum içersinde dikkat çeken siyasa ve düzenlemelerdir.

Tablo 1: 1998-2012 yılları arasında bazı sektörlerin GSYİH'daki payları (Sabit fiyatlarla)

Yıllar	İnşaat	Konut Sahipliği
1998	6.01	5.15
1999	6.00	5.52
2000	5.90	5.44
2001	5.10	5.91
2002	5.53	5.81
2003	5.70	5.74
2004	5.94	5.44
2005	5.98	5.19
2006	6.60	4.96
2007	6.65	4.83
2008	6.03	4.88
2009	5.25	5.20
2010	5.69	4.85
2011	5.83	4.54
2012	5.73	4.54

Kaynak: T.C. Merkez Bankası
(www.tcmb.gov.tr)

Şekil 1: 1998-2012 yılları arasında bazı sektörlerin GSYİH'daki payları (Cari fiyatlarla)(%)

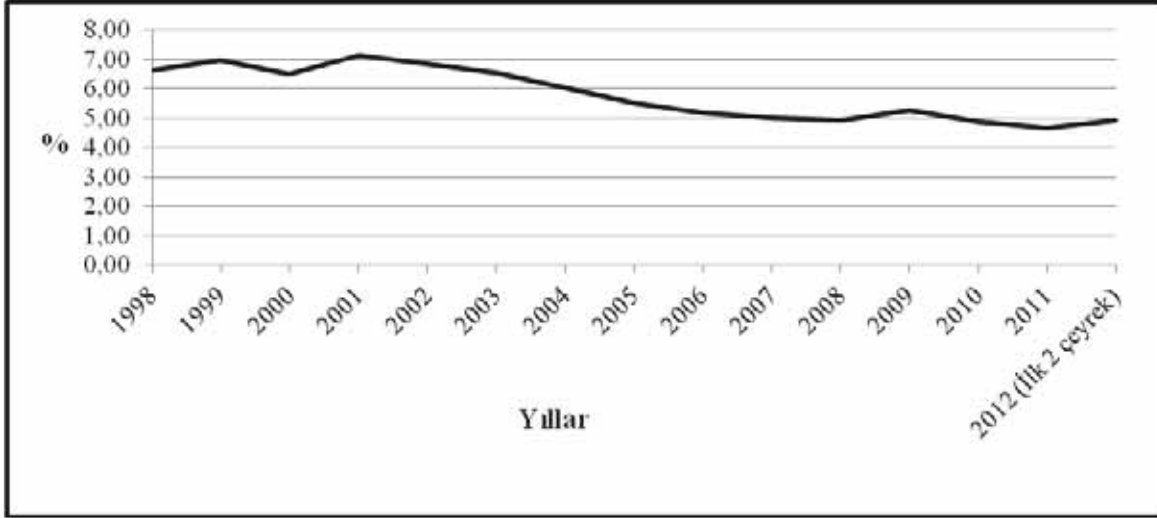
Kaynak: T.C. Merkez Bankası (www.tcmb.gov.tr)

Gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) verilerinin değerlendirilmesi 2000'li yıllarda bir devlet politikası haline gelen kentsel dönüşümün mevcut dinamiklerine dair önemli göstergeler sunmaktadır. İnşaat sektörünün GSYİH'daki payının artışına karşın konut sahipliliğinin payının düşmesi (bkz. Tablo 1) konut dışı inşaat yatırımlarındaki artışın önemli düzeyde olması ve/veya konuta olan talebin konut arzına paralel artmaması gibi iki olası nedeni akla getirmektedir. Bu dönemde Türkiye için her ikisinin de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Büyük şehirlerde yoğunlaşmak üzere ofis ve iş merkezi, alışveriş merkezi, otel vb. inşaatlarında açıkça gözlenebilen bir artış olmuş ve konut sahipliliğinin cari fiyatlarla hesaplanan GSYİH'daki payının 2002-2009 arasında gösterdiği dikkat çekici yükselişten anlaşıldığı üzere (bkz.Şekil 1) konut fiyatları artmıştır. 2002 sonrası dönemde, üretilen

konut miktarındaki önemli artışa karşın konut sahipliliğinin toplumsal tabana yayılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, konut sahipliliğinin GSYİH'daki payının inşaat sektöründeki büyümeden bağımsız olarak kriz dönemlerinde artması konutun yatırım aracı olma özelliğini ve bu dönemde üretilen yeni konutların yükselen fiyatlara rağmen yatırım amacına da önemli ölçüde hizmet ettiğini göstermektedir.

Barınma ihtiyacı konusunda öncelik sahibi olan ve afet risklerinin yoğunlaştığı alanlarda yaşama olasılığı toplumun diğer kesimlerine göre daha yüksek olan dar gelirli grupların 2002 sonrası hızla genişleyen konut arzından yararlanma olanakları konusundaki engeller bu dönemde maaş ve ücretlerde gözlenen düşüşten de anlaşılabilir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2: 1998-2012 yılları arasında maaş ve ücretlerin GSYİH'daki payları (%)

Kaynak: T.C. Merkez Bankası (www.tcmb.gov.tr)

Türkiye'deki yapı stoğunun durumu ve afet risklerine dair birkaç not

6306 sayılı yasa ile afet risklerine karşı kapsamlı bir kentsel dönüşüm başlatma iddiasının bu sürece altlık olacak ön çalışmaları kapsamı beklenmektedir. Oysa, en son 2000 yılında yapılan bina sayımının güncellenmesi gündeme gelmediği gibi ilgili yasanın konut alanları dışındaki alanların da dönüşümünü içeren geniş bir bakış açısıyla hazırlanmadığı görülmektedir. Son bina sayımı sonuçlarına göre 2000 yılı itibariyle ülkede varolan bina stoğunun % 40'ının ne inşaat ne de yapı kullanma izin belgesi vardır (www.tuik.gov.tr). GYODER'in verilerine göre sadece konut birimleri için bu oran 2011 yılında % 30 civarındadır ⁽³⁾. Tasarım, malzeme, mühendislik gibi teknik konular açısından herhangi bir denetimden geçmemiş olan bu yapıların afet riskleri karşısında daha büyük bir tehlike altında

oldukları açıktır.

6306 sayılı yasa bu tehlike altındaki yapıları "riskli yapı" tanımı içersinde "yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı veya yapılar" ifadesi ile karşılarken, diğer yandan "ekonomik ömrünü tamamlamış olmayı" bir risk ölçütü olarak ele alarak ⁽⁴⁾ hedeflenen dönüşümün afet risklerinin azaltılması ile sınırlı kalmadığına dair ilk ipucunu sağlamaktadır.

Kanun gerekçesinde afet riskleri öne çıkarılsa da hedeflenen kentsel dönüşüm konut alanları ile sınırlı tutulmuş ve doğal afetler sonrasında insan ve çevre sağlığı açısından ciddi tehlikeler oluşturabilecek sanayi yapı ve/veya alanlarının dönüşümü söz konusu edilmemiştir.

⁽³⁾ <http://www.gyoder.org.tr/PDFs/Publishings/Gayrimenkul%20Sektorunun2023Vizyonu.pdf>

⁽⁴⁾ 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un uygulama yönetmeliği, Madde 3, fıkra (1), g bendi: "Riskli yapı: Riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı veya yapıları" ifade eder.

Buna paralel, sanayinin mekansal dağılımını ortaya koyarak sağlıklı bir risk analizi yapılmasına yardımcı olacak olan sanayi işyeri sayımı da en son 2002’de yapılmıştır. Lağvedilen Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğünün hazırladığı 1950-2008 dönemini kapsayan “Türkiye’de Afetlerin Mekansal ve İstatistiksel Dağılımı-Afet Bilgileri Envanteri’ne göre ülkede meydana gelen afet zararlarının % 55’i deprem, % 21’i heyelan, % 8’i su baskını, % 7’si kaya düşmesi ve % 2’si çığdan kaynaklanmaktadır. Aynı çalışma sonucunda;

- olay bazında ele alındığında doğal afetlere en çok maruz kalan illerin Erzurum, Trabzon, Bingöl, Rize, Tunceli, Erzincan, Kastamonu, Malatya, Sivas ve Artvin olduğu,
- afetlerde sayısı açısından bakıldığında doğal afetlerden en çok etkilenen illerin Kocaeli, Erzurum, Bingöl, Sakarya, Düzce, Van, Yalova, Muş, Adana ve Diyarbakır olduğu ortaya konmuştur.

Ülkedeki doğal afet olaylarının türü, mekansal dağılımı, görülme sıklıkları ve etki yoğunluklarını vb. gösteren bu veriler afet risklerinin değerlendirilmesi ve alınacak önlemlerin belirlenmesi açılarından önemlidir. Dolayısıyla, afet risklerinin azaltılması amacıyla başlatılan bir kentsel

dönüşüm hamlesinin başlangıcında sorulması beklenen “nereden?” sorusuna verilecek yanıtlara en önemli girdilerinden birini sağlamaktadırlar. Benzer nitelikte başka bir veri de TUİK’in 2000 yılında çıkardığı bina envanterinde yer almaktadır. Buna göre yapı stoğu en sorunlu ilk beş il Rize, Ardahan, Mardin, Trabzon ve Amasya; yapı stoğu en iyi durumdaki ilk beş il ise Sakarya, Kilis, Yalova, Bursa ve Tekirdağ’dır.

23.04.2013 itibariyle Bakanlar Kurulu tarafından riskli alanların ilan edildiği iller İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Sakarya, Trabzon, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Erzurum, Ağrı ve Van’dır. Bunlar arasında İstanbul’da on, Ankara’da yedi, Bursa’da iki ve diğer illerde birer alan belirlenmiştir. Riskli alan belirlenen iller ile envanter çalışması sonuçları büyük ölçüde örtüşmekle birlikte 6306 sayılı yasa ve ilgili uygulama yönetmeliğinde riskli alanların belirlenmesine dair teknik, ekonomik, toplumsal, çevresel vb. ölçütler geliştirilmemiş, riskli alanların belirlenmesinde belediyelerin teklifi ve bakanlar kurulunun onayı yeterli görülmüştür. Bu düzenleme, doğal afetler gibi ortaya çıkışları bakımından yerel/ bölgesel olmalarına karşın etkileri bakımından ulusal, hatta uluslararası ölçekte ele alınması gereken olgulara tekil ve yerel müdahaleler mantığı ile yaklaşılmasının bir uzantısıdır. ⁽⁵⁾

⁽⁵⁾ Yasa, bu anlamda, ne geçmiş çalışmaların sonuçlarını dikkate almakta, ne de etkili bir afet politikası için gereksinim duyulan ulusal koordinasyonu sağlaması amacıyla kurulan, ancak bugüne kadar atıl durumda kalan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’na etkinlik kazandırmaktadır.

Doğal afet zararlarının azaltılmasına yönelik pek çok uluslararası örgüt ve programa merkezi ve yerel devlet düzeyinde dahil olan ve 1999 Marmara Depremi sonrasında afetler konusunda etkili bir yaklaşımın nasıl olması gerektiği konusunda epey birikim kazanmış olan Türkiye’de bu mantıkla bir yasa hazırlanmış olması dahi yasanın dile getirilen amaca yönelik olup olmadığının sorgulanması için yeterli bir nedendir. Benzer bir sonuca şu ana kadar riskli alanların tespit edildiği iller değerlendirildiğinde de ulaşmak mümkündür. Yukarıda bahsedilen iki çalışmanın sonuçlarını takiben Ankara’da yedi tane riskli alan ilan edilmesine karşın hem yapı stoğunun kötü durumu, hem de heyelan olayının sıklıkla görülmesi nedenleriyle öncelik verilmesi gerekli görünen Rize’de henüz riskli alan ilan edilmemesi dikkat çekicidir.

Yaşam alanlarımız olan kentler “neye” dönüşecek? ya da “Kentsel dönüşüm seferberliği” hangi hedefleri vurabilir?

“Nereden” sorusu daha çok mevcut durumun analizine yönelik, yani betimsel, “nasıl” sorusu araçların belirlenmesiyle ilgili olması açısından işlevsel iken “neye” ve “kim için” soruları normatif özellikleri ile öne çıkan, bir başka deyişle politik boyutu ağır basan sorulardır. Dönüşüm süreci sonunda ulaşılmak istenen hedefler ve hedefleri ilkesel olarak yönlendiren gelecek vizyonunun ortaya konması “kentlerin neye dönüşeceği” sorusunun kapsamına girmektedir. Bu soruya verilen yanıtlar esasen dönüşüme yüklediğimiz değerler ve bunlar etrafında şekillenen öncelikleri göstermektedir ve kimin yanıtladığına bağlı

olarak farklı ve birbiriyle çatışan sonuçlar doğurması muhtemel olan bir sorudur.

Bir önceki bölümde “nereden” sorusu altında yapılan değerlendirme, süregiden kentsel dönüşüm sürecinin kentlerin ekonomik rekabet gücünün arttırılmasına odaklanan neo-liberal kentleşme stratejisinin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. *6306 sayılı yasa bu mevcut süreci (merkezi) devlet müdahalesinin gücünü sağlamlaştırarak ve afet risklerinin azaltılması gibi etkili bir söylemi kullanmak yoluyla daha geniş kapsamlı bir dönüşümün meşruiyetini temin ederek yeniden üretmektedir.* Dolayısıyla önümüzdeki süreçte başat olarak ekonomik değerlerin yönlendirdiği ve büyük sermayenin önceliklerinin yönlendirdiği kentsel dönüşüm dalgasının devam edeceğini söylemek mümkündür.

Bu savı destekleyen önemli olgulardan biri de Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarının hemen hepsinin dönüşüm gerçekleşen mahalle ve semtlerde yaşayanları sürecin öznelere değil nesnelere olarak görmüş olmasıdır. Oysa, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayarak günümüze uzanan dönemde Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde biriken deneyime bakıldığında altında kapsamlı devlet müdahalesinin yattığı kentsel dönüşüm programlarının sosyal konut politikaları ile harmanlanması ve yaşam alanları dönüşecek olan toplulukların etkin katılımına öncelik verilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Bailey, 2004 aktaran Özdemir, 2011). Aksi halde kentsel dönüşüm politikası toplumsal ve fiziksel sorunların zamanda ve/veya mekanda ötelenmesi anlamına gelecektir.

Ekonomik değerlerin öncelik kazandığı ve devlet ile sermayenin işbirliği içinde önayak olduğu dönüşüm projeleri genelde tüketim, eğlence ve lüks konut kullanımlarının bileşimini içeren ve bu yanlarıyla üst gelir gruplarına yönelik yaşam alanlarının ve kentlilerin aksine turistlerin ihtiyaçlarını/ tercihlerini hedefleyen mekanların yaratılmasını hedeflemektedir. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde sürmekte olan Tarlabası ve Kasımpaşa dönüşüm projeleri çöküntüleşmiş tarihi kent merkezlerinin turizm vurgusu etrafında gerçekleştirilen dönüşümün belirgin örnekleridir. Diğer yandan, İstanbul'da Maltepe ilçesi Başibüyük ve Küçükçekmece ilçesi Ayazma semtlerindeki dönüşümler yüksek gelir gruplarına yaşam alanı sağlamak ve özellikle yabancı yatırımcılara yönelik lüks konut alanları üretmek amaçlarıyla hayata geçirilmiş projelerdir. Bu mevcut örnekler işaret etmektedir ki kentler, afet risklerinin azaltılmasına yönelik dönüşümü devletin en az harcamayı yaparak gerçekleştirmesini hedefleyen yeni dönüşüm hamlesi çerçevesinde ⁽⁶⁾ “prestij projelerinin mekanına” dönüşmeye adaydır. 3. Köprü, Kanal İstanbul, 3. Havaalanı, Galataport, Haydarpaşaport gibi büyük ölçekli projeler de bir yanlarıyla kar-odaklı dönüşümü hızlandırmak amacına hizmet etmektedirler. Ancak, güçlü devlet müdahalesinin piyasa mantığını körüklemek amacına yöneldiği böylesi bir dönüşüm kentin tüm alanlarını kapsamaktan çok kısa ve orta vadede yüksek ekonomik getiriye sağlayacak alanlara yönelecektir.

Amerika'da 1960'lı yıllarda başlayan ve eski kent merkezlerinin 'yeni orta sınıfın' taleplerinin de büyük etkisiyle dönüşümünü değerlendiren Berry (1985) “çöküntü alanları içindeki dönüşüm/yenileştirme adacıklarından” bahsetmiş, batıda 1970'lerin sonlarında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle durgunlaşan kentsel dönüşüm dalgasının 1990'lı yıllarda yeniden canlanmasını değerlendiren Wyly ve Hammel (1999) ise en azından kentin merkezi bölgeleri açısından düşünüldüğünde mutenalaştırılan alanların genişlemesi sonucu “yenileştirilmiş bölgeler içinde kalan çöküntü adacıklarının” ortaya çıkmasından bahsetmişlerdir.

Yazarların dikkat çektiği noktalar bu süreçte soylulaştırmanın bir 'kentsel siyasa' olarak devreye sokulması ve tutsat kredilerinin bu alanlara akışıdır. Türkiye'de de sermayenin kar mantığı ve devletin vatandaş üzerindeki yaptırım gücünün oluşturduğu kentsel dönüşüm koalisyonunun “seçtiği” alanlarda gerçekleşen ve fiziksel dönüşüme odaklı projeler devam ettiği sürece her iki sonucun da ortaya çıkması büyük olasılıktır.

⁽⁶⁾ GYODER Başkanı Işık Gökkaya, Türkiye'de maliyeti 400 milyar doları bulması beklenen kentsel dönüşüm için finansman sağlanmasında, 'imar haklarının menkulleştirilmesi, imar haklarının transferi ve deprem tahvili çıkartılması' modellerini önererek, “Bu enstrümanlar genişletilebilir. Burada amaç, kentsel dönüşüm projesinde devletin kaynaklarını minimum kullanmasını sağlamak” dedi. (<http://www.emlakyorumu.com/emlak-haberleri/gyoderden-kentsel-donusum-icin-finansman-modelleri-onerisi/>, 22.04.2013 tarihinde erişildi). Benzer araçların geliştirilmesi konusunda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın da çeşitli zamanlarda basına yansıyan açıklamaları mevcuttur.

Kentsel Dönüşüm Süreci “Nasıl” Gerçekleşecek?

Kentsel dönüşümün nasıl gerçekleşeceği sorusunun içeriği üç temel bileşen etrafında tanımlanabilir:

- 1.Dönüşümün kentleşmenin genel dinamikleri içinde nasıl konumlandırıldığı ve sürecin katılanlarının tanımlandığı yasal çerçeve;
- 2.Finansal araçlar;
- 3.Sürecin genelinde devletin sahip olduğu rol.

Afet risklerinin azaltılmasına yönelik etkili bir yaklaşım öncelikle bu risklerin toplumsal olarak üretildiğini kabul etmeli ve dolayısıyla geliştirilecek önlemlerin çok boyutlu karakterini dikkate almalıdır. Dolayısıyla, bu önlemler bir yandan kentleşme, yapılaşma, arazi kullanımı vb. gibi süreçleri yönlendirecek ve birbirini tamamlayan teknik düzenlemelerin yapılmasını, diğer yandan ise bu düzenlemelerin hayata geçirilmesini ve sürdürülmesini garanti edecek bir toplumsal sistemin kurulmasıyla ilgili olmalıdır.

Bu tür bir sistemin en önemli iki boyutundan biri ülkede varolan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının- yani toplumsal ve mekansal eşitsizliklerin giderilmesi, ikincisi de devlet kurumlarının uygulamada göstereceği süreklilik ve tutarlılığın sağlanmasıdır.

6306 sayılı yasa afet risklerinin önlenmesi söylemiyle devlet eliyle kapsamlı bir kentsel dönüşüm hamlesi başlatırken bu risklerin üretimini engelleyen önlemler geliştirmek bir yana kentleşme, yapılaşma⁽⁷⁾ ve arazi kullanımı⁽⁸⁾ ile ilgili mevzuatın iç tutarsızlıklarını arttırmakta ve bu nedenle afet risklerinin artmasına yol açacak bir zemin hazırlamaktadır. Bunun yanında, örneğin, Bayındırlık Bakanlığı döneminde Türkiye’nin toplumsal ve mekansal dinamiklerini bütün yönleriyle inceleyen ve gelecek önerileri içeren Kentleşme Şurası’nın çıktılarını ya da 2004 yılında ‘İmar ve Şehircilik Kanunu Tasarısı Taslağı’ çalışmanın kamuoyunda tartışılması yoluyla elde edilen birikimi dikkate almamaktadır. İlginç olan bu çalışmaların, yakın geçmişte, aynı hükümet döneminde yapılmış olmasıdır.

⁽⁷⁾ 2001 yılında çıkarılan 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile getirilen ve kamu hizmetinin özelleştirilmesi temeline dayanan yeni yapı denetim sistemi öncelikle 19 pilot ilde uygulanmıştır. Bu süreçte yeni sistemin aksayan yanları ortaya çıkmış ve ülke çapında yaygınlaştırılmasından önce yeni bir yapı denetim kanunu düzenlenmesi ilgili meslek odalarının da dikkat çektiği bir konu haline gelmiştir. Ancak, son birkaç yılda hazırlanan çeşitli taslaklar denetim firması ile yapı sahibi/ yüklenici arasındaki firma-müşteri ilişkisinin sakıncalı yanlarını giderecek denetim önlemlerini geliştirmekten uzak kalmış, dahası kamu binalarının denetim kapsamı dışında tutulmasını sürdürmüştür. Ayrıca, bir torba yasa niteliğinde olan son Yapı Denetim Kanunu Tasarısı Taslağı, İmar Kanunu, Kıyı Kanunu, Mera Kanunu gibi yasalarda yapılacak değişiklik önerileri ile yapılaşma izni verilecek alanların kapsamını genişletmiş ve kıyılarda mevcut ruhsatsız yapılaşmalara af getirmiştir; bu haliyle afet risklerinin azaltılması politikasıyla son derece çelişen düzenlemeleri içermektedir. Bu çelişkiler kapsamda başka bir örnek, 2003 yılında çıkarılan 4964 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması” hakkında kanunun 4. maddesi ile afet konutlarının inşasında Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu aranması koşulunun ortadan kaldırılmasıdır.

⁽⁸⁾ Örneğin, 2008 yılında çıkarılan ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nda değişiklik yapan 5761 sayılı yasa başta devlet ormanları olmak üzere mera, yayla ve kıyı alanlarının yerli ve yabancı turizm yatırımlarına açılması kolaylaştırmıştır. Arazi kullanımını sermaye yatırımları lehine çeviren benzer düzenlemelerin 2004 yılında çıkarılan 5177 ve 5178 sayılı Maden ve Mera Kanunları ile başladığı söylenebilir.

6306 sayılı yasanın taşıdığı başlıkla ve açıklanan gerekçesiyle çelişen bir içeriğe sahip oluşu afet risklerinin önlenmesini fiziksel dönüşüm ile sınırlı tutan yaklaşımından da anlaşılmaktadır. Yasa afet risklerinin azaltılması politikasının sürekliliğinin sağlanması açısından kritik olan toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine odaklanmamakta, dönüşüm sürecinde devletin müdahale yetkisini tek yönlü arttırırken⁽⁹⁾ bu dönüşümden etkilenenlerin sürece katılımını bireysel düzeyde tanımlayarak kentsel dönüşümün finansman ve proje uygulama boyutlarında kullanılabilecek kolektif çözümleri dışlamaktadır. Böylece, afet risklerinin toplumsal olarak üretildiği gerçeğiyle çelişen bir çözüm yolu sunarak tamamen piyasaya dayalı bireysel bir finansman modeli tanımlamakta ve kolektifliği ancak devlet-sermaye işbirliği anlamında sağlamaktadır⁽¹⁰⁾. Dolayısıyla, yasanın afet riski altındaki alanların dönüşümü sürecinde tanımladığı başat aktörler devlet, binaların

yeniden inşaa etkinliğini

⁽⁹⁾ Devlet-vatandaş arasındaki ilişkide devletin vatandaş üzerindeki yaptırım yetkisinin tek yönlü artırılması yasanın madde 6, fıkra (5), 9. bendinde açıkça görülmektedir. Buna göre, yasa kapsamında uygulanacak idari işlemlere karşı vatandaşlar “tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde dava açılacaklar, ancak bu davalarda yürütmeyi durdurma kararı verilemeyecektir”.

⁽¹⁰⁾ 10.04.2013 itibariyle ÇŞB ile 6306 sayılı yasa kapsamında “faiz desteği protokolü” imzalayan 16 banka vardır. Bunlar, İş Bankası, Denizbank, Akbank, Halkbank, Türkiye Finans, Vakıfbank, Yapı Kredi, Bank Asya, TEB, Garanti, Şekerbank, alBaraka, Kuveyt Türk, Finansbank, Ziraat Bankası, ING Bank’dır (<http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=8198>).

⁽¹¹⁾ Bu kapsamda, hükümet 6831 sayılı Orman Kanunu’na göre Hazine adına orman dışına çıkarılan yerlerin (kamuoyunda 2b arazileri olarak bilinen alanlar) satışından elde edilecek gelirlere öncelik vermiş ancak beklenen sonuca ulaşamamıştır. Bu da Çevre ve Şehircilik Bakanı’nın da söz ettiği gibi diğer finans kaynaklarının önemini arttırmıştır: “2b’den kentsel dönüşüme 3,5-4 milyar liralık gelir aktarılmasını bekliyorduk. Ancak 750 milyon lira geldi. Döner sermayeden gelen parayla bunu 1 milyar liraya tamamladık...Özellikle Japonya ile kredi görüşmeleri yapıyoruz...Kullanabileceğimiz kredi miktarı 2 milyar ya da 10 milyar dolar olabilir. Dönüşüm sürecine bağlı olarak bu rakam 100 milyar dolara da çıkabilir. Bakanlığımızın bunu finanse edecek gücü var” (<http://ekonomi.milliyet.com.tr/kentsel-donusume-sifir-faiz-destegi/ekonomi/ekonomidetay/14.12.2012/1641640/default.htm>; 12.04.2013 tarihinde erişildi).

gerçekleştirecek inşaat şirketleri ve piyasa kaynaklı finansman modeli gereği öne çıkan bankalar ve diğer finans kuruluşlarıdır.

Yasa dönüşüm gelirlerini oluşturacak bileşenlerine çeşitli katkı payları, idari para cezaları, hazine arazilerinin satışından elde edilen gelirler⁽¹¹⁾, İller Bankası Anonim Şirketi’ne ait araziler üzerinde gerçekleştirilecek projelerden elde edilecek gelirler ile TOKİ’nin Emlak GYO üzerinden girişimci olarak rol aldığı prestij projelerinden elde ettiği gelirleri dahil etmektedir. Hükümetin yirmi yıllık bir döneme yayılacağını açıkladığı ve 400 milyar \$ kaynak gerektireceğini öngördüğü “afet risklerinin azaltılmasına karşı kentsel dönüşüm girişimi” sürecinde vergi, harç, katkı payı gibi kalemlerden sağlanacak gelirlerin küçük bir paya sahip olacağını, asıl kaynağın öncelikle piyasadan, daha sonra da kamu arazileri üzerinde geliştirilecek prestij projelerinden elde edileceğini tahmin etmek zor değildir.

Faiz destekleriyle vatandaşın piyasaya borçlanmasını teşvik eden devlet benzer bir desteği müteahhitler üzerinden de bulmaya çalışmaktadır ⁽¹²⁾. Müteahhitlerin faiz desteği sağlama karşılığında proje emsallerinin arttırılması, imar planlarının kent bütünündeki sonuçlar hiçe sayılarak tasarlanan proje doğrultusunda tadil edilmesi, kıyı ve orman alanları gibi bölgelerin yapılaşmaya açılması yönündeki mevcut baskılarının çoğalacağı öngörülebilir. Bu da yine 6306 sayılı yasa ve ilgili yönetmeliklerinin afet risklerinin önlenmesi ile taban tabana zıt, hatta bu riskleri çoğaltan bir yaklaşımla hazırlandığına işaret etmektedir.

Sonuç Yerine: “Kim İçin” Kentsel Dönüşüm?

Gerek istatistiki verilerin değerlendirilmesi, gerek büyük kentlerde yoğunlaşmak üzere son dönemdeki yeni yapılaşmanın mega projeler, finans ve turizm merkezleri, lüks konut ve ofis ağırlıklı prestij projeleri biçiminde olduğunun açıkça gözlenmesi Türkiye’de son on yıllık dönemde bir siyasa olarak devreye sokulan kentsel dönüşümün ekonomik değer ve öncelikler etrafında şekillendiğini, dahası bu önceliklerin büyük ölçekli inşaat ve finans sermayesinin çıkarları tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Afet risklerinin önlenmesi gerekçesiyle çıkarılan, ancak bu gerekçeyle

hayli çelişen bir içeriğe sahip olan 6306 sayılı yasanın KD’ye ait bu mevcut seyri yoğunlaştırarak ve yayarak sürdüreceği anlaşılmaktadır.

İnşaat, gayrimenkul ve finans sermayesinin oluşturduğu üçgenin yönlendirmesiyle, bu çıkarların kendi aralarında ve devletle giriştikleri çeşitli koalisyonların hedefleri doğrultusunda devam edecek olan bir kentsel dönüşüm süreci kısa vadede kentlerin tarihi ve doğal özellikleri ile öne çıkan, yani ekonomik değere çevrilebilecek nitelikler taşıyan bölgelerine odaklanacak ve/ veya arazi geliştirme, tasarım ve finansman gibi temel alanlar açısından kar oranlarının yüksek olduğu projelerin geliştirilmesini zorlayacaktır. Mevcut kentsel dönüşüm pratiği kentin geneline ve dönüşümün gerçekleşeceği alanlara yönelik olarak değerlerin formülasyonu, araçların belirlenmesi, alternatiflerin irdelenmesi süreçlerini içeren sistematik ve bütüncül planlama mantığı dışında yürütülmektedir. Bu da göz önüne alındığında önümüzdeki dönemde afet risklerinin yüksek olduğu ve genelde kentin dar gelir gruplarının yoğunlaştığı kent içi bölgelerin karlılık, kolay uygulanabilirlik (arazi mülkiyet deseni, yaşayanların sosyo-ekonomik düzeyi gibi ölçütleri içeren) vb. gibi filtrelerden geçirilmesi sonucunda birtakım dönüşüm adacıklarının oluşması büyük olasılıktır.

⁽¹²⁾ Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, “İhalelerde faiz farkını karşılayacak müteahhitlere öncelik tanıyacağız. Zaten bunu kendi konut projelerinde uygulayan müteahhitler var. Şu anda görüşmelerimiz sürüyor” dedi. (<http://ekonomi.milliyet.com.tr/kentsel-donusume-sifir-faiz-destegi/ekonomi/ekonomidetay/14.12.2012/1641640/default.htm>)

Bu tür bir kentsel gelişim dinamiği uluslararası finans merkezi, turizm kenti, marka şehir vs. etiketleriyle kentlere bir gömlek gibi giydirilmek istenen yapay kimliklerin arkasındaki itici güç ve aynı zamanda bu “kentsel kimlik politikasının” bir sonucudur. Bu kimlik politikasının kentte yaşayanların gereksinim ve önceliklerini yatırımcı ve turistlerin ihtiyaçlarının gerisine iten tutumu ile artan yasal devlet müdahalesinin sermaye lehine kurgulandığı, dışlayıcı ve fiziksel değişim boyutuna hapsedilmiş, üstüne üstlük afet risklerini bahane eden bir kentsel dönüşüm siyasasının kesişiminde kentsel ayrışmanın bir üst kimlik olarak yerleşeceğini ve Kurtuluş (2003)’un da işaret ettiği gibi sınıfsal kimliklerin uluslararası bir boyut da kazanarak mekanda daha derine kazınacağını söylemek mümkündür.

R. Keleş “Urban Regeneration in İstanbul”, Draft paper to be presented to Priority Action Programme Regional Activity Center by Ankara University and Eastern Mediterranean University, 2003.

T.H.G. Dang, S.P. Low “Role of construction in economic development: Review of key concepts in the past 40 years”, Habitat International, No. 35 2011 s. 118-125.

REFERANSLAR

B.J.L. Berry “Islands of renewal in seas of decay”, The New Urban Reality (der.) P.E. Peterson, Washington DC: The Brookings Institute, 1985 s. 69-96.

D. Özdemir “The Role of the Public Sector in the Provision of Housing Supply in Turkey, 1950–2009”, International Journal of Urban and Regional Research, vol. 35.6 Kasım 2011 s. 1099-1117.

E.K. Wyly, D.J. Hammel “Islands of Decay in Seas of Renewal: Housing Policy and the Resurgence of Gentrification”, Housing Policy Debate, vol.10 (4) 1999 s.711-771.

H Kurtuluş “Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, Doğu-Batı, yıl 6 sayı 23 Mayıs- Haziran-Temmuz 2003, s.75-96.

M. Ersoy “Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü”, Kent ve Planlama (der.) A. Mengi, 2007 s. 129-164.

SON YASAL DÜZENLEMELER VE GETİRDİKLERİ

Dr. Ümit Özcan

TMMOB Şehir Plancıları Odası 2. Başkanı
e-posta: drumitozcan@gmail.com

Ülkemizde son yıllarda özellikle imar alanında hızı giderek artan ve yaygınlaşan bir biçimde mevzuat değişiklikleri gerçekleşmektedir. Son iki yılı esas alacak olursak, imar alanını son derece köklü bir biçimde doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyen bir dizi düzenleme gerçekleştirilmiş durumdadır. Yapılmış olan bu düzenlemeleri topluca değerlendirdiğimizde; ne yazık ki yeni düzenlemelerle geline noktaların gerek uluslararası düzenlemeler ve gerekse günümüz toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması bakımından hiç te olumlu olmayan gelişmelere yol açacak nitelikte oldukları görülmektedir.

TÜRKİYENİN TARAF OLDUĞU ULUSLARASI SÖZLEŞMELER

Konuyu uluslararası yaklaşımlar açısından değerlendirecek olursak; bilindiği üzere Türkiye AB uyum süreci içinde, Avrupa'ya entegre olmaya çalışan, BM üyesi bir ülkedir.

BM'nin 2. Dünya savaşı sonrası gerçekleştirdiği en önemli uygulamalarından biri olan İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 yılının Haziran ayında hazırlanan ve düzeltmelerle birlikte 10 Aralık 1984 tarihinde kabul edilen 30 maddelik bir bildiridir. Türkiye, Beyannameyi 27 Mayıs 1949 yılında

Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul etti, ancak hiçbir zaman kanunlaştırarak iç hukukuna mal etmedi. Buna karşılık, Birleşmiş Milletlerce gelişen insan hak ve hürriyetlerini içerir bir diğer çalışma olan, insan hakları ve demokratikleşme konusunda evrensel normları belirleyen en önemli uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilen "**Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi**"ni 15 Ağustos 2000 tarihinde imzaladı. Bugüne kadar BM üyesi 188 ülkeden 144'ünün imzaladığı sözleşme, 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM'de onaylanarak iç hukuk belgesi hükmünü kazandı.

Değişen dünyada giderek artmakta olan çevre sorunlarının üstesinden gelinmesi amacıyla 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen "**Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı**"nda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzaya açılmış ve ülkelerin onaylamasıyla 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Konferansta ayrıca "**Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi**" ve "**Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi**" kabul edilmiştir.

Dünyadaki sanayileşme, şehirleşme gibi biyolojik çeşitlilik üzerindeki baskıları artıran süreçlerin hızlanması ile birlikte doğan ihtiyaç üzerine Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ni Türkiye 1992'de imzalamış

ve 29 Ağustos 1996 tarih ve 4177 sayılı Kanun ile onaylamıştır.

Türkiye Biyoçeşitlilik Sözleşmesine 1996 yılında taraf olarak, biyolojik çeşitliliğini korumak ve sürdürülebilir biçimde kullanmakla yükümlü olduğunu onaylamış, biyoçeşitliliğin belirli insan faaliyetleri yüzünden önemli ölçüde azalmakta olmasından kaygı duyduğunu belirterek anlaşmayı imzalamıştır. Ayrıca sözleşmeye göre %4 olan koruma alanlarımızı artırma sözü vermiştir. 2010 yılında toplanan Dünya Biyoçeşitlilik Konferansı'nda 2020 yılına kadar biyoçeşitliğimizin karalarda %17, sularda da %10'a çıkarılacağı uluslararası platformlarda kayıt altına alınmış durumdadır.

Türkiye Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'ni 15 Ekim 1994 tarihinde imzalamış, Onaylanması Hakkında Karar 16 Mayıs 1998 tarihinde resmi gazetede yayınlayarak yürürlüğe sokmuştur. Çölleşme, biyolojik çeşitlilik ve su kaynaklarının korunarak sürdürülebilir kullanımının sağlanması, iklim değişikliği ve küresel ısınma ile yakından ilgilidir.

1992 yılında Rio'da kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin yaptırım gücünü somutlaştırmak amacıyla 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü ile iklim değişikliğiyle ilgili daha somut kararlar oluşturulmuş ve tüm dünya, iklim değişikliğine karşı önlemler alma gereği üzerinde birleşerek, “sürdürülebilir kalkınma” kriterleri üzerinde uzlaşmıştır.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) yönelik Kyoto Protokolüne katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı 05 Şubat 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet

Meclisi Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Söz konusu 5836 sayılı Kanun 17.02.2009 tarih ve 27144 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi de Türkiye tarafından onaylanmış uluslararası kurallar arasındadır. 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Bu sözleşme ile kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, fakat sosyal ve ekonomik şartların değişmesiyle bu durumu vahimleştiren daha da tehlikeli çürüme ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir şekilde yok olma tehdidi altında olduğu, kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği, kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslararası sözleşme, tavsiye ve kararların hangi halka ait olursa olsun bu eşsiz ve yeri doldurulmaz kültür varlıklarının korunmasının dünyanın bütün halkları için önemini gösterdiği ve Kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğinin altı çizilerek gerekli düzenlemeler hükme bağlanmaktadır.

Birleşmiş Milletlerce **“Binyıl Kalkınma Hedefleri”** başlığı altında 2000 yılından bu yana aşırı yoksulluğun, hastalıkların ve çevrenin tahrip edilmesinin önüne geçilmesi için atılması gereken adımların belirlenmesi çabalarını başlatmış durumdadır. Bu çerçevede belirlenen BM 2015 Küresel

Kalkınma Gündemi odağına “ekolojik kıyamet” olarak tanımlanan İklim değişikliğini koymaktadır. Doğal kaynakların yok edilmesini sadece ekolojik bir sorun olarak değil, doğal kaynaklarla birlikte sermaye kaynakların da yok edilmesi olarak ele alan çalışmalara Türkiye’de dahildir.

BM 2015 Küresel Kalkınma Gündemi “**çevre**” sorunsalını sosyal, siyasal ve ekonomik boyutları ile ele almaktadır. Bu nedenle; “**Global düşün yerel uygula**”, “**Akıllı şehirler**” (teknolojik şehirler), “**Yoksullukla mücadele**”, “**Gelir dağılımında dengesizliklerin artışı**” ve “**karbon salınıminin azaltılması**” ana başlıklarında ülkelere görev vermektedir.

2015 Sonrası Kalkınma Gündemini belirleme sürecinde görevlendirilen Birleşmiş Milletler (BM) Görev Takımı, bugüne kadar elde edilen deneyimleri gözden geçirerek, Genel Sekreter’e yeni kalkınma gündemi için muhtemel hatları saptadıkları bir rapor sunmuş ve 2015 sonrası kalkınma gündemi Türkiye’nin de dahil olduğu 60 ülkede tartışılmaya başlanmıştır. Raporda, iktisadi ve toplumsal kalkınmayı, çevresel sürdürülebilirliği ve barış ve güveni sağlayacak, sınırlı sayıda somut ve evrensel hedefler belirlenmesi önerilmektedir. 2015 sonrası kalkınma çerçevesi ile ilgili tartışmaların sonunda, insan haklarına dayanan, eşitsizlikleri gidermeyi amaçlayan ve çevresel sürdürülebilirliği sağlayan bir kalkınma gündeminin ana vizyonunun ve temel hatlarının belirlenmesini beklenmektedir. 2015 sonrası kalkınma gündeminin başarısı için kritik bir öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık politikalarında iyileştirme ve enerjiye erişim, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin ötesinde bir

kalkınmanın sağlanmasında anahtar etkiye sahip alanlar olarak tanımlanmaktadır..

Bir başka ifadeyle, Türkiye sadece ulusal mevzuatı açısından değil, TBMM tarafından onaylanarak ulusal mevzuat haline gelmiş uluslararası kurallara da uymayı uluslararası platformlarda kabul ve taahhüt etmiş bir ülke konumundadır.

İç hukuka mal olmuş uluslararası mevzuattan başlayarak konuya girmiş olmamızın nedeni, son birkaç yıldır ülkemizde özellikle toplumsal yaşamın mekânsal taleplerini “**sürdürülebilirlik**” ilkeleri ışığında karşılamak üzere gelişen ve uluslararası kabul görmüş tanımıyla “**var olan nesillerin temel ihtiyaçlarının gelecek nesillerin de ihtiyaçları gözetilerek karşılanması**” noktasında nerede durduğumuzun açıkça görülmesi ihtiyacındandır.

AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUN

Hepimizin yakından bildiği üzere Türkiye topraklarının %98’i afet riski taşımaktadır. 1999 yılında yaşanan Marmara depremi sonrasında bazı düzenlemelere gidilmişse de, deprem gerçeğinden hareketle hazırlanmış olan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73’ncü maddesinde “kentsel dönüşüm” ile yeni bir sayfa açılmış, ancak yapılan düzenlemelerin önemli bir bölümünün Anayasaya aykırı olduğu iddiaları gündeme gelmiştir.

Ana muhalefet partisnin yanı sıra TMMOB Şehir Plancıları Odasının 16.07.2010 tarihinde almış olduğu “**Ballıkuyumcu Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Sınırı**” kararına yönelik açılan davada; iptal isteminin gerekçeleri arasında yer alan “Belediye Kanunu’nun 73’ncü maddesinin

Anayasa'nın 2. Maddesinde yer alan **"Hukuk Devleti"**, 35'inci maddesinde yer alan; **"Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir."** Hükmüne ve 127'nci maddesinde yer alan; "yerel yönetim" ilkelerine aykırı olduğuna ilişkin iddialarının uygun görüldüğü tarihten sonra hükümetçe yeni bir düzenlemenin gündeme getirilmesi söz konusu olmuştur.

Ülkemiz kentlerinin önemli bir bölümünün plansız ve kaçak yapılaştığı, güvenli ve sağlıklı yaşanabilir alanlar haline gelemediği, bu alanlarda bir yenilenme ve dönüşüm gereksinimi olduğu açıktır. Ancak bu gereksinimin Anayasa'da yer alan temel hak ve hürriyetleri kısıtlayan düzenlemelerle, oluşan rantın yandaşlara aktarımı temelinde, zor kullanarak gerçekleştirilmesi kabul edilemez bir anlayış olduğu savıyla gerçekleşen iptallerin önüne geçilmesi noktasında 23 Ekim 2011 tarihinde yaşanan ve Van ve Erciş kentlerimiz ile çevresindeki köylerde ağır yıkıma ve can kayıplarına neden olan deprem iptale konu 73. Maddenin yerine yeni bir yasa ile çok daha ağır ihlaller içeren bir düzenlemenin getirilmesi noktasında ciddi bir vesile olmuştur.

Bu yargıya varılmasının temel nedeni; 17 Ağustos 2011 tarihinde, 1999 depreminin 12. yıldönümünde Resmi Gazetede yayımlanan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ülke genelinde yaygınlaştırılan, plansız, ruhsatsız ve denetimsiz yapılaşmaya ilişkin kurallar ve yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu düzenlemesiyle mahalleye dönüşen tüm köylerde mevcut tüm yapıların **"ruhsatlı sayılması"** düzenlemeleri **"depreme karşı güvenli yapılaşma"** iddiasındaki iktidar

açısından büyük bir çelişki oluşturuyor olmasındandır..

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun 16 Mayıs 2012 tarihinde kabul edildi. Yapılan düzenleme ile en temel insan haklarından biri olan "barınma hakkının" savunulması ve **"proje alanı"** olarak tanımlanan alan için dayatılan anlaşmaya karşı çıkılması yasaklanmakta ve cezalandırılmaktadır. Bu niteliğiyle Kanun, başta sözünü ettiğimiz 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM'de onaylanarak iç hukuk belgesi hükmünü kazanan **"Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi"**ne aykırıdır.

Yasa hükümlerinin gerektiğinde sağlam yapılara da uygulanabilmesine ilişkin endişe verici düzenleme de açıkça Anayasanın 35'inci maddesinde yer alan; **"Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir"** ilkesine aykırıdır. Bu düzenleme ile güvenli, risk taşımayan yapılarda oturan kişilerin hukuksal güvencelerini, barınma haklarını, konut dokunulmazlığını, belirsizlik taşıyan **"uygulama bütünlüğü"** kavramına dayanarak ortadan kaldırılmaktadır. Yasa yürürlüğe girdiği günden başlayarak, Türkiye sınırları içinde hiç kimsenin konutu ve barınma hakkı güvende değildir.

Riskli alanlardaki yapılara verilen kamusal hizmetlerin durdurulmasına ilişkin düzenleme, barınma sorunlarının çözümüne ilişkin kararlarla desteklenmediği sürece bu alanlarda yaşayanlar açısından kabul edilemez, insan haklarına ve sosyal devlet ilkesine aykırıdır.

Altyapı maliyetlerinin konutları yıktırılanlara ödetilmesi, Anayasanın Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet ilkeleri ile çelişen bir düzenlemedir. Yasada yapılan **"gerekli görüldüğünde Bakanlar Kurulu kararı ile**

sosyal donatı ve altyapı harcamaları uygulama maliyetine dahil edilmeyebilir" biçimindeki istisna düzenlemesi, genel olarak sosyal donatı ve altyapı harcamalarının maliyete ekleneceğini göstermektedir.

Yasa ile yetkinin genel olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmesi, yerleşmelerin asıl sorumlusu olan yerel yönetim birimlerinin devre dışı bırakılması Anayasının127'nci maddesinde yer alan; **"yerel yönetim"** ilkelerine aykırı olmanın yanı sıra, 4 Haziran 2003'te kabul edilen **"Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi"**nin yerinden yönetim ve demokratik katılım ilkelerine de aykırıdır.

Yasanın **"Uygulanmayacak mevzuat"** başlıklı maddesinde yapılan düzenleme ile ülkemizin sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlikleri koruma altına alan yasal kurallardan sınırsız biçimde vazgeçilmektedir. Bu düzenleme ise 17.02.2009 tarihinde iç hukukumuzda da geçmiş olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin ruhuna ve genel ilkelerine aykırıdır.

Bundan daha da ilginç, 6306 Sayılı Kanun uygulamalarına muhalefet etmek te aynı kanunla cezai yaptırımlara konu edilmekte, kanunun geniş kitlelere benimsetilmesi amacıyla bakanlık sansüründe **"kamu spotları"**nın yayınlanması hükme bağlanmaktadır. (Madde 8)

Bu düzenlemeler 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM'de onaylanarak iç hukuk belgesi hükmünü kazanan **"Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi"**ne aykırıdır.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun bir yıldır sürmekte olan uygulamalarına

baktığımızda yapılan uygulamaların kanunun adında belirtilen afet riski karşısında gerekli önlemlerin alınmasından çok, kentsel rantların yükseldiği ancak yoksul kesimler tarafından kullanılan alanların yüksek rantlı yapılaşmaya kazandırılmasına veya boş arazilerin yüksek katlı yapılaşmaya açılmasına yol açtığı görülmektedir. Ankara'dan örneklemek gerekirse; 10 katlı ruhsatsız ve plansız yapılardan oluşan ve her hangi bir risk karşısında son derece güvensiz yapılara sahip olan Demetevler bölgesinde gerçekten kentsel dönüşüm ihtiyacı olduğu bakanlık yetkilerince de kabul edilmesine karşın hiçbir uygulama yapılmamaktadır. Buna karşılık rantı yüksek Dikmen ve Büyükesat Vadisi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi ile büyük firmaların inşaatla başlayabilmesini sağlayacak projelerle **"kentsel dönüşüm"** çalışmaları sürdürülmektedir.

Yasa halkın da sıkça belirttiği gibi **"kentsel dönüşüm değil, rantsal dönüşüm"** sloganlarına uygun uygulamalarla anılmaktadır.

Bilindiği gibi son yasal düzenlemeler sadece halk arasında bilindiği gibi Kentsel Dönüşüm yasası ile de sınırlı değildir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanmakta olan ekonomik krizin aşılması için inşaat sektörünün teşviki amacıyla çıkarılmış olan yasal düzenlemeler Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile sınırlı değildir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73'ncü maddesindeki değişikliklerle başlayan Kentsel dönüşüm uygulamaları başlangıçta TOKİ ile inşaat firmaları arasında yapılan **"kar paylaşım"** anlaşmaları ile kotarılabildikçe, artan konut stokunun yüksek gelir gruplarına yönelik olanlarında talep

tıkanması yaşanmaya başlamıştı. Orta ve düşük gelirli için TOKİ eliyle üretilen konut stoku başlangıçta yüksek bir taleple karşılaşmış olsa da rantı yüksek alanlardan çıkartılan yoksullara banka kredileri ile borçlandırılarak tahsis edilen konutların geri ödemelerinin yapılamaması nedeniyle yoksullukta yeni bir sayfa açılmıştır. Bu kanun uygulamasıyla ülkemizde ilk defa **“evsizler”** sorunu ülke gündemine girmiştir.

TOKİ'nin elindeki konut stokuyla ilgili resmi bilgilere erişmek mümkün olmamakla birlikte bazı maddi veriler eldeki boş konut stok toplamının 1.000.000 civarında olduğunu göstermektedir.

Bu durum inşaat sektörü üreticilerinin eskisi gibi **“kar paylaşımı”** esasıyla inşaat yapmaktan vaz geçmeye başlamasını gündeme getirmiştir.

5 Şubat 2012'de Milliyet Ekonomi'de yayımlanan araştırmada, sadece İstanbul'da 40 inşaat firmasının verilerine göre konut stokunun 300 bini aştığı, bunun eritilemeyeceği söylenmektedir.

Bu durum karşısında hükümetin ilgisi kar paylaşımı esasından, ihale usulüne ağırlıkla dönen TOKİ inşaatları için kaynak bulma ve talep yaratma noktalarında yoğunlaşmıştır. Kaynak yaratmak amacıyla gündeme getirilen, halk arasında **“2B Yasası”** olarak bilinen **“Orman Köylülerinin**

Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun” ile yabancılara gayrimenkul satışının kapsamını değiştiren **“Tapu Kanunu ve Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”** olmuştur.

Bu yasalara da sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik açılardan getirdikleri ve götördükleri açısından uluslararası anlaşmalar ışığında bakmakta yarar görüyoruz.

ORMAN KÖYLÜLERİNİN KALKINMALARININ DESTEKLENMESİ VE HAZİNE ADINA ORMAN SINIRLARI DIŞINA ÇIKARILAN YERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ İLE HAZİNEYE AİT TARIM ARAZİLERİNİN SATIŞI HAKKINDA KANUN

(2B KANUNU)

16 Mayıs 2012 tarihinde kabul edilen 6306 Sayılı Kentsel Dönüşüm Kanundan hemen önce, 19 Nisan 2012 tarihinde elde 2b ve 2a arazilerinin satışından elde edilecek gelirin %90'nının kentsel dönüşüm harcamalarında kullanılacağı karara bağlanmış olan 6292 Sayılı **“Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun”** kabul edilmiştir.

Bu satış işleminden elde edilecek gelirin %90'ına kadar olan kesiminin **“kentsel dönüşüm”** amacıyla kullanılmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bütçesine özel ödenek olarak gelir kaydedilirken, her nasıl olacaksa bilinmez bir biçimde, elde edilen gelirin %10'luk kesimiyle de satışı gerçekleşen orman alanlarının iki katı kadar alanın ıslahı, orman köylerinin nakli, iskanı ve kalkındırılması amacıyla Orman Genel Müdürlüğü kullanımına tahsis edilmektedir.

“Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi” kılıfı altında 410.000 ha. Orman alanı işgalcilerine satılması karara

bağlanırken, bununla da yetinilmeyip, hazineye ait 927.000 ha. Arazinin de tarım vb. amaçlarla kiracılarına veya isteklilerine satışı, bir başka ifade ile ülkemizin 8. Büyük ili olan Eskişehir ili ile eşit yüz ölçüme sahip alanın satışı kabul edilmiş durumdadır.

Kanun iklim değişikliği ile mücadelede özel öneme sahip olan orman alanlarının korunması ve geliştirilmesi konusunda Türkiye'nin 1992'de imzalamış ve 29 Ağustos 1996 tarih ve 4177 sayılı Kanun ile onaylamış olduğu Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ne, 15 Ekim 1994 tarihinde imzalamış, onaylanmış ve 16 Mayıs 1998 tarihinde resmi gazetede yayınlayarak yürürlüğe sokmuş olan Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'ne ve 05 Şubat 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilen, ve 17.02.2009 tarih ve 27144 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) yönelik Kyoto Protokolü'ne aykırıdır.

Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine aykırı olan kanun aynı zamanda ulusal hukuk kuralları açısından da ciddi, aykırılıklar içermektedir. Anayasa'nın yargı kararlarının uygulanma zorunluluğuna ilişkin açık hükmüne karşın bu kanun ile birlikte sürmekte olan davaların kadük hale getirilmesinin yanı sıra, kesinleşmiş ve hatta infaz edilmiş yargı kararlarına "**hak sahipleri**" (!) iki yıl içinde itiraz ederek işgal etmiş oldukları alanların satış hakkını elde edebileceklerdir. Söz konusu itirazın yapılması gereken mercii hukuk devletlerinde olması gereken biçimi ile gene yargı olmayıp, ilginç bir biçimde işgale konu olan yerdeki yetkili bakanlık ve hazine olarak tanımlanmış durumdadır. Yargı

kararlarına müdahale o denli büyüktür ki, demokratik hakların başında gelen rayiç bedeller ve tahsislere konusunda vatandaşların yargı yoluna gitmesi kanun yoluyla engellenerek son derece açık, hukuk ihlalinin yanı sıra, demokratik hak arama yollarının ortadan kaldırıldığı ilk uygulama olarak ortaya konmuş durumdadır.

2B alanlarının satışı ile hükümetin beklediği gelir düzeyine ilk altı aylık hak sahipliği bildirimleri süresi içinde erişilememiş, üç kez süre uzatımı yapılmasına ve ödemelerde ilk uygulamalardan farklı ,indirim koşulları oluşturulmasına rağmen 2B kullanıcılarının yaygın olduğu özellikle Antalya'da ve bir çok bölgede belirlenen ve itirazı mümkün olmayan "**rayiç bedeller**" ödeme güclüğü çeken köylülerce karşılanamamış ve halen yaşanmakta olan protesto gösterilerine konu olmuş durumdadır.

2B ve 2A alanları ile ilgili olarak çıkarılan kanunda; Orman alanlarında ve özel ormanlarda %6 olan yapı hakkının %15'e çıkarılması, üniversite ve yurtların kurulabilmesi için Orman alanlarının YÖK'e bedeli karşılığında satılabilmesi, 6831 sayılı kanunun 8. Maddesi uyarınca 31.12.2011 tarihinden önce müsaderesine karar verilen ve tapuları iptal edilen fabrika ve ticari tesislerin işgalcilerine 29 yıllığına kiraya verilmesi de kabul edilmiştir. Kanunla sadece 2B alanlarının satışı yoluyla ormansızlaştırmanın yolunun açılmasıyla da yetinilmeyerek, Devlet ormanlarında toplu yerleşimin bulunduğu alanların Bakanlar Kurulunca "**yayla**" ilan edilerek bu alanlarda mevcut yapılaşma durumunu belirleyen vaziyet planları yapılarak, tespit edilen taşınmazların Anayasa'nın 169 ve 170. Maddeleri değiştirilinceye kadar Orman Genel Müdürlüğü adına tescil edilerek işletmeye alınması ve işgalci yapı

sahiplerine kiralanması, Orman Genel Müdürlüğünce yapılacak planlarla devlet ormanı niteliğindeki **"yaylalarda"** bina ve tesislerin yapılabilir hale getirilmesini de hükme bağlamanın yanı sıra, ancak kentsel dönüşüm yapılarak daha yüksek rantlara konu edilebilecek, deprem vb. doğal afetler durumunda kullanılmak üzere talep edilmiş olup da, bu amaçla kullanılmamış orman alanları da dahil olmak üzere orman alanlarını da **"Proje Alanı"** tanımı altında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kullanımına tahsis etmektedir.

Kanunun **"proje alanı"** tanımı kentsel dönüşüm amacıyla kullanılabilir orman alanlarına atıfta bulunarak bu alanları Çevre ve Şehircilik Bakanlığının insaf ve yetkisine bırakırken, bu alanlarda yapılacak planlama çalışmaları sırasında diğer kamu kurum ve kuruluşlarından görüş alma zorunluluğu da ortadan kaldırılarak, doğal ve kültürel varlıkların bulunduğu sit alanlarında, sulama alanlarında vb. imar mevzuatı ile belirlenmiş kriterlerin hiç birine tabii olmaksızın "proje alanlarının yapılaşmaya açılmasını hükme bağlamaktadır. Bu yolla orman alanlarının yanı sıra, kıyıların, meraların, kültürel varlıkların, halk sağlığının ve gelecek kuşakları devretmemiz gereken tüm değerlerin tahribatı için bu güne dek görülmemiş bir düzenleme hükme bağlanmış durumdadır. Öyle ki; içme ve kullanma barajları için getirilmiş olan 700m. lik içinde tarım bile yapılamayan **"mutlak koruma bandı"** bu kanun özelinde 300m. ye indirilerek **"göl manzaralı villalara"** tapu dağıtımı mümkün kılınmaktadır. Kıyı kanununa aykırı yapılar da bu kapsamda unutulmamış, sadece ormanı değil, aynı zamanda kıyıları da işgal etmiş olan yapıların bulunduğu alanların da işgalcilerine satışı ve mevcut yapılarının ruhsatlandırılması, gerektiğinde kat

mülkiyeti de tesis edilecek biçimde ruhsatlandırmaları ve satışı da bu kanunla mümkün kılınmış durumdadır.

TAPU KANUNU VE KADASTRO KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA İLİŞKİN KANUN

6302 Sayılı Tapu Kanunu ve Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu 3 Mayıs 2012 tarihinde yani, Kentsel dönüşüm ve 2B düzenlemeleri ile eş zamanlı olarak gündeme getirilmiştir. Kanunun hazırlanma gereğinin Bir yandan Kentsel dönüşüm çalışmaları ile yeni rant alanları yaratılırken özellikle meslek odaları tarafından açılmakta olan davaların mesnedini değiştirmek, öte yandan da 2B kanunu ile kentsel dönüşüm çalışmaları için gerekli mali kaynağı doğal kaynakların satışı yoluyla elde etmenin yanı sıra, mevcut ve muhtemel konut stoku için yurt dışı talep yaratma amacıyla halk arasında "yabancılar toprak satışı" olarak bilinen kanun gündeme getirilmiştir.

Bu Kanunla; uluslararası ilişkiler konusunda evrensel bir kabul olan ilişkilerde **"mütekabiliyet"** ilkesi olmayan ülke vatandaşlarına da ülke sınırlarında gayrimenkul alımı olanakları açılmış durumdadır. Bu kanuna kadar gayrimenkul alımları bina ile sınırlıyken, bu kanun sayesinde arsa ve arazi satışları da mümkün kılınmıştır.

Kanunla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilmesi mümkün kılınmış durumdadır. Kanunla getirilen; **"Yabancı uyruklu gerçek kişilerin edindikleri taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli**

nitelikteki sınırlı aynı hakların toplam alanı, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün yüzde onunu ve kişi başına ülke genelinde otuz hektarı geçemez” hükmü “Bakanlar Kurulu kişi başına ülke genelinde edinilebilecek miktarı iki katına kadar artırmaya yetkilidir” hükmü ile genişletilmiştir.

Yabancıların Türkiye de gayrimenkul edinimi sınırları o denli genişletilmiştir ki; 18/12/1981 tarihli ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu şirketlerin, askeri yasak bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri ve aynı Kanunun 28 inci maddesi çerçevesinde belirlenen bölgelerdeki taşınmaz mülkiyeti edinimleri Genelkurmay Başkanlığının ya da yetkilendireceği komutanlıkların; özel güvenlik bölgelerindeki taşınmaz mülkiyeti edinimleri ise taşınmazın bulunduğu yerdeki valiliğin iznine bağlanmıştır.

Yabancılar toprak satışını 25 dönümden 300 dönüme çıkaran ve Bakanlar Kurulu'na bu miktarı 600 dönüme çıkarma yetkisi veren kanun uyarınca gerçekleşmiş olan satış işlemlerinin miktarı hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanı tarafından yapılan açıklamaya göre Türkiye’de 2003’ün başından 2012’nin sonuna kadar yabancılar toplam 137 milyon metrekare taşınmaz satıldığı, Kanunun çıktığı 18 Mayıs 2012 tarihinden 4 Şubat 2013 tarihine kadar satılan taşınmaz alanın 4 milyon 525 bin 680 metrekare olduğu bilgisi verilen bir soru önergesi karşılığında verilmiştir

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERLE YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

6223 sayılı **“Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini**

Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu” ile başlayan ve birbiri ardı sıra çıkartılan KHK’ler, kanunlar ve yönetmelikler ile sürdürülen süreç ile meslek alanımızı ilgilendiren bir çok konuda son derece köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu Yetki Kanunu’na dayalı olarak çıkartılarak, 8 Haziran 2011 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 11 KHK ile bakanlıkların görev yetki ve teşkilatlanması yeniden tanımlanmış; daha sonra bu KHK’lerde değişiklik yapan 24 adet **“kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılmasına dair kanun”** ile bakanlıkların teşkilat ve görevlerinin belirlendiği 35 KHK ve KHK değişikliği yürürlüğe girmiştir.

Meslek alanımızla doğrudan ilgili olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın kuruluşuna dair 644, 648 ve 653 sayılı KHK’ler ile başlatılan süreç, başta Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, İmar Kanunu, Yapı Denetim Kanunu, Kıyı Kanunu olmak üzere 14 kanunda değişiklik yapılmak suretiyle, ülkemizdeki imar faaliyetleri ve yapı üretim sürecinin, demokratik katılım mekanizmaları olmaksızın, yerel yönetimleri de işlevsizleştirecek şekilde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlandığı ve adeta Bakanlığın **“Türkiye Belediye Başkanlığı”**na dönüştürüldüğü bir kurguyu dayatmaktadır. O tarihten bugüne Resmî Gazete ’de yayımlanan toplam 162 mevzuat, doğrudan ya da dolaylı olarak meslek alanımıza ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Yerel yönetimlerin yapı ruhsatı düzenleme yetkisini dahi içeren bu değişiklikler BM HABİTAT kararları ile uluslararası düzeyde

yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi kararlaştırılan **“yerinden yönetim”** ve **“demokratik katılım kanallarının açılması”** ilkeleri ile taban tabana zıt, merkezi yönetimi güçlendiren kararlar dizisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokratik katılım kanallarını tıkayan, yerel yönetim yetkilerini merkezi hükümete devreden bu düzenlemeler insan hakları ve demokratikleşme konusunda evrensel normları belirleyen en önemli uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilen **“Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi”**’ne de aykırıdır. Üstelik Türkiye **“Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi”** ne 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM’de onaylanarak iç hukuk belgesi hükmünü kazandırmıştır. Bir başka ifadeyle yapılan son değişiklikler anılan uluslararası sözleşmeyi iç hukuk kuralı haline getiren aynı hükümet tarafından ihlal edilmiş durumdadır.

YAPI DENETİMİ HAKKINDA KANUN VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TASLAĞI

Yapı Denetim Kanunu Taslağı’nda mimarlık – mühendislik - planlama mesleklerine ilişkin düzenlemeler konusunda TMMOB tarafından kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirmenin ana başlıkları aşağıdaki gibidir.

Yapı Denetim Kanunu Taslağı’nda bir önceki taslakta olduğu gibi müellif, müelliflik kuruluşu, teknik müşavirlik kuruluşu gibi tanımlara yer verilerek, görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Teknik müşavirlik kuruluşlarının sınıflandırılması bakanlığın çıkaracağı yönetmeliğe bırakılmış ve ülke genelinde yapılaşma sürecinde jeolojik araştırmalardan

başlayarak kent planlaması, yapıların plan ve projelerinin hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesi konularındaki bütün iş ve işlemler, bakanlıktan alacakları yetki ve sınıflarına göre **“Teknik Müşavirlik Kuruluşlarının”** eline terk edilmiştir.

Teknik müşavirlik kuruluşlarının yapabileceği görevler dikkate alındığında, tüm mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin tek bir çatı altında toplanması öngörülmekte, böylelikle mimarlık, mühendislik, planlama mesleklerinin **“serbest meslek”** olma özelliği, daha da önemlisi bağımsız çalışma koşulları ortadan kaldırılmaktadır.

Taslakta **“mesleki sorumluluk sigortası”** ve **“yetkinlik”** kavramlarına yer verilmiş, yetkinlikle ilgili düzenlemeler bakanlığın çıkaracağı yönetmeliğe bırakılmıştır. Mesleki sorumluluk sigortasına ilişkin uygulamanın Hazine Müsteşarlığı’nca belirlenecek esaslara göre gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

Son dönemde hazırlanan tüm yasal düzenlemelerde olduğu gibi, mühendislik ve mimarlık hizmeti gerektiren faaliyetlerin yürütülmesi düzenlenirken mimar ve mühendis odaları yok sayılmakta, yetkileri göz ardı edilmekte, meslek mensuplarının denetimi alanından dışlanmaktadır. Mimarlık ve mühendislik hizmeti sunabilecek kişilerin sahip olmaları gereken niteliklerin belirlenmesinde meslek odaları yetkisiz kılınmakta, yasada hiçbir ölçüt getirilmeden yönetmelik düzenlemelerine bırakılmak suretiyle bu nitelikleri belirleme yetkisi tümüyle Bakanlığın tasarrufuna verilmektedir.

Taslağın 15. maddesinden sonra çeşitli kanunlarda değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişikliklere bakıldığında bilim-teknik dışı, hukuk dışı bir yaklaşımla kalan son

doğal alanlar, kıyı alanları, meralar, tarım alanları da koruma kapsamı sınırlarından çıkarılarak ya da yapılaşmaya açılarak talana yasal kılıf hazırlanmaktadır.

Taslağın İmar Kanunu'nda öngördüğü değişikliklerde, anılan düzenlemeler eliyle yerel yönetimlerin elinden alınan imar yetkilerine bir müdahale daha yapılarak planlama kademeleri, planlama ilkeleri göz ardı edilmektedir.

Yine tarım alanlarının tarım dışı kullanıma açılması kolaylaştırılmakta, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu hükümleri göz ardı edilmektedir.

Taslakta İmar Kanunu'nda yapılması planlanan değişiklikler ile imar planlarında, eğitim, sağlık, spor ve sosyal tesis vd. donatı için ayrılan asgari alanların kamulaştırılmayarak maliklerine verilmesi ve devlet eliyle sunulması gereken bu hizmetlerin yine bu amaçla ayrılan bu alanlarda paralı sunulması öngörülmektedir.

Taslağın İmar Kanunu'nda yapılmasını öngördüğü bir diğer değişiklik, mevcut yasada imar planlarında meydan, yol, park, yeşil saha, otopark, toplu taşıma istasyonu ve terminal gibi umumi hizmetlere ayrılmış yerler ile askerî yasak bölgeler, güvenlik bölgeleri ile ülke güvenliği ile doğrudan doğruya ilgili Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait harekât ve savunma amaçlı yerlerin, Hazine ve Özel İdarenin teklifiyle belediyelere devredilebilmesi öngörülerek, buraların da yapılaşmaya açılması söz konusu olmaktadır.

Taslak, daha önce de gündeme gelen değer artış payına yönelik düzenlemeler de içermekte ve yapılan yatırımlarla bir bölgedeki taşınmazlarda değer artışı olursa, o bölgede taşınmazı olan vatandaşlardan, artan değerın % 45'i kadar para alınmasını;

değer artış payı denilen bu paranın % 30'unun Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na, % 70'inin plan değişikliğini onaylayan idareye aktarılmasını; eğer plan büyükşehir belediye sınırları içindeyse, bu tutarın büyükşehir belediyesi ve ilgili ilçe belediyesi arasında eşit olarak paylaştırılmasını, değer artışına yol açan plan değişikliği bakanlıkça onaylanmışsa, değer artış payının tamamının bakanlığa ödenmesini öngörmektedir.

Kanun taslağı ile İmar Kanunu'nda yapılması öngörülen değişikliğe göre kent merkezlerinde resmî yapı ve tesisler ile otopark, cami, hal gibi hizmetlere ayrılan yerler özel mülkiyete konu olabilecek şekilde imar planı değişikliği yapılarak yapılaşmaya açılacak, üstelik eşdeğer alan da ayrılmayacaktır. İmar Kanunu'nda öngörülen değişiklikler içerisinde bir yandan cami alanları da dahil olmak üzere sosyal donatı alanlarının yapılaşmaya açılması yönünde değişiklik yapılırken, diğer yandan toplu yaşam mekânlarına mescit yapılması zorunluluğunun getirilmesi ise en hafif deyişle yağmayı maskeleyen, dini duyguları okşayarak vatandaşı uyutma olarak nitelenebilir.

Diğer taraftan, İmar Kanunu'nun **“yapı ruhsatı”** düzenlemelerini içeren maddesinde öngörülen değişiklik ile Yapı Denetim Kanunu'nda tanımlanan teknik müşavirlik kuruluşuna müelliflik hakkı verilmekte; aynı maddeye yapılan eklemeye de tadilat projelerinde proje müelliflerini saf dışı bırakacak uygulamaların önünün açıldığı görülmektedir.

Taslakta İmar Kanunu'nun **“Ruhsat Alma Şartları”** başlıklı maddesinde öngörülen değişikliklerde, diğer projeler olmaksızın sadece mimari ve statik projeye başvuru yeterli görülmüş, teknik müşavirlik

kuruluşunca uygun görülen projelerle başvurulması ile idareye, sadece belge kontrolü yaparak 5 gün içinde ruhsat düzenleme zorunluluğu getirilmiştir.

Kanunun **“Kamuya Ait Yapı ve Tesisler ile Sanayi Tesislerinde Ruhsat”** başlıklı 26. maddesindeki değişiklikler ile kamu kurum ve kuruluşlarında yeterli teknik personelin bulunmaması durumunda müelliflik ve fenni mesuliyete yönelik sorumluluğun teknik müşavirlik kuruluşlarına yaptırılması zorunlu hale getirilerek, kişisel bir hak olan müellifliğin bu kuruluşlara tanınmasına olanak sağlanmıştır.

Ayrıca gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından kamuya ait alanlarda inşa edilecek yapı ve tesisler ile kamu kurum ve kuruluşları, gerçek kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri ortaklığında veya yap-işlet-devret modeli ile inşa edilecek yapı ve tesislere verilecek yapı ruhsatlarında da bu kişi ya da kurumlara imtiyazlar tanınmıştır. Taslağın Belediye Gelirleri Kanunu’nun 84. maddesinde yapılan değişiklikle de, bu kişiler adeta kamu kurumu statüsüne alınarak her türlü harçtan muaf tutulmuştur.

İmar Kanunu’nun 28. maddesinde önerilen değişiklik ile **“İl sınırı içinde etüt ve projeleri düzenleyecek mimar veya mühendislerin olmaması halinde bu hizmetler görev, yetki ve sorumlulukları 38’inci maddede belirtilen meslek mensuplarına yaptırılabilir.”** ifadesine yer verilerek, asli görevleri mimar ve mühendislere yardımcı olmak olan diğer teknik elemanların mimarlık-mühendislik projeleri hazırlamalarına olanak sağlanmakta; bu suretle mimar ve mühendislerin yasal hakları hiçe sayılmaktadır. Aynı maddede **“Şantiye şefinin mimar veya mühendis olması esastır”** denilmesine karşın, yargı

kararlarının aksine bir yaklaşımla şantiyede, şantiye şefi mimar ya da mühendisin yardımcısı olarak görev alması gereken tekniker, teknisyen, teknik öğretmenlere **“şantiye şefliği”** hakkı tanınarak mimarlık ve mühendislik mesleklerine bir darbe daha vurulmaktadır.

Kıyı Kanunu’nda öngörülen değişiklikle, kıyılarda 10 metreye kadar yapı yapılabilmesine olanak sağlanarak, bu sayede kıyı talanının önü açılmaktadır. Ayrıca kıyı ve sahil şeridinde 11 Temmuz 1992 tarihinden önce inşa edilmiş yapıların korunması ve bunlara yapı ruhsatı verilmesi yönündeki eklemelerle bu tarihten önce yapılan yapılara da af getirilmiş olmaktadır.

Kıyı Kanunu’nun kıyıları koruyucu ve yapıları yasaklayıcı hükümlerinin değiştirilmesi öngörülerek, sahillere akaryakıt istasyonları ile enerji üretim tesisleri ve benzeri yapıların kurulabilmesine olanak sağlanmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu değişiklikle kıyıların dokusunu bozan kanal ve göletlerin de yapılabilmesine olanak sağlanmaktadır.

Kanun taslağında Kıyı Kanunu’nda yapılması öngörülen bir diğer değişiklik ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yetkileri artırılmakta ve **“Kıyı ve dolgu alanları ile sahil şeritlerinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun koruma amaçlı imar planlarına ilişkin hükümleri uygulanmaz.”** ifadesine yer verilerek koruma kapsamı dışına çıkarılmaktadır. Taslak ile Mera Kanunu’na ek yapılarak, meraların kentsel dönüşüm için rezerv alan olarak tahsisine olanak sağlanmasının hedeflendiği görülmektedir.

Yasa taslağında mimarların telif haklarının da ortadan kaldırılması unutulmamıştır.

Nitekim Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle korunan haklar rahatlıkla ihlal edilebilmektedir. Mülkiyet hakkının dahi rahatlıkla ihlal edildiği yasal bir düzenlemede telif haklarını koruyan bir anlayış beklemek hayal olsa gerek.

Taslağın 3. maddesi 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda değişiklik yapılmasına yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklikler ile yasanın ilim ve edebiyat eserlerini tanımlayan 1. maddesindeki ifadeler “Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleri, resmi hüviyeti olmayan her nevi haritalar, planlar, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri ile görev yetki ve sorumlulukları Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenen ve yerel yönetimler bünyesinde kurulan mimari estetik kurullarca özgün fikir ifade ettiğine karar verilen ve tescil edilen mimari proje, tasarım ve maketler.” şeklinde değiştirilerek mimari projelerin bilimsel eser olarak korunması, yerel yönetimlerde kurulacak estetik kurul kararına bırakılmaktadır.

Gerek mesleki haklar, gerek imar ve yapı üretim süreçlerine yönelik uygulamalar karşısında açık tavır koyan TMMOB ve bağlı odalar da unutulmayarak, bu taslak ile meslek odaları, yapısını değiştiren düzenlemelerle karşı karşıya kalmaktadır.

Taslak ile il odalarının kuruluşu tanımlanarak mevcut bütünsel yapı parçalanmaya çalışılmakta, odaların uygulamaları 12 Eylül faşizminde dahi görülmeyecek biçimde bakanlığın iznine bırakılmaktadır. Tek bir çatı altında, alt birim organlarının üst birim (Oda merkezi ve Birlik) organlarını belirleyeceği bir örgütlenmenin tarif edildiği bir yasada idari

bütünlüğü göz ardı eden değişiklik önerileri açıkça Anayasa'ya aykırılık teşkil etmektedir.

Ayrıca, örneğin TMMOB Mimarlar Odası tarafından 2. başkanlığı yürütülen Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA), Yönetim Kurulu Üyesi olarak yer alınan Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE), genel sekreterliği üstlenilen Akdeniz Mimarlar Birliği (UMAR) gibi uluslararası ve bölgesel meslek kuruluşlarına üyelik bakanlığın iznine bırakılmaktadır.

Aynı taslakta, mevzuatla kendilerine zorunluluk getirilmeyen veya öngörülmemen konularda odaların zorunluluk getiremeyeceği, getirilmiş olsa dahi uymayan üyeler hakkında işlem tesis edemeyeceği, karar alınamayacağı yönündeki düzenleme, Bakanlığın bugüne kadar mevcut yönetmeliklere rağmen odaların bir takım uygulamalarını engelleme çabalarının yasalar ile somutlaştırıldığı bir düzenlemedir.

Özetle, odaların üyelerine yönelik kurallar koyması sınırlandırılmaktadır. Açıkça Anayasa'ya aykırı olan bu hükmün yasalaşmasıyla en basit örneğiyle, Anayasa'nın 135. maddesinde tanımlanan, “Bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak” amacı yok edilmektedir.

YÖK Kanunu taslağında üniversiteleri piyasalaştırmaya yönelik öngörülen düzenlemelerle paralel olarak, TMMOB Kanunu'nun oda gelirleri ile ilgili

maddesine getirilen eklemelerle, kuracakları iktisadi işletmeler aracılığıyla odaların kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetim, uluslararası kuruluşlar ve özel hukuk tüzel kişileri ile ortak proje yapmasının yolu açılmakta; başka bir deyişle odaların piyasada iş yaparak mesleki alanda üyeleriyle rakip olmasının önü açılmaktadır.

Odaların en doğal görevi olan gözetim ve denetim faaliyeti için Bakanlıkla protokol yapma şartı getirilmesi ise güdümlü meslek kuruluşu anlayışının yansımasıdır. Öngörülen değişikliklerle odalar, mesleki yeterlilik faaliyetinde bulunarak eğitim ve belge verebilecek, üyeler ise zorunluluk getirilen konularda puan kotasını doldurma ve mesleki yeterlilik belgesine sahip olma şartını sağlamak zorunda kalacaklardır..

Öngörülen değişikliklerle Oda üyeliği düzenlenerek kamuda çalışan üyelere aidat muafiyeti getirilmektedir. Ancak bu üyeler de dahil, aidat ödemeyenler oy kullanamayacak, seçimlere katılamayacak, delege, temsilci, aday olamayacaktır. Aidat ödemeyenlerin seçimlere katılmalarına ilişkin getirilen yasak, seçme-seçilme hakkının kısıtlanması, kamuda çalışan üyelerin aidat ödeme zorunluluklarının kaldırılmış olması ise eşitlik ilkesine aykırı olduğundan Anayasa'ya aykırılık teşkil etmektedir.

Yönetmeliklerin Bakanlık “uygun görüşü” alınarak yayımlanmasına yönelik düzenlemeler vesayet denetimini aşan ve açıkça Anayasa'ya aykırı bir şekilde odaları Bakanlığın hiyerarşik altı olarak onaysız hareket edemeyen kuruluşlar haline getirecektir.

Taslaktaki son düzenlemelerle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkileri artırılmış; yürürlük maddesiyle de yayımından itibaren

6 ay içinde yürürlüğe gireceği ve bakanlar kurulunca yürütüleceği ifade edilmiştir.

Sonuç itibarıyla söz konusu taslak ile **“kentsel dönüşüm”** ve **“imar rantı”** odaklı düzenlemelerle hedeflenen sistemin eksikliklerinin tamamlanması; öngörülen yeni değişikliklerle mühendislik, mimarlık, şehir plancılığı hizmetlerinin niteliğinden uzaklaştırılarak taşeronlaştırılması; sosyal güvencelerinin, özlük haklarının, fikri mülkiyet haklarının yok edilmesi; ileri demokrasi söylemlerinin aksine meslek örgütlerinin, böl- parçala- küçült - yönet - etkisizleştir yaklaşımıyla demokratik ve merkezî yapılardan, rekabetçi yerel yapılara dönüştürülerek merkezî kamu yönetimine bağlanmasının, siyasi iktidarların ve siyasi partilerin rant ve rekabet temelli müdahalelerine açık bir yapıya ve arka bahçelerine dönüştürülmesinin yolu açıldığı görülmektedir.

Hükümetin oylarıyla geçeceği anlaşılan bu taslağın yasalaşması halinde, KHK'ler ve Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile tüm ülke toprağının tek sahibi olan Bakanlık ve TOKİ, bu düzenlemeyle de mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin sunumu ve hakları konusunda da otorite olmaya soyunmuştur.

TABIATİ VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ KORUMA KANUNU TASARISI

Kanunun yürürlüğe girmesi ile 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu yürürlükten kaldırılacak ve doğa koruma alanında şimdiye değin elde edilebilen kazanımlar geçersiz hale getirilecektir.

Tasarıda yer alan doğa koruma stratejisinde temel yaklaşım: **“koruma engelini aşmak”** olarak belirlenmiştir.

Tasarının gerekçesinde, düzenlemenin uluslararası sözleşmelere uyum sağlaması, tabiattaki bütün varlıkların, ekosistemlerin bütüncül korunması gibi hususlar belirtilse de; neredeyse hiçbir koşula bağlamadan doğal koruma alanlarının “üstün kamu yararı” adı altında kullanımına olanak sağlanması **“koruma”**dan vazgeçmenin temel göstergelerinden birisidir.

Maddeler bazındaki gerekçelerinin belirtildiği bölümde 1. madde için, **“Tabiatın ve tabii kaynakların korunması ile ilgili mevcut düzenlemeler, gerçek ihtiyaçlara ve günümüz koşullarına uygun uygulamalara imkân sağlayamamaktadır”** ifadesi yer almaktadır. Koruma açısından ürktücü olarak nitelendirilebilecek olan bu ifade, “Tabiatın korunmasıyla ilgili mevcut düzenlemelerin kimi yatırımların ve uygulamaların önünde engel oluşturduğu” düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır.. Kanun Tasarısı, amaç maddesinden başlayarak **“yatırım”** adı altında bu alanlara göz dikmiş olan **“talan”** örgütleyicilerine karşı teslim bayrağını çekmektedir. Yasada tek amaç koruma olması gerekirken, amaç maddesinden **“...ulusal ve uluslararası öneme sahip...”** ifadesinin çıkarılması ile birlikte **“...Tabii değerlerin, biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve sürdürülebilir kullanımına ...”** biçimindeki **“kullanmayı”** amaç içine sokan düzenlemeler, ülkemizin en önemli doğal değerlerinin gözden çıkarıldığıнын belgesidir. Yasalaşması halinde böylesi bir düzenleme, 87 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nde alınmış en koruma karşıtı karar olarak tarihe geçecektir.

Ülkemizde **“doğanın korunması”** alanında da göz ardı edilemeyecek düzeyde bilgi üretilmiş, deneyim birikimi oluşmuş ve oldukça etkili bir kamuoyu duyarlılığı yaratılmıştır. Bu gelişme, bir yanıla

konuyla ilgili her türlü düzenlemenin tasarlanmasını ve yürütülmesini önemli ölçüde kolaylaştıran, kamusal bir olanaktır. Üstelik Anayasa’nın 56. maddesi de böyle bir tutumu zorunlu kılmaktadır. Ne var ki, bu zorunluluklar, bir yanıla da siyasal iktidarlar için kesinlikle aşılması gereken engellerdir.

İlgili meslek odalarının ve uzmanlarının görüşü alınmadan son şekli verilen Tasarı öngörüldüğü gibi yasalaştığında;

- Ülkemizde doğa koruma alanında yoğun hukuksal, yönetsel ve teknik çatışmalara neden olabilecek,
- Bugüne değin koruma altına alınabilen, dolayısıyla rantı artan alanların yerli ve yabancı sermayenin istekleri doğrultusunda kullanılabilmesini daha da kolaylaştırılabilecek,
- Doğal varlıklarımızın onarılamayacak biçim ve düzeyde zarar görmesine yol açabilecek uygulamalara yasal dayanaklar sağlayabilecek,
- Doğa koruma alanında onca emek ve özveriyle elde edilebilen kazanımların yitirilmesine yol açabilecek,
- Türkiye’yi taraf olduğu çok sayıda uluslararası sözleşme taahhütleri karşısında çeşitli uyuşmazlıklara düşürebilecek bir dile, düzene, kapsama ve yaptırımlara sahiptir.

Tasarı, doğal varlıkların korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerin temelini oluşturan Anayasa’nın; Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması başlıklı 63. maddesine genel olarak, özel önem atfedilen doğal varlıklar için; Kıyılardan Yararlanma başlıklı 43., Toprak Mülkiyeti başlıklı 44., Sağlık, Çevre ve Konut başlıklı 56. ve

Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi başlıklı 169. maddelerine aykırıdır.

“Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı”, Türkiye’nin de taraf olduğu ülkelerarası çok sayıda anlaşmanın yanı sıra Anayasa’nın **“Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması”** başlığı altında yer verilen 63. maddesindeki; **“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.”** yaptırımına aykırıdır. Anayasa’nın 56. maddesindeki; **“Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.”** yaptırımı ise yürürlükte ve **“vatandaşlık ödevinin”** yapılması gerekmektedir.

TBMM’ye sevk edilen Tasarının, yasalaşması halinde ülkemizde çevrenin korun(a)maması ve Anayasa’nın 56. maddesinde düzenlenmiş olan sağlıklı ve dengeli doğal bir çevrede yaşama hakkının ortadan kalkması, ağır çevresel tahribatların oluşması gündeme gelecektir.

Anayasa’nın 63. maddesinde düzenlenmiş olan kültürel ve tabiat varlıklarının korunması konusunda boşluk oluşacak; iç içe geçen kültürel, tarihi ve doğal varlıkların talan edilmesine yol açacaktır. Tasarıda yer alan doğa koruma yaklaşımı: **“koruma engelini aşmak”, “kullanımı yaygınlaştırmak”** temasına dayandırılmıştır.

Çünkü Tasarıda;

- Doğa koruma alanı ilanı, doğal sit alanlarının yönetimi yatırımcı bir bakanlığa, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bırakılmaktadır;
- **“Koruma”** ile **“kullanma”** gibi doğası gereği karşıt iki eylemin eşzamanlı olarak

gerçekleştirilmesi hedeflenmekte, kullanım koruma ile eşdeğere getirilmektedir;

- **“Ekolojik Etki Değerlendirmesi”** **“korunan alanlara olumsuz etkisinin olabileceği belirlenen”** faaliyetlere yer verilmesinin gerekçesi olarak düzenlenmektedir;

- **“Tabiatın korunması”** sorunu doğal varlıkların korunmasına indirgenmekte, doğal varlıkların var olabilmelerinin ve varlıklarını sürdürebilmelerinin temel koşulu olan doğal süreçler dikkate alınmamaktadır;

- Uluslararası kabul görmüş yaklaşımların aksine **“korunacak değer ve çevresi”** yaklaşımı terk edilerek, korumanın doğasına aykırı olarak, iç içe geçen ve birbirinden ayrılması mümkün olmayan doğal ve kültürel alanlar ayrıştırılmaktadır;

- Korumanın temel araçlarından birisi olan **“planlama”** muğlak hale getirilerek, uzun devreli gelişme planının üst ölçekli plan niteliğine ilişkin açık düzenleme kaldırılarak, **“içeriği belli olmayan koruma ve gelişim planı”** öngörülerek plan türleri karmaşası yaratılmaktadır. Ayrıca imar mevzuatına göre yapılan **“çevre düzeni planı”** ilişkisi belirsiz bırakılmaktadır;

- Olumsuz etkileri belirlenen faaliyetlerin, ÇED gibi idari işleme dönüşeceğinin ipuçları şimdiden görülen, **“Ekolojik Etki Değerlendirmesi”**ne bağlanarak, **“üstün kamu yararı”** (Madde 8/5) gibi hukuksal dayanakları belirsiz gerekçelerle izin verilmesine, irtifak ve intifa hakları oluşturulabilmesine olanak sağlanmaktadır (Madde 8); üstelik bu düzenlemeyle **“üstün kamu yararı”** ile EED sonucunda olumsuz etkileri belirlenenlerin de gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır;

- Doğal varlıkların devri ve işletilmelerinin önündeki tüm engeller kaldırılmıştır.

- Doğa koruma alanı ilan edilen ya da edilecek olan alanların koruma statüsünün değiştirilmesi, kaldırılması **“yeniden değerlendirme”** adı altında süreklilik kazandırılarak siyasi keyfiyete açık hale getirilmektedir.

Genel bir değerlendirmeyle; öngörülen içeriğiyle tasarı doğa koruma çalışmalarını rastlantılara bırakırken bu alanlarda her türlü kullanıma olanak sağlamaktadır.

Hâlihazırda doğa koruma mevzuatını oluşturan düzenlemelerin başında Orman Kanunu, IUCN kriterlerine göre doğal koruma alanı statüsünün belirlendiği Milli Parklar Kanunu ve doğal sit alanı ve tabiat anıtına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gelmektedir. Bu kanunlar içinde **“milli park, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı”** statülerinin belirlendiği doğal korunan alanlar açısından uluslararası kabul görmüş kavram ve kriterlere göre düzenlemeler içeren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu amaç açısından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Uluslararası doğa koruma statülerinin tanımlandığı ve hâlihazırda doğa koruma mevzuatının temelini oluşturan Milli Parklar Kanunu’nun AMAÇ başlıklı 1. Maddesinde yer alan **“... Yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir...”** tanımı ile ulusal mevzuat içinde amacı sadece koruma olan tek kanundur. Kanun genelinde bu alanlarda

ekosistemlere zarar verilemeyeceği, kaynak değerlerinin korunmasının esas olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu düzenlemeyle, ülkemizin kara, kıyı, sucul ve deniz alanlarındaki ulusal ve uluslararası öneme sahip doğal değerlerinin sürdürülebilirlik kisvesiyle her türlü faaliyete açılabilmesi anlaşılmaktadır. Tasarı ile mevcut ÇED süreçleri sayesinde korunan alanlarda gerçekleşen tahribat bu sefer Ekolojik Etki Değerlendirmesi adı altında hazırlanacak raporlarla yürütülecektir. ÇED raporları benzeri bir idari süreçle **“ekolojik etki değerlendirme”** raporları ile korunan alanlar her türlü kullanıma/yapılaşmaya açılmış olacaktır.

Tasarıdaki kavramsal boşluklar, belirsizlikler ve anlam kaymaları, uygulamaları kargaşaya dönüştürebilecek, her türlü yapılaşma ile sanayi, maden, turizm gibi sektörlerin kullanımına olanak verecektir, Türkiye’de geçerli olan ekonomik büyüme süreci yeni sermaye birikim alanlarının bulunmasını ve ticarileştirilmesini gerektirmektedir. Doğal varlıklar ise, ülkemizde, henüz böyle bir büyüme düzeninin gerektirdiği yoğunlukta ve yaygınlıkta ticarileştirilememiştir. En son düzenlenen içeriğiyle Tasarı, öngörüldüğü gibi yasalaştığında hemen hemen tümüyle bu yetersizliğin aşılmasına sınırsızca katkıda bulunabilecek bir yasal altlık işlevini görecektir.

Tasarı aynı zamanda bir alanın birden fazla koruma statüsüne sahip olamayacağını öngörmektedir. Örneğin herhangi bir alan **“endemik bitki türü koruma alanı”** ilan edildiyse aynı alan arkeolojik sit alanı ya da kuş koruma alanı vs. ilan edilemeyecektir.

Yasa Tasarısında kültürel kaynak değerlerine hiç yer verilmezken, **“doğal özelliklerin”** yanı sıra sahip olduğu **“kültürel değerler”** nedeniyle milli park ilan edilmiş alanların statüleri de tartışmalı hale gelmektedir.

Siyasi irade, ulusal ve uluslararası değerlere sahip alanları yönetemeyeceğini, koruyamayacağını ilan etmektedir. Tasarı hiçbir koşul, kısıt getirmeden korunan alanların devrine olanak sağlayarak ulusal ölçekteki değerlerimizi yerel çıkarlara, özel kuruluşlara teslim ederek, geleceğimizi devretmektedir.

Bakanlıkların merkez ve taşra birimleri tarafından kullanılması gereken ve özellikle de doğa koruma alanında vazgeçilemeyecek olan yönetsel ilkeler geçersizleştirilmektedir; Tasarının 10. maddesinde yer verilen **“...Korunan alanda ve koruma alanında işletme yetkisi, kısmen, talepte bulunmaları halinde il özel idarelerine, belediyelere, bu kanun amacına uygun faaliyetler yürüten vakıf ve derneklere ilgili BAKAN ONAYI İLE ile devredilebilir.....”** ifadesinde koşulsuz devir yapılmasına olanak tanınmasıyla, doğal varlıklarda geri dönülemez tahribata yol açılacak, ayrıca özellikle yerel düzeyde son derece vahim çatışmalara yol açılabilecektir.

Bu Tasarıda en riskli bölümlerinden birisi de **“İzin, intifa ve irtifak hakları”** başlıklı 14. maddedir. Tasarıyla; tesis edilecek izinler, intifa ve irtifak hakları ile ilgili bölümde ülkemizin neredeyse tüm korunan alanları özel kişi ve şirketlere tahsis edilebilir hale getirilmekte, **“üstün kamu yararı ve sürdürülebilir kullanım”** tarifi ile izin, intifa ve irtifak hakkı verme yetkisi Bakanlığa verilmektedir.

Tasarıyı hazırlayanlar Tasarının 8. Maddesi’nde yapılacak yatırımların doğaya, doğal varlıklara etkilerinin saptanması amacıyla tesis edilen Ekolojik Etki Değerlendirmesi ile ilgili hükümde de kullanarak, adeta **“üstün kamu yararı”, “alternatif çözümlerin bulunmaması”** ifadeleri üzerinden tüm bu yatırımların önünü açmayı garanti altına almışlardır. Çünkü 2010 Anayasa değişikliği ile onaylanan **“Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz”** ifadesi ile İdare’nin üstün kamu yararı kararları artık tartışmaya açılmayacak hale gelmiştir.

Tasarının 16.maddesinin 2/d. fıkrasında **“toplanması, kullanımı kurallara bağlanması öngörülen hayvan ve bitki türlerinin listesinin...”** oluşturulacağı, 22. maddesinde de **“...belirtilen listedeki türlere ilişkin toplama ve kullanımı ile ilgili uygulama esasları Bakanlık tarafından belirlenir...”** düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu düzenlemelerle tasarı ile ilaç, tohum, gıda sanayinin önemli hammaddelerinin kanun doğrultusunda şirketler tarafından yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

Yasa tasarısının **“Korunan Alanlar”** başlıklı 4. maddesinin altında tanımlanan koruma statüleri, kabul görmüş uluslararası ve ulusal koruma statülerine uymamaktadır. Özellikle 4. maddenin 2. fıkrasında yer verilen koruma statüsü sorunlu bir tanımdır. Koruma alanının adı tanımlanmadığı gibi, kapsam, nitelik ve tarif edilen özellikler muğlâklık içermekte, idarenin takdir hakkını sınırsız bir şekilde kullanmasına olanak sağlayacak yeni bir statü tanımlanmaktadır.

Tasarının bütününde, **“peyzaj koruma alanı”** kavramının tamamen kaldırılarak

hiçbir düzenlemeye yer verilmemesi Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ne aykırıdır.

Sadece biyolojik çeşitlilik ve tabii değerlere yer verilirken, tasarıda kültürel değerlere hiç yer verilmemektedir. Bu düzenlemelere göre korunan alanlarda kültürel değer bulunan yerler hiçbir şekilde koruma alanı ilan edilemeyecektir.

Tasarının **“Hayvan ve bitki türleri hakkında yasak fiiller”** başlığı altında düzenlenen 22. Maddesinin 4. fıkrasında **“...Bakanlık bu maddede belirtilen yasakları istisna hallerde kaldırabilir ..”** ve 4/c fıkrasında da **“...bu fıkra da belirtilen uygulamanın gerekçeleri, kapsamı ve uygulama esasları kamuoyuna duyurulur...”** düzenlemesine yer verilmiştir. Tasarıda yapılan bu istisna düzenleme ile **“yasak fiillerin”** aşılması garanti altına alınmakta, nesli tehdit ve tehlike altındaki yabani bitki ve hayvan türlerinin zarar görmesi, uluslararası ticareti ve biyolojik çeşitlilik açısından koruma altına alınan türlerin ülke dışına çıkarılması olanaklı kılınmaktadır.

Tasarı ile doğaya ve biyolojik çeşitliliğe karşı işlenen fiiller için sadece para cezası öngörülmüştür. Yani **“Parasını da öderim, suçumu da işlerim, parası ile değil mi?”** anlayışı kabul edilmiştir.

Tasarının **“İdari Yaptırımlar”** kısmında doğal ekosistemler ve canlı türlerinin korunmasına yönelik bakış açısı da sergilenmektedir. Tasarıya göre geri dönüşümü olmayan bir suç işlemenin dahi karşılığı para cezası ödemektir. İdari yaptırımlar arasında hürriyeti bağlayıcı hiçbir ceza yer almamaktadır.

“Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı”, yaptırımların eksikliği ve yanlışlığı, dolayısıyla taşıdığı

yetersizliklerle, ülkemizde bugünlere kalmış doğal varlıklarımızın ve doğa koruma alanındaki kazanımların onarılamayacak biçimde zarar görmesine yol açabilecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında Meslek alanımızı ilgilendiren temel konularda son bir yıl içinde yasallaşan kanunlarla getirilen düzenlemelerin yanı sıra TBMM’de yasallaşma noktasına gelmiş iki temel kanun tasarısını ulusal hukuk ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler açısından incelemeye çalıştık.

Yapılmış ve yapılmakta olan mevzuat düzenlemelerini topluca değerlendirecek olursak;

- Ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ekonominin ayakta tutulması için seçilmiş olan tek sektörün inşaat sektörü olarak tanımlanmış olması nedeniyle sektörün önünü açacak, kısa sürede sermayeye dönüşebilir alanlar öncelikli olarak bütüncül politikalar ve planlara dayanmaksızın rant yaratacak alanların açılması önceliğine dayalı düzenlemeler doğal, kültürel ve arkeolojik değerler üzerinde geri dönülmez zararlar yaratacak niteliktedir.
- Yapılmakta olan düzenlemeler Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, evrensel hukuk kurallarının yanı sıra Anayasa’ya aykırı bir çok hüküm içermenin yanı sıra bilimsel ve evrensel tanımlardan uzak, IUCN, UNESCO, WWF gibi Birleşmiş Milletler’e bağlı kuruluşların yanı sıra AB müktesebatına da ciddi aykırılıklar göstermektedir.
- Yapılmış olan son yasal düzenlemelerin ortak noktası anılan düzenlemelerin konu ile ilgili tüm mevzuatı yok saymasıdır. Bu nedenle yapılan

düzenlemelerin keyfi uygulamalara olanak tanıyarak olması Ülkenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerinin tehdit edilmesinin yanı sıra konuya ilişkin bilimsel gereklerin de göz ardı edilmesine olanak sağlamaktadır.

- Yapılmış olan düzenlemelerin çıkış noktası ülkenin içinde bulunduğu plansız ve kaçak yapılaşmaların taşıdığı afet riskinin ortadan kaldırılması için riskli yapıların tasfiyesi olmakla birlikte yapılan düzenlemeler uygulamada rantı yüksek alanlardan yoksul ve dar gelirli insanların tasfiyesi işlemine alt yapı hazırlamaktan öteye geçmemiştir. Yasal düzenlemelerin ana amacı olarak tanımlanmış olan afet riski karşısında yapıların güvenli hale getirilmesi işlemlerine başlanmamıştır.
- Yapılan düzenlemeler uluslararası sözleşmeler gereği 1985'te İmar Kanunu ile ülkemiz gündemine de yerleşmiş olan ve demokratikleşme adına adeta evrenselleşmiş bir kabul haline gelen **“yerinden yönetim”**, **“ademi merkeziyet”** ilkesinin tam aksine, 1985 yılında yerel yönetimlere verilmiş tüm yetkilerin (yapılara ruhsat verme dahil) merkezi hükümette toplanmasını öngörmektedir.
- Demokrasinin gereği olan kararlara katılım mekanizmaları ortadan kaldırılmaktadır.

Muhalefete tahammülsüz bir ortamda meslek odalarının ve diğer sivil toplum örgütlerinin de son yasal düzenlemelerle tasfiyesi gündemdedir.

Böylece keyfiliğe son derece açık yasal düzenlemelere direnç noktalarının tamamının susturulması amaçlanmaktadır.

- Evrensel hukuk kurallarının gereği yapılan uygulamalara yargı yoluyla bireysel itiraz kanalları da kapatılmış durumdadır.
- Son yasal düzenlemeler bazı kesimler için hızlı sermaye birikimini sağlamayı öncelikli olarak gözetmektedir. Bu hızlı değişimin beraberinde getirmekte olduğu haksız kazanç ortamı toplumsal adalet duygusunu zedelemenin yanı sıra gelir dağılımı adaletsizliğini arttırmakta, yoksul kesimler aleyhine ciddi bir bozulmayı beraberinde getirmektedir.
- Anayasa'nın 2. Maddesinde yer alan **“sosyal hukuk devleti”** ilkesi zedelenmiş durumdadır. yoksul kesimler açısından **“barınma hakkı”** ihlal edilmiş, yoksul kesimler çalışma alanlarının yakınındaki yerlerinden edilerek, borçlanma yoluyla taşınmak zorunda bırakıldıkları konutlarında da yaşamlarını idame ettirecek koşullardan uzaklaştırılmış durumdadır. Ülkemiz son yasal düzenlemelerle yakın zamanda **“evsizler”** sorunuyla yüzleşmek zorunda kalacaktır.

BURSA KENTİNE SOSYO-MEKÂNSAL BİR BAKIŞ

Gül GÜN

Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi ABD (Doktora Öğrencisi) E-posta: gul.gun11@hotmail.com

Özet

Bu makalede, Bursa Kenti'ne çevresel ve mekansal konuların her zaman sosyal ilişkilerin bir parçası olduğu görüşünden hareketle, diğer bir değişle sosyo-mekansal bir bakış açısıyla yaklaşılabilecektir. Çünkü kent sosyal olanın her yönüyle yaşandığı yerdir.

Kentler ortaya çıkışlarından itibaren gücün, bilginin, kontrolün, zenginliğin toplandığı merkez olduğundan; *Gordon Childe'den, Sjöberg'e, Marx'tan, Harvey'e* bir çok düşünürün tarihle hesaplaşmasında ana objedirler. Bu bağlamda kentlere **“uygarlığın beşiği”, “emeğin uzmanlaşması”, “emeğin yeniden üretimi”** gibi birçok perspektiften bakabiliriz. Dolayısı ile bugünün Bursa kenti gerçekliğini ortaya çıkarırken, izlek olarak tarihsel perspektifteki olguların açılımından, düşünürlerin zihinsel pratiklerinden ve belirli başlıklar altında yer alan akımlardan yararlanmak kaçınılmaz olacaktır. Çünkü Bursa bir açıdan Türkiye'nin en önemli sanayi kentlerinden biri olmakla birlikte öte yandan küreselleşen dünyanın dinamiklerinin de bir parçasıdır. Değişen sosyal, ekonomik, siyasi paradigmlarla birlikte Bursa'ya farklı açılardan bakmak ve postmodern yapı içinde Bursa kentine alan açmak, makalenin temel amacı olacaktır.

Günümüz dünyasında, içinde yazdığımız kentin niteliğine ilişkin saptamalar ona bütünsel bir bakışla bakmamızı gerektirir. Bilindiği gibi “bütün, parçaların toplamından fazla bir şeydir.” Yani Bursa'yı, Bursa olmaklığından çıkarıp sadece tarihine, sanayisine veya turizmüne bakmak Bursa'yı eksik görmektedir. Kuşkusuz tek tek ve derinlemesine yapılan bu alt incelemelerin kente katkısı olacaktır. Ancak son söz söylenirken, dünyanın Bursa'sını ortaya çıkaracak büyük resmi görmek ve göstermek gerekir.

Burada uzun uzadıya bir kent tarihi ya da iktisat tarihi yapmayacağız. Ancak zaman zaman kişilere atıflarda bulunarak yol alacağız. Benzer biçimde Bursa'nın Osmanlı başkenti oluşundan günümüze değin aldığı yolun ne olduğu değil, bu süreçte işimize yarayan tespitler üzerinden bir üst anlatıma gideceğiz.

Dünyada ve Türkiye’de kentlerin gelişim süreçlerini ve bu dönemlere yorum getiren akımları inceledikten sonra, Bursa’nın içinde bulunduğu durumu saptayıp, olası bir kent kimliği kurgusu üzerinde duracak ve yazımızı önerilerle sonlandıracağız.

Bursa'yı modern dönemden ele alıp irdeleyeceğimiz için, yolumuza modern kentlerin varoluş koşullarının neler olduğu sorusuna yanıt arayarak devam edelim.

Anahtar Kelimeler: Şikago Ekolü, Ekonomi Politik Yaklaşım, Sosyo-mekansal Yaklaşım, Kent Teorileri, Sosyo-mekansal Yarılma, Kentsel Dönüşüm

Modern Kentlerin Varoluş Koşulları

Modern anlamda kentleşmenin başlangıcı 1780 – 1880 arası döneme sabitlenir. Sanayi Devrimi'nin büyük şehirlerin artışında özel bir öneme vardır. Bu dönemle birlikte kentler üretimin merkezi olmuş, kentsel toprak alınıp satılır bir emtiaya dönüşmüş ve sosyal sınıf farklılıkları ortaya çıkmıştır. Yeni bir endüstri toplumu ortaya çıkarken, yüz yüze ilişkiler de yerini zayıf sosyal bağlara bırakmıştır. Bu bağlamda *Simmel*, paraya yönelik rasyonel hesaplamaların yapıldığı kent hayatında, insanın koşullara uyma sürecinde kişilik yapısının değiştiğine dair saptamalarda bulunmuştur. Kentler dönüşürken, kişiler ve buna paralel olarak toplumsal yapı da evrilmiştir. (*Rittersberger 2011: 7*)

Kentlere yönelen yüz binlerce insanın konut sorununa üzerinde yaşanılan coğrafyadan hızlı bir yanıt gelmese de, erken sanayileşen ülkeler daha bilinçli, planlı, korumacı bir süreç yaşamışlar; ülkemiz benzeri daha geç sanayileşen ülkelerin kentleri ise başlangıçta zorunlu, daha sonra rant üzerinden işleyen kentsel ekonomik yapılar nedeniyle plansız, düzensiz bir biçimde kentleşmişlerdir. Gecekondulaşma kentin sorunlu kısmı gibi görülse de *İlhan Tekeli*'nin değişikle o dönem sanayisine refleks olarak verilmiş en büyük katkılardan biridir.

Marx ve *Engels* daha 1800'lü yıllarda kenti incelemiştir. *Marx* kenti ele alan kuramsal bir çerçeve sunmamış ancak kent ile kapitalist gelişim sürecini ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde *Engels*'in özellikle *Manchester* kentine ilişkin gözlemleri kent mekanının siyasal açıdan değerlendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Engels 1845 yılında yazmış olduğu **“The Great Towns From The Condition of The Working Class in England 1845”** adlı eserde, yeni doğan işçi sınıfının canlı tarihini ve o döneme ait tanıklığını anlatmıştır. Ayrıca **“İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu”** kitabı ilk somut, pratik

sınıf ve alan çözümlemesi olarak tarihe geçmiştir. (*Narin 2013:10*)

Bu bölümde şimdiye kadar yazmış olduklarımız mekanlara getireceğimiz eleştirilerin, dönem koşullarından ayrı düşünülemeyeceği gerçeğinden hareketle ifade bulmuştur. Açıklamalarımız, daha sonra Bursa kenti gelişim sürecini anlamaya katkı sağlayacaktır.

Makalenin başlangıcında belirttiğimiz sosyo-mekansal bakış açısına temelde iki ekolün yanıt verdiğini görüyoruz. 1920'lerde Şikago Ekolü ve 1970'lerde **“Çağdaş Kent Sosyolojisi”** bakış açısı.

Şikago Ekolü kenti bir laboratuvar olarak kullanıp, yani kenti analiz nesnesi edinip, kentteki sosyal olana dair açılımlar getirdiği için ve bunu ilk yapan olduğu için önemlidir. Bu görüş kentteki sosyal olaylara doğada var olan sistemler gibi organizmacı bir şekilde bakmış ve eko-sisteme benzeyen bu süreci tamamen kentin doğası olarak görmüştür. Yani kentsel çevrenin gelişimi tamamen doğal bir gelişimdir.

“Şikago Okulu” diye bilinen okulun temsilcileri olan *R.Park*, *E. Burgess* ve *Mc. Kenzie*, *L. Wirth*'ün asıl amacı Amerikan kentlerindeki aşırı büyümeyi ve ortaya çıkan sorunları anlamlandırmaktır. Ancak kullandıkları terminolojiyle kent sosyolojisi alanının önünü de açmışlardır. Okul, kentin büyüme ve gelişimini rekabet, hakimiyet, iktidar gibi kavramlarla açıklamıştır. (*Aslanoğlu 2011:28*)

Şikago Ekolü'nde *R. Ezra Park*'ın söylemleri, günümüz söylemleriyle karşılaştırmak açısından önemlidir. *Park*, *Darwin*'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Ona göre kentte de doğal seleksiyon ve hayatta kalma mücadelesi vardır. Kentler planlama sonucu oluşmaz. Süreç tamamen doğal olarak işler. Kentleri insan doğasının bir ürünü olarak da görmemiz gerekir. Kentten çöküntü alanlarını, gettoları kaldırmak, insanın iç güdülerini ortadan kaldırmak gibidir. (*Güllüpınar 2011:61*)

Kenti bir organizma ve sosyal bir orman olarak gören *Park*'a göre kentli insan sürekli hayatta kalma mücadelesi ve mekansal rekabet yaşamakta; en güçlü olanlar kent merkezine yerleşirken; en zayıf olanlar ise merkezin arka taraflarında kalmaktadır.

Ekolojistler olarak da adlandırılan bu grup *Darwin*'den iki kavram alır. Rekabet ve hakimiyet. Rekabet olgusu ekonomik düzeyi farklı olan kesimlerin kentin farklı yerlerine yerleşmesinde etkili iken, hakimiyet kentin önemli noktalarının sermaye sahibi olan, ticaret ve sanayi kuruluşlarınca hakimiyet altına alınması gibi pozisyonlara işaret etmek için kullanılmıştır. Yani kentler analiz edilirken rekabetçi bir ekonomik yapı üzerinden saptamalar yapılmaktadır.

1970'lerde ekolojik bakışa **“Çağdaş Kent Sosyolojisi”** adı altında siyasal-iktisat perspektifinden bir karşı yanıt gelmiştir. Eleştiri niteliğindeki bu yanıt, kentsel mekan, hükümet politikaları ile desteklenmiş piyasa güçlerinin fiziksel bir uzantısı olarak görmüştür. (Güllüpcinar 2011:69)

Sanayi yatırımlarının yer değiştirmesi, sermayenin üretimden çekilmesi, piyasaların uluslararasılaşması, kurumsal rekabetin uluslararasılaşması, sermaye yoğun üretimin artması ve bu şekilde istihdamın servis sektöründe yoğunlaşması yeniden yapılanma sürecinin aşamalarından bazılarıdır.

Bu alanın temsilcileri olarak *H.Lefebvre*, *M. Castells*, *D. Harvey*'i ön planda görüyoruz. Kente ekonomi/politik üzerinden yaklaşan bu temsilciler kentleşmeyi kapitalizmin gelişimi ve sermaye birikim süreçleri açısından ele almışlardır. Bu alana ait görüşler temellerini Marksist kentsel mekan söylemlerinden almaktadır.

Küresel Kentlerin Ortaya Çıkış Süreci

Dünya Kenti ve Küresel Kent kavramlarının ortaya çıkışı eskidir ancak dünyadaki yapısal değişim bu kavramların yeniden irdelenmesini gerekli kılmıştır. Kapitalizmin krizleri destekleyen yapısını yorumlamak

için bu gereklidir. 1970 sonrası iki sosyo-politik dönüşüm olmuştur.

1- Ulusötesi şirketler tarafından kontrol edilen yeni bir uluslar arası işbölümü oluşmuştur.

2- İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşmuş Fordist-Keynezci teknolojik kurumsal sistem krize girmiştir.

Küreselleşme, kavram olarak dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılanma bilincinin artışı olarak tanımlanmaktadır. (Aslanoğlu 2000:128)

Küreselleşme ülkelerin egemenliklerini aşındırırken, kentleri, küresel sistemin temel birimlerinden biri haline getirmiştir. Küresel hareket eden sermaye küreselleşen kent formu oluşumuna katkı sağlamıştır. Artık ulus devlet ekonomileri değil, şehir ve bölgeler ön plana çıkmıştır. Sonuç olarak kentlerin kendisi küresel aktör olarak yenedünya düzeninde yerini almaktadır.

Nedir **“Dünya Kenti”** veya **“Küresel Kent”**? Bu konuda *Geddes*, *Hall*, *Cohen*, *Friedman*, *Sassen*, *Taylor* gibi birçok düşünür çeşitli kıstaslar belirlemiş ve kendi tanımlarını bir zemine oturtmuştur. Bu kriterlerin en belirleyici olanları; önemli imalat merkezleri oluşu, geniş bir hizmet sektörüne sahip oluşları, nüfus büyüklüğü, çokuluslu birçok şirketi bünyelerinde barındırmaları, dünya üzerindeki taşımacılıkta düğüm noktası olmaları şeklinde sıralanabilir ve daha da genişletilebilir.

Batı'nın kent tarihine yapılan açıklama ve saptamaları inceledikten sonra, şimdi Türkiye'de neler oldu ve Bursa bu tarihsellikten nasıl bir pay aldı sorularına yanıt arayacağız.

Batı kentlerine bakış açıları 1900'lü yıllara ait olup, oraya ait şehirleri inceliyor olsa da; sanayileşme sürecini tamamlamaya çalışan bir ülke olan Türkiye, bu tarihselliği yüz yüzeli yıl arkadan izlemektedir. Türkiye ve Bursa sanayileşmeyi tam olarak sindirmeden hizmet sektörüne geçiş yapmıştır.

Bu durumun, dünya düzenine eklemlenme çabasıyla yakın bir ilişkisi vardır, belki de kaçınılmazdır.

Ancak ekonomik süreci sindirerek yaşayan ve kentlerini bu doğrultuda yapılandıran ülkelerin yerleşim alanları, kuşkusuz daha planlı bir yaşam alanı oluşturmaktadır.

Dünyada Bu Gelişmeler Olurken Türkiye’de Neler Oldu?

1-Erken Dönem Cumhuriyet; Ankara başkent oldu,

Ülke çapında demiryolu ağları yapıldı,

Anadolu kentlerinde fabrikalar kuruldu,

İç pazarın bütünleşmesi ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapıldı. Sanayi yatırımlarına öncelik verildi.

2-1950-1960 Dönemi

Çok partili hayata geçildi. Demokrat Parti iktidara geldi,

Dış ticarete yönelik çalışmalar yapıldı,

İthal ikameci politikalar benimsendi,

Ülkeye dış yardım, kredi ve yabancı sermaye girişi sağlandı.

Bu enflasyonu arttırdı, dışa bağımlı bir süreç başladı. Karayolları yatırımlarına ağırlık verildi.

Yurt dışından gelen krediler ağırlıklı olarak toprak ağalarına verildi. Ağalar üretimi tekeline alınca, küçük meta üreticileri işsiz kalarak kitleler halinde göç etmeye başladı,

3-1950’lerde Gecekondulaşma ve Apartmanlaşma

Göç talebini karşılayamayan kentlerde göçerler barınma ihtiyacını karşılamak için gecekondu yapmaya başladılar,

Sayı arttıkça gecekondu mahalleleri, semtleri oluştu,

Bu arada apartmanlaşma süreci başladı,

Yap/sat usulü ve kat mülkiyeti kanununun yürürlüğe girmesi kentsel rantın da ortaya çıkmasına neden oldu.

Gayrimenkul piyasası gelişti ve inşaat sektörü büyüdü.

1956 kamulaştırma yasası ile bu tarihten önceki gecekondu yasallaştı.

1958 İmar ve İskan Bakanlığı kuruldu,

1960 Planlı Kalkınma dönemi başladı (yıkma iyileştir),

1966 Gecekondu Yasası çıkarıldı.

Ancak bu yasalara rağmen gecekondulaşma bitirilememiştir. Çünkü bir çözüm önerisi getirilememiştir. Siyasiler bir oy alma stratejisi olarak af yasaları çıkarmış ve bu süreci sürekli yasallaştırmıştır. Ayrıca gecekondu yasası kentsel alanların yatırım aracı haline gelmesinin de önünü açmıştır.

4-Planlı Kalkınma Dönemi

1960’larda devam eden “*yap/sat*”çılık 1970’lerde yavaşlama seyrine giriyor.

Apartmanlaşma, konut sorununa bir çözüm yolu olarak ortaya çıkıyor. Büyük ölçekli projeler gerçekleştiriliyor.

Toplu Konut Projeleri yapılıyor,

Belediyeler Toplu Konut Projeleri yapıyor,

Kooperatifler kuruyor,

Ancak yapılan çalışmalar kentsel yaşam kalitesini arttırmıyor. Ortaya çıkan ikili yapı da kentsel mekanların sınıfsal ayrımına doğru giden süreci tetikliyor. Bu tarihlerden sonra kent dokusuna baktığımızda ikili bir ayrım görüyoruz. Bu ikili ayrım hem ekonomik hem de kültürel farklılıkların bir resmini ifade ediyor.

(Turhanoglu 2011:200-220)

Kentsel Dönüşüm ve Bursa’nın Kimlik Arayışı

Türkiye’nin kent tarihinde “*yeniden inşa*”, “*yeniden canlandırma*”, “*yenileme*”, “*yeniden geliştirme*” gibi adlarla uygulamaya konan projelerin 2000’li yıllardaki adına “*kentsel dönüşüm*” diyoruz. Dönüştürmeye çalıştığımız şey suçun yüksek olduğu alanları, depremde etkilenen binaları veya kentin değişen dinamikleri içinde gerileyen, iş kayıplarının

yaşandığı yerleri yeniden yapılandırmak; daha sağlıklı bir yaşam alanı kazanırken toplumda sıkıntı yaratan problemleri de elemektir. Buna sosyal çöküntü alanlarını rehabilite etmek de diyebiliriz belki.

Öte yandan kentsel dönüşüm; kentlerin, günümüz neoliberal politikalarına bir adaptasyonudur. Kapitalizmin içine düştüğü krizlerden kurtulmasının bir yoludur kentsel dönüşüm ve sermaye birikimi katma değeri yüksek olan bu alana akmaktadır. Bu da kenti, rant mekanizmasının bir nesnesi haline getirmektedir. Ve kent dönüşürken ciddi bir sınıfsal değişim de yaşanır.

Kentsel dönüşümün farklı bir boyutu da **“soylulaştırma”**dır. Daha çok tarihi kent merkezlerinde gördüğümüz bu yenilemede yeni orta sınıf ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak kentsel dönüşüm de, soylulaştırma da mekansal yarılmaya yol açmakta; ekonomik olarak sınıf altı dediğimiz bir grup oluşmakta, ekonomik ve kültürel anlamda açılan makasın farklı uçlarındaki insanlar mekansal anlamda da ötelenmektedir. (Şen 2011:286)

Mekansal yarıma/farklılaşma; genel düzeyde, iki veya daha fazla grubun kentsel çevrenin farklı alanlarında birbirinden ayrık biçimde yaşamalarıdır. Bu süreci 1980 sonrası küreselleşmenin kentsel ekonomiler ve kentli kitleler üzerine etkileri olarak da okuyabiliriz. (Bıçkı 2004: 95)

Bu noktada Bursa bağlamında yukarıda anlattığımız iki ekolün tartışılması gerekir. Anlatılma amacı da budur. Bursa'daki kentsel dönüşüm doğal bir süreç olarak mı işlemektedir, yoksa Harvey'in söylediği gibi, kapitalistlerin karlarını azamiye çıkarmak istemelerinin tarihi midir? Bu sorunun yanıtı üzerine düşünmek gerekir.

Sonuç

1980 sonrası sermayenin kente akıp, kar maksimizasyonuna gittiğini söyleyebiliriz. Yani kentin mekânsal sorunları sermaye sahiplerinin lehine gelişmiştir. Yine 1980 sonrası çıkarılan imar yasaları gecekonduları rant kapısı haline getirmiştir.

Gecekondular **“nöbetleşe yoksulluk”** olarak ortaya atılan kavramın nesnesi olmuştur.

Önceleri zorunlu barınma ihtiyacını karşılayan gecekondu, birkaç kuşak sonra, değerlendirilen kentsel arazinin rantını sahiplenerek yoksulluğu başkalarına devreden yapılar olmuştur. Yine bu dönem yasaları gecekonduları yasallaştırmakla kalmamış, aynı zamanda, amacından uzaklaşan çok katlı apartmanlaşan yapılar oluşmasına neden olmuştur. Oluşan melez yapı, ne gecekondur ne de apartmandır artık. Sanayileşme aşamasında sanayinin iş gücü ihtiyacını karşılayan gecekondu; ilerleyen dönemde **“varoşlar”** adı altında toplumun dışına itilen yapı ve kültür öğeleri olmuştur. Oysa başlangıçta kentin oldukça dışında olan bu mahalleler, temel hizmetlerden yoksun olarak yıllarca sefalet içinde yaşamaktadır. Şehrin gelişmesine paralel olarak çöküntü alanı ilan edilen bu yerler, sermayedarların eline geçtikten sonra son derece lüks konutlara, güvenli sitelere ve AVM'lere dönüşmektedir.

Özellikle AVM'ler küreselleşen dünya ekonomisine katkı yapmaktadır. Orta ve üst kesime hitap eden bu yerleşmeler, sermayedar açısından son derece rant getiren yerlerdir.

Bu durumda alt sınıf, kentin dışında, olanaksızlıklar içerisinde; orta ve üst sınıf ise uygun koşullarda yaşamakta ve bu sınıflar sosyal statülerine göre mekânsal olarak ayrılmaktadır.

Bu ayrışma; tüketim kalıpları, kültürel yaklaşımlar, davranış kalıpları, siyasal bakış, hayatı algılayış biçimleri gibi geniş bir perspektifi kapsamaktadır.

Yine 1980 sonrası çıkarılan yasalarla belediyelere verilen özerklik, yerel yönetimlere yakın olan şirketlerin rantı paylaşmasına neden olmuştur.

Yönetişim adı altında yapılan ve sözde kentin yapılandırılmasında halkın söz sahibi olmasını destekleyen bu politikalarda rol üstlenenler; müteahhitler, inşaat

mühendisleri, taşeron firmalar gibi sermayedarlar olmuştur.

1950'den günümüze gecekondu bakiş açısı; oy deposu, ucuz iş gücü, kentsel rant kapısı olmanın ötesine geçemedi.

Yukarıdaki anlatılar üzerinden Bursa'ya baktığımızda son on yıldır aşırı betonlaşmanın varlığından söz edebiliriz. Peki neden böyle bir yol alınıyor?

Önce Bursa'nın Cumhuriyet sonrası dönemde kent planlamasına bakalım. Bu dönemde üç yabancı mimar görüyoruz kente şekil veren. Alman *Lörcher* (1924), Fransız *Prost* (1940), İtalyan *Piccinato* (1960). Bu planların hiç biri hayata geçirilmemiştir. Neden yabancı plancılardan yardım alınmıştır? Çünkü kentleşme deneyimleri bizden öndedir. Neden tamamen uygulanamamıştır? Çünkü kent sadece fiziki bir yapı değildir. İçindeki insanlar ve onlarla yaratılan kültür devrededir. Yani bu coğrafya gelişime, değişime, problemlerine tam olarak Batılı düşünsel yapısıyla yanıt verememiştir. Öyle düşünüyorum. Bu arada rant ile ortaya çıkan bir mekanizma da yok değil. Bunu da göz ardı etmemek gerekir. (*Çalışkan ve ark. 2010: 17-39*)

Piccinato'nun 1958-60 yılları arasında hazırladığı plan, Bursa'da gecekondulaşmanın da yoğun olduğu bir dönem. Plan, kentin doğal ve tarihi değerlerini koruyarak kentsel gelişimi sağlamayı amaçlamıştır. Bu planda kentin; doğu, batı, kuzey yönlerinde genişlemesi öngörülmüş, ancak kent, o dönem koşullarında doğal olarak, 250.000 nüfusa göre planlanmıştır. *Piccinato* kente gelen iç ve dış göç baskısına ve sanayileşmenin olası boyutlarına işaret etmiş, büyük sanayi tesislerinin Bandırma, Orhangazi, İzmit'e kurulmasını öngörmüştür. Ayrıca Bursa'nın tarım ve turizmi öne çıkarması gerektiğinin altını çizmiştir. Yerel göçün planlaması gerektiğini söylerken; kenti planlamanın, ekonomik yapıyı planlamakla olacağının da üzerinde özellikle durmuştur. Oysa Bursa'da ne göç önlenememiştir, ne de kaçak yapılaşma. Önlenabilir miydi veya

halihazırda önlenebilir mi? Bu da ayrı bir tartışma konusu. Göçün önlenbilmesi için bölgeler arası eşitsizliklerin minimuma indirilmesi gerekir. Türkiye'nin batı ve doğusu bu anlamda belirgin bir farklılık gösterir. Terör, iş ve eğitim olanakları gibi nedenlerle göç, özellikle doğu insanının yazgısı olmuştur. Ayrıca, Bursa'nın geçmiş misyonundan örnek verecek olursak; 16-17. yüzyılda, Osmanlı kent nüfusları 3.000-10.000 arasında seyrederken, Bursa nüfusu 50.000 kişidir. Bursa bu nüfustaki tek kenttir. (*Çalışkan ve ark. 2010:17-39*) Yani kent, tarihsel olarak çeşitli etnisiteden pek çok insanı kucaklamış durumdadır. Halen İstanbul, Ankara ve İzmir'in ardından dördüncü büyük ildir.

Burada varmak istediğim sonuç, makalenin girişinde de belirttiğim gibi, kentsel problemlerin çözümünü; ülkenin genel politikalarından ve dünya ekonomilerinden bağımsız şekilde çözemeyeceğimizi göstermek şeklindedir. Neden bu planlamacıyı konu ettik? Kent konuşan insanlar, yıllardır konuyu bu planlamacılar getirmiştir. Hep aynı sözler üzerinde durmuşuzdur.

Burada önemli olan 1960'larda konuşulan söylemdeki turizm vizyonunun halen en çok konuşulan konu oluşudur. Bursa konferanslara ev sahipliği yapacaktır, Bursa hafta sonu şehri olacaktır, kaplıcalarıyla ön plana çıkacaktır, Uludağ turizmiyle kendini var edecektir... Saymakla bitmez. Peki elli yılda ne olmuştur? Hala aynı söylemler devam ettiğine ve hala bir çıkış yolu arandığına göre bir şeyler eksik kalmıştır.

Belki en son kısımda söylemek gerekirdi ama yeri gelmişken belirtmekte fayda var; olay Uludağ'a spor tesisi yapalım, apartmanları boyayalım işi değildir. Bunlar tabi ki olsun. Burada bir yanlışlık yoktur. Ama bir kentin kimlikli olabilmesi için, soluduğunuz atmosferin farklı, özgün olması lazımdır. Ve bu, insanlarla olunan bir şeydir. Kent konuşulurken karar vericiler değil kentte yaşayan halkın konuşması gerekir. Yıllardır birileri kent adına bir şeyleri anlatır. Anlatılarda bir kişi daha üstündür.

Diğerleri dinleyici pozisyonudur. Oysa bu kenti konuşmak gerekir. Konuşmak eşitlik ilkesi üzerinden gerçekleşir. Kent halkını bilinçlendirip işin içerisine katmadan marka bir kent yaratamazsınız. Bunu yapabilmek için de şeffaf, ama gerçekten şeffaf politikaların uygulanması ve güçlenen, bilinçlenen halkı yönetmekten çekinmiyor olmak gerekir. Zordur kısaca.

Peki Bursa'ya nasıl bir kimlik düşünüyoruz? Yazının devamında kimlik kavramının tanımını yaptıktan sonra, Bursa'da var olan ve üzerinde düşünebileceğimiz turizm, sanayi, tarım vb. alanların durumu üzerinden konuyu tartışacağım.

Kimlik kavramı özgün olmayı ifade eder. Özgünlük ise kuşatıcılık ve bütüncül olma ile, farklılık ve değişimlere kapı aralayan duruma göndermede bulunur. Farklılık ve benzerliklerin uyumunun özgün bir bileşimidir.

19. yüzyıla kadar Bursa tipik bir Osmanlı kenti özelliği gösteriyor. Camiler, külliyeler, hazire ve mezarlıklar; kısaca sultan yapıları. Estetik anlamda bakarsak kente, ki bu kimlik oluşumunda önemli, İstanbul'un klasik ve yükseliş dönemi estetiğinin nüvelerini buluruz Bursa kentinde. Buna kuruluş dönemi estetiği diyoruz. Peki bugün bu anlamda özgün bir kent kimliğinden bahsedebilir miyiz Bursa'da?

Örneğin Bursa'ya ait geleneksel bir konut dokusu var mı? Bursa'nın geleneksel sandığımız konut dokusu, aslında geleneksel değil. 17. yüzyılda İstanbul'la kurulmuş olan yakın ilişkinin, buraya ithal ettiği bir başkent lüksüdür. Yani **“Bursa Evi”** olarak gördüğümüz her ev aslında İstanbul'la kurulan kültürel etkileşimin, Anadolu'ya yayılırken Bursa üzerinden yol almasıyla ilgili bir durum. (Can 2005: 99-109) Ayrıca günümüz Bursa'sına baktığımızda, 21. yüzyıl Türk mimarlarının yaratıcılıklarını görmek yerine, Osmanlı mimarisinin canlandırılması fikri ile karşılaşırız. Geçmiş miras canlandırılmalı. Buna denecek bir söz yok. Ama yeni yapılarda Osmanlı kurgusunun kullanılması ancak

yaratıcılıktaki bir eksikliğe işarettir. Kültür ve onun beslediği bir alan olan mimari yeniden ve yeniden çağlar boyu yaratılan bir üsluptur çünkü.

Aslında küreselleşme ile birlikte yaşanan kırım kente dahil olması, kentlerin aşırı büyümesi, apartmanlaşması, AVM'lerin yükselmesi kentlerin aynılaşması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Avrupa kentlerine bakıldığında da özgün olmanın yanında; birbirini tekrar eden meydan, heykel ve mimari yapılar görmek mümkün. Bu tarzı da eleştirebiliriz elbette. Ama tarihin korunduğunu görüyoruz.

Kimlik konusuna devam ederken, *Marks*'ın terminolojisindeki alt yapı ve üst yapı kavramlarından yararlanmakta yarar görüyorum. Kent kimliği; o kentte yaşayan, o havayı soluyan insanların özgün yaşantılarını resmettiği bir kompozisyon aynı zamanda. Kimlik; dağ, bina, külliye değil yalnızca. Kimliğin oluşabilmesi için kentte yaşayan insanların belirli bir ekonomik özerkliğe de ulaşmış olması gerekiyor. Geçim derdi olmayan dolayısı ile kendini ev iş ikileminin dışına çıkarıp geliştirebilen bireylerin çokluğu, kent kimliğini besler. Ekonomi; bilinci ve özgün bir kimliğe giden yolu açar. Müze gezmeyen insan, tarihi eseri benimsemez. Evinde geçmişi yaşatmayan insan da müze gezmez. Evindeki bakır kapları eskiciye verip, plastik sepet, mandal alan bir toplumsal grubun AVP Tiyatrosu'nda yakın zamanda oynanan **“Antigone”** isimli oyunu veya senfoniye izlememesini yadırgayamayız.

O zaman önce iş olanakları, sonra bir eğitim süreci. Burada formal veya informal eğitimden bahsediyoruz. Sadece okul eğitmez çünkü. Aile ve çevre eğitimi çok önemlidir toplumların yeniden üretim sürecinde. Toplum dinamik bir yapıdır. Beslerseniz gelişir. Bir kentin mimarisi, sadece kenti yöneten kişilerin ve mimarların özenli seçimlerinden öte, o kentteki halkın, kent silüetini biçimlendirme şeklidir. Kenti özgün kılan o ruhtur.

Kent bireysel tarihleri de içinde barındırır. Kent bilinci toplumsal hafızayla ilişkilidir

Bursa’da hangi binalar yıkılırsa ağlarsınız? Yanıt verilemiyorsa orada bir sıkıntı vardır. Öyle binalar yapılmalıdır ki, yüzyıllarca kalsın ve anılar biriktirilebilsin. Yeni yerleşkelerde on binlerce insan yaşıyor.

Kaç tane mekanı torunlarınızla konuşabileceksiniz. Sanırım çok az. Toplum yapılanı estetik bulur var eder, bulmaz yok ettirir. Bunu yapacak bilincin olmadığı ortamda zaten kimlik konuşulmaz.

Bursa’da 1990’lı yıllarda tüketim alışkanlıklarının değişimi, kent dışı AVM olgusunun Bursa kenti içine girmesine ve tek olan Bursa merkez yapısının, farklı bölgelere kaymasına neden olmuştur. Bu durum, hızlı büyüyen kentler için kaçınılmazdır. Bu kayış bir taraftan kent merkezindeki tarihi yapının korunmasında, trafik sorununun azalmasında etkili olurken, bir yandan merkezdeki esnafın sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır.

Bursa merkezinde yapılan tramvay yolu, tarihi hamam, medrese külliye gibi yapıların ayağa kaldırılması, Heykel çevresinin trafiğe kapatılacak olma durumu, ana arterdeki bina cephelerinin elden geçirilmesi, kente büyük katkı sağlamıştır. Burada üzerinde durulması gereken; kent surlarının onarımı, tarihi yapıların restorasyonu gibi konularda katılımcı, akademik çevreleri kesinlikle içine alan komisyonların kurulması, interdisipliner olarak çalışılarak sonuca gidilmesi ve yapılanların halka geri bildirim olarak sunulmasıdır.

Bursa bir tarım kenti olabilir mi? Kentin tarımına bakacak olursak; burada tarım işletmeleri büyüklüğü Türkiye ortalamasının altında. Böyle olunca girdi fiyatları yükseliyor, sermaye birikimi sağlanmıyor. Sektör kendini yenileyemiyor. Geçimlik işletmeler olarak kalıyorlar. Düşük üretim, yüksek gizli işsizlik, düşük rekabet gücü görüyoruz genel olarak.

(Yavuz ve ark. 2005:8-11)

Kentte tarımın da sanayicinin de desteklenmesi gerekiyor. Özellikle sanayiciler açısından, altyapı sorunlarının halledilmesi ve sanayi bölgesi arsa fiyatlarının aşağıya çekilmesi gibi özendirici çalışmaların yapılması gerekiyor. Türev piyasalarda kolay yolu seçerek para kazanmak yerine, spekülatif yollardan uzaklaşarak zoru seçen, yıllardır dış piyasada haksız rekabetle mücadele eden sanayicinin desteklenmesi gerekiyor. Rant ekonomisi üzerinden pay almaya çalışan oteller, AVM’ler hizmet sektörü için bir önem arz ediyor olsa da Bursa’nın yükünü çeken sanayiciler olmuştur, olacaktır.

Gerçek bir ekonomi, tüketmek değil, üretmek üzerine kurulmalıdır. Bu yüzden de Bursa sanayisinin ara mal üreten yapıdan çıkıp, teknoloji üreten bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu süreçte Bursa kentine vefa borcu olan herkesin de katkı sağlaması gerektiğine inanıyorum.

Ayrıca Bursa’nın hangi vizyona kavuşması gerektiği konusunda, **“inovasyon”** olarak adlandırılan olguya da ayrı bir yer vermek gerekmektedir. (Beysel ve ark. 2002: 8-36)

Makalenin sonuna yaklaşırken; bu kente katkı koymak çabasında olan insanlara, ben dahil, bir özeleştirici yöneltmek ve makalenin başında vermiş olduğum ekonomi politik yaklaşımla konuyu bağlamak istiyorum.

Makalenin yazımı için Bursa kentinin, kimliği ve marka olmasına yönelik yapılmış toplantı yazılarına, söylenmiş sözlerle, alınmış kararlara baktığımda yazılmış birçok şey olduğunu görüyorum.

Planlama çalışmaları, 2020 çerçeve düzeni strateji planı, kentsel yaşam kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar, tarihi mirasın korunması vb. (Kaya 2008:68-70)

Ayrıca Uluabat gölü çevresinde rekreasyon alanları oluşturulacak, Mudanya’nın tarihsel kimliği ortaya çıkarılacak ve turizme açılacak. Oysa ne Uluabat’a para aktarılıyor, ne de Mudanya’nın tarihi dokusu ortaya çıkarılıyor. Hatta Mudanya’daki antik kent buluntusu üzerine AVM yapılması ile ilgili söylemler, birçok gazete manşetine taşındı.

Bursa ile ilgili konuşulacak sözler metinlere sığacak gibi değil. Anlaşılan problem; olduğumuz gibi görünüp, görüldüğümüz gibi olamayan duruşumuzla ilgili. Bu problemin çözümü de halkın bilinçlenmesi, örgütlenmesi, hakkını araması gibi bir dizi yoldan geçiyor. Uzun bir yol.

Bugünden yarına ve bina boyamakla olacak gibi değil.

Yapılanları görmek, güzel olanı da takdir etmek bu kent adına düşünen her insanın yapması gereken bir davranış şekli. Bursa son dönemde belirli açılardan iyi yol aldı. Ama kenti hakkaniyetli kullanmak konusunda, eşitlik ve adalet konusunda hem yöneticilerin, hem halkın öğreneceği çok şey var.

Ayrıca yeni dönem paradigmasında her ne kadar kent kimlikleri, ulus devlet kimliğinden öne çıkabiliyorsa da, ülkenin dünya yapılanmasında almış olduğu politik rolden bağımsız bir kent kimliği de oluşturulamaz.

Son dönem Bursa'da turizmi canlandırmak bağlamında konuşulan Orta Doğu halklarını Bursa'ya çekme projesi, günümüz Türkiye'sinin bu coğrafyalara verdiği reflekslerle nasıl mümkün olur düşünmek gerekir.

Kaynaklar

1 Aynur Can, "Yok Olmaya Yüz Tutan Bursa Estetiği Üzerine" . U.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Aralık 2005, XXIV, 2, sy. 99-109

2 Ayşın Koçak Turhanoglu, "Kent Sosyolojisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Yayın No:2418, sy.200-225

3 Besime Şen, "Kent Sosyolojisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Yayın No:2418, sy.285-305

4 C.Beysel, E.İyibozkurt, F. Çelikçapa, M. Yılmaz, "Bursa'da Sanayinin Geleceği", Bursa Defteri 13, Mart 2002, sy.8-36

5 Doğan Bıçkı, "Küreselleşme Sürecinde 'Mekansal Yarılma' ve 'Kentsel Yoksulluk' olgusunun Kuramsal ve Uygulamalı Bir Analizi: Bursa İşiktepe Örneği"

6 Fuat Güllüpinar, "Kent Sosyolojisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Yayın No:2418, sy.50-83

7 Helga Rittersberger, "Kent Sosyolojisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Yayın No:2418, sy17-18

8 Orhan Yavuz, A.Koçkaya, İ. Demiröz, N. Karaca, Ö.Kamiloğlu , "AB Sürecinde Bursa'da Tarım", Bursa Defteri 25, Mart 2005, sy. 7-41

9 Özgür Narin, "Yeni Oluşan Sınıfın İlk Analizi", Bilim ve Gelecek Dergisi, 2013,107. sayı sy. 10

10 Rana Aslanoğlu, "Kent, Kimlik ve Küreselleşme", Asa Yayıncılık, 2000, 2. baskı, sy28-31

11 V.Çalışkan, C.Akbudak, "Bir Gecekondu Araştırması", Bursa Kenti Uludağ Yamaçları, 2010.sy17-39

12 Yasemin Kaya, "Geç Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi ve Bursa" Bursa Defteri 31-32, Mayıs 2008, sy.62-75

KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMA SÜRECİ

N.E.ÜLGER¹

¹Okan Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Geomatik Mühendisliği Bölümü, İstanbul, e-posta: enver.ulger@okan.edu.tr

ÖZET: Ülkemizdeki arsa ve arazi düzenlemelerinde; hukuksal, teknik olarak yeni düzenlemelere ve imar uygulama araçlarına gereksinme vardır. Arsa ve arazi düzenlemelerindeki uygulamaya ilişkin sorunlar, kentlerin yoğun yapılaşmış alanlarındaki donatı standartlarının yükseltilmesi, ülkemizin bur gerçeği olan deprem riskine karşı önlem amacıyla yapılacak yenileme ve tamamen yıkım alanlarındaki yapı üretimi gereksinmesi, kentlerin dönüştürülmesi sürecini gündeme getirmektedir.

Türkiye’de imar planlarının yapımı konusundaki yasa ve yönetmelikler mevcut planlama sorunlarının çözülmesinde genel anlamda sorun yaratmaz. Sorun mevcut imar uygulama araçlarının gereksinmelere yanıt verip vermemesindedir. Bu nedenle imara aykırı kaçak yapılaşmış yoğunluğu belirli bir düzeye gelmiş yerlerde başka bir imar uygulama seçeneğinin belirlenmesi zorunludur. Yoğun yapılaşmış alanlarda, değer eşitliğine dayanan yeni bir imar uygulama yöntemi ihtiyaca yanıt verecektir. Bu yöntemin adı: **“Değer Esaslı Yöntem / Eşdeğerlik Yöntemi”** dir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Değer Esaslı Yöntem, Değerleme

1. KENTSEL DÖNÜŞÜM

Türkiye mülkiyete konu olan topraklar; ikili bir yapı, anlayış içerisinde düzenlenmektedir: Kırsal toprakların düzenlenmesi; **“Arazi Toplulaştırılması”**, kentsel toprakların düzenlenmesi ise **“Arsa ve Arazi Düzenlemeleri”** ana başlıklarında yapılmaktadır. Kırsal ve kentsel topraklara el atmalar bir anlamda amaç ve içeriklere görece farklı olan imar planlarıyla olmaktadır. Yani mülkiyete karışmanın, mülkiyeti düzenlemenin hukuksal ve teknik temeli imar planları olmaktadır.

Anayasadan, medeni ve imar kanunlarından güç alan imar planları yeni mülkiyeti ve onun kullanım biçimini belirlemede merkezi ve yerel kurumları yetkilendirmektedir. Sorun bunların meşruiyeti ve hak sahibi tarafından kabullenilmesi, içselleştirilebilmesidir. Buda

hazırlanan imar planlarının amacının ne olacağı nasıl ve hangi yönetime göre

uygulanacağı tartışmalarını getirmektedir. Uzlaşılan kaynağı olan uygulanabilir planların hazırlanması önemlidir. Bu nedenle imar planları ne kadar ayrıntılı ve titizlikle hazırlanırsa hazırlansın; uygulanmadıkları, yeni mülkiyet ve onun kullanım biçimi olarak tapuya tescil edilmedikleri sürece; emek, kaynak ve zaman kaybından başka yarar sağlamazlar. İmar planlarının uygulaması hazırlanmasından çok daha zor ve karmaşık bir süreçtir. (Ülger 2010)

Ülkemizde kentsel topraklarının düzenlenmesi amaçlı imar plan uygulamaları genelde; 3194 sayılı imar kanunun Arsa ve Arazi Düzenlemeleri başlığı altındaki 18. maddesine göre yapılmaktadır. Kanunda maddeye ilişkin bir uygulama yönetmeliği (18. madde uygulama

yöntemi) ve yöntemi mevcuttur. Yasadaki uygulama yöntemi; eşit oranlı toprak kesintisi yöntemidir. Yani imar düzenlemeleri ile düzenlemeye giren taşınmaz malların değeri aynı oranda arttığı var sayılır ve buna karşın her taşınmaz maldan eşit oranda düzenleme ortaklık payı kesilir. Hâlbuki imar planı kararlarına göre, getirilen imar hakları incelendiğinde, düzenlemeye giren taşınmaz malların değerinde aynı oranda artış olmaz. Aynı, eşit değerde artışlar olmamasına karşın her taşınmazda aynı oranda kesinti yapılması adaletli değildir. İmar düzenlemeleri ile ortaya çıkan değer artışları, kamu – hak sahibi çıkarları göz önüne alınmadan dağıtılmaktadır. 3194 sayılı kanunun 18. maddesine göre yapılan düzenlemelerde planlamadan ortaya çıkan değer, kamuya gelecekteki sürdürülebilir imar düzenlemeleri için aktarılması olanaksızdır. Bu da uygulamalarda kamu yararının korumasını zorlaştırmaktadır.

18. madde uygulamaları; tüm eksik ve olumsuzluklarına karşın genelde kırsal karakterli, ilk kez imara açılan, yoğun yapılaşmamış alanlarda uygulanabilmektedir. Oysa imara aykırı kaçak yapılaşmış yoğunluğu belirli bir düzeye gelmiş yerlerde başka bir imar uygulama seçeneğinin belirlenmesi zorunludur. Yoğun yapılaşmış alanlarda, değer eşitliğine dayanan yeni bir imar uygulama yöntemi ihtiyaca yanıt verecektir. Bu yöntemin adı: **“Değerleme Esaslı Yöntem / Eşdeğerlik Yöntemi”** dir. (Ülger, 2008; Ülger, 2009)

Arsa düzenlemelerinde hukuksal ve teknik olarak yeni düzenlemelere ve imar uygulama araçlarına gereksinimler vardır. Yoğun yapılaşmalar, arsa düzenlemelerindeki uygulamaya ilişkin sorunlar, imar düzenlemelerinde kentin planlı ya da plansız yoğun yapılaşmış alanlarındaki donatı standartlarının yükseltilmesi, ülkemizin bir gerçeği olan deprem riskine karşın önlem amacıyla yapılacak yenileme ve tamamen yıkım alanlarındaki yapı üretimi gereksinmesi;

kentlerin dönüştürülmesi sürecini gündeme getirmektedir. Bu sürecin adı **“Kentsel Dönüşüm”** olarak adlandırılmaktadır. (Ülger, 2008; Ülger, 2009)

Çarpık yapılaşmış, köhneleşmiş, afetlere ve kentsel risklere duyarlı, altyapısı yetersiz ve niteliksiz, yoğun yapılaşmış, yasal ya da imara aykırı yerlerdeki mülkiyetin; yeni imar planı verilerine uygun düzenlenmesidir.

Kentsel dönüşümün paydaşları aşağıdaki gibidir:

Yerel İdare – Kamu: Bakanlık, Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyesi, Plan ve proje üzerinde tasarruf hakkı bulunan diğer kamu kuruluşları.

Yatırımcı-Finansör: Finans Kuruluşları, Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, Gayrimenkul Yatırım Şirketleri v.b.

Proje Geliştirme Grubu-Arazi Uzmanları : Değerleme, tasarım, planlama, mühendislik hizmetleri, proje yönetimi, yapı denetim, satış, pazarlama, reklam, yazılım v.b. hizmet ve işleri yapanlar / Düzenlemeciler.

Hak sahipleri (mülkiyet): Belediye, Hazine, Şahıs, Diğer.

Kentsel Dönüşüm; Hazırlanan Kentsel Dönüşüm imar planının nasıl uygulanacağı, oluşacak yeni mülkiyetlerin dağıtımı, yapımı ve bunların tapuya tescil işleminin gerçekleştirilmesidir. Bu bir süreci anlatır.

Bu sürecin yerine getirilebilmesi için:

1. Kentsel Dönüşüm Politikasına,
 2. Yasaya,
 3. Kırsal/Kentsel arazi/arsa kullanım (imar) planlarına,
 4. Bu yasa içerisinde belirlenmiş ve tanımlanmış bir imar uygulama yöntemine,
 5. Bu yönteme göre kentsel dönüşüm uygulamalarının nasıl yapılacağını anlatan uygulama yönetmeliğine,
 6. Güçlü bir finansman desteğine,
- Gerek vardır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YASAL DAYANAKLARI

3194 Sayılı İmar Kanunu

3194 sayılı İmar Kanunun Arazi ve Arsa Düzenlemesi başlıklı 18. Maddesi şöyle düzenlenmiştir:

“Madde 18- İmar hududu içinde bulunan binalı ve binasız arsa ve arazileri malikleri ve diğer hak sahiplerinin muvafakat aranmaksızın, birbirleri ile, yol fazlaları ile,kamu kurumlarına veya belediyelere ait bulunan yerlerle birleştirmeye, bunları yeniden imar planına uygun ada veya parsellere ayırmaya, müstakil, hisseli veya kat mülkiyeti esaslarına göre hak sahiplerine dağıtmaya ve resen tescil işlemlerini yaptırmaya belediyeler yetkilidir.”

5998 Sayılı Kanun Kabul Tarihi: 17/6/2010

Madde-1: 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesi değiştirilmiştir.

Belediye, kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini gerçekleştirmek amacıyla; İmar uygulaması yapmaya,İmar uygulaması yapılan alanlardaki taşınmazların değerlerini tespit etmeye ve bu değer üzerinden hak sahiplerine dağıtım yapmaya veya hasılat paylaşımını esas alan uygulamalar yapmaya yetkilidir.

6306 Sayılı Kanun Kabul Tarihi: 16.5.2012

Amaç madde 1- Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.

Bu kanunun temelinde can ve mal güvenliğini koruma güdüsü vardır. Türkiye’de yaklaşık 19 milyon yapı olduğu söylenmektedir. Bunlardan 14 milyonu 1998 yılı öncesinde yapıldığı için mevzuat ve teknolojik açıdan daha riskli yapılar olarak görülebilir. Bu yüzden kanun’a göre riskli

olduğu bilimsel verilere göre belirlenen yapılar, her ne olursa olsun mutlaka yıkılacaktır.

Kanunun özü tarafların kabul edebileceği her tür anlaşma usulüdür ve anlaşma yoluyla dönüşüm sürecinde gönüllü olarak katılanlara kredi, konut ve işyeri tahsisi, konut sertifikası gibi destekler verilecektir. Uygulamanın; temelde vatandaşlarca yürütülmesi amacı güttüğü, devletin yardım ve destekler dışında mümkün olduğunca az müdahalesi esas alındığı söylenebilir.

Kanunun birincil amacı; genel olarak afetlerin, özel olarak da gelmesi beklenen depremin vereceği zararı minimum düzeye indirmektir.

İkincil amacı ise; afet gerçeği bir dinamik olarak kullanılarak kanunda yer alan haklardan yararlanarak kentsel dönüşümün hızlandırılması ve tamamlanmasıdır.

Yasa bu amaçlar doğrultusunda olumludur. Fakat kentsel dönüşüme sadece fiziksel ve mekansal anlam yüklemek, onu sadece binaları yıkmak ve yeniden yapmak olarak tarif etmek doğru olmaz. Bu bakış açısı eksik ve sorunludur.

Kentsel dönüşümün başarısı sektörler arası eşgüdümle ile birlikte sağlam bir finansal yapıya bağlıdır. Kanunda bu amaçla “dönüşüm projeleri özel hesabı” oluşturulmuş bununla ilgili uygulama yönetmeliği çıkarılmıştır. Finansman kaynakları için ulusal yada uluslararası fonlardan faydalanmayı olanaklı kılacak modellerin geliştirilmesi ve kentsel dönüşüm projeleri ile sermaye piyasaları arasındaki bağın kurulması oldukça önemli ve küresel bir dünyada gereklidir. Bu bakımdan kanunun bu düşüncesi olumludur. Fakat bu modeller geliştirilirken yabancı kaynaklardan yazılan, söylenen kavram ve yöntemlerin alınıp getirilmesi ülkemiz koşullarından kaynaklı uyumsuzluklar ve başarısızlıklar getirebilir. Üzerinde özenle durulması gereken konulardır.

Türkiye’deki finansal yapıya bankacılık hakimdir. Genel olarak inşaat sektöründe, dolayısı ile dönüşüm projelerinin

gerçekleştirilmesinde finansal kaynak olarak, ya kredi yolu ile ya da kat karşılığı/hâsılat payı yöntemi kullanılmaktadır.

Çok geniş alanlarda yapılacak kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilebilmesi için bunların dışında yeni finansal araçlara gerek olduğu açıktır.

Gayrimenkule dayalı sermaye piyasası araçlarından; gayrimenkul yatırım ortaklığı, gayrimenkul yatırım fonu, kira sertifikası, imar hakkı transferi sertifikası kentsel dönüşüm projelerinde yeni finansal araçlar olabilir. Fakat tüm bu ve benzeri araçların Türkiye gerçekleri gözetilerek ele alınmasında fayda vardır. Bunlardan ikisi üzerinde durmak yararlı olacaktır.

İmar hakları transferi sertifikası ise tamamen yeni bir araç olarak gündeme gelmiştir. Buradaki temel amaç dönüşüm yapılması düşünülen alanlarda var olan imar hakkını ya da talep baskısı altında oluşabilecek imar haklarını başka bir alana transfer ederek dönüşüm alanını korumaktır. Verilen sertifikayı sertifika sahibi ikincil piyasalarda piyasa fiyatları üzerinden likit hale getirebilir. Bunlar doğru kullanıldığında önemli bir araç olabilir. Fakat imar haklarının tanımlanmasında hak sahibi, onaylı planların olması, planların kullanım haklarının yasal güvence altında olması, mevcut dönüşüm alanlarındaki imar hakkının değerinin tespiti gibi konular üzerine, ülke gerçekleri gözetilerek ve adil olacak sonuçlar için yeni yasal düzenlemeler yapılması düşünülmelidir.

Gayrimenkul sertifikası; Dönüşüm projelerinde kullanılabilecek en uygun finansal araç olarak düşünülebilir. Bu sertifika üzerinde değerleri (nominal) eşit ve hamiline yazılmış ihraç edilebilen menkul kıymetlerdir. Hemen paraya dönüştürülebilir. Sorunlulukların yerine getirilmesi ve cezai koşulların güvence altına alınması zorunludur. Yatırımcılar satın aldıkları sertifikalarla doğrudan projenin hak sahibi olurlar.

Sonuç olarak, Türkiye’de imar/kentsel dönüşüm uygulamalarında genelde başvuru alan uygulama araçları;

- **2942 Kamulaştırma Kanunu :** Bu mülkiyet düzenlemesi değil, mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır.
- **3194 Sayılı Yasaya Göre Ayırma birleştirme:** Çok dar anlamda ve çok özel durumlarda başvurulur.
- 3194 sayılı İmar Kanununun Arazi ve Arsa Düzenlemesi başlıklı 18. Madde uygulaması ile **“EŞİT ORANLI TOPRAK KESİNTİSİ”** yöntemi uygulanır.
- **5393 sayılı Belediye Kanunun 73. Madde uygulaması “DEĞER ESASLI”** yöntemine göre uygulama yapılması olanaklıdır.
- **6306 sayılı Afet Yasası;** her türlü anlaşma esasına göre uygulama.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM GERÇEKLEŞTİRME MODELLERİ

Kentsel Dönüşümün gerçekleştirilmesinde üç modelden söz edilebilir:

Birinci Model; Kamu Esaslı,

İkinci Model; Anlaşma Esaslı,

Üçüncü Model; Değer Esaslı

3.1. MODEL I; KAMU ESASLI: TÜM İNŞAAT TUTARININ KAMU TARAFINDAN KARŞILANMASI

Proje alanının tamamının yıkılıp, mevcut alan toplamı kadar yeniden yapı inşaatı yaparak, gayrimenkul sahiplerine tesliminin öngörüldüğü modeldir.

Bununla birlikte; yapılaşmamış arsası olan hak sahiplerine, dönüşüm sonrasında, katılımdaki alanı kadar alan verilmesi düşünülmektedir. Gerekli tüm maliyetlerin kamu tarafından karşılanacağı varsayımı üzerine kurulmuştur.

3.2. MODEL II; ANLAŞMA ESASLI: HAK SAHİBİ YATIRIMCI, KAMU/PLAN ANLAŞMASINA DAYALI KAT KARŞILIĞI-HÂSILAT PAYLAŞIMI

Anlaşmaya dayalı, katılım ve dağıtım değerlerinin ayrıntılı olarak belirlenmediği, bilinemediği genel ölçütlere dayanan, çok dar ve küçük alanlarda, mülkiyet sorunu olmayan yerlerde uygulanabilecek parasal paylaşımı esas alan yöntemdir.

Hâsılat payı karşılığında arsa satışı” sözleşmelerinde, arsa sahibi arsa bedelini, nakit almak yerine bir sözleşme karşılığında, bağımsız bölüm satışı hâsılatının belli bir yüzdesi olarak tahsil etmektedir. Burada arsa sahibi ile yatırımcı, fiilen ticari ortaklık kurmak durumunda kalmaktadır. Şeffaflığın sağlanamadığı her benzer ortaklık, kontrol edilemediği durumlarda taraflardan birisi için kazanç kaybına neden olabilir. Bu durum iki tarafı anlaşmazlığa sürükleyerek karşı karşıya getirebilir.

Kat karşılığı inşaat” sözleşmelerinde, yatırımcı arsa karşılığında belli sayıda bağımsız bölümü arsa sahibine verir. Başka bir anlatımla, arsa sahibi; arsası üzerine yatırımcı firmaya inşaat işi yaptırmakta, işin bedeli karşılığında da para değil belli sayıda bağımsız bölüm bırakmış olmaktadır. Taraflar daha fazla kazanç elde etmek için, sözleşme süresince proje üzerinde genellikle anlaşmazlıklar yaşar.

Aslında iki tip sözleşmede de taraflar hesaplarını kazanç/değer üstüne kurgular ve kararlar verir. Temel mantık ortaklıktan elde edilen parasal kazanç miktarı üzerine oturmaktadır. Arsa bedeli ile karşılığında alınan hâsılat veya kat karşılığı bağımsız bölüm, değer esaslı kentsel dönüşüm projelerindeki katılım değeri ile dağıtım değeri arasındaki ilişkiye benzer. Fakat önemli farklarda vardır:

- Süreci adil yönetebilecek sivil yada kamusal uzlaştırmacıdan yoksun olunması,
- Hem katılım/katılım değeri, hem dağıtım/dağıtım değeri sonuçlarına göre hesaplanacak kazancın yani projenin net

bugünkü değerinin, tarafların adil olarak dağıtılmasını sağlayacak ölçütlerin belirsiz olması

3.3. MODELIII; DEĞER ESASLI YÖNTEM

Yeni bir projenin yüklenici karı dâhil, tüm giderlerini de içeren bir yatırım maliyeti vardır. Mevcut katılım değeri (*arsa+bina değerleri*) ise; bu yatırım maliyetini oluşturan giderlerden biri gibi düşünülmektedir. Yatırımcı projeyi yapması karşılığında yatırım beklentilerine bağlı olarak kâr elde etmek ister. Yatırım maliyeti + kâr'ın, yükleniciye tüm projeyi yapması karşılığında verilmesi zorunludur.

4. DEĞER ESASLI YÖNTEME GÖRE YAPILACAK KENTSEL DÖNÜŞÜMDE TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Katılım Değeri (KD): Kentsel dönüşüm sınırları içindeki her bir hak sahibinin arsa, bina ve enkaz değeri toplamına karşılık gelen değer,

Katılım Payı Oranı (KPO): Hak sahibi olarak tespit edilen her bir kişi veya kurumun katılım değerinin, toplam katılım değerine oranı,

Toplam Katılım Değeri (TKD): Hak sahiplerinin katılım değerlerinin toplamı,

Proje Net Bugünkü Değeri (PNBD): Katılım değeri toplamının maliyet olarak ele alındığı uygulama imar/konsept projenin değerlemesi çalışmalarında, nakit akış analiz tabloları sonucunda bulunan projenin net bugünkü değeridir. Projenin tüm gelir ve giderlerinin farkından hesaplanan projenin net geliri, belirli zaman dilimleri içinde belirli bir iskonto oranı(risksiz getiri oranı + risk primi) ile indirgenerek projenin net bugünkü değeri bulunur.

Yatırım Maliyeti (YM): İmar/konsept projenin uygulaması aşamasında tüm projelendirme, müşavirlik, mühendislik, inşaat yapımı vb. gibi tüm giderler toplamı, yatırım maliyetidir.

Dağıtım Payı Oranı (DPO): Dağıtım modeline göre; hak sahiplerinin /yatırımcının/ kamunun/ fonun (yani projenin taraflarının) projenin net bugünkü değerinden alacağı payları gösteren oran,

Dağıtım Değeri (DD): Kentsel dönüşüm projesinde dağıtım modeli sonrasında her bir hak sahibine verilmesi öngörülen değer,

Toplam Dağıtım Değeri (TDD): PNBD ile TKD dayalı hesaplanan değer,

Dağıtım Değer Listeleri (DDL): Kentsel dönüşüm projesinde dağıtım senaryolarına göre hak sahiplerinin alacağı değerleri gösteren liste,

Bağımsız Bölüm Planları (BBP): Dağıtım değeri listelerine dayalı hazırlanan, kat mülkiyetine esas bağımsız bölüm planları,

Dağıtım Teklif Listeleri (DTL): Kentsel dönüşüm projesinde kabul edilen dağıtım modeli sonrasında hak sahiplerine, değere karşılık verilecek bağımsız bölüm veya nakit paranın gösterildiği liste,

5. DEĞER ESASLI YÖNTEME GÖRE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Değer esaslı yönleme göre kentsel dönüşüm süreci aşağıdaki gibidir. Bunların bazıları herkes tarafından az çok bilinen ve yapılan aşamalardır. Ancak bazıları gündeme yeni gelmiş kavramları içermektedir. O nedenle sürece ilişkin bu yeni aşamalar konusunda özet ve birleştirilmiş bilgiler verilecektir.

- Dönüşüm Alanlarının Belirlenmesi ve İlân Edilmesi,
- Gayrimenkullerin Mevcut Durumlarının Tespiti,
- Katılım Değerinin ve Oranının Belirlenmesi ve Hak Sahipliğinin Tespiti,

- En iyi ve En Verimli Kullanım Analizi,
- Kentsel Tasarım Projeleri ve Dönüşüm Amaçlı İmar Planının Hazırlanması,
- Dağıtım İçin Proje Değerine Bağlı Yapılabilirlik (fizibilite) Analizi

SENARYO
HAZIRLAMA
ÇALIŞMALAR

- Proje Değerinin Kesinleştirilmesi
- Dönüşüm Amaçlı İmar Planının Kesinleştirilmesi
- Dağıtım Değerinin Kesinleştirilmesi
- Dağıtım Değer Listelerinin Hazırlanması, Dağıtım Teklif Listeleri Hazırlığı
- Dağıtım Değeri Listesi Bağımsız Bölüm Planların Hazırlanması
- Dağıtım
- Dönüşüm Amaçlı İmar Planının Uygulanması
- Onay Meclis/Encümen
- Tapuya Tescil
- Yapım / İnşaat

5.1. KATILIM DEĞERİ VE KATILIM PAYI ORANLARININ TESPİTİ VE HAK SAHİPLİĞİNİN BELİRLENMESİ

Kentsel dönüşüm sürecinin en önemli aşamasıdır. Mülkiyetin yerine geçecek, hak sahipliğinin karşılığı olarak tapuya kayıt düşülecek ve ona karşılık bir belge verilecek katılım değerinin belirlenmesi ve katılımcılar tarafından kabul edilmesi çok önemlidir. Bir kentsel dönüşüm projesinin başarılı olması için katılım değerinin belirlenmesi ve bu değer in proje bölgesindeki katılımcılar hak sahipleri tarafından hukuk ve meşruiyet çerçevesinde kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak daha sonra kentsel tasarım ve uygulama imar planı hazırlama aşamasına geçilebilir. Bu kadar önemli olan katılım değeri, birçok etkenden ve etkenler içindeki değişkenlerden olumlu ya da olumsuz yönden etkilenmektedir. Katılım payı oranlarının bilinmesi ise tanımlar bölümünde anlatıldığı üzere topla net bugünkü değerden adaletli biçimde pay almak için önemlidir.

Bunların gösterildiği tablo aşağıdadır.

ADA NO	PARSEL NO	PARSEL ALANI m ²	CİNSİ	HİSSE MİKTARI	AD SOYAD	BABA ADI	HİSSEYE İSABET EDEN ARSA m ² m ² si	ARSA BİRİM DEĞERİ (TL)	ARSA DEĞERİ (TL)	ENKAZ DEĞERİ (TL)	KATILIM DEĞERİ (TL) = (ARSA DEĞ. + ENKAZ DEĞ.)	KATILIM PAYI ORANI (KD/TKD)
687	1	13,948	ARSA	3/16	Ali Sakarya	Cemal Sakarya	2,615	1,300	3,399,983	97,590	3,497,574	0.032461
687	1	13,948	ARSA	10/16	Hüseyin Keskin	Kamil	8,717	1,300	11,333,283	325,303	11,658,586	0.108204
351	1	1,991		1851/2399	Burhan Hızlı	Ahmet	1,536	1,500	2,304,957			
342	1	6,936	ARSA	38/2400	Burhan Hızlı	Ahmet	109	425	46,678			
							1,646		2,351,636	66,780	2,418,417	0.022445

Tablo 1: Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Katılım Değeri, Katılım Payı Oranları ve Hak sahipliği Liste Örneği

5.2. PROJENİN EN İYİ VE EN VERİMLİ KULLANIM ANALİZİ (PROJENİN YAPILABİLİRLİĞİ) SENARYO HAZIRLAMA ÇALIŞMALARI

Senaryo;

Dönüşüm projelerinin, taraflarca yapılabilir olduğuna karar verinceye kadar yapılan, arazi kullanım değişiklikleri ve bunun sonucunda oluşan değer paylaşımının yer aldığı çalışmaların her birisi senaryo olarak adlandırılır.

Projenin;

- Projede belirtilen fonksiyon ve alanların fiziki olarak yapılabilir/inşa edilebilir olması,
- İmar planlarının hazırlanma sürecinin yasalara uygun olması,
- Ekonomik ve işlevsel açıdan günün koşullarına uygun, kullanışlı/verimli ve talep edilebilir olması,

Finansal açıdan fizibil olması için; projenin tüm gelir ve giderlerinin (örneğin, katılım değeri) farkından hesaplanan projenin net

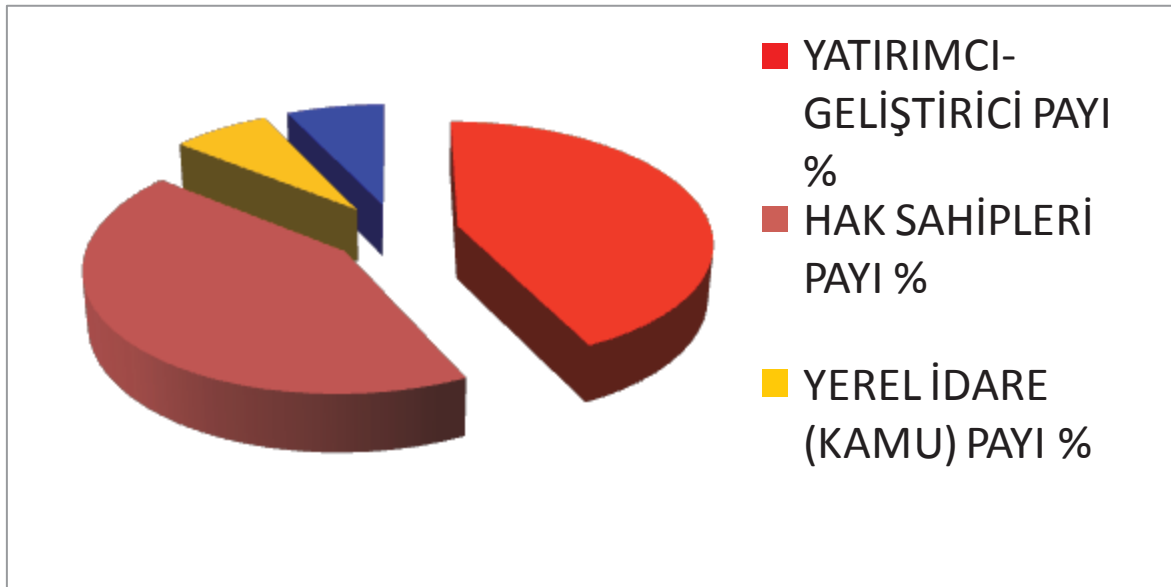
geliri, belirli zaman dilimleri içinde belirli bir iskonto oranı (*risksiz getiri oranı + risk primi*) ile indirgenerek projenin net bugünkü değeri bulunur.

Her projenin yatırım beklentileri açısından kabul edilebilir bir kazanç anlayışı vardır. Tasarlanan projenin net bugünkü değeri, projenin fizibil ve kabul edilebilir kazanç miktarını anlatır. Tasarlanan projenin tarafları/paydaşları açısından bu kazanç miktarı kabul edilebilir olduğu düşünülüyorsa proje üzerinde uzlaşım olunur ve proje kesinleşmiş kabul edilir.

5.3. PROJE DEĞERİNİN KESİNLEŞTİRİLMESİ

İmar Planı ve Kentsel Tasarım Sonrası Oluşturulan Fonksiyon ve Alan Tanımlarına göre Dönüşüm Amaçlı Hazırlanan Konsept Projenin Değerlemesi Kesinleştirilir.

5.4. DEĞER ESASLI YÖNTEME GÖRE DAĞITIM SÜRECİ PROJE NET BUGÜNKÜ DEĞERİN PAYDAŞLARA GÖRE DAĞILIMI

Dağıtım modelinde ilk bakışta yatırımcı ve hak sahipleri, projenin iki ana paydaşı (*unsuru*) olarak görülebilir. Fakat önerdiğimiz dağıtım modelinde, projenin 4 unsuru olduğu düşünülmektedir. Tarafların dağıtımın adil olduğuna inanması, güvenmesi projenin uygulanabilirliğinin de güvencesidir.

Senaryolar temel olarak; Katılım değeri, yeni arazi kullanım kararları ve dağıtım değeri arasındaki ilişkiyi gösteren bilimsel analiz çalışmalarıdır. Daha önceki slaytlarda anlatılan en iyi ve en verimli kullanım analizi de bu çalışmaların bir parçasıdır.

5.5. ÇALIŞILAN SENARYOLAR SONUCUNDA ELDE EDİLEN PROJE NET BUGÜNKÜ DEĞERİN PAYDAŞLAR ARASINDAKİ DAĞITIMI

Örnek bir proje alanında mevcut arazi kullanımı ve katılım değeri verileri

- E: 3.80,
- Tic:%48, Konut:%52,
- Yol+Sosyal Donatı Alanı :% 28
- Toplam Katılım Değeri= 590,765,750.00 TL

SENARYOLARA GÖRE DAĞITIM SONUÇLARI

SENARYOLAR	ARAZİ KULLANIMI	PROJE NET BUGÜNKÜ DEĞER PAYLAŞIM ORANLARI	PROJE YATIRIM MALİYETİ	PROJE NET BUGÜNKÜ DEĞER MİKTARI İLE YATIRIMCININ ALACAĞI PAYDAŞ PAYI
Senaryo 1	- E: 3.80 - Yol+Sosyal Donatı Alanı :% 48 - Tic:% 29 - Konut:% 71 - Fonk. Dağıtım: karma ticaret, ofis, otel, Standart konut, lüks konut - Standart konut: 3628 adet (70 m2) - Lüks konut: 1106 adet (80 m2) - Ofis: 390 adet (50 m2) - Otel: 290 odalı 5 yıldız - Karma tic: 109,109 m2	PNBD Paylaşım Oranları: Hak Sahipleri: % 50 Yatırımcı: % 50	484,288,855.89 TL	PNBD: = 572,432,548 TL • Yatırımcı NBD payı = 276,332,193.19 TL
Senaryo 2	- E: 4.30 - Yol+Sosyal Donatı Alanı :% 48 - Tic:% 29 - Konut:% 71 - Fonk. Dağıtım: karma ticaret, ofis, otel, Standart konut, lüks konut - Standart konut: 5383 adet (70 m2) - Lüks konut: 1056 adet (80 m2) - Ofis: 390 adet (50 m2) - Otel: 290 odalı 5 yıldız - Karma tic: 156,109 m2	PNBD Paylaşım Oranları: Hak Sahipleri: % 57 Yatırımcı: % 39 Yerel İdare: % 3 Yerel Kents. Geliş. Fonu: % 1	588,837,913.51 TL	PNBD: = 925,065,721 TL • Yatırımcı NBD payı = 339,117,095.83 TL • Yerel İdare NBD payı = 28,351,349.67 TL • Yer. Kents. Geliş. Fon NBD payı = 9,250,672 TL
Senaryo 3	- E: 4.30 - Yol+Sosyal Donatı Alanı :% 48 - Tic:% 29 - Konut:% 71 - Fonk. Dağıtım: karma ticaret, ofis, otel, Standart konut, lüks konut - Standart konut: 3864 adet (70 m2) - Lüks konut: 2385 adet (80 m2) - Ofis: 390 adet (50 m2) - Otel: 290 odalı 5 yıldız - Karma tic: 156,109 m2	PNBD Paylaşım Oranları: Hak Sahipleri: % 60 Yatırımcı: % 37 Yerel İdare: % 2 Yerel Kents. Geliş. Fonu: % 1	628,471,892.94 TL	PNBD: = 1,013,000,098 TL • Yatırımcı NBD payı = 341,695,908.70 TL • Yerel İdare NBD payı = 20,668,337.64 TL • Yer. Kents. Geliş. Fon NBD payı = 10,130,000 TL

Alternatif dağıtım senaryolarından sonra seçilen senaryo, dağıtım modeli için temel alınır. Buna göre dağıtım değeri listeleri oluşturulur. Devamında; proje alanında ya da başka bir yerde değere karşılık, gayrimenkul veya nakit para verilmesi konusunda anlaşmaların yapılabileceği, dağıtım teklif listelerinin hazırlanması süreci planlanır

5.6. SEÇİLEN DAĞITIM MODELİNE UYGUN DAĞITIM TEKLİF LİSTELERİNİN VE BAĞIMSIZ BÖLÜM PLANLARININ/MİMARİ PLAN TİPLERİNİN OLUŞTURULMA SÜRECİ.

Bağımsız Bölüm/Mimari Plan Tip'lerinin tasarlanmasında;

- Hak Sahipliğindeki Bağımsız Birimlerin Sayı, Alan Ve Fonksiyonları,
- Katılım Değerleri,
- PNBD'ne Bağlı Paylaşım Modeli,
- Dağıtım Değeri

arasındaki ilişki doğru analiz edilerek çalışmalar yapılır.

Dağıtım değeri teklif listeleri oluşturulurken, tasarlanan alan ve fonksiyonlara göre mimari plan tip'lerinden faydalanılarak, dağıtılacak bağımsız bölüm planları (*DAĞITIM TEKLİF LİSTELERİ*) oluşturulur.

KATILIM			DAĞITIM								
			SENARYO 1'E GÖRE			SENARYO 2'E GÖRE			SENARYO 3'E GÖRE		
Mevcut Yapının Sınıfı	Mevcut Alanı m2	Katılım Değeri TL	Dağıtım Değeri TL	Yeni Proje Alanı	Teklif Edilen Bağımsız Bölüm	Dağıtım Değeri TL	Yeni Proje Alanı	Teklif Edilen Bağımsız Bölüm	Dağıtım Değeri TL	Yeni Proje Alanı	Teklif Edilen Bağımsız Bölüm
Eski Konut	80	84,000	120,564	70 m ² konut -54,435 TL borçlu	D adası A Blok Daire 6	151,633	70 m ² konut -23,366 TL borçlu	B adası D Blok Daire 9	163,058	70 m ² konut 11,941 TL alacaklı	B adası C Blok Daire 19
Yeni Konut (2005 Sonrası)	80	124,000	177,976	70 m ² konut 2,976 TL alacaklı	D adası C Blok Daire 7	223,839	70 m ² konut 48,839 TL alacaklı	B adası D Blok Daire 10	240,705	70 m ² konut 65,705 TL alacaklı	B adası C Blok Daire 20
Ticaret 1. bölge	83	116,200	166,780	26 m ² karma ticaret alanı	E adası A Blok Giriş Kat 2 Nolu İşyeri	209,759	33 m ² karma ticaret alanı	E adası A Blok Giriş Kat 3 Nolu İşyeri	225,564	35 m ² karma ticaret alanı	E adası A Blok Giriş Kat 4 Nolu İşyeri
Ticaret 2. bölge	105	231,000	331,552	51 m ² karma ticaret alanı	B adası C Blok Giriş Kat 5 Nolu İşyeri	416,992	64 m ² karma ticaret alanı	D adası A Blok Giriş Kat 8 Nolu İşyeri	448,411	69 m ² karma ticaret alanı	C adası D Blok Giriş Kat 1 Nolu İşyeri

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'deki arsa düzenlemeleri ve kentsel dönüşümle ilgili yasal çerçeve özellikle İstanbul ve yoğun yapılaşmış yerlerde uygulanacak olan kentsel dönüşüm amaçlı projelerde imar uygulama araç ve yöntemlerinin yeterli olmadığı söylenebilir.

Ülkemiz koşulları incelendiğinde; değer esaslı yöntemin uygulanmasına ilişkin, sınırları, çerçevesi tam olarak çizilmiş, matematik olarak ifade edilebilecek bir sistematik belirlemek zordur. Değerleme esaslı yöntemin en ayrıntılı ve sürekli

uygulanmasının yapıldığı ve bizim de üzerine uzun inceleme ve araştırmalar yaptığımız Almanya'da bile sürekli değerlendirmeler, tartışmalar yapılmaktadır. (*Almanya rapor 2007; Mainz 2007*)

İngiltere'de kentsel dönüşüm uygulamaları daha çok uygulama örneklerinin sonuçlarında, mevcut yönetmelik ve genelgelerden yararlanılmaktadır.

Çin'de ise kamu haklarının değerlemesine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

(*KÖTTER, 2008; MALIENE, 2008; QU ve YE, 2008*)

Mülkiyet hakları ve mülkiyetin kullanımı ile ilgili sorunları çözülmüş; ekonomisi iyi işleyen; demografik yapısı oturmuş; ülke yerleşmelerinin belli bir doyumluğa geldiği; yani ekonomik, siyasal, hukuksal ve mekânsal olgunluğa ulaşmış ülkelerde tamamlanmış matematik modellerle ifade edilen imar uygulama yöntemleri önermek daha kolay olabilir.

Ancak yaptığımız araştırmalarda ülkemiz için böyle bir önermede bulunmak şu anda olanaklı değildir. Ülkemizin moral değerleri de buna uygun gözükmemektedir. İmar haklarının dağıtımının ekonomik büyümeyi ve iktidarları belirlediği bir ekonomik-siyasal yapıda kolay uzlaş, mutabakat beklenmemelidir.

Yanlış başlanan, yalnızca verdim aldım mantığı ile ele alınan, bir esnaf pazarlığı gibi algılanan, bilimsel, hukuksal ve meşru dayanakları olmayan bu konuda belli bir zihinsel olgunluğa, doyumluğa ulaşıldığında daha kolay sonuçlar alınacaktır.

Önerilen modelin; şu anda ve yakın bir gelecekte yapılacak değerlendirme esaslı imar uygulamaları için belki ayrıntılı olan ama inandırıcı ve ikna edici bir yöntem olduğu söylenebilir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Deprem Risk Yönetim ve Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü'nce yaptırılan pilot projelerinin (*Özellikle, Bayrampaşa ve Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projeleri*) sonuçları değerlendirildiğinde önerilen modelin uygun olduğu söylenebilir.

Değer Esaslı Uygulama yöntemine göre yapılacak uygulamalarda 18. madde için var olan sakıncalar da büyük ölçüde giderilebilecektir. Toplumsal meşruiyetin sağlanabilmesi olanaklıdır. Onun için değer esaslı yöntem imar uygulamalarında mutlaka yasal zorunluluk olmalıdır. **Değer esaslı yöntemle göre uygulama yapabilmek için;**

- Türk Medeni Kanunu da dâhil tüm kanunlarda mülkiyet, mülkiyet

hakları ve onların kullanımı yeniden düzenlenmelidir.

- Mutlaka yasal bir dayanak oluşturulmalıdır. Bu ya imar kanunun yeniden düzenlenmesi yoluyla yada yeni bir kentsel dönüşüm kanunuyla gerçekleştirilebilir.
- Değerleme, değerlendirme şirketleri ve değerlendirme standartları ile yasal ve kurumsal yapılar oluşturulmalı, yetki ve sorumlulukları tanımlanmalıdır.
- Ülke genelinde güvenilir ve kanuni dayanağı olan taşınmaz mal pazarı oluşturulmalıdır. (Mainz, 2007)
- Belediyeler bu yeni yapıya uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.
- Üniversitelerde imar planları ve imar uygulamaları konusunda yeni dersler konulmalı ve içerikleri bu yeni duruma uygun olarak revize edilmelidir.
- Hazırlanacak yeni imar/kentsel dönüşüm kanunu içinde "**özellikli/özel şehir planlaması**" başlığı altında genel olarak kentsel dönüşümüne ilişkin yeni kavramları toplayabileceğimiz, mevcut kentsel yapının sağlıklılaştırılması, boş ve köhnemiş alanların geliştirilmesi ve kentsel yapıya kazandırılması ile özellikle nüfus göçü, yoğunluğu ve yapısının gelişmesinden doğan kentlerin eskimiş, mevcut dokusunun yenilenmesine, mevcut fonksiyonların değiştirilmesine yönelik hükümler konmalıdır. Bunlar: İyileştirme / yenileme önlemleri, Geliştirme önlemleri, vb.
- Ülke genelinde taşınmazların belli aralıklarla güncelleştirilmesi gereken ve emsal değerlerin edinilmesinde dayanak olacak değer haritaları yaptırılmalı ve bunun için kanuni düzenekler hazırlanmalıdır.

Son zamanlarda içinde büyük ticaret alanlarının, çok sayıda yerleşim yerlerinin, alışveriş merkezlerinin ya da bunların birlikte yer aldığı projeler; "**Kentsel Dönüşüm**" adı altında kamuoyuna

duyurulmaktadır. Üst ölçekli planlardan bağımsız ya da öznel bir mantıkla hazırlanmış, genelde yüksek gelir getirmesi olası, yoğunluğu yüksek, sosyal amacı belirsiz, boş ya da seyrek yapılaşmış, hazine arazileri tercihli alanlarda geliştirilen, alt ve üst yapı kaygısı düşünülmeden, üzerinde yeterince ve ikna edici tartışmaların yapılmadığı, meşruiyeti ve kentle eklemlenmesi kuşkulu olduğu düşünülebilecek, hukuksal dayanakları yetersiz kentsel dönüşüm ya da yenileme projeleri düzenlenmekte ve uygulanmaya çalışılmaktadır.

Oysa kentsel dönüşüm projelerinin hazırlanma ve uygulama süreçlerinde göz önüne alınması gereken çok önemli hususlar vardır. Bunlar:

- Kentsel dönüşüm projeleri; kent ölçeğinde, makro ölçekte ve bütüncül yaklaşımla ele alınırsa ve ilişkili projeler olursa, birbirini tamamlayan bir sistematik içerirse bir anlam ifade eder. Kentsel dönüşüm projeleri ile üretilecek konutlar hem depremle yıkılabilecek konutların hem de kentlerin olası konut gereksinmesini karşılayacak biçimde düşünülmesi uygundur. İvedilikle mevcut konut durumuna ilişkin dayanıklılık, değer, sahiplik ve kullanım dökümleri yapılmalı, kent genelinde, mülkiyet analizleri ile birlikte, kentsel dönüşüm planlarına altlık teşkil edecek şekilde taşınmaz malların genel envanterlerinin çıkartılması karar vermede büyük öneme sahiptir.
- Finansmanı olmayan, fizibilitesi yapılmayan; yani yapılabilir, edilebilir olmayan, geniş bir uzlaşa sağlanamamış projelerin ilan edilmemesi kamuoyu ile paylaşılmaması yerel yönetimlere olan güveni arttıracaktır.
- Konut üreten her kurum ve kuruluş; hazırlanacak kentsel dönüşüm esaslı plan ve projelerden haberdar edilmesi onların ilgisinin ve

desteğinin alınması uygulamanın başarısı için değerlidir. Bu birliktelik kentsel yaşamın gereksinimlerine yanıt verecek şekilde sağlanmalıdır. Depreme maruz kalacağı bilinen kentler özellikle İstanbul için; Deprem Mastır Planlarını esas alan **“Kentsel Dönüşüm Nazım Planı”** oluşturulması, uygulamanın düzeni ve sıralaması bakımından yararlı olacaktır. Bu **“Kentsel Dönüşüm Nazım Planı”**na göre kentsel dönüşüm alanları ilan edilerek ve bu planlara uygun olarak “dönüşüm uygulama imar planları” hazırlanarak, etaplar halinde kentsel dönüşüm projelerinin uygulamaları daha çabuk gerçekleştirilebilir.

- Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasının temeli olan yasal altlığın oluşturması zorunluluk olmalıdır. Kentsel dönüşüm yasası ve uygulaması ile ilgili olarak etkili bir tanıtım yöntemi geliştirilmelidir.
- Kentsel dönüşüm projeleri, kentte, özellikle iç bölgeler ve merkezi kesimlerde, çöküntü alanı haline gelen alanlarda; fiziki, ekonomik ve sosyal boyutlarda, **“iyileştirme-geliştirme-canlandırma”** hedefli olmalıdır.

Yapılması gereken; bu süreci hazırlayan koşullardaki olumsuzlukların nasıl giderilebileceği konusunda, politika üretebilmektir. Bunlar:

- Yürürlükteki yasal mevzuat gereği, yapılacak kentsel tasarım projeleri ve imar planları; hak sahiplerinin uygun bulması halinde gerçekleştirilmelidir.
- Kentsel dönüşüm projesi model denemesinde, parasal kaynakları / finansmanı; alanın kendi potansiyeli kullanılarak karşılanmaya çalışılmalıdır.
- Kentsel dönüşüm projesinin uygulanabilmesi, hak sahiplerinin büyük ölçüde rızasına dayalı, etkin

bir katılımı zorunlu kılmaktadır. Bu, uzun bir çalışma süreci gerektirecektir.

Bütün bu zorluklara karşın, projenin örgütlenmesinde ve yürütülmesinde; tüm hak sahiplerinin katıldığı ve etkin rol aldığı **“Yerel / Mahalli Proje Ortaklığı”** yer almalıdır.

Önemli bir konu da projelendirilen ve kentsel dönüşüm alanlarının; gelecekte “çöküntü” alanları haline gelmesinin engellenebilmesidir.

Bunun için;

- Bu alanları sadece konut alanları olarak planlamamalı; konut alanları yanında, çalışma alanları ve sosyal donatım alanlarının gelişimini de sağlayacak biçimde düzenlemeli,
- Geleneksel mahalle yaşamı korunmalı,
- Özel ve kamusal kentsel ortak yaşam alanları yaratılmalı ve buralarda canlı sosyal hayatı geliştirilebilmeli,
- Dönüşüm yalnızca fiziksel dönüşüm olarak düşünülmemeli, yaşayanların ekonomik, sosyal ve zihinsel dönüşümleri için fırsatlar yaratabilmeli,
- Dönüşüm alanında yaşayanları, konut sahipliğinin yanında; kentsel alanın da sahipleri olduklarına inandırabilmeli ve alınacak kararlara katılımları sağlanabilmeli,
- Alanın kendi ortak potansiyellerini kullanarak, eğitim ile sosyal - ekonomik gelişme ve kentsel çevrenin bakımı için; sürekli kaynaklar oluşturabilmelidir.

7. KAYNAKÇA

1. Mainz Şehri Bölgesi için Parsel Değerlerinin Bilirkişi Komisyonun Değerlendirmesi, Parsel Pazarı Raporu 2007.
2. Maliene V., “Policy And Practice Of Urban Regeneration In The UK”, 2008
3. Ülger N. E., “Türkiye’de Arsa ve Arazi Düzenlemeleri ve Dönüşüm”, Arsa ve Arazi Düzenlemelerinde Taşınmaz Mal Yönetimi ve Değerlemesi, İlkeler ve Uygulama Örnekleri Uluslararası Katılımlı Sempozyum, İBB İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi, 2008, İstanbul.
4. Ülger N. E., “Kentsel Dönüşüm ve Uygulama Süreci”, 4. Ulusal Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu, KTÜ., 2009, Trabzon.
5. Ülger N. E., “Kentleşme Şurası 2009 Komisyon Raporları”, Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları 3. Komisyon, I. Cilt, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009
6. Ülger N. E. ve diğerleri, “Alan Düzenleme Ana Esaslarını Belirleme Projesi”, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı TAUGM Yayınları, 2008, Ankara.
7. Ülger N. E., Ülger, C., “Değerleme Esaslı İmar Uygulama Yöntemine İlişkin Bir Model”, 4. Ulusal Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu, KTÜ., 2009, Trabzon.
8. 1. KÖTTER, Theo., (2008). Historical and Legal Development of Land Management in Germany and Practices, Seminar on “Land Management and Valuation in Land Development, Principles and Implementation Samples 13-14 October 2008 İstanbul”
9. QU, Weidong. ve YE, Jianping., (2008). Untersuchungen zur Erhaltung und Erneuerung der Altstadt in China- dargestellt am Beispiel der Altstadtsanierung in Beijing, Seminar on “Land Management and Valuation in Land Development, Principles and Implementation Samples 13-14 October 2008 İstanbul”
10. Ülger, N.E.,(2010). "Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm", Nobel Yayınları, Ankara

YEŞİL TÜRBE’yi SÜSLEYEN FELSEFE TAŞLARININ FELSEFESİ

Turgut TUNA

Turgut Tuna Çini Çiftliği Yeniceabat Mah. 3. Yalı Sok.No.22/Bursa

Tel: 224 248 88 77 – 248 97 25 / info@turguttuna.com

Özet-Bursa’nın dünya çapında simgelerinden biri de Yeşil Türbe’dir. Sekizgen zemine oturan, tuğla ve taştan yapılmış, dış ve iç duvarları da kâşi halılarla kaplı, Türkmen çadırı görünümündedir. Mimarı Hacı İvaz Paşa olup, anıt mezarı Çelebi Sultan Mehmet ve ailesi için tasarlanmış, 1421 yılında da yapıyı tamamlamıştır. Bina ve sırlı seramiklerin form, yüzey ve dekorların uyumu geometrik hassasiyette, antikite ve Türk geleneğinin beğeni kurallarına uygundur.

Çini dekorasyonunu Tebrizli ustalar gerçekleştirmiştir. Kaplama çinileri teknik olarak yapımı fevkalade zor ve diğer kültürlerden çok farklı bir yol izler. Yakın zamana kadar yapım gizleri çözülememişti; sırlı ürünler Selçuklu seramik geleneğini sürdüren el-şimi çerçevesinde filozof taşı mantığındadır.

Yapı ve içindeki sandukalar, ebediyete kadar sürecek bir yas çadırı gibi düzenlenmiştir. Enstelasyonun sufice yorumu: ***“istediğin kadar muhteşem ve muzaffer ol, sevil ve sayıl, sonuç olarak okyanusta bir damlasın. Allah rahmet eylesin.”***

Yeşil Türbe, Türk Osmanlı potasında erimiş kültür halitasının baş yapıtlarından biridir. Her yönüyle iyice araştırılması gerekir. Bize ve dünyaya anlatılacak daha çok sözü olduğuna inanıyorum.

Bilindiği gibi, Yeşil Türbe 15.yy ilk çeyreğinden itibaren dünya kültürlerinin giderek artan ilgi ve hayranlıkla izlediği bir yapı, bir dünya markasıdır. Daha da önemli yanı, kültür tarihimizin çeşitli alanlarına ışık tutabilecek belgelik olmasıdır. Bursa’nın yeşiline yakışan türbe, lâkabını dışını ve içini kaplayan çoğunluğu turkuaz renkli seramik karolardan alır, taçlandığı semt ve külliye de verir.

Yapımı 1421 yılında tamamlanan Türbenin mimarı İvaz Paşa olup, yapıyı Sultan Çelebi Mehmet ve ailesi için tasarlamıştır. (Resim1) Duvarları sekizgen plan üzerine yükselen, üstü kubbeyle örtülmüş, iki katlı bir yapıdır. Zemin altında sade bir mezar odası, üstünde de ihtişamlı görünüşü ile ziyaretgâh mekanı yer alır. Kitabesinde belirtildiği gibi, sırlı seramik karoların

yapımı Tebrizli ustalar tarafından gerçekleştirilmiştir. (Resim 2) Karoların yüzeyleri örtücü sır teknikleri ile dekore edilmesine rağmen, sadece Sidde Hatun sandukasında mavi-beyaz dekorlar yer alır. (Resim 3)

Fatih döneminin sonlarında **“Çini”** adını alan sır altı dekorlu bu tarz seramikler, başlangıçta model olarak dönemin Çin porselenlerine benzeyen Osmanlı seramiklerinin tümüne de **“marka”** olmuştur.

Görünüş (*parlaklık, ışık geçirgenliği, renk, form, yüzey, boyut, katman, dekor vs.*) itibarı ile Uygurlulardan başlayarak gelişen üslup, Selçukluda doruk noktasına ulaşan teknik ve artistik zenginlik, bir dönem İlhanlılar vasıtası ile de Osmanlı’ya

taşınmıştır. Bu savı ortaya koyarken, bu görüşü teyit eden bazı çalışmalardan da bahsetmek gerek: Yaklaşık 150 yıldır yapılan kimyasal ve mineralojik gövde analizleri, küçük farklılıklarla bütün Türk seramiklerinde ortaktır. Çok az kil ve cam, çok yüksek oranda kuvars katkısı görülür. Yapı itibarı ile dökümcü kumuna benzer. Hamurun şekillendirilmesi, özsüz maddeler nedeniyle fevkalâde zordur. Bu yönüyle de maden sanatımızın orijini hakkında doğrulayıcı bir veri olarak kabul edilebilir.

Çünkü; öncelikle bir nevi cam olan alkalili sırlar, potada eriten maden cevherindeki kuvars ile pota külünün birleşmesinden oluşur. Cevherin içerdiği metal de sırnı rengini belirler. Daha sonraları bu karışımın daha kontrollü ve saf hammaddelerden yapıldığını ilk ve orta çağ boyunca Asya, Ortadoğu ve Avrupa'nın gelişkin kültürlerinde cam olarak yer bulduğunu izliyoruz.

Bir diğer veri, şimdilik tek kaynak olan bir yazmadır. Adı Farsça **“Arais el-cevahir ve nefais el-atayip”**, Türkçesi **“Mücevherlerin gelinleri ve zarif şeylerin özleri”** olarak tercüme edilebilir. Yazarı Keşan'lı Ebul Kasım olup çini yapıyla ünlü bir sülâleden gelmektedir. Eser 1301 yılında Tebriz'de tamamlanıp, dönemin İlhanlı Hükümdarı olan Gazan Han'a sunulmuştur. Çok yıpranmış ve eksik yazmanın tamamen anlaşılır hale gelme çalışması 36 yıl sürmüştür.

Büyük bir tesadüfle, Osmanlı Devletinin kuruluş aşamasında yazılmış olan bu defterin, Osmanlı Saray arşivlerine girmesi hakkında yazılmış, henüz doyurucu bir yoruma rastlanamamıştır. İçeriği; kıymetli taşlar, kokular ve Kâşan tarzı seramiklerin yapım ve dekor teknolojilerini anlatan bugünkü sınaî kimya tarzındadır. Yapımda kullanılan ham madde ve malzemeler, işlem adımları, işlem araçları, güç teknolojisi, üretim standartları, Yeşil Türbe çinileri ile tamamen örtüşür. Varılan

sonuçlar tarafımdan yeniden yapım ile denenmiş ve sınanmıştır. (Resim 4)

Ebul Kasım ürününü şöyle tanımlamıştır: **“Kâşan işi veya tarzı”** denen seramikler dekoratif olup, kaplar ve mimari kaplamalar olarak üretilirler. Üretim işlemleri fevkalade zor ve çilelidir. Alışiminin konusu olan, amaca uygun evrilme ürünlerine neden olan mineral ile bitkisel, hayvansal karışım ve bileşimlerdir.

Seramiği oluşturan komponentler ise sadece taşın taşlarla karıştırılmasıdır. Pişirilerek pekiştirilen bu yapay taşlara – al-şimi veya simya dilinde–çok bilgi birikimi istediğinden **“Filozof veya Felsefe Taşı”** denir. Anlatım dilini yorumlamak çok uzun bir süreç gerektirdi. Alşimik dil, inançsal mantık, günlük yaşamdan alınmış sembollerle pratiğe dayalı bilgiler (*hırslı, kâmil olmayan insanlar tarafından dejenere edilmemesi için*) gizlenmiştir.

Örneğin; cevherler dövülerek öğütülerek, kavrularak, suda çözülerek, zerrelere ayrılarak, gazap içinde öldürülürler. Cevher karışımlarının sağlıklı döl vermesi için uyum dengeleri önemlidir. Uyumlaştırılan kutsal evlilik, zıfak odasına alınır. (*karışım teknesi*) Karışım, dövülerek kıvama getirilir. Çömlekçi çarkında elde veya kalıba basarak zarif bedenler veya cesetler şekillendirilir. Bedenler, günahlarından temizlenmek ve güzelliğinin uzun müddet kalması için süslenildikten sonra ana rahmine (*fırın*) istiflenirler. Ana rahminde yakılarak çile çeken bedenler, arınmış ve olgunlaşmış olarak doğarlar. Yani; *cevher, mücevher olmuştur: “Talip olanlar şimdi başlık parasını hazır edebilirler”*.

Bilim dilinin İdrisi olması, bütün uygarlıklar için geçerlidir. İznik ve Bursa'daki bilim dilinin nasıl ve ne şekilde geliştiği hakkında pek araştırmaya rastlanamamış olmasına rağmen, 16.yüzyılda yaşamış Ali İznîki'nin cevherler hakkındaki bilinmezleri

açıklayan el yazmaları tesadüfen İznik'te yazılmamıştır.

Ne yazık ki, bu güne kadar Türkçeye de çevrilmemiştir.

Görsel anlatım dilinde kullanılan, gelenek, teknoloji, mimari yapı, sırlı süslemeler, dış ve iç mekan yerleştirme planları gibi komponentler bu gün bile örnek alınacak mükemmelliktedir.

Türbenin yapımında örnek alınan model, Türklerin kadim kültürlerine dayanan geleneksel izler taşır. *Yasçadırı* gibi tasarımlanmıştır. Bugün dahi Türk göçer kültüründe aile yaşamının sürdüğü **“çadır ve topak ev”**lerde mekân kutsal sayılır. Duvarları ve taban, düz veya süslü, çoğunluğu halı olan tekstil ürünleri ile kaplıdır. Yerleşik düzene geçildiğinde de geleneğin uzantısı olarak aynı estetik beğenin sürdüğünü, seçkinler için inşa edilen yapıların duvarlarında da tekstil süslemelerin yerini benzer desenlerle sırlı kâşi kaplamalara devrettiğini izleriz.

Yapının ihtişamında büyük payı olan kâşi öğeler, yapı yüzeyine uygun formda üretilmişlerdir. Yani; düz veya eğri yüzeyler ile bunların geçiş alanlarına uyumludurlar. (Resim 5)

Dekorlamada kullanılan sırlı ökeler; kabara, sırlı tuğla, standart plaka, alınlık, mozaik, kesme çini mozaik, çıta, pervaz, ajurlu, rölyefik yüzeyli formlara sahiptir. Aciliyet ve üretim kolaylığı yüzünden yüksek miktarda örtücü renkli sır tekniği kullanılmıştır.

Renkler: türkuaz, bakla yeşili, patlıcan moru, yumurta sarısı, gözakı beyazı, kuzguni siyah, süleymani lâcivert dekorlama uygulanmıştır. (Resim 6)

Motifler: bitkisel, kaligrafik ve simgeseldir. (Resim 7)

Türbenin mimari ve dekorasyonunda, antikiteden uzana gelen ölçülülük, boyut, simetri, denge, sağlamlık, göz alıcılık gibi evrensel statü göstergelerini izleyebiliriz. Bu nedenle; bütün elit yapılar gibi, bu yapıda da mükemmelliği, inançlarına yakışır bulduğu matematiksel kusursuzlukta kompoze etme titizliğini, ölçü ve kontrolde kullandığı kalıp, şablon, mastar gibi araçlardan anlıyoruz.

Yapıda süslemeye ayrılan alanlar çok geniş tutulmuştur. Örneğin; yapıyı oluşturan sekiz duvarın da dış yüz genişlikleri 8,5 m civarındadır. Binanın gövde kaplamaları, mermerle çerçevelenmiş panolar (Resim 8) halindedir.

Giriş ve mihrap duvarlarında pencere yoktur. Diğer pencerelerin ve sağır kemerlerin çevresi *rumi* dekorlu bordür çinileri ile bezenmiştir. Pencere alınlıkları üzerinde lacivert zemin üzerine yazılmış ayet ve hadisler yer alır. (Resim 9)

Mermer çerçevelerle pencere bordür çinileri arasında kalan boşluk dikdörtgen yüzeyli, dekorsuz türkuaz çinilerle kaplıdır. (Resim10)

Mihrap duvarının dış yüzünde kalan çinili duvarın pencere hiza ve büyüklüğündeki panosu, mozaik çinilerle kaplıdır. Panoda bulunan çiniler, içerde ve dışarıda kullanılan çini türlerinin örneklerinden oluşmaktadır.

Çinili giriş 13 dilimli yarım bir kubbeye taçlandırılmıştır. (Resim 11)

Kitabe plakasının altında, giriş nişinin sağına ve soluna yerleştirilmiş mihraplar, **“inancın ve tuttuğun yol, başkalarıyla ters düşse de, varacağın yol aynidir”**i sufice fısıldar. (Resim 12)

Dış duvarlarda görülen baskın türkuaz renk, iç duvarlarda da devam eder. Türklere ait görülen türkuaz renk, *cennetlik mertebesine ulaşmış seçkinlerin huzurunda*

olduğumuzu anlatır. Mihrap çinilerini çerçeveleyen bordür, ortaçağ gizem disiplinine uygun olarak yazılar üstüste bindirilmiştir. (Resim 13)

Turkuaz çiniler mihrap bordüründen başlayarak duvarı ve sandukaların çevresinde kalan tabanı da kaplar. (Resim 14)

Duvar (Resim 15) ve pencere tavanlarının (Resim 16) ortasında madalyonlar yer alır. Madalyonların içine yerleştirilmiş stilize çiçekler cennet bahçelerindeki tarhları hayal etmemize neden olur. Zemin rengi ile uhrevi bir mekanda yere basmadan durduğumuz izlenimini alırız.

Yolun sonu: sandukalar taşıdıklarının üstünü örtercesine birer sandal gibi giz iskelesine ibretle dizilmişlerdir.

Mihrap (Resim 17) bir sır kapısıdır. Üzeri **“ALLAH”** yazan, sönmüş bir kandil, aynı zamanda değişmez sonun son noktasıdır.

Enstelasyonun ana fikrini, çağına uygun özetlersek:

Kandilde yağ bitti,

Saltanat geldi, geçti,

Damla Deryasına kavuştu,

Tek daim olan,

Tanrıdır, Tanrı

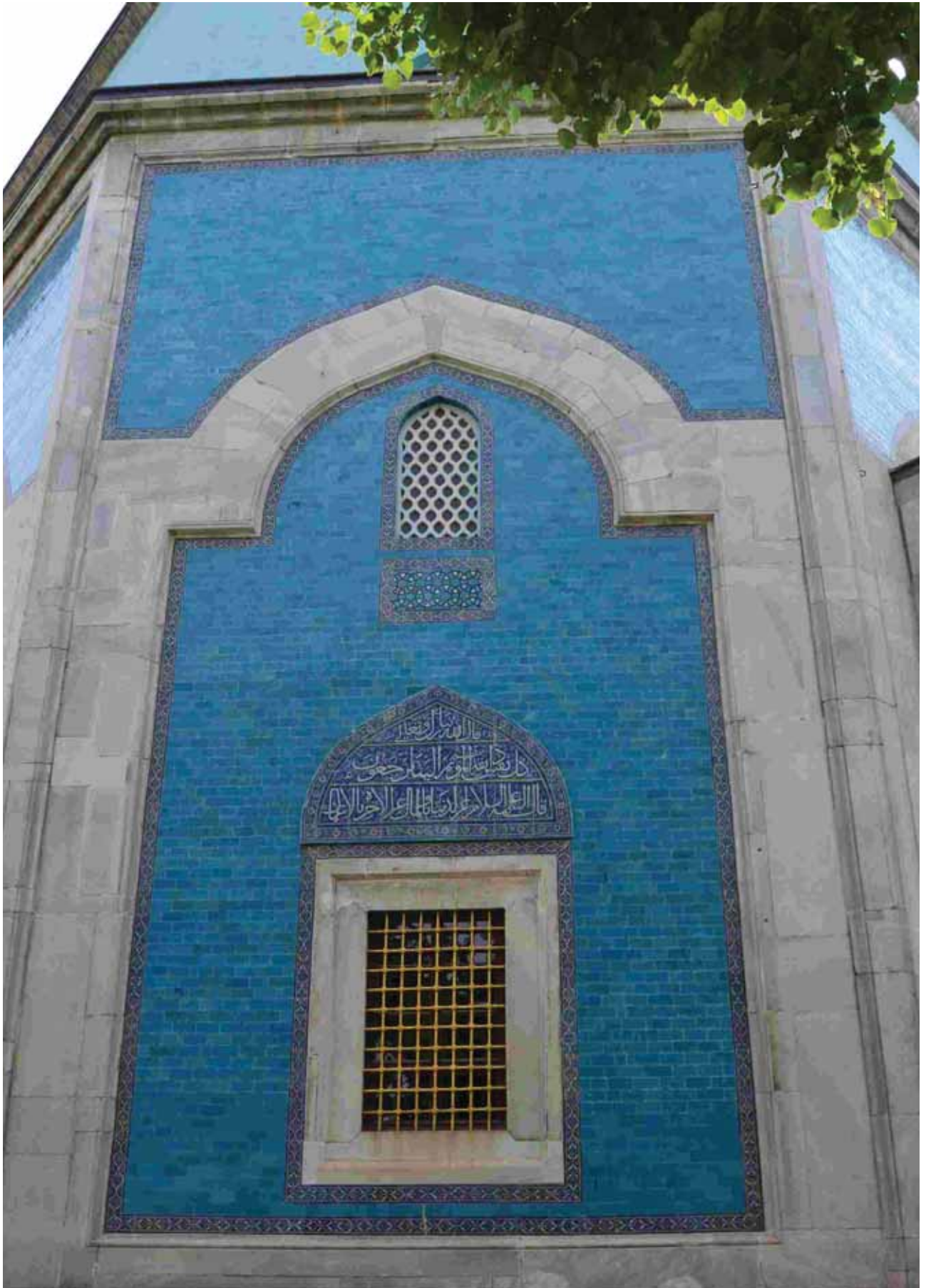
Söylemini dile getirmek, yanlış olmaz sanırım.

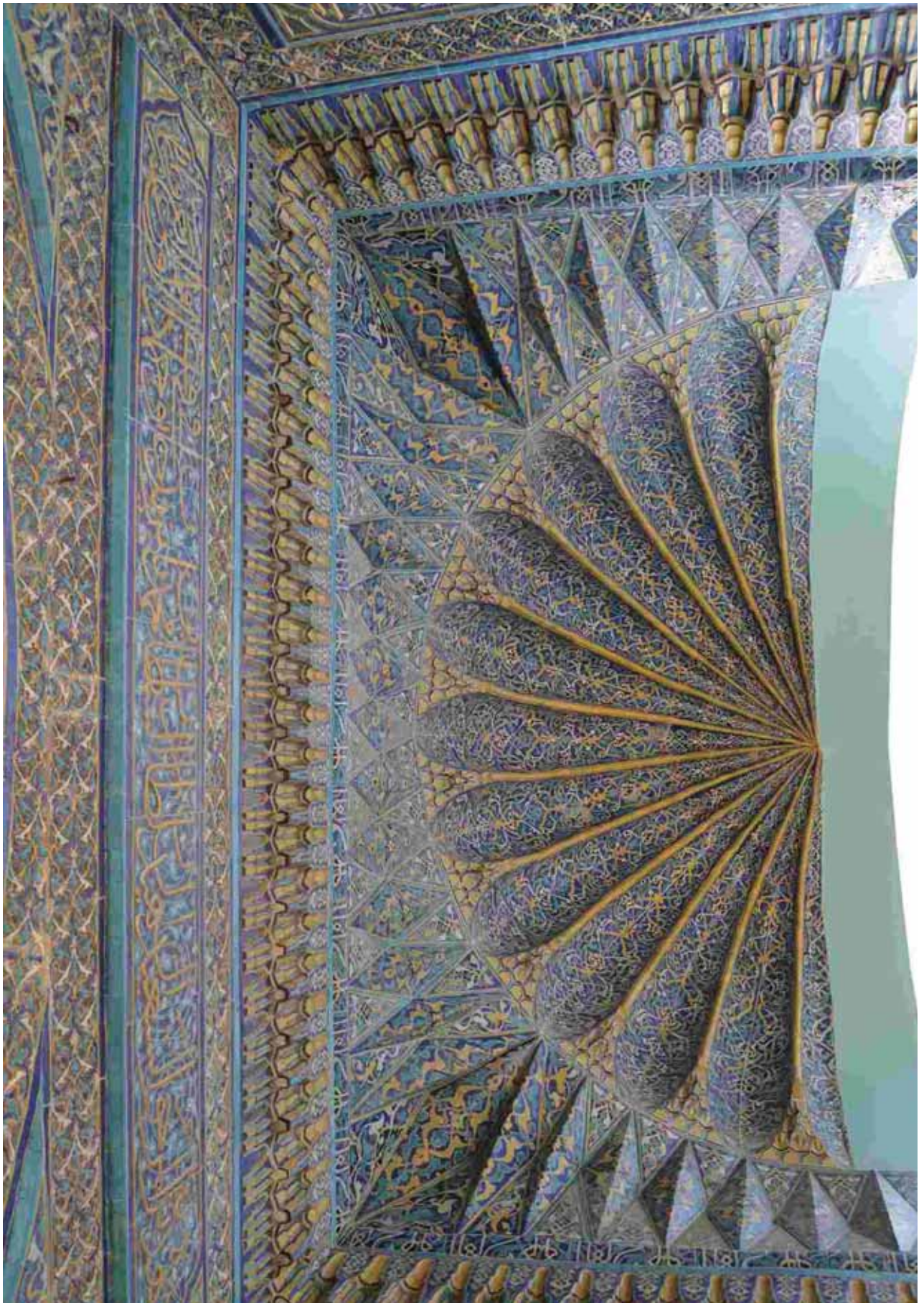
Yeşil Türbe, Türk Osmanlı potasında erimiş kültür halitasının başyapıtlarından biridir. Her yönüyle iyice araştırılması gerekir. Kent kimliği çerçevesinde bize ve dünyaya anlatılacak daha çok söz olduğu inaniyorum.

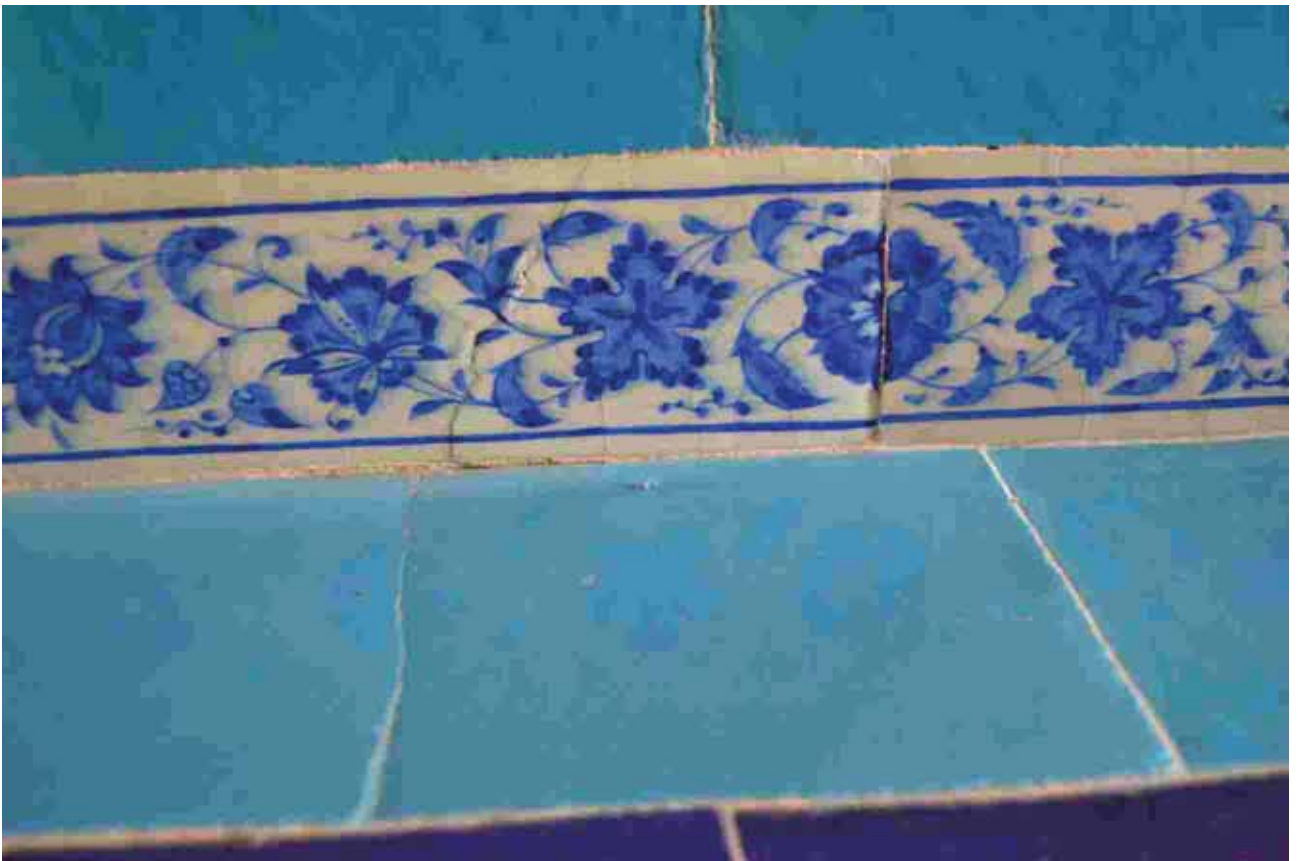
Kaynakça:

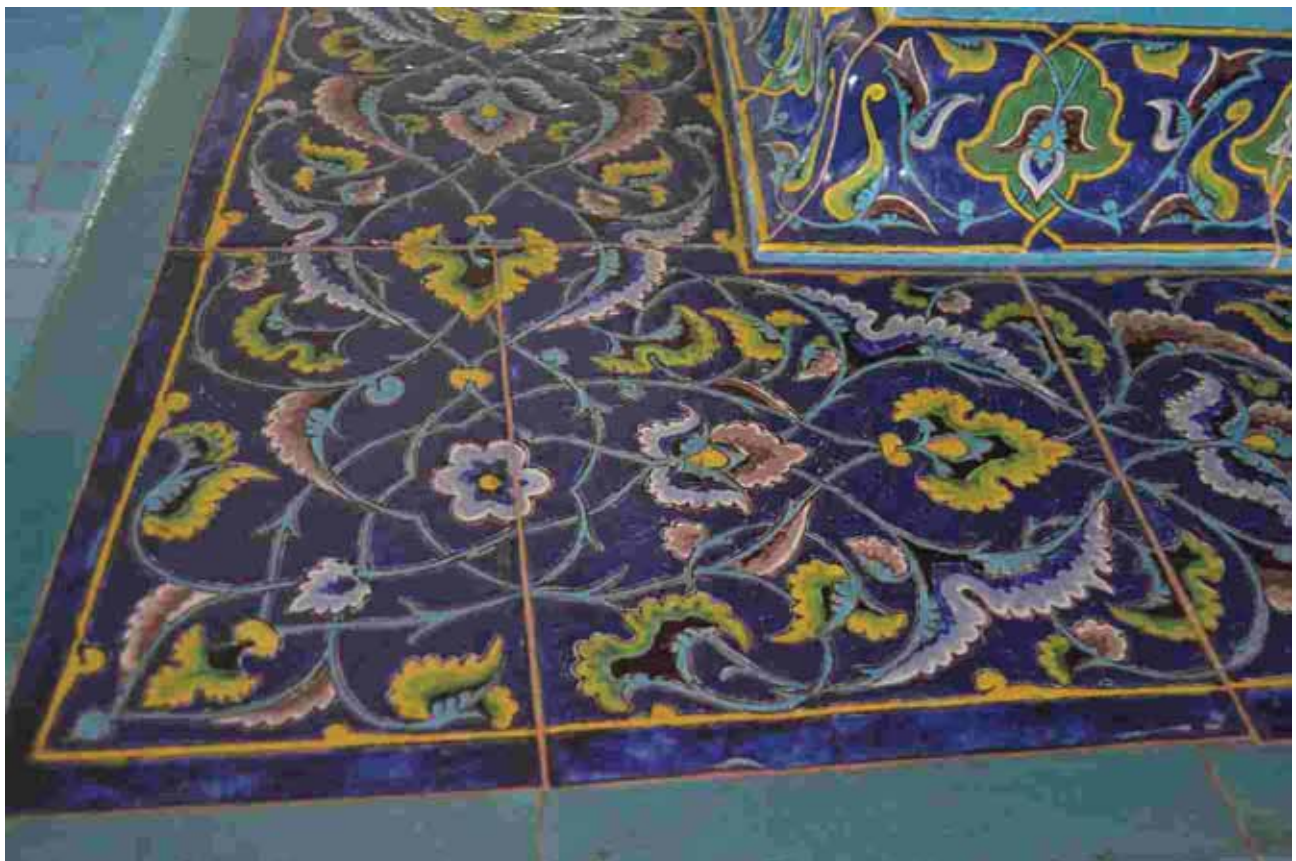
- * Aslanapa O., 1985 “Anadolu’da Türk Çini ve Seramik Sanatı”, Ankara
- * Baykal K., 1950 “Bursa ve Anıtları”, Bursa
- * Crosland M., 2000 “Kimya Dili Üzerine Tarihsel İncelemeler”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara (Çev. Zeki Tez)

- * Eliade M., 2002 “Babil Simyası ve Kozmolojisi” Kabale Yayınları, İstanbul
- * İzzet H., “Osmanlı Kap-Kacak Seramiği ve Teknik Özellikleri”, VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri
- * Kâhya E., 1995 “Cabir b. Hayyan”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
- * Kara M., 2013 “Sufi Bursa”, Büyükşehir Belediyesi-Kent Müzesi Yayını (makale), İstanbul
- * Mülâyim S., Ocak 1999, “Değişimin Tanıkları”, Kaknüs Yayınları I. Basım, İstanbul
- 2006, “Aklın İzleri”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul
- 2010, “İslam Sanatı”, İsam Yayıncılık, Üsküdar-İstanbul
- * Nasr S., 1985, “İslam ve İlim”, İnsan Yayınları, İstanbul
- 1995, “İslamda Düşünce ve Hayat”, İnsan Yayınları, İstanbul
- * Öney G., 1977, “Türk Çini Sanatı”, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul
- * Özbudun S., 2004, “Hermes’ten İdris’e”, Ütopya Yayınevi, Ankara
- * Pay S., 2010, “Yeşil Külliyesi”, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa
- * Priesner C., 2011, “Simyadan Kimyaya”, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul (Çev. Neylan Eryar)
- * Rubby J.-Atasoy N., 1989 “İznik”, Harrap London
- * Tamer H., 1959 “Türk Çinilerinin Tertip ve Tekniğine Dair Bazı Tahlil, Müşahade ve Mukayeseler”, Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi – Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- * Tez Z., 2000 “Kimya Tarihi”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- 2001 “Bilim ve Teknikte Ortaçağ Müslümanları”, Nobel yayın Dağıtım, Ankara
- * Turan Ş., 1990 “Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe Geçiş”, Bilgi Yayınevi, Ankara
- * Toydemir N., “Cam”, Sakarya Gazetecilik ve Matbaacılık, Eskişehir
- * Tuna T., 1988 “İznik Tiyatro Kazısında Bulunan Seramik Malzemelerin değerlendirilmesi”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- 1999 “Erken Dönem Osmanlı (Beylikler) Seramik Teknolojisi”, Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700.yıl Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya
- 2000 “Seramik Arkeometrisi ve Tasarımsal Analiz”, I. Uluslararası Osmaniye Karatepe Seramik Arkeometrisi ve Çalıştayı, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fak. Osmaniye Meslek Y.O., Osmaniye
- 2002 “Ebul Kasım’ın Çini Defterinin Teknolojik Analizi” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik ve Cam Anasanat Dalı, Endüstriyel Seramik Sanat Dalı, İstanbul
- * Ünver S., 1955 “Yeşil Türbe Mihrabı”, TEGE Laboratuvarı Yayınları 2. Baskı, İstanbul

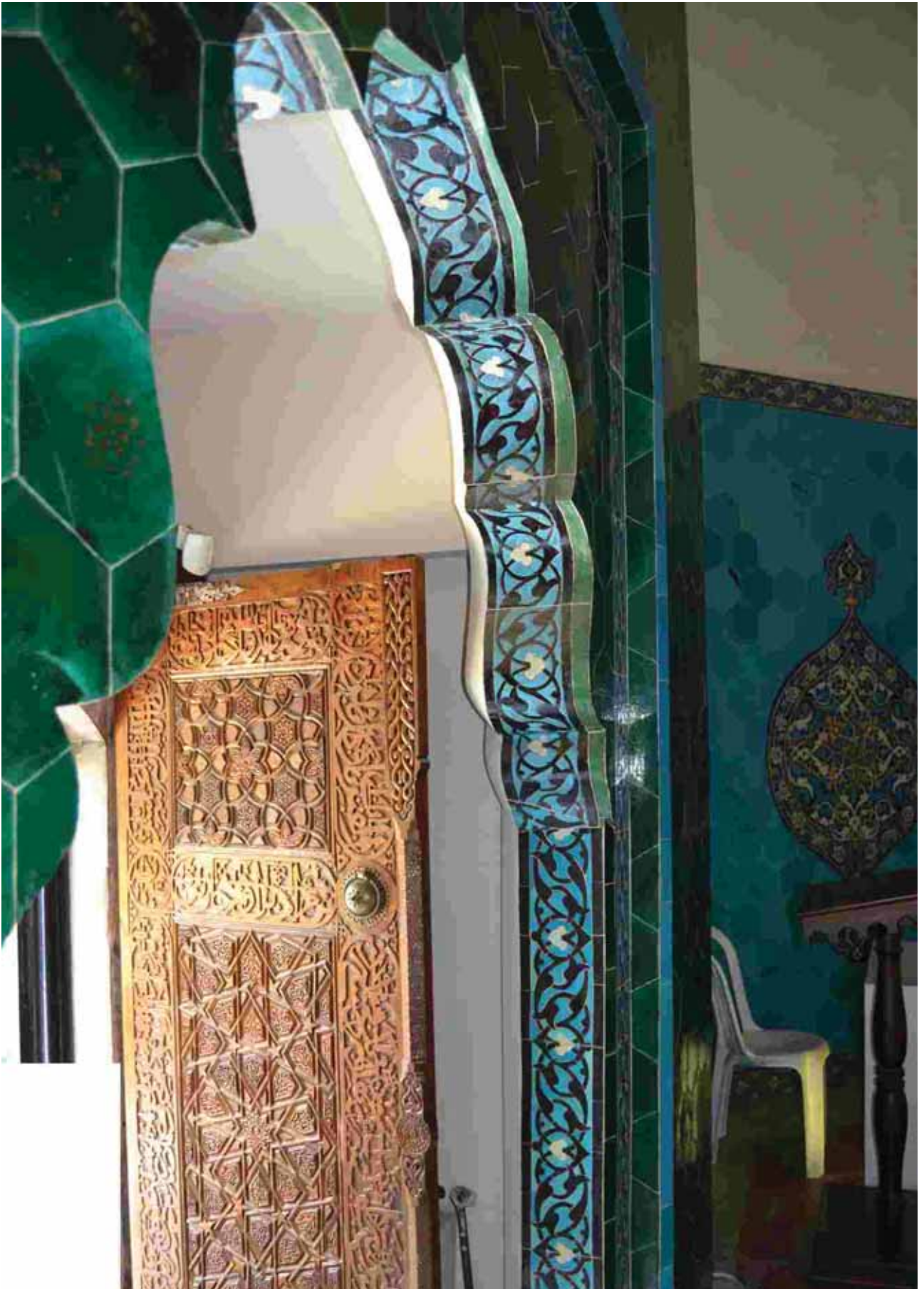

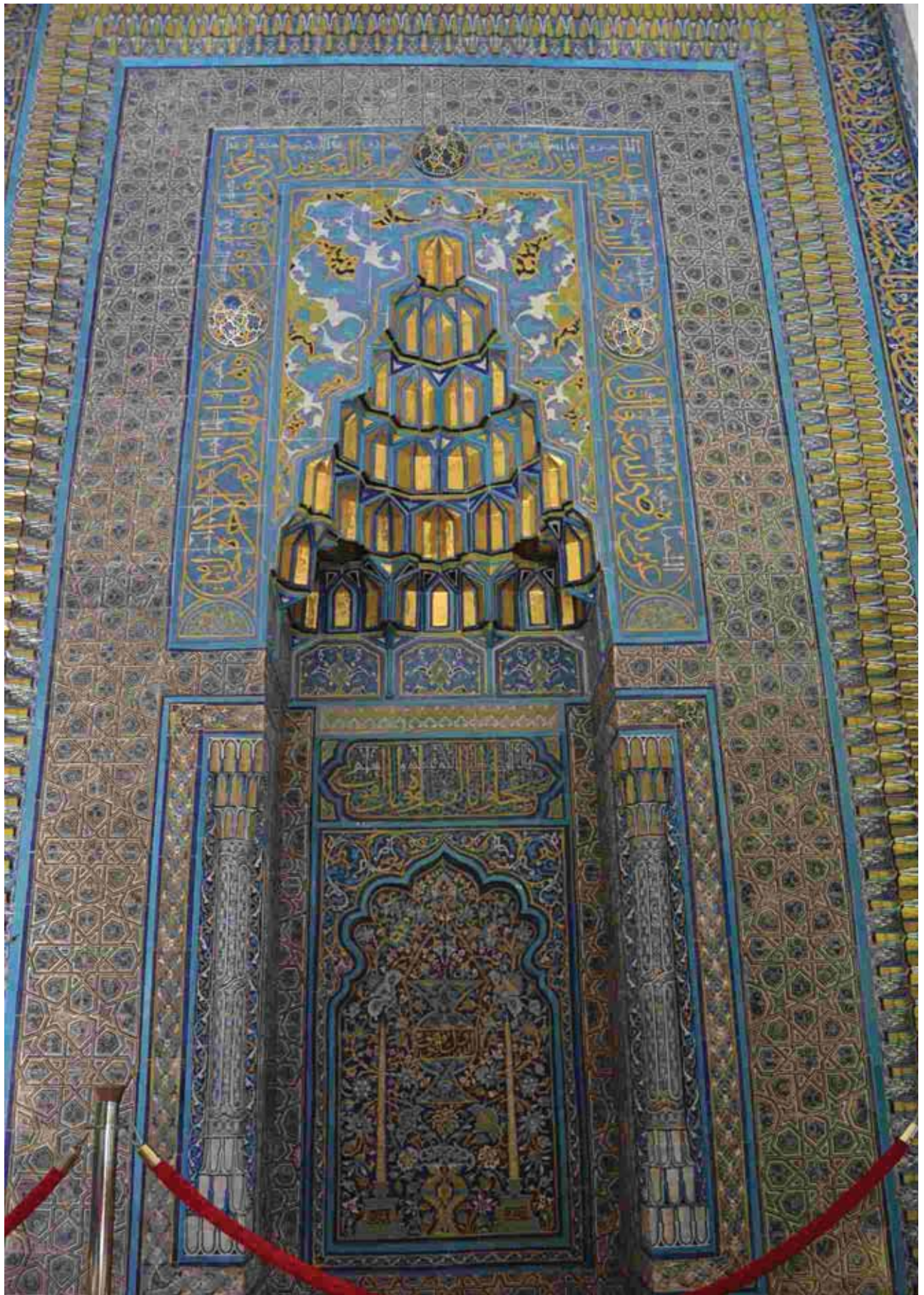

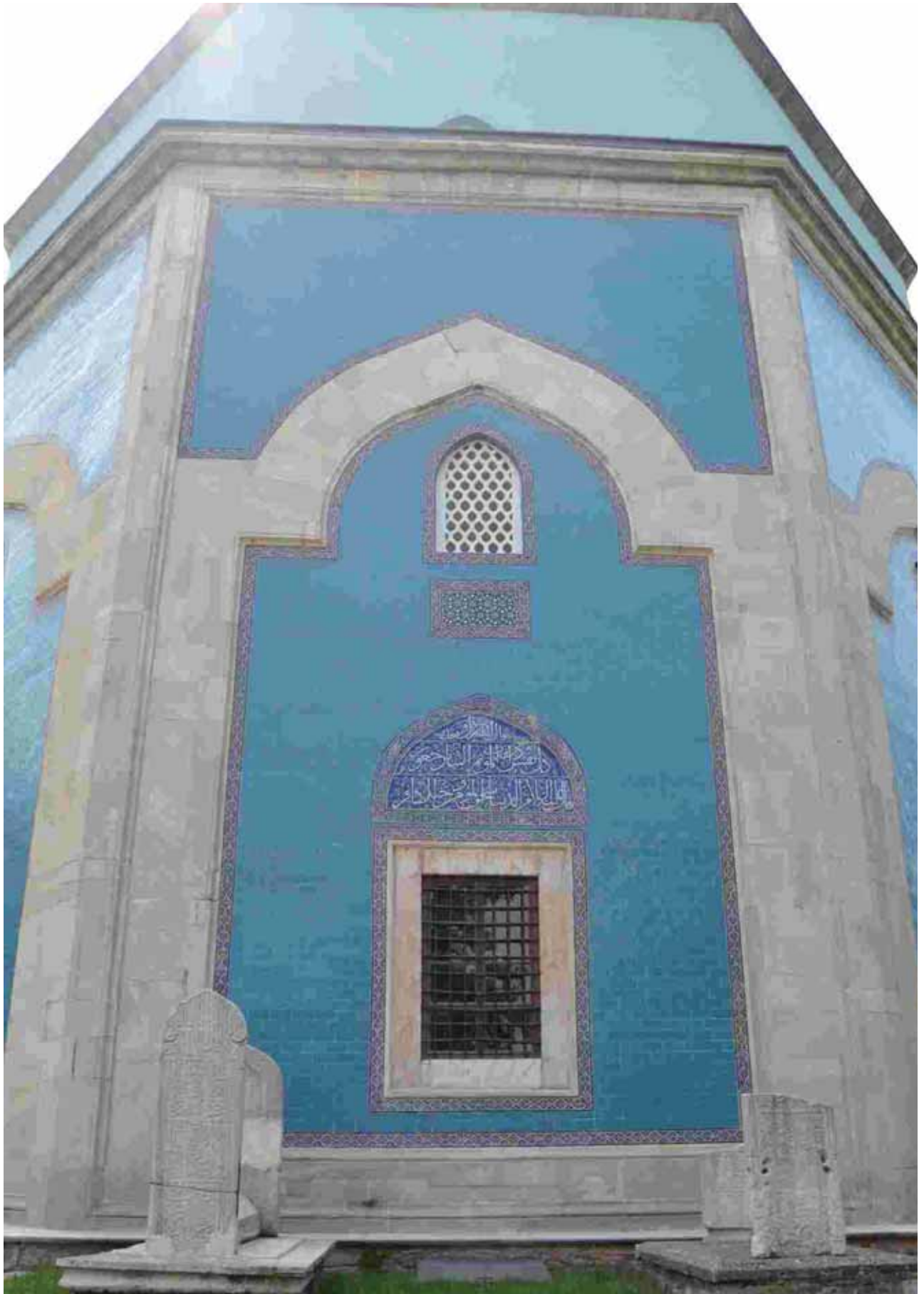

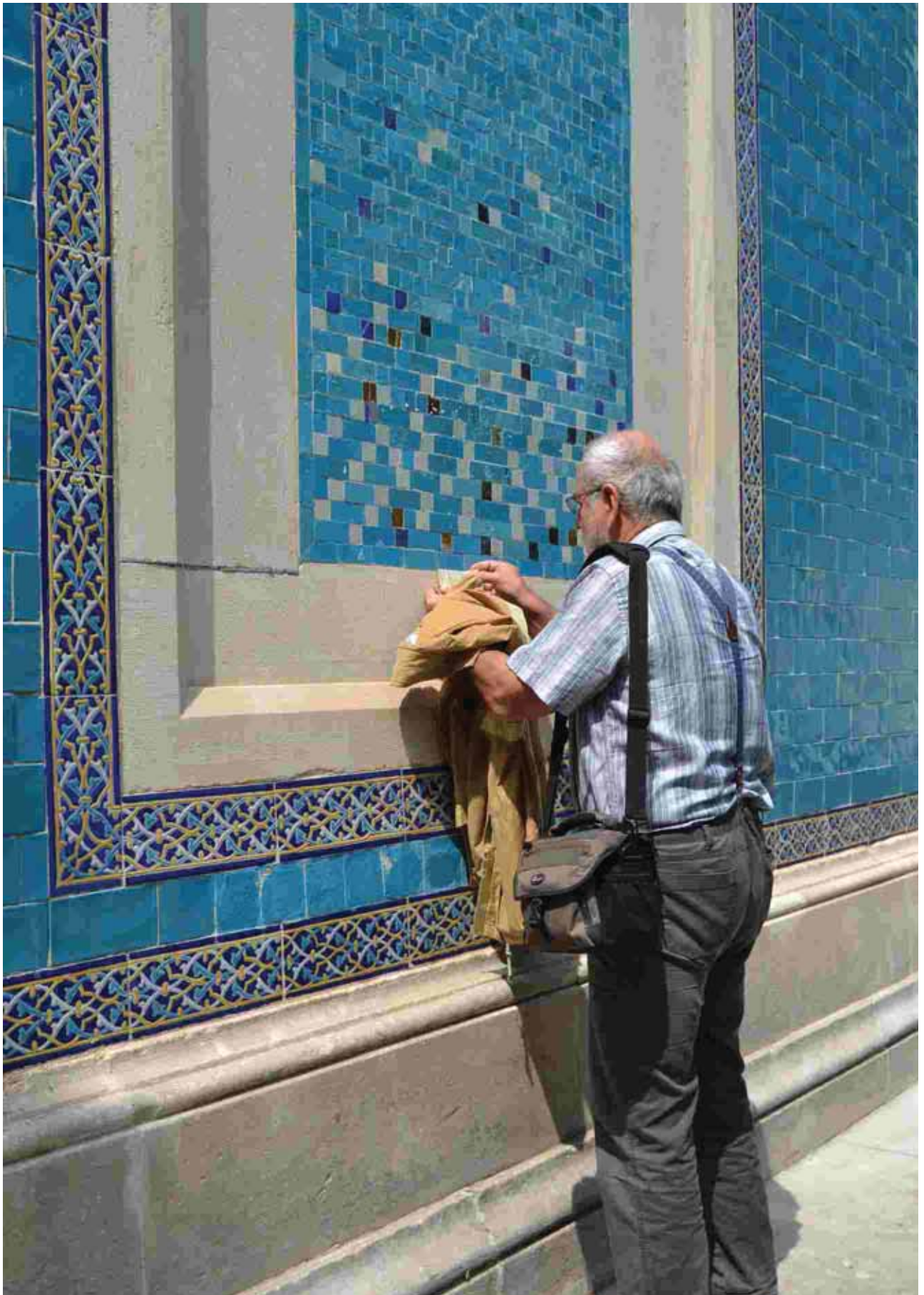

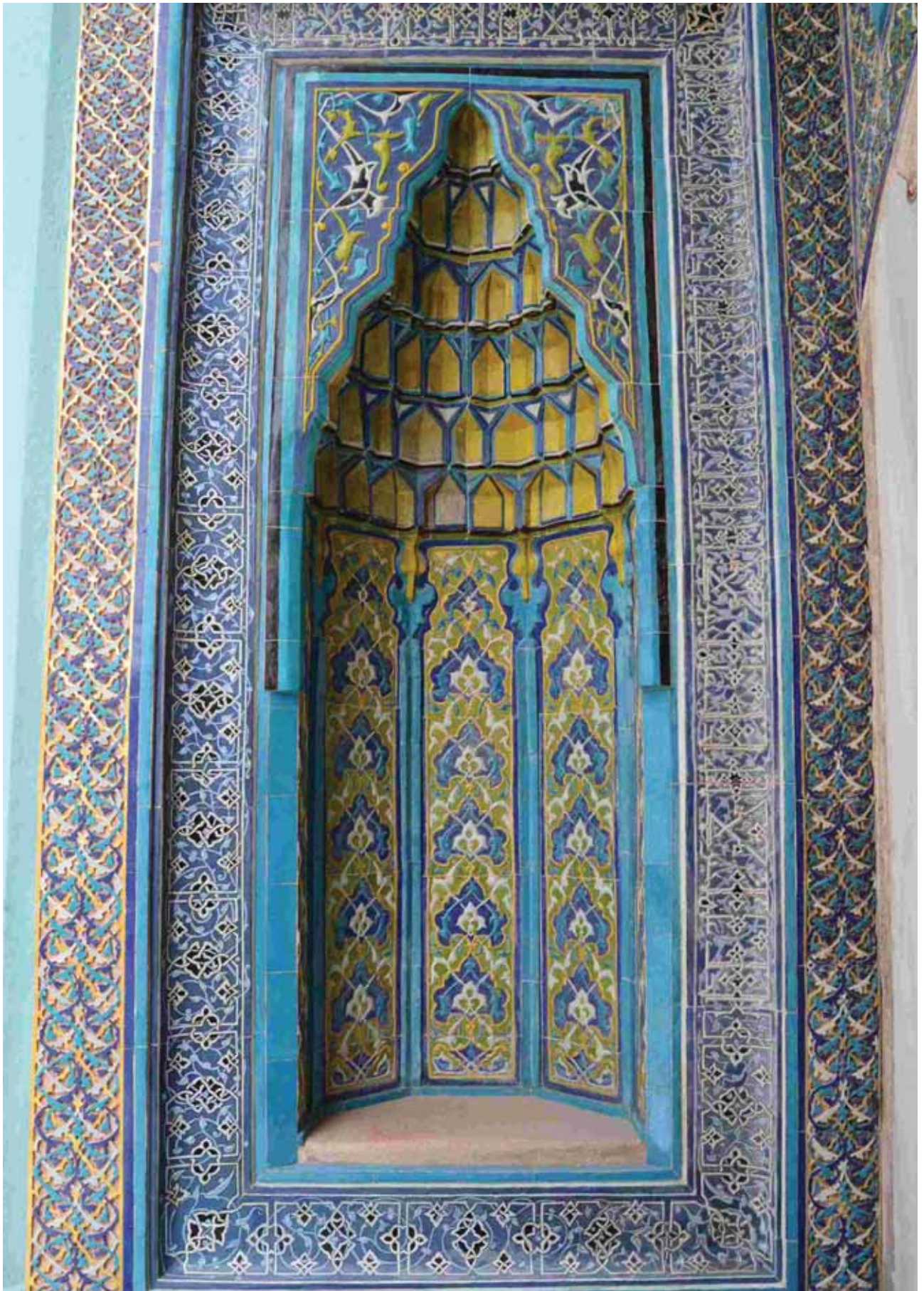

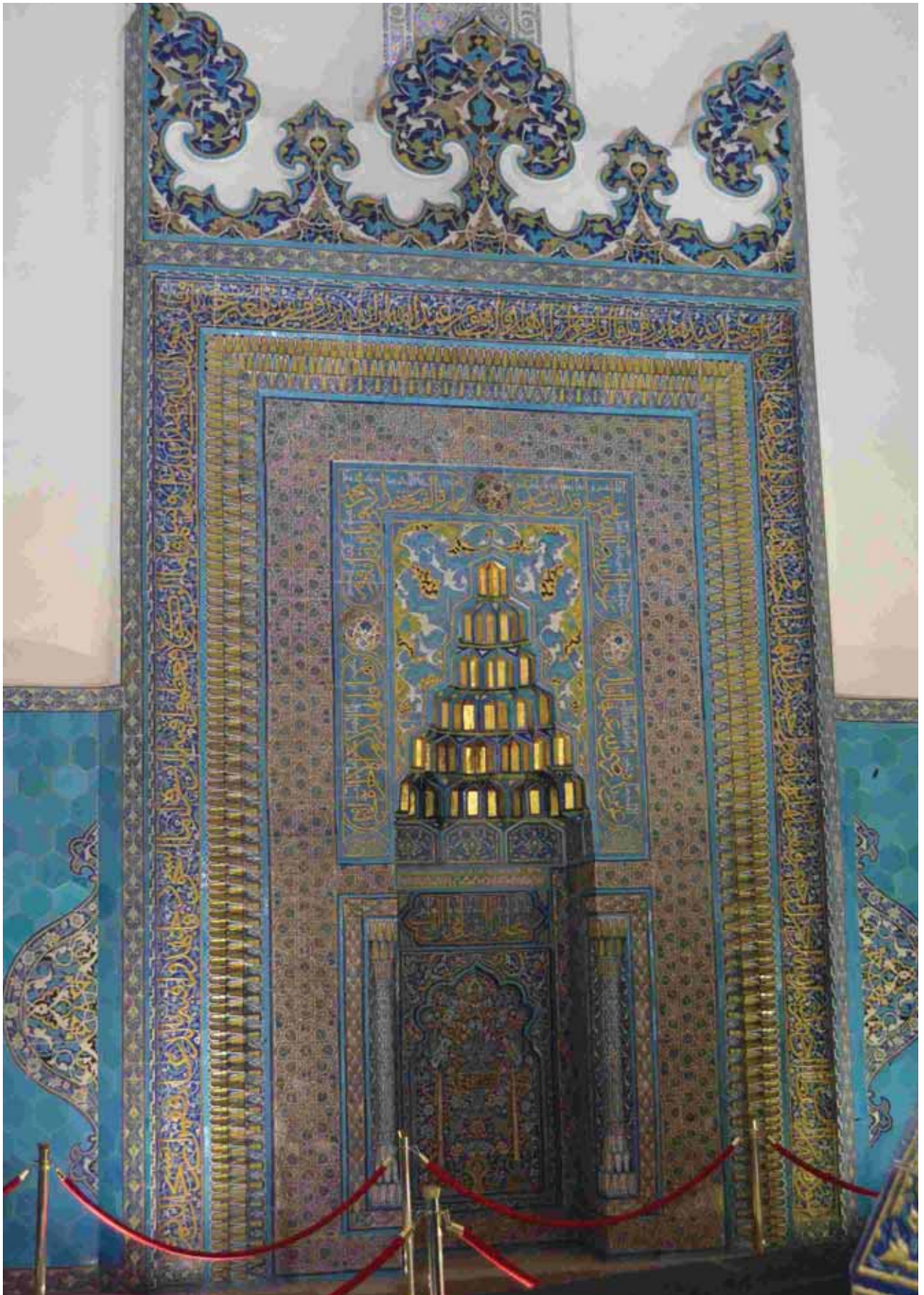

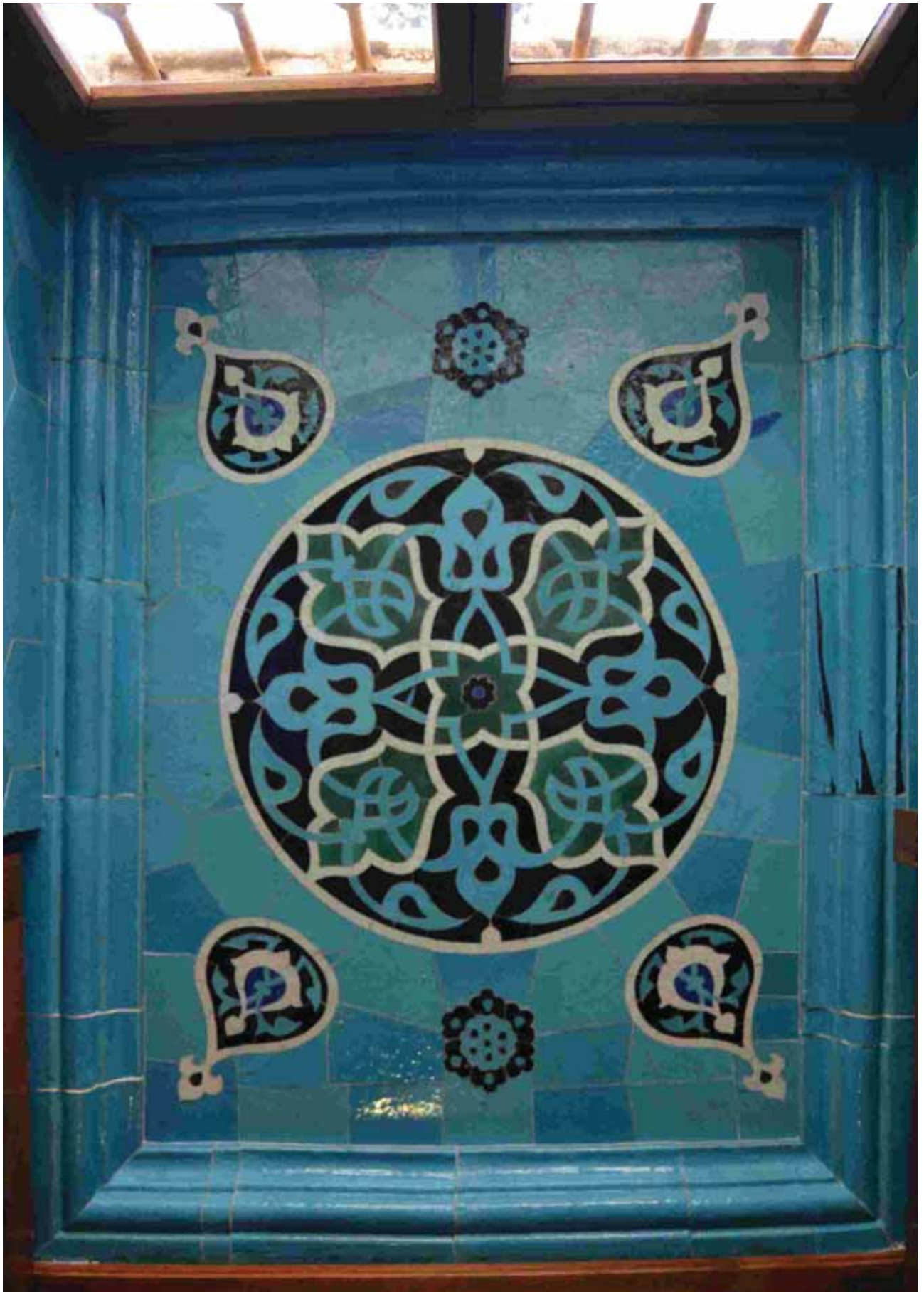

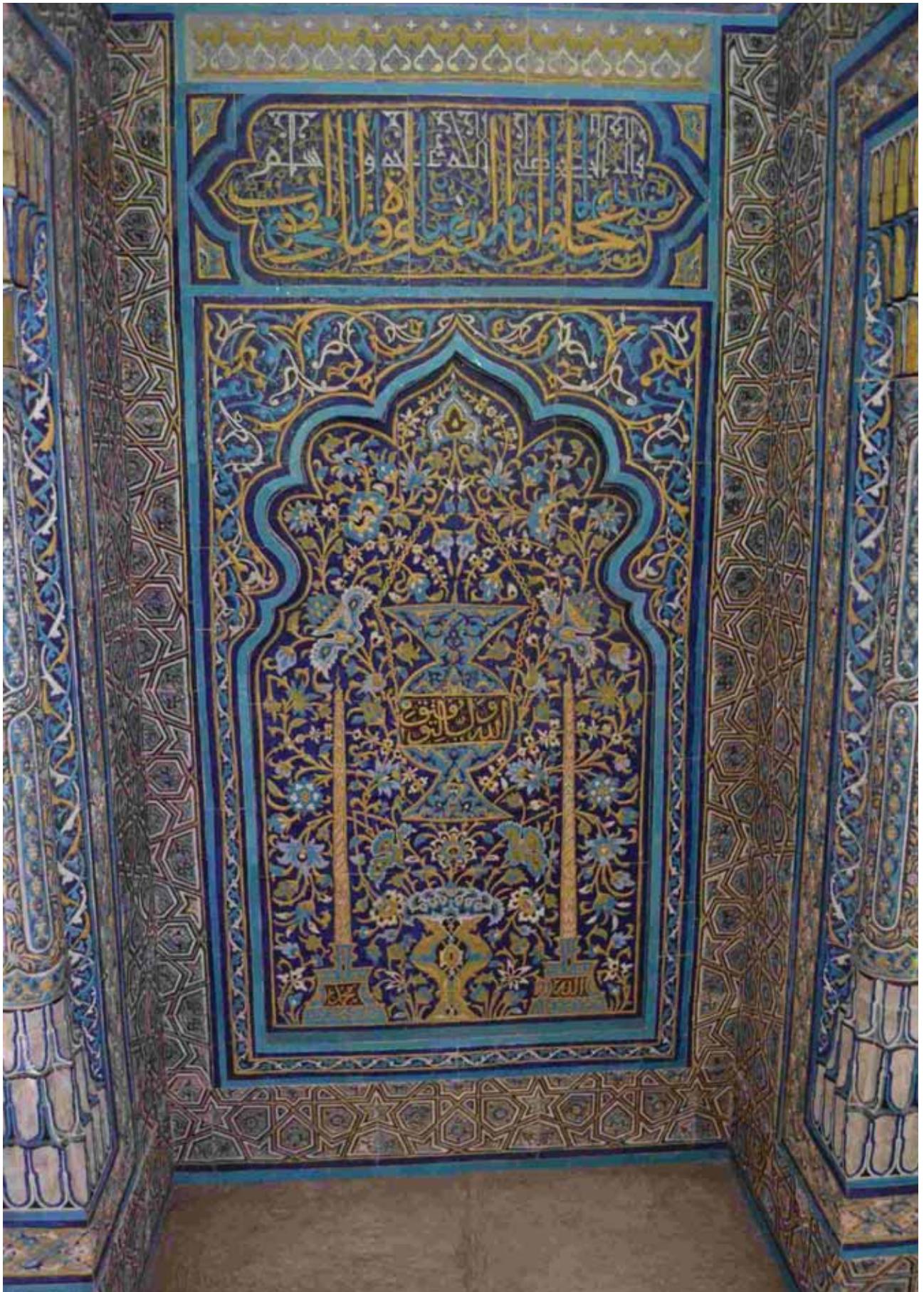

BURSA'DA TURİZM VE SOSYAL AMAÇLI YERLEŞKE “ANADOLU EVLERİ MÜZESİ”

Çigdem Yücel¹, D.Ümit Yücel²

¹Uludağ Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Görükle-Bursa, TÜRKİYE

Tel: 224 294 21 43 E-Posta cyucel@uludag.edu.tr

²3E Mimarlık&Dekorasyon Ltd. Şti., Zübeydehanım Caddesi, No: 32/8 Kükürtlü-Bursa, TÜRKİYE

Tel: 224 233 15 50 E-Posta doganumityucel@hotmail.com

Özet- Kent ve çevresindeki doğal ve tarihi kaynakların korunması, kültürel ve doğal mirasla bağlantıların sağlanması sağlıklı bir toplum ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi için önemli adımlardır.

Anadolu toprakları geçmişten günümüze kadar farklı kültürlerin harmanlandığı bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her kültür önce ‘ev’lerde kendini üretmiştir. Evler, yaşamı anlamlandırmanın en yoğun yaşandığı, bizi karşılayan, büyüten, biçimleyen ilk kültür nesneleridir.

Anadolu evleri mimarlık tarihinde yeri olan binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. Ve sadece bize ait değil, evrensel bir değer, sadece miras değil, estetik, sanatsal ve kültürel niteliği ile bize anlatacak çok şeyi olan hazinedir.

Bu mirası hayata geçirmenin yollarından biri olan kültür turizmini geliştirmek için, koruma çalışmalarıyla bir çekim merkezi haline getirdiğimiz kentlerimizi ulusal ve uluslar arası platformlarda tanıtabilmektir.

Bursa Balat’ da hayata geçirilecek Anadolu Arastası Projesi tarihi çevreyi turizm amaçlı olarak kurgulamayı amaçlamaktadır.

Bu alanda Türkiye’nin 81 ilinden kendi yöresinde özellik arz eden geleneksel konutlar aynı yapım tekniği ile yaşayan bir mimarlık müzesi kapsamında inşa edilecektir. Bu yörelere ait yerel geleneksel sivil mimari örneklerin yanı sıra, aynı yörelerdeki tarihsel kent dokularıyla bütünleşmiş geleneksel çarşı ve pazar anlayışından esinlenen arastalar da bu proje içinde hayata geçirilecektir.

Arastada yerel el sanatlarından yöresel ürünlere ve mutfak kültüründen özgün yaşam değerlerine kadar tüm otantik zenginlikler, yerli-yabancı ziyaretçilere kültürümüzü tanııtma ve yaşama amaçlı adeta günümüzde de yaşayan müze kent gibi mekan kurgusu ile oluşturulacaktır.

Anahtar sözcükler: Anadolu evleri, geleneksel konut, müze konut, sosyal mekân, kültür turizmi olgusu

1. Giriş

Anadolu birçok medeniyetin derin izler bıraktığı bir coğrafyadır. Uygarlıkların beşiği olarak çok zengin bir kültürel ve tarihi mirasa sahip olan ülkemizin bu zenginlikleri eşsiz doğal güzelliklerle de desteklenmektedir. Kültürel turizm, geleneksel kültürel turizmde olduğu gibi, sadece mekân ve anıtların ziyareti değil, ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının öğrenilmesidir. Böylece bilgi ve deneyim elde edilmiş olur. Çağdaş tekniklerle sergilenen eserler müzelere hızla ziyaretçi çekerken, müze alanlarında yer alan mekânsal kurgular, halkın buluştuğu, sosyalleşerek sohbet ettikleri yerler haline gelmektedir. Anadolu Arastası Projesi; Anadolu kültürü, konutu, sokakları, çarşılarını somutlaşan, anlatan bir müze konseptinde ele alınmıştır. Bu projede önerilen; kültürel değerleriyle, özgün mimari kimlikleriyle, kaybedilmeye yüz tutmuş sosyal değerleriyle ve üretim çeşitleri ile geleneksel olan değerleri sergilemek, yaşatmak ve deneyimlemektir.

2. Turizm Olgusu ve Özellikleri

Turizm kavramını tanımlamak için yapılan çalışmalar XIX. yy'ın sonlarına kadar gitmektedir. E. Guyar Freluer 1905'te turizmi; "Gittikçe artan dinlenme ve hava değişimi ihtiyacına, doğal güzelliklerin aranmasına ve duyulan zevke, ticaretin ve endüstrinin gelişmesine, ulaştırma araçlarının mükemmelleşmesi sonucu olarak insan topluluklarının çeşitli ilişkiler kurmalarına dayanan çağımızın önemli bir olayı olarak tanımlamaktadır.[11]

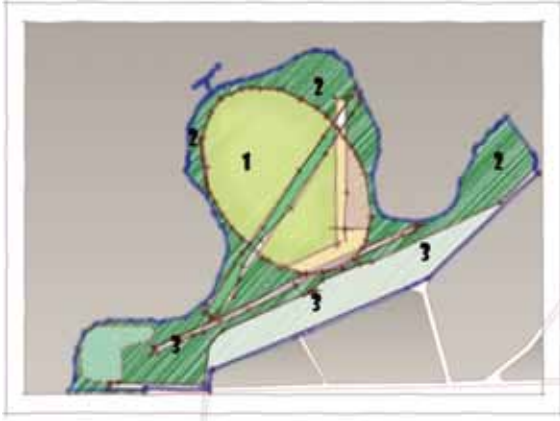
Turizm terimleri sözlüğünde turizm, "asıl ikametgahı dışındaki başka bir yere eğlence, tatil, kültür, arkadaş veya akraba ziyareti, aktif spor, toplantı, görev, öğrenim, sağlık, transit geçiş vb. amaçlarla seyahat etmenin doğurduğu olaylar bütünü" olarak tanımlanmaktadır. [12] Prof. Dr. Walter Hunziker'in tanımına göre turizm; para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış biçimine dönüşmemek kaydıyla, yabancıların bir yerde konaklamalarından ve bir yere seyahatlerinden doğan olay ve ilgilerin tümüdür. [7] Günümüzde turizm

oldukça gelişmiş bir sektör olarak deniz turizmi, termal turizm, arkeoloji, tarih, edebiyat, doğa, fotoğrafçılık, sosyal çalışmalar, öğrenim gibi farklı turizm türlerini içermektedir. Türkiye'de turizm sektörü, ülkenin sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel özellikler nedeniyle gün geçtikçe gelişmektedir.

3. Kültürel Miras ve Müzecilik

Ülkelerin kültürel varlıkları, aynı zamanda turizm de kültürün değerini artırmakta, gelir yaratarak kültürel mirası güçlendirmekte ve desteklemektedir. Kültürel miras turizmi; belirli doğal alanları ziyaret etme, tarihi kalıntıları, anıtları ve yapıları gezme, çekim yerinin tarihini ve doğasını bir arada inceleme amaçlarını taşıyan kültür turizmi şeklidir. Kültürel miras turizminin kurumsal öğelerinden birisi de müzelerdir.[8] Müzeler geçmişe ilişkin her türlü bilgi, belge ve yapıtı saklamak, korumak, sergilemek ve tanıtmak amacıyla oluşturulmuş bilimsel kuruluşlar olmakla birlikte bu kuruluşlar ziyaretçilerini bilinçlendirmenin yanı sıra yapmış oldukları bilimsel çalışmalarla da evrensel kültürün önemli unsurları olarak dikkat çekmektedirler. Müzeler, yalnızca ülke idarelerine ait eserlerin saklanıp, korunduğu yerler değil, toplumun belleğini oluşturan, bilgi ve deneyimlerinin artmasını sağlayan, kişisel beğenilerin gelişmesine de etki eden birimlerdir. [13] Günümüzde müzelerin toplama, koruma, belgeleme, sergileme ve eğitim gibi asıl amaçlarının yanında, diğer birçok kullanım içerisinde de gerekli mekânsal ortamı yarattığı görülmektedir. Bugünün müzeleri; çevreyi gezme, görme ve turizm, eğitim, tarihi mekân ziyaretlerinde bulunma, hediye satın alma, akademik ve amatör araştırma, sosyal ve toplumsal çalışma, yeme içme kültürü, ürün tanıtımı, beceri ve sanat eğitimi, özel etkinlikler için bir mekân oluşturmaktadırlar. Başka bir deyişle, müzeler sahip oldukları mekânsal özellikleri ve işlevleri ile yukarda sayılan birçok etkinlik için gerekli mekânsal gereksinimi karşılayabilmektedirler.

Resim.1 Ana Yerleşim İlke Kararları

Medeniyetler mirasının bir kısmını koruyup sergilendiği müzelerin, turizm sektörü içerisindeki öneminin artması ülkemiz açısından olumlu bir gelişme olacaktır.

Bir topluma ait kültürel varlıkların daha fazla anlam ve değer kazanmasına olanak sağlayan kültür turizmi sayesinde, o toplumda kültürel varlıklarını korumak ve yaşatmak konusunda ortak bir duyarlılık ve bilinç gelişmektedir. Kültürel turizmi diğer turizm çeşitlerinden ayıran en önemli fark öğrenme fonksiyonlu olmasıdır. Kültür turizmi eski tarihlerden bugüne yapılan, ancak kavram olarak yeni olan bir turizm türüdür [9]. Kültür turizminde; yöreye özgü gerek sosyo-kültürel yaşam gerekse yapısal farklılıklar ön plana çıkarılmaktadır. [6] Kültür, insanların düşündüğü (tavır, inanç, fikir ve değerler), yaptığı (davranış ve yaşayış biçimleri) ve oluşturduğu (sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel ürünler) unsurları kapsamaktadır. Dolayısıyla kültür, süreçler (insanların düşünceleri ve yaşama biçimleri) ve bu süreçler sonunda oluşan ürünleri (binalar, el sanatları, sanat ve gelenekler) kapsamaktadır. Bu açıdan ele alınırsa, kültürel turizm, geleneksel kültürel turizmde olduğu gibi, sadece mekân ve anıtların ziyareti değil, ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının öğrenilmesidir.

Böylece bilgi ve deneyim elde edilmiş olunur. Dolayısıyla kültürel turizm sadece geçmiş kültürlerle ait mekân ve anıtların ziyareti değil, aynı zamanda bir bölge veya ülkedeki insanların yaşam biçimi üzerine de kuruludur.

4. Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Anadolu Arastası

Kültürel miras bilincinin gelişimi, bireylerin sahip oldukları kültürün elemanlarını tanıması, geçmiş ve gelecek kavramlarını bugünü anlayarak düşünmesi ve bunları içselleştirmesi olarak tanımlanabilir. Aynı topraklarda ne kadar çok kültürün tarih içinde yaşadığını bilmek ve görmek kültür teklifinin ne kadar zor olduğu konusundaki farkındalığı geliştirecektir [1].

Kültür ilk insandan günümüze kadar görülen gelişmedir. Her toplumun gereksinimleri ve değerleri farklılıklar gösterir ve farklılıklarda o toplumun kültürünü oluşturur.

Resim.2 İç Anadolu Bölgesi Aksonometri

Anadolu insanı da gereksinimlerinin ve inançlarının oluşturduğu değerler ile diğer toplumların da yaptığı gibi dünya kültürüne katkı sağlamıştır. Anadolu'nun yüzyıllardır var ettiği kültürel zenginliğinin temeli, farklılıklarına saygılı, birbirini ezmeden, beraber yaşama kültüründe, bu bağlamda, yöresel kültürlerin kendilerini tüm doğallığı ile yaşayabilmesine, koruyabilmesine, geliştirebilmesine olanak vermiş ortak değerlere ulaşmasında yatar. Anadolu insanı farklı olanı koruyabilmeyi başarmıştır. [1]

Adını Anadolu'nun geleneksel çarşı uygarlığından alan Anadolu Arastası projesi sadece Bursalıların değil, esas itibarıyla **“Balkan’lardan Kafkasya’ya”** tüm **“biz”** den olan iki kıtaya yayılmış “akraba kültür” coğrafyasının yok olmakta olan uygarlık ve geleneksel değerlerini sahiplenme ve tümünü “bir arada” tanıtmaya; birlikte yaşatma amacını taşımaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için Bursa’daki **“Hemşehri Derneklerinin”** bir araya gelmesiyle oluşturulan **“dayanışmanın”** kültür ve turizm projesi olarak tasarlanan **“Anadolu Arastası’nda”** her ilin gerek kamusal olarak gerekse de kültürel kökenleri ve bağlarıyla tüm yöresel değerlerinin özgün nitelikleriyle buluşarak tanıtılması ve turizme kazandırılması hedeflenmektedir. Hem Bursalılar hem de turistler için Türkiye’de örneği olmayan keyifli bir dinlence-kültür ve uygarlık değerlerimizi tanıma olanağı doğacak; hem de Balkan’lardan Kafkas’lara tüm özgün yaşam değerlerimiz ile mimariden el sanatlarına, yemek ve ikram geleneklerimizden tüm yöresel ürün ve kimlik zenginliklerimizle bir arada olmanın kültürel kazanımları sağlanacaktır. [10]

Bu toplumu bir arada tutan başka paylaşımların da olduğu, beraberliği öngören yaklaşım ile ele alınan hemşehri yerleşkesi projesi, sadece aynı kentte yaşayanlar olmanın yetersizliğini sorunsal olarak görmüş ve bunun insanlarına ve kente yetmeyeceğini, bu kentte yaşayan, inancı, kültürü ne olursa olsun herkesle birlikte geniş bir aile olmamız gerektiği yaklaşımıyla, insanların aidiyet duygularını, dayanışmalarını yöreselliğin ötesine yaşadıkları kente taşınmalarını sağlayacak, artık ait oldukları bir kentlerinin de olduğunu, yalnız olmadıklarını gösterecek bu bağlamda yaklaşma, bilme, tanıma zemini hazırlamayı, evimiz olan kentimizin tüm imkanlarının, değerlerinin birlikte paylaşılmasını amaçlamaktadır. [2]

Resim. 3 Marmara Bölgesi Aksonometri

Çağdaş müzecilik yaklaşımında, müze ve izleyici arasında iletişimin kurulması önemlidir. Arastaya turizm amaçlı ziyaretler yapılırken, film gösterileri izlenerek, seminerler düzenlenerek, atölye eğitim uygulamaları (*reçel yapımı, dokuma, keçe çalışmaları*) gerçekleştirilerek, gezi eğlenceli bir hale gelecek, kültüre duyulan ilginin de böylelikle kendiliğinden gerçekleşmesi deneyimlenecektir.

Dinamik bir kültür ünitesi olarak kurgulanan yaşayan çağdaş müzecilik anlayışına doğru geçiş, müzeciliğin anlayışını değiştirmiştir. Kültürel çeşitliliğin ve toplumsal belleğin izleyenine daha iyi aktarabilmesine olanak sağlayan yeni sunu ve anlatım yöntemlerinin kullanılmasıyla müzelere olan ilgi artmıştır.

Bu bağlamda, müzeciliğe anlam katan modern yaklaşımlar sağlayan Anadolu Arastası; Anadolu kültürü, konutu, sokakları, çarşılarını somutlaştıran, anlatan bir müze olarak ele alınmıştır. Bu proje **yaşayan Anadolu kültürü-konutu-yaşamı müzesi’** dir.

Müze zemininde; yöresel konutlarla Anadolu kültürünü yansıtmak – yaşantılamak, hem mimarlık hem de kültürel bağlam düşünülerek tasarlanmıştır. Coğrafyamız üzerinde yaşamış, iklimimizle, toprağımızla, farklı yaşam kültürlerimizle kendi dokusunu ve değerlerini oluşturmuş geleneksel mimarimizi temsil eden örnek olarak belirlenmiş konutlar, bire bir aynı yapım sistemi ve biçimiyle uygulanarak açık müze yerleşke oluşturulmuştur. Geleneksel sivil mimarimiz içinde konutlar; sokak konut ilişkisi ve arastalar ile ilişkilendirilerek kurgulanmıştır. Yoğun ilişkiler sistemi içinde kentin ilk yapı taşı olan ev, insanın barınma gereksinimlerinin bir ürünü aynı zamanda ailenin bir yaşama çevresi ve insandan insana ilişkilerin ve aileler arasındaki iletişimin oluşması yolundaki gelişimin ilk aşamasıdır. [4]

Anadolu konut mirası dünyanın birçok bölgesinden daha zengin ve çeşitli bir yapıya sahiptir. [3]

Resim.4 Anadolu Arastası Vaziyet Planı

Bu kültürel mirasın çağdaş tekniklerle sergilenmesi müzeye daha çok ziyaretçi çekmesini sağlayacaktır. Tarih, kültür, sanat deneyimlerinin yaşantılandığı bir aktiviteye dönüşecektir. Bilgisayar destekli sergiler, dokunmatik ve interaktif sistemlerle, dönemseller yaşamın ifadesi teknolojinin getirdiği olanaklar kullanılarak etkili bir aktarım gerçekleştirilecektir. Modern müzecilikte, toplumun her kesimini kucaklayan programlar, etkinlik takvimleri ile müzelerin bir kültür merkezi olarak toplumla bütünleşmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

5. Bursa'da Memleket Solumak İsteyenler İçin Hazırlanacak Bir Mekân

Bursa Nilüfer Belediyesi öncülüğünde Bursa'daki hemşehri derneklerinin katılımıyla Bursa Balat' da 163 dönümde hayata geçirilecek olan Anadolu Arastası projesi için çalışmalar 2004 yılında başlamıştır. Bu alanda Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesi ile Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'ya özgü mimari nitelikler taşıyan konutlar inşa edilecektir. Yörelere ait yerel geleneksel sivil mimari örneklerin yanı sıra, aynı yörelerdeki tarihsel kent dokularıyla bütünleşmiş geleneksel çarşı ve pazar

anlayışından esinlenilen arastalar da hayata geçirilecektir. Bu çerçeveden yaklaştığınızda bir buluşma karşılaşma alanı olan arastalar sosyal yaşamın merkezi olacaktır.

Örneğin, bakırcılar çarşısı veya urgancılar, kuyumcular gibi. Proje kapsamında burada el işleri, yani yerel üretimlerinde yapılabileceği halı dokumları ve bakır işçiliği gibi, eğitimsel ve sanatsal faaliyetlerinde yapılabileceği bir eğitim binası yer alacaktır. [3]

Arastalarda yerel el sanatlarından yöresel ürünlere ve mutfak kültüründen özgün yaşam değerlerine kadar tüm otantik zenginlikler yerli-yabancı ziyaretçilere kültürümüzü tanıtmaya ve yaşama amaçlı adeta günümüzü de yaşayan müze kent gibi mekân kurgusu ile proje gerçekleştirilecektir. Anadolu kültürel zenginliğini bir arada sergileyip yaşatacak bu proje aynı zamanda bir arada yaşama kültürümüzün de bir göstergesi olacaktır.

Resim.5 Anadolu Arastası Vaziyet Planı Marmara Bölgesi

Günümüzde etnik ayrımcılığa dayalı siyasi gelişmelerin karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel dayanağını oluşturan Anadolu birlikteliğinin daha da güçlenmesine katkıda bulunacak bu proje kültür turizmüne de önemli katkılar sağlayacaktır.

Bursa'da var olan hemşehri dernekleri için yapılacak yapılar, o yöre'deki özgün bir

geleneksel mimarlık yapısının bire bir aynı yapım tekniği ile uygulanarak, o kültürü yaşatan, bir mimarlık müzesi kurgusu ile ele alınacaktır. Anadolu Arastasında yapılacak bütün evlerin bir tarihçesi, kendine ait bir hikâyesinin olması düşünülmüştür.

Gelen konuklarına fısıldadığı bir büyü olsun istenmiştir. Mesela bir şairin evi olması, ya da ona yazılmış bir romanın olması ya da bu evde yaşanmış bir hikâyeyi anlatan bir tema kullanılması tasarlanmıştır. Bu bağlamda bakıldığında proje sahip oldukları ile kültür turizmine hizmet edecektir. Bu süreçte konuya eklenen ve ayrı düşünülmemesi gereken sokak dokusu da yerleşimde uygulanması gereken önemli bir kriterdir.

Bu projede önerilen kültürel değerleriyle, özgün mimari kimlikleriyle, kaybedilmeye yüz tutmuş sosyal değerleriyle ve üretim çeşitleri ile geleneksel olanı sergilemek ve yaşatmaktır. Her kültür önce ev’lerde kendini üretmiştir.

Evler, yaşamı anlamlandırmanın en yoğun yaşandığı, bizi karşılayan, büyüten, biçimleyen ilk kültür nesnesidir. Cepheleri çıkmaları, kapıları, bölmeleri, malzemesi, örgütlenmesi, içindeki eşyaları, eşyaların dizimi ve kullanışı, ev halkının davranış biçimlerini, hiyerarşileri, inançları, dünya’ya bakışı ile çevreye, topluma, komşuya, komşuluğa bakışı, ilişkileri vb. göstergeleri ile evler yaşamın, kültürün aynasıdır.

Kentin kimliğini, toplumsal kültürün çekirdeğini – aynasını evler oluşturur ve kent de bizi.

Her ili temsil edecek derneğin toplantı-lokal amaçlı kullanabileceği, yöresel evi bir yeri olacak, bahçesinde geleneksel yemeklerini sunabileceği, yörenin yaşantısını sergileyip yaşatabileceği müzesi, arastadaki satış ünitesinden elde edeceği düzenli geliri olacaktır. Dernek binasının alt katı yöresel bir konseptte uygun olarak kullanabilecektir.

Resim.6 Anadolu Arastası Vaziyet Planı

Kayserililer sucuklarını, Malatyalılar kayısılarını, el işi ürünlerini burada turistlere sunabilirler. Bursa Arastasında Bursa’yı yurt sathında temsil eden firmaları, Bursa’nın markalaşmış isimleri görülecektir. Örneğin; kestane şekeri, Bursa havlusu, dokuması, şeftalisi.

Arasta sistemi aynı zamanda şu andaki kapalı alışveriş merkezlerine bir alternatif oluşturacaktır.

Kafkaslar ve Balkanların yanı sıra 81 il burada yer alacak, her derneğin dernek binası yanında arasta içinde dükkânı olacaktır. Bölgeler arası geçişler Arastalarla sağlanacaktır.

Bunun yanı sıra sineması tiyatrosu spor merkezi olacaktır. Bu projede birde yöresel aktiviteler için ayrılmış alanlar olacaktır. Düğün, Toy, ya da yaz kampları, açık, amfiler, yeşil alanlar vs. gibi açık-yarı açık-kapalı mekânlar yer alacaktır.

Anadolu Arastası Hemşehriler Projesi içerisinde projenin konseptine uygun olarak hazırlanmış ihtiyaç programı içerisinde yer alan mekânlar şunlardır:

Dernek Binaları; bu yapılar her bölgenin bire bir konutlarından oluşmuştur. Derneklerin kullanımı açısından konut olarak değil dernek binası ve sosyal mekânlar olarak düşünülmüştür.

Arastalar; kültürümüzün önemli bir parçası olan, sosyalleşmenin sağlandığı, sokağın hayat bulduğu, usta-kalfa-çırak ilişkisinin geliştiği zanaatın ve sanatın bir sonrakine aktarıldığı geleneksel çarşılarımızdır. Bu değerlendirme doğrultusunda projenin

önemli bir parçasıdır. Arastalar yaşayan bu müze içerisinde gerek tanıtım, gerek gelenekselin canlandırılması ve üretimin devam etmesi açısından projede olması gereken diğer bir değerdir.

Tiyatro- Konferans- Sinema Salonları: Bu yerleşkenin önerdiği yaşam sadece derneklere değil aynı zamanda bir kente de hizmet verecek potansiyelleri taşımaktadır.

Resim.7 Bölgelerden geleneksel konut örnekleri

Burası kültür-turizm-eğlence-ticaret-spor aktivitesini barındıracak bir sürekliliğe sahiptir.

Bu ihtiyaçlara cevap vermesi amacıyla da gereken tüm birimler düşünülmüştür. Önerilen bu yaşamlar içerisinde tiyatro, konferans ve sinema salonları hem kente hem de alana hizmet edecek kültür yapılarıdır.

Fuar-Panayır-Festival Alanları:

Geleneksel kültürümüzde de olan festivaller ve toplu eğlenceler yerleşke içerisinde de yer almaktadır. Yapılacak olan festivaller, fuarlar ve diğer etkinlikler yalnızca bölgesel çapta düşünülmemiştir. Aynı zamanda uluslar arası etkinliklere ve tanıtımlara da olanak verecek kapasitededir. Geleneksel kültürümüzün ulusal ve uluslar arası platformda da tanıtılmasına da olanak tanımaktadır.

Piknik Alanları: Kültürümüzün önemli bir parçası olan ve sanayileşme ile yeşil alanların kullanımının azalmasından dolayı insanımızın bir arada olmak ve dinlenmek amacıyla daha fazla özlem duyduğu

aktivitelerden biridir. Yerleşke içerisinde de olması gerektiği düşünülmüştür.

Ziyaretçilerin geleneksel yemekleri tanınması, tatması ve mutfak kültürümüzü öğrenmesi de bu çeşitlilik içerisinde sağlanmaya çalışılmıştır.

Spor Ve Rekreasyon Alanları: Yerleşke içerisinde sunulan yaşamda alanın verdikleri de değerlendirildiğinde (su ve yeşil alanlar) alan içerisinde sanat faaliyetlerinin yanında spor faaliyetleri de düşünülmüştür. Anadolu Arastası Hemşehriler Yerleşkesi sadece yaşanabilir açık bir geleneksel konut ve yaşam müzesi değil aynı zamanda sundukları ile günümüze dair sosyal ve kültürel bir yaşam önererek kendini yaşayan, canlı değerli bir landmarka da dönüştürmüştür. [3]

Projenin Tanıtımı: Bu proje amacı ve uygulanış biçimiyle korumacı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu proje aynı zamanda bilimsel çalışma niteliği de taşımaktadır.

Resim.8 Bölgelerden geleneksel konut örnekleri

Koruma kuramlarının uygulanması olarak da bir ilktir. Bu yüzden projenin sadece turizm amaçlı olmadığı aynı zaman da bilimsel çalışmalarda kullanılacak, mimari anlamda yeni tartışma zeminleri oluşturacak potansiyellere sahiptir. Projenin oluşum aşamasından sonra , bir çok bilimsel kurum (Tübitak, üniversiteler...) ve sivil toplum örgütleri (Çekül, Tema vb.) projeye müdahil olacaktır. Katılımları ve desteklerinin sağlanması için kurumlar ve örgütlerle belediye ve proje danışmanının gerekli

bağlantıları kurması ve alanda yapılacak bilimsel çalışmalar, üniversitelere yönelik atölye çalışmaları ve workshopları desteklemesi gerekmektedir.

6. Sonuç

Yaşayan bir müze anlamında Anadolu Arasta'sına baktığınızda; Urfa'yı Karadeniz'i, Çanakkale'yi burada göreceğine inanan bir kimse, İstanbul'dan Kuşadası'na ya da Marmaris'e giderken buraya uğrayacaktır, sosyalleşecektir ve alışveriş yapacaktır. Anadolu Arastası bir günde gezilemeyecek kadar geniş kapsamlı bir projedir. Proje şehre gelen turisti Bursa'da tutabilecek bir etkidir. Birçok aktiviteyi içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla son günlerde inşaatı başlayan birçok otelimizi düşündüğümüzde, bu proje Bursa ekonomisine ciddi katkı sağlayacaktır. Çok katmanlı kültür ayağı yanında alışveriş, spor, rekreasyon ayakları da var olan, kentimizin insanı ile her açıdan ilişkili bir etkinlik mekanıdır.

Anadolu Arastası hayata geçirildiğinde inanıyoruz ki; evleri, sokakları, arastaları ile bütün Anadolu'yu ve yaşamı kucaklamış bu yerleşkeyi tüm Bursalılar sevecek.

Türkiye olarak adlandırdığımız bu topraklar kültür, doğa ve tarih açısından dünya'da eşi olmayan zengin bir kültür çeşitliliği barındırmaktadır.

Binlerce yıldır yaşananları, döneminin değerlerini anlatır insanlık adına. Bizlerce yapılması gereken, uygarlığımızın yarattığı değerlerimizin, geldiği noktadaki naifliğini gözeterek korumak, belgelemek, geliştirmek olmalıdır. Bizi biz yapan değerlerimizi, bizliğimizi koruyarak geleceğimizi örebilir, var olabiliriz.

Kaynakça

- [1] 3E Mimarlık & Dekorasyon Ltd.Şti., "Nilüfer-Balat Hemşeriler yerleşkesi mimari konum, yaklaşım ve tanıtım raporu" 8.6.2009
- [2] 3E Mimarlık & Dekorasyon Ltd.Şti., "Anadolu Arastası Mimari Proje Raporu" 21.4.2011

Resim.9 Bölgelerden geleneksel konut örnekleri

Resim.10 Marmara Bölgesi geleneksel konut yerleşimi

- [3] 3E Mimarlık & Dekorasyon Ltd.Şti., "Anadolu Arastası Söyleşi " 24.3.2010
- [4] B.Üstün, "Tarihsel Süreç İçerisinde Anadolu Kentlerinde Oluşan Farklı Kent Dokularında Mimarinin Etkisi" Güney Marmara Mimarlık Dergisi, Bursa Ağustos 2004, sayı:18, s.41
- [5] Ç. İlhan, M. Artar, A. Okvuran, C. Karadeniz, "Müze Eğitimi Yetişkin Kitabı" <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/y/e/yetiskin-kitabi.pdf>
- [6] H. Boyar, "Bilgi Toplumu Oluşumu ve Küreselleşmenin Kentsel Mekâna Etkilerinde Müzeler Örneği" Y.L. Tezi, Gazi Ün. F.B.E., Şehir ve Bölge Plan. ABD., Ankara 2006, s.70
- [7] K. Eser, "Konaklama İşletmelerinde Stratejik Maliyet Yönetimi Ve Karlılık İlişkisi" Y.L. Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Ün., S.B.E, Karaman 2009, s.4
- [8] M. S.Sezer, "Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi" Y.L. Tezi, Hacettepe Ün. S.B.E, Siyaset Bil. Kamu Yön. ABD., Ankara 2010, s.44
- [9] N.E. Özkan, "Koruma ve Kültür Turizmi Bağlamında İstanbul Tarihi Yarımada'da Bizans Dönemi Mimarisinin Değerlendirilmesi" Y.L. Tezi, Y. T.Ü. FBE. Mimarlık Röleve ve Res. A BD., İstanbul 2005, s.35
- [10] Nilüfer Belediyesi "Anadolu Arastası" FSF Print House, Bursa 2011, s.3-40
- [11] S.Çoruh, "Genel Turizm Bilgisi" Güven Matbaası, Ankara, 1979, s.8
- [12] T.C. Turizm Bakanlığı "Turizm Terimleri Sözlüğü" Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s.233
- [13] A. Altunbaş, Ç. Özdemir "Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler " Ankara 2012 [Http://teftis.kulturturizm.gov.tr/eklenti/4655,makale.pdf?0](http://teftis.kulturturizm.gov.tr/eklenti/4655,makale.pdf?0)

MİLLİ PARK VE ULUDAĞ

Caner GÖKBAYRAK

DOĞADER Doğayı ve Çevreyi Koruma Derneği Genel Sekreteri

E-posta: canergokbayrak@gmail.com

Özet- Milli Parklar, barındırdığı ender doğal varlıklar nedeniyle koruma altına alınarak insan etkinliklerini sınırlandırdığı alanlardır. Uludağ Milli Parkı, soyu tükenmekte olan 32 endemik tür bitkiye ev sahipliği yapıyor. Sahip olduğu su kaynakları ile üzerinde varlığını sürdüren canlı yaşamın dayanak noktasını oluşturmaktadır.

Milli Parklar, dünya genelinde her türlü insan müdahalesini engellenerek kendi doğallığına bırakılan alanlar olarak koruma altına alınmıştır. Korucu kulübesi dışında hiç bir yapının bulunmadığı Milli Parkların gününbirlik ziyaretçileri vardır. Kendi çadırlarıyla kamp yapmayı tercih edenler, belirtilen alanların dışına çıkamazlar. Park korucuları hemen her yerde görev başındadır. Ziyaretçiler, izlendiğinin/korunduğunun farkındadır.

Türkiye, Dünya ortalamasının çok altında Milli Park oranına sahip olsa da bu alanları gereken biçimde koruyamamaktadır. Ancak bu durum Kanunlarda eksikliklerden değil, uygulamadaki yanlışlıklardan kaynaklanmaktadır.

Milli Parklar Kanunu'nun 14. maddesi "**tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değeri bozulamaz**", "**yaban hayatı tahrip edilemez**", "savunma amacı dışında hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez" der. Kanundaki bu kesin yargıya rağmen devlet sermaye işbirliği içinde Uludağ Milli Parkı üzerinde oteller kurulmuş, ormandan on binlerce ağaç kesilerek telesiyej tesisleri inşa edilmiş, kayak pistleri açılmıştır.

Milli Park nitelikleri ve Kanun yükümlülükler göz ardı edilerek yeni plan, projeler ve Kanuni düzenlemeler devreye alınarak sürdürülmek istenmektedir. Bu durum, koruma altındaki tüm doğal alanların doğal niteliklerin geri dönüşsüz kaybına neden olabilir.

ULUDAĞ, MİLLİ PARK OLARAK KALMALIDIR

Milli Park Kavramı

Doğal alanların insan etkinlikleri sonucu geri dönüşsüz zarar görmesi, kaçak avlanma ile canlı türlerinin yok oluşa sürüklenmesi gibi sorunlar 'Milli Park' düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Tüm dünyada Milli Parklar, zarar gören doğal alanların korunmasına yasal dayanak olarak geliştirilmiş, bu kavram içine giren doğal alanlar koruma ve denetim altına alınabilmektedir.

Milli Park Nedir?

Doğal güzellikler, içinde yaşayan canlı türlerinin çeşitliliği, sayıca çokluğu, ender bulunan türlerin varlığı Milli Parkların

belirlenmesinde belli başlı etmenler olarak öne çıkmaktadır. 1948 yılında kurulan Dünya Koruma Birliği' (IUCN-The World Conservation Union) doğal çevreyi, yaban hayatını ve biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla kurulmuş, uluslararası bir örgüttür. Günümüzde dünya üzerindeki birçok devletin resmi kurumları ve sivil toplum örgütlerinin yer aldığı 1265 üyesi bulunan İsviçre'de merkezli olan bu örgüt, binlerce gönüllü, bilim adamı, uzman ve devlet görevlilerini doğal hayatı koruma çatısı altında bir araya getirmiştir. Türkiye'den bazı STK'lar ile birlikte Orman ve Su İşleri Bakanlığı da bu örgütün üyesidir.

Dünya Koruma Birliği; doğanın bütünlüğünü ve çeşitliliğini koruma konusunda bilgilendirmek ve koruma çalışmalarının uygulamaya alınmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Örgüt koruma alanlarını 6 ayrı sınıfa ayırmıştır.

1a: Mutlak Korunacak Doğa Alanları

1b: Bakir Alanlar

2: Milli Park

3: Doğa Anıtı

4: Habiata/Tür Yönetim Alanı

5: Korunacak Peyzaj

6: Kaynak Koruma Yönetim Alanları (Anon, 1994)

Dünya Koruma Birliği Milli Parkları; **“Bir veya birden fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü bugün ve gelecek nesiller için korumak, doğal çevrenin işgalini ve sömürülmesini engellemek ve çevreyle uyumlu biçimde bilim, eğitim, rekreasyon ve ziyaretçi aktivitelerinin gelişimini tesis etmek amaçları için ayrılmış (kara/deniz) doğa parçaları”** olarak açıklamaktadır.

1872 yılında ABD’de Yellowstone Milli Parkı bu konudaki ilk örneği oluşturur.

Milli Park alanları Türkiye’de 1956’da yürürlüğe giren 6831 Sayılı Orman Kanunu kapsamında, belirlenmeye başlanmış, 09.08.1983 tarih ve 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu ile gerçek anlamda yasal koruma altına alınmıştır.

Ülkemizde 1983 yılında çıkarılan 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu, Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı, Tabiatı Koruma Alanlarının belirlenmesi, niteliklerinin korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi konularını düzenlemektedir.

Türkiye’de, Milli Parklar ve diğer korunan alanlar için planlama esasları, **2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 4’üncü Maddesi’nde düzenlenmiştir.** Bu madde de, ‘Milli Park olarak belirlenen alanların özellik ve nitelikleri göz önünde tutularak, koruma ve kullanma amaçlarını gerçekleştirmek üzere, kuruluş, geliştirme ve işletilmelerini kapsayan gelişme planı, ilgili bakanlıkların olumlu görüşleri ve gerektiğinde fiili katkılarıyla, Orman ve Su Bakanlığı’nca hazırlanır ve yürürlüğe konur’ denmektedir. Ayrıca bu madde de, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı ve Tabiatı Koruma Alanı olarak belirlenen alanlar için gerekli planların da hazırlanacağı ifadesi yer almaktadır.

Milli parklar, doğal niteliği eşsiz alanlardır. Yalnızca bulundukları bölgeye has başka hiçbir yerde bulunmayan endemik türleri barındırdığı için milli park ilan edilmişlerdir. **Milli parklar, insan etkinliklerinin sınırlandırıldığı, bölgenin insan müdahalesi olmadan kendi doğallığına bırakıldığı yerlerdir.** Yasalarla korunur. Milli Parklar Kanunu, Milli Park

içinde ülke savunması için önem taşıyan askeri tesisler dışında her türlü yapılaşmayı yasaklar. Aynı kanun, her türlü ticari iş ve işlem yapılmasını, milli park kaynaklarının kullanılmasına da yasak getirir.

Milli Parklar Kanunu;

Madde 14- Bu Kanun kapsamına giren yerlerde;

- a) Tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değeri bozulamaz,
- b) Yaban hayatı tahrip edilemez,
- c) Bu sahaların özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi

vebenzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemler yapılamaz.

- d) Tabii dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılamaz,

Onaylanmış planlarda belirtilen yapı ve tesisler ve Genelkurmay Başkanlığınca ihtiyaç duyulacak savunma sistemi için gerekli tesisler dışında kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk **bulunmadıkça her ne suretle olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez** veya bu alanlarda var olan yerleşim sahaları dışında iskan yapılamaz.

Türkiye’de 848.119 hektarlık alanda 40 adet Milli Park bulunmaktadır. Bu alan **Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %1’ine** karşılık gelmektedir. Koruma altındaki doğal alanlar **dünya ülkeleri arasında %6, AB ülkelerinde %11, İngiltere’de %21, Almanya’da %25, Danimarka’da %35** düzeyindedir. **Türkiye’de Milli Parklar yok denecek kadar az** oranda olmasına karşın gerektiği gibi korunmamaktadır.

Uludağ Milli Parkı (UMP) Tarihçesi

Uludağ Milli Parkı (UMP), 20.09.1961 tarihinde Milli Park niteliğine kavuşmuştur. 12.752 ha alanı kapsayan Uludağ Milli Parkı’nın %71’i orman, %28’i çayırılık ve kayalık alanlar (*Alpin bölge*) , % 0,4 ‘ü açık alanlar % 0,1’i, su ile kaplı alanlar, % 0,8’i ise yerleşim alanıdır. Uludağ Milli Parkı olağanüstü tabiat güzelliklerine, ormanlara, flora ve fauna zenginliklerine sahiptir. UMP, **ülkemizdeki 122 Önemli Bitki Alanı’ndan biridir.** Uludağ’da **104 endemik tür** belirlenmiş, **bu türlerin 35 adedi Uludağ endemiki olduğu** ortaya çıkartılmıştır. Uludağ Milli Parkı’nda 46 kelebek türü yaşamaktadır. **Apollon kelebeğinin (*Parnassius apollo L.*) Uludağ’a özgü endemik türdür.**

1. ve 2. Gelişme Bölgesi olarak adlandırılan otel ve kamu tesislerinin bulunduğu Milli

Park Kanunu’na aykırı yapılaşma alanları, 08.06.1983 tarihinde 1/25.000’lik Bursa Uludağ Çevre Düzeni Planı, 21.10.1985 tarihinde 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları ile onaylanmıştır. Kamuoyundan gelen **yoğun eleştiri ve gösterilere rağmen 05.08.1986 tarihinde 2. Gelişme Bölgesi “turizm alanı” ilan edilmiştir.**

Milli Parklar Kanunu’na aykırı olduğu halde UMP 1. Gelişim Bölgesindeki otel ve kamu tesisler işbaşındaki hükümetler, tarafından ortadan kaldırmamış aksine **49 yıllık kullanımı izinleri verilerek** bir çeşit yasal kılıf uydurulmuştur. Bu **otellerin olduğu büyüklükte kalmamış, yapı alanlarını sürekli genişletmişlerdir.** Geçmiş dönem Hükümetleri, 1988, 1990 ve 1994 yıllarında, **Planlar revize ederek kaçak yapılaşmalar plan kapsamına alınmış,** başka bir deyişle kaçak yapılaşma teşvik etmişlerdir. 1994 yılındaki son revizyon değişikliğinden bu yana aradan **geçen 19 yıllık süreçte oteller, her türlü denetimden uzak biçimde kaçak yapılaşmayı sürdürmüşlerdir.** Devlet yetkililerin yaptığı resmi açıklamalara göre otellerde son revize plandan bu yana **%10’un üzerine kaçak yapılaşma olduğu** bildirilmektedir. Telesiyej alanlarını için ormandan on binlerce ağaç kesilmesine izin verilmiş, her yıl yapılan ağaç kesimleriyle **yasadışı yoldan genişletmeler görmezden gelinmiştir.**

Milli Parklar aykırı olduğu halde varlığını sürdüren 1. Bölgedeki otel ve kamu tesislerinin ellerinde bulunan **sözde kullanım izin belgelerinin kullanım sürelerinin 2015 yılında dolmaya başlayacağı bilinmektedir.** Yapı alanı her yıl biraz daha genişleyen bu oteller için uygulanabilecek **en iyi çözüm, tüm yapıları tümüyle ortadan kaldırarak, Uludağ’ı gerçek Milli Park niteliğine kavuşturmak** olacaktır.

Zaman içerisinde kurulmasına izin verilen oteller, yöredeki özgünlüğünü, doğal yapısını yitirmesine neden olmuştur. 1995 yılına kadar işletilen **Volfram madeni ve maden için kurulan tesisler de bölgeye büyük zarar vermiştir.** Gelişim

Bölgesi ilan edilen yerlerde ciddi bir yapılaşma vardır. Durum, geri dönülemez bir hale getirilmiştir.

Milli Parka Hançer, “Turizm Bölgeleri”

UMP yıkıma uğratan uygulamalar, dönem hükümetlerinin önünde kurtarma yönünde çözüm için sıra beklerken, **Turizm Bölgesi ilan ederek bu işten kökten kurtulma** daha genel bir deyimle “kılıfına uydurma” çabası içine girilmiştir.

06.01.1998 ve 20.01.2000 tarihinde olmak üzere iki kez Milli Park sınırlarını yarısından fazlasını Turizm Bölgesi’ne devreden Bakanlar Kurulu kararları, Bursa’da bir grup duyarlı vatandaş, bazı TMMOB bileşenleri ve Bursa Barosu Çevre Komisyonu katkısıyla Danıştay’a yapılan itiraz sonucu iptal edilmiştir.

13 Şubat 2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 1. Gelişim Bölgesi ile Sarıalan’ın da yer aldığı 1600 hektarlık alan, Milli Park sınırlarından çıkararak **Turizm Bölgesi ilan edilmiştir**. Gösterilen tepki üzerine 300 hektara düşürülen Bakanlar Kurulu kararı, DOĞADER, Bursa Barosu Çevre Komisyonu, TMMOB Bileşenleri Danıştay’da açtıkları dava sonucu önce yürütmeyi durdurma ardından **05.06.2009 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı iptal edilmiştir**.

Davos Sevdası

Uludağ üzerinde bu kadar çok durulmasının asıl nedeni, Başbakan Tayyip Erdoğan’ın “Uludağ’ı Davos yapma düşüncesi” çerçevesinde verdiği emirlerdir. Oysa İsviçre’nin turistik Davos beldesi milli park içinde yer almaz. Buna rağmen **siyasi iktidar tarafından Milli Parklar Yasasına aykırı turizm planları geliştirilmiştir**.

UMP bir bölümünü Turizm Bakanlığı’na devrederek turizm alanına çevirecek Bakanlar Kurulu kararının yasalara aykırı olduğu için iptal edilmesi, siyasi iktidarı durdurmamıştır. **Dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 2008 yılında UMP için “Peyzaj Planlama, Kentsel**

Tasarım ve Mimari Proje Fikir Yarışması” adıyla bir yarışma düzenlemişti. Yarışma şartnamesinde, **yarışmaya katılan mimarlardan “koruma” ilkesini, “koruma-kullanma” olarak ele almaları istenmiş ve yeni yapılaşmalara, otoparklara, kırsal yerleşimlere ve tarımsal kullanım alanlarına projelerde yer verilebileceği belirtilmişti.** Doğal varlığını çok değerli bir bölge için hazırlanan yarışmanın **jürisinde, orman mühendisi, botanikçi, zoolog ve hukukçuya yer verilmemiş olması,** yarışma düzenlemedeki amacının zaten koruma olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2008 yılında UMP sınırları içindeki **Alaçam yöresi 3. Gelişim Bölgesi olarak turizme ve yapılaşmaya açma düşüncesi kamuoyuna açıklanmıştı.** Buna ön hazırlık olarak dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008 yaz mevsimi boyunca yörede yol açma çalışması yapmıştır. 2007 yılında DOĞADER’le birlikte Bursa’daki bazı dağcılık derneklerinin girişimleri sonucu kapatılan bu yol, Alaçam bölgesindeki ormanlık alan içinden çift şeritli olacak genişliğe çıkartılmıştır.

Teleferik Projesinde Otel ve Ticaret Alanları

Dağ ulaşımı için teleferik kuşkusuz en uygun ve çevreye en az zarar veren ulaşım aracıdır. Ancak Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2006 yılında yaptığı ilk projede Milli park sınırları içindeki istasyon binaları gereğinden çok daha geniş tutularak **“Özel Proje Alanı”** olarak nitelendirilmiş ticarete konu geniş donatı alanları oluşturmuştur. **Teleferik projesini üstlenen şirkete iki otel yapım izninin verildiği,** kanun ve planlara aykırı olduğu, istasyonlardaki Özel Proje Alanlarına yönelik itiraz dilekçeleri Bursa Büyükşehir Belediyesi’ne ulaştırmış, ardından dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı da aynı gerekçeyle projeyi rafa kaldırmıştır.

Ardından yapılan yerel seçimlerle göreve gelen Bursa Büyükşehir Belediye yönetimi Uludağ teleferik projesini yeniden gündeme

getirmiş, **avam projeleri, onaylı planlarına uyuşmayan ihale dosyasının ısrarla talep edilmesi** üzerine proje bekletilmiş 2011 yılında birlikte ihale başka bir şirkete devredilmiş ve yapımına başlanmıştır. Sarıalan ile 2. Bölge arasında kalan sık ormanlık alandan geçecek teleferik hattının yüksek direkler üzerine kurularak yalnızca direklerin bulunacağı yerde ağaç kesilmesi hedeflenmişti. Ancak üstlenici firma bu şekilde yapımın olanaksız olduğunu öne sürerek projede plan değişikliği istemiştir. **Bursa Büyükşehir Belediyesi, şirketin isteği doğrultusunda teleferik hattın altındaki ağaçların kesme için resmi kurumlardan plan değişikliği istediği** gelen haberler arasındadır. Eğer gerekli izinler verilir ağaç kesimi gerçekleştirilirse **onbinlerce ağaç kesilmesi gerekecektir.** Belirlenen **güzergahta iki ayı barınağı bulunmaktadır.** Bu durum, kendi doğallığına bırakılması gereken milli park kavramı içinde kabul edilemez.

UMP, Turizm Alanına Dönüştürme Girişimleri

2012 yılı içinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, **Uludağ 2. Bölgede alt katları 1200 araçlık otopark olarak kullanılacak kongre merkezi, ibadet yeri ve gününbirlik tesisler kurmak için 1/5000 ve 1/1000 planlarında değişikliğe** gitmiştir. Milli Park alanı içinde 2. Sit alanı olarak bilinen bu bölgede toprak moloz dökülemeyeceği bilindiği halde **2. Bölge otellerin inşaatından çıkan molozların buraya dökülmesine göz yumulması ve sonrada bu bozulmayı gerekçe göstererek söz konusu plan değişikliklerine onay verilmesi** düşündürücüdür.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 1200 araçlık otoparkı olan kongre merkezi projesi ile Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin saatte 1800 kişi taşıma kapasiteli teleferik projesi birbiriyle çelişmektedir. Teleferik projesi tamamlandığında bir günde 18.000 kişi ulaşımdan yararlanacaktır. Bu yüksek sayıya rağmen 1200 araçlık otopark oluşturulmak istenmesi karmaşanın boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Milli park kavramına aykırı

yeni yapılaşmalar getiren plan değişikliğine DOĞADER, Bursa Barosu ile birlikte dava açmıştır.

2012 yılı içinde yine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Uludağ Milli Park sınırları içinde **Çobankaya, Karabelen 1/5000 ve 1/1000 planlarda değişikliğe gidilerek kamp, ibadet alanı, yönetim merkezi ve özel peyzaj alanı gibi yeni yapılaşma alanları** yaratılmıştır. Bu planlara DOĞADER itiraz etmiş ve Şehir Plancıları ve Mimarlar Odalarının Bursa Şubeleri tarafından açılan davaya müdahil olmuştur.

Uludağ'daki Milli Park Kanunu'na aykırı otel ve tesislerin varlığı her zaman sorun olmuştur. 1. ve 2. Bölgedeki otel ve kamu tesislerinin kanalizasyonu arıtılmadan Kaplıkaya ve Küçük Balıklı Derelerine bırakılmaktadır. Kanalizasyon sorununu çözmek için otel işletmecileri tarafından göstermelik bir arıtma tesisi yapılmış ancak kış aylarında aşırı soğuktan çalışmadığı gerekçe gösterilerek kapatılmıştır. **Bursa Büyükşehir Belediyesi, Milli Park niteliğine aykırı otel ve tesisler için 2012 yılında kanalizasyon çalışması başlatmış,** kanalizasyon boruları Sarıalan yol ayırımına kadar döşemiştir. Bu aşamadan sonra Belediye, **kanalizasyon borularını Uludağ yamaçlarındaki yoğun ormanlık alandan geçirerek aşağı indirmek istediği** bilinmektedir. Eğer bu durum gerçekleşirse sayısı yüzbinlere varan ağaç katliamı yapılarak kanalizasyon Bursa'ya taşınacaktır. **Bursa Büyükşehir Belediye'si, "yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez" hükmünü getiren Milli Parklar Kanunu'na aykırı işletilen oteller için yapmaktadır.**

26 Haziran 2010 tarihli Hürriyet Bursa gazetesinde yayınlanan habere göre, **Milli Parklar Genel Müdürü Yaşar Dostbil, Milli Parkları "12 ay kullanmadığımızda zarar ediyoruz" açıklamasında bulundu. Doğaya kar/zarar açısından bakan bir anlayış ne yazık ki Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü görevinde iken bu sözleri söylemiştir.**

4 Mart 2013 tarihli Olay Gazetesinde yayınlanan haberde **Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu, Uludağ için imar projeleri olduğunu, Uludağ'da dönüşüm yapmak istediklerini ancak açılan davalarla engellendikleri** konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklama ile Bakan, Bakanlık projeleri yasalara aykırı hazırlandığını da kabul etmiş olmaktadır. DOĞADER, Bursa Barosu, Şehir Plancıları Odası ve TMMOB'a bağlı diğer odaların bileşenleri tarafından açılan davalar, mahkeme tarafından bu ülkenin kanunlarına göre değerlendirilmiş ve kanuna aykırılıklar görülerek iptal edilmiştir. **Bakanın bu sözleri yönetimi altında bulunduğu Orman ve Su Bakanlığı'nın, Kanunlarla uyuşmayan projeler geliştirdiklerinin kanıtı durumundadır.**

7 Şubat 2013 günü Olay Gazetesinde çıkan bir haberde GÜMTOP Başkanı Haluk Beceren, Bursa'dan gelen günübirlik ziyaretçiler için "Söz konusu ziyaretçiler Uludağ'a zarar vermeye başladılar" açıklaması yer aldı. Uludağ 1. Bölgede Beceren Otelinin de sahibi olan Haluk Beceren'in oteline verilen 49 yıllık kullanım izninin 2015 yılında dolacağı biliniyor. Buna rağmen **Haluk Beceren'in vatandaşı küçümseyen, doğaya ve halka ait bir alanı sahiplenerek açıklaması ibret vericidir.** Oysaki bir Milli Park olan Uludağ'ın gerçek sahibi o bölgede yaşayan bitki ve hayvanlardır. Milli Parkın, ziyaretçileri ise, lüks otellerde gününü gün edenler değil, günübirlik gelen ya da kendi çadırıyla kamp kuran vatandaşlardır.

Haluk Beceren'in açıklamasının tersine **Uludağ'a gerçek zararı verenler, milli parkta oteller kurarak işleten, kayak**

pistleri için on binlerce ağaç kesen, izin verilen pist genişliğini her yıl ağaç keserek arttıran, Kaplıkaya ve Balıklı derelerini kanalizasyon atıklarıyla kirleten **otel işletmecileri ve onlara destek veren siyasi iktidarların yöneticileridir.**

Uludağ'ın Milli Park niteliğinin korunması için **açılan davalar ve kazanılan başarılar, sermaye ve siyasi iktidar çevrelerini rahatsız etmektedir.** Yargı kanalıyla demokratik hak arama mücadelesi **iktidar tarafından sorun olarak algılanmaktadır.**

Bu durumu engellemek için **yeni kanunlar ve yasa değişiklikleri planlanmaktadır.** Bu amaçla hazırlanan **"Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanunu", "Milli Parklar Kanunu" ortadan kaldırarak Milli Parkların, doğal sit alanlarının her türlü yapılaşmaya ve ticari işletmeciliğe ve maden ocaklarının açılmasına izin verecektir.**

Bu değişiklikler planlandığı gibi gerçekleştirilmesi durumunda adalet kavramı büyük zarar görecektir.

Milli Parklar, insanların doğayla bütünleştiği alanlar olmalıdır. Ülkemizdeki milli parklar, dünya ölçeğinde bile yetersizken gerektiği gibi korunmamakta, üzerinde yasalara aykırı işlemler yürütülmektedir.

Milli parklar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de insan etkinliklerinin sınırlandırıldığı alanlar olmalıdır. **Milli Parklarımızda bulunan yapılaşmalar, oteller, kamu dinlenme tesisleri ortadan kaldırılmalı ve tüm dünyada olduğu gibi günübirlik insan ziyaretlerine izin verilmelidir.**

YOK OLAN SU KAYNAKLARI, SU İLE GELEN RİSKLER VE SU KENTİ BURSA

Ali ULUŞAHİN

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şubesi

E-posta: ali.ulusahin@kmo.org.tr

ÖZET- Su tüm dünya için yaşamın kaynağını oluşturmaktadır. Birçok ülkenin ekonomisi su üzerine kuruludur. Ülkemiz için de durum benzerdir aslında. Küresel ısınmaya bağlı olarak dünya su kaynaklarının günden güne azalıyor olması, kaynaklarımızın verimli kullanımı konusunu ülkemizin gerçek gündemi arasında üst sıralara taşımaktadır.

Su, bütün canlıların yaşamı için temel bir madde olma özelliği taşıırken insan ve doğa ilişkisinin de en önemli belirleyenlerinden/belirlenenlerinden birisidir. Doğa bir **“beden”** olarak düşünülürse, bu bedene can veren varlığın dolaşımındaki su olduğunu, yani nehirler, havzalar, göller, denizler olduğunu da düşünmek mümkündür.

Bu nedenlerle, enerji yatırımları ile doğadan alınıp yok edilen, ambalajlı su firmaları tarafından ticari bir ürün olarak metalaştırılıp hapsedilen, sanayi tarafından kirletilip kullanılamaz hale getirilen suyumuz bu bildiride ele alınacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

1. GİRİŞ

İnsan/doğa ilişkisi bağlamında suyun tarihi oldukça eskilere dayanmakta, insanın kendi yaşamı için suyu yararlı kılma uğraşı ise bu ilişkinin temel belirleyeni olmaktadır. Doğanın kendi döngüsü içerisinde belli bir **‘akışkanlığa’** sahip olan su, birçoğumuzun yaşamı için sadece H₂O’dan ibaret bir ‘sıvı’ değildir. Su, değdiği her yere yaşam veren, birçok yönüyle yeni yaşamlar yaratan bir element, doğanın temel bileşenlerinden birisidir. Dolayısıyla insan ve doğa için yaşamsal önemde olan su, tarih boyunca insan ve doğa arasındaki ilişkinin temel belirleyenlerinden birisi olmuştur. Bu anlamda insanoğlunun **“suyu yararlı kılma”** uğraşısı, toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamın gelişimiyle eş anlı olarak ilerleme göstermiştir. İnsan, bu anlamıyla suya müdahalelerini fiziksel, iktisadi ve kültürel **‘fayda’** amacıyla gerçekleştirmiştir. İnsanın fayda arayışı insan/su ilişkisini toplumsallaştırmış, toplumsallaşan bu ilişki kendi tarihini yaratmıştır. Ancak bu ilişkinin kuruluş biçimi süreç içerisinde farklılıklar göstererek kimi zaman insan, kimi zaman doğa aleyhine sonuçlar yaratmış, insanın kar hırsı bu ilişkiden en çok zararlı olarak doğanın kendisini çıkarmıştır.

Kapitalist sanayileşmenin hakimiyetiyle birlikte ise sermayenin mekan tutmaya başladığı yer tüm doğadır ve meta ilişkileri tüm sosyal ilişkilere egemen hale gelerek, insan / doğa ilişkisi kapitalist toplumsal ilişkilerin belirleyiciliğinde ortaya çıkmaktadır. Su, artık endüstri kentlerinin borularında dolaşan H₂O’dur ve sadece kapitalist bir metalaşma sürecinin içerisinde yer alan bir sıvı olarak değerlendirilir. Yani su artık yaşamsal bir madde olmaktan ziyade, işlevsel bir sıvı haline dönüşmüştür. Bu anlamıyla suyun tarihteki izlekleri, oradan bugüne bakınca, yoksun kalmaktan korkulan **‘şey’**in çoktan kaybedildiğini ortaya koymaktadır. (*)

(*) SU ve YAŞAM, Ankara 2012; Ankara Tabip Odası, ASKİ-SUKADER, Çevre Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası, Halkevleri, İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Jeoloji Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Tüketici Dernekleri Federasyonu, Tüketici Hakları Derneği, Ziraat Mühendisleri Odası

2. TESPİTLER

Ülkemizde ve kentimizde doğamıza can veren derelerimizin neredeyse tamamı HES gerçeği ile kafeslenmekte, doğamızdan çalınmakta, sermaye için üretilen enerjiyi elde etmek adına canlıların kullanımından alınarak hapsedilmektedir. Kentimizde özellikle İnegöl ilçemiz sınırları içerisinde çok sayıda HES yapım süreci devam etmektedir.

Yerel yönetimlerin en temel görevi halka içilebilir suyu sağlamaktır. Bu anayasal bir zorunluluktur. Ancak günümüzde doğal su kaynaklarımız ticari bir meta haline getirilmiş, ambalaj içerisine alınmış ve halkımıza yüksek ücretle ve üstelik sağlıksız koşullarda satılmaktadır. Üstelik bu anlamda yerel yöneticiler, sermayeyi desteklemekten öte ambalajlı su firmaları kurmak ve gelir elde etmek telaşına düşmüşlerdir. Bursa Büyükşehir Belediyesinin de bu kapsamda bir çalışmasının bulunduğu tarafımızca bilinmektedir.

İçilebilir suyu halkın çeşmelerinden akıtmak görevini yerine getirmeyen yerel yöneticiler yeni bir sektörü doğurmuş, ev tipi arıtma cihazları yaygınlaşmış halkımız bu kez de bu cihazlara ve sarf malzemelerinin bedeline katlanmak zorunda bırakılmıştır. Bilinmelidir ki ev tipi arıtma cihazları suyun içerisindeki yararlı tüm bileşenleri sudan almakta, en ciddi risk unsuru olan mikrobiyolojik kirlilikleri de arıtmamaktadır.

Yerleşim bölgelerinde ve endüstri bölgelerinde su kullanımı sonucunda önemli miktarlarda atık yük taşıyan kirli sular ortaya çıkmaktadır. Bu atıkların su kaynaklarına bırakılması sonucu su kalitesi şiddetle değiştiği gibi su yaşamı da zarar görmektedir.

Bursa yaklaşık 2.7 milyonluk nüfusu ile Türkiye'nin en büyük endüstri şehirlerinden biridir. Nilüfer çayı ve kolları Bursa'nın en önemli su kaynağı durumundadır. Nilüfer havzası, Bursa şehrinden geçerek Marmara Denizi'ne dökülmektedir. Havzanın Bursa şehrini geçmeden önceki bölümü ve Demirtaş Barajı bölgesi tarımsal amaçlı

kullanıma uygundur ve çeşitli sulama sistemleri ile tarım kesimine hizmet etmektedir. Nilüfer Çayı Bursa geçişinden sonra oldukça olumsuz çevresel baskılara maruz kalmaktadır. Endüstriyel gelişme süreci daha önce tarım yapılabilen alanların sanayi tesislerine dönüştürülmesine neden olmuş ve bu tesislerin atık suları ile de önemli kirlilik meydana gelmiştir. Kaynağında içme suyu niteliğinde olan Nilüfer çayı kentimizi terk ederken artık tarımsal sulamaya bile uygun olmayan 4. kalite değerlerinin üzerine çıkmaktadır.

Tarih boyunca su kenti olarak anılan Bursa'mızdaki su kaynaklarımız günden güne yok edilmekte, su kenti yerine su fakiri bir kent haline dönüştürülmektedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Su tüm canlılar için en temel yaşam kaynağıdır. Bu nedenle tüm canlıların suya erişimi özgür bırakılmalı, bu anlamdaki engeller kaldırılmalıdır.

Enerji üretimi doğal kaynakların yok olması pahasına yapılamaz. Bu nedenle nehir tipi HES yapımı projelerinden derhal vazgeçilmeli, mevcut santrallerce doğadan çalınan su doğaya iade edilmelidir.

Bursa'da ve tüm şehirlerde yerel yönetimler halkın içme suyu ihtiyacını ücretsiz bir şekilde çeşmeden akar hale gelmesini sağlamalıdır. Bölgenin su analiz değerleri içme suyu kalitesini sağlayamamaktadır düşüncesi geçerli bir bahane olmaktan çıkmıştır, çünkü arıtma teknolojileri uygun kaliteye getirecek nitelikte ve yeterliliktedir. Bu sayede ev tipi arıtma cihazlarına da ambalajlı su tesislerine de gerek kalmayacaktır.

Nilüfer çayı ve kollarının ciddi bir kirlilik yükü ile akması ve bu suyun geçmiş olduğu bölgelerde köylülerin sulama suyu olarak kullanması sonucu hem toprak kirliliği hem de sağlık yönünden nedenli büyük bir riski olduğu ortadadır. Bu nedenle başta ilgili sanayi gruplarının arıtma tesislerinin kurulması ve en önemlisi düzenli bir şekilde işletilmesi sağlanmalı ve uygun kriterlerin sağlanacağı arıtma yöntemlerinin uygulanması ve araştırılması gerekmektedir.

BURSA'DA TURİZM VE GELECEĞİ

Hasan EKER

Bursa Skal Turizm Profesyonelleri Derneği
e-posta : hasan.eker@burkon.com

Bursa, Turizmden alması gereken payı alamayan, turizm alt yapısı çok zengin bir ilimiz olup, gelecek yıllarda turizmden alacağı pay, her geçen yıl artarak devam edecektir.

Bursa da Turizmin Mevcut Durumu;

Bursa da turizmin yüksek sezonu, okulların tatil olduğu dönem olan 15 Haziran -15 Eylül arasındaki dönemdir. Bu dönemde özellikle Arap ülkelerinden gelen turistler Bursa da konaklamadaki doluluk oranını sağlamaktadır. Bunun dışında Uludağ ise Ocak ve Şubat ayında hafta sonları doluluk yaşamaktadır. Bursa da yaz sezonu dışındaki dönemlerde, 1 günlük kültür turları, kongre turizmi, iş amaçlı turizm hareketliliği gözlenmekle birlikte istenen miktarlara çıkmamaktadır. Otellerin yıl bazında doluluk oranı %50 olarak tahmin edilmektedir. Yıllık bazda gelen yerli ve yabancı turist 1 milyon civarında olup, iş seyahatiyle gelenleri de eklediğimiz de 2 milyonu bulduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin 4. Büyük ili olarak ve turistik değerlerine baktığımızda, son derece düşük rakamlardır. Bu rakamların düşük olmasının ana 3 gerekçesi ise, bir konsept dahilinde ürün sunamamak, mevcut değerleri iyi tanıtamamak ve ulaşımın yeterince kolay olmamasıdır.

Bursa'nın Turizm Potansiyeli;

Bursa'nın ana turizm potansiyeli, Osmanlı gibi bir imparatorluğunun kuruluşunun gerçekleştiği, ilk dönem eserlerinin bulunduğu ve bu yapıtların nispeten korunduğu bir şehirdir. Bu eserlerin Uludağ'ın eteklerinde yeşillikler ile

birleşmesi ve yüksek binaların arasında kalmaması da önemli bir değerdir. Dünyada bir kişinin Osmanlı kentini yaşayabileceği tek yer Bursa dır. Bu durum bir ürün olarak hazırlanmalı, Bursa ya gelen bir turist bir zaman tüneline girmelidir. Bunun yanı sıra sahip olduğumuz diğer önemli turizm değerleri ise;

- Kaplıca suyu kaynaklarımız
- Yiyecek içecek (İskender Kebab, Kestane Şekeri, Meyveler, Osmanlı yemekleri vs..)
- İznik, Trilye, Mudanya, Cumalıkızık, Gölyazı gibi ilçe ve kasabalarımız.
- Uludağ
- Müzeler
- Kongre Merkezi
- Uluslar arası zincir oteller.

Bursa'nın Turizm Geleceği;

Bursa turizmi her geçen yıl artan bir ivmede yükselecektir. Bununla ilgili gerekçeleri sayacak olursak;

- Bursa nüfusunun 3 milyona ulaşması ve yakında ilçeler ile birleşerek 5 milyon gibi bir rakama ulaşacak olması.
- Havaalanının işleme için yapılan havayolu ulaşım çalışmaları.
- İstanbul-İzmir otobanının 2 yıl içinde bitecek olması ve İstanbul ile ulaşım süresinin kısılması.
- Otel yatırımlarının devam etmesi.
- Turizm tanıtma şirketinin kurulmuş olması.
- Valilik-Belediye-BTSO-TURAB-GUMTOB, SKAL gibi STK'ların yapmış olduğu çalışmalar.

Tüm bunlar Bursa'nın turizm ile ilgili geleceğe umutla bakmamızı sağlamaktadır.

2-3 Kasım 2012, Tarihlerinde Bursa Skal kulübü tarafından 1. Bursa turizm zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirvede ;

- A) Bursa da ki kurumlar tarafından yapılması gerekenler,
- B) Sonuç bildirgesi
- C) 11 Ana dalda, Arama konferansları yapılmıştır. Bu bölümlere göre, yapılması gerekenler, güçlü ve zayıf yönlerimiz çıkartılmıştır. Aşağıda bu bilgileri sizler ile paylaşıyorum.

A) *KURUMLAR TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

BURSA BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. Bursa Osmanlı şehri dokusunu korumalı ve geliştirmeli. Tüneller yapılmalı, tünele girildiğinde, Osmanlıya yönelik canlandırmalar yapılmalı. Tarihi şehir merkezinde, macuncu, şerbetçi, pamuk helvacı, olmalı. Güvenlik görevlileri yeniçeri kıyafetleri ile dolaşmalı. Sanatsal değeri yüksek anıtlar yapılmalı. Osmanlı padişahlarının sanatsal değeri çok yüksek bronz heykelleri şehir merkezi meydanlarını süslemeli.
2. Muradiye-Tophane-Heykel-Yeşil arasındaki bölge Prag gibi tarihi şehir merkezi olmalı. Bu bölge arasında faytonlar ile turistler gezebilmeli. Bu iki bölge arasındaki tüm binalar Osmanlıyı yansıtmalı.
3. Tarihi şehir merkezinde yüksek bina olmamalı.
4. Bursa turizmde kimliğini belirlemeli. Tarih, kültür ve sanat şehri olmalı.
5. Uludağ da yeni pist bölgeleri açılmalı. Aksi takdirde Kayseri ve Erzurum da açılan bölgeler, Uludağ'ın Türkiye'nin kayak merkezi markasını elinden alacaktır. Uludağ'ın İnegöl'e bakan arka yüzü yeni pistler için uygundur.

6. Uludağ BBB nin de desteği ile kış olimpiyatlarını almalı.
7. Uludağ'a alt yapı yatırımları yapılmalı.
8. Uludağ da yaz için spor tesisleri ve çevre düzenlemeleri yapılmalı.
9. Uludağ da sezon esnasında çıkan sorunlara müdahale edebilecek, araçları, dağı yönetebilecek, sisli ve tipili havalarda etkin rol oynayabilecek. Kar temizleme araçlarını doğru noktalara yönlendirecek, bir dağ yönetimi gerekli. Böyle bir Yönetim oluşturulmalı. *(Kayseri Belediyesi, Angora'dan getirdiği profesyonel bir ekibe yaptırıyor bu yönetimi)*
10. Bursa havayolları öncelikle küçük ölçekte kurulmalı. 3 uçaklık bir filo ile başlanmalı. Bombardier tipi bir uçak ile başlanmalı. BB/u şirket bir havayoluna bağlı alt şirket olarak açılmalı. Örnek olarak Anadolu Jet in THY'na bağlı olarak TK kodu ile uçuşu gibi. Bu yöntem maliyetleri büyük ölçüde düşürecek ve Bursa Hava Yolları başarılı olacaktır. Uçaklar Bursa Hava Yolları olarak uçacaktır. THY ile bu konu mutlaka görüşülmeli. Atlas jet, Pegasus gibi firmaların YK başkanlarının fikri alınmalı.
11. Atatürk Havalimanı, Sabiha Gökçe ve Yenişehir havalimanına şehir merkezinden daha kolay ulaşılma yöntemleri geliştirilmeli.
12. Esnafın denetimi daha fazla yapılmalı Turist 24 saat Bursa'yı yaşayabilmeli. Şehir içine su fışkıyeleri, anıtlar, bronz Osmanlı heykelleri yapılmalı. Sanatsal yapılar ve aktivite mekanları oluşturulmalı. Tematik çay-kahve, yiyecek, içecek alanları olmalı.
13. Şehir merkezine turist otobüsleri ve minibüsleri otopark projesi bir an önce bitirilmeli. Tophane bölgesinde hafta sonlarında çekilen otopark sıkıntısı çözümlenmeli. Sadece turist araçları park edebilmeli.
14. Bursa Turizm master planı yapılmalı.
15. Bazı tarihi yerlerde canlandırmalara ihtiyaç var. Turiste burası koğuş demek

yetmiyor. O dönemde koğuş nasıldı? İnsanlar nasıl giyinirdi? Yataklar, yatak örtüleri nasıldı? Örnek canlandırmalar mutlaka yapılmalı..

16. Kemalpaşa, Trilye, Gölyazı gibi değerlerin alt yapıları geliştirilerek pazarlanmalı.
17. Modern inşaatlar tarihi bölgeye girmemeli.
18. Arkeolojik kalıntılar gün yüzüne çıkarılmalı.
19. Kongre merkezi, şehir dışından katılımcı getiren büyük ölçekli kongreler için ücretsiz tahsis edilmeli.
20. Tarihi eserlerin bilinçsiz restorasyonlarında tahribat önlenmeli.
21. Şehir merkezinde wc, otopark ve ulaşım sorunları çözümlenmeli.
22. Şehir tabela yönlendirmelerinde çift dil kullanılmalı.
23. Turist otobüs veya minibüslerine özgü günlük bir kart çıkartarak, bu kartı kullanan araçlar belediye otopark ve parklarından ücretsiz yararlanabilmeli. Bazı park imtiyazlarına haiz olabilmelidir.
24. İpek ön plana çıkarılmalı. İpekçilik teşvik edilmeli, koza yetiştiriciliği ve ipek dokuma teşvik edilmeli.

BURSA TANITIM AŞ TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. Pazarlamaya ağırlık verilmeli. Pazarlamada ilk hedef İstanbul ve iç Pazar olmalı. Daha sonra yurt dışı olmalı.
2. Bursa bireysel turiste daha fazla ağırlık vermeli. Bunun içinde internet rezervasyonlarında çok ön planda olmalı. İngilizce Bursa'yı tanıtan, otel rezervasyonu yapılabilen, tamamen turizme yönelik bir site olmalı.
3. Arz ve pazarlama eş zamanlı olmalı.
4. İznik Hristiyanlık için çok önemli. Mevcut değerler korunmalı, güzelleştirilmeli, restore edilmeli ve pazarlanmalı. Tüm Hristiyanlar hacı olmak için buraya gelmeli.
5. Muradiye'deki Sadaka taşı gibi, efsanelerin reklamı yapılmalı.

6. Bursa, Çanakkale, İstanbul, Erdek, Ayvalık, Sapanca gibi turizm merkezlerinin tam merkezinde bir şehir bu stratejik önem iyi kullanılmalı.
7. Sürekliliği ve güncelliği olan tanıtım materyalleri hazırlamalı. Turizm alt yapı raporları hazırlamalı.
8. Osmanlı şehri Bursa teması ile uyumlu Bursa Kent logosu yapılmalı.
9. Arkeoloji ile ilgili alt yapımızın tanıtımına önem verilmeli.

SKAL TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. STK'lar Bakanlıklar ile daha yakın ilişkiler ve iş birlikleri içerisinde olmalı.
2. 2 yılda bir turizm zirvesi tekrarlanmalı.
3. Bursa da 4 yıllık turizm fakültesi kurulmalı. Personel eğitiminin niteliği artırılmalı.
4. Sağlık, Eko turizm, engelliler gibi konularda kendi organizasyonlarımız yaratılmalı.
5. Kenti yönetenler Vali, belediye başkanı, turizmciler, tanınmış yatırımcılar bir konsey oluşturup şehir turizminin nasıl yapılacağını tartışmalılar. Osmanlılık nasıl uygulanmalı?
6. Türkiye'de ve dünyada yüzlerce milyon ön yargısız, her dinden, renkten ve kültürden, olağanüstü güzel insanlar var Onların tek arzuları bugünkü dünyada barış ve huzur, kültürel ve sanatsal atmosfer içerisinde dünyayı yeniden tanımak, dokunmak, kendilerini keşfetmek istiyor. Bu derinliğe inilmeli ve bu şekilde halkta turiste karşı bir bilinç yaratılmalı. Tarih, kültür, sanat ve vicdan öncelikli olmalı. Bu düşünceye şehir önem vermeli.
7. Bursa da ki lokantalarda Osmanlı yemekleri yer almalı. Buraya gelen turistler Osmanlı yemekleri yemeli. Menüler Osmanlı yemek ve tatlıları baz alınarak hazırlanmalı.
8. Bir tema çerçevesinde organizasyonlar yapılmalı. Turistlerin ilgisini çekebilecek, kendi imkanları ile

gelecekleri, her aya bir festival veya etkinlik olmalı.

9. Zirve sonuçlarının takip edilmesi.

TURSAB TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. Bursa da turizm çeşitlendirilmeli. Örnek olarak Afrika'ya giden biberondan aslan besliyorsan, Çin'de pirinç tarlasına gidiyorsan. Bursa'ya gelenlerinde sadece burada yapabileceği değişik aktiviteler üretilmeli. Örnek; dalından şeftali, kestane toplamak.
2. İstanbul'da başlayıp, 2 gün Bursa, 2 gün Çanakkale olan bir tur programı standart tur yapılabilir.
3. Turizm acentelerinin denetimi daha fazla yapılmalı.
4. Bursa bölgesinde Alan kılavuz kursları sık sık açılıp, kokartlı rehber sayısı artırılmalı

GÜMTOB TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. Bursa 5 milyon turist istiyorsa, 50.000 yatak kapasitesine sahip olacak şekilde hazırlıklı olmalı.
2. Butik otellere ağırlık verilmeli.
3. İznik'te yeterince konaklama tesisi bulunmuyor. Mutlaka konaklama yatırımı yapılmalı.
4. Otellerin denetimi daha fazla yapılmalı.
5. Bursa da sadece İskender ve kestane şekeri değil, kestaneli pilav gibi, değişik Osmanlı yemekleri çok daha fazla yaygın hale getirilmeli.

BUSAT TARAFINDAN YAPILMASI GEREKENLER

1. 21. yy da Avrupalı nüfus yaşlı ve zengin bir nüfus olacak, bu turist tipi tarihe ve termale önem veriyor.. Bu pazardan yüksek düzeyde pay almak için avantajımız var. Bu avantaj iyi kullanılmalı.
2. Bursa da termal su yeterli düzeyde var. Bu imkanı kullanılmalı.
3. Yurt dışında termal tedavi, reçeteye yazılabiliyor, yurtdışı giderler bile devlet tarafından karşılanabiliyor.

Uygun ülkeler ile bakanlık düzeyinde ziyaret gerçekleştirip anlaşmalar yapılmalı.

4. Koriyucu tedavi olgusundan faydalanarak, termal daha iyi bir şekilde pazarlanabilir. Bazı Avrupa devletleri ile anlaşmalar yapılabilir.
5. Sağlık ve termal turizmde kalite ve fiyat belirleyici oluyor.
6. Herkes İçin Sağlık' teması ile Bursa'dan İzmir'e olan bölgeyi dünyanın sağlık koridoru yapabiliriz"
7. Dağyenice ve Tümbüldek tahsis çalışmaları sonuçlandırılmalı.
8. Termal ve sağlık turizmde rekabet çok fazla. Güçlü yönümüzü belirleyip, buna göre satış stratejisi oluşturmalıyız.
9. Bursa'da sağlık serbest bölgesi kurulmalı.

B) * SONUÇ BİLDİRGESİ

1. Öğretici, içerikli, yeni bilgilerin paylaşıldığı bir zirve gerçekleşti.

1. Bursa Turizm Zirvesi benzeri etkinliklere fark atarak, katılımcılar ve oturum konuşmacıları tarafından öğretici, yüksek bilgi paylaşımının gerçekleştiği, sorunların yanı sıra çözüm önerilerinin de somutlaştığı bir organizasyon olarak nitelendirildi; benzerlerinden farklı olduğuna dikkat çekildi hazırlıkların çok iyi yapıldığından hareketle takdir edildi.

2. Kentin idari ve yerel yöneticilerinin turizm farkındalığı

İdari ve yerel yöneticiler tarafından Bursa'da bacasız sanayi turizmin son yıllarda hatırlandığını, kentte 1,5 milyar dolarlık yatırım yapıldığı, öneminin sonunda fark edildiği, sanayileşmenin olumsuz etkilerine karşın kentte hala bazı tarihi, doğal ve kültürel değerlerin ayakta olduğu saptaması yapıldı. Başta Bursa Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi olmak üzere idari ve yerel yöneticilerinin Bursa'da turizm potansiyelinin varlığı ve geliştirilmesi yönünde bir irade ortaya koydukları, buna yönelik çalışma ve projelere büyük bir destek verdikleri bir kez daha görüldü.

3. Anadolu turizmindeki en büyük destinasyon Bursa

Türkiye’de turizmin son 30 yıl içerisinde katlanarak büyüdüğü, ancak dünya turizm endüstrisinden daha fazla pay alması gerektiği, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Anadolu turizmini desteklemek üzere harekete geçtiği, Bursa’nın da bu bağlamda en ideal destinasyon olduğu gündeme geldi.

4. Erciyes, Erzurum gibi yeni merkezlerle zorlanan Uludağ’da yeni bölgeler açılmalı

Uludağ kış sporlarındaki önceliğini yurt içinde gelişen Erciyes, Erzurum gibi yeni merkezlere kaptırdığı belirtildi. Pistlerin ıslahı ve yeni pistlerin kazandırılması, dağın İnegöl’e bakan tarafının kış turizmine açılması, Bursalıların da kayak gibi kış sporlarına yönlendirilmesi gibi hususlara dikkat çekildi.

Türkiye’nin ve Uludağ’ın dünya kış turizmi pastasından pay almadığı saptamasında bulunuldu.

5. Turizm endüstrisi değişti, insanlar kendi programlarını kendileri yapıyorlar!

Dünyadaki değişimin turizm endüstrisini de etkilediği, algıların değiştiği, insanların kendi tatillerini kendileri yapar hale geldikleri aktarıldı. Bunda ulaşım özgürlüğü ve internetin etkili olduğuna dikkat çekildi.

6. Bursa’ya 5 milyon turist gelecekse 50 bin yatak ihtiyacı olur.

Yılda 1 milyon ziyaretçinin olan Bursa’da 15 bin yatak mevcudunun 2 yıl içerisinde 20 bine çıkacağını, ancak 5 milyon turist geldiğinde 50 bin yatak ihtiyacının ortaya çıkacağı bildirildi.

7. Arz ve pazarlama eş zamanlı olmalı

Bursa’da önemli bir arz, kapasite yatırımı olduğunu ancak talebin/pazarlamanın eş zamanlı gitmediği belirtildi. Bunun için bütçe ayırılım yurtdışında reklam ve tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmesi, profesyonellerden destek alınması gündeme getirildi.

8. Kongre turizmi Bursa’ya gelebilir, ama uluslararası kongre biraz zor!

Merinos AKKM’de uluslar arası kongre yapılabileceği ancak bunun uzun vadeli bir iş olduğu, bugünden yarıya böyle bir kongre için 3 yıl gerektiği, satış ve pazarlamaya ağırlık verilmesi gerektiği ifade edildi. Kongre turizmini sunarken yanında kentin değerlerinin de tercihte etkili olduğu vurgulandı.

9. Termal tedavi reçeteye yazılabiliyor, yurtdışı giderler bile devlet tarafından karşılanabiliyor.

Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelerin yaşlanan nüfusun hastalık giderlerini azaltmak için koruyucu, önleyici tedavisi desteklemeye başladığı, termal tedavinin artık reçetelendiği ve ulusal sistemler tarafından da ödemesinin yapıldığı anlatıldı. Bazı ülkelerin güvenlik sistemlerinin yurt dışı tedavi masraflarını da üstlendiği, Bursa’nın bu anlamda ideal bir merkez olduğu bildirildi.

10. Sağlık ve termal turizmde kalite ve fiyat belirleyici oluyor.

Sağlık ve termal turizmde kalite ve fiyatların belirleyici olduğu, termal turizmle birlikte sunulacak hizmetlere de önceden karar verilmesi gerektiği belirtildi. Türkiye’de akredite olan merkezlerin, bazı İskandinav ülkeleriyle hasta bazında anlaşma yaptıkları da gündeme geldi. Öte yandan Sağlık Bakanlığı’nın termal turizme yönelik mevzuatı güncellemesi gerektiği vurgulandı.

11. Tur operatörleri neden Bursa’yı tercih etmiyor?

Bazı tur operatörlerinin beş, altı yıl önce yeterli yatak olmadığı için Bursa’yı programdan çıkardıkları ancak son yıllarda yatak kapasitesinin arttığı gündeme geldi. Tur operatörlerinin Bursa’da şehir içine girmeye korkar oldukları, otobüsleri nereye bırakacaklarını bilemedikleri anlatıldı.

12. Turist rehberlerinin meslek odaları

Sektörü yakından ilgilendiren 1618 sayılı yasada turist rehberlerinin tanımlandığı ve

oda kurabilecekleri ancak Bursa'da Rehberler Derneği üye sayısının yetersiz olduğu gündeme gelerek oda kurulması için gerekli olan 150 rehber sayısına çevresel illerle birlikte bölgesel oda olarak ulaşılabileceği belirtildi.

13. Yenişehir havaalanı uzak, Yunuseli devreye girmeli!

Seyahat edenlerin havaalanından sonra 1,5 saatten fazla seyahat etmek istemedikleri, operatörlerin de tercihlerini buna göre şekillendirdiği gündeme geldi. Yenişehir Havaalanı'nın kente uzak olduğu, dış hatlar müşterisi çekemeyeceği, Yunuseli'nden 70 80 kişilik küçük uçaklarla iç hat seferleri yapılması gerektiği vurgulandı.

14. Bursa Havayolu girişimi sonuç vermez!

Bursa'da havayolu firması kurulmasının yanlış bir girişim olduğu, başlangıç için en az 3 uçağa ihtiyaç olduğu, havacılıkta karlılık için ise en az 15 uçak gerektiği belirtildi. Bursa Havayolu'nun bir üst firmaya monte olması önerildi.

15. İstanbul ile yakınlığın artıları

Bursa'nın otoyol ve hızlı tren projelerinden sonra İstanbul ile arasındaki mesafenin 1 saate inmesinin çok büyük bir avantaj olduğu, yolların bitmesinden sonra Bursa'nın İzmir de dahil çevre iller arasında merkezleşeceği gündeme geldi. İstanbul'un son yıllarda turizmde büyük bir sıçrama yaptığı, Sultanahmet'teki butik otellerde yer bulunamaz olduğu belirtildi. Bursa'nın İstanbul ile pazarlanabileceği hatta olimpiyatlara birlikte talip olabilecekleri ifade edildi.

16. İç turizm potansiyeli değerlendirilmeli

Türkiye'de önemli bir iç turizm potansiyeli olduğu, Bursa'nın buna talip olabileceği, İstanbul üzerinden gelişlerin sağlanabileceği gündeme geldi. Oturumlarda konuşan sektör temsilcilerinin hepsi, Bursa'nın tarihi bölgelerde butik oteller yapmadan turist çekemeyeceği konusunda hemfikir oldu.

17. Bursa, Avrupa seyahat acenteleri çalışanlarınca bile tanınmıyor!

. Avrupa seyahat acentelerinde çalışan 600 kişi ile yapılan anket, sonuçları Bursa'nın sektörün tezgahlarınınca bilinmediğini ortaya koydu. . Acilen turizmde yol haritasının çizilmesi, turizm master planının yapılması, tanıtım ve pazarlamaya ağırlık verilmesi önerildi.

18. Eski Bursa'nın tarihi dokusunun korunması

Bursa'daki tarihi ve kültürel dokunun bozulması, yeşilin yitirilmesi, eski Bursa'daki betonlaşma eleştirildi. Sektör temsilcileri Bursa'nın sanayi mi, turizm mi, sorgulamasını yapması gerektiğinde birleştiler. Sektör temsilcilerinin hemfikir olduğu diğer husus ise 15 katlı otellerin sanayiciye hitap edebileceği ancak turist çekmek için yeterli olmadığı, butik otellere yönelmesi gerektiği oldu.

TOKİ'nin yaptığı binalarla, Bursa bir Floransa, bir Venedik olamayacağı belirtildi. Türkiye'de ve dünyada yüzlerce milyon önyargısız, her dinden, renkten ve kültürden, olağanüstü güzel insanların olduğu ve bunların da 25 katlı otellere gelmeyecekleri bildirildi.

19. Bursa dünyaya kendini nasıl sunmak istiyor?

Sektörde ciroların büyüdüğü ancak karların düştüğü, buna karşın verimliliğin öne çıkıtıcı belirtildi. Bursa'nın pek çok değeri olduğunu, bunlardan birisinin öne çıkartılması gerektiği vurgulandı. Kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarının el birliği ile '*Bursa kendini dünyaya nasıl sunmak istiyor?*' sorusuna yanıt bulmaları gerektiğine, sonraki adımın ise aktif pazarlama ile dünyaya açılmak olduğuna dikkat çekildi

20. Bursa'daki Osmanlı geçmişi canlandırılmasına dair öneriler

Gelişmiş ülkelerdeki zengin nüfusun yüzde 85'inin 65 yaş üstü olduğu aktarıldı. Tarih ve kültür solumak, deneyim yaşamak isteyen bu kitle Bursa'ya çekilebileceği

bildirildi. Ancak bunun için Bursa'nın tarihi kimliğine yönelik Anıtkabir'de ya da Londra'daki tünelde olduğu gibi otantik, geçmişî yaşatan canlandırmalara ihtiyacı olduğu, böylece akılda kalacak bir şeylerin ortaya konmuş olacağı bildirildi.

Eski Bursa'da kale ve surların içerisinde Osmanlı yemeklerinin yine otantik kıyafetli garsonlarca sunulduğu lokantalar: Karagöz Hacivat'tan esinlenerek felsefe ve içerik dolu mizah parkı, mizah olimpiyatı, kent içerisinde otantik kıyafetli sürücülerin olduğu at arabaları, eko şehir çalışmaları, kentin dünyanın yeşil merkezi olması ve buna yönelik uluslar arası organizasyonlar düzenlenmesi önerildi. Ayrıca kent içinde uluslar arası standartlara uygun karayolları ve yön levhalarının konulmasını, yer ve sokak levhalarının da kentin otantikliği ile örtüştürülmesi gerektiği vurgulandı.

B) * ARAMA KONFERANSLARI

DAĞ VE KAYAK TURİZMİ

DAĞ VE KAYAK TURİZMİ İLGİLİ GÜÇLÜ VE REKABETÇİ YÖNLERİMİZ

1. Kış sporlarının Türkiye'deki en büyük merkezi Uludağ'ın Bursa şehri ile bütünleşik olması ve şehrin yeşil ve doğal güzellikleri ile kaplı olması.
2. Kayak ve diğer kış sporlarının yapıldığı alanların tüm konaklama tesislerine yürüyüş mesafesinde olması.
3. Dünyaca ünlü İstanbul şehrine günden güne kısalan ulaşım mesafesi.
4. Avrupa ve diğer destinasyonlardaki kış turizmine oranla daha ekonomik oluşu.
5. Kayak dışı aktiviteleri ve sosyal yaşamın çeşitliliği

DAĞ VE KAYAK TURİZMİ İLE İLGİLİ ZAYIF YÖNLERİMİZ

1. Tanıtım eksikliği
2. Uludağ'ın altyapı sorunu
3. En büyük problem olan ulaşım sorunu
4. Konaklama tesislerinin kamu yönetimleri ile olan problemleri

5. Uludağ'ın yürürlükte imar planının olmayışı
6. Yukarıdaki sorunlardan kaynaklı problemler yüzünden yaz sezonunda hizmet verememe

DAĞ VE KAYAK TURİZMİ İLGİLİ YAPILMASI GEREKENLER VE KONU İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Bursa yerel yönetimi, bursa ve Uludağ otel temsilcileri, gönüllü seyahat acente temsilcileri ve Uludağ'ın bağlı olduğu bakanlık temsilcilerinin bulunacağı kapsamlı bir zirve veya toplantı.
2. Bursa yerel yönetimi ve valiliğinin Uludağ'ın yurt dışı tanıtımı konusunda desteklenmesi ve daha fazla teşvik edilmesi
3. Yönetmelik ve kamusal problemlerin çözümsüzlüğü durumunda sayın bakanımız ve bursa milletvekilimiz Bülent Arınç ve diğer hükümet yetkililerinden destek alınması

DAĞ VE KAYAK TURİZMİ FAALİYET PLANI

1. Çözüm önerileri doğrultusunda gerekli toplantı ve zirvelerin planlanması
2. Toplantı ve zirve oluşumları sonucunda biran önce sorunların çözümüne başlanması

KONAKLAMA KONAKLAMA İLE İLGİLİ GÜÇLÜ VE REKABETÇİ YÖNLERİMİZ

1. Turizm çeşitlerinin bir arada olması güçlü yanlarındandır(medikal ve termal sağlık, kongre, tarih, kültür, kış ve inanç turizmi..)
2. Yerli ve yabancı marka otellerin bursa ya gelmesi
3. Yatırımcıların Bursa ya olan ilgisinin yüksek olması.
4. İstanbul'a olan yakınlığı avantajlarındandır.
5. Uludağ'ın olması rekabetçi yönlerimizdendir.
6. Valilik ve büyükşehir belediyesinin turizm sektörüne gösterdiği destek.

7. Bursa'nın kültürel mirasının turizme tekrardan kazandırılması ve büyük çaplı projelerin başlatılmış olması.

KONAKLAMA İLE İLGİLİ ZAYIF YÖNLERİMİZ

1. Kaliteli ve kalifiye personelin yetersiz olması
2. Konaklamadaki servis kalitesinin istenilen seviyede olmaması.
3. Yerel otellerin fiziksel ve teknolojik olarak yetersiz kalması
4. Havaalanının da uluslararası uçuşların yetersiz olması.
5. Acente bazında konaklamaların sadece 1 gece olması ya da Bursa'nın destinasyondan çıkarılması.
6. İddialı yiyecek içecek ve eğlence mekanlarının az olması.
7. Sektörde ortalama oda fiyatlarının hak ettiğinden daha düşük fiyata satılması.
8. Otellerdeki yönetimin tam yetki ile profesyonel yöneticilere bırakılmaması.
9. Oteller arasındaki yıldız farkından doğan fiyat kargaşasının olması.
10. Butik otellerin sayısının yetersiz olması.
11. Termal tesislerimizin kapasitesinin sağlık turizmi açısından yeteri kadar değerlendirilememesi.
12. Uludağ gelişim bölgelerinin mevcut sıkıntıları.
13. Bursa il tanıtımının yurt içinde ve yurt dışında yeterli yapılamaması

KONAKLAMA İLE İLGİLİ YAPILMASI GEREKENLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Güncel içerikli sertifika programlarının artırılması
2. 4 yıllık turizm eğitimi veren fakültelerin açılması
3. Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılması
4. İkinci başlıkta yer alan tüm sıkıntı ve zayıflıkların giderilmesi amaçlı farklı çözümlerin uygulanması.

KONAKLAMA FAALİYET PLANI

1. Eğitimdeki eksikliklerin giderilmesi için sektörle eğitim kurumlarının ortak çalışmalar içerisine girmesi .

2. İlgili eğitim kurumlarının kontenjanlarının arttırılması ve fakülte düzeyinde eğitim veren kurumların açılması.
3. Bursa'daki mevcut sivil toplum örgütlerinin, eğitim kurumlarının ve ilgili resmi kurumların bağlantılarının daha kuvvetli olması.

KONGRE VE FUAR TURİZMİ Kongre ve Fuar Turizmi İle İlgili Güçlü ve Rekabetçi Yönlerimiz

- a. Ulusal kongre yapabileceğimiz kongre ve fuar merkezlerine (*Merinos AKKM, BUTTİM, TÜYAP*) sahip olması.
- b. Kongreler anlamında aktif olan Uludağ Üniversitesi'ni bünyesinde barındırıyor olması.
- c. Şehrin tarihi dokusu ve doğal güzellikleri.
- d. Ulusal ve orta ölçekli uluslararası kongrelerin konaklama taleplerini karşılayabilecek zincir otellerin bulunması.
- e. Gelişmiş sanayi ve uluslararası birçok dünya markası şirketleri bünyesinde barındırması.
- f. Güçlü finansal yapısının varlığı
- g. Kamu ve STK desteğine sahip olması (BTSO, Belediye vb)
- h. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizmde öncelikli illerin birtanesi olması.
- i. Uludağ gibi bir cazibe merkezinin olması ve teleferik çalışmalarının tamamlanması.
- j. İstanbul'a kolay ulaşılabilir olması
- k. Ulusal ve Uluslararası platformda farklı ve alternatif bir destinasyonu olması.
- l. Şehrin termal olanaklarının kongre katılımcıları için bir cazibe noktası olması.
- m. Yakın gelecekte hayata geçecek olan projelerin şehrin ulaşımına, gelişmesine olacak katkıları (Otoyol projesi, hızlı tren projesi ...)

1. Kongre ve Fuar Turizmi İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- a. Ulaşım noktasında yaşanan sıkıntılar. Hava ulaşımı sorunun çözülemediği olması.
- b. Ulusal ve uluslararası tanıtım eksikliği
- c. Yüksek konaklama maliyetleri (Antalya-Kuşadası, Çeşme v.b. tam pansiyon ya da her şey dahil sistemde hizmet veren bölgeler baz alındığında)
- d. Az bilinirlik.
- e. Sosyal programlar açısından imkan ve mekanların yetersiz olması.
- f. Kongre turizminin Bursa için yeni bir Pazar olması ve bunun getirdiği deneyimsizlik.
- g. Kongre ve Fuar Turizmi İle İlgili Yapılması Gerekenler, Çözüm Önerileri
- h. Bursa Tanıtım A.Ş.'nin faaliyete geçirilmesi ve deneyimli-güçlü bir yönetim kadrosu oluşturulması. Yönetim anlayışının üzerinde fikir alışverişinde bulunulması.
- i. Bursa Tanıtım A.Ş' den beklentiler;
- j. -Tanıtım Rehberi yapılması.
- k. -Bursa Kongre web sitesi yapılması
- l. Kentin fiziksel yapısının iyileştirilmesi ve korunması.
- m. Konu hakkında yetkin, söz sahibi kişilerin ve ilgili kuruluşların daha sık bir araya gelmesi.
- n. Bursa ile ilgili tanıtımlarda Sabiha Gökçen Havalimanı'nın da kullanılması.
- o. Fuar turizmi için bir farkındalık yaratmak.
- p. Yüksek katılımlı (3.000-4.000 kişi) kongreler düşünülerek büyük kapasiteye sahip salonları olan yeni bir kongre merkezinin projelendirilmesi.
- q. Otellerin kongre merkezi ve Tanıtım A.Ş. ile eşgüdüm içerisinde çalışması ve kongreler için özel paket fiyatların oluşturulması.
- r. Özellikle hedeflenen bazı kongrelerin Bursa' ya getirilebilmesi için kongre merkezinin ücretsiz veya çok uygun koşullarda tahsis edilmesi.

2. Kongre ve Fuar Turizmi Faaliyet Planı

- a. Tanıtım A.Ş. faaliyetlerinin hızlandırılması.

- b. Potansiyel kongrelerin tespiti ve Bursa'ya kazandırılması
- c. Lobi faaliyetlerine ağırlık verilmesi
- d. Turizm Zirvesi sebebi ile kurulan komitelerin SKAL bünyesinde devamlılığının sağlanması, komisyonlara ilgili konu hakkında destek verebilecek ilave kişilerin davet edilerek komisyonların genişletilmesi.
- e. Var olan komitelerin birbirleriyle istişare toplantıları düzenlemesi

SEYAHAT ACENTACILIĞI

1. Seyahat Acenteciliği İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

1. Tarih ve kültür yapısı,
2. Kentin olumlu imajı (güvenlik, dört mevsimi yaşayabilen bir şehir olması)
3. Ulaşım seçeneklerinin çokluğu,
4. Sayısal ve nitelik olarak artan konaklama arzı,
5. İnanç Turizmi olanakları,
6. Gelişmiş sanayi dolayısı ile iş ve toplantı turizmindeki gelişmeler.
7. Atatürk Kongre Merkezinin varlığı ve Kongre turizmi alanındaki gelişmeler
8. Sağlık Turizmi alanındaki gelişmeler (*termal, medical vb.*)
9. Seyahat acentelerinin ihtisaslaşması
10. Ortadoğu ülkeleri için bir cazibe merkezi haline gelmesi.

2. Seyahat Acenteciliği İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- a) Sanayi kenti imajı,
- b) Geleneksel kültürel ve doğal dokunun kaybolmaya yüz tutması,
- c) Havayolu ulaşımındaki zorluklar
- d) Stratejik pazarlama etkinliklerinin eksikliği ve koordinasyon ile ilgili sorunlar.
- e) Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü,
- f) Sektörün talebin artırılması ile ilgili etkinliklere istenilen önemi vermemesi.

g) Kaçak tur faaliyetlerini önleme çalışmalarının yetersiz oluşu

3. Seyahat Acenteciliği İle İlgili Yapılması Gerekenler ve Çözüm Önerileri

1. Ülke genelinde kültür ve şehir turizmine yönelik talep artışı,
2. Yabancı yatırımcıların sektörel alanda artan ilgisinin çekilmesi,
3. Sektörel ticari fuarlara katılımın teşvik edilmesi.
4. Güzergâh haritalarının hazırlanması,
5. Kongre ve fuarlarla ilgili çalışmaların tek bir çatı altında toplanması
6. Turist ziyaretlerinde transit geçişleri önleyici önlemler almak.
7. 1618 Sayılı Kanunun sektörün ve günün gereklerine göre yeniden düzenlenmesi.

4. Seyahat Acenteciliği Faaliyet Planı

- 1) Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, TURSAB BYK , ilgili eğitim kurumları iş birliği ile Bursa da faaliyet gösteren seyahat acentelerine hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi.
- 2) Bursa ilini tanıtıcı programlar geliştirerek, bu kapsamda Ulusal ve Uluslar arası hibe destekli başvurular için projelerin oluşturulması.
- 3) Sektörle ilgili denetimlerin sürekliliğini arttırmak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların koordinasyonunu sağlamak.
- 4) Sektöre dolaylı şekilde hizmet sağlayan esnaf ve sanatkarlara turizm bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapmak.

TANITIM VE PAZARLAMA

Nazife Küçükaslan

1. Tanıtım Pazarlama İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

- a. Ürün çeşitlendirmesi için yeterli kaynak ve kapasite mevcuttur
- b. Turizm işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama tesisleri yeterlidir.
- c. Uluslararası normlarda kongre ve fuar merkezinin varlığı.

d. Turizm dalında yüksek öğrenim düzeyinde yeterli eğitimin verilebilir olması

e. Turizm alanında çalışacak nitelikli personelin yeterliliği.

f. Bursa'nın coğrafi konumu ana tüketim pazarlarına yakınlığı.

g. 12 ay turizmi için iklim uygunluğu.

h. Incoming ve outgoing turizme açık bir ildir.

i. İş ve iç turizmi açısından potansiyeli yüksek bir şehirdir.

j. Sağlık ve Termal turizm potansiyelinin yüksekliği

k. Bursa valiliği, büyük şehir-ilçe belediyeleri, sivil toplum örgütlerinin ve özel teşebbüslerin turizm tanıtım ve pazarlamasına yaptıkları olumlu katkı.

l. Yerel medyamızın ulusal düzeydeki gücü.

m. Bursa'da çekilen film ve dizilerin bursa tanıtımına doğrudan etkisi.

n. Uluslar arası markaların yarattığı rekabet gücünün hizmet kalitesine olumlu etkisi.

o. Pazarlama artıları açısından ulaşım kolaylıklarının varlığı.

p. Toplum yapısındaki değişen istek ve beklentilerin turizm talebindeki artışa katkısı.

q. Şehrin kendine özgü artılarının (yemek, tarih, doğa, kış turizmi, termal) olması.

r. Turizm alanındaki niş (özel ilgi turları) pazarlara yönelik potansiyel varlığı.

s. Büyükşehir belediyesinin deniz ulaşımına olan yatırımları ve İDO.

t. Bursa sporun sportif başarıları.

2. Tanıtım Pazarlama İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

a. Uluslar arası turizm normlarında henüz marka bir şehir olamayışımız.

b. Tüm güçlü ve rekabetçi yönelimize rağmen bunları ürün haline getirememiş olmamız.

c. Yapılan tanıtım ve pazarlama faaliyetleri planlamasının ve koordinasyonunun olmaması.

d. Tanıtım ve pazarlama politikamızın olmaması.

- e. Turisti kentte tutaca, ilgisini çekecek ve zamanını değerlendirecek rekrasyon alanlarının yetersizliği.
- f. Yerel halkın turizme gerekli önemi vermemesi.
- g. Açıkça hukuka aykırı kaçak ve acente tur faaliyetlerinin denetlenmemesi.
- h. Yeterli profesyonel rehberlerin olmaması.
- i. Turizm merkezlerine yakın olunması. İstanbul İzmir geçişinde yer alması.
- j. Seyahat acenteleri ve tur operatörleri tarafından Bursa'nın destinasyon merkezi olarak kabul edilmemesi.
- k. Kurumlar arası iletişim ve koordinasyon eksikliği.
- l. Sanayileşme ile tahrip olmuş doğa ve kent dokusunun tahribi ve çarpık kentleşme.
- m. Çevre illerdeki konaklama fiyatları ile Bursa'da uygulanan fiyat politikasının yanlışlığı.
- n. Turizm ile ilgili bütün paydaşların tanıtım ve pazarlama süreçlerine etkin katılamaması.
- o. Turizm ürünlerinin tüketici beklentilerinin karşılanmasına yönelik fiziksel kanıtların yetersizliği.
- p. Bursa'yı temsil eden hediyelik eşyalarda ki yetersizliği.
- q. İnternet ve sosyal medya üzerinde mesaj kirliliği.
- r. Bursa sporun sportif başarılarının yeterli seviyede kullanılmaması.

3. Tanıtım Pazarlama İle İlgili Yapılması Gerekenler ve Çözüm Önerileri

- a. Turizm paydaşlarını bir araya getirecek kalıcı bir yapının oluşturulması.
- b. Pazarlama ve tanıtım için kısa,orta ve uzun vadeli stratejik eylem planlarının yapılması ve uygulamaya konması.
- c. Bursa için bir kimlik ve kent logosunun oluşturulması.
- d. Tüm alanlarda Made in Bursa'nın kullanılması.
- e. Turistik açıdan bir bursa imajının yaratılması.

- f. Turistik açıdan Bursa'nın markalaşmasıyla ilgili gerekli çalışmaların yapılması.
- g. Merinos kongre ve kültür merkezinin pazarlanabilmesi için Convention büronun kurulması.
- h. Ulusal meslek örgütlerinin koordineli şekilde çalışması.
- i. Yenişehir hava alanının aktif şekilde kullanılması.
- j. Turizm endüstrisine hizmet eden işletmelerin altyapı koşullarının iyileştirilmesi.
- k. Bursa destinasyonunun oluşturulması.
- l. Ürün çeşitlendirilmesinin yapılması.
- m. Turistik akslara yönelik şehir içi ulaşım imkanının iyileştirilmesi.
- n. Turistik restoranlar ve eğlenceye yönelik merkezlerin açılması.
- o. Çevre kirliliği, sürdürülebilirlik ve enerji tasarrufu için gerekli planlamaların yapılması.
- p. Tesislerin doluluk oranının artırılması için uluslar arası turizm fuarlarına katılım sayısının artırılması.
- q. Bursa'da uluslar arası spor, kongre ve fuar organizasyonlarının yapılması.
- r. Turistik ürün arzının planlanması, ürün çeşitliliğinin oluşturulması.
- s. Doğal ,tarihi, kültürel değerlerin korunması.
- t. Tanıtım ve pazarlamayla ilgili ayrılan kaynakların bir araya getirilmesi ve koordine edilmesi.
- u. Nitelik ve nicelik anlamında personel ihtiyacının karşılanabilmesi için eğitim önlemlerinin alınması.
- v. 12 ay turizm yapılabilmesi için kaynakların planlanması.
- w. Taksici,kapalı çarşı çalışanları gibi esnafa turizm bilincinin kazandırılması için eğitim verilmesi.
- x. Turizm bilincinin oluşturulması için milli eğitim ile işbirliği yaparak öğrenciye yönelik seminerlerin verilmesi.
- y. Seyahat acentelerinin turizm tanıtımına katkı sağlayabilmeleri için dünya seyahat acenteleri ile işbirliği yaparak tanıtım planları yapılması.

4. Tanıtım Pazarlama Faaliyet Planı

- a. Tüm paydaşların katılacağı tanıtım ve pazarlama ile ilgili faaliyet planının yapılması ve buna Uludağ üniversitesinden gerekli akademik desteğin ve katkının sağlanması.
- b. Valilik bünyesinde pazarlama ve tanıtım sürecine katılacak bütün paydaşların katılımı ile birlikte bir organizasyonel yapı kurulması.
- c. Üniversite, Tursab, Gümtob, Skal, Gümred aralarında koordinasyonun yaratılması.
- d. Kent markasının oluşturulması için büyükşehir belediyesinin çalışma yapması.
- e. Kent logosu çalışması için bir yarışma yapılması.

TARİH, KÜLTÜR VE İNANÇ TURİZMİ

1. Tarih, Kültür, İnanç Turizmi İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

- a. Tarihsel açıdan güçlü yanımız; Bursa'da İ.Ö. 40.000 yılından günümüze kadar kesintisiz devam eden tarihsel bir birikime sahibiz.
- b. Osmanlı İmparatorluğunun ilk başkentidir.
- c. Bithynia Krallığı'ndan başlayıp Roma, Bizans, Büyük Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin başkentlik yapan İznik (Nikaia) Bursa ili sınırları içerisindedir.
- d. İlk organize ticaretin başladığı şehir Bursa'dır.
- e. Bursa, Cumhuriyet Tarihi ve inkılaplar açısından önemli bir kenttir. Örneğin; Atatürk'ün Bursa'ya geldiğinde 10. Yıl Nutku'nu verdiği şehirdir.
- f. İstiklal mücadelemizde Mudanya Mütarekesinin imzalandığı yerdir.
- g. Hristiyanlık açısından önemlidir.
- h. İslam Dini açısından önemli 5. Mekan olan Ulucami Bursa'dadır.
- i. Sultanlar, külliye ve evliyalar kenti olması, Hristiyanlık açısından önemli olan I. ve VII. Konsüller İznik'te toplanmıştır.
- j. Uludağ manastırları, Hristiyanlık açısından önemlidir.

- k. Uludağ, Pagan dinleri döneminde önemli din merkezlerinden biridir.
- l. Kültürel açıdan müzeler kenti olan Bursa'da 17 tane düzenlenmiş müze vardır.İstanbul'dan sonra 2. büyük müze merkezidir. İlk kent müzesi Bursa'dadır.
- m. Namazgah, çarşılar, hanlar, medreseler, zaviyeler, hamamlar, köprüler, sinagoglar, taş mektep (Trilye), kızıklar ve 26 tane Oğuz Köyü Bursa'dadır.
- n. Koza ve ipek böcekçiliği, el sanatları, zengin mutfak ve ziraat kültürüne sahiptir.
- o. Bursa'da önemli antik kentlerin bulunmaktadır; Prusa a.O., Nikaia, Apameia, Kios, Miletupolis, Hadrianoi, Apollonia, Caseria, Germanica vb.
- p. Bursa'da çok önemli mezar anıtları vardır; Elbeyli Obelisk, Hypojeleri ve 3 Tepeler Tümülüsleri, Bursa merkezde Geyve Han ve Görükle Tümülüsleri.
- q. İnsanlık tarihi açısından önemli prehistorik höyüklerle sahiptir; Barçın Höyük, Akçalar Höyük, Ilıpınar Höyük,

2. Tarih, Kültür, İnanç Turizmi İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- a. En büyük zayıf yönümüzün çoğumuzun güçlü yönlerimizin farkında olmamasıdır.
- b. Yazılı (*broşür ve kent rehberi*), görsel (*tabela, ikaz*) ve elektronik açıdan yeterince tanıtım yapılmaması, mevcut kaynakların yetersizliği.
- c. Bilinçsiz restorasyonlarla tahribat.
- d. Hanlar Bölgesi ve Tophane gibi önemli ziyaret noktalarında altyapı (wc), ulaşım ve park sorunu
- e. Uludağ'ın hak ettiği ölçüde ziyarete açılmaması ve tanıtılmaması; manastırlar arasında düzenlenmiş yürüyüş yolları vb.
- f. Geleneksel el sanatlarının, ipekçilik, havluculuk ve kestane vb üretiminin yok olması.
- g. Çevre düzenlemeleri ve sokak sağıklaştırılmalarına hala gerekli olan önemin verilmemesi.
- h. Tarihi ve kültürel yapılarımıza amacına uygun işlev kazandırılmaması.

3. Tarih, Kültür, İnanç Turizmi İle İlgili Yapılması Gerekenler ve çözüm önerileri

- Yazılı (*broşür ve kent rehberi*), görsel (*tabela, ikaz*) ve elektronik açıdan yeterince tanıtım yapılması.
- Bilinçsiz restorasyonlarla tahribatın önlenmesi.
- Hanlar Bölgesi ve Tophane gibi önemli ziyaret noktalarında altyapı (wc), ulaşım ve park sorunlarının giderilmesi.
- Uludağ'ın hak ettiği ölçüde ziyarete açılması.
- Geleneksel el sanatlarını, ipekçilik, havluculuk ve kestane vb üretiminin desteklenmesi.
- Çevre düzenlemeleri ve sokak sağlıklılaştırılmasında gerekli olan önemin verilmesi.
- Tarihi ve kültürel yapılarımıza uygun işlev kazandırılması.
- Tophane, Mudanya, İznik, Derecik ve Gölyazı gibi ören yerlerinin bulunduğu alanlarda arkeo-parkların oluşturulması.
- Eski dokuların esasına göre düzenlenmesi.
- Kullanılmakta olan kültürel ve tarihsel yapıların içerisindeki kafelerin düzenlenmesi.

4. Tarih, Kültür, İnanç Turizmi Faaliyet Planı

- Cordoba ve İznik destinasyon projesinin hızlandırılmasına destekte bulunmak.
- Şehir planlamasının eski kent dokusunu bozmayacak şekilde düzenlenmesine katkıda bulunmak.
- "Yeşil Bursa" nın tekrar geri kazandırılmasına destekte bulunmak.
- Kent sakinlerinin bilinçlenmesi için eğitim faaliyetlerinin 66 aydan itibaren başlatılması konusunda çalışmalarda bulunmak.
- Turizm eğitimi faaliyetlerinin görsel medyada kamu spotu kapsamında yayınlanması konusunda projeler hazırlamak.

TERMAL VE SAĞLIK TURİZMİ

Termal ve Sağlık Turizmi İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

- Medikal turizm İlimiz medikal turizm potansiyelinin güçlü oluşu:
 - Basamak sağlık hizmetleri:205 kurum
 - Basamak sağlık hizmetleri: 1 tıp fakültesi, 21 kamu hastanesi (16 devlet hastanesi, 2 eğitim ve araştırma merkezi, 3 ağız ve diş sağlığı merkezi), 14 özel hastane, 15 tıp merkezi, 16 dal merkezi, 18 poliklinik 18.000 sağlık çalışan mevcudiyetiİl merkezine ve ilçelere yeni hastane yatırımlarının başlamış olması 3 JCI akredite hastane ilin sağlık turizmi çalışmalarını tüm paydaşlarının desteğini alarak yapması (*başta Valilik olmak üzere Büyükşehir Belediyesi, diğer belediyeler, Uludağ Üniversitesi, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, TURSAB, GÜMTOB, SKAL, BUSAT...*)
_Son bir yılda sağlık kuruluşlarında sağlık turizminin önemi ve katma değeri konusunda farkındalık oluşması
_Özellikle özel sağlık kuruluşlarında sağlık turizmne yönelik farklı dillerde hazırlanmış broşür ve diğer tanıtım materyallerinin hazırlanması
_Son bir yılda Bursa Sağlık Turizmi Derneği'nin diğer paydaşlarla yaptığı çalışmalarla ulusal ve uluslararası sağlık turizmi gündemini yakalaması
_Sağlık serbest bölgeleri ile ilgili çalışmalar başlatılmış olması
- 2) Termal, Spa-Wellness Turizmi:
_Bursa'nın jeotermal kuşakta yer alması
_Tarihi geçmişinde termalleriyle anılması (ilin hikayelerinin tanıtıma katkısı)
_kaplıca işletme izin belgesi 18 termal tesis bulunması
_ildeki termal kaynakların endikasyonlarının güçlü olması
_Bursa'da Jeotermal A.Ş. kurulmuş olması ve termal kaynakların çıkarılarak kuruluşlara dağıtılması
_İlimiz Çekirge bölgesinde yer alan vakıfbahçe ve zeynine termal su

kaynaklarının çıkış ve dağıtımının doğal oluşu, endikasyonlarının güçlü oluşu ve direk kullanıma uygun sıcaklığı (45derece) ve Bizans ve Osmanlı dönemine dayanan tarihi arka planı

1. Termal ve Sağlık Turizmi İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

1. Medikal (Tıp) Turizm:

_Tüm sağlık kuruluşlarında yabancı dil bilen (öncelikle İngilizce ve Arapça) çalışan yetersizliği
_Hastanelerde çalışacak eğitim almış ara eleman yetersizliği
_İlde sağlık turizmi asistan firmalarının olmayışı
_İlin doğru, planlı ve akılcı tanıtım yetersizliği
_Hedef ülke ve hizmet sunumu sağlanacak güçlü branşların belirlenmemiş olması

2.Termal, Spa-Wellness Turizmi:

_İlde termal kür merkezinin olmayışı
_Termal tesislerde hamam kültürü yanında diğer termal uygulamaların yetersizliği
_Termal tesislerde kür tedavilerinin yapılmaması
_SPA_Wellness merkezlerinin az oluşu
_Çarpık kentleşmenin su yollarına verdiği zararlar

3)Engelli ve 3. Yaş Turizmi:

_Engelli turizmi potansiyelinin yetersizliği
_3. Yaş turizmi tesislerinin, yaşam ve bakım merkezlerinin olmayışı

2. Termal ve Sağlık Turizmi İle İlgili Yapılması Gerekenler ve Çözüm Önerileri:

_İlin sağlık turizmi yol haritasının belirlenmesi
_Hem medikalde hem termalde doğru hedef ülke ve branşlarının belirlenmesi
_Sağlık turizminin diğer turizm çeşitliliklerine (*tarih, doğa, inanç, kültür ve diğer turizm*) entegrasyonunun sağlanması

_Hem medikal hem termal turizmde çalışacak yabancı dil bilen ara eleman eğitimlerinin planlanması

_Bursa'nın tüm potansiyelini tanıtan aktif yönetilen profesyonel web portalının oluşturulması

_Hava yolu ulaşımı konusunda çalışmaların hızlandırılması

_Yabancı hastalarla yaşanacak hukuki sorunlarla ilgili araştırmaların yapılması

_Yabancı hasta akışını hızlandırmak için hedef ülke sağlık sistemi ve sigorta şirketleri ile ilgili Pazar araştırılması yapılması

_İlimizde mevcut termal kaynaklara yakın otellere entegre termal kür merkezi yapımı ile ilgili çalışma başlatılması

_Bursa İli termal kaynaklarının su rezervleri, akış yolları ve özellikleriyle ilgili bilimsel çalışma yapılmasının sağlanması ve raporlandırılması

_İlimiz çekirge bölgesinde yer alan tüm doğal termal kaynakların çıkışı, su yolları endikasyonlarının güçlü olması, direkt kullanıma uygun sıcaklığı ve Bizans-Osmanlı dönemine dayanan tarihi arka planının ortaya çıkartılarak pazarlanması

TURİZM ALTYAPILARI

Turizm Alt Yapıları İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

1. GÜÇLÜ YÖNLERİMİZ

a. Jeotermal Kaynakları

- Doğal Konumu
- Fiziki Konumu
- Tarihi ve Kültürel Zenginliklerimiz
- Ülkenin önemli bir ekonomik gücüne sahip olması
- Tarım üretim zenginliğinin üst seviyede olması

2. REKABETÇİ YÖNLERİMİZ

-Merinos-Atatürk Kongre Kültür Merkezi, BUTTİM Fuar Alanı, Bursa ve Uludağ Otelleri tesis ve donanımlarıyla Bursa'nın kongre turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu sayede diğer şehirlere rakip ve İstanbul Kongre Merkezleri ile ortaklaşa daha büyük organizasyonları gerçekleştirme imkanına sahiptir.

-Türkiye'nin önemli dağ turizmi alanlarından birine sahip noktadadır.

-Şehir dışı ulaşım imkanları açısından iyi bir noktadadır.

-Bursa'da mevcut 3 turizm merkezinden biri olan Dağyenice termal turizm projesiyle diğer termal beldelerine göre avantaj sahibi olacaktır.

-Tarih ve kültürel zenginliklerimizin çoktur. Bizans, Osmanlı ve Hristiyanlık tarihinde çok önemli kalıntı ve merkezlere sahiptir.

2. Turizm Altyapıları İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- a. Ovanın yapılaşmaya açılmış olması.
 - i. Verimli tarım arazilerinin hızla yok edilmesi.
 - ii. Sanayi kenti olmamız, hava, su ve toprak kirliliği ile nüfus yoğunlaşması yarattı.
 - b. Doğal Kaynakların Korunamaması, örneğin; Uludağ'ın dağ yöresinde, taş ve mermer ocakları sebebiyle su kaynaklarının yok olması.
 - c. İstanbul'a yakınlığı Bursa'nın sanat, kültür, eğlence ve spor alanlarında gelişmesine engel olmuştur.
 - d. Hava, deniz, demiryolu ve karayolu ulaşımında gerekli girişimlerin yapılmasına rağmen henüz yeterli olmaması.
 - e. Kültürel ve tarihi varlıklarımızı ve geleneklerimizi yeteri kadar farkında olmamak, tanıtım ve pazarlamasını yeterince yapamamak.
 - f. Şehir içi ulaşımının çok sıkıntılı olması.
 - g. Ülke politikası gereği, Bursa'yı rant bölgesi olarak empoze etmeye devam etmesi.
- ## 3. Konu İle İlgili Yapılması Gerekenler ve Çözümler
- a. Bursa'nın doğal varlıkları gözetilerek yeniden planlanması.
 - b. Enerji mimarisi gözetilerek (güneş, rüzgar ve termal enerji dikkate alınarak) yapılaşma sağlanması.
 - c. Temiz enerji yatırımları için dış kaynaklı hibe ve kredi bulma imkanları

mümkündür. Bu imkandan tüm yatırımcıları bilgilendirip, Bursa'nın doğal yapısı kurtarılabilir.

- d. Raylı sistemin; Mudanya Feribot İskelesi, Şehirlerarası Otobüs Terminali ve Yenişehir Havaalanına en kısa sürede ulaştırılması.
 - e. Şehir içi trafik yoğunluğu dikkate alınarak, genişletme ve sinyalizasyon çalışmalarının yeniden gözden geçirilmesi; dolmuş ve minibüs taşımacılığının azaltılması ya da kaldırılması.
- ## 4. Turizm Alt Yapıları Faaliyet Planı
- a. Öncelikle Bursa'nın sorunlarıyla ilgili bilirkişilerden oluşan kurullar tarafından mevcut problemlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bundan sonrasında ki her tür planlamanın doğa sorunları gözetilerek yapılması sağlanmalıdır.
 - b. Bursa ve çevre ilçelerde turizm yatırımlarını teşvik etmek amacıyla, turizm alanı sayılarının artırılması.

TURİZM EĞİTİMİ

1. Turizm Eğitimi İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz
 - Bursa'nın coğrafi konumu, tarihi ve kültürel zenginliği
 - Dört mevsim turizm hareketlerine ve çeşitlerine uygun olması
 - Ulaşılabilir bir kent olması
 - Turizm işletme belgeli tesis sayısının artması
 - İstihdam imkanlarının diğer sektörlere göre fazla olması
 - Bursa'da son yıllarda turizm bilincindeki gelişmeler
 - Turizm sektöründe ve STK'lardaki örgütlenmelerde gelişmeler
 - Kamu ve yerel yönetimlerdeki turizm bilincinin artması
 - Bursa'daki örgün ve yaygın mesleki turizm eğitiminde meydana gelen olumlu artışlar

2. Turizm Eğitimi İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- Mesleğin toplumsal saygınlığının hakettiği yerde olmaması
- Çalışma koşullarının ağır olması ve düşük ücret uygulamaları
- Geçici ve kayıtsız eleman çalıştırma eğiliminin yaygınlığı
- Sektörün meslek standartlarına önem vermemesi, diploma zorunluluğunun olmaması (önceliğin eğitimi personele verilmemesi)
- Turizm eğitimi veren okulların alt yapı ve donanımlarının istenilen seviyede olmaması
- Yabancı dil eğitiminin yetersiz olması
- Mesleki örgütlenmelerin yetersiz olması
- Mesleki eğitim yapan (stajyer) öğrencilerin ucuz işgücü olarak görülmesi
- Turizm eğitiminin, yeterli otelcilik ve turizm meslek lisesi olmasına rağmen farklı meslek liselerinde de verilmesi
- Turizmde insan gücü planlaması yapılmaması
- Turizm paydaşları arasındaki koordinasyon eksikliği
- Bursa gibi turistik bir merkezde lisans düzeyinde turizm fakültesi bulunmaması
- Sektörün turizm eğitimi almış mezunları istihdam etmemesi
- Turizm işletmelerinde hizmet içi ve iş başı eğitim kurslarının yetersizliği

3. Turizm Eğitimi İle İlgili Yapılması Gerekenler ve Çözüm Önerileri

- Bursa’da lisans düzeyinde turizm eğitimi veren Turizm Fakültesi’nin açılması

- Çalışma koşulları, ücret politikaları, kayıtsız eleman çalıştırılmasının engellenmesi, eğitimi personel çalıştırılması ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması
- Eğitim kurumlarının donanımlarının yeniliklere uygun düzenlemelerinin yapılması ve sektörün destek vermesi
- Eğitimcilerin sektörle iletişiminin geliştirilerek, hizmet içi eğitimlerle yenilik ve gelişimlere uyumunun sağlanması
- Mesleki örgütlenmelerin güçlenmesi ve mezunların takip sisteminin geliştirilmesi
- Sektör-Eğitim Kurumları arasında staj sorunlarının çözülmesi
- Turizmde meslek standartlarının oluşturulması ve uygulanması
- Turizmde insan gücü planlaması ile ilgili araştırmalar yapılması
- Sektörün turizm eğitim kurumlarındaki kalitenin artırılması için destek vermesi
- Orta ve yüksek öğretim kurumlarındaki turizm danışma kurullarının etkinliğinin sağlanması
- Uygulamalı eğitim yapılması için turizm okulları ile sektör işbirliğinin sağlanması
- Sektörün turizm eğitimi almış gençleri istihdam etmesi için gerekli önlemlerin alınması
- Turizm Bakanlığı eğitim kurumları işbirliği ile çalışan personele hizmet içi eğitim kursları açılması
- Orta okul öğrencilerine turizm bilincinin geliştirilmesi için eğitici etkinlikler düzenlenmesi
- Halkın turizm bilincinin oluşturulması için sektörle ortak programlar geliştirilmesi

- Bursa’da turizm eğitim bilincinin oluşturulması için basın destekleyici yayınlar yapması

ULAŞIM

1. Ulaşım İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz

A)Özel ve Yerel deniz ulaşımının devreye girmesiyle Dünyayla olan bağlantının kısılması.

2. Ulaşım İle İlgili Zayıf Yönlerimiz

- Uluslar arası Yenişehir hava alanının tam devreye girebilmesi için Bursa hava yollarının bir an evvel kurulması,
- Deniz ulaşımının Mudanya-İstanbul Atatürk ve Sabiha Gökçen hava alanı ile Yenişehir hava alanı arasında bağlantılı hale getirilmesi,
- Çevre yolunun şehrimizin dışından geçmesinden dolayı ticari olarak bir ekonomik kaybımız söz konusudur. Bu vesileyle yeni açılan çevre yollarındaki ceplere şehrimizin tanınmış markalarının şubelerinin(satış noktalarının) bulunmaması.
- Bursa turu yapan otobüslerin apolyont ve cumalıkızıği kapsayan turunun olmaması.
- Bursa merkez Setbaşı ve Çekirgedeki trafik lambalarının bulunduğu bölgedeki trafik problemi.
- Şehirlerarası terminale raylı sistemin olmaması.
- Yön levhalarının yetersizliği.(Birkaç dilde gösterilecek biçimde)

3) Ulaşım İle İlgili Yapılması Gerekenler

- Turizmin ilk ayağı olan taksicilere, kendilerini ifade edebilecek şekilde belirli bir düzeyde yabancı dil öğretilmesi, bunun için sektörün üst birliği olan şoförler derneği ile beraber kurslar açılması,

- Osmangazi Belediyemizin şehrimizin tanıtımı için koyduğu üstü açık otobüsün hiç olmazsa hafta sonları ve yazın saat başı çalışacak şekilde organize edilmesi,
- Şehrimizin vizyonuna hiç yakışmayan, minibüs ve minibüs vari otobüslerin kaldırılması, bunların yerine Burulaş’ın yaptığı şekilde toplu ulaşımına dönülmesi, tramvay ve raylı sistemin daha aktif hale getirilmesi,
- Şehrimizin ana arterinin trafiğe kapatılması, buradan dönüşler doğu tarafından Heykel’den aşağıya, batı tarafından Çakırhamam - Devlet Hastanesi şeklinde olabilmesi,
- 100 milyon dolardan fazla bir harcama yapılan çevre yolunun daha aktif hale getirilmesi. Bugün çevre yolunun doğusunda bulunan İnegöl ve Yenişehir’in doğu garajında, batısında bulunan M.K Paşa ve Karacabey batı garajı tabir edilen yere yolcuların bırakması trafiği kilitlemekte, trafik yoğunluğuna sebep olmaktadır.
- İstanbul-Ankara hızlı tren hattının (Yenişehir-Bursa arasının) bir an evvel devreye sokulması.
- Raylı sistemin feribota kadar uzatılması ve Yenişehir Havaalanına bağlanması ,kaynak yetersizse özel sektörün yap işlet devret modeliyle devreye sokulması.
- Bursa merkezdeki turist otobüslerinin, Merkez bankası ve Ulu cami arasına alınıp sürenin uzatılması.
- İznik gölü çevresindeki İznik-Orhangazi, İznik-Gemlik yerleşkesindeki yolların uluslararası karayolu standardına getirilmesi.
- Hüdavendigar Doburca dan açılacak olan Uludağ yolunun biran önce devreye girmesi.
- Şehrin yoğun olduğu ana arter ve tarihi yerlere ulaşım planlarının İngilizce ve Türkçesinin konulması.

YİYECEK İÇECEK VE EĞLENCE MEKANLARI

1. Yiyecek-İçecek-Eğlence Mekanları İle İlgili Güçlü Ve Rekabetçi Yönlerimiz
 - Yiyecek ve içecek olarak geliştirilebilecek doğal, tarihi ve kültürel mevcut potansiyelimiz vardır.
 - Yeterli altyapı ve sayıda tesis (*restaurant, bar, kafe ...*) mevcuttur.
 - Daha iyi hedefleyen genç ve hevesli girişimcilere sahiptir.
2. Yiyecek-İçecek Eğlence Mekanları İle İlgili Zayıf Yönlerimiz
 - Dışarıda yemek yeme kültürünün yeterince gelişmemesi.
 - Mevcut tesislerin ve turistik tesislerin standardının oluşturulamaması yada yasal denetiminin eksik kalması.
 - Mesleki eğitimin eksik ve yetersiz olması, yetişmiş personelin Bursa dışına çıkması.
 - Yerel yönetimin turizme bakış açısının yeterince profesyonel olmaması.
 - Eğlence mekanları olarak İstanbul'a yakın olması.

Yiyecek-İçecek Eğlence Mekanları İle İlgili Yapılması Gerekenler ve İlgili Çözüm Önerileri

- Yiyecek ve içecek sektöründe meslek birliklerinin çoğalması ve etkin bir şekilde çalışılması.
- Bursa mutfağının ortaya çıkarılıp geliştirilmesi.
- Sektör ve meslek okulları ile iş birliği içinde olunması.
- Yiyecek, içecek ve eğlence sektörün, sağlık sektörü ile ilgili bilgilendirilmesi.
- Sektörün gelişebilmesi için fuarların ve kongrelerin çoğalması gerekmektedir.
- Yiyecek, içecek ve eğlence sektörünün pazarlanması.
- “Haftasonu Bursa’ya projesinin” tekrar gündeme getirilmesi ve ilgili sektör firmaları ile yönetilmesi.

3. Yiyecek-İçecek Eğlence Mekanları Faaliyet Planı

- Sektörle ilgili dernek kurulması için Skal’ın öncülük etmesi.
- Yiyecek, içecek ve eğlence sektöründe yine Skal’ın öncülüğünde mini zirvelerin yapılması.
- Mini zirvelerin yapılmasında turizm il müdürlüğünün de Skal’ın yanında olması.
- Haksız rekabetin turizme zarar vermemesi için kamudan yardım istenmesi.

***KAYNAK 1 :** 1. Bursa Turizm Zirvesi Sonuç Bildirgesi Kitapçığı

BURSA’NIN UNESCO DÜNYA MİRAS LİSTESİNE ADAYLIK SÜRECİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Neslihan Türkün Dostoğlu, Bursa Alan Başkanı
İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Üyesi
e-posta: n.dostoglu@iku.edu.tr

UNESCO, Birleşmiş Milletler’in bir kurumu olarak, 1945 yılında, üye ülkeleri arasında eğitim, bilim ve kültür alanlarında işbirliğini geliştirmek, fikir alışverişini sağlamak ve ilgili konularda standart belirlenmesine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Merkezi Paris’te bulunan ve halen 195 ülkenin tam üye, 8 ülkenin ise ortak üye olduğu bu örgütün kurucu üyelerinden biri de Türkiye’dir.
(www.mfa.gov.tr/unesco.tr.mfa)

UNESCO kelimesi, İngilizce “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” kelimelerinin baş harflerinden oluşturulmuş olup, dilimize "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" şeklinde çevrilmiştir.

UNESCO, eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki hedeflerini, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarından farklı olarak bu kurumla iletişim Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı aracılığıyla sağlanır.

Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen, uluslararası ölçekte değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumda evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan veya yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli çalışma ortaklığını sağlamak amacıyla UNESCO’nun 17 Ekim - 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris’te toplanan 17. Genel Konferansı kapsamında, 16 Kasım 1972

tarihinde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir (www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-86043/Dunya-Miras-Listesi.html).

Bu kapsamda, ilk kez 1978 yılında on iki adet varlık ve alan Dünya Miras Listesi’ne alınmıştır.

UNESCO kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya ulusları için geri dönüşü olmayan bir yoksullaşma oluşturduğunu belirtmiş ve 1972’de kabul edilen Sözleşme gereğince Dünya Miras Listesi’nde yer alan varlıkların sadece sınırları içinde yer alan ülkeye değil tüm dünya uluslarına ait olduğuna dikkat çekmiştir.

Sözleşmeyle birlikte taraf devletlere kendi sınırları içindeki tüm kültürel ve doğal miras varlıklarının envanterini yapıp onları tanımlamaları, korumaları, sunmaları ve gereken tüm yasal, idari, bilimsel ve teknik önlemleri alarak bu değerleri en iyi şekilde gelecek kuşaklara aktarmaları için çağrıda bulunulmuştur.

(whc.unesco.org/en/conventiontext).

Bir başka deyişle, taraf devletlere bu konuda gereken önlemleri almada ve gereken adımları atmada sorumluluklar yüklenmiştir. Türkiye’de bu sözleşme 23 Mayıs 1982 tarihinde onaylanmış ve 1983 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir

Uluslararası önem taşıyan ve bu sebeple beğenilmeye ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere “Dünya Mirası” statüsü tanınmaktadır.

Sözleşmeyi kabul eden üye devletlerin UNESCO’ya başvurusuyla başlayan ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) uzmanlarının başvuruları değerlendirmesiyle tamamlanan bir işlem sıralamasından sonra aday varlıklar Dünya Miras Komitesi’nin kararı doğrultusunda bu statüyü kazanmaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 2012 yılı sonu itibariyle toplam 962 Kültürel ve Doğal Varlık yer almaktadır. Bunların 745 tanesi kültürel, 188 tanesi doğal, 29 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır. Her yıl gerçekleşen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile bu sayı giderek artmaktadır. (whc.unesco.org/en/list).

Ülkemizde, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altında yürütülen çalışmalar sonucunda bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi’ne onbir adet kültürel ve doğal varlığımızın alınması sağlanmıştır.

Bunlardan dokuz tanesi [İstanbul’un Tarihi Alanları (1985), Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Sivas-1985), Hattuşaş (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum-1986), Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta-1987), Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla-1988), Safranbolu (Karabük-1994), Truva (Çanakkale-1998), Edirne Selimiye Camisi ve Külliyesi (Edirne-2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya-2012)] kültürel olarak, iki tanesi de [Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir-1985) ile Pamukkale-Hierapolis (Denizli-1988)] doğal ve kültürel miras olarak listeye alınmıştır.

(www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-86043/dunya-miras-listesi.html).

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı, Bursa Alan

Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan **“Bursa Hanlar Bölgesi (Orhan Gazi Külliyesi ve Çevresi), Sultan Külliyesi (Hüdavendigar, Yıldırım, Yeşil, Muradiye) ve Cumalıkızık Köyü”** tarihi alanlarının UNESCO Dünya Miras Listesi’ne alınması sürecinde **“Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu”** ismi ile hazırlanan **“Adaylık Dosyası”**nı Kültür ve Turizm Bakanlığı’na teslim ederek Eylül 2012’de ilk başvurusunu gerçekleştirmiştir.

İmparatorluğa giden yolda Osmanlı Devleti’nin ilk başkenti olan Bursa, kendine özgü sentezlediği vakıf sistemi ile kırsal ve kentsel yerleşime ait fiziki ve sosyal unsurları günümüze ulaştıran önemli bir kent modeli örneğidir.

Bu kapsamda, Bursa, özgün yapıları ile alışveriş kültürünü halen devam ettiren Hanlar Bölgesi, kentin stratejik noktalarına ilk Osmanlı sultanları tarafından inşa ettirilen Külliyesi ve eski dokusuyla yaşam biçimini koruyan Cumalıkızık Köyü alanları ile **“UNESCO Dünya Miras Listesi”**ne adaydır.

Şekil 1 – Bursa Hanlar Bölgesi

Şekil 2 – Sultan külliyelerine bir örnek – Muradiye Külliyesi

Şekil 3 - Cumalıkızık

UNESCO Dünya Miras Listesi adaylık başvuru çalışmaları kapsamında **“Bursa Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi (Hüdavendigar, Yıldırım, Yeşil, Muradiye) ve Cumalıkızık Köyü -Bursa Tarihi**

Alanları-Adaylık Dosyası” ile ilgili hizmet alımı 2011 senesinde gerçekleştirilmiş ve konusunda uzman mimarlar tarafından, Bursa Alan Başkanlığı koordinasyonunda hazırlanmıştır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından çalışmaları yürütülen **“Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu”** adlı **“Adaylık Dosyası”** seri adaylık dosyası olarak öngörülmüştür. Seri adaylık dosyası, bağlantıları açıkça tanımlanmış iki ya da daha fazla alanın oluşturduğu varlığın üstün evrensel değerlerinin birlikte tanımlandığı tek bir dosyadır. Bir doğal ya da kültürel varlığın dünya miras listesinde yer alabilmesi için öncelikle dünya için olağanüstü bir değer taşıması ve özgün niteliklerini ve bütünlüğünü koruyor olması önkoşuldur. Eğer bir varlık aşağıdaki kriterlerden bir veya daha fazlasını karşılıyor ise, komite bu varlığın istisnai evrensel değere sahip olduğunu kabul eder. Toplam 10 adet kriterden kültürel varlıklar için olan 6 tanesi

(i) İnsan yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil etmesi;

(ii) Mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergilemesi;

(iii) Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmesi;

(iv) İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olması;

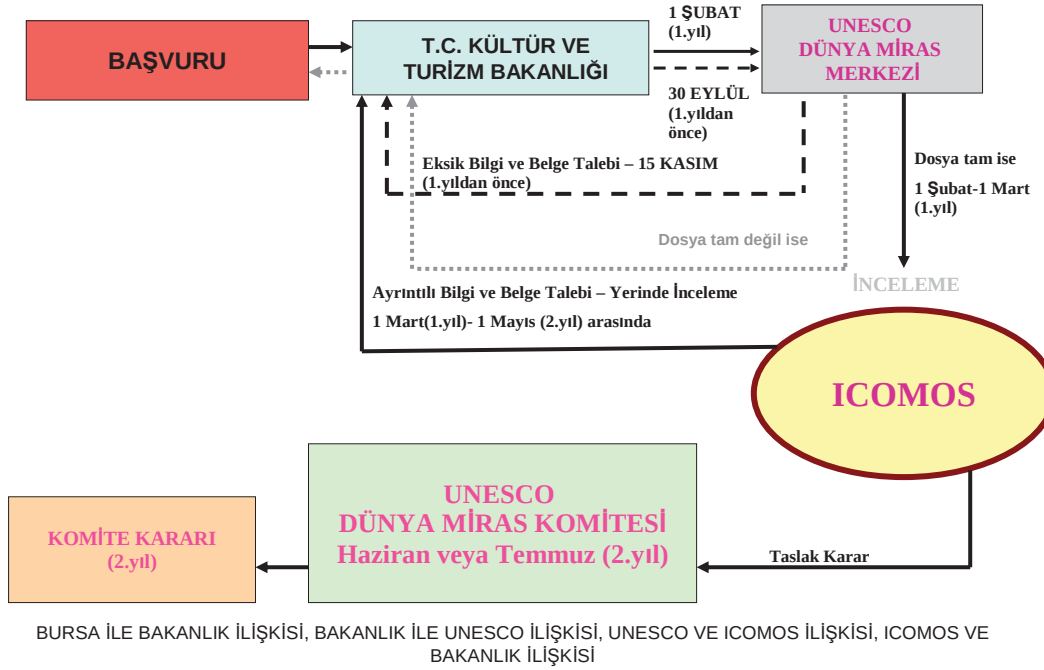
(v) Özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale

gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması;

(vi) İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olması (komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir) olarak tanımlanmaktadır.

Bursa 2000 yılında yapmış olduğu **“Bursa ve Cumalıkızık Erken Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri”** başlıklı başvurusunda kültürel miraslar için öngörülen 1, 3 ve 4 kriterleri ile UNESCO Dünya Mirası Geçici (Tentative) Listesi’nde yer almaktadır. Adaylık Başvuru Dosyası’nın hazırlanması sürecinde, çeşitli uzmanların görüşleri de alınarak Bursa’nın 2 ve 6 numaralı kriterleri de taşıdığı ve bu kriterlerin de eklenmesi uygun görülmüş, dosyanın başlığı da **“Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu”** (Bursa and Cumalıkızık: The Birth of the Ottoman Empire) olarak değiştirilmiştir.

Dosya, bu içeriğiyle Ocak 2013 tarihinde Bakanlığa ve Bakanlık aracılığıyla UNESCO Dünya Miras Merkezi’ne teslim edilmiştir. UNESCO’nun tam bulduğu Bursa dosyası bir sonraki aşamada ICOMOS’a iletilmiş olup, ICOMOS uzmanlarının Bursa’ya gelerek incelemelerini yaparak raporlarını hazırlamaları beklenmektedir.

Şekil 4 – Adaylık Dosyası Süreci

Adaylık Başvuru Dosyası'nın en önemli eki olan yönetim planı da konusunda uzman ekip tarafından Bursa Alan Başkanlığı kontrolünde Adaylık Dosyası ile koordineli olarak hazırlanmıştır. Yönetim planı, yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını,

değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planını ve çevre düzenleme projesini veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin yıllık ve beş yıllık uygulama etapları ile bütçesini gösterir ve her beş yılda bir gözden geçirilir. Bu kapsamda, yönetim planlaması sürecinde alanın mevcut durumu ve potansiyeli, geliştirilecek politikalara esas olmakta, alana yönelik bir vizyon tanımlanıp elde edilen bilgiler değerlendirilmekte, politika ve stratejiler belirlenmektedir. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nın oluşturulması sürecinde 23-25 Mayıs 2012 tarihlerinde Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi, Cumalıkızık Köyü 1. Strateji Arama Toplantıları, 27-28 Haziran 2012 tarihlerinde ise 2. Strateji Arama

Toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bursa Alan Başkanlığı tarafından davet edilen konu veya alan ile ilgili paydaşlar, toplantılarda değerli görüşlerini paylaşarak, sorunlara ortak çözüm bulmak amacı ile işbirliği yapmışlardır. Katılımcı bir çalışma yöntemi olan arama toplantıları sonucunda elde edilen veriler eylemleri oluşturma sürecinde temel oluşturmuştur.

Birinci Arama toplantılarında toplam 162 kişi olan paydaşlar kararı etkileyenler, karardan etkilenenler ve karar vericiler olarak, eşit şekilde üç ana gruba ayrılmıştır. Kararı etkileyenler grubunda akademisyenler, meslek odaları temsilcileri ve alanlarla ilgili dernek-kulüp temsilcileri yer almıştır. Karardan etkilenenler grubuna alanlarda yer alan oda-dernek-birlik-vakıf-kooperatif-hanların temsilcileri, mahalle muhtarları, alanda yaşayan ya da çalışan mülk sahipleri çağırılmıştır. Karar vericiler grubunda ise Valilik, Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyeleri, ilgili Kaymakamlıklar, Bursa İl Özel İdaresi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, BKVKBK, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İlçe Milli

Eğitim Müdürlükleri, İl Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, Uludağ Elektrik Dağıtım, Türk Telekom Bölge Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Bursa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, BEBKA, BUSKİ gibi resmi kurum yetkilileri davet edilmiştir. Bu aşamada, moderatörlerin yönlendirmesi ile birlikte, alanın mevcut konumunun tespiti ve paydaşların alan hakkındaki beklentileri belirlenmiştir. Belirlenen beklentiler dokuz konu başlığını ortaya çıkarmış olup, bu başlıklar şunlardır: Çevresel Düzen ve Yaşam Kalitesi, Eğitim ve Bilinçlendirme, Ekonomik Yapı, Koruma ve Planlama, Kültürel Yapı, Acil Durum, Risk ve Afet Yönetimi, Turizm ve Tanıtım, Ulaşım ve Erişilebilirlik, Yönetişel Yapı. İkinci Arama toplantılarına, yukarıda belirtilen dokuz konu başlığına göre tespit edilen uzmanlar ve ilk toplantılardaki katılımcılar arasından belirlenen kişiler davet edilerek, toplam 128 kişinin katılımı sağlanmış ve toplantılar iki gün sürmüştür. İkinci Arama toplantılarında daha önce söz konusu alanlar için Güçlü ve Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) analizlerinde ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda bölgeyi gelecekte etkileyecek eğilimler, hedefler, genel zaafılar, güçlü taraflar, stratejiler belirlenerek politikalar oluşturulmuştur. Bu süreçte ortaya çıkan veriler, Alan Yönetim Planı'nın hedeflerinin tanımlanmasında, stratejilerinin saptanmasında, misyon ve vizyonun belirlenmesinde önemli bir yönlendirici olmuştur. Strateji Arama Toplantıları'nın sonuçlarının Yönetim Planı'na veri oluşturmasından sonra **“Taslak Yönetim Planı”** ile ilgili görüş ve önerilerini almak üzere 7 Eylül 2012 tarihinde Bursa Alan Başkanlığı tarafından Danışma Kurulu Toplantısı yapılmıştır. Toplantı sonucunda Danışma Kurulu üyelerinin görüşleri doğrultusunda, Taslak Yönetim Planı 1. Revize çalışmaları Yönetim Planını hazırlayan uzman ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. 12 Ekim 2012 tarihinde

ise Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu toplantısı gerçekleştirilerek Kurul üyelerinin konu ile ilgili görüş ve önerileri alınmıştır. Bu doğrultuda Taslak Yönetim Planı 2. Revize çalışmaları da tamamlanmıştır. Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu üyeleri görüşleri doğrultusunda revize edilen **“Taslak Bursa Tarihi Alanları Yönetim Planı Ön Çalışması-2”**nin değerlendirilmesi için Şubat 2013 tarihinde 2. Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu Toplantısı yapılmıştır. Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu tarafından onaylandıktan sonra, **“Nihai Bursa Tarihi Alanları Yönetim Planı”**nın Haziran 2013'e kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teslim edilmesi gerekmektedir. Eylül 2012'de **“Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu”** adı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na iletilen taslak Adaylık Başvuru Dosyası, Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanları tarafından incelenmiş, dosya ayrıca UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne de iletilerek görüşleri alınmıştır. Bu süreçte önerilen revizyonlar tamamlanmış, **“Adaylık Dosyası”**, ekleri ve **“Yönetim Planı”**ndan oluşan Adaylık Başvuru Dosyası Ocak 2013 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teslim edilmiştir. Dünya Miras Listesi'ne girebilmek için bir ülke her yıl sadece bir kültürel, bir de doğal varlık ile başvuru yapabilmektedir. Bursa tüm bu özellikleri ve gelinen süreçle birlikte **“Bursa ve Cumalıkızık:Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu”** başlıklı dosyası ile 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmeyi hedeflemektedir.

KAYNAKLAR

Onur, Halil, “Tarihi Yarımada Alan Yönetimi Planı ve Koruma”, *Kargir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri II*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2010, 14-23. (whc.unesco.org/en/conventiontext) (whc.unesco.org/en/list) (www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-86043/dunya-miras-listesi.html) (www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-86086/dunya-miras-listesine-alinma-kriterleri.html) (www.mfa.gov.tr/unesco.tr.mfa) (www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/SOKM_TR.pdf)

TMMOB BURSA İL KOORDİNASYON KURULU

BURSA 4. KENT SEMPOZYUMU

BANT ÇÖZÜMLERİ

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sunucu – Açılış konuşmasını yapmak üzere TMMOB İKK Sekreteri Sayın Fikri Düşünceli'yi kürsüye davet ediyorum.

Fikri DÜŞÜNCELİ – (TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri)

Sayın genel başkan yardımcım, sayın milletvekilleri, sayın vali yardımcım, sayın TMMOB başkanı, sayın büyükşehir başkan vekili, değerli kurum temsilcileri, siyasi parti il temsilcileri, başkanları, değerli Oda başkanlarım, değerli meslektaşlarım, değerli konuklar, basınımızın değerli temsilcileri **Bursa 4. Kent Sempozyumu**'na hoş geldiniz.

TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu'nu oluşturan bizim değerlerimiz ve şahsım adına sizleri sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Bugün dördüncüsünü düzenlediğimiz Bursa Kent Sempozyumu'nun sizlerle buluşmasında emeği geçen, başta TMMOB Bursa İKK'na bağlı birimlerimizin yönetim ve düzenleme kurulu üyelerine, yürütme kurulu üyelerine, danışmanlar kurulu üyelerimize ve sempozyum sekreterimiz Sayın Zafer TAŞKESEN'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca sempozyumumuza bildiri sunarak katılan bilim ve meslek insanlarına yine panellerimizde panelist olarak görüşlerini bizlerle paylaşacak olan değerli panelistlerimize, çok ama çok teşekkür ediyorum. Keza bu sempozyumun kamuoyu ile buluşması için bizlere ekranlarını ve sayfalarını açan yerel televizyonlarımıza ve gazetelerimize, köşelerinde paylaşım yapan köşe yazarı gazetecilerimize ve hiçbir zaman bizi yalnız bırakmayan bugünlerde medyaya karşı oluşan tepkiyi sahada olduklarından dolayı haksızca kendilerine yönelmesine göğüs geren basın emekçisi dostlarımıza çok teşekkür ediyorum.

Bir teşekkür de sempozyumumuza katılarak bizleri onurlandıran siz değerli katılımcılara ediyorum. Değerli katılımcılar, bildiğiniz gibi TMMOB bağlı odalar olarak iki yıllık çalışma dönemimiz boyunca pek çok sempozyum, kongre, panel ve çalıştaylar gerçekleştiriyoruz. Ama TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu'na bağlı şube ve temsilcilikler olarak hep birlikte Bursa Kent Sempozyumu'nu gerçekleştiriyoruz. İki yılda bir gerçekleştirdiğimiz en önemli etkinliğimiz budur. Bursa Kent Sempozyumu adı altında; ilk ikisi **Bursa Kentine Çözümler**, üçüncüsü **Yaşanabilir Dirençli Kent Bursa** ana teması ile gerçekleştirildi. Bugün ve yarın 4. sü de **Kimliğini Arayan Kent Bursa** ana teması ile birlikte gerçekleştireceğiz. Bu sempozyumda ikisi panel olmak üzere toplam on oturumda 39 bildiri ile Bursa'mızın sorunlarını tespit edip bu sorunlara çözüm önerileri sunacağız.

Görüşlerini bizlerle paylaşan bilim ve meslek insanlarının, uzmanların görüşleri bu sempozyumda Bursa kamuoyuyla buluşarak görünür hale gelecek ve yerel seçimlere on aydan daha kısa bir süre kala, kentimizi yönetenlere ve yönetmeye aday olacaklara, kurumlarımıza, siyasi partilerimize önemli bir başvuru kaynağı olacağını ümit ediyorum. Değerli katılımcılar TMMOB Bursa 4. Kent Sempozyumu bu yıl ana tema olarak **Kent Kimliği** konusunu seçmiştir. Bir olgu ve kavram olarak son otuz yıldır gündemi epeyce meşgul eden kimlik konusu, kentlerin geleceği hakkında verilen kararın, yatırım önceliklerinin ve bu yönde üretilen söylem ve politikaların da önemli bir parçasıdır. Kimlik ve özelde kent kimliği olgusunun kavranmasındaki güçlükler, olgunun yerel politika alnındaki sığ ele alınışı ve bununla ilgili olarak kentsel rantları meşrulaştırma aracı olarak

kullanılması, TMMOB Bursa 4. Kent Sempozyumu'nda bu konunun etraflıca tartışılması kararına gerekçe oluşturulmuştur.

Bu amaçla, **Kent ve Kimlik** konulu panelimizi, açılış paneli olarak programladık. Değerli katılımcılar, bugün yaşadığımız kent sorunlarının ciddi bir bölümünü, siyaset sistemimize borçlu olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü halka ait olması gereken bir kenti seçim sonrasında belediye başkanlarının insafına bırakıyoruz. Bir anlamda kenti yaşam alanlarımızı seçilmiş belediye başkanlarına emanet ediyoruz. Belediye başkanları da çoğu zaman kent üzerinde kendi talep ve beklentilerini gerçekleştirme yoluna gidiyorlar. Belediye başkanları böyle bir davranış modeline yönelmeye teşvik eden unsurların başında öncelikle planlama sürecinin katılımcı olmayışı geliyor.

Bunu kamu kaynaklarındaki katılımı dışlayan süreç takip ediyor. Yerel yönetim plan ve bütçelerin halk tarafından denetlenmeyişi de eklenince, kentin başkanı emanet değil hibe edilmiş olduğu süreci doğrulanıyor.

Değerli katılımcılar bir kent, kendi sosyal aktörlerinin farkında olmalıdır. Bu aktörlerin kentin gelişim, değişim ve dönüşüm süreçlerinde doğrudan yer alması sağlamalıdır. Bunun sağlanamadığı durumlarda sağlıklı ve kimlikli kentler yaratmak, yaşam kalitesini yükseltmek olanaklı görünmüyor. Yukarıdaki tespitlerden de hareketle, kentlerimizin en önemli problemlerinden biri yönetim biçimi yani demokrasi konusudur. Buna vurgu yapmak için de diğer panelimizin konusunu **Kent ve Demokrasi** olarak belirledik. Kentte demokrasinin gelişmesinin tek yönlü çabalarla gelişebilecek bir olgu olmadığını düşünüyoruz. Bir başka deyişle, sadece yurttaşların ve sivil toplum kuruluşlarının ya da sadece yöneticilerinin çaba göstermesi yetmez. Her iki taraf da kentin paydaşı olduğunu benimsemeli ve buna uygun davranış modeli geliştirmelidir.

Yukarıda söylediğimiz ön koşul gerçekleşse bile kentte demokrasinin, katılımcılığın ve çoğulculuğun gerçekleşmesi garanti altına alınamaz. Bu amacın gerçekleştirebilmesi için uygun araçların ve mekanizmaların bulunması, yaratılması ve işletilmesi gerekir. Bu sempozyum gibi kenti konu alan kurultaylar, sempozyumlar bu amaçla kullanılabilecek mekanizmalardan birisidir. Sorun, bu sempozyumlardan çıkan sonuçların dikkate alınıp alınmadığıdır. Günlerdir ülkemizde yaşanan sıcak gelişmelerin başlangıcında kente ait, halka ait bir alanın, onların katılımının olmadığı bir karar sürecinin, halka dayatılması yer almaktadır. Artık halk bu yönetim biçimine direnerek kentine, yaşam alanlarına sahip çıkmaktadır. Direnmekte halklıdır. Çünkü kentimizde de pek çok proje halktan kaçırılarak uygulamaya konulmuş; Meslek Odalarının bu projeleri yargıya taşımasına ve kazanılmış yargı kararlarına rağmen bu uygulamalar devam edebilmiştir.

Değerli katılımcılar bu sempozyumda Bursa'nın şehirleşmesinden planlamasına, ulaşımından peyzajına, sanayisinden enerjisine, çevre sorunlarından turizmine, kentsel dönüşümünden depremselliğine, mimarisinden demokrasisine kadar detaylı bir şekilde tartışılacağı, sorunların ve çözümlerinin görünür hale geleceği Bursa 4. Kent Sempozyumu'nun ülkemize, kentimize ve halkımıza daha mutlu bir yaşamın kurulmasında yol gösterici olmasını diliyor, sözlerime burada son verirken hepinize tekrardan hoş geldiniz diyor, saygılarımı sunuyorum.

Sunucu Sayın Fikri DÜŞÜNCELİ'nin konuşması için teşekkür ediyoruz. Konuşmasını yapması için TMMOB Başkanı Sayın Mehmet SOĞANCI'yı kürsüye davet ediyorum.

Mehmet SOĞANCI (TMMOB Başkanı)

Sayın milletvekillerim, belediyemizin değerli temsilcisi, örgütümün çeşitli kademelerinde görev yapan yönetici arkadaşlarım, meslektaşlarım hepinizi bu ülkenin bugün sayısı dört yüz elli bine ulaşmış mühendisleri, mimarları, şehir plancıları adına, örgütüm TMMOB adına, yönetim kurulumuz adına ve tabi ki şahsım adına; sevgi saygı ve dostlukla selamlıyorum. Bugün burada Bursa'da bulunmaktan büyük bir mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum.

Birliğimiz adına bu etkinliğin sekretaryasını yürüten, Bursa İl Koordinasyon Kurulu Sekreterimiz Fikri kardeşimin şahsında, Bursa birimlerimizin yöneticilerine, çalışanlarına, bu sempozyumun düzenlemesinde emek veren bütün arkadaşlarıma ve görüşlerini bizimle paylaşacak olan bilim insanlarına, uzmanlarına, bu kürsüyü kullanacak olan herkese ve bu salona katılan herkese de öncelikle yönetim kurulumuz adına teşekkür ediyorum.

Evet sevgili arkadaşlar bu sempozyumumuzun yapılma tarihi, ülkemizin içinden geçtiği tarihi günlere denk geldi. Taksim Gezi Parkı'nda başlayan, yağmanın karşısına dikilen insanların vahşi polis saldırısı sonucu ortaya çıkan geniş halk tepkisi, bugün ülkenin dört bir yanını sarıp sarmaladı. Taksim Gezi Parkı'nın bilim, teknik ve hukuk kurallarını hiçe sayarak hazırlanmış bir proje ile talan edilmesi ve bunun karşısında demokratik tepkileri gösteren insanlara karşı gerçekleşen polis saldırısında bu yaşananlara, bu ülke gerçeğini hepimizin önüne açık bir şekilde bir kez daha serdi.

Bir yandan yıllara meydan okuyan ağaçların kökünden sökülmesi, bir yandan da insanlarımızı gaza boğan, çadırlarını aleve veren saldırganların görüntüleri, hafızalarımıza silinmeyecek şekilde yansıdı ve bugün de Türkiye'de halk artık sokakta. TMMOB ve bağlı Odaları yıllardır söylüyordu. Ortadan kaldırılmak istenen Taksim Gezi Parkı, İstanbul'un kentsel kimliğinde ve kentlerin belleğinde önemli bir yeri olan ve açık yeşil alan niteliği ile yoğun bir biçimde kullanılmayı sürdüren bir kamusal alandır. TMMOB tüm yağma projelerinde olduğu gibi Taksim Gezi Parkı'ndaki toplum ve kamu yararlarına aykırı projeye karşı da en başından itibaren gerek hukuksal, gerekse de kamuoyunun yaralatılmasında, aktif olarak yerini aldı. Bütün bunlar biliniyor.

Sevgili arkadaşlar *“her yer Taksim, her yer direniş”* sözünün bugün tüm ülkeye yayılmasının altında şüphesiz bir gerçek var. Taksim Gezi Parkı'nı yok etmek isteyen zihniyet, ülkenin her karesini aynı yağma ve talan cenderesine sokabilmek için mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı mesleklerini öldürmeye; toplum ve kamu yararları doğrultusunda hizmet yürüten Birliğimizi de torba yasalarıyla kaldırmaya çalışıyor. Yıllardır torba yasalarla hakları elinden alınanlar da, şimdi bu ülkede haklarına sahip çıkıyor. Baskıya ve zorbalığa karşı diz çökmeyeceğini sokakta, meydanda gösteriyor.

Bu ülkede eğitim; at torbaya. Torba yasası; at torbaya. Kıyılar, meralar, ormanlar kamu arazileri; at torbaya. İş güvencesi, toplu sözleşme; at torbaya. Sürgünler, kadrolaşmalar üniversitelerde bilimden ve bilimsel düşünceden yana olanları ayıklama operasyonları, üniversitelere polis daveti, Patriot füzeleri, füze savunma sistemleri ve savaşın eşiğine sürüklenme at torbaya.

Kendinden olmayanı terörist ilan etme, ülkeyi uluslararası teröristlerin cenneti haline getirme, küçük itirazları dahi katliamla, baskıyla susturma; at torbaya. Ama artık torbada küçük bir borçluk dahi kalmamış durumda. At torbaya sığmadı, torba patlayı verdi. Halk özellikle bu ülkenin geleceği olan gençler, itirazlarını her yerde yüksek sesle söylüyorlar. Bu ses halkların,

vicdanın ve insan olmanın sesidir. Halkın ılıdır, bu sese herkesin kulak vermesi gerekir. Komşu ülkelere ders vermeye kalkışanlar, önce halkın ve genliğın sokaklarda ve meydanlarda yüksek sesle söylediklerini duymalı ve görmelidir. Bu haklı itiraza karşı ülkenin her noktasında ağır yaralanmalar ve ölümlere sebep olan polis terörüne, bu ülkede son verilmelidir.

Sorumluları istifa etmelidir, gözaltına alınan sevgili kardeşlerim ivedilikle serbest bırakılmalıdır. Birliğimiz ve Birliğimizin kadroları, sokakları ve meydanları özgürleştiren bu ülkenin onurlu insanları ile de omuz omuzadır, yan yanadır, yan yana olmaya devam edecektir.

Sevgili arkadaşlar, biz bu sözleri bir Kent Sempozyumu'nun açılışında neden söylüyoruz? Hemen ifade edelim. Hepimiz biliyoruz ki bizim mesleğımız mühendislik, mimarlık, şehir plancılığı. Mesleğimiz, esas itibarıyla, bilim ve teknolojiyi insanla buluşturan bir meslek. Bizim rgtmz TMMOB. Odaların da öznesinde insanın olduğu bir mesleğın uygulayıcılarının rgt. İnsan odaklı olmasından dolayı bizim mesleğımız onurlu bir meslek. Ama bir o kadar da sorumluluğu olan bir meslek. Biz sorunlarımızın toplumun ve halkın sorunlarından ayrı tutulamayacağını biliyoruz. Sıkıntılı, sancılı, sorumlu bir ülkede yaşıyor olmanın, ki bunun adına açıkça AKP faşizmi dediğimiz bir dönemdir. Tüm sonuçları mühendis kimliğimiz ile birlikte, yurttaş kimliklerimiz dolayısıyla yine bizi buluyor. Bunun için yazdıklarımızın sonunda, kamuoyuna duyurularımızın sonunda, mutlaka *“kurtuluş yok tek başına ya hep beraber ya da hiç birimiz”* diyoruz.

Birliğimiz, meslek alanları ile ilgili gelişmelerin ve politikaların sosyal, siyasal ekonomik ve kültürel boyutlarını derinlemesine kavramak, yorumlamak ve toplumu bilgilendirmek zorundadır. Bu nedenle de Birliğimiz bütün yaşananların ve politikaların, toplum yararına düzenlenmesi için öneriler geliştiren. Bunların yaşama geçirilmesi için mücadele eder ve bunların gereği olarak da, en genel anlamda bağımsız ve demokratik bir Türkiye'nin yaratılması yönündeki çabalarına, bütünsel bir anlayışla ve etkinleştirenerek sürdürür.

İşte bu Kent Sempozyumları ve benzerleri, bir çalışma döneminde 200' aşıar bu ülkede yaptıklarımız. Ben bu çabalarımızın da gerçekleşmesine yönelik çabaların, önemli bir kesişme noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmalarımızda bilim insanların ve uzmanlarının yoğun emek harcayarak oluşturuğu bilgi, erişebilir ve ulaşılabilir olmaktadır. Bizce de paylaşılan bilgi, en değerli bilgi olmuştur. İşte bu gün de, bu anlayışla oluşturuğumuz bu sempozyumda bir aradayız.

Sevgili arkadaşlar Birliğimiz, kent sorunlarına ilişkin olarak, özellikle son 20 yıldır yerel yönetimler, kamu kaynaklarının dağılımı, afetler, evre, altyapı, ulaşım, konut, turizm, kentsel koruma, kentsel dönüşüm temalarında sorun tespitlerini ve üzüm önerilerini, bu salonlarda oluşturdıkları görüşleri ile kamuoyuna, siyasi karar vericilere, yerel ve merkezi siyasete sunmaktadır.

Son 3 dönemdir bu çalışmalarımıza, kentlerde düzenlediğimiz sempozyumları da ekledik. Kent sempozyumlarının, bunu burada özellikle Bursa'da altını çizmek durumundayım. İlk yaptığımız Bursa'dadır. Bursa'dan çıkan kıvılcımı bütün Türkiye'ye yaydık. Bugüne kadar geçtiğimiz bu 6 yıllık süreçte Adana, Ankara, İstanbul ve Mersin'de iki kez; Eskişehir, Bodrum, Denizli, Samsun, İzmir, Aydın, Edirne, Diyarbakır, Kırklareli, Van, Batman, Gaziantep, Balıkesir, Antalya, Kocaeli, Zonguldak, Edirne, Trabzon, Manisa, Konya, Hatay ve Çanakkale bir kez gerçekleştirdik. Bursa'da dördüncüsünü gerçekleştiriyoruz.

Türkiye'de, dünyada neo-liberal iktisat sisteminin “*yeni dünya düzeni*” söyledikleri sistemin, en çok uygulamalarının vurduğu yerlerin, kentler olduğunu hepimiz biliyoruz. TMMOB, insanına karşı olan sorumluluk gereği ile de, bu büyük fotoğrafın elde edilebilmesi için, bu kent sempozyumlarını düzenlemeye devam edecektir. Onun için de çok önemsiyoruz, bizim bu etkinliklerimizde kentlerin mevcut durum tespitleri yapılırken, aynı zamanda bu tespitten yola çıkarak, *nasıl bir kent istiyorum?* sorusuna da, kentte yaşayanlarla birlikte yanıt arıyoruz.

Birliğimiz, kent yaşamını ilgilendiren imar, kültür ve turizm, çevre, kamu yönetimi ve yerel yönetim sistemini düzenleyen yasaların eksiklik ve yetersizliklerinden bahsederken; insan sağlığı, doğal çevre, insan hakları, kentli hakları, katılım, yaşanabilirlik gibi kavramlara referans vermektedir. Birliğin uzunca bir süredir, değişik kentlerimize düzenlediği kent sempozyumları, aslında göstermiştir ki ülkemiz kentleri, çağdaş toplumlara yakışır bir şekilde yönetilememektedir. Kentlerde sağlık, çevre, altyapı, ulaşım, barınma, ısınma, eğitim, kültür ve benzeri bir çok konuda sorunlar yaşanmaktadır. Diğer yandan kentlerimiz deprem sel heyelan ve yangın gibi afetlere de hazırlıklı değildir. Ülkemizde yerel yönetimler alanında özellikle 12 eylül faşizmi ve takip eden yıllarda yapılan yasal düzenlemelerde, yerel idarelerce yapılan hizmetlerde, *kamu yararı önceliği* sürekli ihmal edilmiştir. Yıllar içinde kentlerin imar, planlama, altyapı, ulaşım, çöp, su gibi temel konulardaki sorunları çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Yerel yönetimler, ekonomik ve toplumsal politikaların önemli bir uygulama alanını oluşturmaktadır. Siyaset ve sermaye kesimlerinin bu ilgisi maalesef, kent mekanına ve kentsel yaşama olumlu yönde yansımamaktadır.

Kentlerde yaşayanlar eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel haklardan yoksun bırakılırken; sosyal donatı ve teknik alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında, kullanılması gereken hazine arazileri gibi kamusal varlıklarımız özelleştirmelerle birilerinin hizmetine sunulmaktadır. Bununla birlikte kentsel altyapı, ulaşım, eğitim, kültür, sağlık, çevre ve benzeri alanlarda temel kamu hizmetleri ticarileştirilmekte, kamusal kaynaklarımız bir avuç azınlığa aktarılmaktadır.

Emekçilerin, yoksulların ve tüm ezilenlerin sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamdan tümüyle dışlandığı, yıkıcı bir ortamda da yoksulluk ve açlık kentlerimizi sarmalamaktadır. Birliğimiz kentlerimizde var olan sorunlarımızın aşılması, sağlıklı kentsel çevrelerin oluşturulması, kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi doğrultusunda, toplumun büyük bölümünü dışlayan, halkın katılım ve denetimine kapalı, yerel yönetim biçiminin aşılmasını, kent halkının ve meslek örgütlerinin demokratik katılımı ve denetimini sağlayacak bir anlayışın geliştirilmesini öncelikli ve temel gerek olarak ortaya koymaktadır. Bu düşüncelerimizi burada iki gün sonunda, hep birlikte bu sorunu ortaya koyunca, *Sonuç Bildirgesi* ile çeşitleneceğine, gelişeceğine, büyüyeceğine çok inanıyorum.

Katılımınızdan dolayı, verdiğiniz güçten dolayı, örgütüm adına hepinize bir kere daha teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Sunucu -Sayın Mehmet SOĞANCI'ya konuşması için teşekkür ediyoruz.

Şimdi açılışımıza şeref veren değerli konuklarımızı tanıtıyorum 58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul YALÇINBAYIR, CHP Genel Başkan Yardımcısı Sayın Gökhan GÜNAYDIN, CHP milletvekillerimiz Sayın İlhan DEMİRÖZ, Sayın Aykan ERDEMİR Sayın Haluk İRGAN, Bursa Kent Konseyi Başkanı Sayın Semih PALA, Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Mustafa ALTIN, Bursa Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanı sayın Bahaddin KUŞOĞLU, Bursa İl Özel İdaresi Sağlık ve Çevre Daire Başkanı Sayın Haluk BİLGESÖY, Bursa Büyükşehir Bilgi İşlem

Dairesi Başkanı Sayın Kemal ALİOĞLU, Bursa Büyükşehir Belediyesi Deprem Risk Yönetim Daire Başkanı Sayın Fehmi ÖKTEM, CHP İl Başkanı Sayın Metin ÇELİK, MHP İl Başkanı Vekili Sayın Sabri ATLIOĞLU, DSP İl Başkanı Sayın Necmettin ŞENGÜL, Doğader Başkanı Sayın Murat DEMİR, sempozyumumuza hoş geldiniz, açılışımıza onur verdiğiniz.

Açılışımıza katılamayıp bize telgraflarıyla destekleyen katılımcılarımızı aktarıyorum; AKP Bursa Milletvekilleri AKP MGK Üyesi Sayın Canan CANDEMİR ÇELİK, Avukat Sayın İsmet SU, Sayın Mustafa Kemal ŞERBETÇİOĞLU, Sayın Hakan ÇAVUŞOĞLU, Avukat Sayın İsmail AYDIN, Sayın Bedrettin YILDIRIM, CHP Bursa Milletvekili Sayın Sena KALELİ, MHP Bursa Milletvekili ve MHP Genel Sekreteri Sayın İsmet BÜYÜKATAMAN, Gürsu Belediye Başkanı Sayın Orhan ÖZCÜ.

Konuşmasını yapmak üzere CHP Bursa Milletvekili Sayın İlhan DEMİRÖZ'ü kürsüye davet ediyorum.

İlhan DEMİRÖZ - (CHP Bursa Milletvekili)

Sayın bakanım, sayın genel başkan yardımcım, çok değerli milletvekili arkadaşlarım, TMMOB'nin değerli başkanları, çok değerli il başkanım, değerli Oda başkanlarım, kamuda beraber çalışmaktan onur duyduğum çok değerli mesai arkadaşlarım, Doğader'in çok değerli başkanı, sevgili arkadaşlar 4. Kent Sempozyumu'nda Bursa'da burada bulunmaktan mutlu olduğumu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum. Hepinizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlar dün, özgürlük ve barış meydanında dışarıda konuştum. Bugün bu güzel salonda bir sempozyumun açılışında konuşuyorum. Gerçekten oldukça mutluyum. Bu arada değerli TMMOB Bursa İKK Sekreteri Fikri Düşünceli gibi, ben de sözlerime teşekkürle başlamak istiyorum. Çünkü buranın temel açılışında beraber olduğumuzu ama bu tesislerin gerçekleşmesinde, BAOB yerleşkesinin bu hale gelmesinde, bize çok büyük katkı veren, çok değerli o dönemki Ziraat Mühendisleri Odası Genel Başkanı Sayın Doç. Dr. Gökhan GÜNAYDIN'a, TMMOB'nin çok değerli başkanı Sayın Mehmet SOĞANCI'ya huzurlarınızda gerçekten teşekkür etmek istiyorum. Hatırlıyorum 2009'da TMMOB Bursa İKK Sekreteriydim. Ziraat Mühendisleri Odası değerli başkanı, 2. başkanı hep beraber onların destekleriyle, o dönem Kent Sempozyumu'nu, 6-7 Mart 2009'da Buttim Bursa Tekstil Uluslararası Fuar Merkezi'nde yapmıştık. O günlere baktığım zaman, bugünlere gelişte emeği olan tüm Oda başkanlarımı, Meslek Odasının çok değerli üyelerini kutluyorum.

Çünkü bizim, nerelerden nerelere geldiğimizi de bilmemiz gerekiyor. Zannediyorum çok fazla değerli konuşmacı var bundan sonra da paneller var. Sözlerimi fazla uzatmak istemiyorum ama söylemek istediğim şeylerin kıymetinin bilinmesi gerekir.

Yerel yöneticilerin, sorunların çözümünde bu binalarda fikir veren, ışık saçan, onlara yol gösteren bu değerli Meslek Odalarına kulak vermeleri gerektiğini, bir kez daha altını çizerek ifade ediyorum. Eğer bu Odalardan gelen seslere kulak vermezlerse, buranın önünde gördüğümüz *Kimliğini Arayan Kent Bursa*'ya lütfen baksınlar.

Eğer biz Bursa'mıza, tüm Meslek Odalarına ne kadar sahip çıkarsak, o derece sağlıklı, o derece planlı, o derece kent bilincine ulaşarak gelişir. Değerli arkadaşlar ben şanslı bir milletvekiliyim, çünkü Meslek Odasından geliyorum ve Meslek Odalarımızın değerli başkanlarının tüm seslerini, tüm onlardan aldığım bilgileri, TBMM'de seslendirmekten de

onur duyuyorum, gurur duyuyorum. Bana bu konuda ve her konuda destek veren Meslek Odası başkanlarıma, huzurlarınızda bir kez daha teşekkür ediyorum. Bu sempozyumun hazırlamasında emeği geçen başta TMMOB Bursa İKK Sekreteri Fikri DÜŞÜNCELİ olmak üzere, tüm Meslek Odalarını, tüm çalışanlarını, tüm emek verenlerini kutluyorum, hepinize saygı ve sevgilerimi sunuyorum. Sağ olun, var olun.

Sunucu –Sayın İlhan DEMİRÖZ’e konuşması için teşekkür ediyoruz. Konuşmasını yapmak üzere CHP Bursa Milletvekili Sayın Aykan ERDEMİR’i kürsüye davet ediyorum.

Aykan ERDEMİR - (CHP Bursa Milletvekili)

Sayın bakanım, TMMOB’un değerli yönetim kurulu başkanı ve değerli bileşenleri, Sayın protokol, kent paydaşlarımız, gençlerimiz ve genç kalanlarımız, hepinizi saygı ve sevgi ile selamlıyorum. 4 ana başlıkta ama çok hızlı bir şekilde kentin üzerinden gelin geçelim.

Birincisi **Kent Hakkı**; bugün Türkiye’nin 81 ilinde tartışılan bir konu, kentte hakkı çiğnenenlerin, kent hakkı için, kentin yönetimine katılım hakkı için, kente yaşam hakkı için, nitelikli yaşam hakkı için dile getirdikleri talepler.

İkincisi **Kent Özgürlükleri**; Türkiye’de %110 kapasite ile dolu olan cezaevlerini bir anlamda Türkiye’nin 81 iline, kentin kendisine yaymak isteyenlere karşı, kenti özgür bir mekan kılmak isteyenlerin hali.

Üçüncüsü **Kentin Sorumlulukları**; Evet kent; merkezi hükümete, devlete ve yerel yönetimlere belli yükümlülükler getiriyor ama aynı zamanda kent bileşenlerine, kent paydaşlarına belli sorumluluklar getiriyor. Son günlerde bir kez daha gördük ki, kentin sorumluluklarını yalnızca görmüş geçirmişler, yaşlılar, deneyimliler değil, gençler de gayet iyi idrak ediyor ve kentin sorumlu bir bireyi olarak temizliğinden, çevresine, kültür mirasının korunmasına, kentin eşit paylaşımına kadar sorumluluklarına sahip çıkıyor.

Son olarak da bütün bunların bir araya geldiği **Kentin Yönetişimi**. Türkiye’nin kanayan yarası hükmedilen ama asla ve asla yönetişimi sağlanamayan kentlerimiz işte bu 4 maddeyi, ben inanıyorum ki 4. Bursa Kent Sempozyumu’nda gayet içerikli ve nitelikli bir şekilde paylaşacağız, tartışacağız, öğreneceğiz ve Türkiye’de çok ihmal edilen bir süreci gerçekleştireceğiz, dinlemeye ve anlamaya çalışacağız ve umuyorum ki 4. Kent Sempozyumu’ndan çıkardığımız derslerle şöyle denilecek; *Doğanbey ucubesini bir kere yaşıdıysak sana yazıklar olsun. Doğanbey ucubesini ikinci kez yaşarsak bana yazıklar olsun.*

İşte umuyorum ki 4. Kent Sempozyumu’ndan sonra Doğanbey ucubesini ve ucubelerini, Bursa bir daha asla yaşamayacak, ki ileride şöyle aynaya baktığımızda 2. kez yaşadık bana yazıklar olsun demeyeceğiz. Kentimize sahip çıkıyoruz, yaşamamıza, hakkımıza ve özgürlüklerimize sahip çıkıyoruz. Bu yolda kolu kanadı kırılmaya çalışılsa da yetkileri alınmaya çalışılsa da, kapıkulu bir örgüt yapılmaya çalışılsa da, hiçbir zaman teslim olmayan ve olmayacak TMMOB’a, Bursa bileşenlerine, İKK’ya teşekkürlerimizi, sevgilerimizi, saygılarımızı iletiyoruz. Bursa adına da gençlere ve genç kalanlara teşekkür ediyoruz, sağ olun.

Sunucu – Sayın Aykan ERDEMİR’e konuşması için teşekkür ediyoruz, konuşmasını yapmak üzere CHP İstanbul Milletvekili Sayın Haluk EYİDOĞAN’ı kürsüye davet ediyorum.

Haluk EYİDOĞAN (CHP İstanbul Millitvekili)

Sayın bakanım, değerli milletvekilleri, değerli TMMOB başkanı, TMMOB'un değerli üyeleri, değerli Bursalılar, bayanlar, baylar. Bir İstanbul milletvekilinin, Bursa'yla ilgili kent sempozyumunda ne işi var? En azından konuşmacı olarak. Tabi konuşmacı olarak beni buraya davet edenlere çok teşekkür ediyorum. Aslında Bursa'ya elinden geldiğince hizmet etmiş bir yerbilimciyim. 92'den bu yana Bursa'da çok sayıda çalışmalar yaptık. Kendim ve ekibimle İstanbul Teknik Üniversitesi hocalarıyla, yabancı bilim adamlarıyla, özellikle Bursa'nın depremleri konusunda çok çalıştık. Aslında diğer hocalarımızla da, diğer üniversitelerle Bursa'nın kimliğini oluşturan jeotermal potansiyeliyle ilgili çok ayrıntılarda bulunduk.

Çok değerli katılımcılar 4. sü yapılan bu kent sempozyumunun, aslında birincisinden bu yana tartışılan sorunları, ilgili Odalar ve uzmanlar tarafından önerilen çözümleri karşılaştırdığımızda, aslında çok fazla değişmiyor. Günler, yani bazı sorunlar kronikleşerek 4. Kent Sempozyumu'na kadar geldi. Bunları tabi biraz öncede ifade ettiğim gibi, mesleğim gereği ve şimdi de milletvekili olarak takip ediyorum şahsen.

Bu konulardan bir tanesi de Bursa'nın afet riskleri açısından, özellikle deprem açısından tehlike ve riskleri. Bursa, içinden fay geçen, ciddi bir deprem fayı geçen, bir kent. İstanbul'un içinden geçmiyor. İstanbul'un uzağından geçiyor Marmara Denizi'nden geçiyor tehlikeli fay ama Bursa'nın içinden geçiyor. Son olarak Bursa'da yapılan bir 1/100.000'lik çevre düzeni planı ki önemli bir altlıktır, bir çok üniversiteden katılım olmuştur ve eksiği olabilir, eleştirecek yerleri olabilir ama 1/100.000'lik Bursa'nın Anayasası olarak adlandırabilecek planılara, siyasetçilere yerel yönetimcilere yol gösterebilecek, herkese yol gösterebilecek bir altlık oluşturuldu.

Tabi o altlık, Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın önünde. 1/100.000'lik Bursa'nın geleceğine yönelik planlama Anayasası olan, bu 1/100.000'lik plan şu anda Çevre Şehircilik Bakanlığı önünde onay bekliyor. Diyeceksiniz ki burada bilim adamlarının imzasıyla çıkan şekli ile mi? Acaba bankın önünde, onu tabi bilemiyorum. Bu önümüzdeki günlerde bunları, buradaki katılımcılar, bilim adamları tartışacaklar. Şunu söylemek istiyorum. İstanbul'da da 1/100.000'lik çevre düzeni planı yaptık. Tartışıldı, ortaya bir şey çıktı ve çöpe atıldı. Anakent Belediyesi'nden oy birliğiyle çıkmış İstanbul 1/100.000'lik çevre düzeni planı, çöpe atıldı. Milyonlarca dolar harcandı. 400 tane bilim insanı çalıştı, üniversitelerden araştırmacılar çalıştı ve geline nokta konuyu bilmeyen birkaç siyasi iradenin, başta hükümetin Başbakanı, kendi algılaması ya da bilgisi ya da kendisine empoze edilen bazı yaklaşımlarla, İstanbul'un Büyükşehir Belediyesi'nden oy birliği ile çıkan, bilim insanlarının imzası olan o çevre düzeni planını çöpe attı. Bambaşka bir İstanbul tasarımını ekliyor.

Dolayısıyla geline noktada gördük ki, özellikle sanki konuyla hiç ilgilenmiyormuş gibi duran bazı vatandaşlar ve özellikle gençler, konuyla hiç ilgilenmiyormuş gibi görünen gençler, Taksim Gezi Parkı olayından sonra, bu konuya ne kadar hassas olduklarını açıkça göstermişlerdir ve bu hassasiyet de sürmektedir. Bu nedenle, bu sempozyumların ortaya koyduğu sorunların ve önerilerin, çözümlerin mutlaka toplumun her kesimine aktarılmasının, bir şekilde yolunu bulmamız gerekiyor. Bu konuda da çok değerli basın mensuplarımıza, basın ve yayın organlarına, çok önemli görevler düşüyor. Bursa'ya 1992'den beri geliyorum. Ondan önce de öğrenci iken geliyordum ve Bursa'nın yeşilini, doğasını, kültürel ve tarihi doğal kimliğini adım adım nasıl kaybettiğini izledim. Özellikle şu gördüğünüz fotoğrafı, bir sayın vekilimiz ucube dedi haklı, bunu da TBMM'de kürsüden şu gördüğünüz fotoğrafı özellikle gösterdim. Çok acı bir olaydır, tekerrür olmamasını diliyorum. Bu konuda

Bursalıların bütün kurumlarıyla, STK'larıyla, siyasetçileriyle, halkıyla, gençleriyle bunun tekerrür etmemesi konusunda hassasiyet göstereceğinden eminim, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Sunucu - Sayın Haluk EYİDOĞAN'a konuşması için teşekkür ediyoruz, konuşmasını yapmak üzere CHP Genel Başkan Yardımcısı Sayın Gökhan GÜNAYDIN'I kürsüye davet ediyorum.

Gökhan GÜNAYDIN - (CHP Genel Başkan Yardımcısı)

Sayın bakanım, değerli milletvekili arkadaşlarım, TMMOB'nin değerli yönetim kurulu başkanım, Oda başkanlarımız, Şube başkanlarımız, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin değerli yöneticileri, demokratik kitle örgütlerinin, meslek kuruluşlarının sevgili başkan ve yöneticileri, mühendisler, mimarlar, şehir plancıları hepinizi sizlerle beraber olmaktan dolayı duyduğum mutlulukla ve saygıyla başlangıçta selamlıyorum.

Bursa'da 4. Kent Sempozyumu'nda, yerel seçimlere 10 ay kala bir zaman diliminde, bu toplantıda beraber olmayı önemsemek gerekir. Çünkü buraya bir birikim akacak, hem Türkiye'nin dört bir tarafından gelen, hem de Bursa'da yaşayan mimar, mühendis ve şehir plancısı, Türkiye'ye ilişkin ve Bursa kentine ilişkin düşüncelerini burada kristalize edecekler. Dolayısıyla burası yararlanılması gereken bir alan olarak görülmelidir. Bursa milletvekillerimizin önemli bir bölümünün buraya ilgi göstermemiş olmasını birazcık hayretle karşıladığımı ifade etmek isterim. Çünkü bilginin sağcısı solcusu olmaz, paylaşıldıkça azalmayan tek şey bilgidir. Dolayısıyla buralarda hep beraber olabilmek lazım. Önce bunun altını çizmek istiyorum.

Ne istedik? Yaşamdan evrenden ne istedik? Daha çok üreten, adil paylaşılan, doğaya ve tarihe saygılı olan, insan haklarına saygılı olan, özgür ve demokrat, ülkelerde ve dünyada hep beraber dostça, kardeşlik içerisinde, barış içerisinde yaşayalım istedik. Bu kuşkusuz saf bir dille olmaz. Dünya düzeni denilen şeyin, sizin ülkenize biçtiği rolün, sizin taleplerinizin yaşama geçmesi ile doğrudan ilintili olduğunu hep beraber biliyoruz. Ben başlangıçta kaba bir rakam vereyim, Türkiye acaba dış ticaretten dengesini nasıl kurgulayabiliyor? Sevgili dostlarım ortalama bir yılda, Türkiye ortalama bir yılda, haftada 2 milyar dolar dış ticaret açığı veren bir ülkedir.

Yani bu, ortalama bir yılda 100 milyar doların üzerinde dış ticaret açığından söz etmek anlamına gelir. Rakamlarla konuştuğumuz zaman, nutukların önemi azalır. Rakamlar gerçeğin üzerindeki perdeyi çeker alırlar. O halde biz, ithalat-ihracat dengemiz arasında bu kadar büyük bir fark varsa, bunun nedenlerini araştırmak, sorgulamak zorundayız. Türkiye yüksek faiz ve düşük kur politikasıyla memleketi ithalat cenneti haline getirirken, içeride üreteni cezalandıran bir iktisat politikası izlemektedir. Peki bu açık nasıl fonlanmaktadır? Yine rakamlar açık. Türkiye'nin sıcak ve daimi bir paraya, yani dış borca ihtiyacı vardır. Peki bu para Brezilya'ya ya da Hindistan'a değil de, neden Türkiye'ye yönelsin? Onun için kendinize benzeyen ülkelere göre, onlara çok fiyakalı bir ad vermişler artık. *Gelişen piyasalar* diyorlar. Onlara göre *“daha yüksek faiz vermelisiniz ve o gelen paranın da istikrarını sağlamalısınız.”* Bunların tamamını tırnak içinde kullanıyorum. Peki sevgili dostlarım nereye kadar? Temel soru budur, nereye kadar?

Bu memleket 500 milyar doların üzerinde dış borç yapmış bir memlekettir ve bunun %80'i son 10 yıl içersinde yapılmıştır. Bakın rakam veriyorum, bu rakamların tamamı denetlenmeye açık rakamlardır ve mutlaka da denetlenmelidir. Nereye kadar sorusunun cevabı artık çoktan

duvara dayandık şeklinde verilmelidir. Türkiye ithalatı çağıran bir ihracat yapısına sahiptir. Çünkü bu memleket artık ara malı ve yatırım malı üretememektedir. Türkiye'nin ara malı ve yatırım malı üreten, kamu iktisadı teşebbüsleri özelleştirilmiş, peşkeş çekilmiş ve üretim güçleri önemli ölçüde kırılmıştır. Dolayısıyla ihracat demek, giderek artan ölçüde ithalat demektir. Ekonominin ısınması demek, dış ticaret açığının artması ve cari açığın artması demektir. Biz Bursa'dayız bir sanayii kaydırmacılık sözcüğünü hepimiz kullanmalıyız. Eğer bir Kent Sempozyumu yapıyor isek bu, dünya düzeni dediğimiz şeyden başlayarak buralara gelmemiz gerekir. Sanayii kaydırmacılık, artık merkez ülkeler tekstil işinden vazgeçtiler neden? İngiltere, Fransa, Amerika artık tekstille uğraşmıyor da, neden tekstili tırnak içersinde "gelişen piyasalara devrediyor"? Çünkü size şunu söylüyorlar; *Hamburg'da ya da New York'ta 60 dolara satılacak bir bornozun pamuğunu sen üreteceksin, ipliğini sen çekeceksin, sen boyayacaksın, kumaşa sen çevireceksin, bornoza sen biçeceksin, üstüne damgasını vuracaksın, Bursa'da nereden ihraç edeceksen o limana göndereceksin ve fob şeklinde Hamburg limanına teslim edeceksin. Üzerine 60 dolar markasını koyacağım, etiketini koyacağım ama ben sana buradan yalnızca 10 dolar vericeğim. Bak bana eğer işçi hakkı dersen, bana eğer asgari ücret dersen, bana eğer doğa kirliliği, çevre kirliliği dersen, Hindistan var kardeşim, Pakistan var, Endonezya, Çin var. Bak oralarda ürettiririm, meta zincirlerine bile dahil etmem seni.*

Dolayısıyla eğer biz tekstil sektörünün, sanayimizin yarısını oluşturduğundan bahse ediyor isek, o zaman bu meta zincirlerinden ve bunun bize devredilmiş bir kirli sanayi olduğundan da bahsetmek zorundayız. Otomotiv sanayinin Türkiye'deki kalbi Bursa. Lütfen aklımızı açarak, vicdanımızı açarak değerlendirelim. Türkiye'deki otomotiv sanayinin ARGE kullanma oranı, kendisinin ürettiği parçayı kullanma oranı yüzde kaçtır? Güney Kore'nin marka üretip, bütün dünyaya saldırdığı bir evrende Türkiye, Anadollardan başlayıp bugün de devam eden montaj sanayisini daha ne kadar yürütecektir?

Ya da bir başka şeyden söz edeyim size; herkes müthiş övünüyor, taşa toprağa dayalı bir sanayide, Türkiye dünya birincisi oldu. Dünya'nın en iyi fayanslarını, mozaik her neyse işte onları, yer kaplama malzemelerini biz ürettiyormuşuz. Peki rakamlara bakın 1960'ta Dünya birincisi İngiltere'ydi. Bugün İngiltere hiç üretmiyor, sebebi ne? İngiltere yapamıyor da mı, biz devreye girdik, yapmaya başladık? Onlar çimento üretemiyor da mı, biz Dünyanın en çok çimento üreten ikinci, üçüncü ülkesi haline geldik? Bütün bunları sorguladığımızda şunları görüyoruz. Sanayii kayırmacılık düzeni, Türkiye'ye taşeron ve kirli sanayi rolü biçmektedir. Ve bu dibe doğru yarışmaya, kentleri zorlamaktadır. Çünkü diyor ki Bursa'ya; *sen buna razı olmazsan, Denizli'ye kayar. Deniz'li razı olmazsa Maraş'a gider. Maraş da razı olmazsa Van'a gider. Van'dan, Hakkari'den başka yer yok. Oradan nereye uçar? Oradan Pakistan'a, Hindistan'a, Endonezya'ya uçar. Koşul ne? Kendinde tutabilmek için dibe doğru yarışacaksın. %50'lik kayıp dışılık yetmez, daha fazla kayıp dışılık olacaksın. Her nehrin kirlenmesi yetmez, bütün nehirlerini kirleteceksin.*

Sevgili dostlarım bir açış konuşması için uzunca sayılabilecek bu ön konuşmayı neden yaptığımı söyleyim. Bugün Taksim'de 12 ağaç için mücadele ediyorlar diyenlere, benim sözüm şudur; biz yıllarca bu memlekette kayıp-kaçak oranı %13-%14 iken ve yaptığımız bütün HES'lerle Türkiye'nin elektrik ihtiyacının ancak %4'ünü karşılayabilecekken 4.000 HES ve mikro HES planlayarak doğayı talan eden bu düzenin karşısında hep beraber durmadık mı? Yuvarlak Çayı'nda ya da Fındıklı'da derelerin başında bekleyen 70 yaşındaki kadınları, gelsinler dalsınlar da bakayım göreyim diyen insanları, ne çabuk unuttuk? Ancak Taksim'de mi olması gerekiyor bir doğa mücadelesinin görünür olması için? Ya da Türkiye'de küçücük yarımadalara 4 tane termik santrali sıkıştırmaya çalışıp da orayı

yaşanamaz hale getirenleri, meraları yapılaşmaya açanları, tarım alanlarımızı, ormanlarımızı ranta teslim edenleri ve buna yönelik mücadeleyi, mücadele edenleri unuttuk mu? Hemen yanı başımızda Yalova var. Yalova'nın 10.000 dönümlük TİGEM'i var. TİGEM'in arazisi daha o alan TİGEM'de iken, Dubai İslam Kalkınma Bankası ile yaptıkları bir protokolle, oraya devrettiler. Dava açtık ve kazandık. Dedik ki orası, bu bölgenin tek nefes alabileceği yerdir, tohum üreten yerdir. Burayı biz korumak istiyoruz. Davayı kazandık. Yüksek Planlama Kurulu bir ay sonra bizimle dalga geçecek bir karar daha üretti, dedi ki peki TİGEM'i korumak mı istiyorsunuz? Burada TİGEM'in 3 katlı bir binası var, buraya dokunmuyoruz, geriye kalan arazilerin tamamını özelleştirme açıyoruz. Sanki biz 3 katlı binayı korumaya çalışıyormuşuz gibi. Sonra bir akıllılık daha yaptılar. O 10.000 dönümün %3'ünü Yalova Üniversitesi'ne devrettiler.

Rektör yardımcısı yanıma geldi. Ben Oda başkanı iken dedi ki, *Başkanım siz de akademisyensiniz buraya üniversite yapacağız. Bu davanızı geri çekin ki Yalova bir üniversiteye kavuşsun.* Dedim ki, *gidin ben arkadaşlarımı ikna ederim. 10.000 dönümün %3'ünde üniversite yaparsanız, sadece o bölümü üniversiteye tahsis edin. Ben arkadaşlarımdan rica edeceğim, davayı çektireceğim, ama %3'ü için %97'sinin de katledilmesine biz razı olamayız.* Ve bu ülkeyi yöneten Başbakan, 2011 Haziran'ında Yalova da yaptığı konuşmada; *Ey Yalovalılar sizin neden bir üniversiteniz yok biliyor musunuz? Bunun sebebi CHP milletvekilidir* diyebildi. Yani biz bıraksaydık o 10.000 dönüm, şimdiye çoktan taşlaşmış, betonlaşmış olacaktı.

Türkiye'de doğa mücadelesinin, sadece yeşili korumaktan ibaret olmadığını görmek zorundayız. Afet alanlarında kentsel dönüşüm yasasını unutmayın! Ne dediler bize? *Türkiye'nin 19 milyonluk yapı stokundan 7 milyonunu yıkacağız* dediler. *Bunun için 500 milyar dolar kaynağa ihtiyacımız var ve bu kaynağa 2B'den gelen gelirlerle karşılayacağız* dediler. Türkiye'nin sorunu matematik bilimini unutmaması, arkadaşlar çünkü 2B den elde edilebilecek toplam gelir 10 milyar lira bile değil. Peki ne yapmayı istiyorlar? Bakana öyle bir yetki vermişler ki Erdoğan BAYRAKTAR, bir yeri rezerv alanı olarak ilan etmişse, koruyucu 13 yasanın hiçbir hükmü yoktur. Dilediği tarihi eseri yıkıp, üzerine TOKİ yapabilir. Biz buna **yasa** diyoruz. İşte bu dayatma anlayışı, bu kentlerde ve merkezi hükümetlerde katılımı tamamen önleyen ve yasama, yürütme, yargı erkleri arasındaki dengeyi sıfırlayıp tek kişinin sözü üzerinden memleketi idare etmeye yönelik anlayış, toplumu bu noktaya getirmiştir.

Ben Taksim Gezi Parkı'ndan başlayan ve 50 ilimize yayılan direniş hareketini ve orada göğüslerini, ciğerlerini ölçsüz kullanılan biber gazına siper eden gençlerimizi ve kardeşlerimizi selamlıyorum ve Türkiye çok daha iyisine layıktır diyorum. Sağ olun, var olun.

SUNUCU – Sayın Gökhan GÜNAYDIN'a konuşması için teşekkür ediyoruz. Bugün saat 19:00'da gerçekleştirilecek olan açılış kokteylimiz, Taksim Gezi Parkı'nda başlayan ve tüm ülkeye yayılan eylemler nedeniyle iptal edilmiştir. Açılış törenimiz sona ermiştir, kahve arasından sonra **Kent ve Kimlik** konulu panelimize bu salonda oturumlarımıza devam edeceğiz.

KENT VE KİMLİK PANELİ

Fikri DÜŞÜNCELİ - TMMOB Bursa İKK Sekreteri (Oturma Başkanı)

İlk panelistimiz Sayın Oktay EKİNCİ. 1952 Balıkesir doğumlu, 1969 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nde başladığı öğrenimini, Yüksek Lisans derslerinde Şehircilik Ana Bilim Dalı programlarını da tamamlayarak, yüksek mimar olarak mezun oldu. Mezuniyetten sonra 1978 yılında Muğla Belediyesi'nde Mimar olarak görevine başladı. Mimarlar Odası'nda yöneticilik görevlerine 1978'de Muğla Temsilcisi olarak başlayan Oktay EKİNCİ, 1. Dönem Genel Başkan Yardımcılığı, 2. Dönem İstanbul Büyük Kent Şubesi Başkanlığı, 1998-2000 dönemi, 2004-2006 yıllarında da Genel Başkanlık görevini yaptıktan sonra, 25 yılı aşkın aktif Meslek Odası yöneticiliğini kendi isteği ile noktaladı.

1993'ten bu yana, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge Planlama Bölümü'nde, 2010'dan bu yana da Bahçeşehir Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencilerine Kentsel Kimlik Planlamada Yerel Kimlik ve Koruma Politikaları derslerini veren Ekinci, 1980'lerden bu yana Cumhuriyet gazetesinde kent, çevre ve kültür alanında sürdürdüğü köşe yazarlığında ve aynı temalardaki televizyon programlarında, toplumdaki koruma bilincinin gelişmesine katkılarından ötürü ICCROM tarafından 2001 yılında Uluslararası Onur Ödülü almıştır.

1993'ten bu yana Kültür Bakanlığı'nca görevlendirilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu görevini İstanbul'un yanı sıra Erzurum, Antalya, Muğla, Bursa Koruma Kurullarında sürdürdü. İkinci halen Kaş Koruma Kurulu görevini yapmaktadır. 2000 yılında kurulan Tarihi Kentler Birliği'nin oluşumunun çalışmalarında etkin görev alan Ekinci, aynı Birliğin danışmanlığını da yürütmektedir. Aslında bir panel gibi öz geçmiş oldu, biraz kısaltarak okudum.

İkinci panelistimiz Mimar Sayın Mithat KIRAYOĞLU. 1951 yılında Bursa'da doğdu, 1975 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde yüksek öğrenimini tamamlayıp meslek hayatına atıldı. Mesleki yaşamında önemli projelerin içinde ve başında bulundu. Toplumsal yaşamda başta Mimarlar Odası olmak üzere, çeşitli sivil toplum örgütlerinde çalıştı. Siyasi yaşamda yerel ve ulusal düzeyde önemli görevler üstlendi. Mimarlık, kentleşme yerel yönetimlerde Bursa ile ilgili çok sayıda yazı, makale ve denemeleri, çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandı. Şu anda aktif olarak Çekül Vakfı Başkan Yardımcılığı ve Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyeliği görevlerini sürdürmektedir.

Değerli katılımcılar bildiğiniz gibi Kent Sempozyumumuzun, açılış paneli olarak belirlediğimiz **Kent ve Kimlik**, kentlerimizin kimlik durumu nasıl olmalı? bir kentin kimliğinin olması, bir kente ne kazandırır? ne gibi artıları vardır? Bunların tartışılacağı benim de çok fazla, meslek icabı yakın olamadığım bir konu. Bu konunun uzmanları ile sizleri buluşturmak istedik. Önce sayın Oktay Ekinci'den başlamak istiyoruz. Buyurun Sayın Ekinci.

Oktay EKİNCİ (TMMOB Mimarlar Odası Geçmiş Dönem Yönetim Kurulu Başkanı)

Akademik Odalar olarak bu tür toplantılarda herhalde Türkiye’de en fazla deneyim sahibi olan bir kuruluştuz. Benim katıldığım, yönettiğim, duyduğum, okuduğum kongre sayısı artık tutulamaz halde. Herhalde sizlerin de öyledir ve buna bağlı olarak da Tüzük işini de çok iyi biliriz. Buna bağlı olarak TMMOB’nin galiba 80’e yakın Tüzüğü vardır. Oturum Tüzüğü, Oturumlar Düzeni vs. gibi. Oraya bir madde eklemek lazım ki bu özgeçmiş okumaktan da vazgeçmek lazım. Ben öneriyorum hiçbir Akademik Odamızın ve TMMOB’ye bağlı Odaların genel kuruluna da sunmuş olayım. Şimdi efendim bir sunum eşliğinde size konuyu anlatmak istiyorum.

Şimdi efendim kimlik, son yıllarda biraz siyasi boyut kazandırıldı kimliğe. Daha önce böyle bir şey yoktu. Hatırlarsınız ki aşağı yukarı bir 20-30 yıl öncesinde anımsayacak dostlarda var salonumuzda. Kimlik konusu daha kültürel ağırlıklıydı ve arkasından hemen kültür sözcüğü gelirdi. Bir kişinin, bir kurumun kurumsal kimliği sadece kentle ilgili değil, ya da işte herhangi bir topluluğun, ailenin, şehrin, şehirlinin, kentlinin, kimlikle olan ilişkisi hep kültürel içerikle kurulmuştur ki, bu doğrudur, olması gereken de budur. Ama hepiniz de biliyorsunuz ki son zamanlarda bir siyasi boyut kazandı. Bu siyasi boyut neden kazandı? Niçin kazandı? Nereye varır? O benim konuşmamın konusu dışındadır.

Ancak şu konuşmamın çağrışımları içerisinde olabilir. Acaba bir kimlik konusu ele alınırken bir topluluğu ya da bir ırkın ya da bir şehirlinin, kentlinin siyasal beklentileri de gündeme getiriyor mu? diye dinlerken, konuşurken, tartışırken bazı kavramlar da insanın aklına gelebilir.

Benim ricam böyle bir şey olmasın, yani sizle şimdi paylaşacağım konunun bu yanı hiç önemli değil. Böyle çağrışımlar olmasın. Hani bazen bazı belgesellerde falan denir ya, bu filimde ya da bu belgeselde sözü edilen kişiler ve kurumların, gerçek kişiler ve kurumlarla hiç alakası yoktur. O nedenle aklımıza bir şey gelmesin diye de bir uyarı yapılır ya ona benzer bir uyarı da demeyim de, dileğimi sizle paylaşarak başlamak istiyorum.

Şimdi kimlikli şehirleşme, elbette ki hepimizin arzu ettiği bir şey, ama bu nasıl bir şeydir? veya biz bunu istemekte haklı mıyız? Böyle bir istem acaba yerinde olmayan bir istem midir? Yoksa doğru bir istem midir? Bu konularda çok da netleşmiş görüşler, Türkiye’de tartışılır halde değildir. Ama bir arzu vardır, bir istek vardır. Kimlikli olalım, kimlikli kentleşelim. Bu tılsımlı bir söz keşke öyle olsa, ah keşke kimlikli gelişebilsek gibi tılsımlı bir söz. Birisi nutuk atarken, hani ünlü bir söz var ya; kimimiz nutuk attı, kimimiz öldü diye, o anlamda kimimiz böyle nutuklar atarken, *kimlikli olmalıyız* dendiğinde, alkış kopuyor. Biz bunu Tarihi Kentler toplantılarında çok yaşamışızdır. Ama o alkışın ne anlama geldiğini, neden atıldığını, o kimlikli olmalıyız diyen konuşmacının herkesi galeyana getirdiği ses tonunun arkasında ne olduğunu bileneğiniz var mı? Yok desek ayıp olur, az bilenimiz var dersek biraz bir şeyler anlatmış olurum. Bilmiyoruz, peki ben biliyor muyum? Hayır. Yani bütün bunları size söyleyen bir bilinç olarak konuşmuyorum. Ama bu o kadar çok gündemimize geldi ki son yıllarda, bunun ne olabileceği konusunda yoğunlaştık. Şu gerçeği de sizle paylaşayım. Ben mimar olarak bu konuda, mimarlık eğitimi sırasında hiç ne hocalarımdan, ne benden büyük arkadaşlarımdan, ne akademinin alısından bir eğitim falan da almış değilim. Hatta bugün de, bu yoktur.

Bugün de mimarlık fakültelerinde bir araştırma yapın, Kimlikli Kentleşme diye bir ders yok. Naçizane ben, işte bilmem kaç yıldır, akademide yani bu günkü adıyla Mimar Sinan

Üniversitesi'nde ve Bahçeşehir Üniversitesi'nde, Kent Kültürü, Kent Kimliği diye bir dersi üstlenmişim. Ama bu da öğrencilere, *bakın çocuklar kent kimliği budur, kent kültürü budur, buna dikkat edin*, anlamında bir derste değildir. Tartışıyoruz, bunu gündeme getiriyoruz. Bunun eğitim gündeminde, yaşam gündeminde yer almasını istiyoruz. Şimdi bunları da niye söyledim? Bu bir öz eleştiri, keşke biz bu konulara çok yıllar önceden girmiş olsaydık. Keşke bu konularda, bizim aramızda bilirkişiler yaratmış olsaydı. Hani güncel değil de, bu işin akil adamları olsaydı da, bir konuşmalarını dinleseydik. Ben birkaç isim sayacağım size. Mesela Doğan Kuban hocamız. Bu konuda gerçekten büyük bir dehadır. Onun sözleri, onun yazıları, onun anlatımları bize yol vermiştir. Benzer tarih hocaları, işte arkeoloji hocaları vs. bunlara biraz sonra değineceğim.

Bu konuyu bize aydınlanmamız için yardımcı oluyorlar sağ olsunlar. Şimdi efendim Bursa'ya geldiğimiz zaman, yıllardır öne çıkan, şu bizim Sempozyum broşüründe yer alan görselde de bu sorular var, yıllardır Bursa'da bu sorular soruluyor. Efendim Bursa yeşil Bursa mı? Tabii yeşil Bursa. Efendim Bursa tarım kenti mi? Eh elbette tarım kenti. Bursa sanayi kenti mi? Hayır desek ayıp olur. Peki tarihi bir Bursa mı? Osmanlının başkenti, buna kim hayır diyebilir? Peki kültür kenti Bursa mı? Elbette bundan bir adım bile geri atmayız. Turizm kenti Bursa mı? Burada turizm varken Türkiye'de yoktu. Yani buradaki eski otellere baktığımızda, şifalı sulara baktığımızda, Bursa turizmle tanıştığı zaman Türkiye'de, İstanbul dahil hiçbir kent tanışmamıştı.

Peki bunun hangisi? İçinden çıkılmaz bir soru? Hangisinden vazgeçebiliriz ki, diğerini seçelim yeşil Bursa'yı mı seçeceğiz? Tarım kentini mi seçeceğiz? Hangisini seçsek ötekini dışlayacak mıyız? Ve yıllardır konuşulan da aşağı yukarı bu açmaz. Ama bu bir açmaz değil, zenginlik. Yani özür dileyerek söylüyorum Dünyada bazı önemli kentleri görme fırsatını bulduk. Görme fırsatı bir yana, o kentlerin yöneticileri ile işte belediye başkanlarıyla, Mimarlar Odası Başkanlarıyla, Şehir Plancılarıyla vs. konuşma fırsatını da bulduk. Yani böyle bir şansımız oldu. Ve dünyada hiçbir önemli kentin böyle bir arayış içerisinde olduğunu ne gördük, ne de duyduk. Diyelim ki Milano. İşte biz sanayi kentiyiz deyip başka bir şeyi dışlıyor falan değil. Veya Marsilya. Biz kültür kentiyiz, tarih kentiyiz deyip başka bir şeyi dışlıyor değil. Veya herhangi bildiğimiz başka bir kent, şu özelliği seçip de diğerlerini dışlıyor değil. Bunların hepsi var. Hepsi müşterek bir kimliğin öğelerini oluşturuyor. Bursa, bunların tümüdür.

Onun için yıllarca, efendim sanayi kentiyiz, yok bilmem ne kentiyiz, yok okul kentiyiz falan tartışmanın da bir anlamı var, ama çok da geçerli bir yanı olmadığı düşüncesindeyim. Şimdi bakın bu çeşitlilik Bursa'da kimlik zenginliğidir. Hepsi bizim, sanayi de bizim, tarım da bizim efendim işte hangisini konuşuyorsak bunların hepsi bizim. Bunların tümünü kucaklayan kimlikli bir Bursa olur mu? Olur, bunların hiç birisini dışlamadan, hepsi tarihten gelen değerler. Çünkü Bursa'da hiç birisi yeni oluşmuş değil. Bunlarla kimlikli bir Bursa, tabii ki mümkün. Hepsi bir arada Bursa demektir. Bunu yineliyorum. Çünkü biz hepsi bir arada Bursa demekten vazgeçersek, sadece efendim biz Bursa'yı turizm kenti olarak ilerleteceğiz dersek veya sadece tarih kenti, kültür kenti dersek, o zaman Bursa'nın Bursa olmasını sağlayan değerleri yitirmiş oluruz. Onun için bu söylediğimi, broşürün kapağındaki bu resim de çok iyi anlatıyor. Sağa gidersen kültür kenti, sola gidersen sanayi kenti gibi, hâlbuki hepsi bir arada. Bunların diğerlerini gözden çıkarmak Bursa'yı yaşatmak değil, yitirmek demektir.

Bunu çok net olarak söylüyorum. Kimlik kavramının kentlerdeki açılımı nedir? Şimdi biz bunun üzerinde durduğumuz zaman, sadece tarihsel mirasın ve eski dokunun yaşatılmasını önemsiyoruz. Tabii doğru ama sadece bu demek değildir. Diyelim ki bir kent, Bursa falan

değil başka bir kent, yeni bir kent kuruluyorsa, tarihi falan yoksa, coğrafyası işte belirginse bilmem ne yoksa, orasının kimliği yok mu? Olması lazım, o yenilik içerisinde bir kimlik değerinin olması lazım. Ama biz biraz da eski eserlerimizi ve kültürel mirası çok hoyratça kullandığımız için ve bu zenginliğimize çok fazla önem vermediğimiz için, kimlik deyince yitirilen değerlerimiz arasında tarihi ve kültürel mirası hep gördüğümüz için, kimlik kavramı ile tarihi doku kavramını hep eşit tutmuşuz, üst üste tutmuşuz. Bu doğrudur, ama eksiktir. Neden? Kısaca koruma dediğimiz tarihi dokunun ve kültürel mirasın yaşatılması, kimlikli kent için elbette temel koşuldur, bunu bir kenara koyalım. Bu temel bir kere. Çünkü modern kentler geçmişten gelen yerleşim ve yaşam geleneklerinin, çağdaş kentleşme için temel planlama ölçütü yapılması ile kimlikli kılınabilir. Şimdi tabi bu aslında çok uzun bir paragraftı bunu böyle bir cümleye sıkıştırmak için bayağı bir zaman harcadık. Yani şunu söylemek istiyoruz. Modern kent diye bir kavram var. Modern yaşamın karşılığını veren bir kavram var. Bunlar geçmişten gelen yerleşim ve yaşam gelenekleri ile de aynı zamanda gelişmişler, olgunlaşmışlar. Çağdaş kentleşme için temel, planlama ölçütü. O halde planlamayı esas alıyorsak, eğer bunun ancak geçmişten gelen yerleşim ve yaşam geleneklerinin bugünün yaşamına uyarlanması ile mümkün olabileceğini söylüyoruz ki, şimdi birazdan açacağım bu konuyu. Bu ölçütler neler olabilir diye bir soru sorarak açmaya çalışacağım. Eskilerden başlayacağız, çaresiz geçmişten başlayacağız.

Anadolu’da antik yerleşmelerden başlanarak orta çağdaki Selçuklu kentlerinde güçlenen, bunun ne demek olduğunu anlıyoruz ve Osmanlı kentlerinde daha net karakteristik özellikleri biçimlenen şehir dokumuz var bizim. Yani bu şehir dokusu, antik çağda kral yolundan başlayan efendim işte o çağdaki Pazar yerlerinden, o çağdaki tören alanlarından başlayan, mabetlerden başlayan ve Selçuklu Osmanlı kentlerinde aşağı yukarı aynı normlarda aynı şekillerde olan ama kültürel biçimlenmesini yenileyen ve bir şehir dokusu ortaya çıktığı zaman da bugün bile bizim kimlik değerimizi oluşturan mahalleler bir. Sokak iki, çarşı buna arasta da diyebiliriz üç, çarşı ile birlikte cami tepede değil tepenin üstü değil çarşı ile beraber bir cami ve meydan ve meydancıklar, bunlar temel kimlik değerlerini oluştururlar. Kentlerimiz için ve bu 3.000 yıl önceden, 4.000 yıl önceden başlayan bir doku oluşumu sonucu bugünlere gelmiş değerleri oluşturuyor.

İşte bunlar kimlik değerleri, bunlar kimlik değerleri ama bunların çağdaş kenti de kimlikli kılmasını sağlamamız lazım. Çünkü bunlar bize has kazanımlar, bize has derken Anadolu insanına, Anadolu kentlerine ait kazanımlardır. İleride bir iki cümle edeceğim belki ama örneğin aramızda çok iyi İngilizce bilenler vardır. Herhalde mahalle dediğimiz zaman İngilizcede bunun karşılığı yok, semt var bölgesel yerleşim var vs. ama mahalle dediğimiz kavramın ne İngilizcede, ne Fransızca da, ne bilmem necede karşılığı yok. Çünkü mahalle aynı zamanda komşulukların birlikte yaşanıp yoğrulduğu alan demek. Hadi bu cümleyi tercüme et bakayım İngilizceye. Adam hamur mu yoğuruyorsun diye anlayabilir veya sokak. Sokak, işte efendim *streetten* başlayan, caddeden başlayan, küçük sokaklara doğru giden bir kavramdır ama bizde sokak aynı zamanda bir manadır. Yani şöyle bir mana, mesela “*ben sokak çocuğuyum, sokak çocuğu olarak büyüdüm*” bunu bir İngiliz’e söylersen estağfurullahın karşılığı neyse onlar da diyebilir. Ne demek yani sokak çocuğu? Sokakta gezen mi, başı boş mu? anasız babasız mı? Ne demek yani? Hâlbuki bizde bir kültürün üyesi. Sokak çocuğu, çok iyi çocuk olarak yetişir. Ama sadece nasıl söyleyeyim böyle çok iyi tasarlanmış lüks ama mahallelerde hiç kullanılmayan çocuk bahçeleri vardır ya; orada yetişmiş çocuğun geleceği konusunda ben endişeliyim. Bunlara değineceğim ileride.

Mesela günümüzde mahalle yerine site ortaya çıktı, çarşı ve arasta yerine alışveriş merkezleri ortaya çıktı. Şimdi işte başbakan diyor ki *illa da yapacağım*, onbinler diyor ki *hayır*

yapmayacaksın falan, nedir bu yani nedir? Onbinlerce polisin zırhlı elbiselerle insanların üzerine yürümesine neden olan AVM nedir? dünyanın neresinde polis AVM yi korur? Bu kadar şey ilginç değil mi? (seyirci konuşması) Efendim. Evet, böyle rakamlara falan keşke girseydik ama çok haklısınız batı da terk etti bunu, AB artık AVM istemiyor. Kendi yarattı bu öcüyü, kendi istemiyor şimdi, konuşacağız onu. Sokak yerine blok, böyle bloklar. O bloklarda oturan insanlar üst kattakini, alt kattakini tanımıyor. Kimse birbirinin kim olduğunu bilmiyor, ama sokakta öyle mi?

Sokakta kim varsa herkes tanıyor vs. Bloklar, açık alanlar bunların üzerinde de duracağım, uzatmak istemiyorum konuşmamı. Şimdi bir kentsel dönüşüm lafı da çıktı. Biz bunu uluslar arası toplantılarda yabancı arkadaşlarla konuşurken, kentsel dönüşüm dediğimiz zaman, böyle bakıyordu, ne demek bu? Nedir bu? Yani İngilizcemizin eksik olduğunu falan zannediyorlar, eksik olabilir ama diyoruz ki mesela kentsel dönüşüm ne demek? Neden öyle mal mal bakıyorlar? Çünkü tarih boyunca kentleri zaten dönüştü. Eğer dönüşmeseydi biz böyle bir salonda değil agorada konuşuyor olacaktık. Üstümüzde başka elbiselerle dönüştük ya, kentler dönüşüyor, dönüşme desen de dönüşüyor. Teknoloji ilerledikçe, ekonomi farklılaştıkça, yaşam koşulları değiştikçe kentler dönüşüyor ama uygarlaşarak dönüşüyor. Uygarlık değerlerini yok ederek değil. Antik çağlardan beri kentler dönüşüyor diyor yabancı arkadaşlar. Evet e sizin ki nasıl bir dönüşme?

Bu dönüşme değil, dönüştürme. O başka bir şey, dönüştürmenin adını koymuşlar dönüşüm. Bir de dönüşümü, tabi bizim açımızdan yabancılara anlatamadığımız bir tılsımı var. Türkiye’de döneklik makbul oldu ya, ötekiler bunu bilmiyorlar mı? İla döneceksin, yani bir şekilde döneceksin, dönmesen adam değilsin, dönmesen bilmem ne değilsin, döneceksin. Bu da çok tuttuğu için, dönen köşeyi dönüyordur, bilmem ne dönmeyen eyvah. Dinozor oluyor, şu oluyor, bu oluyor. O nedenle kentsel dönüşüm tamam bir tuttu, toplum bunu kabul etti, bakalım toplumdan bunu nasıl çıkaracağız. Tabi klasik bildiğimiz bir durum da, mutlaka göz ardı edilmemelidir. O da evvellerden beri süre gelen, göçe dayalı plansız kentleşme. Göçe dayalı plansız kentleşme, göçe dayalı kentleşme değil, bakın arada bir fark var. Göçe dayalı plansız kentleşme. Planlama, aramızda şehir plancıları var yanılıyorsam düzeltsinler. Özellikle İngiltere’den başlayan sanayileşme sürecinde o sanayileşmenin, o sürecin, o fabrikaların işçileri olarak çalışacak olan köylülerin, köyden kente göç etmenin, nerede yerleşmelerine karar verilmesi için doğmuştur. Burjuvaci demıştır ki, *bana komşu olmasın bunlar kent merkezine olmasın*. Bu sefer bunlar kent çeperlerinde, apartmanlara yerleştirilmişlerdir. Apartman demek ayak takımının evi demektir. Biz de çok modern biliniyor ama ayak takımı nerede oturacak? Apartmanda oturacak. Neresinde oturacak? Kentin dışarısında oturacak. Burjuva içeride oturacak, kent merkezinde oturacak, gelenekleri ile oturacak, görenekleri ile oturacak. Ama köyden göç edip gelen fabrikada çalışmak için gelen işçiler, şuralarda oturacaklar. Apartmanlarda oturacaklar, kente bulaşmadan, yavaşmadan fabrikada işçi olacaklar. Planlama böyle olur.

Ondan sonra Bütün Avrupa’da planlama yapıldı. Bizde ise tersi oldu, göçle gelen insanların istedikleri yerde, fabrikatörlerin istedikleri yerde, fabrikalara yakın yerlerde hiç karışan, görüşen olmadan yerleşmeleri için planlama terk edildi. Bilmem kaç tane imar affı sırf bu nedenle; imar affını bizim siyasiler çıkartmadı. İmar affını fabrikatörler çıkarttı. Onların işine geldi. Çünkü daha önce fabrikalar, bildiğiniz gibi Cumhuriyet döneminde göçle gelen insanların değil, orada yaşayıp da, orada çalışacak insanların oluşturdukları mahallelere yerleşmeleri için gerçekleşmişti.

Örneğin Zonguldak'ta ben hep gittiğimde, gerçekten çok böyle titrerim. Çok değerli bir mirasımız zaten orası. Sanayi Mirası ilan edildi. Koruma Kurulu tarafından da artı Yenimahalle. Ama neresi Yenimahalle? Hayır, tee 1940'lardan kalma bir mahalle. O zaman yeniydi. Planlı insanların yaşamaları için her şeyi var. Kreşinden bisiklet yoluna kadar ve işte planlama. Ama ne zaman ki bırakınız gelsinler, bu süreci biliyorsunuz sizle bunu paylaşmanın bir manası yok. TMMOB üyeleri, Türkiye'de herkesten iyi bilir göçle, kentleşmenin ortaya çıkarttığı sorunları.

Şimdi bize has kentin 4 temel ögesi var. Bir mahalleler, ondan sonra sokaklar. 4 temel öge, kimlikli kentin 4 temel ögesi -*siz biraz önce bu konuyu ben bilmiyorum dediniz ya aslında çok içimizden bir konudur bu, hiç bilmeye falan gerek yok yani bilmemeye* – mahalle, sokak sonra çarşı ve arastalar, sonra meydan ve meydancıklar. Bir kent ister tarihi olsun, ister yeni gelişsin, ne olursa olsun bizim doğu kenti, şark kenti, Anadolu kenti kimliği olarak mahallelerden oluşacağız, sokaklardan oluşacağız, çarşı ve arastalarımızı yaşatacağız, meydan ve meydancıklardan oluşacağız.

Şimdi bunu nasıl yapacağız? **Mahalle** biraz önce dediğim gibi, tüm dünyada sadece bize has bir özelliktir. Mahallenin evleri, bu evlerin sokak ve doku içerisindeki konumları, birbirine saygılı komşuluklar gözeterek biçecegiz. Gerçek bir mahallede hiçbir zaman, *vay sen benim önümü kestin, vay sen benim manzaramı kestin şu oldu bu oldu* diye kavga olmaz. Mahallenin en önemli özelliği komşuluk. Komşuluk, çok değerli bir kavramdır. Neyse anmayım adını da, ünlü yazarlarımızdan birine sordular geçen gün mü evvelsi yıl mı ne, hani ödül de alan. İşte *Komşu nedir?* diye. *Komşu, insanı ihmal edendir.* demesin mi? Yani bu kadar. Anadolu kültüründe, böyle yabancı bir söz ben duymamıştım. Hâlbuki komşu, hastalandığı anda çorbanı getiren, her zaman senin yanında olan, dayanışmanın, birlikte yaşamın inanılmaz zenginlikte yaşayan kavramdır. Sadece yan yana oturan değil. Onun da sosyal boyutu var. Ve mahalle, aynı zamanda ortak kentsel yaşamın tüm ilişkileriyle, kuşaktan kuşağa sürdürdüğü küçük semtlerdir. Ben mahallemi çok severim. Mahallesini sevmeyen var mı? *Nefret ediyorum mahallemden*, diyen var mı? Hayır. Ne kadar sorunlu olursa olsun, ne kadar tartışmalı bir yer olursa olsun, ister gecekondu bölgesi olsun, ister apartmanlarda olsun, bir mahalle bir birlikteliğin çok önemli bir değeridir.

İnsan mahallesinde yaşamaktan çok onur duyar, gurur duyar, *benim mahallem* der. Ve bu mahalle sakinleri çocuklardan, yetişkinlere denk arkadaşlardır. Benim mahalle arkadaşım dedin mesela. *yahu çok seviyorum benim mahalle arkadaşımı*, tıpkı *asker arkadaşım* der gibi, mahalle arkadaşım. Ve bu dost ve ahablık içinde yaşanır, ayrıca günümüzdeki site anlayışı ise mahallenin tamamen tersidir, bize yabancı bir kültürdür. Peki mahalleden neden vazgeçiliyor da, böyle sitelere doğru gidiliyor.

Mahalle sakinlerinin önemli bir özelliği var. Bir mahallede, o mahalle sakinleri arasında zengin de vardır, fakir de vardır. Hiçbir zaman *a sen zenginsin vay sen fakirsin* diye laf, mahallede olmaz. Bu tür bir ayırım yoktur. İnsanlıktır, o mahallede olmak ortak değerdir. Ve farklı mesleklerden, farklı sosyal sınıflardan, farklı inançlardan, farklı kültürlerden insanlar, bulundukları kentin hemşerileri olarak aynı zamanda mahalle halkını meydana getirirler. Eğer o mahalle birlikteliği olmazsa, hemşerilik de olmaz. Zaten aynı şehirde olmak demektir ama esas o mahallede bir arada olmaktır. Peki, şu soruyu sormak lazım, site sakinliği nedir? Şimdi aramızda site sakinleri varsa kusura bakmasın yani biz gerçekleri konuşmak için buradayız, yıllardır da bunu yapmaya çalışıyoruz. Site sakinleri birbirlerine yakın ekonomik olanaklara sahiplerdir. Böyle bir eşitlik veya öyle görünme çabası içersindedirler. Mesela sitede yoksul insan da olabilir, olamaz mı? Olur. Piyangodan para çıkmıştır ya da babası vermiştir, bir site

sakini olmuştur, yoksuldu. Ama hayır o sitede yaşayanların ekonomik düzeyinin aynı olduğunu göstermek için böyle baston yutmuş gibi yürür. Bir şey, bir poz, bir hava böyle bir şey. Mahalle takımı vardır, biz oradan yetiştik. Futbolda site takımı yok, mahalle çocuğu var dediğim gibi, site çocuğu yok. Mahallenin aynı zamanda güzeli var, herkes şöyle bir dönüp bakar ama mahallenin güzelidir, başka ona kimse bakamaz. Mahallenin çapkını vardır, mahallenin bıçkını var, mahallenin delikanlısı var, mahallenin teyzesi var, mahallenin dedesi var, her şeyi var. Dolayısıyla o mahallede onlarla beraber yaşamak, aynı zamanda bir ömrün, o şehirde en yakınlarıyla, en yakın insanlarıyla yaşaması anlamına gelir.

Peki, site ne? Etrafı aşılmaz, sur duvarlarıyla, tel örgülerle çevrili, tek bir giriş kapısı var, kapıda Amerikan şeriflerine benzeyen, böyle yıldızlı *-hepsi de öyle nedense-* özel güvenlikler var. Bunlar site sakini olmayan kimseyi oradan içeri sokmazlar. Şehirde dolaşırken siteye gelebilirsin, *ya ne var burada* falan diye, elini cebine koyup sırtına da ceketini atıp, şöyle içeri girmek istediğin zaman, *dur hemşerim ne var? Burası site*. Nasıl yani? Burası mahalle değil mi? Burası şehir değil mi? *Kime gidiyorsun?* Tesadüfen bir tanıdık olabilir, *filan kişiye gidiyorum*. *Bekle, niye? Telefon açacağım*. Telefon açıyor, filankişi tesadüfen banyoya girmiş, şudur budur cevap veremiyor. Bu yaşta rezil oluyorsun, rezil oluyorsun böyle bir şey var mı? Ve bu şu demektir sevgili arkadaşlar, o sitede yaşamayan herkes potansiyel hırsız, o sitede yaşamayan herkes potansiyel katil. Bütün şehir halkı tehlikeli, böyle bir hemşerilik bilinci olur mu? Böyle bir kent kültürü gelişir mi? Dahası, devam ediyoruz kentin dört temel ögesi dedik, mahalleleri konuştuk ve sokaklar.

Sokakları fazla konuşmayım, herkes benden daha iyi biliyor ve ben eminim ki çoğunuz sokak çocuğusunuz. Ama **çarşı ve arastalar** çok önemli, meydan ve meydancıklar da çok önemli. Mahallelerin sokaklardan oluştuğunu, her sokağın bulunduğu mahallenin küçük bir semti olduğunu söyledim. Günümüzde blokta yaşayanların birbirlerini hiç tanımadıklarını ama sokak sakinlerinin hep birbirlerini tanıdıklarını söyledim. Bir çok şairimiz, sokaklar için şiirler yazdılar. Kent sokakları için türküler, şarkılar var, şiirler var. Site için yazılan bir şiir duydunuz mu? Var mı böyle bir şey. Site için bestelenen bir şarkı var mı? Site için bir öykü, var mı? Roman var mı? Yok, bunların hepsi kültür ve edebiyatta bildiğiniz gibi sokaklar için mahalleler için. Peki niye yeni yerleşimlerde sokak düzenleyemiyoruz? Mimarlara sorun, şehir plancılarına da sorun. Elimize böyle kalemi, işte bilmem neyi alıp da, bir sokak neden yaratmıyoruz? Neden bloklar koyuyoruz? Neden mahalle tasarlamıyoruz? Neden site tasarlıyoruz? Bize öyle söylüyorlar da ondan. Bizden onu istiyorlar.

Bakın depremden sonra bazı mahalleler kuruldu. Ben adlarına mahalle diyorum, aslında geçici konut dediler, sonra da kalıcı konutlar falan oldu. Böyle bir takım konutlar dizildi, planlarda da öyle yollar mollar, etrafında konutlar, ortaya bir kırmızı leke. Bu ne? AVM. Yanında da bir kırmızımsı bir leke. Bu ne? Bu da süpermarket. Değişmiyor. Bu deprem yorgancıyı yıkmadı mı? Manifaturacıyı yıkmadı mı? Kasabı yıkmadı mı? Manavı yıkmadı mı? Bunları yıkmadı mı ya? Sadece konutları mı yıktı? Hayır. Bütün esnafı da yıktı. Dolayısı ile neden bir çarşı düzenlemiyoruz? Neden bütün esnafın iş yerleri olan bir sokak düzeni kurmuyoruz? Neden bir Pazar yaratmıyoruz? Hayır, illaki gelecek bilmem kim, orada AVM kuracak.

Peki, şöyle söyleyelim. Bize has kimlikli kentin 4 temel ögesi içerisinde mahalleler, sokaklar, çarşı ve arastalar içerisinde çarşılar; eğer geleneksel çarşı yapımız olmasaydı, şark kenti de olmayacaktı. İşyeri kurgusu ile arasta denilen çarşılar, kentin esnafı bir arada ve bu esnaf o kadar değerli bir kent sakini ki, o kadar değerli bir kent kültürü sakini ki, şurada eğer size gösterebilirim göstermek istiyorum. AVM'lerin kent içerisinde yarattığı, bunu sosyolojik

anlamda söylüyorum, sakın yanlış bir şey anlamayın. *Soysuzluk*. Bir de esnafın kent merkezinde, kent kültüründe, kent çarşısında yarattığı “*asalet*” arasındaki farkı maalesef göremiyoruz. Neden göremiyoruz? Çünkü “*Bir Avuç Bursa*” çok güzel bir kitap. Yavuz Bubik yazmış ve bir yerinde diyor ki, eski dönemleri; çok da eski değil bundan 40 yıl 50 yıl öncesinin Bursa’sını anlatıyor. Oradaki dükkânlardan, esnaftan bahsediyor. Sonra da yerini alan marketlerden bahsediyor. İşte bakın burada en yukarıda da yazdım. “***Alışverişlerimizi hep marketlerden yaptık diyor son zamanlarda ama cenazemizi bakkal amca kaldırdı.***” Bu, bu kadar açık. Kimdir o marketler? Hele o süpermarketler? Nedir? Sahibi kim? Orada sabahdan akşama kadar kart çekip, işte para almaya çalışan sümüklü kızlar mı? Kim onun sahibi? Kim onun sahibi? Hepsi düşman.

Hepsi yabancı sermaye ile ortak. Hepsi demesem de, çoğu ve cebimizdeki bir kuruşa kadar hepsini almak için ne gerekiyorsa yapanlar. AVM ve onlar. Soyguncu filoları. Ben onlara ***emperyalizmin tüketim hangarları*** diyorum. Gelin, yürüyün, girin içerisine, tüketin. Ve insanlar orada ne yapıyorlar? Ben de yapıyorum. Böyle raflarda dizilmiş markalı bilmem nelere bakarak elde araba yürüyoruz. En insani durumumuz; birisi önümüze geçerse, ona yol vermek. Onun dışında bir insani durum yok. Raflara bakarken de en fazla çözebildiğimiz durum, son tüketim tarihini geçmiş mi geçmemiş mi? Ve insan yok karşımızda, alış-veriş sözü yok. Alış-veriş dünyada sadece bize has; Türkçeye has çok güzel bir deyim.

Mesela İngilizce shopping. Ne demek shopping? Bir bilen söylesin bana shopping ne demek? Shop dükkân demek –ing takısı ile ne olur? Hostes diyor ki, uçağın yere inmesi durumuna landing diyor. Yani sahaya land diyen. Yere yapıştım manasında bir şey, yere yapıştım öyle bir şey. Shopping ne? Dükkânı kucaklamak mı? Dükkâna böyle yapışmak mı? Böyle dükkânı sevmek mi? Okşamak mı? Ne bu ya? Ama alışveriş dediğin zaman; birisi alıyor öbürü veriyor. Al-ver. En az 2 kişi. Aralarında muhabbet var. Aralarında tanışıklık var. Aralarında en birinci derecede başlayan insani ilişki var. Bundan daha güzel bir deyim olabilir mi? Hayır, onu da oturtuktan sonra, işte bu ***Bir avuç Bursa***’yı okuduğunuz zaman anlıyorsunuz ki biz bir şey altındayız, hakikaten bir kültürel erozyon içerisindeyiz.

Meydanlar ve ***Meydancılara*** geldik. Bursa’da çok güzel bir örnek var Orhan Camii. Aynı zamanda çarşı içindeki meydana da adını verdi. İstanbul’da Beyazıt Camii vs. gibi örnekler vardır. Türkiye’nin her yerinde vardır. Yani cami ne arkadaşlar? Cami, Doğan Kurban’dan aktarma yapacağım size. Doğan Kurban dedi ki bu son tartışmalarda, Çamlıca mamlıca tartışmalarında: “*camî namaz kılmak içindir toplu namaz kılmak içindir. Başka bir şey için değil.*” Toplu namaz kılmak için cami yapılır. Onun için cami, şehrin içindedir. Çarşının içindedir.

Böyle baktığın zaman, nasıl çıkacağını tahmin edemediğin tepelerde falan değildir. Evet, tepelerde bir şey vardı. Ne vardı? Tapınaklar vardı. Antik çağda, günümüze yakın dönemlerde tapınaklar, tepelerde yapılmıştır. Ama tapınakların amacı günde 5 vakit namaz değil. Tapınakların amacı, yılda birkaç kez tapınma. Tapınma. Yani oralarda işte kutsal günleri yaşama. Bu yılda 2 olur, 3 olur, 5 olur. Ve onun için tepede olur. Zor çıkılan yerde olur, dedi yazdı, konuştu, söyledi. Ne duyan var, ne eden var.

Fikri DÜŞÜCELİ - Oturum Başkanı: Hocam müsaadenizle herkes böyle konsantre olmuş.

Oktay EKİNCİ - Kaç dakika? bir dakika mı?

Fikri DÜŞÜCELİ - Dinliyor kesmek de istemiyorum ama biraz toparlarsak sevinirim

Oktay EKİNCİ - Soru, soru; bakalım ne sormuşuz. Bize has yeni kimlikli yerleşimlerin, günümüz mimarisinde ve günümüz kentsel yaşamı gözetilerek tasarlanması mümkün müdür?

Yani kimlikli yerleşmek için illa Hacivat-Karagöz'ün evini yapmak zorunda değiliz. Veya eskiden kalma Sinekli Bakkal sokağını da yapmak zorunda değiliz. Ama deminden beri saydığımız mahalleyi, sokakları düşünerek tasarlayabiliriz. Kentsel dönüşümün yeni oluşan çevrelerinde, tek düze modern yapılaşma yerine, ki böyle bir kendi şehir geleneğimizden gelen komşulukların ve birlikteliklerin de tasarlanması da asla pahalı değildir.

Bugün tarihi mirasa, kültürel mirastan esinlenerek, kimlikli projeler, kimlikli tasarımlar yapın dediğimizde “*bizim o kadar paramız yok*” Pardon, ya bunun para ile ne alakası var? Bir tasarımı ister blok yaparsın, ister sokak yaparsın. Sokak yaptığın zaman, tasarım niye daha pahalı olsun? Niye? Ama böyle bir şartlanma, böyle bir koşullanma var. Ve kentsel dönüşüm uygulamalarında, yeni ya da yeniden oluşulacak yerleşim alanlarının, tarihimizden gelen bize has -*bunu unutmayalım*- kimlikli kent dokulu hedefine olan planlanması, neden yenilenmiyor? Bursa'nın artık dünyaca meşhur hale gelen bu TOKİ projesi. Mimarlar Odası'nın fotoğraf yarışması sayesinde, dünyada bunu görmeyen, duymayan kalmadı. Peki neden? Niye? ve sevgili arkadaşlar neden yeğlenmiyor uyumlu bir tasarım? Bundan da sonuç olarak Bursa için şunu çıkarabiliriz.

Tekrar o fotoğrafa bakalım şimdi. Bursa tarım kenti mi? efendim turizm kenti mi ?vs. Burada çağdaş mahalleler yapabiliriz, yeni sokaklar yapabiliriz. Eskiden kalmayan ama yeni sokaklar yapabiliriz. Meydan ve meydancıklar tasarlayabiliriz. Yeşil Bursa, tarım kenti Bursa, sanayi kenti Bursa, tarihi Bursa, kültür kenti Bursa, turizm kenti Bursa. *Hangisi* sorusunu, artık atalım. Hepsi. Hepsi lazım. Bunu mutlaka artık söylevimize almak mecburiyetindeyiz. Ve mahallemizi, sokağımızı, çarşımızı yitirmeyelim. Eğer bunları yitirirsek kimliksizleşiriz. Yitirmezsek kimlikli kent, kimlikli toplum olabiliriz. Kimlikli yaşam için illaki tepemize fes takmanın bir manası yok. Çağdaş giyiniriz, modern giyiniriz, modern yaşarız. Ama yaşam alanlarımızı tarihten gelen birikimlerle tasarlayabiliriz. Süreyi geçtiğim için özür dilerim. Sağ olun, var olun.

Fikri DÜŞÜNCELİ (Oturum Başkanı)-Güzel sunumunuz için çok teşekkür ederiz hocam. Şimdi Sayın Mithat KIRAYLIOĞLU 'na sözü bırakmak istiyorum.

Mithat KIRAYLIOĞLU

Teşekkürler sayın başkan. Bursa İl Koordinasyon Kurulumuz aslında tam da bugünlerin ihtiyacı olan bir soruyu sordu, bu etkinlikler dizisinde. *Kimliğini Arayan Kent*, yani kendini arayan kent. Bursa'nın, bu sorunun cevabını vermeye ihtiyacı var. Bizim çocukluk yıllarımızda Yeşilçam filmleri çok meşhurdur. Altın çağını yaşıyordu ve genellikle Hollywood filmlerinden uyarlamalar, hep belleklerimizde yer etmiştir. Bunlardan bir tanesini hatırladım bu soru sorulunca “*Kendini Arayan Adam*”dı filmin ismi. Tamer Yiğit daha yeni meşhur olmuştu. Müthiş bir dramdı. Burada, bir kaza sonucu belleğini kaybetmiş bir adamın dramı filmde konu ediliyordu. İşte akrabalarını, yakınlarını, arkadaşlarını tanımayan, doğduğu evi, yaşadığı şehri hatırlayamayan, olayları birbirine bağlayamayan veya bağlasa bile kopuk kopuk ve ilişkileri çözemeyen hasta bir adam. Tabi bütün Yeşilçam filmlerinde olduğu gibi mutlu sonla bitti. Ama burada bir hastalık söz konusu.

Bir insan için söz konusu olan bu hastalık, aslında yaşayan en büyük organizma olan kentlerimiz için de söz konusudur. Ve kentlerimiz hastadır. Özellikle büyük şehirlerimiz

hastadır. Büyük şehirlerdeki iki temel hastalıktan ben söz etmek istiyorum. Bir tanesi “*bellek kaybı - hafıza kaybı*” ve bu nedenle ortaya çıkan bilinçsiz davranışlar. Yani O kadar bilinçsiz, çelişkili ve paradoksal eylemler yaşıyoruz ki kentlerimizde. Yani bir kent bir şey yapıyorsa başka bir şeyi yapmaması gerekirken onu da yapıyor. Doğruyu da yapıyor. Yanlışı da yapıyor veya kent bir ilişkiler hiyerarşisi birlikteliği içinde yönetilemiyor, kentleşmiyor.

Bir hastalık daha var. O da “*şizofrenik yapı*” diyorum ben buna. Gerçekten özellikle büyük şehirlerimizin kentleşmesi şizofrenik bir yapı ile oluyor. Bir taraftan iyi yatırımlar yapılırken bir taraftan da büyük yanlışlar yan yana yapılıyor ve bunlar savunuluyor. Ve bunların en güzel örneklerinden bir tanesi de biraz önce Oktay’ın gösterdiği görselle belirleniyor. Onu koyabilirsiniz. Bursa özeline ineceğim. Bursa’da kentin belleğini yeniden kazanmak için yapılan son derece olumlu çalışmalar, kültürel mirasımızın restorasyonu ve yeniden yaşama kazandırılması, çarşıların, mahallelerin ayağa kaldırılması gibi övgüye değer bir takım çalışmalar yapılırken; tarihi kent merkezinin dibinde Doğanbey mahallesi gibi bir ucube yapılabiliyor. Yani bu şizofrenik bir kentleşme değil de başka nedir? Yani bu ikisinin bir arada doğru olması, bu ikisinin aynı belediye tarafından hayata geçirilmesi, bu ikisinin aynı belediye başkanın projeleri olması ancak şizofren bir hastanın yani bir iyi, bir kötü; bir öfkeli, bir sağduyulu bir kişinin, hastanın başına gelebilecek şeyler. İşte bu hastalıktan muzdarip kentlerimiz, yani bellek kaybından, hafıza kaybından, kimlik kaybından ve büyük yanlışlardan muzdarip kentlerimiz, kimliksiz kentler haline geldi.

Bunun tarihi bir zamanı var mıydı? Bu kentler hep böyle miydi? Değildi tabi. Kentlerimizin başına da aynı Tamer Yiğit’in başına gelen bir şey geldi. Bir kaza oldu Türkiye’de. Bu büyük kalkınma hamlelerinin, plansız kentleşmelerin, plansız kalkınmaların olduğu zamanlara denk gelir. Ne zamandır? O yıllar aslında 1950’li yılların sonunda 1960’lı yılların başında, bütün Türkiye’yi sorgusuz sualsiz saran bir kalkınma hamlesi. Bölgesel gelir dağılımı adaletsizleri ile birlikte, özellikle büyük şehirlere abanan, işin her zaman kolayını seçen bir kalkınma hamlesi kazası, Bursa gibi bir kimlikli kentin de başına geldi.

Bursa, o yıllara kadar Türkiye’nin en kimlikli kentlerinden biriydi. Yeşil Bursaydı, termal kent Bursaydı. Vezir kentiydi. Tarım kentiydi. Hatta emekliler cennetiymiş. Herkes emekli olunca gelip Bursa’ya yerleşmek isterdi. Osmanlı’nın başkenti ve Cumhuriyet’in yıldız kentiymiş. Böyle bir kent, birden bire sanayi kenti ilan edildi. Bursa sanayi kenti olacak diye alkışlarla, büyük bir coşku ile Bursa’da fabrikalar yükselmeye başlandı. Bir fabrikalar bölgesi de yani sanayi bölgelerimiz de kaçaktır. Planlı değildir. Yani Bursa’daki bütün sanayi bölgeleri aftan yararlanarak planlı hale gelmiştir. Ya onun işgücü ihtiyacı, ya onun şehirsiz ihtiyaçları? Orada da gerçekten bırakınız yapsınlar, bırakınız yıksınlar, eski kenti bırakınız göçsünler insanlar. Demek ki buradaki en büyük hastalık bu son cümlede ortaya çıkıyor. **Göç.**

Yani bir başka ülke var mıdır ki, son 50 yılda nüfusunun yarısı, yarısından çoğu, yani bizim hayat bilgisi dersinde ilkokulda şöyle okurduk. Ülkemiz bir tarım kentidir nüfusunun %40’ı şehirlerde %60’ı köylerde yaşar. Şimdi ülkemiz bir sanayi ülkesi oldu. Ve nüfusunun %30u, %25’i köylerde ve %75’i şehirlerde yaşıyor. İşte kimlik kaybının kentlerimizin yağmalanmasının temel meselesi budur.

Böylece örneğin Bursa gibi kimlikli bir kentin, ovalarını yapıyla doldurarak harcadık. Dağlara tırmandık. Uludağ’ın yamaçlarını mahvettik, sularını ve havasını kirlettik. O güzelim sahillerimizi betonla doldurduk. Ve işi hastalık olarak tanımlamamın temel nedeni, tüm bunları yaparken biz bunları büyük bir kalkınma hamlesi, büyük başarı ve Bursa’nın işte nüfusunun büyümesi, kentinin büyümesi ve gurur duyduğumuz ama her gün

çirkinleştirdiğimizi görmediğimiz bu güzel kentimizi kendi ellerimizle, herhangi bir dış müdahale olmadan yok ettiğimiz, hasta ettiğimiz, şehrsel hizmetlerin eksik kaldığı; yaşanamaz bir kent haline getirdiğimiz yıllardır. O nedenle bu gerçekten bir hastalıktır.

Kültürel kimliğimiz sadece Bursa’da değil bütün büyük şehirlerde kuşatılmış, yakılmış, yıkılmış, yok edilmiş; eski evlerimize, çarşılarımıza kötü gözle bakılmış ve kentler kimliksiz hale gelmiştir. Üstelik bunlar yapılırken; bazı kentler dolmuş, bazı kentler de boşalmıştır. Boşalan kentler vardır, bu dolan kentlerin yanında. Görgüsüzce doldurulmuş büyükşehirler üst üste, yan yana, iç içe bütün sosyal ilişki ağları da parçalanmış, kent varoşlarında çeperlerinde yaşayan işçiler, yoksullar tek tek dolaşma; yani Bursa’daki hemşeri dernekleri acaba Bursa’daki il ve vilayet sayısı kadar mıdır? Hatta yurt dışına da sarkmıştır. Küçük bir örnek vereceğim sadece, Mestanlı Derneği var Bursa’da, ben de onlara yardımcı oluyorum ara sıra. Bursa’da yaşayan Mestanlı’lı sayısı 50.000 miş onların verdiği bilgiye göre ama Bulgaristan’da bulunan şu anda Mestanlı’nın nüfusu 10.000. Bunun örneklerini çoğaltabiliriz. Yani Bursa’da Kastamonu’dan daha fazla belki Kastamonulu yaşıyor. Yurt dışından, eski Osmanlı coğrafyasından ve Anadolu’nun bütün kentlerinden aldığı göç sonucunda ki, yıllık ortalama nüfus artışı %7’dir hala Bursa’da; Bursa, kimliksiz bir kent haline geldi. Bunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Şimdi tabi burada esas mesele ne? Böyle bir durumda kent ve kentli arasında ilişki kopuyor. Yani kent ve kentli arasındaki ilişki koparsa; kent zaten kimliksiz hale gelmiş demektir. Bu ilişki sağlıklı kentler için, kimlikli kentler için yaşamsal bir ilişki ağıdır. Bu ilişkinin asla kopmaması gerekiyor. Şimdi bu ilişkinin ne kadar önemli olduğunu ifade etmek için çok sevgili hocam Prof. Gündüz Özdeş’ten bir alıntı yapacağım. 1969 yılında Mimarlık Fakültesi birinci sınıfa girdiğimizde ilk derste hoca Churcil’den bir alıntı yaparak şunu söyledi bize, ilk cümleleri, duyduğum ilk cümleler mimarlıkta. Churchill demiş ki “*Önce biz evlerimizi yaparız, sonra evlerimiz bizi yapar.*”

Ama hoca bunu bir adım ileri taşıdı ve şöyle söyledi; “*Önce biz şehirlerimizi yaparız sonra şehirlerimiz bizi yapar.*” Gerçekten ne kadar doğru bir tanım. Ama burada aslında temel meselelerden bir tanesi de, öncelik ve sonralık yani önce bir şey yapılıyor, sonra kent ya da kentli geliyor. Aslında sağlıklı ilişki, herhalde bunu eş zamanlı yapmak yani kent ve kentlilik ilişkisi sağlıklı kurulursa ancak ve kentlerimiz, kentliler tarafından, kent dinamikleri tarafından eş zamanlı olarak yapılırsa ancak o zaman kimlikli ve sağlıklı bir kentten ve sağlıklı bir kentleşme hareketinden söz edebiliriz. Ancak o zaman kent kente benzer. Kentli, adama benzer, kentine benzer.

Şimdi kent, kentine benzer derken gerçekten de ilk akla gelen de, kentlerin ozanı büyük şair Edip Cansever. O bunu çok güzel ifade ediyor. Diyor ki “*İnsan yaşadığı yere benzer. O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer. Suyunda yüzen balığa, toprağını iten çiçeğe, dağlarının tepelerinin dumanlı yemine; öylesine benzer ki*” Gerçekten 40-50 sene öncesini alsak, Anadolu’nun bütün kentleri böylesine kimlikliydi. Ve kentler, kentlilerle birleşmişti. Huyları ile bile tanımlanırdı. İşte Adanalılar öfkesi ile, Bursalılar hoşgörüsü ile, İstanbullular görgüsü ile, Urfalılar adetleri ile, görenekleri ile. Yani Urfalıyım veya Antepliyim veya Bursalıyım dendiğinde, bir insan kimliği ve karakteri, kentle birlikte herkesin aklına gelirdi. Şimdi öyle değil, o kentlerimizin bir kısmını boşalttık, bir kısmını doldurduk ve bütün kentlerimiz kimliksiz hale geldi.

2. temel ilişki, yani bir kent ve kentli ilişkisinden bahsettim. Kenti kimlikli kılan kılan 2. temel ilişkisi de, kentin **doğa** ve **kültürle ilişkisi**dir. Nerede bir kimlikli varsa, nerede bir

uygarlık izi varsa, o kentin o dönemde doğayla da sağlıklı iş birliğini görürüz. Eğer bir kent bir döneminde doğa ile barışık bir ilişki ve gelişme sürdürdü ise, orada bir uygarlık izi kalmıştır ve orada bir kent kimliği oluşmuştur.

Yine Bursa özeline bunu indirgediğimizde iki tane uygarlık izi Bursa'da görüyoruz aslında. Bir tanesi Osmanlı başkenti Bursa'dır. İkincisi Cumhuriyetin yıldız şehri Bursa'dır. Yani bunlara baktığımızda, gerçekten ikisinin altında bir sosyal yapılanmayı, bir sosyal inşayı da görmekteyiz. Çünkü Osmanlı, beylikten imparatorluğa bu topraklarda geçmiştir. Osmanlı bu topraklarda devlet örgütlenmesini, toplumsal örgütlenmesini aramış, denemiş, bulmuş ve buradan bütün Osmanlı coğrafyasına ihraç etmiştir.

Osmanlı ev yapmasını, sokak, mahalle yapmasını, kent yapmasını Bursa'da öğrenmiştir. Osmanlı çarşı yapmasını, ahi örgütlenmesi ve vakıf örgütlenmesine dayalı olarak Bursa'da denemiş bulmuş ve bütün Osmanlı coğrafyasına Bursa'dan ihraç etmiştir. Böylesine kimlikli bir Osmanlı başkenti bizim çocukluğumuzda *-ben 60 yaşındayım-* hala yaşıyordu. O güzel kimlikli Bursa, şimdi anılarda kaldı.

Aslında 2. uygarlık halkası, Cumhuriyet döneminde yaşanmıştır Bursa'da. Bursa'nın kimliğinde yer eden Cumhuriyet Bursa'ya bir sanayi kenti olarak el atmış; Merinos'u sanayide öncü, büyük hareket olarak ortaya koymuştur. Aslında Merinos, Atatürk devrimlerinin bir parçasıdır. Bu kent, üretimini de kendisi yapar, ipini, kıyafetini, tarihini her şeyini yeniden inşa ederken, kendi sanayisini de, kendi üretimini de nasıl yapacağını Bursa'da, Kula'da Adana'da, Karabük'te örnekleriyle göstermiştir.

Bunun yanında Bursa'daki önemli Cumhuriyet yapılarını hatırlarsak Tayyare Kültür Merkezi, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası, Ziraat Bankası, Kültür Sanat yapıları, Heykel'de gördüğünüz yönetim yapıları, bütün bunlar bizim 2. ulusal mimarlık olarak adlandırdığımız Türkiye 2. *Ulusal Mimarlık Akademisi*'nin sembol yapılarıdır. Ve bunun sivil mimariye yansımaları da görmekteyiz o yıllarda.

Ama burada bir şeye dikkat çekmek istiyorum, kimlikli bir kent yapılırken, arkasında bir kimlikli toplum inşası her zaman var. Demek ki biz Bursa'yı, bu iki önemli uygarlık izini kuşattığımız ve yok ettiğimiz yıllarda, yani benim kaza olarak adlandırdığım yıllardan itibaren kimliksiz, hedefsiz bir planlama bütünlüğü; bir amacı, hedefi olamayan, kendiliğinden geliştiği bu kalkınmanın, yıllar olarak adlandıırırsak hiç de haksızlık yapmış sayılmayız. Yani bu yılların acısı ve görseli, Bursa'nın bugünkü kent manzaralarıdır.

O nedenle bu kaybolan yılları geri alabilir miyiz? Çünkü hiçbir zaman da kötümser olmaya hakkımız da yok Oktay'ın ifade ettiği gibi bunun yanında, sanayileşme hamlesinin yanında, Bursa niceliksel değerlere de kavuştu. Yani büyük, zengin ve güçlü bir kent oldu. Şimdi esas mesele, Bursa kimliğini arıyorsa, eğer Bursa'nın geçmiş kültür mirasını ne kadar geriye çağırabilirsek, alabilirsek, Bursa'nın hala muhteşem olan doğal güzelliklerini, bu mirasla geçmişten geleceğe birlikte taşımamız gerekiyor.

Bursa'da bu olanaklar var mı? Var. Bir kere Bursa, güçlü bir kent. Bursa'da Uludağ var, çok şükür hala var. Bursa'da Nilüfer suyunu kirlettik ama temizleyebiliriz. İki tane çok değerli gölümüz var, İznik ve Apollon. Bursa'da 125 km sahil şeridi var. 8 km'lik sahil şeridi için körfez savaşı çıktı biliyorsunuz. Yani ülkelerin bile bu kadar sahil şeridi yokken, aslında bir deniz kenti iken, denizin farkında olmayan bir Bursa'da yaşıyoruz. Şairin dediği gibi *“O Mahiler ki Derya içredir, Deryayı bilmezler”* O Bursa, aslında bir deniz kenti. Böyle

muhteşem bir sahili var, bunun kıymetini bilmiyorlar. Eğer kıymetini bilselerdi Gemlik'i, Mudanya'yı betona boğarlar mıydı? Bu güzel kentleri böyle mi kullanırlardı? Bunu söyleyerek geçiyorum.

Muhteşem **kültür mirasımız** var, bunu da ekliyorum. Şimdi bunlarla kimlikli bir Bursa'ya gidebilir miyiz? 2-3 tehlikeden bahsedeceğim, yani belki de bu sempozyumun görevi, bu tehlikelere işaret etmek olmalı. Bir tanesi işte biraz önce mahvettiğimiz plansız ve kaçak yapılaşmış Bursa'yı, diğer büyük şehirlerde olduğu gibi merkezi yönetim, yerel yönetime dönüştürmek istiyorlar.

Kentsel dönüşüm. Kentsel dönüşüm aslında Oktay'ın dediği kadar da kötü bir şey değil, dünyada çok iyi uygulamaları var. Yani büyüyen kentlerin eski sanayi bölgeleri, eski işçi konutları, şehrin yeni ihtiyaçları şeklinde işlevlendirilerek, o kente kazandırılıyor. Türkiye'de de bunun bir iki olumlu örneği varken, şu anda karşımızda olan kentsel dönüşüm projesi, hiçbir şekilde böyle bir dönüşümle ilgili değildir. Kentsel dönüşümü algıladığımız kadarıyla, hükümetin anladığı piyasa koşullarına terk edilmiş, piyasa koşullarıyla ve rantın yükselmesiyle kendi haline bırakılmış, bir tüketim cenneti haline gelmesi projesidir.

Bu konuyla ilgili bakan diyor ki bizim, bu devletin, kentsel dönüşüme ayıracak 100 milyar doları yok, o nedenle tabi ki imar artışı olacak. Yani bir dönüşüm bölgesinde biz emsali beşe çıkartacağız, böylece arsa sahipleri de hakkını alacak, müteahhit firmada hakkını alacak ve o düzensiz yapılaşmayı dönüştüreceğiz. Peki, herkes hakkını alıyor da, kimden alıyor yani bu kadar çok alan varsa, bir veren olması lazım. Burada veren Bursa şehridir yani Bursa'dan alıyorlar. Bunun örneği de Doğanbey mahallesidir. O yüzden burada Odalar olarak haykırmalıyız ki kentsel dönüşüm, kentlerin dönüşümü projesinin ötesinde, kentlilerin dönüşümü projesidir. Bir toplum projesidir, yeni bir kentli yaratma projesidir. Katılımcı, çoğulcu, şeffaf yöntemlerle yapılır ve son derece önemli bir eğitim sürecidir. Aynı zamanda eğer böyle yapmasak, Doğanbey örneklerini Bursa'nın her yerinde göreceğiz.

Şimdi 2. tehlikeden bahsediyorum, sevgili Bursalılar. Doğanbey mahallesini nerede göreceğiz? Yakında *Paşa Çiftliği*'nde göreceğiz. Böyle bir hazırlık var. Bakınız *Paşa Çiftliği*, kamunun elindeki çok büyük mevcut yeşil alanlar ile potansiyel yeşil alanlara eklenilebilecek 1200 dönümlük, kent merkezinde kalmış, Bursalılar için hayati önem taşıyan bir alandır ve doğal SİT olarak ilan edilmiştir.

Doğal SİT olarak ilan eden sevgili hocam Metin SÖZEN'e, ondan sonra buraya yönelik saldırılara göğüs geren, eski kurul üyelerine Neslihan DOSTOĞLU'na Mete TAPAN'a ve özellikle Oktay EKİNCİ'ye teşekkür ediyorum. *Paşa Çiftliği* ile ilgili Bursa Bölge Kurulu Başkanı olduğu dönemde, son toplantısında muhteşem bir karar aldılar, fakat ömürleri vefa etmedi, kurulları lağvettiler. Ayırdılar Tabiat Varlıklarını ve Tabiat Varlıkları Kurulları artık *tabiat varlıklarını korumama kurumları* olarak çalışacak. Bir süreliğine mecliste geri çektikleri yasa da, bu amaca hizmet ediyor. Çıkardıkları Afet Yasası da bu amaca hizmet ediyor ve göz koyulan yer de *Paşa Çiftliği*'dir. *Paşa Çiftliği*'ni rezerv alan olarak ilan edecekler, bunu biliyoruz artık. Ve bu amaçla orada ki hissedarlardan dört hissedar var bir tanesinin hissedarlığını

Aslında bizim yetiştiğimiz dönemde mahallelerde yetiştik. Ama üzerimizde mahalle baskısı vardı, ailelerimiz de feodaldi. Çok seviyorduk ailelerimizi. Üzerimizde bir aile baskısı da vardı. Büyüğünün yanında yüksek sesle konuşulmaz, şarkı söylenmez, ıslık çalınmaz yani öyle bir toplumsal gelenek teamüller içinde yetiştik. Ama 1969 kuşağı bunları biraz yırtan,

dünyaya gözlerini açan ve dünyadaki demokratik gelişmeyi Türkiye'ye taşıma gayreti içinde olan, bunun için bir gençlik kuşağının heba edildiği, ziyan edildiği bir dönemin sembolidir. İşte o dönemin insanları anneleri, babaları kendi çocuklarını biraz daha sevgiyle adeta boğarak yetiştirdiler. İstediler ki benim oğlum en güzeli olsun, en çalışkanı olsun, en güzel okullarda okusun ve öyle yetiştirdik çocuklarımızı. Hepsi zeki becerikli yetenekli ama onlardan bir şikayetimiz vardı.

Bu çocuklar apolitik, bütün gün bilgisayarın başında oturuyorlar, bütün gün orda yazıp çiziyorlar, bir tek kendilerini düşünüyorlar. Sadece birey olarak varlar, işte Gezi Direnişi aslında bu düşüncenin, bu kaygının yerinde olmadığını bütün Türkiye'ye yüksek sesle haykırmıştır. Bunun farkında olun, gördük ki bu yetişen kuşak apolitik değilmiş, bu yetişen kuşak özgür, birey özgürlüklerine müdahale edilmesini istemiyor. Hayat tarzına müdahale edilmesini, nasıl yaşaması gerektiğinin söylenmesini kabul etmiyormuş. Böyle özgür bir birey. Fakat niye biz bunları göremiyorduk? Çünkü bu özgür bireyler evlerinde, odalarında, sınıflarındaydılar. İlk defa özgür bireyin kolektif tavrı Türkiye'de ortaya çıktı. Bu çocuklar toprağını iterek çıkan kardelen çiçekleri gibi bir anda, bir günde müthiş bir manzara olarak karşımıza çıktılar. Onlara güven duymalıyız, Bunlar yeni kimlikli kentlerimizin, kimlikli yurt hemşerileridir. Yeni bir kentli var karşımızda, siyasetçilerin de, bunun farkına varması gerekiyor. Eski siyaset kalıplarıyla, eski siyaset ezberleriyle bu gençlikle buluşamaz.

Bu gençlik bize çok önemli bir ders verdi, umutlarımızı artırdı. Ben bu özgür bireylerin, ilk defa bir arada olduklarını, birlikte yürümenin, birlikte şarkı söylemenin tadına vardıklarını, dayanışmanın hazzını duyduklarını, mücadelenin ve paylaşmanın ne kadar değerli bir şey olduğunu gördüklerine tanıklık ettik, diyorum hep birlikte. O nedenle bunun Türkiye'nin sosyal, toplumsal ve siyasal yaşamında bir dönüm noktası olduğunu söylüyorum. Şimdi böyle bir şey oldu da, her şey güllük gülistanlık, oh yaşadık falan meselesi değil, belki bu böyle Spartakis çıkış ve isyandır. Bunun yanılgıları, yanlışları, yenilgileri olacak, çok üzülecekler. Çünkü bunu hoşgörüle karşılayacak yetişkin toplum yoktur. Yetişkin bir siyaset ortamı yok ama aynı Mustafa Kemal'in söylediği gibi Türkiye'de ilk ulusal kurtuluş savaşını veren ve Dünya'ya örnek olan Mustafa Kemal şöyle dememiş miydi!

Güneş doğduğunu nasıl görüyorsam, mazlum milletlerin uyandığını da öyle görüyorum.

Şu anda bu genç yeni dünyalı, küresel dünyanın özgür bireyini, kolektif bir biçimde Türkiye'de uyandığını, aynı şekilde görmeliyiz ve onları önemsemeliyiz, diyorum. Buradan son cümleye geçmem gerekiyor. Bu insanlar, gençler; hala ruhunda bu gençlik ateşini taşıyanlarla birlikte, Türkiye'nin demokratik ve çağdaş birikimini taşıyan sivil toplum kurumlarıyla birlikte sağlıklı ve kimlikli kentler yapacak. Bundan umutlu olmamız gerekiyor. Bu son derece önemli. Çünkü gelen dünyada uluslar kadar önemli kentler vardır, küresel dünyada yerleşme de aynı hızla gitmektedir.

Artık yarışan kentler dünyasına gidiyoruz. Hangi kentler yarışacak? Kimlikli kentler. Ancak kimlikli kentler dünyada kendine yer bulabilir ve kimlikli bir kente giden yol, aynı zamanda barışın ve demokrasinin yoludur. Türkiye'nin yurttaki sulh, cihanda sulh ilkesine sınıksız sarılması ve kentlerini barışık bir şekilde geliştirmesi gerekmektedir. Bursa kentinin kimlikli bir kent olmak için çok büyük avantajları vardır. Ama kimlikli kente giden yol uzun bir yoldur, zahmetli bir yoldur, tehlikeli bir yoldur. Bu yolun yolcusu olan siz sevgili yoldaşlara, kent yoldaşlarına selam olsun diyorum, saygılar sunuyorum.

Fikri DÜŞÜNCELİ

Sayın Mithat KIRAYLIOĞLU'na çok teşekkür ediyorum. Arkadaşlar biraz geç başladık panelimize, biraz zamanımızı da aştık. Ben bunun üzerine pek bir şey söylemek istemiyorum. Fiziksel, fiziki yapıdan ziyade daha çok bir yaşam biçiminin kent kültürünü, kimliğini oluşturabileceği üzerine. Benim anladıklarım kısaca bunlar.

Konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyorum, sizlere de sabrınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Bundan sonra öğleden sonraki oturumlarımız SMMMO salonunda ve İMO Bursa Şubesi salonunda olacak. O oturumlarda görüşmek üzere çok teşekkür ediyorum

KENT VE DEMOKRASİ PANELİ

İbrahim MART – TMMOB MMO Bursa Şube Başkanı - (Oturum Başkanı)

TMMOB Bursa 4. Kent Sempozyumu'nun sonuna geldik. **Kent ve Kimlik** paneliyle başladığımız, Bursa kentinin sorunlarına çözüm önerileri ürettiğimiz Sempozyumda, 8 oturumda 40 bildiri sunuldu. Bu kapanış oturumuna **Kent ve Demokrasi** konusunu aslında sempozyumu bütünleştirecek, tamamlayacağız.

Tabi 10 gündür Taksim Gezi Parkı'nda başlayıp bütün ülkeye yayılan, artık Taksim Gezi Parkı'nı aşan protesto eylemlerinin yapıldığı dönemde, o eylemin de temeline baktığımızda, aslında bir kent, kentine sahip çıkma ve daha sonra da aslında bir demokrasi talebi yatıyordu. Bu anlamda değerlendirdiğimizde, hem 4. Kent Sempozyumumuz ayrı bir önem kazandı, hem de bu oturumumuz *kentte demokrasi* başlığı ile yerine oturdu. Tabi biz bu programı hazırlarken, gezi parkında böyle olaylar olacak, bunu bilmiyorduk.

Bir buçuk yıldır hazırlık çalışmaları sürmüştü, yoğun emek harcanarak ortaya konuldu. Bu süreçte katılan tüm arkadaşlara teşekkür ediyoruz, bilgilerini bizimle paylaşan tüm bilim insanlarına, Odalara çok teşekkür ediyoruz ve panelimize başlıyoruz. Tabi Sempozyumumuzda bazı aksaklıklarda oldu, onu fark etmişsinizdir. Kent dışından, Bursa dışından gelecek bir kaç konuşmacı da gelemediler bu olaylar nedeniyle, daha başka acil görevler nedeniyle. Onların yerine tabi ikame edebildik konuşmacılarımızı. Bu panelde de öyle. Mimarlar Oası Başkanı, Genel Başkanımız konuşmacı idi. Sayın Eyüp MUHÇU gelemedi. Malum Mimarlar Odası, merkezi düzeyde olayları takip ediyor ve bir yandan *ne yapabiliriz?* tartışmasını yaparken, bir yandan da destek çalışmalarını sürdürüyor. Sayın Eyüp MUHÇU başkanımızın yerine TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şube Başkanı Say+ın Nizamettin KAYA'yı davet ediyorum, buyurun.

Bursa önceki milletvekillerimizden ve başbakan yardımcılarımızdan Avukat Sayın Ertuğrul YALÇINBAYIR'ı davet ediyorum, buyurun. Nilüfer Belediye Başkanı Sayın Mustafa BOZBEY birazdan katılacaklar. Şu anda Cem Evi açılışı nedeniyle Ataevler'de. O açılış ve konuşmalar biraz uzamış, bizim buradaki uzamalar gibi, onu bekliyoruz.

Dikili Belediye başkanı anons edilmişti, Sayın Osman ÖZGÜVEN. Mazeretlerini bildirdiler, biraz önce söylediğim gerekçelerle, kendileri katılamayacaklar.

Evet Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şube Başkanı Sayın Yüksel BAYSAL'ı davet edeceğim, buyurun.

Bu programın hazırlanması sırasında bu panelle ilgili olarak, *kent ve demokrasi* konuşulurken kadın olmazsa, olmaz denildi. Biz de işin doğrusu, programı hazırlarken ona çok fazla dikkat etmemiştik. Bir kadın gazetecinin uyarısı nedeniyle de, bu katılımı değerlendirdik. Vakitsiz kendisine haber verdik ama bizim teklifimizi kabul etti, kendisi buraya geldi. Çağdaş Hukukçular Derneği Bursa Şube Başkanımız Sayın Aslı Evke YETKİN'i davet ediyorum.

Konuşma sırasını programda yazılı olduğu şekliyle yapacaktık, küçük bir değişiklik yaptık. Öncelikle sayın bakanımız Ertuğrul YALÇINBAYIR'a söz veriyoruz, buyurun sayın Ertuğrul YALÇINBAYIR.

Bursa, Sayın Ertuğrul YALÇINBAYIR'ı tanıyor ama çok kısa bir özgeçmiş var önümde, onu okuyacağım. Ertuğrul YALÇINBAYIR, 1946 yılında Bulgaristan'da doğdu. 4 yaşında ailesi ile beraber, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etti. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra, avukatlığa başladı. Bir süre Bursaspor genç takımında futbol oynadı. 1970'lerde bir süre CHP içinde görev alan Ertuğrul YALÇINBAYIR, 80'li yıllarda milli görüş hareketine yakınlıktı. 95'te Refah Partisi'nden Bursa Milletvekili olarak meclise girdi. 1999 genel seçimlerinde, Anavatan Partisi'nden tekrar milletvekili olarak meclise girdi. 2001 yılında Anavatan Partisinden istifa eden YALÇINBAYIR, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 3 Kasım 2003 seçimlerinde AKP'den Bursa Milletvekili seçildikten sonra, Abdullah GÜL başkanlığında kurulan 58. Hükümet'te başbakan yardımcılığı görevlerinde bulundu. 20., 21. ve 22. dönem Bursa milletvekilliği yapan Ertuğrul YALÇINBAYIR, Türkiye Futbol Federasyonu müşahitliği ile Bursa Belediye Meclis üyeliği de yapmıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır, buyurun Ertuğrul bey.

Ertuğrul YALÇINBAYIR – (Bursa Geçmiş Dönem Milletvekili)

Sayın başkan değerli katılımcılar öncelikle hepinizi saygı, sevgi, barış ve mutluluk dilekleriyle selamlıyorum. Yaşadığımız son olaylar, bu sempozyuma ayrı bir anlam yükledi. Son olaylar, tatbikî Türkiye'yi, Türkiye demokrasisini etkileyecek olaylardır. 1977 yılını hatırlıyorum 77 yılında Uludağ Üniversitesi yeni faaliyete geçmişti. Bir sempozyum düzenledi. 4 gün süren sempozyumda Bursa'nın sorunları tartışıldı. Ulusal düzeyde ve yerel düzeyde katılımcıların katıldığı bu sempozyum, bugünkü teknolojik şartlarla tarafımızdan kaydedildi ve seçim çalışmalarında da kullanıldı, fevkalade niteliklidir.

TMMOB Bursa 4. Kent Sempozyumu'nun, bundan önceki ilk ikisi *Kent Sorunları*, 3. *sü Dirençli Kent Bursa*, şimdi *Kimliğini Arayan Kent Bursa*. Bakıyoruz; yeşil Bursa, tarım kenti, sanayi kenti, tarihi kent, kültür kenti, turizm kenti bunların hepsi birlikte. Bursa, ama bunun daha ötesinde. Bursa, kent olarak bizden alacaklı. Bursa, hakkını arayan bir kent, bizden alacaklı. Bize yeşili verdi, tarihi verdi, kültürü verdi, turizmi verdi ve sanayiyle ilgili fırsatları verdi, bir çok nimetler verdi ama biz bu nimetleri kendi elimizin tersiyle külfete dönüştürdük, zorluğa dönüştürdük.

Turizm kenti, termal sularımızı ne hale getirdik? Turizm kenti, yer altı sularımızı diğer kaynaklarımızı ne hale getirdik? Tarım kenti, kirletilmiş su, hava ve kirletilmiş bir dünya. Bunlar bizim kendi elimizin mahsulü, bu sadece Bursa'ya has bir şey değil, tarihi kentler de öyle, diğer kentler de öyle, bu noktada hakkını arayan bir kent bütün bunlarla birlikte var. Bursa hakkını arayan kent dedik ama ondan önce şu demokrasi tanımına girmek lazım.

Demokrasi, sandıktan ve seçimden ibaret değil. Demokrasi bir değerler bütünü. O değerlerin içinde neler var? Çoğulculuk var, katılımcılık var, şeffaflık var, açıklık var, denetim var, denetilebilirlik ve denetleyebilirlik var ve demokraside insan hakları var, azınlık haklarının kabulü var ve bunlarla birlikte bir bütün kalite var. Bütün insan hakları insan için, insan onurunu esas alan bir felsefenin bütünü, bütün hakların üzerinde yer alan bir hak daha var, yönetim hakkı. Hayatın içinde, var olan hakları kullanırken biz o kadar farkında değiliz ama biz bunları bir sistem içinde, bir değerler bütünü içinde alıp değerlendirdiğimizde, bunların yönetiminin en önemli hak olduğunu, diğer bütün hakların güvencesi olduğunu görürüz.

Bunun başında tabi ki **demokrasi** geliyor. Türkiye'nin demokrasisine bakıldığında, evrensel kriterleri ele aldığımızda, her bir parametresine notlar verildiğinde, 165 ülke arasında Türkiye **88.** gelir. Bu demokrasi açısından, vardığı yeri gösteriyor. Bu son olaylar olağanüstü değil,

doğaldır. Bundan sonra yine olacak, daha olacak ama eğer bunlardan yöneticiler ders almadılarsa, eğer bunlardan alınan dersler içselleştirilmiyorsa, tabi ki bu kötü bir başlangıçta olur. Yani kötü giden bir sürecin bir miladıdır. Bunun iyiye dönüşebilmesi, yine insan aklının, yine düşünce özgürlüğünün, yine diyalogun, uzlaşmanın ve yine demokrasinin zaferi olacaktır. Bunlardan ders alınır veya alınmaz. Türk demokrasisi bugünkü durumuyla melez bir demokrasi, özgürlükler kısmen var. Bakıldığında bunların dayanağı olan Anayasa, yine bunların en önemli dayanağı olan uluslararası sözleşmeler, kanunlar ve idari düzenlemeler, bunlar Türkiye'de yeniden yapılanmanın ve dönüşümün zaruriyetini ortaya koyan hususlardır. İyi yönetim açısından ele alındığında bu haklarımız nasıl kullanılıyor? Biz insani gelişmişliğin neresindeyiz? **İnsani gelişmişlik** evrensel ve bilimsel nitelikli kriterlerle her yıl ortaya konan bir gelişmişliktir ve biz bu gelişmişliğin 93. Sırasındayız.

Hangi hak açısından ele alırsanız alın, bunun evrensel parametrelerine karşı kendinizi koyun, ülkenizi, yörenizi koyun ve bunu değerlendirin. Bunlar bir muhalefet değil, bir muhalefet de olsa, yerindedir. Daha şiddetli söylene de, bunlara tahammül etmek sizin görevinizdir. Bunlar sarsıcı da olsa, bunlar vakadır. Muhalefetin, muhalefet etme hakkını tayin ve takdir, sizin göreviniz değildir.

Değerli dostlarım bir hususun veya mevzuatın iyi yapılması, iyi hükümler ifade etmesi yetmiyor. Bunların kullanılması da fevkaalede önemli ve bu kullanımın denetimi de önemli. Buradan bakıldığında, denetimde en son nokta sandıktır. Demokraside seçilmişin, seçilmişliğine itibar etmek, tanımak tabiki bir görevdir ama seçilmiş her şeyi yapma hakkına ve gücüne sahip değildir. Parlamento kürsülerinden söylediğimiz gibi, bu parlamento her şeyi yapmaya kadir değildir. Parlamento apaçık insan haklarına, hukuka aykırı düzenlemeler yapamaz. Türkiye'de siz, sizden ibaret değilsiniz. Sizin artık iç işlerinize de karışmak sayılmayan, evrensel değerlerle sınırlandırılmıştır yetkiniz.

Bu yetkilerin kullanılma biçimi **yönetişimde** vardır. Yönetişimde bakıldığında açıklık belgeye, bilgiye ulaşmak, bilgi edinmek. Bu gün bir çok çalışmada gördüğüm bilgiye, belgeye ulaşım hakkının henüz tanınmadığıdır. Türkiye 2002 yılında imzalaması gereken sözleşmeyi, henüz imzalamamakla her yıl eleştirilen bir ülkedir. Her yıl eleştirilmesine rağmen, bu güne kadar bunlarla ilgili etkili bir çalışma, etkili bir muhalefet konmamıştır ortaya. Bilgiye ve belgeye ulaşma sadece çevre hakkında değil adalete erişir, sadece o hak da değil, bütün haklarda söz konusu olan **AARHUS Sözleşmesinin** bir sonucudur.

Fakat içinde bulunduğumuz günler, dünya çevre günü, çevre haftası düşün, kullan, ye, iç tasarruf et. Bu aynı kaynakların kullanımı ile ilgili bize bir sorumluluğu, bir ödevi de beraberinde getiriyor. O ödev, yoksulların yoksullarla ilgili görevi de, dayanışmayı da beraberinde taşıyor. Yoksulluğun giderilmesi ile ilgili önemli görev, tüm kamunun ve insanların da hakkıdır. Bir sosyal devletin en önemli görevlerindendir. Bizim *Avrupa Birliği'ne girmeye hazırız* diyenler şunları bilsinler. Örneğin; çevre hakkı bakımından üçyüzün üzerinde, hukuki düzenlemeye ihtiyacımız var. En çok zorlanacağımız konu o, onun içindir ki talebimizde demokrasi mi var deniliyor. Bu talep ve talepler manzumesi, baştan aşağı demokratiktir. Demokratik taleptir, bu talepleri algılamadaki zaafiyet anti-demokratiktir. Fakat biz, çevre liginin en alt sıralarındaki bir ülkeyiz. Bu, evrensel platformlarda, evrensel kriterlerle ortaya konulan hatta hükümetlerin, bakanların yazılı sorulara verdiği cevaplarla apaçık belli olan bir husustur.

Parlamento tarihinde açın bakın inceleyin. Siz, *çevre hakkı ihlali* nedeniyle hükümetler veya bakanlar hakkında bir gensoru verildiğini göremezsiniz. Siz, bir soruşturma önergesi

verildiğini göremezsiniz. Bu demektir ki Türkiye’de denetim, özellikle muhalefetin en önemli görevi olan denetim, yeterince işlemiyor. Bunu parlamentoda da diğer sahalarda da görüyoruz.

Biz Bursa Baro’su olarak, öteden beri hak aramayı ve haksızlığa uğrayanların yanında yer almayı ilke edinmişiz. Küresel bazda başlayan çalışmalar, kurumsal nitelik kazandı. Bu çalışmaları yaparken, Bursa Barosu Çevre Komisyonu, Akademik Odalardan görüşler aldı, mütalaalar aldı. Onlarla beraber çalıştı, yüzün üzerindeki davada başarı elde edildi. Bir tek kaybettiğimiz dava, doğalgaz çevrim istasyonudur.

Bu, Akademik Odaların önemini, hak aramanın önemini ortaya koyuyor. Hak arandı, demokrasi sadece siyaset eliyle yapılan iş değil, hukuk yoluyla da demokrasi, hak arama yoluyla da demokrasi, yüzün üzerindeki davada o hale gelindi ki, mahkeme kararlarını neticesiz ve tesirsiz hale getirilmek üzere bakanlar kurulları, kurulu demiyorum kurulları, prensip kararları aldılar. O prensip kararlarıyla, hak aramanın önünü tıkadılar. Ona rağmen o işletmeleri, o planları yürüttüler. Böyle yürütme olur mu? Bu yürütme olursa, bir başka türlü yürütme olur ve bununla da yetinmediler. Biz her şeyi yapmaya kadiriz diye mecliste bu kararları ortadan kaldıracak kanunlar yaptık. Cargill’de olduğu gibi 13 defa mahkeme kararı uygulanmıyor. Orhaneli Termik Santralinde olduğu gibi, yine katkıda bulunduğumuz Yatağan’da olduğu gibi.

Demokrasinin en kaliteli olanı da bilimsel olan, hukuka uygun olan, evrensel olan, standartları yansıtan, yargı kararlarının uygulanmasıdır. Bu çerçevede TBMM ile, bakanlıklarıyla, yerel yönetimleriyle sabıkalı bir ülkedir. Taksim’den çok daha vahim ve tehlikeli olmak üzere bunlar yaşandı ama Taksim bir uyanıştır. Taksim’den sonra siz başka türlü apaçık ihlallerde, herhalde bu kadar rahat olamayacaksınız veya toplum bu kadar suskun olmayacak.

Burada Akademik Odalara düşen çok önemli görevler vardır. Benim bir hayalim var, hep söylüyorum. Bursa’da **İnsan Hakları** Merkezi’nin kurulması, Akademik Odalar eliyle olacaktır. Her Akademik Odanın, her Odanın hitap ettiği bir kaç insan hakkı vardır. O hakların güvence altına alınması, tanıtılması, anlatılması ve hak ihlalleri üzerine gidilmesi, uluslararası gelişmelerin izlenmesi ve yasal düzenlemelerin yapılmasına katkı, idari düzenlemelerin yapılmasına katkı.

Bakın demokrasiden bahsedenler, kendi çıkardıkları mevzuata da uymuyorlar. Örneğin; 2005 yılında çıkarılan mevzuat hazırlama usul ve tasarıları hakkında Başbakanlıkça çıkarılan bir düzenleme var. Kanunların nasıl yapılacağını, kanun hükmünde kararnamelerin nasıl çıkarılacağını, tüzük ve yönetmeliklerin nasıl yapılacağını düzenliyor. Orada katılımcı demokrasi var, orada nerelerden görüş alınacağı, alınmak zorunda olduğu apaçık yazılı ve eski analiz raporları var. Siz her kanun tasarısının hazırlanması sürecinde, bunları yapmak zorundasınız. Ondan sonra o eski analiz raporlarını da, o tasarının arkasına eklemek suretiyle, demokratik nitelik katmak için bu defa onları TBMM’ye sunmak zorundasınız. Komisyonlardaki tartışma öyle olacak, komisyonlardaki katılım, sivil toplum örgütlerinden de katılım olmak suretiyle düzenlenecek.

Bu genel *İdari Mevzuat Hazırlama Usul ve Tasarı Hakkındaki Yönetmeliğin* yerel yönetimleri itibarıyla yansıması yok mu? **Yerel yönetim hakları**, uluslararası sözleşmelerle, hem ulusal düzenlemelerle, güvence altında. Sizin katılımınız var mı planların yapılmasında? Meclis kararlarında sizin katılımınız ne kadar var? Bu meclislerin görevleri %90 plan değişiklikleri. Her bir plan değişikliği, bir Anayasa değişikliğidir. Bir Anayasa’nın delinmesidir, bunların

hazırlanması sürecine *-ki Türkiye’de süreçler fevkalade önemli-* artık her kurum kendi içinde süreçleri izleyecek, takip edecek, kesinleşmeden sonra denetlemeyi denetleyecek ki o da bir süreç. Süreçleri düzenleme kurumu. İmar planlarının yapılmasındaki süreçler, o süreçlere katılım plan yapıldıktan sonra denetim. Denetimin bir ayağı sandıksa, öbür ayağı siyasi. Denetimse; cezai denetim var, hukuki denetim var, hukuk yolları var. Bunları çalıştırmak ve işletmek zorundasınız.

Sloganımız bizim çalışmalarda şuydu; bireysel çalışmalarda, işleyen demokrasi, kullanılan hak ve özgürlükler, gerçekleşen adalet. Bunların üzerlerinde yoğun çalışmalar yapıldı. Bunlardan kaynaklanan, bu çalışmalardan kaynaklanan, parti programları, tüzükler hazırlandı. Anayasa yapımına katkılarda bulunuldu. Yetti mi? Yetmiyor, bunları yazmak değil, bu konudaki eğitim görevi fevkalade önemli. En önemli hak, insan hakları eğitimi isteme hakkı. Bu toplum, bunu istiyor. Bu eğitimi verecek en önemli kurumların başında sizler geliyorsunuz. Sadece üyelerinize hizmet eden kurumlar değilsiniz.

Siz, Anayasa'nın belirlediği ve o doğrultuda çalışma yapan, kamu menfaatlerini düşünen ve o doğrultuda çalışan kurumlarsınız. Bunları gerçekleştirebilecek gücünüz var. Bu yerleşke büyük bir nimettir. Bu sempozyum, TMMOB tarafından hazırlanıyor ama önümüzdeki yıllarda bu sempozyuma Barolar da katılacak, Tabipler Odası da katılacak, Mali Müşavirlerde katılacak. Belki siyasiler de katılacak Bursa’nın ekonomik ve sosyal zirveleri her yıl yapacak. Bursa’daki **bütçe hakkını** hiç takip ediyor muyuz? Bizim cebimizden çıkan paralar nereye gidiyor? nasıl gidiyor? Bursa’dan harç adında, haraç alınmadı mı? Mali Müşavirler Odası, diğer Odalar, apaçık hukuka aykırı işlemlerin karşısında olmak durumundadırlar. Bunlar, aynı zamanda, bir bütçe hakkının kullanımıdır. Bunlar, iyi yönetim hakkının kullanılmasıdır. Bunlar, hayatın içinden olan olaylardır. Yoksa bunlar, söylenen sözlerden, tılsımlı işlerden ibaret değil.

Değerli dostlar hakların hakkı, bütün hakları kuşatan **yönetişim hakkının**, Anayasa’ya girmesi, bu hakların bir yasal düzenleme ile düzenlenmesi, idari usul yasasının çıkarılması, idari usul yasasında genel düzenleyici işlemlerle ilgili neler yapılacak? Hangi süreçlere halkın katılımı sağlanacak, denetimleri yapılacak, idari usul yasasında yerel yönetimlerdeki süreçler düzenlenecek ve bireylerle ilgili dahi, bireyin aleyhine olan işlemlerin kararlarını verirken, o kararlarla ilgili kişinin dinlenme, savunma hakkı güvence altına alınacak. Bunları yapıp kaliteyi yükseltmek zorundayız. Ben bu sempozyumun; hakkını arayan kent, hukuk yoluyla demokrasi, bilim yoluyla demokrasi.

Bakın söyleyecek çok şey var; hazırladıklarımın dışına çıkıyorum ama ben şunu biliyorum, yerel yönetim seçimleri yaklaşıyor, Bursa’da yerel yönetimlere bakın, meclislere bakın, meclisteki niteliklere bakın. İl Genel Meclisi’nde, hukuk komisyonu var, bir tek hukukçu yok. Komisyon başkanı lise mezunu, kim bunlar? Bunları düzenleyenler kim? Siyaset kurumunu, yeniden düzenlemek zorundasınız. Kurucu unsurlar Anayasa, Siyasi Partiler Kanunu, Seçim Kanunu. Halkın katılımına çok katkıda bulunacak olan şeyler, barajlar ve mutlak surette partilerin birlikte seçime girmelerinin sağlanması. Taksim bize bir mesajdır ama onlar, bir disiplin içinde de yürümedi, yürütmedikleri taktirde bir alev, bir hatıra olarak kalacaktır.

Ben hepinize sevgi, saygı ve mutluluk dileklerimi belirtirken güven unsurunu ihmal etmeyin. Güvenli bir kent olmak durumundayız ve her türlü cebirden, her türlü şiddetten arınmış bir kent, bir kalite, o Bursa için. Hepinize sevgiler, saygılar sunuyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı);

Sayın bakanımıza teşekkür ediyoruz, bilgilerini bizimle paylaştıkları için. İkinci konuşmacımız Yüksel BAYSAL. Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şube Başkanımız çok kısa bir özgeçmişi var, sizlere sunuyorum.

1962 yılında Rize’de doğan BAYSAL, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu mezunudur. Bursa Hakimiyet ve Olay gazetesinde köşe yazarlığı yapan BAYSAL, büyük ses getiren TV Programlarına da imza atmıştır. 2001’de başkent Ankara’nın yolunu tutan BAYSAL, TBMM’nde Ertuğrul YALÇINBAYIR’ın danışmanı olarak çalıştı. BAYSAL 2003’te başbakanlık basın müşavirliği görevine getirildi.

Ezber bozan yazılar adlı bir kitabı bulunan BAYSAL, daha sonra döndüğü Bursa’da Kent ve Meydan gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 2013 yılında seçildiği Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şube Başkanlığına devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Buyurun Sayın BAYSAL.

Yüksel BAYSAL (Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şube Başkanı)

Merhaba sevgili dostlar son cümleyi de ben söyleyeyim, yani tanıtım açısından söyleyeyim. Tabi şu anda Yeni Dönem gazetesinin köşe yazarıyım. Gazetemi söylemeden geçemeyeceğim tabii, doğal olarak. Evet şimdi ben ilginç bir yaşam öyküsü dedi, enteresan bir durum var. 1993 yılında ben Çağdaş Gazeteciler Derneği Başkanı oldum. Ertuğrul bey de Refah Partisi’nde siyaset yapıyordu. O biraz kenardan siyaset yapıyordu. O zaman bizim Çağdaş Gazete, şimdi de var, bir gösterir misin başkanım, 1 – 2 sayı çıkardık.

Gazeteyi çıkarmaya başladık, Ertuğrul Bey’e rica ettim, dedim ki bir danışma kurulu, yayın kurulu oluşturacağız görev alır mısınız? O zaman görev almıştı, beraber çalışma imkanı bulmuştuk, önemliydi. Sadece Ertuğrul Bey değil, Hacı TONAK, Musa EROĞLU birçok arkadaşımız vardı. Gün geldi, ben buradaki egemenlerle, belli ölçülerde kavga edince işsiz kaldım. 2001 yılında, Ertuğrul bey sağ olsun o zaman bize parlamentoda danışmanlık teklif etti. Ben de o danışmanlığı kabul ettim, parlamentoda o zaman göreve başladım. Sonra gün geldi Adalet ve Kalkınma Partisi kuruldu, Kurucu Genel Sekreteri oldu, sonra bakan, başbakan yardımcısı oldu. Ben de başbakan yardımcısı danışmanı olarak bir süre görev yaptım. Ertuğrul Bey başbakanlıktan ayrıldı, ben bir süre daha devam ettim, orada kaldım. Çünkü benim kadrom olmuştu artık, ondan dolayı öyle bir not bırakayım. Birlikte çalışmıştık gerçekten çok önemliydi. Bu arada konuşmama şimdi başlayacağım, çok uzatmayacağım, merak etmeyin.

Necati abinin arada bir uykusu geliyor galiba, bir esnediğini göreyim taa buradan... Şimdi benim hocam derdi ki üniversitede ilk derste; dünya 3 kitaptan çıkmıştır derdi. Birisi Tevrat, öbürü de Kelile ve Dimne, üçüncüsünde Homeros’un İlyada’sı. Şimdi yazılı, ben kent ve demokrasi bu arada medyayla ilgili, basınla ilgili söylemek istiyorum.

İlk insan, taşa ve toprak tabletler üzerine yazmaya çalıştılar. Hatta bilmiyorum okudunuz mu? Sümerli Ludingirra’yı, gerçekten önemli bir kitaptır. Sümerli Ludingirra’da, Sümerlerin tabletler üzerine o çivi yazılardan öyküler anlatır Muazzez Çığ. Benim çok yararlandığım bir kitaptır. Orada hatta hiç unutmam yine savaşları konu almıştı. Diyordu ki birisi, kütüphane yapmışlar tabletlerden. Diyordu ki; *yahu bu barbarlar geldiler, bizim kentlerimizi yaktılar, oysa bu dünya hepimize yeter, yeterince zengindik, bölüşebilirdik, paylaşabilirdik.* Ama insanoğlu bir türlü savaşı yok edemiyor. Görüyorsunuz aradan 4.000 yıl geçti 5.000 yıl geçti, hala daha savaşlarla insanoğlu savaşlarla birbirini yok etmeye çalışıyor.

Şimdi ben yazılı basın itibariyle söylüyorum, tarihi biraz atlayacağım çünkü şöyle Roma'da var, eski Yunan'da var, gazeteler var ama o gazeteler daha çok duyuru panolarıdır. İlk ciddi gazete 1600'lü yıllarda Fransa'da doktor Reno'nun çıkardığı gazetedir, *La Gazette* diye. Onun oluşumu da şöyle önemlidir, çünkü kentleşme anlamında. Tabi sanayi devrimiyle lokomotifle, üretimle, çekirdek aileyle, burjuvazinin ortaya çıkmasıyla, kentleşmeyle kısacası gazete ve gazetecilik çok at başı gidiyor. 1630 yılında ilk gazeteyi yani ciddi gazeteyi görüyoruz, şöyle oluyor; Paris'te o zaman toptancılar var, bir de alıcılar var, Paris dışından gelenler. Onları buluşturmak için bir ajans kuruyor doktor Reno. O ajans, bülten yayınlamaya başlıyor. Fakat bakıyorlar ki bülten kuru oluyor, içine bazı haberler katıyorlar daha çok ilgi gösteriyorlar. Bu sefer bazı haberler daha da çok yer almaya başlıyor ve ilk gazete böyle oluşuyor. Tabi biz 200 yıl sonra ancak ilk gazeteyi kurabiliyoruz, 1830 yılında. O da orda özel bir insan kurdu, bizde yine devlet kurdu.

Şunun için söylüyorum; gazeteler aslında, hukukçularımız burada yasama, yürütme, yargının yanında bir 4. güç olarak ortaya çıktı. Yani insan haklarını savunma anlamında, daha doğrusu tam söylüyorum, denetim yapmak için basın vardır. Bir anlamda halkın müfettişidir basın mensupları. Ama şimdi bakıyoruz hemen günümüze geliyorum, gerek ulusal basında, gerek yerel basında, denetim mekanizmalarını ortadan kaldırmak istiyor siyasal iktidarlar. Bu A iktidarı, B iktidarı önemli değil, tek parti iktidarlarının genel alışkanlığı bu.

Denetimlerden, denetim mekanizmalarından mümkün olduğu kadar kaçmak istiyorlar. Yasama, yürütme, yargıyı birleştirmeğe çalıştı bugünkü iktidar, bildiğiniz gibi. Tek elde toplamaya çalıştı ama bir yandan da yandaş medyaya bırakarak, aslında yine bir anlamda denetimden kaçırmaya çalıştı. Yerel gazetelerde de benzeri bir durum var. Yani burada şimdi belediye başkanı olsaydı, sayın BOZBEY. Ben ona da söyleyecektim, gerçi ilçe başkanımız burada, Özgür Bey sağ olsun ona söylemiş olayım, yani fark etmez. Burada siyasal görüş ortaya koymuyorum, denetim mekanizmalarından kaçmamak lazım. Belediyelerin basın büroları haberleri yapıyorlar, belediye başkanlarının haberlerini, reklam haberleri bunlar. Bizim gazeteler de, aynen bu haberleri olduğu gibi kullanıyorlar. Hatta ilginçtir, bazı basın büroları tashihli haberler geçiyorlar, yani yanlış var. O tashihle beraber gazetede yer alıyor.

Tabi denetim mekanizmaları ortadan kalkıyor. Böylece belediye başkanlarının istediği şekilde basın oluşuyor. Bu da tabi ister istemez, halkın haber alma hakkını, yani o müfettişlik falan ortadan kalkıyor. Şimdi Bursa'yla da ilgili benzeri bir durum var, belediye bülteni haline geldi, gazetelerimiz. Muhabir çalıştıramıyor, yeterince tirajı yok, yeterince reklam alamıyorlar. Muhabir çalıştıramıyor, muhabir çalıştıramayınca belediye bültenlerinden gelen o bültenleri, aynen gazetelerine koyuyorlar. Dolayısıyla eleştirel haberler ortadan kalkıyor.

Yani şimdi Bursa, sadece Bursa için demiyorum, gerçekten kentlerimiz çok değerli hale gelmeye başladı. Kentler değerli hale gelmeye başlayınca, rantı da çok oluyor. Her birileri kentin rantından pay almak istiyor, daha çok pay almak istiyor. Hatta bazılarının gözü kararmış, merak ediyorum, çok merak ediyorum. İnegazi'yi, en son olduğu için söylüyorum rica ediyorum sizden, İnegazi'ye çok yakınımızdadır, kaç kişi gitti acaba içimizden? Ben parmak kaldırıyorum, ben geçen hafta gittim, Necati Beyi gördüm, Özgür Beyi gördüm, Fikri Beyi gördüm. Evet yani sayımız az, bak inanın ben de o Atlas köye gidiyordum, fakat İnegazi'ye geçmemiştim. Dedim ki buraya nasıl bir çimento fabrikası olur? diye gittim, gördüm, yani inanmadım. Yemyeşil bir doğa, yani ben Rizeliyim. Uludağ'ın arkası, bir de Rize'de o kadar yeşil olabilir. İnanılmaz bir yeşillik, inanılmaz bir güzellik. Oraya çimento fabrikası kurmak için, bunu istemek için, kent haini olmak lazım. Vatan haini lafını biraz

geçiyorum ben, kent haini olmak lazım. Yani bunları, böyle bir kent mahkemesi kurup, yargılamak lazım, istemek bile suç olmalı yani.

O yeşil, o doğa bize o kadar lazım ki, çünkü gittikçe kayboluyor merkezdeki yeşiller. Şimdi sadece orayı demiyorum. Kozağacı, Kozağacı'nı eminim daha az insan görmüştür. Yani inanılmaz bir güzellik, biz Çağdaş Gazeteciler Derneği olarak yeni yönetim bir kamp yaptık orda. Keles'in Koca Yaylası'ndan sonra yürüyerek, birkaç kilometre ileride bir yere çıktık. Dediler ki, Kozağacı bölgesi burası, yukardan baktık oraya, yine inanılmaz bir yeşillik, inanılmaz bir güzellik. Yani buralarda santral kurmak, bilemiyorum. Oysa daha doğrusu şöyle söyleyeyim ben, sadece burada değil ki, yani hangi birinden bakacak Kotiyak bir tek o konuda başarı elde ettik galiba, kurulamadı. Efesrop orda yükseliyor, yeni yeni rant kapıları ortaya çıkacak, bazı demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütleri adımlar atıyor başta Necati Şahin olmak üzere bazı eleştirilerde bulunuyor. Nizamettin başkan, keza Makina Mühendisleri Fikri bey falan ama yeterli değil. Kentten yeterince destek alamıyoruz.

Biz Çağdaş Gazeteciler Derneği yeniden sahneye çıktık, bu işe destek vermeye çalışıyoruz ama işimiz hiç kolay değil diyorum. Bursa'yı savunmak en önemli görevimizdir. Kentin kimliğini, yeşil var mıydı? Yeşil Bursa, en başta yazan var ya onu savunmak en önemli görevimizdir diyorum, sevgiler saygılar sunuyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı);

Teşekkür ediyorum sayın BAYSAL'a, bu arada elime bir not ulaştı ama katılımcılara, pardon misafirlerimizi anons etmedik, onları anons etmiyoruz ama bir ayrımcılık yapalım. Bir kadın milletvekilimiz, ayrımcılığı olsun. Manisa milletvekili Sayın Sakine ÖZ, mimar, hoş geldiniz. Evet sıra nasıl isterseniz öyle konuşabilirsiniz,

Nizamettin KAYA Mimarlar Odası Bursa Şube Başkanımız; 1963 yılında Artvin'de doğan Nizamettin KAYA, 1996 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık bölümünden mezun oldu. 86 yılında başlayan mimarlık serüvenine halen serbest mimar olarak devam etmektedir. İki dönemdir Mimarlar Odası Bursa Şube Başkanlığını sürdürmektedir, buyurun sayın KAYA.

Nizamettin KAYA (TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şube Başkanı)

Evet ben de öncelikle herkese merhaba diyorum. Benden önce tabi ki güzel sunumlar vardı. Hukukçu yanı ve basın açısından nasıl bakılır demokrasiye? Ertuğrul Beyin en sonunda söylediği cümleler, benim için önemliydi. Bütün Türkiye'deki aslında son dönemdeki değerlendirmelerden çıkan sonuç, nasıl aşılabılır? Düşündüğümüz zaman ve aslında gerçekten bunun demokrasinin temel sorunu olan özellikle siyasetin yapılanması, Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu'ndan geçtiğini çok net olarak söyleyebilirim. Yani bağımsız olarak düşünemeyen milletvekilleri ve karar vericiler olmadığı sürece, demokrasinin çok gelişeceğine, açıkçası inanmak zor biraz. Bunu bu iki dönemdir sürdürdüğüm Mimarlar Odası yönetim kurulu başkanlığı sürecinde de çok net olarak gördük. Bunu mesela BESOB'ta gördük. BESOB davası ile ilgili tüm Odalar, buraya karşı çıkarken, AK Partili meclis üyelerinin büyük bir çoğunluğu, buna karşılar yani dışarıda karşılar hepsi. Ama içeriye girince, hepsi elini kaldırıyor okey diyor, tamam diyor.

Şimdi böyle bir demokrasi zaten olmaz. Eğer özgür olarak buraya seçilenler, karar vericiler bunlar kendi görüşlerini ifade edemiyorlarsa, o zaman bu kentte yapılacak yanlışları önlemek, çok da mümkün değil. Şimdi kent ve demokrasi, aslında şu anda biraz rant ve demokrasi ile eşdeğer. Aslında buradan bakmak gerekiyor ve bütün odak noktası da, şu anda önümüzdeki

süreçte bu gözüküyor ve bugün Taksim’de yaşananlarda rant ve demokrasinin aslında çatışması. Burada bence bütün gençlik, bütün toplum artık bu noktada **dur** deme gereğini hissetti gibi geliyor bana. Özellikle gençlerin katılımı, demokratik talepleri bence çok önemli. Bundan sonrası için umut verici olduğunu rahatça söyleyebilirim. Şimdi bir toplumdaki sağlıklı bir demokrasinin ana hatları siyaset, sermaye, sivil toplum örgütleri ve Odaları, basın, hukuk, bunların arasındaki biraz dengeden oluşuyor.

Sermaye ile siyaset her zaman yakın ilişkilidir ve uygulama yapmak isterler. Eğer bunu sivil toplum örgütleri, basın ve hukuk dengelemese, dengeyi korumazsa toplumda hem demokrasi olarak, hem de yapılan uygulamalar olarak, geri dönülmez hatalar oluşuyor. Bunu biz önceki süreçlerde çok yaşadık ve bununla ilgili benim sizle paylaşacağım şeyler var.

Şu anda arkamızda gördüğümüz bakın bu fotoğraf iki yıl önce bizim Mimarlar Odası Bursa Şubesi’nin, ulusal düzeyde açtığı **“TOKİ’nin Bursa Kentine Tokadı”** diye fotoğraf yarışmasında ortaya çıkan bir fotoğraf. Bunun gibi 33 tane fotoğraf geldi bu yarışmaya. Biz bu yarışmayı açtığımız zaman, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bizi dava etti ve yarışmanın durdurulması ile ilgili bir mahkemeye başvurdu. Yarışmanın değerlendirileceği gün, mahkeme kararı bize geldi. Ama mahkeme reddetmişti bu yürütmeyi durdurmayı ve biz sonuçta bu yarışmayı sonuçlandırdık ve duyurularını yaptık. Yaptıktan sonra, gerçekten bizim tahmin etmediğimiz düzeyde bir şey karşıladı, bir beklentiyi karşıladı. Toplumun önünde, Doğanbey’in ne olduğu çok net olarak ortaya kondu.

Şimdi amacımız şuydu; Bu yapılar tabi ki yapıldı ama bundan sonra kentsel dönüşüm süreci içerisinde, bu yanlışların bir daha yapılmasını önlemektir aslında. TOKİ, dava sürecinde mahkemeye katılmadı ve davadan vazgeçtiği gözüküyor şu anda da. Şimdi aslında bu nokta da hedefimize, başarıya ulaştığımızı söyleyebiliriz. Ancak tabi ki bunlar yeterli değil. Peki yine Ertuğrul Bey’in bahsettiği katılımcılık, şeffaflık bütün bu süreçlerle aslında değerlendirebilme yani siyasetin kendine olan eleştirileri, hem Meslek Odaları tarafından, hem toplum tarafından yapılan eleştirileri değerlendirebilme imkanı olsa, zaten bunlar yaşanmayacaktı.

Ben olayla ilgili o zaman bir mimar olarak, bakın bütün köşe yazarlarına mail attım ve bugünü çok net olarak özetleyen bir yazıydı. Belediye Başkanımıza da, bunu kendi yaptığı sunumda net olarak söylediğim için söylüyorum ve belki bunlar dikkate alınabilseydi, belki bugün yüz milyonlarca liralık zararı ortaya koyan, bu kentte kentin kimliği üzerinde bu zararlar oluşmazdı. Teknik bir bilgiyi burada bakış açısını ortaya koyabilseydik, belki bunlar olmayacaktı. Bakın o zaman ne demişiz; ben sizlerle paylaşıyorum. *Şu anda daha projeler yeni, avam proje düzeyindeyken, ovada kentsel dönüşüm adı altında, resmen kentsel bir yıkım gerçekleştiriliyor. Doğanbey dönüşümünü, bu haliyle kesinlikle desteklemiyoruz. Tarihi mahallelerin bulunduğu bir yerde, devasa çok katlı binalar dikmek, kent dokusuna aykırıdır. Böyle bir projeyi, şehir dışında ya da demiryolu altındaki bir bölgede uygulamaya koyabilirsiniz belki ama kent merkezinde yapılması kabul edilemez bir durumdur. Yüksek blokların, kent dokusuna getireceği kötü görüntüyü, yoğunluğu, trafik keşmekeşini bırakın bir yana, kimliksiz ve kişisiz olan o binaları oraya kondurmakla, sadece Bursa’ya kötülük etmiş olursunuz. Yapılacak iş tarihi Bursa silüetine uygun olmalı, bu nedenle Osmangazi Belediyesi oradaki projeyi yeniden değerlendirmelidir.*

Peki biz bunları anlatırken, başkanın söylediğini ben size o zaman aktarayım; *çok güzel olacak, biz cephelerini yaparken size danışacağız, çok güzel bir kent olacak.* O kadar da inanmış ki gerçekten bunların olacağına, çevirebilmemiz imkansızdı. O dönemde tabi ki

toplumsal bir muhalefet de oluşamadı ve bugün ortaya çıkan sonuç bu. Şimdi peki bundan sonrası ile ilgili neler olacak; açıkçası çok umutlu değiliz, nedeni şu. Tabi ki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, özellikle önümüzdeki süreçle ilgili Kentsel Dönüşüm Yasası'nı çıkarırken, bir kere bu işin uzmanlarına danışmamıştır. Yani ne Mimarlar Odası'na, ne Şehir Plancıları Odası, ne diğer ilgili Meslek Odalarıyla ilgili görüşlerini hiç dikkate almadan, bir dönüşüm yasası ortaya çıkarıldı. Bunun adı tabi ki **Rant Yasası**. Teknik özellikleri olmayan mimarlık hedefi, şehircilik hedefi, kent yaşama hedefi olmayan bir yasa, şu anda önümüzde duruyor ve bu yasanın tanıtımına gelen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bakın bu projeyi arkasında örnek olarak gösteriyor. Peki biz böyle bir anlayıştan, gelecek ile ilgili nasıl umutlu olabiliriz? Bundan sonra yapılacak kentsel dönüşümlerle ilgili, bizler nasıl geleceğe iyi bakabiliriz?

Diyoruz ki, işte 2023 hedefi daha iyi bir Türkiye, yaşanabilir bir Türkiye. Böyle bir şey mümkün mü? Bakın! Teknik olarak mümkün değil, çünkü şu anda yapılacak yeni bir uygulama, işte Bursa'da kentsel dönüşüm Akpınar ile ilgili var. Bu süreçte de biz belediyeden elindeki verileri istedik. Bunu değerlendirelim ve bir yol gösterelim dedik. Belediye bize 3 ay, bu konuyla ilgili veri gelmedi. Biz basın açıklaması yaptık, sonra belediyeye gittik, görüşme yaptık ki bizim buradaki görüşmelerimizi oluşturabilmek için, 15 kişilik bir komisyonumuz var. Bu komisyondaki arkadaşlarımızın raporlarını ilettik. Hiç bir itiraz yok, hepsi çok güzel, e şimdi ne olacak? *Valla biz yapacağız*. Şimdi sonuç bu. Peki demokrasiden bahsediyoruz, gelecek ile ilgili kaygılarımızdan bahsediyoruz, bütün bu süreç içerisinde kentsel dönüşüm ile ilgili yapılması gereken ilk şeylerden bir tanesi, oradaki halkla görüşerek, onların dileklerini, isteklerini ve beklentilerini de ortaya koyarak, açık ve şeffaf biçimde bu sürecin yürütülmesi.

Neden yapılamıyor? Aslında çok zor bir şey değil bu. Herhangi bir şehir plancısına sorun, bunun ilk yöntemi orada yapılacak analizler ve değerlendirmelerdir. Bunu yapmadan herhangi bir ne kentsel dönüşüm alanı ilan edebilirsiniz, ne başka bir şey yapabilirsiniz. Bu aklın yolu birdir ama neden böyle bir yöntem seçilmiyor? Çünkü burada rant var. Buradaki rantı eğer siz açık ve şeffaf bir biçimde yürüttüğünüz süreç içerisinde paylaştıramazsınız. Çünkü açık ve şeffaf bir şekilde yürüttüğünüz zaman, kamuoyu mutlaka bunun kent ve toplum yararına olmasını sağlamak için baskıya geçecektir. Bunu yapmadan el altından yürütmek en doğrusudur, eğer toplum buna tepki vermiyorsa, tabi ki bütün bu süreçlerde aslında, tabi ki biz basın açıklamalarını yapıyoruz, değerlendirmelerini yapıyoruz, aslında basının büyük bir çoğunluğu geliyor.

Bir öz eleştiri yapmak gerekirse, özellikle bunların yazılması konusunda gerçekten sıkıntılar oluşuyor. Bu arada tabi ki internet medyasını kullanmak, son dönemde tabi ki bizler için yeni bir yöntem oldu. Bunu da söylemek gerekiyor. Ertuğrul Bey tabi ki hukuktan bahsetti, demokrasinin en önemli unsurlarından bir tanesi hukuk. Şimdi yine Korupark'ın ikinci etabıyla ilgili bir proje geldi Odamıza. Projeyi incelediğimiz zaman, inanılmaz cinlikler var proje de. Şimdi bakın; zemin kat dediğimiz kat, 3. Bodrum kat olarak yazılmış, açık bir kat 3. Bodrum kat üzeri. Mimar milletvekilimiz de var, tabi ki bizi anlayacaktır. Onun üstündeki kat 2. Bodrum kat, onun üstündeki kat 1. Bodrum kat, zemin kat da 4. Katta. Bakın, zemin kat 4. Katta. Şimdi bu projeyi görünce biz tabi ÇED Kurulumuz var oraya gönderdik, çok güzel bir rapor hazırlandı ve bu rapor neticesinde bütün ilgili kurumlara bunu gönderdik. Daha ruhsat falan alınmamış. Dava açabilmemiz için mutlaka ruhsat alınmasını beklememiz gerekiyor, bakın hukukun işleyişine. Biz ama Osmangazi Belediyesi'ne yazı yazdık dedik; bakın sakın buna ruhsat vermeyin, bu proje bu şekilde. Çünkü büyükşehir yönetmeliğine, imar kanununa aykırı.

Yani böyle bir şey olamaz, o zaman ben, Uludağ'da tek katlı bir yer alayım, oradan kotararak burada istediğim şeyi yapabilirim. Yani bütün bu imar cinlikleri, burada bunları engelleyecek bir unsur da yok. Tabi belediye bizim yazımızdan sonra konuyu meclise havale etti, meclis komisyona havale etti. Aradan 2-3 ay geçti, 2-3 ay sonra belediye, bir şekilde ruhsatı verdi. Peki şu anda bunun, bilinen hukukla herhangi bir bağı var mı? Biz şimdi bunu nasıl engelleyebiliriz? Böyle bir rantı nasıl engelleyebilme şansımız var? Ruhsat alındı, biz de dava açtık Mimarlar Odası olarak, şu anda dava devam ediyor ve 9 aydır daha bilirkişi gönderilemedi. Bakın 9 aydır bilirkişi gidip tespit yapılamadı. Bence bu rant, eğer bir rant varsa bu toplum yararına kullanılmasıydı ama burada maalesef şu anda sistemi yöneten rant odakları bu anlamda siyasetleri etkin. Yapılan ne hukuk, ne Meslek Odalarının uyarıları, gerçekten bir anlam ifade etmiyor. Burada tabi basın ve halkın bu konudaki duyarlılığı süreci değiştirebilir. Bunun dışında gerçekten tüm yükü Meslek Odalarının taşıması da mümkün değil, böyle bir beklenti içerisinde de olmamalıyız diye düşünüyorum.

Şimdi toplumdaki demokrasi ve yaşam biçimi, aslında ana öğeler o kadar bozulmuş ki, biz bunu yönetime geldiğim ilk zamanlarda, bir hafta içerisinde bir dilekçe, aslında daha önceden bulunan bir dilekçeyi dikkate alarak yaptığımız araştırmada, bakın 4 tane sahte Mimarın Odamıza üyelik kaydının olduğunu tespit ettik. 4 tane sahte mimar. Şimdi demokrasi eğer bütün halkına eşit davranabilmekse, milyonlarca öğrenci üniversite sınavlarına çalışıp emek verirken, parayla diploma satın alarak mimar olması, mühendis olması kabul edilebilir mi? Bakın toplumdaki çürümüşlük, aslında demokrasinin hangi noktaya geldiğini gösteriyor. Biz hemen bunları tespit ettirdik, Genel Merkez tespit etti. Türkiye'de 48 tane sahte Mimar, 70'in üzerinde sahte İnşaat Mühendisi, bunlar hemen iptal edildiler ve yapılan uygulamalar sonlandı, dava açıldı ama dava neticesinde, bu kişilerin hiçbirisi hapis cezası almadı. Bakın bunlar aslında gerçekten bir çete suçuna girmesi gereken kavramlar. Çünkü biz bunları takip edemiyoruz. Bunlar aslında belki demokrasi ile ne ilgisi var diyebilirsiniz ama toplumun düzeni açısından tabi ki bunlar çok önemli şeyler. Mutlaka bunlara, bütün bu süreçlere, toplumun sahip çıkması gerekiyor. Şimdi demokrasinin aslında belki gözükmez unsurları var, bunları geliştiren unsurlar var. Bunlardan en önemlilerden bir tanesi kültür ve sanat; kültür ve sanatı geliştiren toplumlar, demokrasiyi de geliştirirler ya da demokrasisi gelişmiş toplumlar, kültür ve sanatı zaten geliştirmiştir.

Bunlar birbirleriyle aslında örtüşen değerlerdir ama biz son dönemde gerçekten kültür ve sanatın toplumda nasıl dışlandığını, dışına itildiğini çok rahatlıkla görebiliyoruz. Bu mimarlık alanında da böyle, bütün diğer sanatlarda da böyle. Eğer biz bunu gerçekten toplumun gelişimine, zihinsel gelişimine ve demokratik gelişimine katkı sağlayacak şekilde geliştirmezsek, demokrasimizi de geliştirmenin çok kolay olmayacağını açıkçası söyleyebilirim.

Bir çok şey var, eğitimle ilgili, demokratik düzenlemeler, bir çok şey yapılabilir. Ben de çok fazla uzatmayayım, tabi ki konu çok kapsamlı bir konu, evet sonlandırırken hepimize saygılar sunuyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı);

Evet sıra Sayın Aslı EVKE YETKİN arkadaşımızda. Aslı EVKE YETKİN kısa özgeçmişi; 2004 yılında Bursa Barosu'na kayıtlı olarak, serbest avukat olarak avukatlığa başladı. 2006-2008 yılları arasında Çağdaş Hukukçular Derneği Bursa Şubesi Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. 2008 yılından bu yana Çağdaş Hukukçular Derneği Bursa Şube Başkanıdır, evli ve 1 çocuk annesidir, buyurun sayın YETKİN.

Aslı EVKE YETKİN (Çağdaş Hukukçular Derneği Bursa Şube Başkanı)

Teşekkürler, merhaba herkese merhaba diyorum. Benden önceki konuşmacılar oldukça keyifli sunumlar yaptılar ve bende çok uzun bir sunum yapmayı düşünmüyorum. Belli konularda düşüncelerimi paylaşmak istiyorum. Belirtildiği üzere tüm konuşmacılarca, ülkemizde çok kritik önemli bir süreçten geçilmekte, son on gündür Taksim Gezi Parkında başlayarak tüm ülkeye yayılan bir hareket, bir mücadele var. Bildiğimiz üzere bu mücadele tüm Türkiye’de halen devam ediyor tabi bunun bir nedeni var hepimiz biliyoruz bu olayların başlangıç noktası, Taksim Gezi parkında, halkın, demokratik kitle örgütlerinin, meslek odalarının ve diğer kurumların talepleri tepkileri dikkate alınmadan, çevre tahribatına yol açabilecek şekilde rant amacı ile taksim gezi parkına topçu kışlası görünümüne bir alış veriş merkezi yapılmak istenmesi ve bunun dayatılması yine kolluk tarafından burada bu inşaatın yapımına karşı çıkanlara, demokratik, barışçıl gösteri haklarını kullananlara karşı uygulanan artık orantısız biraz az kalacak, kolluk şiddeti nedeniyle tüm ülkeye yayıldı ve olay bir demokrasi ve özgürlük talebine büründü tabi bu günkü kent sempozyumunda, kent ve demokrasi başlığı da tam oturdu denk geldi bu gündemle daha bir anlamlı oldu.

Şimdi Taksim olaylarında olduğu gibi halkın, kentlinin kent yaşamına, karar mekanizmalarına ve sürecine dahil edilmesi, demokrasi gereğidir. Yaşadığımız süreçte, bırakın kent ve kentlilerin bu sürece dahil edilmesini, yerel yönetimler dahil, süreçlere dahil edilmemektedir. Örneğin biraz önce sayın Mimarlar Odası başkanının belirttiği gibi özellikle Afet Yasası’nda, yerel yönetimlerin devre dışı bırakılarak, yetkilerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na devredilmesi gibi örneklerde olduğu gibi yerel yönetimler dahi devre dışı bırakılmaya çalışılmakta, yine kentsel dönüşümle ilgili düzenlemelerde *-bu oldukça dikkat çekici-* demokrasi, *-biraz önce sayın bakanımızın da belirtti ayrıntılarıyla-* sadece seçim ve vatandaşların, yurttaşların oy kullanması değildir. Demokrasi bir çok öge ile birlikte ifade ve örgütlenme özgürlüğünü de barındırır. Sadece seçim ile işbaşına gelen iktidarın, *ben yaptım oldu* mantığıyla her şeyi yapması ve insanların tepkilerini sadece 4-5 yılda bir yapılacak yerel seçimlerde, oy kullanarak göstermesi gibi bir mantık, demokrasilerde yoktur. Demokrasi, halkın taleplerinin dile getirilmesi için, meşru ve anayasal hakların kullanılması ve gerek kent, gerek ülke gündemine ilişkin konularda, vatandaşların, yurttaşların, demokratik kitle örgütlerinin, meslek örgütlerinin sürece aktif olarak dahil edilmesi ve katılımının sağlanmasıdır.

Kaldı ki bugün yine belirttiler benden önceki konuşmacılar, ülkemizde yapılmış olan seçim sisteminde de aksaklıklar vardır. 12 Eylül düzenlemeleri hala yürürlüktedir. 12 Eylül hukuku aynen devam etmektedir. Özellikle %10 seçim barajı, Seçim Yasası, Siyasi Partiler Yasası ve diğer benzeri düzenlemelerde de, anti demokratik seçim sistemi olduğu açıktır. Yine yurttaşların, kitle örgütlerinin, Meslek Odalarının da, ülke gündeminde her zamankinden daha fazla söz söyleme, ses çıkarması gerekmektedir. Şimdi insanların, yurttaşlarımızın, halkın, kadınların, gençlerin, işçilerin, Meslek Odalarının ve bu demokratik sürece katılması için biraz önce söylediğim gibi bu anti-demokratik düzenlemelerin kaldırılması, değiştirilmesi gerekmektedir. 12 Eylül hukukunun tüm kurumlarıyla kaldırılması gerekmektedir ki, ifade ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engeller de kalsın, halk bu süreçlere yurttaşlar dahil edilsin.

Biraz önce belirttiğim gibi 12 eylül hukuku, bugün yasalarıyla, seçim yasasıyla, YÖK yasasıyla, diğer uygulamalarıyla halen devam etmektedir. Özellikle son yapılan 2010 yılındaki referandumla birlikte, demokrasinin gereği olan idarenin işlem ve eylemlerindeki yargı denetiminde, yapılan değişikliklerle bağımsız yargı da büyük bir yara almıştır.

Yine bugün halkın ifade ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki en büyük engellerden biri, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin devamı niteliğindeki Özel Yetkili Mahkemelerde, özel yargılama usulüne ilişkin düzenlemelerdir. Gerçi bu gün Özel Yetkili Mahkemelerin kalktığı söylenmekte ise de, yine isim değiştirerek aynı usulde devam edilmektedir. Bu Özel Yetkili Mahkemeler de, son yıllarda gördüğümüz gibi, toplumda büyük bir tepki uyandırmış, siyasi davalarda da örneklerini gördüğümüz üzere, uzun tutukluluk süreleri, her hakim önüne çıkarılanın yasanın aradığı koşullar uygulanmaksızın, bakılmaksızın tutuklanmaları, en basit bir hak talebinin bile örgütlü bir eylem gibi değerlendirilerek, terör kapsamına alınması ve terör suçu kapsamında tutuklanarak uzun süre dava açılmadan yılları bulan sürelerde tutuklu yargılanmasıdır.

Bu tabi insanların ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin önünde büyük bir engeldir. İnsanlarda büyük bir korku yaratılmıştır ve korku toplumu yaratılmıştır. Halkımızda insanlar artık sesimi çıkarırsam terör mahkemelerinde, terör zanlısı olarak yargılanabilir miyim? Endişesi hakimdir. Şöyle bir şey söylemek istiyorum, mesela dünyadaki tüm terör suçları değerlendirmesinde en fazla *tırnak içinde “teröristin”* Türkiye’de olduğu söyleniyor, nerdeyse tüm terör suçlarının yarısı Türkiye’de. Çünkü artık herkes terör örgütü üyeliğiyle, zannıyla yargılanabiliyor. Böyle bir süreçteyiz. Bu da bu yargılama usulleri, bu antidemokratik uygulamalar kaldırılmadan bu hala bir kara leke olarak önümüze konacak.

Şimdi son olarak Taksim’de yine halkın, tabi bu sürecin bir sonucu olarak da insanlar, çevre tahribatıyla Taksim’e AVM yapılmasından başlayarak, tabi bu birikmişlik, dışa vurdu ve insanlar uzun yıllar bu antidemokratik uygulamalar, hukuksuzluklar nedeniyle tepki verdi. Özellikle biraz önce yine bahsettiğim çevre tahribatları, rant uğruna her köşe başına AVM yapılması da, insanlarımızın sokağa dökülmesine neden oldu.

Şimdi tekrar gezi parkı olaylarına dönersek, yargı denetiminin ve Meslek Odalarının, demokratik kitle örgütlerinin, kent sorunlarına müdahalesinin önemini daha iyi anlarız. Burada yine mahkeme kararlarına iktidar tarafından uyulmaması, hatta yargıya talimat verilmesi de söz konusu. Taksim Gezi parkıyla ilgili İstanbul 1. İdare Mahkeme’si ile ve İstanbul 6. İdare Mahkeme’sinde açılmış iki dava var. Bilindiği üzere İstanbul 6. İdare Mahkeme’si buradaki topçu kışlası inşaatı, AVM yapılmasına, yürütmeyi durdurma kararı vermişti. Diğer davada İstanbul 1. İdare Mahkeme’sinde devam ediyor ve bu dava Mimarlar Odası tarafından açılmıştı. Bu davada verilen bilirkişi raporunda da, buraya yapılması istenen plan değişikliğinin iptaline yönelik davada bilirkişi; *kültürel, çevre, doğal miras, kültürel ekonomik yapı, teknik alt yapı, sosyal donatı, yapı ve sokak dokusu, mülkiyet yapısı, ulaşım, ulaşım sistemi, şehircilik, planlama ve koruma ilkelerine uygun olmadığı, söz konusu planın sadece Taksim alanını yayalaştırma projesi gibi görünmekle birlikte, plan notlarında Taksim Gezi parkını da içerdiği ve plan onama sınırı içerisindeki bir alanın, planlanmasından sonra düzenlemek üzere ayrılarak belirsiz bırakıldığı* kaydedilerek hukuka aykırı olduğu da tespit edildi. Bu kararlara rağmen yürütmeyi durdurma kararı ve bu İstanbul 1. İdare Mahkeme’sinde verilen bilirkişi raporuna rağmen, burada bir ısrar, dayatma söz konusu.

Aynı zamanda mahkeme kararlarını tanımama gibi, Anayasal bir suçta işlenmekte. Yine kentimizde de buna benzer, biraz önce bahsedildi, tabi Bursa Barosu’nun, sayın bakanımda bahsetti, çevre konusu davalarında oldukça yüz akı bir duruşu var. Biraz önce Cargill örneğinden bahsedildi, yine Bursa’da yargı kararlarına aykırı projeler, AVM’ler kentsel dönüşüm uygulamaları da halen var. Son olarak bizim de aralarında bulunduğumuz ve buradaki Çağdaş Gazeteciler Derneğinin, TMMOB, Baro ve diğer kitle örgütlerinin ve Meslek Odalarının da oluşturduğu bir platform oluşturuldu. Mudanya’da yapılmak istenen

antik Myrliya kenti üzerine yapılmak istenen AVM inşaatında da, yine çok açık olarak arkeologların bilimsel raporuna, halkında tepkisine rağmen, çevre ve tarihin yok edilmesi sonucunu yaratabilecek bir projeye onay verildi ve alışveriş merkezi inşaatına tüm tepkimize rağmen, Bursa'daki tüm Bursa'lıların tepkisine rağmen yapımına başlandı. Burada da açılan dava devam etmekle birlikte yine burada da anti demokratik ve hukuki uygulamalarla, bu kültür ve tarih mirası talana açılmış oldu.

Kent gündemine müdahale denildiği zaman, ayrı bir parantez kadınların da kent gündemine müdahil olmaları, tabi ki diğer yurttaşlara göre karar mekanizmalarına katılmaları daha zor. Kadınlar daha fazla ayrımcılığa ve sömürüye maruz kalıyorlar. Toplumun yapısından ucuz işgücü, emek gücü olarak görülüyorlar ve ayrımcı uygulamaları nedeniyle, kadınların katılımını önemsiyoruz. Kadınların hem kent gündemine, hem de ülke gündemine müdahil olmalarının önemini vurgulamak istiyorum. Bu dönemde son yıllarda Türkiye'de hiç olmadığı kadar daha fazla kadın cinayeti yaşandı, kadına yönelik şiddette arttı. Kadınlar gerek 4+4 eğitim sistemi, gerek diğer yasalarla, kadın bedenine yönelik yapılmak istenen müdahalelerle, kürtaj yasası gibi *-ve ayrıca çok dikkat çekici-* Kadın Bakanlığı'nın adı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na çevrilerek, kadının adı da çıkarıldı. Kadının sadece bir aile içinde değerlendirmede, iktidarın kadına bakışını göstermesi açısından çok çarpıcı. Bu dönemde kadınların mücadeleye katılması çok önemli.

Kadın bunun içinde kentte yerel yönetim anlayışlarında, *-tabi kimi yerel yönetimlerde bu gerçekleştiriliyor-* ama tüm kentte kadın meclisleri yoluyla, kadın katılımının sağlanmaya çalışılması, kreş hakkının sağlanması, yemekhane ve çamaşırhane kurulması, sığınma evlerinin kurulması ve sayılarının artırılması, sağlık birimlerini kurulması gibi kentsel düzenlemelerin yapılması, kadınların da kentsel yaşama, kentin konularına, karar alma süreçlerine, aktif müdahale etmesi bakımından oldukça önemli.

Ben çokta uzatmayayım sözlerime son vermek isterken, *Kimliğini Arayan Kent Bursa* derken; yeşil Bursa, tarım kenti, sanayi kenti, tarih kenti, kültür kenti, turizm kenti, umarız bu son gelişmelerden sonra Bursa önemli bir demokrasi mücadelesi de veriyor. Son 10 gündür Bursa'da da barışçı demokratik, provakatif saldırılara rağmen, eylemler sürüyor. Ben de Bursa'nın demokrasi kenti olması ümidimle, sözlerimi bitirmek istiyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

Teşekkür ederiz sayın Yetkin. Mazeretini bildirmiştim Nilüfer Belediye Başkanı Mustafa BOZBEY aramıza katıldı. Sunum sırasına göre de, son konuşmacı olarak şimdi sunumunu gerçekleştirecekler. Hoş geldin ve buyurun dedik başkanımıza.

Mustafa BOZBEY (Nilüfer Belediye Başkanı)

Önce sayın katılımcılara ve 1 saattir burada dinlemeye özveriyle katılan arkadaşlara teşekkür ederim. Tabi özürle başlamak istiyorum. Bu gün Nilüfer'de Bursa'daki ilk Cem Evi'nin açılışı vardı. Katılımcılar yoğunlu ve konuşmacılar da yoğunlu, üstelik de Türkiye'de bulunan birçok dine mensup, ilgililerde oradaydı, onların da konuşmaları vardı, biraz uzadı. Uzunca biz de buraya geç kaldık. Kusura bakmayın, özür dilerim yeniden.

Evet Nilüfer Belediyesi zaten, yıllardır ana ilkesi, önce insan. Bunları biraz geçeceğim ama kent ve demokrasi olgusunu vurgulamaya çalışacağım. Spor kenti, sağlık kenti, eğitim, bilim ve teknoloji kenti. Dayanışma kenti, ki kent ve demokrasi kavramı buraya girecek. Çevre ve doğal yaşam kenti, planlı gelişim kenti ve kültür sanat kenti diyoruz. Tabi biraz da size hukuksalla ilgili, alanla ilgili ve bütçeyle ilgili de bilgi vermek istiyorum.

1999'da 7.700 hektar alanda, yaklaşık 99.000 nüfus vardı. 2004'te de aynı şekilde, biraz bir kaç köy bağlanmıştı ama burada ilçe nüfusu var, 178.000 ilçe nüfusu toplamı. 2009'a geldiğimizde alan yaklaşık 6,5 kat arttı, büyüdü. Yani 50.000 Hektara kadar yaklaştı ve nüfus da 282.000-283.000 civarına çıktı ve son olarak 2012 sonu itibariyle de yine aynı alanda 340.000 nüfus barındırıyoruz ve Bursa'da 2012 yılında, toplam nüfus artışı 36.000 kişidir ve toplam nüfus artışının üçte ikisi yani 24.000'i Nilüfer'de artmıştır. Geri kalanı ilin tamamında artmıştır. Bütçe olarak da 99'da 5 milyon lira civarındaydı bütçemiz. Ama daha sonra tabi yine alanın artması ve yoğun nüfus artışı ile birlikte bütçemiz de artmıştır ve 2013 itibarı ile bu yıl ki bütçemiz yaklaşık 200 milyon civarındadır.

Evet birçok ilkimiz var, daha sonra devam edeceğim ben ama kısaca ilkler arasında mahalle komiteleri ve özellikle dernekler yerleşkesini detaylı anlatacağım burada. Tabi yenilikçi projelere de imza atan bir kurumuz. KERKOT son yeniliğimizdir ve bütün evlere dağıtılmaktadır. Tabi bunun vasıtasıyla da, vatandaşlarımız direkt evinden belediyenin hizmetlerine ulaşma imkanı elde etmektedir. YETKEM mükemmellik modeline göre yönetilen bir kurumuz ve başarılarımız var, bunları da geçeceğim.

Burada 2000'de başladık, bu senede yine Avrupa kalite sürecine adayız. Önceki hafta Nilüfer Belediyesini değerlendirdiler ve bu değerlendirme sonucunda, olumlu ayrıldıklarını ifade ettiler ama temmuz ayı sonuna doğru gönderecekleri Veri Bildirim Raporu, bizim nerede olduğumuzu gösterecek ve Ekim ayında da sanırım 24-26'sında ödülü belki alma ihtimalimiz olacaktır.

Örnek ve lider bir kenttir. Temel görevlerimiz var, stratejimiz var, 4 tane stratejik amacımız var. Bunlardan bir tanesi **kurumsal gelişme**, amaçlarımızdan ikincisi **kentsel gelişim**, **toplumsal gelişim** ve **ekonomik gelişim** olarak bu 4 ana stratejik gelişim üzerinde. Şu anda Nilüfer Belediyesi'nde bütün alt süreçlerini yani hedeflerini de, süreçleri de ona göre takip ediyoruz ve Nilüfer Belediyesi'ni yönetiyoruz. Daha önce 31 sürecimiz vardı. Şu anda toplam olarak 16 süreci takip ederek, Nilüfer Belediyesi'ni yönetmeye çalışıyoruz.

Şimdi *kent ve demokrasi*. Evet değerli arkadaşlar, gerçekten şuna inanıyorum ben; demokrasi eğer bu ülkede içselleşecekse ve demokrasi kültürü yaygınlaşacaksa, bu yerelden başlamak zorundadır. Yerelden kabul edilmek, yerelden bunun yaygınlaşmasını beklemek gerekmektedir. Yoksa tepeden inme demokrasi olmaz. Yaptılar mı? Yaptılar, zaman zaman tepside veriyorlar, tekrar tepside alıyorlar, kimse sesini çıkarmıyor. Onun adına demokrasi diyorlar. Tabi biraz sonra yaptıklarını söyleyeceğim ama günümüze geldiğimizde de, aynen Tiananmen meydanında olduğu gibi Taksim'de de, özgürlük ve demokrasi mücadelesini o apolitik dediğimiz, ya bunlardan bir şey olmaz, gençlik hiç bir şeyi düşünmüyor, böyle yaşıyor dediğimiz o kesim, gerçekten hepimize bir ders verdi.

Özgürlük ve demokrasi mücadelesine Taksim'den başladılar, ardından tüm ülkenin her tarafına yayıldılar. Yaklaşık bildiğim kadarıyla 55 şehirde bu mücadele yürütülmektedir, yürümektedir. Kolay bir mücadele değil, bunun adına, tabi gezi parkı, gezi parkı direnişi diye başladı ama aslına bakarsanız, baskının ve ben yaptım, benim yaptığım her şey doğrudur, anlayışının, ben istediğim zaman yatak odasına karışırım, istediğim zaman mutfağa karışırım, düzenlerim, yatak odasını düzenlerim, mutfağı düzenlerim, ya da giyimine karışır, giyinmesini düzenlerim, ya da senin masana karışır, masanı düzenlerim, bunların birikmesi sonucunda, dışa vurulan ve ellerindeki bu değerleri kaybetmeme mücadelesini göstermeye çalışan, aslında o gruplardır, o anlayıştır. Yani Taksim'deki anlayış, aslına bakarsan o

anlayıştır. Ben öyle görüyorum ve bundan sonra eskisi gibi olmayacağına inanıyorum. Yani bir demokrasi kavramı da, bu şekilde yerel, belki de yerelden yayılacağını mümkün olduğunu düşünüyorum.

Tabi Nilüfer Belediyesi bunu yıllardır yapıyor. Tabi direniş anlamında değil, ama demokrasi kültürünün yerleşmesi anlamında, katılımcılık anlamında, dedim ya şehirler, kentler özellikle yerel bizim için çok önemli. Burada yapmış olduğumuz hizmetleri, eğer vatandaşla birlikte şeffaf ve katılımcılık anlayışı temeli üzerine kurar, kurgular ve gerçekleştirseniz, burada çok farklı düşünceye sahip olan insanlar dahil, bir araya gelirler ve burada hizmetlerin en iyi şekilde üretilmesini ya da sunulmasını beklerler ve isterler, üstelikte takip ederler. Bunun örnekleri çok. Nilüfer Belediyesi olarak ilk stratejik planımızı biz 2002 yılında yaptık ve Kent Konseyi'ni kuran ve Kent Konseyi'ni sivil bir inisiyatif olarak programlayan ve orada altında bir çok çalışma gruplarının olduğu, yaklaşık 13-14 civarında çalışma grubunun olduğu; gençlerin, kadınların, emeklilerin, işçilerin her yaştan insanın olduğu ama bu insanların orada örgütlenerek, bir araya gelerek, kent adına bir şey yapma mücadelesi verdiğini açıkça ifade etmek istiyorum. Aslında bana göre kentlerde, kent konseyleri hakikaten demokrasinin gelişmesi açısından önemli bir işlev üstlenmiştir.

Ve işte daha sonra yapılan, ki 2002 yılında yapmış olduğumuz bu strateji planımızda biz, vatandaşlarımızdan gelen talepleri ve her 6 ayda bir yapmış olduğumuz kamuoyu araştırmalardan *-ki bu hizmetlere yönelik araştırmadır, vatandaş memnuniyet araştırmasıdır-* çıkan mahalle bazlı sonuçları değerlendirerek, talepleri değerlendirerek **Stratejik Planlarımızı** yaptık. Ve 2005 yılına geldiğimizde, 2005 yılında bizim öncülük yapmış olduğumuz **Stratejik Plan** anlayışı tüm belediyelere 50.000 nüfusun üzerindeki belediyelere şart olarak yasaya kondu.

Bundan biz gurur duyduk ve bizim yapmış olduğumuz stratejik planı, birçok belediyeye gönderdik. Bir altlık oluşturdu, örnek oluşturdu ve 2005'den sonraki yapılan stratejik planlarda, hemen hemen birçok belediyede, tümünde de diyebiliriz; ama birçok belediyede bizim deneyimlerimizin etkisinin olduğunu görebiliyorsunuz. Ve o stratejik planlarda izimizin olduğunu da, açıkçası ifade etmek istiyorum. Nedir bu? Katılımcılık esası; **şeffaflık** ve **katılımcılık, hesap verebilirlik**. Demokrasinin, yerel demokrasinin temel öğelerinden biri bunlar.

Daha sonra ne yaptık? 2005'ten itibaren, tabi ki yine saha araştırmaları ile vatandaş memnuniyet araştırmaları ile mahalleye gidip; mahalleyi dinleyerek, onlara sorarak, kendimiz de toplantılar yaparak, onların görüşlerini alarak, bu mahallede neler yapılması gerektiğini, nelere ihtiyaç duyulduğunu, çünkü o mahallede ben yaşamıyorum; benim arkadaşlarım da yaşamıyor olabilir. Ama o mahallede yaşayan halk, o mahallenin öncelikli ihtiyaçlarını belirleme hakkına sahiptir. Bu anlayışı tüm mahallelere yaydık ve 2009 seçimlerine giderken de, mahalle komitelerinin fikrini ortaya atmıştık. Ve mahalle komiteleri ile birlikte bir proje daha hayata geçirmeyi planlamıştık. Aynı heyecanı duyduğumuzu belirtmiştik.

O da **Anadolu Arastası**. Mahalle komitelerindeki amacımız; mahallelerde artık belediye başkanının ağzından çıkan ya da başkan yardımcısının ya da müdürünün ağzından çıkana doğru değil, öyle bir sistem oluşsun ki mahallelinin bir araya gelerek, kararları ortaklaştırarak almasını sağlamak ve bu kararların da ilgili belediyesince de uygulanmasını, takibini yaptırmak. Kolay bir şey olmadığını biliyoruz. Hatta 2009 dan sonra kurduğumuz ilk mahalle komitelerinde; komite üyeleri belediye memuru gibi bir an kendilerini farz ettiler ve manavı, bakkalı, restoranı denetlemeye gittiler. Bunları yaşadık. Bunlar yaşanmış örnekler. Ama böyle

bir yetkileri yoktu tabi. Böyle bir yetkileri yoktu. Ama biz o projenin de; özellikle demokrasinin yerelden yaygınlaşmasını, yayılmasını sağlamayı hedefleyen bu projenin, kent demokrasisinin temelini oluşturacak olan bu projenin, sağlıklı bir şekilde oturmasından yanaydık. Ve şöyle belirleme yapmıştık. Bir direkt üyeler var. Bir de seçimle gelenler var. Direkt üyeler kimler? Muhtar direkt üye, asıl üye yani; muhtar azaları asıl üye, o mahallede bulunan cami dernek başkanları asıl üye, okul aile birlik başkanları asıl üye ve demokratik kitle örgütü ya da sivil toplum örgütü varsa o mahallede onlar direkt olarak üyeler. Yani asıl üyeler ama bunun yanında ilk etapta yaklaşık 1600-1800 kişiye, bir kişi seçilmişti mahallelere de. Sandıklar kuruldu, kim talipse mahalle komitesine de girmeye, halktan da seçilenler oldu. Resmen sandık kuruldu mahallelere. Tabi diyeceksiniz ki bunun resmi boyutu var mı? Resmi boyutu yok. Bu bizim Nilüfer Belediyesinin Kent Konseyi'nin altında yürütmüş olduğu bir proje.

Bir demokrasi projesi aslına bakarsanız ve dediğim gibi %80 bu dönem sonuna kadar oturtmayı hedeflemiştik. Yani %80'e varmayabilir ama bazı mahallelerde hemen hemen %90'ları bile aşan mahallelerimiz var. Ama bazı mahallelerimizde maalesef bu halen daha kabul görmedi. Bu, muhtarların bu işe ne kadar olumlu bakıp bakmadığına da bağlı. Çünkü aynen şunu söylediler; ilk kurduğumuzda muhtarlar dedi ki bir kısmı *“bizim yetkimiz gitti.”* Tamam da toplantılar yaptık sık sık. Dedim ki *haklısınız belki öyle gözüküyor ama tam tersini ben anlatacağım size”* de demiştim onlara. *Ben yetkimi paylaşıyorum belediye başkanı olarak; ki belediye başkanlarının yetkisi inanılmaz yetkisi vardır güçlüdür. Ben yetkimi paylaşıyorum ben bir mahallede asfaltın nereye yapılacağını veya şu hizmetin öncelikli mi? değil mi? onun kararını ben vermek istemiyorum. Mahalleli versin diye ben bu yetkimi onlara aktarıyorum. Siz niye böyle düşünüyorsunuz?* dediğim de, tabi bir şey söylemediler ama arka planda biz bundan sonra ne yapacağız burada?

Zaten hükümet de bizim nüfus ve ikametgâh vermemizi ortadan kaldırıyor. Biz artık hiçbir işe yaramayacağız hiçbir iş yapamayacağız. Böyle geri dönüşler de oldu. Pek de doğru da sayılmazdı. Ama neticede bu sistem oturacak. **Mahalle Komiteleri Sistemi** Türkiye’de, Nilüfer Belediyesi’nin önderlik ettiği bu sistem, mutlaka oturacak. Ve ben inanıyorum ki yerel demokrasinin; hem demokrasi kültürünün gelişmesine ve aynı zamanda yükselmesini de bu şekilde sağlayacaktır. Ve yeni bağlanan köylerde de şimdi mahalleye dönüştü. Daha sonra hepsinde tamamında kurulacaktır. İçişleri Bakanlığı’nca ... Komitesi kapsamında da mahalle komitesi şu anda takip altındadır. Muhtemeldir ki fazla sürmez bu; her halde 10 yıl içerisinde; ben 10 yıl diyorum belki de daha kısa olabilir ama göreceksiniz mahalle komitesi sistemi Türkiye’nin her yerinde yerel yönetimlerde zorunlu hale gelecektir. Çünkü bunu yapmak zorundayız.

Belediye başkanının her dediği doğru değildir. Her söylediği yine doğru olmayabilir. Ama mahalleli ile beraber vermiş olduğu kararlarla, o kenti yönetmenin daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Bakın neler yapıyoruz? Her yıl hazırlamış olduğumuz planlama kapsamında; stratejik planımızda mesela; stratejik planımızı ve bütçemizi onlarla beraber yapıyoruz. Mahalle komiteleri ile beraber. Onlardan bütün talepleri alırsınız, değerlendiririz. Stratejik planın revizesini yine birlikte gerçekleştiriyoruz. Onların talepleri doğrultusunda, bununla birlikte diyelim asfalt planladık. Her yılın başında mahalle komitesine gönderiyoruz. Sizin mahallenize biz bu yıl 5 km asfalt planladık. Ama hangi sokaklara; hangi caddelere yapılacağına siz karar verin diyoruz. Sizden gelen talepler bunlar, vatandaşın gelen talepler bunlar, bunları da gönderiyoruz. Mahalle komitesi oturuyor, hangi sokaklara ise onların isimlerini yazıyor. Öncelikleri belirliyor.

Belirlemiş olduğu öncelikleri yazılı olarak ve altına da imza koyarak, mahalle komitesi olarak bize gönderiyor. Biz sadece o sokakları yapıyoruz arkadaşlar. Diğerlerini yapmıyoruz. Vatandaş da bize geldiğinde “*ya benim sokağım yapılmadı*” dendiğinde biz de şunu söylüyoruz “*lütfe mahalle komitesine gidin çünkü mahalle komitesi bize bunların öncelikli olduğunu ifade etmişti. Demek ki sizin sokağınız öncelikler içerisinde değil mahalle komitesi ile görüşün.*” diyoruz.

Tabi bunun ilerisi, ilerideki uygulamaları daha da güçlenecek. Yani hedefimizde şu var. Eğer mahalle komitesi sistemini tam oturabilirsek; orada gelen dilekçeleri dahi, vatandaşın gelen dilekçeleri dahi, mahalle komitesine yönlendirip, mahalle komitesi aracılığı ile gelmesini sağlayacağız. Buna başladık zaten. Ama sözlü olarak iletiyoruz. Sözlü olarak yapmaya çalışıyoruz. O zaman mahalle komitesinden de bir süzgeç olarak oradan çıkmış olacak. Yani orada süzecek. Ya bu vatandaş bunu talep etti ama biz mahalleyi tanıyoruz, biliyoruz. Şu anda bunun yapılma ihtimali yok. Niye tekrar bu konuyu biz talep edelim? diye bence bir süzgeç görevi de görüp, oradan bu şekilde talepler gelmeyecektir ya da vatandaşın talep ettiğı belki çok önceliklidir; acilen onu “*evet bunun önceliğı fazladır mahalle komitesi olarak şu projemizin daha önce sunduğumuz şu projemizin durdurulmasını ya da ertelenmesini ama bunun gerçekleşmesini istiyoruz*” diye de talepler gelecektir.

En son 2 konuda mahalle komiteleri ile bir araya geldik. Gazi Caddesi'nin tekrar revizyonu gerekiyor. Mahalle komitesi ile arkadaşlarımız, önce kendileri toplandılar. Sonra arkadaşlarımız projeyi izah ettiler. Bir de ben gittim, anlattım. Hepsi ile bir araya geldik. Projeyi olduğı gibi anlattım. Baktık oransal olarak yine tam net değiller. Ve şunu da yapıyoruz. Biz projeyi anlatıyoruz ama bizim yanımızda karar vermelerini istemiyoruz. İstemedik de biz anlattık size; siz tekrar bizim anlattığımız biçimiyle değerlendirin kendi aranızda; kararınız verin; imza altına alıp bize gönderin biz aynısını uygulayacağız. Bu yaklaşımla hareket ettik. Ve birbirlerine yakın değerler oluşmaya başladı. Ve tabi ağaçların sökülmesi gündeme geldiğinde; orada geri adım attılar. Çünkü ağaçların sökülmesi gerekiyordu taşınması gerekiyordu, taşınabilir ağaçlar vardı. Ve biz de onların son olarak bize ilettikleri yine mahalle komitesinin biz *burada ağaçların sökülmesini istemiyoruz. Hazır burada gelişmiş ağaçlar var. Belki bunların bir kısmı zayi olacaktır* deyip ve yolun aslında bizim önerdiğimiz birinci projeye göre değil, ikinci projeye göre yapılmasını talep ettiler. Biz de onu uygulayacağız şimdi. Yani bu denli yine mahalle komitelerinin etkinliğini vurgulamaya çalışıyoruz. Ben çok önemseydiğim bir proje.

Aynı şekilde bir başka proje de, kent ve demokrasiye şu anda konumuza da uygun. **BAOB** da aslında bir **demokrasi platformu**. Biliyorsunuz değil mi? Bu da yine Nilüfer Belediyesi'nin öncülük ettiğı projelerden bir tanesi. Ama **Anadolu Arastası** çok farklı bir proje; biz barışın projesi diyoruz. Hakikaten demokrasi kültürünün oluşacağı bir projedir. Alt yapı başladı. Bir buçuk yıldır iki yıla yakın süredir DSİ ile biraz uğraşıyoruz. Zaten resmi kurumlarla uğraştığımız kadar, vatandaşla bugüne kadar hiç uğraşmadık.

-atandaşla en kötü 1-2 ay içinde sorunumuzu çözüyoruz ama resmi kurumlarla yıllar alıyor arkadaşlar, bunun sıkıntısını yaşıyoruz. Neyse belli noktaya geldik artık ve orada hem Balkanların hem Kafkasların ve 81 ilin de olmak üzere; Balkanlardan Kafkaslara ya da Kafkaslardan, Balkanlara barışın projesini yapıyoruz. Orada demokrasi kültürünün hakikaten önemli merkezlerinden biri olacak. Yani bir *Edirne Evi* ile orada her evin bir ili olacak. Bu ev de, yaşayan bir ev olacak. Her il de, ilin yaşayan evlerinden seçildi. Hepsi, tamamı var ve orada olacak. Ve aynı malzeme ile yapmayı planladık. Ve o malzemeler ile ilgili de, ilgili belediyelerden destek bekliyoruz. Onlarla ilgili de görüşüyoruz.

Şu anda müthiş bir destek olduğunu da görüyoruz. Ve bununla birlikte o bölgenin işletmesini yapabilmesi adına, şimdiden takibini yapabilme adına, bir kooperatif kurduk. **Arasta Kooperatifi**. Oraya da dernekleri; il derneklerini, Kafkas ya da Balkanlarda bulunan dernekleri üye yapıyoruz. Şu ana kadar yaklaşık 55 civarında üye olan derneğimiz var. Bunlarla birlikte yönetiyoruz. Oradaki amacımız o binalarla beraber, her binayı bir il derneğine teslim edeceğiz. Altında kendi kültürünü yansıtan, yiyecek-içecek ya da folklorunu yansıtan alanlar olacak. Üst katların da büyük çoğunluğu 2 katlı, 3 katlı. Üst katlarında birçok dernek, kendi merkezini orada bulundurmuş olacak. Böylece kendilerine merkez kabul ettikleri bir alan olacak ama kültür merkezimiz de bunun yanında var, ayrıca çarşıları da var. O dernekler işletecek burasını. Kooperatif işletecek o derneklerle beraber, oranın gelirleri ile birlikte hem orasını çevirecekler aynı zamanda da belki farklı projelerde, o gelirleri kullanacaklar diye düşünüyorum. Çünkü orası bir barışın projesi derken aynı zamanda bir turizm projesidir de. İç ve dış turizme de hizmet edecek bir proje olacak burası. Böyle bir farklı yer.

Düşünün, bir Balkanlı da orada olacak, bir Diyarbakırlı da orada olacak ve Bitlisli orada olacak, bir Samsunlu da orada olacak, bir Muğlalı da orada olacak, bir İzmirli de orada olacak; evleri de orada olacak, kentleri de olacak. O alanları ortak kullanacaklar, orada bir barış rüzgârlarını estirip, bir demokrasi kültürünü yerleştirmiş olacaklar. Bunu çok önemsiyoruz.

Bir başka projede yine **Dernekler Yerleşkesi** adını verdiğimiz bir proje, yaklaşık 2.300 m2 civarında bir alanda, burada da farklı bir proje yaptık, bu defa sosyal dernekleri bir arada topladık. Orada bir **demokrasi platformu, dayanışma platformu** oluşturduk. Farklı siyasal anlayışta kişilerde var burada, hiç de önemli değil zaten. Arzuladığımız da bu ve burada 140 derneklilik bir alan yarattık. 20 tanesine 25 m2 oda verdik. Oda verdiğimiz derneklerde şu şartı koyduk.

Hepsi sözleşmeli ve imzalı bunların. Ayda en az bir etkinlik yapma şartı getirerek, yani 12 ayda 12 etkinlik yapan dernek, o odada devam edecek. Ama yapmaz ise bir de ayrıca 120 dernek için de kutular koyduk, belediyemizde dolaplar var. Ve dolap derneği gibi adlanır ama eşyalarını koymak için yanında taşımasını diye, adres olarak da orayı veriyor. Öyle bir sistem kurguladık ki; yönetim sistemi var, burada tamamen sanki bir derneğin hem sekreteri var, hem bilgisayarı var, hem kafeteryası var, hem çalışma odası var, ya da toplantı odası var, böyle bir sistem kurguladık. Ve 4 tane 15'er kişilik toplantı odamız; bir tane 100 kişilik toplantı odası, bir tane de 60 kişilik toplantı odası olmak üzere 6 tane toplantı salonu var. Aynı zamanda derneklerin içinde de bir takım toplantılar yapıldığını söylemek istiyorum. Bu 20 odalık derneğin ve bununla birlikte yine bir dernek olan **Profesyonel Aşçılar Derneği**'ne de bir kafeterya bir de mutfak yaptık.

Mutfaktaki kastımız şu, bizim kadınlarımız genelde dışarıda çalışan kadınlar olduğu için belli bir süre emeklilikten sonra da kurslara gitmeyi arzuluyorlardı. Onu da orada çözdük. Ve bir danışmamız var. Her telefon, dernek merkezine geliyor. Bütün dernekler 140 dernek de telefon olarak Dernek Merkezi'ni veriyor. Danışmayı açtığında, oradaki arkadaş telefonu kaldırıyor, ister dolapta olsun; dolap derneği olsun isterse odada bulunan dernek olsun, arkadaşımız eğer oradaysa bağlıyor. Orada değilse notunu alıyor, yönetime bildiriyor, yönetim SMS ile ya da elektronik posta ile ilgisine ulaşıyor. Diyor ki bugün sizi şu saatte, şu kişi aradı, sizinle iletişim kurmak istiyor, böylece o iletişimi de sağlamış oluyor. Yine toplantıları için de, bütün derneklerin toplantı günleri bellidir. O günlerde, o saatlerde toplantı

salonları onlara tahsis edilmekte ve toplantı anında hem perdesi, hem bilgisayarı, hem telefonu ve projeksiyon cihazı ile beraber hiçbir şeye gerek yok. Dolaba gidip, dolap derneği ise dolaptan evraklarını alıyor, toplantısını yapıyor; projelerini yapıyor ve gidiyor. Ama burada başka bir şey var. Arzu ettiğimiz bir başka konu da, burada bir demokrasi kültürü, dayanışma kültürü oluşsun istemiştik.

Şimdi dernekler kendi aralarında ortaklaşa proje üretmeye başladılar ve dayanışmaya başladılar. Bu dayanışma sonucunda da inanılmaz güzel projeler ortaya çıktı. Ve bunun da hemen hemen oradaki yoğunluğu dikkate alırsak, inanılmaz bir talep gören bir yer haline gelmiştir. Bu da bizim çok önemsedığımız, yine demokrasi kültürünün, kent ve demokrasi kültürünün yerleşeceği, oluşturabileceği alanlardan bir tanesi. Orası yetmiyor, şimdi belki bir başka yere daha planlayacağız; ki bu proje de göreceksiniz Türkiye'nin birçok yerine dağılacak. Birçok yerde, önümüzdeki süreçte bu tür yerleri, Nilüfer Belediyesi'nin **Dernekler Yerleşkesi** gibi alanlarını göreceğiz. Çünkü burada o dernekler bir sinerji oluşturuyorlar, ortaklaştırarak farklı belki siyasal anlayışlara sahipseler de ama belli konularda özellikle çevre konularında, hepsi bir araya gelebiliyor, hepsi tek yürek olup orada seslerini çıkarabilme şansına sahip oluyorlar.

İbrahim MART (Oturum Başkanı) - Sayın başkan toparlayabilir miyiz?

Mustafa BOZBEY (Nilüfer Belediye Başkanı)

Evet. Şöyle bir. Evet **Anadolu Arastası** dedim. Bir de **Belediye Binası**ndan da son kez bahsedeyim. Bağlayayım. Değerli arkadaşlar belediye binamız da bir demokrasi alanı olacak. Nasıl dersiniz? Şöyle ki Nilüfer belediyesi yeni binasına taşındığında, biz başlangıçtan planlamıştık ama ben burada kamuoyuna da duyurmak istiyorum. Burada Bursa'da grubu bulunan, yani TBMM de grubu bulunan siyasi partilere odalar yapıyoruz arkadaşlar, bu binanın içinde yani şu anda MHP, AKP, CHP 3 partiden milletvekili var. 3 tane oda yapıyoruz. Sekretarya yapıyoruz burada. Milletvekillerinin; ki vatandaşlarımızın bir çoğu farklı siyasal anlayışlarda olacaktır, olmalıdır da. İşte onların hangi milletvekili ile görüşmek istiyorsa, belediye binasında ilgili odalarına gelip, orada görüşme imkânlarını oluşturmayı planladık. Bu da çok farklı bir model yine Türkiye'de, şu ana kadar uygulanmamış bir model.

Diyeceksiniz ki bunların örnekleri var mı? diye. Ben Küba'da küçük bir örneğini gördüm. Bir kütüphanenin içerisinde, belediye başkanının şikâyet mercii olduğu bir alan yaratmışlar, onun yanına da parlamenterler için bir alan yaratmışlar ve çok açıkta bir alan. Oraya gidip insanlar, zaman zaman parlamenterler gelip oturmuş, kütüphaneye gelenlerin şikayetlerini direk olarak alırlarmış. Yine belediye başkanı da zaman zaman oturur orada o talepleri direkt olarak alabiliyormuş. Onları görmüştük oradan çağrışım yaptık ve böyle bir alan oluşturmayı planladık. Sanırım bu Türkiye'de bir ilk olacak. Bir de tabi bu alanda da yine aynı şekilde farklı özellikle bazı özel toplantılarla da, biz meydanı ile beraber **demokrasi alanı**na dönüştürmeyi planlıyoruz. Yeni belediye binamız da, bu şekilde planlanmış ve bu yılın içerisinde de herhalde davalardan dolayı, sizlerin de bildiği davalardan dolayı, 6 aylık bir gecikmemiz var. Ama bu gecikmeyi telafi etmeye çalışıyoruz.

Evet benim, kent ve demokrasi üzerine söyleyeceklerim bunlar. Tabi çok şey konuşabiliriz ama bunları anlatmaya çalıştım, önemli bulduklarımı paylaşmaya çalıştım sizinle. Yine tabi burada planların halkla konuşulması var ki; onlara girmedim ben, yani halka danışarak plan tadillerinin yapılması, planların halkla beraber kararlaştırılarak düzenlenmesi vs. tabi bunlar da var. Bunları yapıyoruz. Uyguladığımız yöntemler yani onun için eğer kentlerde kent

demokrasisi varsa, bunun öncüsü Nilüfer Belediyesi'dir. Teşekkür ederim. Sevgiler sunuyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

Biz de teşekkür ediyoruz sayın başkan. Panelimizin planlaması 2 saatti. Konuşmacılar, panelistlerimizin sunuşlarını 20 dakika önce bitirmelerini planladık, ama olmadı. Son 10 dakika kaldı onu da soru cevap şeklinde tamamlayalım arzusundayız. Daha sonra kendilerine teşekkür belgeleri vereceğiz. Ve sempozyumumuzun **Taslak Sonuç Bildirgesini** sizlerle paylaşacağız. Evet soru. Buradan

Dinleyici- Efendim Büyükşehir Belediyesi Tarih, Kültürel Miras grubu adına katıldığım kent sempozyumunuzu çok beğendim. Başarılarınızın devamını diliyorum özellikle. Öncelikle burada **Kendini Arayan Kent** diyor burada ama gördüğüm kadarı ile bu kent kendisini kaybetmiş, onun için ben Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiiri ile cevap vermek istiyorum;

“Bursa’da zamanı anma Tanpınar; ne yeşili kaldı, ne Uludağ’ı; Gel de yanma Tanpınar”
Şimdi bütün bunlardan sonra da ümitsiz değilim. Özellikle Uludağ konusunda şunu söylemek istiyorum. Burcu burcu koku çiçek, çağıl çağıl akan dere, söyler misin cennet nere? Uludağ’da, Uludağ’da. Evet, Uludağ maalesef kaybedilmek gibi bir tehlike ile karşı karşıya geliyor, ama bunun altında bakıyoruz, o billur gibi sular, daha sonra Nilüfer adı altında kendini kaybediyor ve bu kez maalesef kara bir şeye dönüşmüş oluyor. Onun için Nilüfer’e de şöyle seslenmek istiyorum. *“Çatma kaşlarını, ne olur artık gülüver mavi mavi, nazlı nazlı aksın Nilüfer”* diyorum.

Tabii ki Nilüfer çalışmalarının, arıtma tesislerinin yapılması bizleri gerçekten çok mutlu ediyor. Son olarak şunu söylemek istiyorum efendim, burada gördüğümüz kadarıyla Bursa’nın bazı yerlerinde olumsuz gelişmeler var ama bunlardan da ümitsiz değiliz, mutlak surette Bursa eski haline dönüşecektir diyorum. Varsın başka şehirlere versin birinci Bursa ve tarih kültür merkezi olarak eşsiz bir ilçe. Teşekkür ediyorum.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

Evet bundan sonrakiler için uyarı olsun, korsan bildiri şeklinde sunmayalım, bunu ilk olduğu için kabul etmiş olalım, süre sıkıntısı var. Yoksa çok fazla sayıda arkadaşın söz alması, kısa sürede yerinde olacak. Buradan söz verelim mi?

İkbal POLAT:

Merhabalar İkbal Polat. Nilüfer Belediyesi'nde Mali Komitelerde çalışıyorum. Küçük bir katkı yapmak istiyorum. Şimdi demokrasinin önemli bir kavramı, **katılım** kavramı. Katılım kavramı, aslında bu topraklarda çok yeni bir kavram da değil. Belediye Kanunları'nın yani bizim şu anki belediye mevzuatımızın temeli olan 1930'daki 1580 sayılı Kanun'un 13. maddesi **Hemşeri Katılımı** maddesidir. Kıta Avrupasında -bunun özellikle altını çizmek istiyorum- katılım kavramı daha konuşulmazken, bu topraklarda belediye kanununun 13. maddesi Hemşeri Katılımıyla yurttaşların, hemşerilerin belediye yönetimine katılmaları yönünde bir kanun maddesi var.

Evet başkanım 1930'da var, yani bu çok önemli bir şey. Sonra 2005'te 5393 'te bu 13. madde daha genişletilerek kapsamı devam ettiriliyor, korunuyor. Ama burada bir sorun var. Bu maddeyi uygulayacak, bu maddeyi hayata geçirecek bir siyasi irade, bu güne kadar yapılmamış. Yani belediye kanunları, belediye görevleri arasında yurttaşların, hemşerilerin süreçlere katılımı yönünde bir kanun var, madde var ama bunu hayata geçirecek bir siyasi

irade, bir belediye yönetimi oluşmamış. Ta ki Nilüfer Belediyesi'ne kadar. Nilüfer Belediyesi'nin yapmış olduğu, *mahalle komiteleri* yani 2009'daki başlayan süreçle yapılan iş, mahallelerde yurttaşların belediye süreçlerine katılımını sağlamak üzerine yükseliyor.

Dolayısıyla şu an başkanın anlattığı mahalle komiteleriyle yapılmaya çalışılan şey, hemşeri katılımını yerel yönetimlere sağlamak. Şimdi, bana soruyorlar, sen belediyede ne iş yapıyorsun? Ben de diyorum ki hemşerilerin belediye süreçlerine katılımını sağlamak. Bunun için de Nilüfer belediyesi 2009'dan bu yana, bu süreci inşa etmeye çalışıyor ve bu çok değerli, çok öncü bir iş. Süreç ve Türkiye'deki belediyecilik yerel yönetim mekanizmasını değiştirecek. Yeni bir ufuk açacak bir iş. Bu anlamıyla çok kıymetli, ben katkı vermek istedim, başkanımın da gösterdiği süreçlerde, zaten mahallelerden gelen bu sürecin yönetimini, yani karar süreçlerine de taşıyarak, halkın katılımını sağlamak üzere inşa ettiği bir süreç olarak değerlendirebiliriz diye düşünüyorum. Teşekkürler.

İbrahim MART (Oturum Başkanı) - Teşekkürler. Murat, Hakan pardon

Hakan KARADEMİR (Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi) –

Merhabalar Hakan Karademir, Şehir Plancıları Bursa Şubesi. Yani hukuksal bir soru soracağım, Çağdaş Hukukçular Derneği Başkanına. Ama oraya gelirken iki cümle etmem lazım, bildiri saymayın, bildiri değil. Çok güncel bir şey söyleyeceğim, bence Bursa'yı da çok yakından ilgilendiriyor. Şimdi gözümüz kulağımız Gezi Parkı'nda. Orada evet yani direniş anlamında, mücadele anlamında bize bir örnek sunuluyor. O çok bambaşka bir analizi, bambaşka bir tartışmayı bizim içimizde yürütmeliyiz. Ama bunun nedenlerine baktığımız zaman, -yani meslek şovenizmi yapmıyorum- şehir plancısıyım ama ortaya çıkışında Beyoğlu'ndaki dönüşümün önemi büyüktür orada. Elbette sosyal hayatımıza da müdahale eden bu iktidarın, evimizin içine giren bu iktidarın, bütün bunların toplamıdır. Ama ortaya çıkış sürecine baktığımız zaman Beyoğlu'ndaki dönüşüm, masa-sandalye operasyonları, yani kente yapılan bir saldırı, bunun alt yapısını kurmuştur ve bugüne getirmiştir.

Bu açıdan oradaki arkadaşların hepsi konuştuğumuz zaman dikkat ederseniz, bu bir ağaç meselesi değildir. *Bu bir kent meselesidir* der ve bu aynı saldırının, iktidarın ortaya koyduğu bir projenin parçasıdır. Aynı saldırının Bursa'da da çok sık yaşandığını görüyoruz. Bence bu anlamda herkesin düşünmesi lazım, burada yani bu bir İstanbul meselesi değildir. Bursa'da da yapılan şeyler yani İstanbul desteği olarak gidiyor ama bu artık insanların yani siyaset üstü bir şeydir bu, çünkü kent herkesin kullanımınıdır. Tabi ölçekleri değişik yani orada AVM yapılıyor, burada restoran yapılıyor parklara ya da sosyal tesis adı altında havuz falan yapılıyor. Ama arada bir fark yok işte, geçen hafta duydunuz Paşa Çiftliği satıldı. Hani orası da kullanılan bir park değil ama kentin önemli alanlarından ya da işte dün Çevrecilik Bakanlığının onayladığı Samanlı'da rezerve alanı yani tarım alanının ortasında rezerve alanı var, bu mücadelenin aynısı buraya yansyacaktır. Biz en azından Meslek Odaları olarak yani oradan aldığımız bu enerjiyle, bu kent meselelerinde daha aktif olacağız.

Çünkü insanların artık hakikaten yani boğazına kadar geldi. Hukuksal tarafı da şu, neden bu kadar rahat bu gücü elinde bulunduranlar, Belediye başkanları işte iktidar, bakanlıklar? Çünkü bu kent meselelerinde suç hakikaten yok gibi, yani evet karar verilen bazı şeyler var ama hani bir kentte suç işledi diye, bir kamu alanına işte herhangi birine peşkeş çektiği için, ya da ne bileyim başka sattığı için, falan ceza alanlar bile var ama hiçbirini uygulanmıyor. Acaba hani var mı böyle bir çalışma yurt dışında? **Kent suçu** yani gerçekten bizim bunu çok ciddi suçlarla engellemediğimiz sürece bu devam edecek. Hani karar veriyorlar belediye, hani çok

soruşturma yaşadıkları zamanlar da oldu meclis üyelerinin, ceza alanları oldu ama bunlar uygulanmadığı durumlarda ne yazık ki bu devam ediyor.

Yoksa da bence yapmanızı öneririm, yani uluslararası düzeyde diğer ülkelerde böyle bir şey var mı? Teşekkür ederim.

Yüksel BAYSAL – (Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şb.Bşk.)

Sayın Osman ÖZGÜVEN, burada bugün davetliydi. Ama gelemedi son günlerde güncel durumun sıcaklığından dolayı, Dikili belediye başkanı Osman ÖZGÜVEN, halka suyu, otobüsü, ekmeği bedava yaptığı için kent suçu işledi. Ve şu anda belediye başkanı olarak görev yapamıyor. Görevine de dönemiyor. Halen yargı süreci devam ediyor. Bir ara yurtdışına kaçtı. Şu anda 4. yargı paketinden dolayı Türkiye'ye döndü. Ama görevine devam edemiyor. Ben ironi olsun diye böyle bir cevap vereyim dedim.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

Bir selam yollayalım (alkışlar) çapulcu belediye başkanına. Başka? Tamam, teşekkürler anlayışınız için. Galiba zaman baskısı sizi susturdu. Soru yoksa, Aslı Hanımın açıklaması olacak ondan alalım.

Aslı Evke YETKİN (Çağdaş Hukukçular Derneği Bursa Şube Başkanı)

Çevre suçları ya da kent suçları -gerçi sayın bakanım Avrupa'dan örnekler var mı diye sordu Hakan bey ama o konuda bilginiz varsa- benim o konuda çok bir bilgim yok. Ama yani suçun şeyine göre mesela görevi ihmal, görevi kötüye kullanma mesela son örnekler dolu, yargı görevini yaparı etkileme, hani bu adil yargılamayı etkileme, yargı kararlarına uymama, aynı zamanda Anayasal suçlardır. Türk Ceza Kanununda da düzenlenmiştir. Bunlarla ilgili şey yapılabilir ama Fikri bey de az önce söyledi. Genelde ifade edenleri mesela yargı görevini yaparı etkilemeye ya da adil yargılamayı etkileme suçlaması yöneltiyor. Ama mesela sizin bizim adil yargılamayı etkileme gücümüz yok. Ama iktidar, yetkili hükümetin, başbakanın ve diğer yetkililerin yargıyı direkt etkileme durumları var. Normalde tabi şey yapılması lazım ama bunlardan pek son zamanlardaki (salondan soru ...) Evet onla ilgili mesela biz Mudanya Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunduk, dernek olarak Çağdaş Hukukçular Derneği olarak. Henüz sonuçlanmadı. Çok da uzun zaman geçti. Savcı da pek sonuçlandıracakmış gibi değil. Biz onu görevi ihmal, görevi kötüye kullanma gibi suçlar yönelttik. Avrupa'da örneklerini ben çok bilmiyorum. Sayın Ertuğrul bey bilgisi varsa o aktarır. Ama önemli bir konu, alan onunla ilgili çalışmak gerekir, ben katılıyorum size. Teşekkürler.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

Sayın bakanım sizin ilaveniz olacak mı?

Ertuğrul YALÇINBAYIR (Bursa Geçmiş Dönem Milletvekili)

Şimdi 80'li yıllarda ben Mimarlar Odası'nın vekili idim. O zamanlar Mimarlar Odası Genel Merkezinin yaptığı çalışmalar vardı. “Kente karşı işlenen suçlar”. Hatırladığım kadarı ile; ki önümde anlatacağım konuların içindeydi. 1997'deki bu çalışmamı anlatacaktım. Kentli hakları ve kente karşı işlenen suçlar.

O zaman 415 kanunda, **Kentli Hakları** ve **Kente Karşı İşlenen Suçlar** ile ilgili düzenlemeler vardı. Biz de milletvekili olduğumuz zaman bu konuda bir teklif verdik. Teklif o dönem gerçekleşmedi; ondan sonraki dönem de gerçekleşmedi. Son dönemde zannediyorum, Ceza Kanunu'nun 183. maddesi ile istediğimizin dışında bir uygulama yapıldı. Ama kente karşı

suçlar; hatta şunu da söyleyeyim, Ak Partinin programını özel olarak ben yazmışım. Bu program doğrultusunda bir çalışma yapılmıştı. *Kente karşı işlenen suçlar*; bu fevkalade önemli bir konu. Demin söylediğim gibi bu ülkeye karşı *İmar Kanunu*'ndan kaynaklanan suçları işleyen, *Çevre Kanunu*'ndan kaynaklanan suçlarını işleyen hiçbir yönetim hakkında, denetim görevi Parlamentoda yapılmadı. Onlara değil, artık STK örgütlerine; bu tür kurum ve kuruluşlara görev düşüyor. Bu öteden beri var. Avrupa'da da var.

İbrahim MART (Oturum Başkanı)

TMMOB Bursa İKK tarafından düzenlenen Bursa 4. Kent Sempozyumu 7-8 Haziran 2013 tarihlerinde Bursa Akademik Odalar Birliği yerleşkesinde gerçekleştirildi. Sempozyum ***Kent ve Kimlik*** konulu açılış paneliyle başladı. İki gün süren sempozyum boyunca, toplam sekiz oturumda 40 adet bildiri sunuldu. Biraz önce yaptığımız ***Kent ve Demokrasi*** konulu kapanış paneliyle tamamlandı. Tekrar tekrar katılımlarınız için teşekkür ediyoruz.

SONUÇ BİLDİRGESİ

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Bursa İl Koordinasyon Kurulu tarafından düzenlenen "**Bursa 4. Kent Sempozyumu**" 7-8 Haziran 2013 tarihlerinde Bursa Akademik Odalar Birliği (BAOB) Yerleşkesinde gerçekleştirildi.

Sempozyum, "**Kent ve Kimlik**" konulu açılış paneli ile başladı, iki gün süren Sempozyum boyunca toplam 8 oturumda 40 adet bildiri sunuldu, "**Kent ve Demokrasi**" konulu kapanış paneli ile tamamlandı.

Belirli bir zaman ve etmenler çerçevesine sıkıştırılarak açıklanamayacak olan kimlik oluşum süreci, kent kimliği özelinde düşünüldüğünde hem dünyada hem de Türkiye’de üstten dayatılan bir kimlik oluşturma sürecine indirgenmekte ve "**kentler için kimlikler yaratılması**" adeta zorunlu bir yerel politika olarak algılanmaktadır.

Bursa kenti de, kentleşme sürecinde ve sonrasında "**dayatma kimliklerle**" oldukça fazla karşı karşıya kalmıştır. Kültür, Turizm, Sanayi ve Tarım sektörleri açısından oldukça önemli potansiyellere sahip olmasıyla birlikte, bütün bu sektörlerin bir arada dengeli bir gelişiminin hedeflenmesi yerine, bazı sektörlerin diğerlerini dışarda bırakmak istemesine sık sık "**kimlik**" adı altında gündeme getirildiğini ve bu içi boş kimikleştirilme sürecinin; aslında bir rant kapma yarışı haline geldiği görülmektedir.

Günlerdir ülkemizde yaşanan sıcak gelişmelerin başlangıcında kente ait, halka ait bir alanın onların katılımının olmadığı bir karar sürecinin halka dayatılması yer almaktadır. Artık halk bu yönetim biçimine Taksim Gezi Parkı direnişinde olduğu gibi direnerek kentine, yaşam alanlarına sahip çıkmaktadır. Direnmekte haklıdır, çünkü kentimizde de pek çok proje, halktan kaçırılarak uygulamaya konulmuş, Meslek Odalarının bu projeleri yargıya taşınması ve kazanılmış yargı kararlarına rağmen uygulamalar devam edebilmiştir.

Kimlik ve özelde kent kimliği olgusunun kavranmasındaki güçlükler, olgunun yerel politika alanındaki sığ ele alınışı ve bununla ilgili olarak kentsel rantları meşrulaştırma aracı olarak kullanılması, TMMOB Bursa İKK 4. Kent Sempozyumu’nda bu konunun etraflıca tartışılması kararına gerekçe oluşturmuştur.

Bu sempozyumumuzun yapılma tarihi ülkemizin içinden geçtiği tarihi günlere denk geldi. Taksim Gezi Parkı’nda başlayan, yağmanın karşısına dikilen insanlara vahşice saldırılması sonucu ortaya çıkan halk tepkisi, ülkenin dört bir yanını sarıp sarmalıyor.

Taksim Gezi Parkı’nın; bilim, teknik ve hukuk kurallarını hiçe sayarak hazırlanmış bir proje ile talan edilmesi ve bu durum karşısında demokratik tepkilerini gösteren insanlara karşı gerçekleşen polis saldırısı, bu gerçeği kamuoyunun gözleri önüne acı bir biçimde bir kez daha serdi. Bir yanda yıllara meydan okuyan ağaçlarımızın kökünden sökülmesi, bir yanda da

insanlarımızı gaza boğan, çadırları aleve veren saldırganlığın görüntüleri, hafızalarımıza silinmeyecek şekilde kazındı.

TMMOB, tüm rant ve yağma projelerinde olduğu gibi Taksim Gezi Parkı'ndaki toplum ve kamu yararına aykırı projeye karşı da, en başından itibaren gerek hukuksal, gerekse de kamuoyunun yaratılması düzleminde aktif olarak yerini almıştır.

TMMOB; kentlerimizde var olan sorunların aşılması, sağlıklı kentsel çevrelerin oluşturulması ve kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi doğrultusunda, toplumun büyük bölümünü dışlayarak, halkın katılım ve denetimine kapalı bir yerel yönetim biçiminin aşılmasını, kent halkının ve meslek örgütlerinin demokratik katılımı ve denetimini sağlayacak bir anlayışın geliştirilmesini, öncelikli ve temel gerek olarak görmektedir.

Sempozyum boyunca sunulan bildiriler "**Bursa 4. Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı**" nda yer alacak olup, Sempozyumda dile getirilen görüş, tespit ve öneriler aşağıda özetlenmiştir.

TMMOB kent yaşamını ilgilendiren imar, kültür ve turizm, çevre, kamu yönetimi ve yerel yönetim sistemini düzenleyen yasaların eksiklik ve yetersizliklerinden bahsederken insan sağlığı, doğal çevre, insan hakları-kentli hakları, katılım, yaşanabilirlik gibi kavramlara referans vermektedir.

Yerel yönetimler, ekonomik ve toplumsal politikaların önemli bir uygulama alanını oluşturmaktadır. Siyaset ve sermaye kesimlerinin bu ilgisi, maalesef kent mekanına ve kentsel yaşama olumlu yönde yansımamaktadır. Kentlerde yaşayanlar eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel haklardan yoksun bırakılırken, sosyal donatı ve teknik altyapı hizmetlerinin sağlanmasında kullanılması gereken hazine arazileri gibi kamusal varlıklarımız, özelleştirmelerle birilerinin hizmetine sunulmaktadır. Bununla birlikte kentsel altyapı, ulaşım, eğitim, kültür, sağlık, çevre vb. alanlarda, temel kamu hizmetleri ticarileştirilmekte, kamusal kaynaklarımız bir avuç azınlığa aktarılmaktadır. Emekçilerin, yoksulların ve tüm ezilenlerin sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamdan tümüyle dışlandığı yıkıcı bir ortamda, yoksulluk ve açlık derinleşerek sürmektedir.

Bursa ili sosyal, kültürel, jeolojik ekolojik birçok zenginlik, çeşitlilik ve değişkenlikleri barındıran nadir bölgelerimizden birisidir. Bölge bereketli toprakları, sulak alanları, yer üstü ve yer altı zenginlikleri, uygun iklim koşullarından dolayı binlerce yıl boyunca insanlığın yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. İl sınırlarında yer alan Uludağ, doğal ve kültürel kaynak değerleri açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Uludağ, doğal bitki örtüsü olan ormanları, endemik türleri, gen kaynakları ve koruma alanları ile bölgenin yaşam kaynağıdır. Dünyamızın en önemli ekosistemlerinden birisidir. Uludağ tarihsel, kültürel, ekolojik ve toplumsal mirasımızdır.

TMMOB, bölgede on yıldır sürdürülen maden arama faaliyetleri endişe ile ve yakından takip etmekte, Bursa ilinin ve Uludağ Bölgesinin eşsiz coğrafyası ve zenginliklerinin, gelecek nesillere bozulmadan aktarılabilmesini, herkesin görevi olarak görmektedir.

Bursa'da Kentsel Dönüşüm başta olmak üzere, planlama ve yapılaşmaya ilişkin kararlar incelendiğinde, bu kararların kentin ihtiyaçları doğrultusunda değil, tamamen ekonomik rant amaçlı olarak yapıldığı ve kent kimliği ile örtüşmeyen kararlar olduğu görülmektedir.

Sermaye, rant gördüğü her yerde doğal alanlar başta olmak üzere, tarım alanlarını, tarihi alanları talan etmeye devam etmektedir ve bu durum kent kimliğine verilen en büyük zararlardan birisidir.

Yapılaşmaya ilişkin yasal düzenlemeler merkezileşme eğilimleri göstermekte, yetkileri Bakanlıklar üzerinde toplayarak, kent kimliği için kararlar alması beklenen yerel idareler hiçe sayılmaktadır.

Bursa'da kent kimliği konusunda yıllardır yapılan zorlama ve sığ kimlik arayışlarına son verilmeli; Kentin tarih, turizm, tarım ve sanayi gibi özellikleri bir zenginlik olarak değerlendirilmeli, bu özelliklerden biri diğerine tercih edilmemelidir. Kimlikli bir kente giden yol, barış ve demokrasiden geçmektedir. Çabalar, **“çağdaş bir kent”** olma yolunda harcanmalıdır.

Günümüz kentlerinin site, AVM, bloklardan oluşan yapılaşma anlayışının terk edilerek Anadolu kültürünün özelliklerini taşıyan (*mahalleler, sokaklar, çarşı ve arastalar, meydan ve meydancıklar*) komşuluk ilişkilerini sağlayan, bize has kentleşme anlayışının korunduğu, geliştirildiği bir kent yaratılması hedeflenmelidir.

1950'lerden sonra süre gelen ve göçe dayalı plansız kentleşme sonucu gerçekleşen günümüzdeki kaçak ve yasa dışı yapılaşmış sağlıklı kentsel yerleşim alanlarının dönüşümünde, esenlikli çağdaş mahalleler oluşturulması sağlanmalıdır.

Kentsel yenileme ve dönüşüm projelerinde, açık şeffaf ve katılımcı bir süreç işletilmelidir. Mimari kimlik hedefi, tüm projelerde dikkate alınmalıdır. Kent içinde yeşil alanlar mutlaka arttırılmalıdır.

Kentte, bisikletli ulaşım ve yayalaştırma bölgelerinin oluşturulması, toplu ulaşımında raylı sistemlerin geliştirilmesi, insan öncelikli bir ulaşım politikası ile aracı değil, insanı ulaştıran sistemlere öncelik verilmesi, yaşanabilir bir kent oluşturulmasında büyük önem taşımaktadır.

Kentin doğal afetlere hazırlıklı olması için tüm kurum, kuruluş ve kişilere önemli görevler düşmektedir.

Kent yatırımlarında çevre ve halk sağlığı, birinci öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Hava, Su ve Toprak kirliliği sürekli olarak izlenmeli, hava ve su kalitesi toplumla paylaşılmalıdır.

Bursa'da kentsel dönüşüm, üst ölçekli planlarla uyumlu olmalı, kent kültürünü yansıtan projelere yer verilmeli, proje demokrasisi uygulanarak, ilgili tüm çevrelerin ve halkın katılımı mutlaka sağlanmalıdır.

Bilimi ve teknolojiyi esas alan, AR-GE ve inovasyona ağırlık veren, dış girdilere bağımlı olmayan, tarım, çevre, enerji, eğitim, sağlık vb. politikaları, bir bütünlük içinde ele alan, istihdam odaklı ve planlı kalkınmayı öngören bir sanayileşme yaklaşımı ile Bursa sanayisi yeniden değerlendirilmeli ve Bursa'nın Teknoloji Üretim Merkezi ve AR-GE üssü olması hedeflenmelidir.

Bursa sanayisi büyük oranda dışa ve otomotiv sektörüne bağımlıdır. Bu durum, kent için hem ekonomik açıdan, hem de istihdam açısından, risk ve tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle Bursa, dışa ve tek sektöre bağımlı sanayiden, dışa bağımlı olmayan, teknoloji ve bilgi üreten, istihdam odaklı bir sanayi yapısına geçmek, alternatif sanayisini oluşturmak zorundadır.

Bu anlamda mutlaka bir **“Bursa Sanayi Strateji Planı”** oluşturulmalıdır. Bu plan, **“Bursa’nın Teknoloji Üretim Merkezi ve AR-GE Üssü”** olmasını hedeflemeli, *Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi, Makina Sektörü Strateji Belgesi* gibi belgeler de dikkate alınarak hazırlanmalı; üniversite, sanayi, meslek odaları ve sektör kuruluşlarını da kapsayacak şekilde geniş bir platformda tartışılmalı, çözüm önerileri birlikte geliştirilmelidir.

Bursa, tarım konusunda da önemli potansiyel ve avantajlara sahiptir. Bölgede tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, tarımsal alanların korunması, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, Bursa ekonomisinin geliştirilmesi açısından da büyük bir önem taşımaktadır.

Tarımın ülke insanının besin ihtiyacını karşılamak, kırsal nüfusun topraklarını terk ederek kentlere göçünü önlemek, ihracatın artırılması, sanayiye hammadde sağlanması, bölgeler ve sektörler arası dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi, sanayi ve hizmet sektörlerinde yeni iş olanaklarının yaratılması gibi işlevlerini yerine getirebilmesi için tarımsal üretimin en önemli iki unsuru toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanılmalarının sağlanması; gelecek nesillerin güvenli, sağlıklı ve yeter gıdaya ulaşabilmeleri için her karış toprağın, her damla suyun korunması ve geliştirilmesi zorunludur.

Son 10 yıldır dayatılan veya toplumun her kesimine yerleştirilmeye çalışılan var olan tüm doğal kaynaklarımızın rant aracı veya rant yaratma kaynağı olarak görme ve pazarlama anlayışının terk edilerek söz konusu kaynakların, öncelikle yaşam ve üretim kaynağı olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekir. Ayrıca doğal varlıklarımızın sadece kendi insanlarımıza ait olmadığı, bu topraklarda yaşayan tüm canlılara hatta tüm dünya canlılarına ait bir yaşam ve üretim kaynağı olduğunu da bilmek, kabul etmek gerekir.

Tarihi ve kültürel zenginlikleri ile büyük bir turizm potansiyeline sahip olan Bursa’nın, mevcut hali ile yetinilmemeli, turizme daha çok önem verilmelidir.

Bursa’de kara, hava ve deniz ulaşımı, hem turizm açısından, hem sanayi ürünlerinin, hem de tarımsal ürünlerin taşınması açısından geliştirilmeli ve deniz taşımacılığından daha çok yararlanılmalıdır.

Mekansal Planlama ile ilgili mevzuata **“Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi”** çalışmalarının ilave edilmesi gereklidir

Kentsel alanlarda Açık ve Yeşil Alanlar, parçacı çözümlerle üretilmemelidir. Planlama aşamalarında, Peyzaj Planlama aşamalarının mutlak yapılması gereklidir.

Kentsel Dönüşüm, afet yönetimi gibi mekansal planlama eylem alanlarında, Dünya'da peyzaj değerlerine dayalı olarak, plan ve projeler yürütülmektedir. Ülkemizde de artık planlama sürecinde peyzaj bilgisinin, mevzuat kapsamında dahil edilmesi, gelecek nesiller adına bir sorumluluktur ve ilgili meslekler bu işbirliği ile çalışmalıdırlar.

Bursa, çok önemli TURİZM potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin çok önemsenmesi ve koruyarak kullanan bir yönetim anlayışıyla TURİZM'in gelişmesi ortaya konulmalıdır.

Bursa'da müzelerin arttırılması ve geçmiş değerlerimizin yansıtılması gerekir.

Bursa'nın dünya mirasına aktarılabilmesi ve bu miras listelerinde yer alabilmesi için **“Koruma Planları ve Alan Yönetimi Çalışma İç Disiplini”** ile yönetilmesi gerekmektedir.